КОМИТЕТЪТ ПО ВЪПРОСИТЕ НА БПЦ И НА РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ

Сборник документи

НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ

КОМИТЕТЪТ ПО ВЪПРОСИТЕ НА БПЦ И НА РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ

КОМИТЕТЪТ ПО ВЪПРОСИТЕ НА БПЦ И НА РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ

Сборник документи

Съставителство, редакция, предговор и бележки
Живко Лефтеров

НОВ
БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

Комитетът по въпросите на БПЦ и на религиозните култове
Сборник документи

© доц. д-р Живко Ангелов Лефтеров – съставителство, научна редакция, предговор и бележки

Рецензент: проф. Момчил Методиев, д.н.
Редактор: Ира Георгиева

© Издателство на Нов български университет, 2025
ул. „Монтевидео“ 21, 1618 София
www.nbu.bg
bookshop.nbu.bg

Всички права са запазени. Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без писменото разрешение на носителя на авторските права.

© МТ Студио, дизайн и предпечат
© Жанет Цанова, художник на корицата

ISBN 978-619-233-351-5 (електронно издание)

СЪДЪРЖАНИЕ

МЕЖДУ ПАРТИЙНАТА ИДЕОЛОГИЯ
И ПОЛИТИЧЕСКАТА ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ:
ДЪРЖАВНИЯТ ОРГАН ЗА КОНТРОЛ НА ДЕЙНОСТТА
НА ИЗПОВЕДАНИЯТА В НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Живко Лефтеров 7

АРХЕОГРАФСКИ ПРЕДГОВОР 29

ДОКУМЕНТИ 31

СПИСЪК НА ДОКУМЕНТИТЕ 614

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ 631

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ 640

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА 648

МЕЖДУ ПАРТИЙНАТА ИДЕОЛОГИЯ И ПОЛИТИЧЕСКАТА ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ: ДЪРЖАВНИЯТ ОРГАН ЗА КОНТРОЛ НА ДЕЙНОСТТА НА ИЗПОВЕДАНИЯТА В НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове (КВБПЦРК) е държавният орган, осъществяващ контрол върху дейността на вероизповеданията в Народна република България (НРБ) в периода на еднопартийно управление на Българската комунистическа партия (БКП). Създаден е в началото на 1954 г. след реорганизиране на функциониращата дотогава Дирекция на изповеданията. При неговото устройство, следвайки политиката на съветизация на държавата и обществото, БКП възприема като модел съществуващите в Съветския съюз (СССР) Съвет по въпросите на Руската православна църква и Съвет по въпросите на религиозните култове. В структурата на държавните органи Комитетът се намира в системата на Министерството на външните работи, с изключение на периода 1951–1957 г., когато временно преминава към Министерския съвет (МС). В своята работа той е наблюдаван и получава указания от различни отдели на Централния комитет (ЦК) на БКП. До 1968 г. това е отдел „Външна политика и международни връзки", а след това отдел „Пропаганда и агитация". Освен с партийните органи, ръководството на Комитета поддържа непосредствена връзка и с управленията и отделите на Държавна сигурност, отговарящи за духовенството и идеологическата диверсия. Неговият председател пък е част от номенклатурата на кадрите на отчет към Секретариата на ЦК на БКП.[1] Комитетът просъществува до началото на демократичните промени в България, когато вследствие решенията на Кръглата маса е закрит.

Промените в устройството на КВБПЦРК, както и целите и задачите, с които е натоварен, следват различните етапи на религиозната политика на БКП, които пък са проекция на метаморфозите на съответната политика на КПСС. От друга страна, като държавен орган Комитетът е длъжен да се съобразява и прилага съществуващото законодателство, което регламентира взаимоотношенията между държавата и вероизповедните общности. Поради тази причина дейността му неизбежно влиза неведнъж в противоречие с

[1] Везенков, А. *Властовите структури на Българската комунистическа партия 1944–1989*. София: Сиела, 2008, с. 100, 107.

доминиращата партийна идеология, която има пряко отражение върху прилаганата по държавна линия религиозна политика. Трябва да се отбележи, че тази политика притежава известна двусмисленост, наблюдавана между впрочем във всяка една от тоталитарните комунистически държави.

Целта на настоящия текст, основно градиво за чието написване са документите, включени в изданието, е да маркира основните елементи, характерни за тази двусмисленост, и да разкрие съществуващите в България специфики, които я отличават от съветската действителност, и доколко неизбежните компромиси, които се правят между господстващата атеистична марксистка идеология и конкретната политическа целесъобразност, подчинена на държавните интереси, играят роля във формирането на религиозните политики. За осъществяване на така поставените цели и задачи е необходим и сравнителен анализ на дейността и функциите на Комитета и съответните държавни органи в Съветския съюз и в страните от т.нар. Източен блок.

* * *

Заседаващото в Търново между февруари и април 1879 г. Учредително събрание, чиято цел е разглеждане и приемане на основен закон (конституция) на Княжество България, обръща специално внимание и на *„духовните дела"*, предвид тяхната важност.[2] В дебата е повдигнат въпросът в правомощията на коя от новосъздаващите се държавни институции трябва да са те. В руския проект за Органически устав е предвидено създаването на Министерство на външните работи и изповеданията, а в рапорта на българската комисия се предлага в структурата на изпълнителната власт да се създаде Министерство на народното просвещение и изповеданията. Основният аргумент е запазването на народополезната традиция на сътрудничество между просветното и църковното дело. Но предвид оставането на голяма част от диоцеза на Българската екзархия извън пределите на Княжество България и нейното седалище, намиращо се в Константинопол, надделява мнението, че вероизповедните въпроси трябва все пак да са към бъдещото Министерство на външните работи.[3] По този начин разпокъсването на българската нация вследствие решенията на Берлинския договор оказва пряко въздействие върху това чисто политическо решение, което ще предпостави институционално въпроса за почти целия период от новата и най-нова българска история чак до началото на 90-те години на XX в. Така в крайна сметка е създадено Министерството на външните работи и изповеданията (МВРИ), едно от

[2] За целия дебат вж. *Дневници на Учредителното събрание от 1879 г.* Съставителство, коментар и предговор Веселин Методиев. София: Гутенберг, 2004, 203–221.

[3] Петков, П. *Българската православна църква и държавната власт в Княжество/Царство България 1878–1912 г. (Институционални отношения)*. Велико Търново: Фабер, 2012, 87–88.

шестте министерства, записани в Търновската конституция.[4] По този начин ресорите на външната политика и духовните въпроси са обединени като компетенции.

От самото начало на съществуването на Министерството на външните работи и изповеданията в неговата структура е създадено Отделение за духовните дела. През 1897 г. то получава статут на Отдел на изповеданията. След 1907 г. носи наименованието Изповеден отдел, който през 1936 г. е повишен в ранг на Дирекция на изповеданията, структурата, заварена от Септемврийския преврат през 1944 г.

В кадрово отношение смяната на ръководството на Дирекцията е осъществено в началото на 1947 г. и е пряко следствие от засилените позиции на БКП в политическия живот на страната след провеждането на референдума за формата на държавно управление (8 септември 1946 г.), изборите за Велико народно събрание (27 октомври 1946 г.) и подписването на мирния договор (10 февруари 1947 г.). Затова и е напълно логично задълбочаването на процеса по прочистването на държавния апарат от „неблагонадеждните" служители, включително и тези, свързани с останалите три партии от Отечествения фронт (ОФ), и замяната им с кадри лоялни на комунистическата партия. Така с Указ № 10 на МС от 15 февруари 1947 г. от длъжност е освободен дългогодишният директор на изповеданията и дипломат от кариерата д-р Константин Сарафов (1883–1970). Само три дни по-късно, на 18 февруари, със заповед на министър-председателя Георги Димитров за нов директор е назначен българският пълномощен министър в Швеция Димитър Илиев, член на БКП.[5]

Първият обзорен и подробен доклад на Димитър Илиев до подпредседателя на Министерския съвет и министър на външните работи Кимон Георгиев е от 17 ноември 1947 г. Основният акцент в него е отстояване ролята на поверената му дирекция във връзка с провежданата международна и малцинствена политика на БКП и ОФ по това време. Приоритетно една от основните цели на новия директор на изповеданията е да разяснява и отстоява нейната дейност и място в системата на държавните структури пред „*неправилно информираните върху дейността на Дирекцията колеги*" от МВРИ. По негови думи те имат „неоснователното желание да реставрират нейното незначително положение от миналото". Димитър Илиев не пести и ласкателства, преследвайки своите виждания: „Голямото значение на Дирекцията във връзка с външната ни политика се демонстрира официално и обществено, чрез грижите, които лично министър-председателят г[-н] Георги Димитров и сега, в неговото отсъствие, заместник министър-председателят г[-н] Трайчо

[4] Конституция на Българското княжество (Приета на 16.04.1879 г.). *Народно събрание на Република България* [прегледан на 27 септември 2022]. Достъпен на: https://www.parliament.bg/bg/17

[5] ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 110, л. 2.

Костов и Вие лично полагате за нейната ежедневна дейност."[6] Конкретният повод за изготвяне на цитирания доклад е обсъждането на нейния бюджет на конференция в МВРИ и необходимостта от аргументирано отстояване на щатните длъжности. Служителите са общо 13, шест от които от дипломатическата кариера – един пълномощен министър, двама съветници, двама втори секретари и един трети секретар, както и седем души технически персонал. В общо седем раздела Димитър Илиев описва подробно дейността на Дирекцията, като в заключение дори отправя молба не само за запазване, но и за увеличаване на щата, предвид „новосъздадените политически условия".[7]

Независимо от усилията на Димитър Илиев за запазване значението и ролята на Дирекцията на изповеданията, новите условия в страната неизбежно засягат и нея. След като основният принцип за отделяне на църквата от държавата заляга в т.нар. Димитровска конституция от 4 декември 1947 г., се появява необходимостта от конкретизиране на статута и дейността на различните изповедания в страната с цел установяване на пълен контрол върху тяхната дейност.[8] В чл. 78 на Димитровската конституция се предвижда приемане на „*особен*", т.е. специален закон, който да урежда „правното положение, въпросите за материалната издръжка, а така също правото на вътрешно самоуреждане и самоуправление на различните верски общности".[9] Въз основа на него от пролетта на 1948 г. започва работа по създаването на Закон за изповеданията, приет от VI ВНС на 24 февруари 1949 г. В процеса на изработване законът и неговата последна редакция са съгласувани с председателя на Съвета по въпросите на РПЦ при МС на СССР[10] Георги Карпов,

[6] Пак там, а.е. 376, л. 2.

[7] Пак там, л. 1–11.

[8] В чл. 39 на новия основен закон са изброени 17 министерства. На първо място е Министерство на външните работи. Както се вижда, от наименованието отпада дотогавашното „и изповеданията", въпреки че Дирекцията на изповеданията остава в системата на министерството. От една страна, това се дължи на въведения принцип на отделяне на църквата от държавата, а от друга, на неглижирането на религиозността и вярата от новата власт.

[9] *Българските конституции и конституционни проекти*. Второ преработено и допълнено издание. Съст. Методиев, В., Л. Стоянов. София: Издателство „Д-р Петър Берон", 2003, 52–53.

[10] Държавният орган в Съветския съюз, натоварен да осъществява взаимоотношенията между държавата и изповеданията. Създаден е на 14 септември 1943 г. с постановление на Съвета на народните комисари на СССР. На практика се превръща в орган на комунистическата партия за провеждане на религиозната политика на Сталин, който въпреки демонстрираното благоразположение към църквата се стреми да я постави под ефективен контрол и инкорпорира в системата на властта така, че тя да се превърне в орган обслужващ вътрешно- и външнополитически интереси на съветската държава. Затова и за първи председател на Съвета по въпросите на РПЦ е назначен не партиен функционер, а полковникът от НКВД Георги Карпов. Следващата година, на 19 май 1944 г., е създаден и Съвет по въпросите на религиозните култове, който да осъществява връзката между правителството на Съветския съюз и всички останали неправославни религиозни общности в страната. По-подробно за двата органа вж.: Чумаченко, Т. А. Совет по делам Русской православной церкви при СНК (СМ) СССР в 1943–1947 гг.: особенности формирования и деятельности аппарата. В: *Власть и церковь в СССР и странах Восточной Европы. 1939–1958. (Дискуссионные аспекты).* Москва: Институт славяноведения РАН,

чието мнение и препоръки са отправени лично до Георги Димитров. Освен със съветската политика от този период, той е частично съобразен и с новоприетото религиозно законодателство в страните от Източна Европа – Полша, Югославия и Румъния.

Паралелно с работата по новото законодателство на дневен ред се поставя и въпросът за мястото на Дирекцията в системата на държавните органи за управление. Темата се разглежда и на заседания на партийния комитет при МВнР, който на 21 октомври 1948 г. изпраща писмено мнение до ръководството на министерството за отделянето на Дирекцията на изповеданията и прехвърляне на част от нейните функции към Министерството на просветата и Националния комитет на ОФ. Мотивите са, че съображенията, с които навремето е станала част от МВнР, „са изгубили своето значение отдавна", а „практическата, функционална и административна връзка" между нея и останалите отдели „е твърде слаба или пък не съществува". В мнението на партийния комитет срещаме и на пръв поглед странната констатация, че Дирекцията като част от „правителствен държавен апарат съединява църквата и държавата", което „противоречи на Конституцията".[11] Очевидно във връзка с позицията на партийния комитет и с цел да внесе яснота по въпроса Димитър Илиев изготвя специална докладна записка до министъра на външните работи относно предмета, целите и функциите на Дирекцията. В документа са изброени всички характерни и специфични нейни дейности, основаващи се на Конституцията, Закона за изповеданията и Програмата на ОФ. Оставането в системата на МВнР е мотивирано с постоянните връзки на различните чужди легации и консулства с отделни вероизповедни общности в страната, международните контакти на църквите (конференции, срещи, конгреси) и „полагане грижи във верско отношение за българите в чужбина". Посочените страни са Турция, САЩ, Румъния и Унгария. Като важна функция на Дирекцията на изповеданията Димитър Илиев посочва „информирането и подпомагането на чуждото обществено мнение да се ориентира правилно върху съществуващия демократичен ред в НРБ". Накрая докладната записка завършва със специфичната политика по отношение на „турското, еврейското и арменското национални малцинства".[12]

В крайна сметка до приемане на промените предлагани от партийния комитет така и не се стига, но са направени кадрови разместванията. След помалко от две години на поста, в началото на 1949 г. Димитър Илиев е сменен от д-р Павел Тагаров, български пълномощен министър в Полша в периода 1946–1948 г.[13] В докладна записка до министър-председателя Георги Димитров, свързана с освобождаване на длъжността, Димитър Илиев обобщава

2003, 69–98; Дупленская, Е. Н. *Совет по делам религиозных культов при СМ СССР: история создания, основные направления деятельности* [прегледан на 5 октомври 2022]. Достъпен на: https://rusoir.ru/03print/03print-01/.

[11] ЦДА, ф. 147Б, оп. 3, а.е. 1634, л. 34.

[12] ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 376, л. 12–13.

[13] ЦДА, ф. 146Б, оп. 4, а.е. 819, л. 53.

своята работа по следния начин: „След 2-годишна работа под Ваше ръководство и под ръководството на др. министър Коларов, моля да ми разрешите да Ви докладвам, че възложената ми от Вас работа изпълних, като се постигнаха редица успехи в усилията ни да ръководим и контролираме различните изповедания у нас.“[14]

В своята работа Павел Тагаров продължава линията на „пълно сработване между църквата и държавата“ и „хармония в отношенията“ с осланяне на „компетентното мнение“ на Съвета по въпросите на РПЦ.[15] Също така съветският модел, при който тези специални държавни органи (Съвет по въпросите на РПЦ и Съвет по въпросите на религиозните култове) са на подчинение на Съвета на министрите на СССР, е приет за еталон и в България в процеса на ускорена съветизация.[16] Поради тази причина по предложение на министъра на външните работи Минчо Нейчев с Постановление № 2832 на Министерския съвет от 4 декември 1950 г. Дирекцията на изповеданията е отделена от Министерството на външните работи и преминава към Министерския съвет, а изложените мотивите са свързани с „по-специалните функции на Дирекцията и предвид, че отношението към изповеданията в страната е общ правителствен въпрос“[17]. С преминаването на Дирекцията на изповеданията към Министерския съвет ресорният подпредседател, на когото е възложено нейното общо ръководство, е Владимир Поптомов, тъй като една година по-рано, в качеството му на външен министър, същият е натоварен от Политбюро да отговаря пред последното за религиозните въпроси.[18]

Няколко месеца по-късно, на 1 март 1951 г., с Разпореждане № 367 на Министерския съвет се одобрява и Правилник за работата и устройството на Дирекцията. Според чл. 1: „Дирекцията на изповеданията е правителствен орган, чрез който държавата упражнява контрол за осигуряване свободата на

[14] Пак там.

[15] АМВнР, оп. 1П, а.е. 715, л. 12–28.

[16] Държавните органи, които упражняват контрол и надзор на вероизповеданията в страните от Източния блок са следните: Румъния – Министерство на културите (според Закона за общия режим на културите от 4 август 1948 г.); Чехословакия – Държавно управление по църковните дела с ранг на министерство (учредено на 14 октомври 1949 г.); Албания – Комитета за църковни дела при Министерския съвет (съществува от декември 1949 г.); Полша – Служба по религиозните въпроси при Министерския съвет (учредена на 19 април 1950 г., а до нейното създаване отношенията между държавата и църквата са в прерогативите на Министерството на публичната администрация); Унгария – Държавна канцелария по църковните дела при Министерския съвет (създадена на 19 май 1951 г., като дотогава регулиращият орган е Министерството на изповеданията и народната просвета). Както се вижда в периода 1948–1951 г. във всички изброени страни е наложена съветската практика. – Информацията е почерпена от „Сведения за държавните органи, които се занимават с религиозните дела в СССР и страните с народна демокрация“, приложени към доклад на директора на изповеданията до председателя на МС Вълко Червенков от 14 октомври 1952 г. – ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 692, л. 18–23.

[17] ЦДА, ф. 136, оп. 5, а.е. 2729, л. 1, 5.

[18] Това става с Решение № 80 на ПБ на ЦК на БКП от 18 август 1949 г. ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 653, л. 6.

съвестта и на изповеданията, както и свободата за извършване на религиозните обреди и за предотвратяване злоупотребата с църквата и религията за политически и противодемократически цели." Следва изброяване на нейните задачи, произтичащи от членовете на Закона за изповеданията: следи за съобразяване на всички обреди, актове и други прояви на изповеданията със законите, обществения ред и добрите нрави; прави проучвания и дава мнения по различните искания на изповеданията; разрешава на изповеданията да поддържат връзки с чужбина, както и да получават оттам материална помощ и дарения; подработва въпросите по утвърждаване уставите на изповеданията; ръководи и администрира българските верски имоти и институти в чужбина; следи финансово-стопанската дейност на изповеданията и дава указания за съобразяване на същата с общата финансово-стопанска политика на правителството; следи образуването и съществуването на дружества и организации с религиозно нравствена цел, както и издаването на печатни произведения за религиозна просвета; контролира свещенослужителите и останалите служители на изповеданията да отговарят на изискванията на Закона за изповеданията и утвърждава свещенослужителите на изповеданията, които поддържат канонически връзки с чужбина; проучва и дава мнение за откриването и съществуването на духовни училища и курсове, утвърждаването на техните правилници и подбора на преподавателския състав; инициира и съдейства на изповеданията за включването им в народополезни мероприятия от обществен, стопански и културен характер; проучва как се разрешават религиозните въпроси в другите страни. Последната подточка обобщава всички останали възможности: „Извършва всички други работи във връзка с живота и проявите на изповеданията".[19]

Независимо от подробното упоменаване на задачите на Дирекцията, липсва нещо важно. Това са нейните пълномощия по отношение на взаимоотношенията ѝ с останалите държавни органи, както и наличието на структури по места (при окръжните народни съвети), което поне на този етап рязко я отличава от правомощията на Съвета по въпросите на РПЦ.

В устройствено отношение правилникът регламентира, че „общото ръководство и надзор на Дирекцията на изповеданията принадлежи на Министерския съвет или на упълномощен от него подпредседател". В структурно отношение се предвижда съществуването на два отдела – един за БПЦ и втори за „инославните и иноверни изповедания". Освен тях Дирекцията има кадрова, финансово-счетоводна и домакинска служба, както и общи служби, включващи „машинописки, деловодители, прислужници и пр."[20]

Освен мерките, взети по държавна линия, е помислено и за нейното партийно „укрепване". На 17 май 1951 г. при Дирекцията на изповеданията е учредена първична партийна организация (ППО), включваща всички служители, членове на БКП: Павел Тагаров, Димитър Дончев, Георги Антонов, Борис Раковски и Димитър Чешмеджиев. Тя получава и съответна регистрирация като

[19] ЦДА, ф. 136, оп. 10, а.е. 248, л. 2–3.
[20] Пак там, л. 5.

ППО № 18 при I Сталински район на столицата. По предложение на директора на изповеданията д-р Павел Тагаров за партиен секретар е избран Димитър Дончев.[21]

На пръв поглед всички тези решения говорят за повишено внимание от страна на партийното ръководство към работата на Дирекцията на изповеданията и в частност религиозната политика. От друга страна, изключително показателни са оценките за нейната работа, които дава само година по-късно – през 1952 г., самият генерален секретар на ЦК на БКП и министър-председател по това време Вълко Червенков. Според него „цялостната дейност на Дирекцията е поставена на неправилна основа", а законодателството „съдържа големи недостатъци". Критиките са свързани с извършвана от нея работа, надхвърляща поставените ѝ цели и задачи – малцинствена политика и участие в чисто светски въпроси, като например руската помощна акция. Допълнителен упрек е недостатъчното съгласуване на провежданата религиозна политика с „отговорните другари". За да оправдае така създалото се положение, тогавашният директор на изповеданията Павел Тагаров прави следната констатация: „В своята досегашна дейност Дирекцията на изповеданията е била спъвана за правилното и навременно разрешаване на редица важни въпроси поради това, че нейната дейност е била подценявана от някои отговорни другари и институти", и добавя: „за мен и моите сътрудници се създаваше впечатлението, че религиозният сектор и Дирекцията на изповеданията се подценяват от нашите отговорни другари, малко се обръща внимание на тях, чували сме за Дирекцията да се говори с пренебрежение и даже с подигравки и т.н." В тон с критиките на Вълко Червенков директорът на изповеданията прави предложения да се назначи комисия, съставена от „компетентни представители на съответните министерства и институти", която да разгледа въпроса за „внасяне подобрения в Закона за изповеданията, в правилника и въобще в работата на Дирекцията", като се „използва опитът на съответните институти, които се занимават с религиозните въпроси в СССР и страните с народна демокрация". В предложението изрично е споменато, че в своята работа комисията трябва да „държи сметка за нашите специфични условия".[22]

В крайна сметка партийното ръководство решава, че за преодоляване на проблемите на първо място е необходимо да бъде извършена персонална промяна. С решение на ПБ на ЦК на БКП от 27 септември 1952 г. д-р Павел Тагаров е освободен от поста директор на изповеданията с мотива, че „за тази работа той се оказа неподходящ". На негово място е назначен зам. главният редактор на в. „Работническо дело" Михаил Кючуков. В същото решение на него и на Карло Луканов (в качеството му на ресорен подпредседател на МС по това време) се възлага да изработят предложение за „реорганизация на Дирекцията на вероизповеданията в Комитет по въпросите на православната църква, както и предложение за начина на наблюдение, разглеждане и решение на въпросите на другите вероизповедания и за необходимите изменения

[21] ДА – София, ф. 419В, оп. 1, а.е. 2, л. 1а.
[22] ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 692, л. 14–16.

в закона за Дирекцията на вероизповеданията и в нейния правилник“. За тази цел се предвижда Михаил Кючуков да бъде изпратен за консултации в Москва, в Съвета по въпросите на РПЦ.[23]

В началото на 1953 г. предвидената визита е осъществена. Вероятно въз основа на получените от Москва насоки е изоставена идеята за създаване по съветски модел на два държавни органи, един за БПЦ и един за останалите изповедания, а намерението за промени в Закона за изповеданията е оценено като ненавременно. Съветските им „колеги“ обаче подкрепят повишаването на Дирекцията в ранг. Това е причината с Постановление № 112 на Министерския съвет от 19 март 1954 г. Дирекцията на изповеданията да бъде реорганизирана в Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове (КВБПЦРК). Със същото постановление е одобрен и Правилник на КВБПЦРК, който за разлика от този на Дирекцията е синтезиран в едва четири точки:

„1. Комитетът има право да изисква и получава от всички ведомства и централни учреждения необходимите сведения относно църквата и религиозните култове.

2. Всички ведомства и централни учреждения са задължени да съгласуват с Комитета всички въпроси относно църквата и религиозните култове.

3. Комитетът има право да свиква комисии от представители на министерства и ведомства по въпросите на църквата и религиозните култове.

4. Пълномощниците на Комитета по места се приравняват към началници на отдели при окръжните народни съвети на депутатите на трудещите се.“[24]

Нов момент безспорно е въвеждането на пълномощници на Комитета по места при окръжните народни съвети (ОНС). Това е заимствано от съветската практика, в която такива пълномощници съществуват още от създаването на

[23] ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1671, л. 3. В отчетния доклад за работата на първичната партийна организация при Дирекцията, разгледан на заседание на същата на 16 януари 1953 г. работата на Павел Тагаров също е подложена на критика. Секретарят на организацията и автор на доклада Димитър Дончев пише следното: „В ръководството на Дирекцията все още съществуваше неразбиране на някои задачи, които стояха пред Дирекцията, а от там идваше и неправилния метод на нашата работа. Партийната организация не можа да намери сили да разкрие тези недостатъци и да помогне на ръководството. Тези слабости се видяха по-добре от най-върховното място в Министерския съвет и на ръководството на Дирекцията бе обърнато внимание да се оправят грешките. Беше ни казано, че не трябва да се месим круто и грубо в работите на Българската църква. Но и след това напомняне някои наши другари и по-специално др. Тагаров не си взеха добра поука от това... Трябва да се каже, че др. Тагаров имаше неправилен подход при разрешаването и на други въпроси. Той често си служеше с неудачни средства за постигането на известни цели. Така например, при срещи с някои митрополити, той им е подхвърлил, че около тях има „нещо“, че ще бъдат съдени и пр. Такива са и случаите с телеграмите, които през м. септември м.г. се изпращаха до Дирекцията, Синода и други места и в които се хвърляха обвинения срещу някои владици, с разпространяването на слуха, че ако не се пристъпи към патриаршески избор, правителството ще върне бившия екзарх и др.“ ДА – София, ф. 419В, оп. 1, а.е. 4, л. 16.

[24] ЦДА, ф. 136, оп. 15, а.е. 101, л. 1–2, 5–7, 12–14.

двата съвета. В доклада на Михаил Кючуков до министър-председателя Вълко Червенков, въз основа на който е издадено и постановлението за реорганизация на Дирекцията на изповеданията, все пак присъства уговорката, че предвид не толкова големите епархии на БПЦ в сравнение с тези на РПЦ трябва да се пристъпи първоначално към назначаване само на двама инспектори. Едва след цялостно проучване на състоянието на религиозния живот в различните региони на страната следва да се прецени дали да се създадат 11 пълномощничества в съответствие с броя на епархиите на БПЦ. В случая Михаил Кючуков смята, че едва след това трябва да се реши „дали ще бъде целесъобразно да се възприеме изцяло съветската практика". От нея е заимствана също и възможността за свикване на комисии от представители на различни държавни институции, имащи отношение към религиозните въпроси.

Освен правилника е одобрено и щатно разписание, според което броят на служителите на КВБПЦРК е 19 души, включително техническият персонал. Само няколко месеца по-късно Михаил Кючуков предлага „по примера на Съвета в Москва към Комитета да се създаде колегия от трима души – председателят на Комитета и двама членове, които едновременно ще бъдат завеждащи двата основни отдела". Предложението е прието и с Разпореждане № 2060 на Министерския съвет от 9 октомври 1954 г. тя става факт.[25]

След смъртта на Сталин религиозната политика на съветските комунисти, а оттам и на останалите комунистически партии от Източния блок, претърпява сериозна метаморфоза. Съветското ръководство счита, че „отървалата се" от негативните черти на сталинизма комунистическата идеология е достатъчно жизнеспособна, за да осъществи своите първоначални идеали. Това автоматично води до идеологическо втвърдяване, засилване на революционната показност, в това число и възобновяване на революционната атеистична пропаганда от 20-те години на XX век. На 7 юли 1954 г. ЦК на КПСС приема решението „За недостатъците в научно-атеистичната пропаганда и мерки за нейното подобряване". В него се критикува дотогавашната религиозна политика на Сталин и се призовава към разобличаване на „реакционната същност и вреда на религията"[26]. Амбициозно, праволинейно и недомислено, решението води до засилване напрежението в страната, което кара партията да прекрати антирелигиозната кампания само 2 месеца по-късно. На 10 октомври 1954 г., ЦК на КПСС излиза със специално постановление по въпроса, озаглавено „За грешките в провеждането на научноатеистичната кампания сред населението"[27]. Това отстъпление обаче се оказва само временно, тъй като съветската политика по въпроса, позоваваща се на изначалните постулати на марксизма-ленинизма не се променя и започва да се прилага с пълна сила от останалите комунистически партии. С това се слага край на специфичните

[25] ЦДА, ф. 136, оп. 16, а.е. 1979, л. 1.

[26] Шкаровский, М. В. *Цит. съч.*, 365–367.

[27] Постановление на ЦК на КПСС за грешките при провеждане на научноатеистичната пропаганда сред населението. В: *За преодоляване на религиозните предразсъдъци*. София, 1954. 38–47; *Труд*, бр. 268 от 12.XI.1954 г.

отношения между съветската държава и православната църква в периода 1943–1953 г., често определяни от руската историография като „временно примирие“. Именно тези специфични отношения водят до обръщане на по-сериозно внимание на религиозността и на църквата като институция, а те от своя страна и до създаването на двата държавни органа към МС на СССР, които пък са моделът, следван от страните в Източна Европа. Така завоят в религиозната политика на Москва се отразява и на тяхната работа.

Следвайки съветския пример, БКП също отчита като „напълно изоставена“ задачата за „антирелигиозната пропаганда“ в страната. Въпросът за „изкореняване на реакционните религиозни възгледи“ става част от дневния ред на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП. Акцентирайки на неговата важност в идеологическата борба и след провеждането на необходимите консултации и съвещания, отделът изработва и внася в Политбюро проекторешение „Относно мерките за засилване и подобряване на атеистическата пропаганда в страната“. То е прието на 26 декември 1957 г. и дава тласък за разгръщане на слабо познатите дотогава „атеистични мероприятия“.[28] В решението е подложена на критика и дейността на Комитета: „...Обръща внимание на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията при Министерския съвет, затова че досега не е следил достатъчно зорко за оживлението на църковната дейност и го задължава да вземе всички необходими мерки за своевременна информация по въпросите за църковно-религиозната пропаганда и нелоялните прояви от страна на отделни духовници, като предлага и съответни мероприятия“[29].

Със същото решение Михаил Кючуков е освободен като председател на КВБПЦРК, но не е уволнен. Без да са съвсем ясни причините, поне от наличната документация, няколко месеца по-късно той е възстановен на заемания пост. Известна светлина за отражението на решението на ПБ върху дейността и настроенията сред служителите на Комитета ни дава запазеният протокол от заседание на първичната партийна организация, състояло се на 20 февруари 1958 г., с една единствена точка: „Разглеждане писмото и решението на Политбюро на ЦК на БКП относно мерките за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда в страната“ и приложения към него доклад на партийния секретар по темата. По време на обсъждането Михаил Кючуков внася яснота за ролята на КВБПЦРК при изготвяне на решението на ПБ и съпътстващите го

[28] ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 3472, л. 1–2.

[29] Пак там, л. 78. Макар и в решението да се визира: „...Комитета за религиозните култове и вероизповеданията при Министерския съвет...“, с решение на ПБ на ЦК на БКП от 12 януари 1957 г. КВБПЦРК отново преминава към МВнР, като в придружаващия проекторешението доклад на Антон Югов до ПБ от 10 януари 1957 г. липсват каквито и да било мотиви за това. На проведения на 17 януари с.г. пленум на ЦК на БКП, който утвърждава направените структурни промени, Антон Югов посочва като мотив единствено, че „*така беше у нас по-рано*“. – ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 249, л. 87. Въпросът за мястото на Комитета не е повдигнат, нито дори засегнат в изказванията на членовете на ЦК, взели участие в заседанието.

документи.[30] Той уведомява своите колеги, че няколко пъти е бил викан в ЦК на БКП „по време на тяхното подработване", но не е повикан или консултиран при изработване на крайния вариант на текста, макар и да е бил запознат с по-общата рамка на решението. След това Михаил Кючуков поставя въпроса за функциите на самия Комитет предвид критиката, на която е подложен от ПБ. Позовавайки се няколко пъти на „съветската практика", той смята, че не е работа на служителите на ведомството да водят атеистична пропаганда, а малкият щат не предполага масово следене дейността на изповеданията в цялата страна. Според него е нецелесъобразно „широкото разпространение на доклада на отдела на ЦК в тая форма", тъй като някои от митрополитите са незаслужено очернени, без да се вземе предвид тяхната лоялност. Ръководителите на отдели в КВБПЦРК – Тодоров и Садъков, подкрепят като цяло заключенията на Михаил Кючуков, особено що се отнася до „естеството на работата като представително учреждение", която „ни налага в борбата на този фронт да съблюдаваме нормите, които са свързани с качеството ни на представители на държавата". В крайна сметка партийната организация приема единодушно четири препоръки за своята бъдеща работа: подобряване връзката с отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП; обсъждане въпроса за извършване цялостна перерегистрация на местните поделения във всички изповедания; редовни съвещания след проведени наблюдения върху дейността на изповеданията и изказване на опасение от недостатъчната помощ от страна на Районния комитет на БКП, който в продължение на една година не е изпращал свой инструктор в партийната организация.[31]

Пряко следствие от новата религиозна политика е повсеместното настъпление срещу религиозните институции и практики, установяването на тотален административен контрол върху живота на религиозните общности от страна на държавните органи и засилването на „разложителната дейност" сред вярващите от органите за сигурност. Новото отношение към вероизповеданията води до поредица от ограничения и забрани, систематично се стреми да изолира и сведе до минимум, а в някои части на страната и да изличи църковно-религиозния живот на различните църкви. Подема се кампанията по регистрация на местните поделения на вероизповеданията и свещенослужителите. Окончателното решение за регистрация, перерегистрация или снемане на регистрация, след задължително съгласуване с Министерството на вътрешните работи, се взима именно от държавните органи. Следвайки тази политика, в периода от 1960 до 1964 г. Съветът по въпросите на РПЦ снема регистрацията на около 40% от действащите църкви, манастири, духовни учебни заведения и организации на РПЦ[32].

В България този процес засяга мюсюлманското изповедание, евангелските църкви и верската общност „Бяло братство". В годините 1959–1961 г.

[30] ДА – София, ф. 419В, оп. 3, а.е. 3, л. 5.

[31] Пак там, л. 6–14.

[32] Маслова, И. Деятельность Совета по делам религий при Совете Министров СССР в 1965–1985 гг.: „политика сдерживания". *Религия и право*, № 1, 2005.

броят на мюфтийствата е намален от 22 на 9, а на мюсюлманските свещенослужителите от 3400 на 530, преценени като лоялни на властта[33]. Клоновете на евангелските църкви в страната до 1964 г. са сведени от 240 на 101, а на Бялото братство от 26 на 5[34].

Освен тези мерки Съветът по въпросите на РПЦ и КВБПЦРК осъществяват редица мероприятия за ограничаване на финансовата дейност и възможности на изповеданията. Макар и след свалянето на Никита Хрушчов през 1964 г. комунистическите партии да възприемат по-умерен подход спрямо вероизповеданията с цел тяхното кооптиране, гореизброените методи на давление в по-мек вариант продължават да се прилагат до края на тяхното управление, а дейността на държавните органи се съсредоточава в подготовката и издигането на лоялни кадри за висшите и отговорни длъжности в църквите.[35]

В духа на комунистическите практики крайностите в провежданата атеистична политика са приписани на Никита Хрушчов, естествено, след неговото отстраняване от заеманите постове. Критичните оценки към крайните резултати от десетгодишното налагане на тази политика могат да бъдат срещнати както в документи на Съвета по въпросите на РПЦ, така и на КВБПЦРК. На практика те са единствените органи, които си позволяват периодично да напомнят за необходимостта да се прави разлика между политиките по партийна и по държавна линия. Така например част от доводите срещаме в доклад на председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков до ПБ на ЦК на БКП от октомври 1965 г., носещ многозначителното заглавие „Относно нарушения на законността по отношение на църквата и извращения на идейната борба с религията". В неговия текст няколко пъти се среща констатацията за „погазване на установената социалистическа законност", за вандалски прояви по отношение на храмове, които не се разследват и създават „впечатление, че на подобни прояви се гледа благосклонно", за „неоправдан административен натиск" чрез забрани и сплашвания, „най-груби случаи на насилие", малтретиране на свещеници и др. Като доказателство за тези свои наблюдения Михаил Кючуков привежда и множество конкретни примери от различни епархии в страната. Специално внимание е отделено и на разгърналата се борба по

[33] Груев, М. *Между петолъчката и полумесеца. Българите мюсюлмани и политическият режим (1944–1959)*. София: Кота, 2003, 188–189; Стоянов, В. *Турското население в България между полюсите на етническата политика*. София: ЛИК, 1998, 130–131.

34 ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 1512, л. 4. Регистрацията на „протестантските секти" и верската общност „Бяло братство" се осъществява въз основа на издадена на 19 ноември 1962 г. поверителна инструкция № А 1-455 на КВБПЦРК и отдел „Народни съвети" при МС, адресирана до председателите на изпълкомите на ОНС и на градските съвети в София, Пловдив и Варна. – ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 1109, л. 1–7. По-подробно по този въпрос: Лефтеров, Ж. Пререгистрацията на евангелските църкви и Бялото братство в края на 50-те – началото на 60-те години на XX в. *Годишник на департамент „История"*. Т. III (2008) [онлайн]. София, 2011, 417–448. Достъпен на: http://ebox.nbu.bg/hist/.

[35] Международната конюнктура и нуждата от по-добра координация и съгласуваност в дейността на държавните органи в СССР води до тяхното преструктуриране. С постановление на СМ на СССР от 8 декември 1965 г. двата съвета са обединени в един – Съвет по религиозните въпроси, който просъществува до разпадането на Съветския съюз.

места за утвърждаване на новите социалистически граждански ритуали, което в повечето случаи е свързано с „почти повсеместно нарушение на нашата законност“. Председателят на Комитета споделя своите опасения, че за всичко това „все повече се пише в чуждата преса“, цитирайки и конкретните вестници и списания. Обръща внимание и на „измислени клевети по адрес на църковници“ по време на разгърналата се „устна и печатна атеистична пропаганда в София и особено в провинцията“. В заключение Михаил Кючуков излага своето мнение, че тази политическа линия, съпроводена с „произволни действия, безотговорни изявления“ и „произвол срещу църквата“ нанася чувствителни вреди на „правилната политика към църквата, която се провежда в рамките на законните положения, утвърдени от Конституцията и в специалния закон за изповеданията“. За преодоляване на тези негативи той предлага държавните и общинските органи на централно и местно ниво да съгласуват всички въпроси с Комитета, същото да правят и всички редакции на централни и окръжни вестници и списания, да бъдат поместени критични статии за „неправилни административни методи на антирелигиозната работа“, да се осъществява редовен контакт между партийните органи натоварени с атеистичната пропаганда и Комитета и др.[36]

Тези доводи и съображения на КВБПЦРК в качеството му на държавен орган, отговорен за съблюдаване на дейността на изповеданията и техните взаимоотношения с държавата, така и не са взети под особено внимание. Точно обратното. На държавните органи се вменяват нови и нови отговорности, следващи поредните завои в идеологическата политика, имащи пряко отражение и върху религиозните въпроси.

В отговор на нарасналата през 60-те години активност на Католическата църква, икуменическото движение и евангелските църкви държавните органи за контрол на вероизповеданията в социалистическите страни са натоварени от партийните ръководства да активизират своята международна дейност с цел да неутрализират „реакционната и антисъветска“ пропаганда. И тъй като за организирането на контрапропагандни мероприятия е необходима координация, оттогава се установява практиката председателите на съответните органи да провеждат ежегодни срещи за съгласуване на въпросите и изработване на общо мнение по тях. Задачите им включват посредничество при установяването на междуцърковни контакти, подбор на делегациите от социалистическите страни, участващи във форумите на международните църковни организации (Световен съвет на църквите, Християнска миротворна (мирна) конференция, Конференция на европейските църкви и др.), предварително одобряване на изнасяните доклади и изискване на задължителен отчет при завръщането им за извършената работа по време на заседанията. Органите следят и упражняват контрол духовните лица да изразяват позиция, съобразена със следваната от социалистическия лагер политика, и да парират обвиненията за липсата на религиозна свобода и нарушаване правата на вярващите.

[36] ЦДА, ф. 1Б, оп. 91, а.е. 1430, л. 1–8.

Отражението на тези процеси в България води до отправяне на поредните критики към работата на КВБПЦРК и в частност за неефективността му по пресичане дейността на свързаните с чужбина религиозни организации. Поради тази причина в решението на Секретариата на ЦК на БКП от 27 декември 1966 г. „За подобряване атеистическото възпитание на трудещите се" се напомня, че задача на КВБПЦРК е: „Да следи за дейността на задграничните религиозни централи, за разпространяваната от тях литература, религиозни радиоемисии, изпращане на емисари в нашата страна и взема мерки за пресичане на тази дейност."[37] Това явно се оказва недостатъчно за своевременното подобряване на работата на Комитета, поради което отново е поставен въпросът за неговото място в системата на държавната власт. Отдел „Външна политика и международни връзки" предлага връщането му към Министерския съвет, позиция, която „очевидно се споделя и от другите социалистически страни, защото съответните държавни органи по въпросите на религията са подчинени административно на министерските съвети, а по партийна линия дейността им се наблюдава обикновено от отделите „Административен" или „Пропаганда и агитация" на централните комитети."[38] Тази идея не е възприета, но за „правилното" идеологическо насочване на 23 януари 1969 г. Секретариатът на ЦК на БКП взима решение неговата работа да се наблюдава от отдел „Пропаганда и агитация", вместо от отдел „Външна политика и международни връзки".[39] Три месеца по-късно, очевидно с цел да придаде по-голяма тежест на Комитета в международен план, ПБ на ЦК на БКП повишава неговия председател Михаил Кючуков в ранг на пълномощен министър, отнет от директора на изповеданията през 1950 г., когато Дирекцията преминава към Министерския съвет.[40]

Очевидната на пръв поглед ангажираност на партийното ръководство с дейността на КВБПЦРК е по-скоро плод на формализъм, тъй като постепенно неговите функции и значение биват лишени от съдържание. Основна причина за това е установеният все по-ефективен контрол над ръководствата на изповеданията, включително и чрез методите на службите за сигурност, широкото ангажиране на партийните органи, производните им т.нар. обществени организации, както и местната власт с антирелигиозната пропаганда и кампанията по внедряване на новите граждански ритуали и социалистическа празнично-обредна система.[41] Тези тенденции са ясно изразени и видими при неговото кадрово обезпечаване. От 1954 г., когато неговите служители наброяват 19 души, те непрекъснато намаляват, за да достигнат: 1966 г. – 9;

[37] ЦДА, ф. 1Б, оп. 8, а.е. 7466, л. 2.

[38] ЦДА, ф. 1Б, оп. 36, а.е. 379, л. 17.

[39] Пак там, л. 1.

[40] ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 649, л. 1.

[41] Правото да се води антирелигиозна пропаганда е включено и в приетата на 18 май 1971 г. Конституция на НРБ. Чл. 53, ал. 1 от нея гласи следното: „(1) На гражданите се осигурява свобода на съвестта и на изповеданията. Те могат да извършват религиозни обреди и да водят антирелигиозна пропаганда." *Българските конституции и конституционни проекти...*, с. 68.

1968 г. – 5; 1971 г. – 3 души. По този начин възможността на Комитета да изпълнява възложените му задачи е подложена на сериозно изпитание и на практика води до изземване на неговите функции, а оттам и все по-честото му игнориране при провеждането на религиозната политика в страната.

Показателни в това отношение са оценките на самия Михаил Кючуков за състоянието на КВБПЦРК. В специална записка от 1 ноември 1971 г., посветена на дейността на оглавявания от него орган и адресирана до партийното ръководство срещаме следните твърдения: „От няколко години в Комитета за изповеданията работят двама души. Това стеснява значително кръга на работата, като я сведе главно до придвижване на текущи въпроси от административен характер. Сведени са до възможния минимум проверките, наблюденията на църковния и религиозен живот... Преобладаващото разбиране е, че главната задача на Комитета е да съдейства за отмирането на църковния живот или в най-лошия случай да бъде само декоративен представителен орган, оставен без права, задължения и отговорност.“[42] Очевидно е, че за разлика от началото на 50-те години, когато Михаил Кючуков поема Дирекцията на изповеданията, двадесет години по-късно и той, и ръководеното от него ведомство вече са изтласкани в периферията и не са фактор при формирането на религиозната политика в страната.

Само месец след цитираната записка в негов обстоен доклад с дата 10 декември 1971 г., посветен на цялостна дейност на повереното му ведомство, срещаме именно това откровение: „Заетият от практиката на социалистическите страни принцип на задължително съгласуване основните въпроси, отнасящи се до църквата, с държавния орган по църковните дела и залегнал като основно положение в утвърдения от Министерския съвет правилник за Комитета за изповеданията от няколко години практически не се спазва и се нарушава от най-отговорни места“, което е „грубо потъпкване на принципа на координация“.[43] Мотивирайки се с това, че „нормалната работа на Комитета за изповеданията страда от продължително време“, той прави предложения за бързото решаване на редица въпроси: преминаването на КВБПЦРК под наблюдението на друг отдел на ЦК; подготовката и приемането на партиен документ за изясняване партийното и държавно отношение към религията и църквата; обсъждането на въпроса за евентуално възстановяване на Комитета в системата на Министерския съвет; допълване на Правилника за неговата работата, решаване на въпроса за координацията с народните съвети; попълване на вакантните места и др.[44]

Омаловажаването на дейността на Комитета от страна на останалите държавни, а и партийни органи вероятно е свързано и със следваната от самия Михаил Кючуков линия на относителна коректност във взаимоотношенията с лоялните изповеданията и техните ръководители. Както вече бе споменато в тази връзка, единствено КВБПЦРК си позволява да подлага

[42] ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 353, л. 1–2.
[43] Пак там, а.е. 355, л. 24–25.
[44] Пак там, л. 30–31.

на съмнение преекспонираните твърдения на различни институции, що се отнася до религиозния живот в страната.[45] В цитирания доклад например срещаме открита критика към работата и данните на Министерството на вътрешните работи, съдържащи се в негов официален документ, охарактеризирани по следния начин: „Въз основа на постоянните наблюдения над църковния и религиозен живот, които Комитетът има, както и от грижливата проверка на изнесените в бюлетина случаи и факти смятаме, че последният не дава вярна представа за състоянието на църковния и религиозен живот у нас. Твърдението за църковно раздвижване и активизиране благодарение засилената организаторска дейност на митрополитите и техните помощници не отговаря на действителността... Произволен характер има и посочването на най-активните митрополити по епархии.“[46] В доклада е подложена на критика и водената от отделни ОНС незаконосъобразна политика по отношение на различни църкви и свещенослужители.[47]

Повечето от поставените от Михаил Кючуков проблемни въпроси около дейността на Комитата така и не намират своето решение в близките години, предвид омаловажаването, а оттам и маргинализирането му като държавен орган. Ситуацията се променя след Февруарския пленум на ЦК на БКП по идеологията от 1974 г., който обръща специално внимание „на борбата срещу влиянието на религията“ в обществото. Констатира се, че тя „полага сериозни усилия да се укрепва, като институция и идеология“, „продължава да бъде пречка за правилното комунистическо възпитание на масите“ и се стреми да се противопостави на закономерния процес на намаляване на вярващите. За своевременно противодействие на тези проблеми се набляга върху разработване на „научнообоснована концепция за взаимоотношенията между държавата и църквата“, на „цялостна концепция за празничната система“ и ускоряване работата по създаване на социалистически граждански ритуали с цел тяхното „повсеместно въвеждане“.[48] В противоречие с твърденията на

[45] Така например по време на изслушване в Комисията по външна политика на Народното събрание, състояло се 15 януари 1973 г., Михаил Кючуков отново влиза в противоречие с партийните идеолози и категорично отхвърля твърденията за засилване на организираната дейност на изповеданията, насочена към работата с деца и младежи, както и идеологическо проникване отвън на „антикомунизма сред младежта чрез религията, като един от най-трайните компоненти на империалистическата идеология“. ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1006, л. 1–2.

[46] ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 355, л. 3–4.

[47] През юли 1972 г. председателят на Комитета изготвя и специална записка за трудностите и закононарушенията при внедряването на новите социалистически граждански ритуали. Подобно на 1965 г. това е единствената институция, която си позволява да изрази несъгласие с водената политика в областта на „атеистичното възпитание“ и „борба с религиозните предразсъдъци и влияние на църквата и религията“ сред населението. В записката се говори за „системни рецидиви“ при нейното прилагане и „нарушения на конституционни принцип за свобода на съвестта“. ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 547, л. 3–9.

[48] *Да издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от Десетия конгрес и новата Програма на партията за изграждане на развито социалистическо*

ръководството на Комитета мнението на партийните идеолози е, че е налице своеобразно религиозно възраждане и подобряване на материалната и финансова база на различните църкви. Според тях именно държавният орган за контрол над дейността на изповеданията системно подценява тези проблеми и не е информирал своевременно партийните органи. Поради тази причина, както и в други документи и решения на ЦК на БКП, той е подложен отново на сериозна критика: „Работата на този комитет и на неговия председател от доста време вече буди не само недоволство, но и недоумение и необходимостта от съответни мерки става неотложна.“[49]

Поредното идеологическо втвърдяване, чийто тон е зададен от Москва, засилва натиска и върху интересуващите ни държавни органи. Партийните ръководства им вменяват като непосредствена задача със своята дейност да улесняват процесите на „освобождаване“ на гражданите от „религиозната заблуда“, да съдействат за подбор на политически „правилно ориентирани“ кадри, активно да подпомагат включването на вярващите в социалистическото строителство и т.н. По този начин добива завършеност процесът, при който те от органи, натоварени да контролират спазването на религиозното законодателство, като осъществяват непосредствена връзка между държавната власт и изповеданията, се превръщат по дефиницията на последния председател на Комитета Любомир Попов в „политически орган, който съдейства за осъществяване на партийната политика за освобождаване на гражданите от религиозната заблуда“[50].

Пряко следствие от решенията на Февруарския пленум, освен поредното идеологическо настъпление срещу религията, е изводът, че на държавно ниво липсва координация и съгласуваност между институциите по религиозните въпроси поради подценяване работата на КВБПЦРК като държавен орган, което налага неговото реанимиране и укрепване. Разбира се, под укрепване се има предвид засилването на партийния контрол над него. На 6 февруари 1975 г. с решение № 50 на ПБ на ЦК на БКП за нов председател на Комитета е назначен партийният апаратчик от отдел „Пропаганда и агитация“ Стойно Баръмов, чиято кариера започва от Дома на атеиста във Варна.[51] По този начин „ерата Кючуков“ в историята на Комитета приключва.[52]

Друга новост по отношение на КВБПЦРК е, че с Разпореждане № 321 на Министерския съвет от 2 август 1975 г. към него е формирана постоянна ко-

общество. Доклад на др. Александър Лилов, секретар на ЦК на БКП, пред пленума на Централния комитет на Българската комунистическа партия, състоял се на 7 и 8 февруари 1974 г. София: Партиздат, 1974, 55–56.

[49] ЦДА, ф. 1Б, оп. 58, а.е. 97, л. 75.

[50] АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 594, л. 27–29.

[51] ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 5173, л. 1.

[52] Все още липсва по-задълбочено изследване за ролята на личността на Михаил Кючуков при провеждането на религиозната политика в НРБ, неговите специални взаимоотношения с патриарх Кирил, периодичните му опити да смекчи натиска над вярващите и да отстоява спазването на съществуващото законодателство, въпреки идеологически мотивираните кампании. Самият факт, че остава начело на Комитета в продължение на 23 години, е основателна причина за необходимостта от подобно изследване.

мисия от представители на ведомствата и обществените организации, които имат отношение към църковните и религиозните въпроси,[53] а на местно ниво окръжните народни съвети са задължени да определят за пълномощници на Комитета секретаря или един от своите зам.-председатели[54]. И двете неща са заимствани от съветската практика и са предвидени в Правилника на КВБПЦРК още през 1954 г., но както се вижда, за тяхното практическо реализиране е необходимо специално правителствено решение, взето две десетилетия по-късно. Тоест механичното привнасяне на съветския опит през 50-те години явно не дава очаквания резултат. От друга страна, учудващо е, че за тези две десетилетия не са намерени (или просто не са търсени) други форми на организация в работата с религиозните общности по линията държавна – местна власт.

Сред мерките за кадрово укрепване на Комитета е увеличаването на неговия щат, което дава възможност за създаване на два нови отдела, следващи организационната структура на Съвета по религиозните въпроси в СССР. За унифициране със съветските органи тогавашният външен министър Петър Младенов предлага и промяна на наименованието му в Комитет по църковните въпроси, но отдел „Административен" на ЦК на БКП не подкрепя идеята и тя не е възприета.[55] Във връзка с тези мероприятия ръководството на Комитета отново поставя въпроса за изменение на „вероизповедното законодателство и другите закони и държавни разпоредби, касаещи дейността на църквите", характеризирани като „несъвършени и непълни". Мотивите са свързани с решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП за преодоляване на „отрицателните тенденции в дейността на религиозните общности в страната", които са в „пълна противоположност на бурното и всестранно развитие към зряло социалистическо общество", променените „международни условия, особено след Хелзинки" и политиката на „всестранно сближение между НРБ и СССР". При последвалите обсъждания в отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП обаче извършването на една такава промяна е счетена за нецелесъобразна и ненавременна.[56]

Следвайки указанията и препоръките на същия отдел, КВБПЦРК активизира своята работа вътре в страната, тъй като все още не е утвърдена навсякъде практиката на местно ниво въпросите относно вероизповеданията да се решават от пълномощниците при ОНС, които своевременно да информират

[53] В състава на създадената към Комитета комисия, освен неговият председател, влиза и по един представител на: Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, Министерство на финансите, Комитета по труда и работната заплата, Националния аграрно-промишлен съюз, Съвета по териториално и селищно устройство при Министерския съвет, Комитета за култура, Националния съвет за мир, Националния съвет на Отечествения фронт, Дирекция „Международни връзки и договаряне на международна и културна дейност", секция „Научен атеизъм" при Института по философия на БАН. Изброените институции са упоменати в „Списък на комисията по 321-то Разпореждане на Министерския съвет от 1975 г.". АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 80, л. 17–18.

[54] ЦДА, ф. 136, оп. 60, а.е. 458, л. 1–2.

[55] Пак там, л. 5.

[56] АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 149, л. 3–4.

висшестоящия орган. За преодоляване на така създалото се положение заедно с Комисията за народните съвети при Министерски съвет започват периодично да се организират лекции за подготовка на съответните пълномощници. За значението, което Комитетът отдава на тази си дейност, говори фактът, че през 1977 г. една от тях е изнесена лично от председателя на Съвета по религиозните въпроси при СМ на СССР Владимир Куроедов[57], а темата е „За опита на съветските държавни органи в работата с религиозните общности".[58]

Продължава и провеждането на редовните годишни закрити съвещания на ведомствата по религиозните въпроси от социалистическите страни, посветени на най-важните и актуални теми на партийната и държавна политика в областта на религията, а възникващите текущи въпроси се съгласуват и на двустранна основа. Както неведнъж се отбелязва в специалните доклади на Комитета до ЦК на БКП, обмяната на опит със съответните органи на „братските страни" води до съгласуване на обща политическа линия, имаща за цел църквите да се насочват и подпомагат за все по-активното пропагандиране на материалния и духовен напредък на социалистическия лагер, организирането и подготовката на духовни лица за участието им в международни религиозни конференции и съвещания, участие в борбата за защита на мира и т.н.[59] Естествено, приоритетно значение за успешната дейност на Комитета се отдава на съобразяването със становищата на Съвета по религиозните въпроси, характеризирано през 1977 г. от неговия председател Стойно Баръмов по следния начин: „...както в другите области на живота, така и по въпросите на държавната политика по църковните въпроси, сътрудничеството със съветските колеги е основен фактор за успеха на нашата работа".[60]

На следващата година, с решение № 311 на ПБ на ЦК на БКП от 1 август 1978 г., за нов председател на Комитета и зам.-министър на външните работи е назначен дотогавашният посланик на НРБ в Гърция Любомир Попов.[61] Извършената кадрова промяна е свързана и със засиленото международно сътрудничество по линия на държавните органи от страните от Източния блок и на първо място с тези от Съветския съюз с цел обмяна на опит и съгласуване на общите за всички страни въпроси в работата с религиозните общности.

В началото на 80-те години работата на органите за държавен контрол на изповеданията продължава трайно да присъства в полезрението на партийните ръководства във връзка с поредица от международни събития, имащи за корен „религиозни фактори". На първо място това са ислямската революция в Иран, характеризирана като „открита политическа линия на

[57] Владимир Алексеевич Куроедов (1906–1994) е председател на Съвета по въпросите на РПЦ в периода 1960–1965 г. и председател на Съвета по религиозните въпроси от 1965 до 1984 г.

[58] АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 312, л. 5–6.

[59] Пак там, оп. 14, а.е. 77, л. 4–5.

[60] Пак там, оп. 13, а.е. 312, л. 14.

[61] ЦДА, ф. 1Б, оп. 66, а.е. 1354, л. 1.

„износ“ на мохамеданската религия“, началото на организираната съпротива срещу съветската военна интервенция в Афганистан, заклеймена като „използване на исляма срещу революцията и завоеванията на афганистанския народ“ и завземането на властта в Либия от Муамар Кадафи, чиито идеи за т.нар. ислямски социализъм, пораждат силни подозрения. Освен надигането на исляма, друго събитие, което буди тревога сред комунистическите партии, е изборът на кардинал Карол Войтила за римски папа и неговата политика, имаща „антисоциалистически и антисъветски курс... при това провеждан много активно, дори агресивно“.[62] Всичко това налага взимането на съответните мерки в СССР, респективно и в НРБ с цел „по-пълно да се следят тези явления, много по-активно да се наблюдават и насочват контактите на верските общности... и тяхното участие в международни инициативи“ и „заостряне на бдителността“ във връзка с отражението на тези процеси в социалистическия лагер.[63] Събитията водят до създаване на нови отдели и увеличаване щата, както на Съвета по религиозните въпроси, така и на КВБПЦРК, като именно по това време окончателно се оформя тяхната организационна структура. Към Съвета по религиозните въпроси са формирани четири нови отдела: отдел за връзка с ислямски страни, отдел за Католическата и Армено-григорианска църква, отдел за статистика и анализ и отдел за международна информация, натоварен с пропагандни и контрапропагандни задачи. Новосъздадените сектори при КВБПЦРК са юридическа служба и служба за наблюдение на печатните издания на верските общности. Въпреки констатацията, че той е единственият орган от социалистическите страни, който няма служба за международни връзки, е преценено, че не е необходимо нейното създаване, най-малкото защото Комитетът се намира в системата именно на МВнР.

Задълбочаването на сътрудничеството със „съветските колеги“ е официализирано и документално. На 23 март 1986 г. в София е подписан Протокол за взаимно сътрудничество между Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи на Народна република България и Съвета по въпросите на религията при Министерския съвет на Съюза на съветските социалистически републики. Документът е относително кратък и съдържа само шест члена. Според него е предвидено провеждането на две ежегодни срещи между делегации от всяка страна за обмяна на опит в работата с религиозните общности и техните ръководители и обсъждане на съвместни мероприятия. Двете страни се задължават да разменят информация за „живота и дейността на религиозните организации“ и последващото ѝ използване от средствата за масова информация. Предвидено е също така с цел „укрепване на връзките“ да бъдат разменяни делегации и между съответните изповедания във всяка една от страните. Специално внимание е отделено на отношенията между РПЦ и БПЦ, включително обмен на студенти и представители на духовенството за изнасяне на лекции в духовните училища и академии. Отделен член визира

[62] АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 90, л. 1–2.
[63] Пак там, л. 3.

насърчаването на съвместни изследвания върху „историческото присъствие на българи и руси в манастирите в Атон“.[64]

В периода на „перестройката“ и в СССР, и в НРБ партийната пропаганда разтръбява, че започва работа в посока либерализация на религиозното законодателство и промяна функциите и статута на съответните държавни органи. В България отново е поставен въпросът за преминаването на КВБПЦРК към Министерския съвет, внасяне на поправки в остарелия Закон за изповеданията и зачитане на религиозните права и свободи, но всичко остава само в сферата на намеренията и за пореден път доказва несъстоятелността на тезата за възможно реформиране на режима и на социализма. Съветското партийно ръководство, желаейки да привлече вярващите за делото на започналото преустройство, демонстрира готовност за разрешаване на висящите въпроси и гарантиране правата на религиозните общности. В тази връзка е изготвен проектозакон с работно заглавие „Закон за свободата на съвестта“, който предвижда изповеданията да придобият статут на юридическа личност[65], като централните им органи се регистрират в Съвета по религиозните въпроси, а местните църкви при съответните народни съвети. Следвайки посоката на либерализация, за първи път се поставя и въпросът за религиозното обучение на децата, като условието е то да бъде индивидуално. Също така се предвижда Съветът по религиозните въпроси да се преобразува в Държавен комитет за свободата на съвестта с ранг на министерство и създаването на съвети по религиозните въпроси във всички съветски републики (дотогава такива има единствено в РСФСР, Украйна и Армения). Въпреки гръмките декларации всички тези намерения така и не са осъществени до разпадането на СССР.[66]

Вследствие на настъпилите демократични промени в България и приетото от Националната кръгла маса „Споразумение по политическата система“, с Постановление № 125 на Министерския съвет от 6 декември 1990 г. Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове се закрива от 1 януари 1991 г. Със същото постановление на негово място е създаден нов държавен орган, който съществува и до днес – Дирекция по вероизповеданията при Министерския съвет.[67]

Живко Лефтеров

[64] ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 91–93.

[65] За разлика от съветското законодателство, според българския Закон за изповеданията от 1949 г. за придобиване статут на юридическа личност, освен задължителната регистрация, е необходимо и утвърждаване на устава на съответното изповедание. С такъв статут се сдобиват БПЦ, Армено-григорианската църква, мюсюлманското и израилтянско изповедание. До 1989 г. остават неутвърдени уставите на Католическата църква, шестте евангелски деноминации и верската общност „Бяло братство“.

[66] ЦДА, ф. 1Б, оп. 63, а.е. 103, л. 1–6.

[67] ЦДА, ф. 136, оп. 85, а.е. 129, л. 1–2.

АРХЕОГРАФСКИ ПРЕДГОВОР

В настоящия сборник са включени 170 документа, възпроизведени цялостно или частично. Археографската обработка на документите е направена въз основа на установените правила за публикуване на архивни документи.[1]

Част от документите включени в сборника (46) са били обект на специална документална публикация, излязла в две части преди близо петнадесет години.[2] Всички останали се публикуват за първи път изцяло. Изключение правят главите от Димитровската (1947 г.) и Живковската (1971 г.) конституция, регламентиращи отношенията между държавата и църквата и Законът за изповеданията (1949 г.), установяващ строг държавен контрол върху дейността на религиозните общности и техните ръководствата. Подбраните решения на Политбюро, Секретариата на ЦК на БКП и Министерския съвет проследяват институционалното развитие на Дирекцията на изповедания и Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове (КВБПЦРК), функциите, с които те са натоварени в процеса на изграждане на социалистическата държава и общество, и кадровото обезпечаване. С цел осветляване на скритите мотиви за тяхното приемане се публикуват и приложените към тях материали – докладни записки, паметни бележки, информации и справки. От друга страна, за по-добрата представа за конкретната дейност на Комитета през различните десетилетия допринасят включените годишни доклади за дейността, отчети и планове на неговите отдели, сведения за работата с постъпили жалби и пр., а за разкриване на вътрешните взаимоотношения и политическа активност на неговите служители – документите на първичната партийна организация при Комитета. Не на последно място по важност са документите, отразяващи международната дейност и контакти, особено що се отнася до тези свързани с редовно провежданите срещи между представителите на аналогичните държавни органи в страните от комунистическия лагер.

Хронологично е обхванат периодът от овладяването на Дирекция на изповеданията чрез първото партийно назначение на неин директор в на-

---

[1] *Методически кодекс. Свитък V.* София: Държавна агенция „Архиви", 2023.

[2] Лефтеров, Ж. Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове. (I част). *Известия на държавните архиви*, кн. 97, 2009, 48–125; Лефтеров, Ж. Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове. (II част). *Известия на държавните архиви*, кн. 98, 2010, 37–100.

чалото на 1947 г. до закриването на КВБПЦРК на 1 януари 1991 г., като част от споразуменията на Кръглата маса по въпросите на религиозната свобода.

Документите се съхраняват в Архива на МВнР (ф. 10 КВБПЦРК и ф. 1П Поверителен архив), Централния държавен архив (ф. 1Б – Централен комитет на БКП; ф. 136 – Министерски съвет; ф. 165 – Дирекция на изповеданията/ КВБПЦРК; ф. 146Б – Георги Димитров; ф. 147Б – Васил Коларов и ф. 214Б – Владимир Поптомов), Държавен архив – София (ф. 419В – Първична партийна организация (ППО) при Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерство на външните работи).

При възпроизвеждането на текста е избран научно-критическият начин, като са спазени следните основни принципи:

- включените в публикацията документи са подредени хронологично;
- редакционното заглавие на всеки документ съдържа неговия вид, автор, адресат, кратко описание на съдържанието и дата;
- правописът е нормализиран в съответствие с правописната система на съвременния български език, като са запазени стилът и езикът, характерни за епохата;
- съкратено написаните думи, които не са общоприети съкращения, са изписани изцяло, като добавените части са поставени в квадратни скоби;
- с многоточие в квадратни скоби са обозначени пропуснатите части от документите, а в обяснителна бележка е пояснено тяхното съдържание и мотивът да не бъдат включени;
- обяснителните и текстуални бележки са разположени под линия към съответния документ.
- при по-сложните документи (протоколи, отчетни доклади, планове и програми) са възпроизведени всички техни обособени части: раздели, параграфи, точки и подточки.
- исковите данни на документите съдържат съкратено название на архива, в който се съхраняват, номера на фонда, описа, архивната единица и листа/листовете, както и данни за тяхната оригиналност и начин на написване.
- сборникът е придружен от научно-справочен апарат, включващ: Именен показалец, Географски показалец и Списък на съкращенията.

ДОКУМЕНТИ

№ 1

Докладна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев до министър-председателя Георги Димитров във връзка с встъпването му в длъжност

София, 20 февруари 1947 г.

Многоуважаеми господин министър-председателю,

Имам честта да Ви донеса, че в изпълнение на устната Ви заповед от 15.II. т.г., предадена ми чрез г[-н] главния секретар, пълномощен министър, професор Иван Алтънов, с писмо № 5074-50-IV от 17.II. т.г. и на официалната Ви заповед № 45 от 18.II. т.г. днес на 20.II.1947 г. ПРИЕХ окончателно управлението на Дирекцията на изповеданията при Министерството на външните работи и на изповеданията, като за целта съставихме нужния акт за предаване и приемане. Актът е подписан от бившия директор на изповеданията г-н пълномощния министър д-р Константин М. Сарафов, от мен и от Аврам Вачев, инспектор при Дирекция на изповеданията.

Приемете, моля, господин министър-председателю, уверенията в отличната ни към Вас почит.

Директор на изповеданията, пълномощен министър: *Д. Илиев*

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 110, л. 2. Оригинал. Машинопис.

№ 2

Докладна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев до подпредседателя на Министерския съвет и министър на външните работи Кимон Георгиев за целите, функциите и личния състав на Дирекция на изповеданията във връзка с провежданата международна и малцинствена политика[1]

София, 17 ноември 1947 г.

Многоуважаеми господине министре,

На 14 того, на състоялата се конференция във връзка с бюджета на Министерството и пр. не можах да участвам понеже бях служебно възпрепятстван.

[1] В горната част на листа има резолюция на Кимон Георгиев: „Използвайте този документ за запазването на Дирекцията на изповеданията в системата на М-вото, за да подпомага външната ни политика и особено при сегашната конюнктура – вътрешно и международно положение на страната. Да се запознае с документа и др. Дончев, и утре да конферира с мен във връзка с досието им: [...] и бюджетни въпроси на Дирекцията. 21.XII.1948 г."

От доклада обаче, който ми направи моя представител на тази конференция г[-н] Чучулайн, и от появилата се необходимост, щото през време на разискванията г[-н] д-р Петър Вутов да защити ролята, значението и щата на Дирекцията, се получава впечатлението, че някои колеги в Министерството са или неправилно информирани върху дейността на Дирекцията във връзка с външната политика, особено в конюнктурата след Полското съвещание[2] и след историческата декларация на Националния комитет на Отечествения фронт[3], или даже, че някои имат, поради неосведоменост или поради друга причина, неоснователното желание да реставрират нейното незначително положение от миналото.

За да спомогна да се избегнат всякакви недоразумения и за да Ви информирам най-правилно върху работата на Дирекцията в рамките на повереното Ви Министерство и на новосъздадените политически условия, ще си позволя да изтъкна следните няколко точки:

I. Голямото значение на Дирекцията във връзка с външната ни политика се демонстрира официално и обществено, чрез грижите, които лично министър-председателят г[-н] Георги Димитров и сега, в неговото отсъствие, заместник министър-председателят г[-н] Трайчо Костов и Вие лично полагате за нейната ежедневна дейност.

Същите грижи се полагат и от Националния комитет на Отечествения фронт и лично от главния секретар г-жа Цола Драгойчева.

II. Вие лично не само устно, но и с писмото си № 8148-50-V от 7 април т.г., настояхте пред Председателят на бюджетарната парламентарна комисия, във връзка именно с голямото значение на Дирекцията за външната политика на страната, длъжностите на бившите трима инспектори при Дирекцията да бъдат на общо основание приравнени към длъжностите секретари и да носят приетото в Министерството наименование за тия длъжности секретари или легационни секретари.

Под председателството на народния представител Кирил Лазаров бюджетарната парламентарна комисия, в заседанието си от 7 април т.г., разгледа това Ваше искане и в присъствието на най-изтъкнатите ръководители на Националния комитет на Отечествения фронт, като Вълко Червенков, Цола Драгойчева и др., реши да изхвърли това наименование „инспектори“ при Дирекцията, защото няма какво да инспектират, и им даде общо приетото звание в Министерството секретари и легационни секретари. Известно е,

[2] Има се предвид проведеното от 22 до 28 септември съвещание в Шкларска Поремба (Полша), където по инициатива на ВКП(б) девет европейски комунистически партии създават свой координационен орган – Комунистическото информационно бюро (Коминформбюро). Организацията има за цел консолидацията на страните от Източна Европа около Москва, превръщайки я по подобие на Коминтерна в инструмент на съветската външна политика.

[3] Има се предвид декларацията на НК на ОФ от 24 октомври 1947 г., според която ОФ тръгва по пътя на своето преустройството в единна обществено-политическа организация, поставяща си за цел „изграждането на социализма“ и „настъпление срещу реакцията и петата колона на империалистите“ в страната.

че това решение на бюджетарната комисия с което се одобри напълно искането Ви, вследствие биде изцяло прието от Великото народно събрание и обнародвано в „Държавен вестник“, брой 85 от 15 април 1947 г., в който брой е обнародван бюджетът на Министерството на външните работи и на изповеданията за 1947 г.

Съгласно този именно Закон за бюджета на държавата за 1947 г., Дирекцията на изповеданията има следния щат за личния състав:

Шест души от дипломатическата кариера – един пълномощен министър, двама съветници, двама втори секретари и един трети секретар, и седем души технически персонал, или всичко 13 души.

III. Днес, при новите условия и при настъпилата необходимост за реорганизация и рационализация на държавния апарат и служби, това решение се явява още повече правилно и оправдано, защото Дирекцията на изповеданията ръководи служби, които при сегашната и бъдеща конюнктура имат и ще имат съществено значение върху външната ни политика:

1. Отделът за Българската православна църква има важната мисия да направлява укрепването и по-нататъшното развитие на връзките и отношенията на Българската православна църква с Руската православна църква, с Югославската и другите православни църкви, т.е. да съдейства ежедневно и активно, щото чрез Българската православна църква България да остане постоянно и завинаги в антиимпериалистическия и демократичен лагер със СССР.

Тази важна мисия на Отдела за православната църква при Дирекцията придобива толкова по-голямо значение сега след посещението на представителя на Икуменическия съвет в Женева д-р Хъчисън Кокбърн в София. Както се знае, този Икуменически съвет за световно обединение на християнските църкви е в действителност англоамериканска формация и по така наречената международна религиозна линия (освен политическата, стопанската и военната линии) сега, в послевоенния период, работи за присъединението на колкото се може повече страни към империалистическия лагер начело със САЩ. Тази опасност за присъединението на Българската православна църква към Икуменическия съвет в Женева съществува главно във връзка на някои от нашите църковни ръководители с този Икуменически съвет, връзки, известни добре на правителството.

Безспорно е, че със същата задача, т.е. със задачата да привлекат нашата църковна общественост и нашият религиозно вярващ народ в лагера на империалистите и подпалвачите на нова война, беше последователното посещение на България през миналия месец октомври и началото на този месец на трите големи и ръководещи фигури по тази международна религиозна линия – на д-р Жан Нюсбаум, главен секретар на Международната организация за защита свободата на религията със седалище в Париж и с председател мадам Елеонор Рузвелт, на декана на Кентърбърийското архиепископство Хюлет Джонсън и на епископ д-р Пол Гарбър, американски професор и епископ на Методистката църква за Централна и Югоизточна Европа.

2. Отделът за инославните изповедания има важната задача да съдейства на българското обществено мнение да се бори с успех против опитите на папа Пий XII[4], на Римокатолическата църква да увеличава църковното си и обществено влияние в страната и с това пак по международна религиозна линия да се правят опити да се въвлече народът в страната ни съгласно споразумението Труман – папа Пий XII в империалистическия и антидемократичен лагер начело със САЩ.

Папският делегат монсеньор Франческо Галони в София и тримата католически епископи в Пловдив, Русе и София, и цялото католическо свещенство и монахини, които очевидно са свързани с външната политика на Ватикана и които поддържат връзките си с Министерството на външните работи и изповеданията чрез Дирекцията на изповеданията, срещат и ще срещат отпор в тази им политика именно от този отдел за иноверните изповедания при Дирекцията. Ясно е, че отношенията между Народната република България и Ватикана и принадлежащия към него империалистически лагер ще зависят до известна степен и от осъществяването на дело на възприетата от правителството външна политика и чрез този отдел при Дирекция на изповеданията.

3. Отделът за инославните изповедания ръководи, както се знае, и Обединените евангелски църкви[5] в България – методисти, съборяни, петдесятници и баптисти, а така също и църквите на адвентистите от седмия ден и на адвентистите реформатори в България.

Всички тези 6 протестантски църкви у нас са формации и се развиват главно под влиянието на интересите на американската външна политика, на политиката на САЩ, които стоят начело на днешния империалистически лагер. Безспорно е, че отделът за инославните вероизповедания, спазвайки постановленията на Конституцията за свободата на съвестта и изповеданията и способствайки чрез ежедневната си практическа работа за поддържане нормални отношения на НРБ със САЩ, следва да води и води на дело такава политика, която предпазва от увеличаване влиянието на Труман – Маршал[6] чрез тези религиозни агентури в страната, и нещо повече, следва се политика,

[4] За папа Пий XII и неговият понтификат (2 март 1939 – 9 октомври 1958 г.) съществуват противоречиви мнения и оценки. Най-често е обвиняван в запазване на неутралитет спрямо националсоциалистическия и фашисткия режим по време на Втората световна война. След нейния край заема твърди антикомунистически позиции, издавайки енциклики срещу тоталитарната идеология, атеистичната пропаганда и гонението на вярващите в страните от Източна Европа, а през 1949 г. взима решение за отлъчването на всички католици, членуващи в комунистически партии.

[5] В началото на XX в. се стига до идеята за създаване на съюз, който да е официален представител на евангелските църкви пред държавата, с равноправно участие в него на различните деноминации. През 1909 г. е основан Съюз на обединените евангелски църкви (СОЕЦ), в който влизат Съюзът на евангелските църкви (СЕЦ, след 9 септември1944 г. Съюз на евангелските съборни църкви), Съюзът на евангелските методистки църкви (СЕМЦ) и Съюзът на евангелските баптистки църкви (СЕБЦ). СОЕЦ се управлява от Върховен съвет, избиран на общ за всички църкви събор. През 1935 г. в СОЕЦ е приет и Съюзът на евангелските петдесятни църкви (СЕПЦ).

[6] Имат се предвид президентът Хари Труман и държавният секретар ген. Джордж Маршал.

която намалява църковното и политическо влияние на тези поддържани от американското министерство на външните работи и американските империалисти протестантски църкви. Нека се знае, че самият пълномощен министър на САЩ в София г-н Доналд Рийд Хийд е член на Методистката църква в САЩ и безспорно има отношение с методистката мисия тук, а епископ Пол Гарбър, който е представителят на тая църква за 13 страни в Европа, направи опити да ме сближи с г-н Хийд, именно за да действат кръстосано, по политическа и религиозна линия, за защита интересите на външната политика на САЩ у нас. Очевидно е, че благодарение религиозното движение и множеството църкви в САЩ и тяхната агресивност и връзки с външната американска политика, ролята и значението на Дирекцията на изповеданията за външната ни политика в полза на антиимпериалистическия лагер и против подпалвачите на нова война е чувствително нараснала.

IV. Дирекцията на изповеданията, в чието ведомство се намират турските духовни училища в страната – „Нюввааб" в Шумен и четирите духовни прогимназии към него, играе конкретна и практически важна роля с грижите си за духовното управление и развитие на турското национално малцинство. Известни са многократните опити на турското правителство и на турския парламент през последните месеци да влошат отношенията между Турция и НРБ заради „положението", в което се намира турското национално малцинство у нас. Министър-председателят на Турция, министърът на външните работи и турският печат, непрекъснато правят опити да предявят претенции към България заради режимът на турското национално малцинство, което според преброяването от 31.XII.1946 год. е 683 000 души. Нещо повече. От официалните места и лица и особено от Ялчъновци чрез печата, систематически и преднамерено се насочва турското обществено мнение против нас, като ни се подхвърлят всевъзможни обидни епитети и се раздухват войнствени страсти. ЗА ТУРСКОТО НАЦИОНАЛНО МАЛЦИНСТВО, БЛАГОДАРЕНИЕ НА РЕЛИГИОЗНИТЕ МУ ТРАДИЦИИ И РАЗБИРАНИЯ, НАШАТА РЕЛИГИОЗНА ПОЛИТИКА В ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ СЕ ПРЕПЛИТА МНОГО СЪЩЕСТВЕНО С НАЦИОНАЛНАТА НИ МАЛЦИНСТВЕНА ПОЛИТИКА КЪМ НЕГО И ЗАТОВА ТЯ ДАВА КОНКРЕТНИ ОТРАЖЕНИЯ ВЪРХУ ВЪНШНАТА НИ ПОЛИТИКА С ТУРЦИЯ. Всеизвестно е вече за всички официални и обществени среди в цялата страна, че от известно време насам чрез Дирекцията на изповеданията се провежда на дело само такава и именно такава политика към турското национално малцинство у нас, каквато политика изискват и интересите на външната ни политика с Турция. Имайки на свое разположение големия апарат на турските духовни началства от мюфтии, ходжи, учители и др. църковни и обществени турски деятели, Дирекцията съумява да даде базис, да подсили позициите на външната ни политика с Турция. Оттук е и налице фактът, че и днес, и в миналото болшинството от нашите дипломатически сътрудници в Турция са минавали школовка, т.е. набирали са знание и опит, бидейки сътрудници в Дирекцията. И обратното – кариерният персонал в Дирекцията се състои в болшинството си от бивши наши легационни секретари или консули в Турция. Сега Дирекцията на изповеданията има свои 17 сътрудници в Цариград, и чрез своята

политика, провеждана конкретно чрез Екзархийското наместничество и болницата „Евлоги Георгиев“, а така също и чрез политиката си във връзка с така наречените „Екзархийски имоти“ в Турция и политиката си към турското малцинство у нас, има реални възможности да влияе върху отношенията между двете страни.

V. Дирекцията на изповеданията влияе също така за външната ни политика с Гърция и Турция чрез политиката си, която води към българите мохамедани (помаци) у нас. Както е известно, ние имаме 5 българи мохамедани мюфтии и много българи мохамедани свещенослужители, чрез които ние влияем за правилното разрешение на българомохамеданския въпрос. За цялостното ориентиране на всички българи мохамедани към делото на НРБ, Дирекцията на изповеданията откри в Пловдив българско-мохамеданска духовна гимназия, който факт безспорно влияе върху външната политика на България с Турция и Гърция и техните хазяи от империалистическия лагер във Вашингтон. Не е тайна, че империалистическия лагер начело със САЩ използва българите мохамедани и то конкретно чрез Турция и Гърция, за да влошава международното положение и значение на НРБ. Особено такива опити бяха направени през последно време в Париж и Ню Йорк и чрез изкуствено създавани инциденти на южната ни граница от гръцките монархофашисти. Всички тези чужди вражески намерения за усложняване на международния ни живот и за безпокойство по южната ни граница до известна степен се парират благодарение на правилната и конкретна политика, провеждана от Дирекцията на изповеданията. За целта Дирекцията, между другото, беше свикала и една разширена конференция по българомохамеданския въпрос на 15, 16 и 17 август т.г., на която се определиха методите и средствата за разрешаване на българомохамеданския въпрос именно във връзка и с интересите на външната ни политика към Гърция и Турция и към империалистическия лагер начело със САЩ. Безспорно е, че в настоящата конюнктура значението на 120 000 българи мохамедани по южната ни граница ще засили влиянието върху отношенията на НРБ с южната ни съседка и затова на Дирекцията се пада голям дял от отговорността за провеждане на такава политика, която да помага конкретно на общата ни външна политика с Турция и Гърция.

VI. Дирекцията на изповеданията, освен това провежда и политиката на правителството към еврейското национално малцинство и към арменското национално малцинство в България. Както се знае, и двете тия национални малцинства са признати като известни международни фактори и са обекти от значение за външната политика на САЩ. САЩ направиха много опити през последно време и по всевъзможни стопански, културни и пр. линии, с цел да увеличат влиянието си особено всред еврейското малцинство. В зависимост от тези опити на външната политика на САЩ по най-различни пътища и с всевъзможни средства да завладеят арменското и еврейско малцинство, Дирекцията провежда към тях съответната политика, която да не отслабва, а напротив, да засилва позициите на външната ни политика в полза на антиимпериалистическия и демократичен лагер и против империалистическия лагер на САЩ.

VII. Дирекцията, както е известно, е каналът, който подпомага установяването и развитието на културното сътрудничество на НРБ с другите страни във връзка с приетите културни конвенции и пр. Културните съветници при легациите биват подпомагани чрез специална служба за тях при Дирекцията. Всички културно-просветни връзки между НРБ и ФНРЮ във връзка с учебното дело в пограничните райони се уреждат с практическото съдействие на Дирекцията. Също така, тези въпроси между НРБ и Румъния, Полша, Чехословакия и Унгария се уреждат със съдействието на Дирекцията. Въобще всички културно-просветни въпроси на Министерството на външните работи и на изповеданията, засягащи отношенията на България с другите страни, са се уреждали и се уреждат и сега със съдействието на Дирекцията. С тази своя деятелност безспорно Дирекцията е свързана с практическото провеждане на външната ни политика.

От изложеното е ясно, че легационните секретари или секретарите при Министерството трябва еднакво да стажуват и усвояват службите както в политическата и консулско-стопанската дирекции, така и службите в Дирекцията на изповеданията, за да могат те да бъдат запознати напълно със службите в Министерството и с външната ни политика. Особено за дипломатическия ни персонал в САЩ, Турция, Гърция, Италия и Ватикана е необходимо да е прекарал известен стаж и в Дирекцията на изповеданията, за да може да се запознае със съществуващите помежду ни проблеми и тяхното разрешение във връзка с актуалната политика на правителството и на Националния комитет на Отечествения фронт.

Относно личния състав на Дирекцията във връзка с настоящото изложение, следва да бъдат направени изводите:

1) Личният състав (кариерният от 6 души и техническият от 7) трябва да бъде обезателно запазен, като към кариерния персонал се прибави един I легационен секретар за турското национално малцинство и един II секретар за българите мохамедани или всичко да станат 8 души. Техническият персонал от 7 души си остава и за следващата бюджетна година или общо в Дирекцията вместо 13 души, следва да бъдат 15 души за 1948 бюджетна година.

2) В Дирекцията е погрешно да се реставрира длъжността и наименованието „инспектор", защото въобще няма какво да инспектира или пък особено да се специализира и защото чрез Дирекцията се провежда външната ни политика на страната и е необходимо да има дипломатически кадър, т.е. секретари или легационни секретари, както това Вие лично, господине министре, с писмото си № 8148-50-V от 7 април 1947 г. бяхте поискали от г-н председателя на бюджетарната парламентарна комисия Кирил Лазаров и което Ваше искане беше впоследствие одобрено от комисията и узаконено от Великото народно събрание.

Реставрирането на длъжности с наименования инспектори ще бъде една грешка не само по отношение на предмета и съдържанието на работата в Дирекцията, но ще бъде и въобще грешка и заблуждение и по отношение ролята и задачите на Дирекцията на изповеданията във връзка с външната политика, провеждана от Министерството на външните работи и на изповеданията.

Твърденията за някаква особена специалност или специализация, свързани със службите и лицата в Дирекцията, трябва да бъдат отхвърлени, защото проучванията и специалността на службите в Дирекцията на изповеданията са свързани със знание и опит и с време също така, както и проучванията в другите две дирекции – политическата и консулско-стопанската. Следователно няма абсолютно никакво основание да се настоява за необходимостта от някакви особени инспектори специалисти, които да овладяват някаква специфична специалност, свързана с години и пр. Изучаването на службите сега се улеснява от добрата им организация, документация, архива, литература, връзки и пр. Усвояването сега на всяка служба в Дирекцията става само в течение на няколко месеца и след това всяка служба на основание на документацията и пр. може да се извършва с успех в полза на външната ни политика, а също така и прекаралият този стаж секретар или легационен секретар може да продължи да върши подобната служба с по-голям успех в легациите ни в САЩ, Турция, Италия, Югославия, Румъния, Унгария, Франция и пр.

Накрая трябва да добавя, че духът и смисълът на настоящото изложение относно функциите и личния състав на Дирекцията във връзка с изготвяне бюджета на Министерството беше одобрен на едно разширено заседание, на което взеха участие профсъюзни дейци и други ръководни лица от министерството.

Прочее в интереса на най-доброто организиране на службите и на най-успешното провеждане на външната политика на НРБ от повереното Ви министерство е да се запази изцяло сегашният състав на Дирекцията плюс увеличението му с един първи и един трети секретар, което следва да стане чрез съответното намаление на личния състав в други служби на Министерството, които са по-малко претрупани с работа, отколкото е Дирекцията на изповеданията.

Това мнение е било мотивирано и от д-р П. Вутов, и от г[-н] Чучулайн на конференцията по бюджета на Министерството и за реализирането му, моля Вашето съдействие пред компетентните места и лица.

Приложение: Копие от Вашето писмо № 8148-50-V от 7 април 1947 г. за преименуване на трите длъжности инспектори в секретари.

Пълномощен министър: (п) Д. Илиев

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 376, л. 1–11. Копие. Машинопис.

№ 3

Из Конституцията на Народна република България, приета от VI Велико народно събрание

София, 4 декември 1947 г.

[...]

Член 78

На гражданите се осигурява свобода на съвестта и на вероизповеданията, както и свобода на извършване на религиозните обреди.

Църквата е отделена от държавата.

Особен закон урежда правното положение, въпросите за материалната издръжка, а така също правото на вътрешно самоуреждане и самоуправление на различните верски общности.

Забранява се злоупотребяването с църквата и религията за политически цели, както и образуването на политически организации на верска основа.

[...]

Публикува се по: *Българските конституции и конституционни проекти*. Второ преработено и допълнено издание. Съст. Методиев, В., Л. Стоянов. София: Издателство „Д-р Петър Берон", 2003, 52–53.

№ 4

Из протокол № 41 от заседание на партийния комитет при МВнР с мнение за отделяне на Дирекция на изповеданията и поемане на част от нейните функции от други ведомства

София, 21 октомври 1948 г.

Мнение на партийния комитет по някои въпроси от организацията на Министерството.

[...][7]

Второ. Включването в системата на Министерството на външ[ните] работи и вероизповедните въпроси е било продиктувано навремето от ред съображения, една част от които са изгубили своето значение отдавна, а друга – в наше време. Основният въпрос, с който се занимава Дирекцията сега, е отношенията на българската черква и държавата. Вероизповедната дирекция, като част от правителствен държавен апарат, съединява църквата и държавата, което противоречи на Конституцията. Практическата, функционална и административна връзка между Дирекцията и останалите отдели при Министерството е твърде слаба или пък не съществува.

[7] В пропуснатия текст се дава мнение за отделяне на Дирекция на печата от системата на МВнР.

Партийният комитет е на мнение, че:

Дирекция на изповеданията би трябвало да съществува като отделен от Министерството на външните работи орган, като предаде част от своите функции на Министерството на просветата, а друга част на Националния комитет.

Секретар: [*не се чете*]

ЦДА, ф. 147Б, оп. 3, а.е. 1634, л. 34. Оригинал. Машинопис.

№ 5

Паметна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев относно предмета на дейност, целите и функциите на Дирекцията на изповеданията

София, 1948 г.

Дирекцията на изповеданията има за предмет, цели и функции:

Поддържа тесни служебни връзки и контролира разните верски общности и национални малцинствени групи в религиозно отношение, чрез нея различните вероизповедания се сношават с министъра на външните работи, с правителството на НРБ;

Подпомага религиозно вярващите и техните религиозни организации и институти да изпълняват Конституцията и Програмата на Отечествения фронт, правителствените стопански мероприятия, вътрешната и външна политика;

Грижи се за изпълнение постановленията на Конституцията относно свободата на съвестта, вероизповеданието и религиозните обреди и следи, щото различните верски общности и национални малцинствени групи да не злоупотребяват с дадената им верска свобода за политически цели или дейност против държавата;

Грижи се, щото образованието и възпитанието в духовните училища на разните верски общности да се води в духа и смисъла на Конституцията на НРБ и на Програмата на Отечествения фронт;

Изготвя закона за верите, създава условия за прилагането му, съдейства за материалната издръжка и правилното вътрешно управление на верските общности, утвърждава уставите и правилниците им и следи за точното им изпълнение както от официалните и обществени места и лица, така и от самите религиозно вярващи;

Следи за връзките на чуждите легации и консулства в България с разните верски общности и национални малцинства, като не им позволява да оказват влияние върху следваната от Министерството външна политика; същевременно полага грижи във верско отношение и за българите в чуж-

бина – в Турция, Америка, Румъния, Унгария и другаде, чиито религиозни и други организации и институти ръководи и защитава пред съответните правителства;

Поддържа отношенията на Министерството на външните работи с чуждите легации в София във връзка с техните църкви, училища и институти в България; също така поддържа отношенията на Министерството на външните работи с дипломатическите мисии или с правителствата на Турция, ФНРЮ и Румъния за защита интересите на българските училища в тези страни;

Намира се във връзка с големите религиозни общности в чужбина, с международните религиозни организации и институти, с техните представители и печат; следи за международните религиозни конференции, срещи и конгреси, за решенията им, информира ги за религиозната свобода у нас и подпомага чуждото обществено мнение да се ориентира правилно върху съществуващия демократичен ред в НРБ;

Следва политика към турското, еврейското и арменското национални малцинства, към българите мохамедани, към католиците и евангелистите, към руските и румънски църковни общини и др., която да служи на интересите на външната политика на Народната република България с Турция и Гърция, с Ватикана и католическите страни, със САЩ и Англия, със СССР, ФНРЮ и Румъния и др.;

Разяснява и защитава външната политика на Министерството по международна религиозна линия, използвана активно от министерствата на външните работи на САЩ и Великобритания, и от дипломатическите мисии на Ватикана.

Директор на изповеданията,

Пълномощен министър: *Д. Илиев*

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 376, л. 12–13. Оригинал. Машинопис.

№ 6

Докладна записка от Димитър Илиев до министър-председателя Георги Димитров за дейността му като директор на изповеданията и успешното изпълнение на партийната политика за установяване на контрол над различните вероизповедания в страната

София, 6 януари 1949 г.

Многоуважаеми др. Министър-председател,

Преди около 3 години ме бяхте извикали от Стокхолм на работа тук в Министерството на външните работи.[8]

[8] Преди назначаването му за директор на изповеданията, Димитър Илиев е пълномощен министър в Швеция през 1945–1946 г.

Възложихте ми управлението на Дирекцията на изповеданията, като ми бяхте поръчали да понаредя работите на този сектор и след година-две ще ми възложите пост в чужбина.

След 2 годишна работа под Ваше ръководство и под ръководството на др. министър Коларов моля да ми разрешите да Ви докладвам, че възложената ми от Вас работа изпълних, като се постигнаха редица успехи в усилията ни да ръководим и контролираме различните изповедания у нас. Завчера, на 4 того, например се избра ново постоянно присъствие на Св. синод, което ще се отнася още по-благоприятно към политиката на партията и правителството.

Изработихме и е внесен във ВНС законопроектът за изповеданията, а също така и законопроектите за турските духовни училища в страната и за Българско-мохамеданската гимназия.

Църковният периодичен печат и книжнина се списват вече в духа на Конституцията и програмата на ЕОПО[9] ОФ.

Сега е назначен на мое място за директор на изповеданията др. пълномощен министър Тагаров, комуто ще предам Дирекцията след завръщането му от Варшава.[10]

Много Ви моля, др. Министър-председателю, Вие лично заедно с др. министър Коларов, като се имат пред вид резултатите от досегашната ми дейност и опитът ми на дипломатическия сектор и знанието на чужди езици (включително и испански език), да ми дадете такъв пост във връзка с готвените дипломатически назначения и промени, който да позволи максималното ми и най-целесъобразно използване.

С другарски поздрав: *Д. Илиев*

ЦДА, ф. 146Б, оп. 4, а.е. 819, л. 53. Оригинал. Машинопис.

[9] Единна обществено-политическа организация.

[10] Павел Вълчев Тагаров (1892–1977) е български пълномощен министър в Полша през 1946–1948 г.

№ 7

Закон за изповеданията[11]

София, 1 март 1949 г.

Чл. 1. На всички граждани в Народна република България се осигурява свободата на съвестта и на изповеданията.

Чл. 2. Изповеданията като религиозни общности са отделени от държавата.

Те могат в рамките на Конституцията и законите на страната, свободно да извършват религиозните си обреди.

Чл. 3. Българската православна църква е традиционно изповедание на българския народ, свързана е с неговата история и като такава по форма, съдържание и дух тя може да бъде народна демократическа църква.

Чл. 4. Никой не може да бъде преследван или ограничаван в своите граждански и политически права, нито да бъде освободен от изпълнение на задълженията, възложени му от законите на страната, поради това че той принадлежи на едно или друго изповедание или не се числи към никое изповедание. Това правило еднакво важи и за свещенослужителите при разните изповедания.

Чл. 5. Изповеданията в организационния си строеж и в обредите и службите си, могат да се ръководят от своите канони, догми и уставни положения, ако същите не противоречат на законите, обществения ред и добрите нрави.

Чл. 6. От момента на утвърждаване устава на изповеданията от министъра на външните работи същото се счита за признато и добива качество на юридическа личност. От този момент качество на юридическа личност добиват и местните поделения на изповеданието.

Министърът на външните работи мотивирано оттегля даденото признание, когато дейността на някое изповедание нарушава законите, обществения ред и добрите нрави.

Чл. 7. Изповеданията могат да строят и откриват за своите нужди молитвени домове, както и да извършват публично в тях религиозните си обреди и служби.

---

[11] Подработването на Закона за изповеданията започва в началото на 1948 г., непосредствено след приемането на новата Конституцията на 4 декември 1947 г., чийто чл. 78 предвижда създаването на специален закон по отношение на верските общности (вж. док. № 3). Проектозаконът, целящ съгласуване както със съветската политика, така и с новоприетото религиозно законодателство в страните от Източна Европа претърпява седем редакции. Приет е на III редовна сесия на VI ВНС в 10-то му заседание на 24 февруари 1949 г. (Стенографски дневници на VI ВНС, III редовна сесия. София. 70–72). Влиза в сила от деня на обнародването му в „Държавен вестник", бр. 48 от 1 март 1949 г. Законът за изповеданията се явява основният инструмент за упражняване на контрол върху дейността на различните вероизповедания и техните ръководства и до края на комунистическото управление не претърпява промени.

Религиозните служби и процесии на открито се подчиняват на общите законни и административни разпореждания.

Чл. 8. Изповеданията могат да свикват за цялата страна или за отделни области събори конференции, общи събрания и пр., които се подчиняват на общите закони и на административните разпореждания.

Чл. 9. Всяко изповедание има отговорно пред държавата ръководство.

В устава на всяко изповедание се установяват управителните и представителните му органи и начинът на избирането или назначаването им.

Свещенослужителите на изповедания, които поддържат канонически отношения с чужбина не могат да встъпят в длъжност, преди да бъдат утвърдени от министъра на външните работи.

Чл. 10. Свещенослужители и длъжностни лица в кое и да е изповедание могат да бъдат само лица, които са български граждани, честни и благонадеждни и не са лишени от права с влязла в законна сила присъда.

Чл. 11. Изповеданията съобразно своите канони и догми могат да уреждат дисциплинарни съвети за свещенослужителите си и за другите църковни служители. Устройството и производственият ред се определят в устава на изповеданието.

Наложените дисциплинарни наказания са недействителни, ако противоречат на законите, обществения ред и добрите нрави.

Чл. 12. Свещенослужители, както и всички други служители на изповеданията, които нарушават законите, обществения ред и добрите нрави, или работят против демократическите уредби на държавата, независимо от другата им отговорност, по предложение на министъра на външните работи, могат да бъдат временно отстранени от длъжност или уволнени. Отстраняването от длъжност или уволнението се извършва незабавно от съответното ръководство на изповеданието, щом получи за това предложение от министъра на външните работи. Ако свещенослужителят не бъде отстранен от изповедното ръководство, той се отстранява по административен ред.

Чл. 13. Изповеданията събират приходи и извършват разходи по бюджети, изготвени съгласно техните устави. При нужда държавата може да субсидира издръжката им.

Изповеданията изпращат бюджетите си за сведение в Министерството на външните работи.

Финансовата дейност на изповеданията подлежи на контрола на държавните финансови органи, както всички обществени организации в страната.

Чл. 14. Всяко изповедание може да открие, с разрешение на министъра на външните работи, средни или висши духовни училища за подготовка на свещенослужители.

Устройството и програмите на учебните заведения се уреждат със специален правилник, утвърден от министъра на външните работи.

Изпращането на младежи за следване в духовни училища в чужбина става само с разрешение на министъра на външните работи.

Чл. 15. Всички органи на изповеданията са длъжни своевременно да изпращат за сведение на Министерството на външните работи издаваните от тях послания, окръжни и други книжа и публикации с обществено значение.

Министърът на външните работи може да спре разпространението или изпълнението на ония послания, окръжни и други книжа и публикации с обществено значение, които противоречат на законите, обществения ред и добрите нрави.

Чл. 16. Централните ръководни органи на изповеданията са длъжни да се регистрират при Министерството на външните работи, а ръководните органи на местните поделения – при местните народни съвети, с поименно обозначение всички членове на същите ръководни органи.

Чл. 17. В отношенията между изповеданията и органите на държавната власт или на държавното управление, както и в деловодството на отделните изповедания, официалният език е български. В отношенията си към вярващите и при извършване на обредите и службите си, те могат да си служат и с друг език.

Чл. 18. Споменаването на върховната държавна власт и нейните органи от изповеданията при разните религиозни служби, обреди и тържества, може да става само по предварително одобрени изрази от Министерството на външните работи.

Чл. 19. Изповеданията съобщават в Министерството на външните работи своите наименования, символични знаци и печатите, с които си служат.

Чл. 20. Образуването на дружества и организации с религиозно-нравствена цел, както и издаването на печатни произведения за религиозна просвета се подчиняват на общите закони и административни разпореждания.

Възпитанието и организирането на децата и младежта се извършва под собствените грижи на държавата и се намира извън кръга на дейност на изповеданията и техните свещенослужители.

Чл. 21. Изповеданията не могат да откриват болници, сиропиталища и други подобни заведения.

Заварените от закона такива заведения на изповеданията преминават под управлението на Министерството на народното здраве или на Министерството на труда и социалните грижи, а движимите им и недвижими имущества стават държавна собственост. На собствениците на тези имущества се дава справедливо обезщетение, което се определя от комисия, назначена от министъра на външните работи в състав: представител на Министерството на външните работи, представител на Министерството на финансите и представител на народния съвет в района, на който се намира имуществото.

Решенията на комисията подлежат на обжалване пред областния съд, чието решение е окончателно.

Чл. 22. Изповеданията могат да поддържат връзки с изповедания, учреждения, организации или официални лица, които имат седалището или местожителството си извън пределите на страната, само с предварително разрешение на министъра на външните работи.

Чл. 23. Изповеданията или техните поделения (ордени конгрегации, мисии и пр.), които имат седалище в чужбина, не могат да откриват в Народната република България свои поделения: мисии, ордени, благотворителни и други заведения; заварените такива се закриват в едномесечен срок от влизането в сила на настоящия закон.

Всички имущества на закритите съгласно предходната алинея поделения: мисии, ордени, благотворителни и други заведения, преминават в собственост на държавата срещу справедливо обезщетение. Размерът на обезщетението се определя по реда на чл. 21 от настоящия закон.

Чл. 24. Изповеданията могат да получават материална помощ и дарения само с разрешение на министъра на външните работи.

Чл. 25. Изповеданията, които имат имущества в чужбина се представляват при сключване на спогодби за тия имущества от Министерството на външните работи на Народната република България. Последното също така защитава и религиозните интереси на българските граждани в чужбина.

Чл. 26. Всяко изповядване на омраза на религиозна основа, чрез слово, печат, действия или по друг начин, се наказва с тъмничен затвор и с глоба до 10 000 лева.

Чл. 27. Който със сила или заплашване пречи на гражданите или на признатите изповедания свободно да изповядват своята вяра и да извършват религиозните си обреди и служби, с които не се нарушават законите в страната, обществения ред или добрите нрави, се наказва с тъмничен затвор от 1 година.

Със същото наказание се наказва и този, който по същия начин принуди някого да участва в религиозни обреди и служби на някое изповедание.

Чл. 28. Който образува политически организации на религиозна основа или който чрез слово, печат, действия или по друг начин използва църквата и религията за пропаганда против народната власт и нейните мероприятия, се наказва, ако не подлежи на друго тежко наказание с тъмничен затвор.

Чл. 29. За неизпълнение разпоредбите на настоящия закон виновният се наказва, независимо от наказанието по други закони, с глоба до 10 000 лева, която се налага с постановление от министъра на външните работи. Издаденото постановление може да се обжалва по реда на книга 6, глава 5 от закона за наказателното съдопроизводство.

Чл. 30. Всички въпроси, свързани с материалната издръжка, а така също и с вътрешното самоуреждане и самоуправление на различните изповедания, доколкото не са уредени с настоящия закон, се уреждат подробно със специални устави за всяко изповедание. Тези устави се изработват от ръководителите на отделните изповедания в съгласие със законите на Републиката и се представят за утвърждение в Министерството на външните работи в тримесечен срок, считан от деня на влизането в сила на настоящия закон.

Ако представените за утвърждаване устави съдържат постановления противни на законите, обществения ред и добрите нрави в страната, министърът на външните работи може да поиска тяхното премахване. В случай че

изповеданието не се съобрази с такова искане, министърът на външните работи може да откаже утвърждението на устава.

Чл. 31. В едномесечен срок от влизането в сила на настоящия закон, централните ръководни органи на всички изповедания са длъжни да представят в Министерството на външните работи списъци с имената на своите религиозни представители и свещенослужители; същите могат да останат на заеманите от тях длъжности, ако за това няма възражение от министъра на външните работи.

Възражения могат да бъдат направени против ония свещенослужители, които не отговарят на изискванията на настоящия закон.

Чл. 32. Настоящият закон отменя всички закони, устави, правилници, наредби и пр., които му противоречат.

Настоящият указ да се облече с държавния печат на министъра на външните работи.

Изпълнението на настоящия указ се възлага на министъра на външните работи.

Гр. София, 26 февруари 1949 година.

Председател на Президиума на Великото народно събрание:

д-р М. Нейчев

Секретар на Президиума на Великото народно събрание:

Дамян п. Христов

Първообразният указ е облечен с държавния печат и зарегистриран под № 9575 на 26 февруари 1949 година.

Пазител на държавния печат
Министър на правосъдието: **Р. Найденов**

Държавен вестник, бр. 48 от 1 март 1949 г.

№ 8

Доклад на директора на изповеданията Павел Тагаров до министъра на външните работи Владимир Поптомов[12] „относно настоящото положение на изповеданията у нас и мерките, които следва да бъдат взети за постигане на пълно сработване между църквата и държавата“

София, 2 септември 1949 г.

№ 7923-50-XII

Другарю Министър,

За да може Дирекция на изповеданията да провежда правилно политиката на правителството по отношение на въпросите от вероизповеден характер, считам за необходимо с настоящия доклад да дам една картина на положението, в което се намират различните изповедания в нашата страна в този момент. Така също да посоча мерките, които трябва да се вземат към всяко изповедание поотделно и да помоля да ми дадете инструкции и указания по общата правителствена политика към верските въпроси с оглед на вътрешната и международна обстановка, за постигане на пълна хармония в отношенията между държавата и изповеданията у нас.

I. Българска православна църква

Известно е, че традиционното изповедание на нашия народ е източноправославната вяра, затова и православната църква се явява като най-голямата църковна организация у нас. Върховното управление на Българската православна църква е Св. синод, който се състои от всички епархийски митрополити – сега на брой 9, при две овакантени епархии (Софийската и Неврокопската[13]). Постоянното присъствие на Св. синод се състои от наместник-председател и трима епархийски митрополити. Това е така наречения намален състав на Св. синод. В него сега влизат Врачанският митрополит Паисий, като наместник-председател, Варненският митрополит Йосиф,

[12] На 6 август 1949 г. Владимир Поптомов е назначен за министър на външните работи в първото правителство с министър-председател Васил Коларов. С решение № 80 на ПБ на ЦК на БКП от 18 август 1949 г. Владимир Поптомов, в качеството му на министър и член на Политбюро, е натоварен да отговаря пред последното за религиозните въпроси (ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 653, л. 6). Това негово задължение се запазва и след като на 20 януари 1950 г. заема поста подпредседател на Министерския съвет във второто правителство на Васил Коларов. С преминаването на Дирекцията на изповеданията към Министерския съвет (ПМС № 2832 от 4 декември 1950 г.) Владимир Поптомов е ресорният подпредседател, натоварен с нейното ръководство. Поради тази причина докладите на директора на изповеданията в този период са адресирани до него.

[13] Към момента на изготвяне на доклада епархията няма митрополит, тъй като на 8 ноември 1948 г., непосредствено след освещаване на храма „Св. Димитър“ в с. Коларово, избраният през 1935 г. Неврокопски митрополит Борис е убит. След няколко години, през 1953 г., за нов митрополит на Неврокопска епархия е утвърден епископ Пимен.

Пловдивският – Кирил и Ловчанският – Филарет, като членове. Църковната власт в отделните епархии се осъществява от местния архиерей и епархийските духовни съвети. Всяка епархия е разделена на духовни околии, които се възглавяват от архиерейски наместници – на брой 52. Броят на енорийските свещеници възлиза на около 2500 души в цялата страна. Освен тези свещенослужители има още около 200 души монашестващи лица, от които една част (епископи и архимандрити) е заета в църковната администрация (викарни епископи, ректори на духовни училища, протосингели, учители и др.), а другата част обитава разните манастири из страната.

Общо взето, при едно сравнение на нашата православна църква с църквите в другите страни, като изключим Съветския съюз, може да се каже, че тя е значително по-демократична, особено ако се сравни с католическите църкви на Запад. Една от основните причини за това е несъмнено социалният произход на нашето православно духовенство. По-голямата част от него произлиза от бедните слоеве на нашия народ. Бедните селяни, работници и служещи пращаха децата си да следват духовните училища поради ниските училищни такси и поради използването на множеството стипендии, отпускани от разните църковни фондове. Много редки са случаите, когато синове на заможни родители следваха духовните семинарии и приемаха свещенически или монашески сан.

При все това обаче през последните 2–3 десетилетия православната църква бе доста фашизирана и зле настроена към прогресивните движения. Това се дължи, от една страна, на самата същност на религиозното обучение, което в основата си е идеалистично, реакционно, и от друга – на специалното отношение, което буржоазните правителства преди 9 септември имаха към църквата, отношение на широко толериране, за да я използват за политическите си цели.

По-нисшето духовенство, което е в непосредствен контакт с широките народни маси, излъчи лица, които застанаха открито на страната на борещия се народ, като легендарния поп Андрей от с. Медковец, „Червения поп“ Русинов от Пазарджик и други. И в последно време всред енорийското свещенство се забелязва правилно ориентиране към политиката и мероприятията на ОФ. Както миналата, така и тази година, нисшето духовенство излъчи от своите среди близо 1000 души бригадири. Голяма част от енорийските свещеници са членове на ЕОПО „Отечествен фронт“, на Българо-съветските дружества, на местните кооперации, мнозина влизат в ТКЗС, а има и значителен брой свещеници, които са избрани за членове в управите на народните съвети. Има също така свещеници, които членуват и в БКП. Тези факти сами по себе си говорят за правилната ориентация на нисшето духовенство към Отечествения фронт. Ето защо Дирекцията на изповеданията смята, че трябва да се опре главно върху нисшето духовенство, от една страна, и от друга – върху по-демократичната част от висшето духовенство.

Всред висшето духовенство, напротив, се оформиха групи, напълно фашизирани, които се поставиха в услуга на монархизма и реакцията. Така например в края на 1923 година бе създадена организацията „Бог и България“.

За нея може да се съди по нейните учредители (покойния проф. архимандрит Ефтимий[14], сегашния русенски митрополит Михаил и учителя в Софийската духовна семинария Атанас Димитров), които са известни като най-големите църковници консерватори. Тази организация е ултранационалистическа, фашистка организация на верска основа, в която членували най-реакционните представители на висшето духовенство, като Видинския митрополит Неофит, Търновския митрополит Софроний, епископ Василий и др. Тази група и сега си остава най-реакционната всред нашето духовенство. Малко по-прогресивни в своите разбирания са по-младите митрополити, като Пловдивския Кирил, Варненския Йосиф, Ловчанския Филарет и Сливенския Никодим. Изобщо по-голямата част от висшето духовенство е реакционно и неприязнено настроено към Отечествения фронт и особено към комунистите. Тези среди досега не са дали нито едно убедително доказателство, че желаят да работят честно, лоялно и открито с Отечествения фронт и народната власт. Напротив, изобилстват доказателствата, които недвусмислено сочат на хитрата игра на тези среди да изчакват събитията, да водят подмолна борба срещу Отечествения фронт, да събират около себе си силите на реакцията и да разчитат на нова война. Политиката на двуличие, неискреност и даже враждебност спрямо ОФ власт от страна на върховната църковна управа бе особено засилена през последно време, след подписването на Северноатлантическия пакт[15], внасянето в ООН въпроса за религиозната свобода у нас, измяната на Трайчо Костов, смъртта на др. Димитров и папския декрет против комунистите.

Между множеството факти, които потвърждават горното, Дирекцията на изповеданията донася до Вашето знание само някои от тях, а именно:

1) Св. синод, въпреки решенията на Всеправославното съвещание в Москва през 1948 година[16], и досега непрекъснато продължава да поддържа връзка с Икуменическия съвет в Женева, от където получава като дар разни платове, книги, кръстчета за разпродажба и пр.

2) След подменяването на някои архиерейски наместници, като прононсирани фашисти, с прогресивни свещеници, митрополит Паисий издаде

[14] Евтимий Сапунджиев (1884–1943) – български богослов и историк, архимандрит. Доктор по философия, професор в Богословския факултет на Софийския университет, декан на същия 1924–1925 г.

[15] Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО) е създадена след подписване на договор за военно сътрудничество на 4 април 1949 г.

[16] Всеправославно съвещание се провежда в Москва от 8 до 18 юли 1948 г., а формален повод е 500-годишнината от автокефалията на Руската православна църква. В него взимат участие представители на 11 от общо 13 автокефални православни църкви (не присъстват патриархът на Йерусалим и представители на Кипърската църква). По време на заседанията се обсъждат четири теми, по които единодушно са приети и съответни резолюции, съгласувани предварително със съветското ръководство: „Ватикана и Православната църква", „Икуменическото движение и Православната църква", „За Англиканската йерархия" и „За църковния календар". Основната цел на съвещанието е осигуряване подкрепата на източно-европейските православни църкви за международната политика на съветската държава, сплотяването им около Московската патриаршия в противовес на католическата и евангелските църкви и икуменическото движение.

окръжно, с което нареди енорийските свещеници да се сношават направо с митрополиите, а не чрез архиерейските наместници, както това е било досега (окръжно № 1171 от 18 май 1947 г.). С това окръжно митрополит Паисий преследва явната цел да намали авторитета на архиерейските наместници – отечественофронтовци.

3) Св. синод обяви своя орган „Църковен вестник“ за „аполитичен“ и криейки се зад тази „аполитичност“, той не отрази достатъчно нито в този вестник, нито въобще в църковния печат акцията за мир, отказваше да помести подходяща статия за Д. Благоев по случай честването му, упорстваше да се поместят статии за рождения ден на др. Димитров и пр. В миналото обаче „Църковен вестник“ се е пълнил с хвалебствени статии за Хитлер, за велика Германия, за цар Борис и пр.

4) Св. синод и митрополиите са назначили и назначават във ведомствата си много уволнени и съдени от Народния съд лица: офицери, адвокати и пр. В Св. синод, Софийската митрополия, Духовната семинария, Синодалното издателство и печатница няма нито един добър и честен отечественофронтовец.

5) В с. Новград, Свищовско, енорийският свещеник Атанас Д. Шишков е отказал на местната учителка да кръсти едно новородено дете, понеже не била встъпила в черковен, а само в граждански брак. По този въпрос Търновският митрополит Софроний оправдава постъпката на свещеника, като пише на същия следното: „Който е редовен член на Българската православна църква и изпълнява редовно своите християнски задължения, той има право и привилегии в църквата, като: да бъде кръстник, кум, да бъде избиран за църковен настоятел, да бъде допускан до светото причастие, да му се извършва маслосвет, водосвет и пр., а след смъртта си да бъде по християнски погребван и опяван, но който не е редовен член на църквата и не изпълнява своите християнски задължения спрямо църквата и нейните наредби, той няма право да претендира за църковни права и привилегии“. Цитираното писмо носи дата 23 юни 1949 г. В същия смисъл Св. синод е издал и едно окръжно под № 3418 от 28 май 1945 година. Тези два документа, издадени от върховната управа на Българската православна църква по нищо не се различават от последната енциклика на папа Пий XII за отлъчване от църквата на всички католици, съдействащи по някакъв начин на комунизма и прогреса.

6) Св. синод наложи най-тежките наказания (отстраняване от длъжност и низвергване от сан) на всички свещеници вдовци, които встъпиха във втори (граждански) брак, като с това внесе твърде голямо смущение всред енорийското свещенство. С тази своя мярка Св. синод засегна твърде много добри и надеждни свещеници – отечественофронтовци. Този въпрос, разбира се, можеше да получи и по-друго разрешение. Така например Дирекцията на изповеданията има сведения, че Румънската православна църква спазва, повечето формално, църковните разпоредби за еднобрачието на свещениците, а фактически тя допуска тяхното второбрачие, като местните архиереи мълчаливо толерират свещеници-второбрачници, стига това второбрачие да не предизвиква възмущение всред населението.

7) Наместник-председателят на Св. синод митрополит Паисий преди известно време изпрати до Дирекцията на изповеданията една паметна бележка, в която поставяше пред Дирекцията редица въпроси за разрешаване в полза на църквата.

Разглеждайки тези прояви на върховната управа на Българската православна църква, Дирекцията на изповеданията реши да предприеме, като първа мярка, прочистването на нисшия административен персонал при Софийската митрополия и Св. синод. За тази цел тя сметна за необходимо да внуши на Св. синод да освободи от длъжност най-реакционно настроените служители в посочените учреждения, тъй като за тях се говори вече твърде много не само в ОФ среди, но и в средите на свещеничеството.

През време на моето пребиваване в Италия първите ми помощници в Дирекцията са пристъпили към изпълнението на този план на Дирекцията, който е бил съгласуван с двамата помощник-министри на външните работи др[угарите] Гановски и Каменов. В продължение на повече от два месеца Дирекцията води разговори с председателя на Св. синод Врачанския митрополит Паисий и с членове на Св. синод, които разговори имаха за резултат решенията на Св. синод да бъдат уволнени някои чиновници в Софийската митрополия и Св. синод, а други да бъдат заменени с нови по-подходящи хора. Така биде заменен главният секретар на Св. синод архимандрит Симеон с младия и енергичен свещеник Иван Караджов. Тази промяна се посреща с голямо задоволство от страна на свещенството. Само някои членове на висшето духовенство не бяха доволни от станалото. Благодарение на различните ходове, които бяха извършени от реакционното ядро на Св. синод, избирането на свещеник Иван Караджов за главен секретар на Св. синод бе анулирано. Синодалните старци мотивираха своето несъгласие за назначаването на свещеник Караджов за главен секретар на Св. синод с това, че същият не бил монашеско лице и нямал висше образование. Дирекцията на изповеданията обаче разполага с положителни данни, че в миналото този нисш църковен пост е бил заеман не само от свещеници, но и от лица със средно, и то светско образование. Така например главен секретар на Екзархията в Цариград е бил Димитър Мишев, който е завършил само Габровската гимназия. Длъжността главен секретар на Св. синод е била заемана дълги години от лицата Стефан Костов и Пенчо Цанев последователно, които са имали следно гимназиално образование. Впоследствие тази длъжност е била заемана от Станимир Станимиров – висшист богослов и Христо Попов – висшист богослов. Главен секретар на Св. синод е бил също така и свещеник Стефан Цанков, впоследствие станал протопрезвитер и професор в Богословския факултет.

Неутвърждаването на свещеник Иван Караджов за главен секретар на Св. синод се посрещна с разочарование и тягост от страна на прогресивното духовенство. Дирекция на изповеданията смята да не даде възможност на наместник-председателя на Св. синод да изведе докрай своя план за заемането на поста главен секретар от удобно нему лице. Същият предлага за такъв архимандрит Йосиф. Последният обаче е неподходящ за тази длъжност, тъй като е осъждан от Народния съд за посещението му през време на войната

в гората Катин – Полша[17], а освен това е привърженик на Паисиевата група в църквата. За главен секретар на Св. синод Дирекцията на изповеданията сочи игумена на Бачковския манастир архимандрит Йона, а за отхвърления от Св. синод свещеник Иван Караджов в Софийската митрополия например протосингелското място, което понастоящем е вакантно.

За да може да стане Българската православна църква наистина народна и се сработи напълно с политиката на правителството на Отечествения фронт, като престане да бъде крепост на реакцията и прикритие на враговете на народната власт, следва да се елиминират най-реакционните елементи от духовенството и от църковната администрация, като управлението на църквата се вземе от по-демократични клирици. Тогава едва може да се говори за самоуправление и самоуреждане на църквата.

За постигане на тази цел Дирекцията на изповеданията предлага:

1) Да се пристъпи към избиране на патриарх на Българската православна църква, като за такъв се подбере подходящо лице. Този важен акт трябва предварително да бъде съгласуван с мнението и становището на другите поместни православни църкви, на първо място с Руската патриаршия.

2) Да се произведе в най-скоро време избор за Неврокопски митрополит, като се подбере за такъв лице, което е дало гаранции, че ще работи с правителството на ОФ.

3) Да се заменят всички вражески настроени служители по ведомството на Св. синод и митрополиите с добри отечественофронтовци.

4) Да се закрие нисшето духовно училище при Черепишкия манастир, тъй като това училище създава свещеници без нужната култура и подготовка.

5) Да се слеят двете семинарии – Софийската и Пловдивската, в една, като се подбере преподавателския персонал на същата. Да се подбират също така и младежите, които желаят да следват семинарията.

---

[17] Катинската гора е свързана с разстрел, извършен от органите на НКВД, на 25 700 полски офицери, чиновници, фабриканти и интелектуалци, определени като класови врагове и контрареволюционери. „Катинското клане“ е осъществено въз основа на решение на Политбюро на ЦК на ВКП(б) от 5 март 1940 г., а операцията е проведена в периода април – май 1940 г. След началото на съветско-германската война, през 1942 г., разквартирувани в околността германски части се натъкват на един от масовите гробовете. За разследване на случилото се са създадени две комисии. Първата е съставена от поляци и е под егидата на Полския червен кръст, а втората е международна и включва представители на 12 европейски държави. Неин член е и българския лекар доц. Марко Марков, преподавател в катедрата по съдебна медицина на Медицинския факултет на Софийския университет. Заключенията на комисията са публикувани през 1943 г. под формата на доклад озаглавен „Официални материали за масовото убийство в Катин“. Архимандрит Йосиф е осъден от т.нар. „Народен съд“ на 1 година лишаване от свобода и 50 000 лв. глоба, но не заради посещение в Катин, а във Виница (Украйна). Там през 1943 г. също са разкрити масови гробове на екзекутирани от НКВД украинци и също е сформирана независима международна комисия за разследване на престъпленията. Заедно с архимандрит Йосиф, Виница посещават също архимандритите Николай и Стефан. Първият от тях е осъден на 5 години строг тъмничен затвор, а вторият на три.

6) Учебната програма както в семинарията, така и в Богословския факултет да бъде изработена от комисия, съставена от представители на Св. синод, на КНИК, на М[инистерство]то на народната просвета, на М[инистерство]то на външните работи, на Богословския факултет и на духовната семинария.

7) Да се учреди при Св. синод стопански комитет, който да проучи въпроса за модернизирането и най-рационалното използване на всички църковни и манастирски имоти, с оглед увеличаване приходите на църквата и намаляване на субсидията, отпускана от държавата.

8) Да се вземат бързи мерки за облекчаване участта на свещениците вдовци и на тези, които са встъпили във втори (граждански) брак;

9) Да се обсъди въпроса за евентуалното намаляване броя на епархиите в страната.

II. Мюсюлманско изповедание

Това изповедание се дели главно на две групи: мюсюлмани турци и българомохамедани. Тук влизат и мюсюлманите цигани, чиято проява на религиозна основа е твърде слаба и почти не се чувства.

По досегашния устав за духовното устройство и управление на мюсюлманите в България, всички верски въпроси се уреждаха по един и същ начин с едно централно ръководство – Главно мюфтийство. В Националния съвет на ОФ бе сложен въпросът за откъсване на българомохамеданите в духовно отношение от Главното мюфтийство, като последното остане централен вероизповеден орган само за мюсюлманите турци, а българомохамеданите в духовно отношение се администрират отделно. Този въпрос е решен в положителен смисъл. Решението е възприето от Дирекцията на изповеданията и понастоящем фактически българомохамеданите се администрират отделно. Това разделяне предстои да се узакони чрез утвърждаването на два отделни устава: един за мюсюлманите турци и друг за българомохамеданите.

Горното решение е в унисон със становището на по-издигнатите и прогресивни среди както сред турците, така и сред българомохамеданите. С него се цели, чрез откъсването в духовно-административно отношение на българомохамеданите от турците да се способства за избистряне на националното съзнание на първите, като същите постепенно започнат да правят разлика между верската и националната си принадлежност.

1. Мюсюлмани турци

Те са най-голямата малцинствена религиозна група у нас, възлизаща към 700 000 души. Известни са силните религиозни традиции сред турците. Ето защо покрай редицата други мероприятия: битови, културни, политически и др., голяма роля може да изиграе и правителствената вероизповедна политика спрямо турците за тяхното приобщаване към цялостната политика на правителството на ОФ.

За правилно провеждане на подобна правителствена политика необходимо е на първо място подбиране добър кадър от духовни лица: мюфтии, имами,

хатиби, вероучители и др. В това отношение Дирекцията на изповеданията среща доста затруднения поради липса на кадри – особено в низините. За разлика от положението при Православната църква тук съществува пълен унисон в разбиранията по верските въпроси относно мюсюлманите турци между Дирекцията на изповеданията и ръководния орган на последните – Главното мюфтийство.

Сегашният главен мюфтия Акиф Османов е назначен след 9.IX.1944 г. Сведенията, с които разполага Дирекцията на изповеданията, са, че той в миналото е бил отявлен проводник на кемализма в България и в услуга на турското разузнаване у нас. Независимо от неговото минало и от това, доколко той е искрен в своите отношения към властта на ОФ, на практика и на дело той се показва напълно приобщен към политиката на ОФ. Между Главното мюфтийство и Дирекцията на изповеданията съществува пълно разбирателство. Поради тези негови прояви и поради липса на по-подходящо лице в този момент, което да го замести, Дирекцията на изповеданията смята да запази Акиф Османов на сегашния му пост, като се проявява бдителност спрямо същия.

Двамата висши духовни съдии, след изземване съдебните функции от мюфтийствата, са почти „мъртви“ души, но все пак Дирекцията смята, че трябва да бъдат запазени постовете им по съображения на политичност и поддържане авторитета на главното мюфтийство всред турците. Същите биха могли да извършват известна обществено-пропагандаторска дейност сред турците, поради което се търсят техни заместници.

След отделянето на църквата от държавата и влизане в сила на Закона за изповеданията, предстои отделяне на Главното мюфтийство и неговите поделения от Дирекцията на изповеданията. В този дух е и новият устав на мюсюлманите турци, чието утвърждаване е предстоящо. В такъв случай цялата кадрова политика за духовните лица – турци, ще се съсредоточи в Главното мюфтийство. Това налага в последното да се запази службата началник кадри, на която понастоящем има назначена добра и изпитана другарка отечественофронтовска.

Както досега, така и в бъдеще издръжката на Главното и местните мюфтийства, които са на брой 21 в цяла България, ще лежи върху бюджета на държавата под формата на субсидии (чл. 13 от Закона за изповеданията).

По ведомството на Главното мюфтийство – формално, а фактически по ведомството на Министерството на външните работи, се намират пет медресета (основни духовни турски училища) в различни краища на страната и една турска малцинствена гимназия в гр. Шумен. Всичките се субсидират от държавата. Освен тях в Ст. Загора съществува и един педагогически институт, с който тук няма да се занимаваме, понеже същият е напълно светски и се намира под ведомството на Народната просвета.

Петте медресета от една година по програма са приравнени с народните прогимназии, като програмата е допълнена с преподаването на вероучение, коран и турски език. В тези училища е гарантирано обучение и възпитание в прогресивен дух, както това става в народните прогимназии и осигурява

възможност на завършилите да продължат образованието си във висшите училища. От друга страна, се създават и кадри за нисшето турско духовенство.

Дирекцията на изповеданията е на мнение да се запазят и петте медресета, едно, поради възможността чрез тях да се създадат кадри и второ, поради това че турското население е свикнало с тях и тяхното закриване ще има отрицателно отражение сред същото.

Турската малцинствена гимназия също от една година е приравнена с народните гимназии, като програмата ѝ е допълнена с вероучение, коран и турски език. Преди приравнението ѝ е имала напълно верски характер с религиозно и ненаучно преподаване и възпитание. Понастоящем с новата програма в гимназията се гарантира научното и прогресивно възпитание и обучение на учениците турци, които след завършването си ще могат да заемат административни и други длъжности в места, населени с турци, както и да продължат образованието си във висшите училища. Запазване на вероучението и корана в гимназиите е продиктувано от съображения на политичност спрямо турското население, а от друга страна, чрез тяхното изучаване ще се даде възможност на някои от завършилите младежи да заемат духовни длъжности. Дирекцията е на мнение, че трябва да се запази сегашният характер на гимназиите.

Дирекцията смята, че трябва да се осигури ежегодно приемането в Университета на известно число завършили младежи турци гимназията „Нювваб", първо, за да се укрепва авторитета на гимназията сред турското население, и второ, за да се съдейства по създаването на турски интелигентски кадри от висшисти.

Турската малцинствена гимназия, наред с другите мерки, които взима правителството, би могла да изиграе голяма роля по създаването на здрава прогресивна турска интелигенция, обаче трябва дебело да се подчертае, гимназията в сегашното състояние едва ли ще може да изиграе тази роля.

Главните причини, които спъват и ще продължават и в бъдеще да спъват издигането на гимназията, ако не се отстранят, се свеждат до следното:

1) Липсата на достатъчно и подходящо помещение за гимназията. Учебните занятия се водят в съвършено неподходящи сгради с тесни и нехигиенични стаи без специални помещения за кабинети по химия, физика и пр. и без необходимите училищни уреди и пособия.

Друго обстоятелство, което има пагубно влияние за правилното обучение и възпитание на учениците, е, че точно срещу гимназията се намира „Томбул Джамия" – централна за гр. Шумен, която поради това непосредствено съседство с гимназията се посещава масово от учениците и учителите турци.

2) Лошите битови условия, при които живеят и работят учениците. Повечето от тях са синове на турско бедно и некултурно население от различните околии на страната. В Шумен по-голямата част от тях живеят под наем в бедни и некултурни турски семейства, по таваните на училищните сгради, в килиите на джамията и в други изоставени и подлежащи на рухване сгради. Обстановката в тези помещения е убийствена: без елементарна мебелировка,

хигиена, осветление, отопление и пр. Едва ли има ¼ от учениците, които да живеят при сравнително добри културно-битови условия. Поради това, че в гр. Шумен съществува остра криза за помещения, въпросът за намиране подходящи за нуждите на гимназията и за жилище на учениците се очертава като тежък и нетърпящ отлагане проблем.

Дирекцията на изповеданията смята, че най-правилно и радикално този проблем може да се разреши с построяването на една модерна турска малцинствена гимназия с пансион в гр. Плевен, като нейният строеж се запланира още през текущия петгодишен народностопански план.

Построяването на турска малцинствена гимназия с пансион, освен че ще създаде необходимите добри условия за създаване на здрави и добре ориентирани прогресивни кадри от турска интелигенция, но ще има въобще благоприятно отражение сред турското малцинство за неговото приобщаване към Отечествения фронт.

2. Българомохамедани

Те са на брой към 120 000 души. В духовно-административно отношение са откъснати от Главното мюфтийство и се управляват от 5 местни мюфтийства с централно такова в гр. Смолян. Както е известно, те живеят главно в Родопския край и се намират на доста ниско културно, политическо и битово стъпало, със силни религиозни традиции и национална замъгленост.

Грижите около тяхното издигане, които полага правителството на Отечествения фронт, са известни. Между тях трябва да се спомене и откриването през 1947 година в гр. Пловдив на българомохамеданска гимназия с пансион, която се намира под ведомството на Министерството на външните работи. Специалният закон от 9.II.1946 г. за откриване на Българомохамеданско средно духовно училище обаче придава доминиращ религиозен характер на същото и му възлага ограничени задачи, несъответстващи за нуждите на времето.

Ето защо по споразумение между Министерството на външните работи и това на народната просвета понастоящем училището по програма и хорариум фактически е приравнено с народните гимназии, за което има изработен и законопроект, чието гласуване е предстоящо. Предвидено е, в гимназията да се преподават и по два часа седмично вероучение и коран, както и въвеждане на минимална педагогическа подготовка на учениците. Така гимназията ще даде випускници, една част от които ще заеме разни административни и други обществени служби из Родопския край, друга – духовни служби на мястото на старите реакционни духовни служители, трети ще станат първоначални учители, от каквито се чувства огромна нужда из Родопския край, и четвърти ще могат да продължат образованието във висшите училища с оглед след завършването им пак да се върнат в своята среда и работят като лекари, агрономи и пр.

С една дума гимназията, която от 1951 година ще почне да дава свои випуски, ще изиграе благотворна роля по създаване здрави интелигентски

кадри от българомохамедани, от които се чувства огромна нужда из Родопския край и които ще способстват за неговото всестранно издигане.

Дирекцията на изповеданията обаче смята, че съществуването на отделна българомохамеданска гимназия има своето оправдание само като временен институт, който да даде ударно необходимото число випуски, след което да се пристъпи към постепенното ѝ ликвидиране. Съществуването на тази гимназия като постоянен институт е неоправдано и както вече е решено от малцинствената комисия при Националния комитет на ОФ и потвърдено от министър-председателя др. Васил Коларов, след тези няколко випуска младежите българомохамедани трябва да се насочат в общите учебни заведения у нас: гимназии и други професионални училища, за да не се създава у тях впечатление, че се отделят от останалите българи и че съставляват някакво малцинство. За да могат обаче да се привлекат и в бъдеще ученици българомохамедани за народните гимназии и другите училища, необходимо е да бъде построен пансион в гр. Пловдив за бедни и способни младежи, българи и българомохамедани от Родопския край, където да им бъдат осигурени добри условия за живеене и работа. И по този въпрос има вече решение в положителен смисъл от малцинствената комисия при Националния комитет на Отечествения фронт, потвърдено от министър-председателя др. Васил Коларов.

3. Цигани

Общият брой на цялото циганско малцинство възлиза на около 180 000 души. Броят на циганите мюсюлмани е по-малък, тъй като между тях има доста християни.

Техният интерес към религиозните въпроси е слаб. Проявява се повече в низовите мюсюлмански вероизповедни общини, където има вакъфски имоти от които те смятат, че могат да имат някаква материална полза. Това е причината за чести недоразумения и кавги по места между тях и турците. По новия устав за духовното устройство на мюсюлманите в България предвиждат се отделни вероизповедни общини за турците и отделни за циганите, ако последните биха пожелали да си образуват такива. Обаче турските молитвени домове, както и турските духовни лица (имами, хатиби и пр.), еднакво могат да обслужват както турците, така и верующите цигани мюсюлмани.

Дирекцията на изповеданията смята, че главното въздействие за издигане на циганите у нас трябва да върви по малцинствена линия, а не по верска, по която линия тяхната дейност и интерес са твърде слаби.

III. Католици

Общият им брой у нас възлиза на около 57 000 души. Делят се на католици от западен обред и католици от източен обред. Броят на първите е към 47 000 души. Разделени са в две духовни митрополии (диоцези): Софийско-Пловдивска (южна) със седалище в гр. Пловдив, начело на която стои владиката Иван Романов, и Никополска (северна) със седалище гр. Русе, начело на която стои владиката Евгений Босилков.

Католиците от източен обред (униати) броят към 10 000 души за цяла България. Представляват една епархия със седалище София, начело на която стои владиката Йоан Гаруфалов.

Според католическите догми, папата е глава на Католическата църква, където и да се намира тя, той е непогрешим и пълен разпоредител на съдбините на вярващите. А според каноните на Католическата църква католическите владици се ръкополагат от Ватикана, длъжни са периодично да се явяват на доклад пред папата, получават от него директиви и пр.

Като се има предвид откритото реакционно поведение на Ватикана, застанал активно в лагера на империалистите, и зависимостта на Католическата църква у нас от Ватикана, ясно е, че същата се явява гнездо на реакцията у нас. И тук може да се каже това, което казахме вече за Православната църква, а именно: в низините между вярващите католици има по-прогресивни хора, обаче свещеническият им кадър и особено върховете на църквата им са непримирими реакционери, които едвам прикриват своята ненавист към ОФ и неговите мероприятия. Характерни са например изказванията на униатския католически владика Йоан Гаруфалов във връзка с разговора ни около папския декрет: „Католиците у нас сега мълчат, принудени са да се подчиняват, да нямат думата и да... чакат. Папата е непогрешим. Той не е против социализма, но е против безбожния комунизъм. Папския декрет е предназначен за други страни, но не и за нас, където хората по принуждение стават комунисти". Характерно е и това, че единствено тримата католически владици, като представители на Католическата църква у нас, измежду всички представители на другите изповедания отказаха да се срещнат с пребиваващия у нас прогресивен американски журналист Марк П. Хайд, пред когото да подчертаят, че у нас има религиозна свобода, въпреки че бяха сондирани за такава среща. Известно е, какъв авторитет и какво влияние имат католическите свещеници – висши и нисши, всред верующите католици, както и материалната база на Католическата църква с притежаваните от нея ценни имоти. Това очертава католическото изповедание у нас като малобройно, но добре организирано ядро за провеждане пакостните внушения на Ватикана. В Закона за изповеданията има редица положения, които целят премахването [на] всесилието на Ватикана у нас. Трябва да кажем обаче, поради това че закона е нов и няма практика с него, същият се прилага засега доста ограничено и предпазливо, както спрямо другите изповедания, така и към католическото. Законът не прецизира всичко онова, което може да се направи относно изповеданията. В неговите рамки би могло да се заостри или омекоти самото негово приложение. Дирекцията на изповеданията трябва да знае становището в това отношение на по-големите наши отговорни фактори и с оглед на него да определи линията по приложението на закона. Това се отнася особено до католическото изповедание, предвид връзките му с Ватикана.

IV. Евреи – израилтяни

След масовото изселване на евреите в Палестина, техният брой в България понастоящем възлиза на около 10 000 души.

Начело на тяхното изповедание стои главен равин, на който пост понастоящем е назначен д-р Ашер Хананел. Според новия устав на израилтяните главният равин се назначава от Консисторията. Понеже последната се ръководи от добри отечественофронтовци, то и доброто ръководство на самото изповедание е осигурено. Сегашният главен равин проявява правилно разбиране към делата на Дирекцията на изповеданията, отзовава се на всички нейни инициативи и досега не е имало никакво разногласие между него и Дирекцията по никой въпрос от изповеден характер.

V. Евангелски църкви

Тези църкви у нас имат чисто пропагандаторски цели. Техните връзки с чужбина доскоро бяха безспорни. С влизането на Закона за изповеданията в сила тези връзки са вече преустановени.

В България съществуват 6 евангелски деноминации: съборяни, методисти, баптисти, петдесятници, адвентисти от 7-мия ден и адвентисти-реформатори. Първите четири деноминации до края на миналата година членуваха в Съюза на Обединените евангелски църкви. След задържането и съденето за шпионска дейност на ръководните лица на този съюз, същият бе разформирован и понастоящем не съществува. Общият брой на членовете на всички евангелски църкви у нас възлиза на около 15 700 души.

Дирекцията на изповеданията смята, че е необходимо тези изповедания да имат общо ръководство, което да бъде отговорно пред властите по отношение на спазване на Закона за изповеданията и другите закони в страната. Да им се разреши издаването на общ орган или пък на такъв за всяка отделна деноминация.

VI. Армено-григорианска църква

Арменците в България наброяват към 22 000 души. Те имат около 15 души свещенослужители. До влизането на Закона за изповеданията в сила арменската църква се възглавяваше от епископ Крикор, който имаше чуждо (турско) поданство и съгласно Закона трябваше да напусне този пост. Сега арменската църква се възглавява от един свещеник, който доскоро бе на служба в гр. Шумен. Същият, по желанието на арменското население, трябва да замине за Съветска Армения, където да бъде ръкоположен в епископски сан. Духовното ръководство на арменската църква се отзовава всякога с готовност в подкрепа на всички правителствени мероприятия.

VII. Руски православни общини в България

Те се намират под юрисдикцията на Московския патриарх и се управляват от архиепископ Серафим.

VIII. Общество Бяло братство (дъновисти)

Това общество е чиста самобитна българска религиозно-нравствена секта. Води началото си от Петър Дънов. Те за първи път представят свой устав за утвърждаване като самобитна религиозна секта.

Излагайки горното, др. министър, смятам, че е крайно необходимо да се изяснят всички повдигнати въпроси и на първо място този за православната църква, защото, ако се оставят нещата в сегашното им положение, това би се отразило твърде зле върху прогресивно настроената част от нисшето духовенство и специално върху масовата свещеническа организация – техния професионален Свещенически съюз, а от друга влиянието на реакционните елементи в църквата.

Дирекцията на изповеданията смята, че за правилното разрешение на много от повдигнатите въпроси ще бъде от особена полза, ако същите бъдат направени достояние на „Комитета по уреждане делата на Руската църква" в Москва и се поиска неговото компетентно мнение.

Директор на изповеданията,
пълномощен министър: *д-р Тагаров*

АМВнР, оп. 1П, а.е. 715, л. 12–28. Оригинал. Машинопис.

№ 9

Доклад на министъра на външните работи Минчо Нейчев до министър-председателя Вълко Червенков за отделяне на Дирекцията на изповеданията от МВнР и преминаването ѝ към Министерския съвет с приложен проект за постановление

София, 14 ноември 1950 г.

№ 159-VI

Другарю Председател,

Дирекцията на изповеданията съставлява понастоящем отдел при Министерството на външните работи. Дейността ѝ обаче – надзор над вероизповеданията в страната, не е в непосредствена връзка с работата и външнополитическите задачи на Министерството. От гледна точка на по-специалните функции на Дирекцията и като се има предвид, че отношението към изповеданията в страната е общ правителствен въпрос, стоенето на Дирекцията на изповеданията под ведомството на Министерството на външните работи се явява неоправдано.

Като изхождам от изложените съображения, предлагам Дирекцията на изповеданията да се отдели от Министерството на външните работи и премине към Министерския съвет.

Като Ви докладвам горното, моля Ви другарю Председател да сезирате с този въпрос Министерския съвет, който, ако одобри, да държи следното

постановление

Одобрява се:

1. Дирекцията на изповеданията се отделя от Министерство на външните работи и се обособява в Дирекция на изповеданията при Министерския съвет.

2. До края на 1950 година за разходите на Дирекцията на изповеданията да се използват кредитите, предвидени за същата по текущия бюджет на Министерство на външните работи.

Министър:
(*М. Нейчев*)

ЦДА, ф. 136, оп. 5, а.е. 2729, л. 5–6. Оригинал. Машинопис.

№ 10
Постановление № 2832 на Министерския съвет за отделяне на Дирекцията на изповеданията от Министерството на външните работи

София, 4 декември 1950 г.

по доклад № 159-VI от 14.XI.1950 год. на м[инистъ]ра на външните работи[18]

Министерски съвет постанови:

Одобрява се:

1. Дирекцията на изповеданията да се отдели от Министерство на външните работи. Същата се обособява в Дирекция на изповеданията при Министерски съвет.

2. До края на 1950 година за разходите на Дирекцията на изповеданията да се използват кредитите, предвидени за същата по текущия бюджет на Министерство на външните работи.

Председател на Министерски съвет: *В. Червенков*
Главен секретар: *Ат. Войнов*
Подпредседател на Министерския съвет:
(*Г. Трайков*)
Главен секретар:
(*Ат. Войнов*)
Юридически съветник:
(*Г. Генков*)
Съветник:
(*Г. Бекяров*)

ЦДА, ф. 136, оп. 5, а.е. 2729, л. 1. Оригинал. Машинопис.

[18] Въз основа на доклада на 22 ноември 1950 г. подпредседателят на МС Георги Трайков изготвя записка до Вълко Червенков, с която информира за липсата на възражения от страна на Министерството на финансите и Държавната щатна комисия, подкрепя мотивите на министъра на външните работи Минчо Нейчев и предлага проектопостановлението да се внесе и одобри от МС.

№ 11
План за работата на Дирекцията на изповеданията за месец февруари 1951 г.

София, 3 февруари 1951 г.

Служебен план

I. Обща част

1) Трудова дисциплина:

а) Спазване навременното идване на работа. Точно в 8 часа разписната книга се вдига, като в нея се отбелязват закъсненията на нередовните. Отговорник Г. Антонов.

б) Излизането от Дирекцията на служителите през работното време може да става по уважителни причини и с изричното разрешение на директора на изповеданията, а в негово отсъствие – от едного от съветниците. Отговорници Пешев и Дончев.

в) Посещението на външни лица в Дирекцията да се ограничи до минимум и с минимални престои, с изключение на тези лица, които са викани в Дирекцията. Отговорник д-р Тагаров.

2) Да се уясни и реши въпросът по членуването на служителите при Дирекцията по орпсова, партийна, младежка и пр. линии, след станалата промяна. Отговорник Г. Антонов.

3) Да се изнесе просветен служебен доклад пред служителите в Дирекцията върху маркс-ленинското учение за църквата. Отговорник д-р Тагаров.

II. Специална част

1) Да се подготви цялата работа по утвърждаването уставите на разните изповедания (извън устава на Българската православна църква, който е вече утвърден[19]). Отговорник Дончев.

2) Да се разпредели по отдели и служби работата в Дирекцията във връзка със станалите промени в последната. Отговорници д-р Тагаров, Пешев и Дончев.

3) Да се изготви общ план за работата на кадровата служба при Дирекцията. Отговорници Г. Антонов и С. Бакърджиева.

4) Да се подготви цялата работа по утвърждаването на правилниците на семинарията и Духовната академия. Отговорник Дончев.

5) Да се проучи състоянието на управата на Свещенический съюз и нуждата от свикване конгрес на същия, като се излезе с доклад и препоръки по същия въпрос. Отговорник Дончев.

[19] Уставът е утвърден на 31 декември 1950 г.

6) Да се проучи състоянието на християнските братства при Българската православна църква и се излезе с доклад и препоръки по тяхното съществуване. Отговорник Пешев.

7) Да се обсъди въпросът и се излезе с доклад по свикване на църковно-народен събор за избор на патриарх. Отговорник д-р Тагаров.

8) Да се проучи въпросът и се излезе със становище по бъдещето стопанисване на манастирските и църковни имоти, както и по тяхното облагане с данъци, наряди и др. Отговорник Пешев.

9) Да се излезе с конкретно предложение за промяна в ръководството на Синодалното издателство на Българската православна църква. Отговорник Дончев.

10) Да се проучи и направи конкретно предложение за подобрение работата и реда в архивата. Отговорници Бакърджиева и Лиляна Димитрова.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

ЦДА, ф. 214Б, оп. 1, а.е. 456, л. 4. Оригинал. Машинопис.

№ 12

Разпореждане № 367 на Министерския съвет за одобряване на правилник за работата на Дирекцията на изповеданията

София, 1 март 1951 г.

по доклад № 44-23 от 19.I.1951 г. на Дирекция на изповеданията[20]

Министерският съвет разпореди:

Одобрява се правилникът за работата и устройството на Дирекцията на изповеданията при Министерски съвет.

Председател на Министерския съвет: *Вл. Поптомов*[21]
Главен секретар: [*не се чете*]

[20] Внесеният с доклада от 19 януари 1951 г. проектоправилник е съобразен с мненията и бележките, направени от Министерството на правосъдието (1 февруари), Президиума на Народното събрание (13 февруари) и Държавната щатна комисия (21 февруари).

[21] Поради отсъствие на председателя на Министерския съвет Вълко Червенков, разпореждането е подписано от подпредседателя Владимир Поптомов.

ПРАВИЛНИК
за работата и устройството на Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет на Народната Република България.

Глава I
Задачи на Дирекцията на изповеданията.

чл. 1. Дирекцията на изповеданията е правителствен орган, чрез който държавата упражнява контрол за осигуряване свободата на съвестта и на изповеданията, както и свободата за извършване на религиозните обреди и за предотвратяване злоупотребата с църквата и религията за политически и противодемократически цели.

чл. 2. За изпълнение на указаните в чл. 1 основни задачи Дирекцията на изповеданията:

а. следи и взема мерки, щото изповеданията и верующите граждани, в рамките на Конституцията и законите в страната, да могат свободно да извършват своите религиозни обреди и други религиозни действия;

б. следи и взема мерки за съобразяване на всички обреди, актове и др. прояви на изповеданията със законите, обществения ред и добрите нрави;

в. прави проучвания и дава мнения по различните искания на изповеданията, които се отправят чрез Дирекция на изповеданията до държавните и обществени места и лица;

г. разрешава на изповеданията да поддържат връзки с изповедания, учреждения, организации или официални лица, които имат седалището си или местожителството си извън пределите на страната, както и да получават материална помощ и дарения от чужбина;

д. подработва въпросите по утвърждаване уставите и признаването на изповеданията, както и въпросите по оттеглянето на дадено признание;

е. ръководи и администрира българските верски имоти и институти в чужбина;

ж. следи финансово-стопанската дейност на изповеданията и дава указания за съобразяване на същата с обща финансово-стопанска правителствена политика;

з. следи и дава указания относно образуването и съществуването на дружества и организации с религиозно-нравствена цел, както и относно издаването на печатни произведения за религиозна просвета;

и. следи и взема мерки, щото свещенослужителите и другите служители на изповеданията да отговарят на изискванията на закона и утвърждава свещенослужителите на изповеданията, които поддържат канонически връзки с чужбина;

к. прави проучвания и дава мнение и указание за откриването и съществуването на духовни училища и курсове, по утвърждаването на техните правилници, както и по подбора на преподавателски кадър;

л. прави проучвания и извършва подготвителната работа по одържавяване имуществата на закритите у нас съгласно Закона за изповеданията болници, сиропиталища, ордени, конгрегации, мисии и пр. на изповеданията;

м. взема инициативи и съдейства на изповеданията по включването им в народополезни мероприятия от обществен, стопански и културен характер;

н. следи и проучва как се разрешават религиозните въпроси в другите страни;

о. извършва всички други работи във връзка с живота и проявите на изповеданията.

Глава II
Устройство на Дирекцията на изповеданията.

чл. 3. Общото ръководство и надзор на Дирекцията на изповеданията принадлежи на Министерския съвет или на упълномощен от него подпредседател на Министерския съвет.

чл. 4. Дирекцията на изповеданията изпълнява своите задачи посредством следните свои органи и служби:

а. Директор на изповеданията. Той има прякото и цялостно ръководство на Дирекцията.

б. два отдела – единият за „православната църква“ и другият за „инославните и иноверни изповедания“. Работата на отделите се разпределя със заповед от Директор на изповеданията.

в. кадрова служба.

г. финансово-счетоводна и домакинска служба.

д. общи служби – машинописки, деловодители, прислужници и пр.

чл. 5. Директорът на изповеданията и ръководителите на отделите се назначават от Министерския съвет.

Останалият персонал се назначава със заповед от Директора на изповеданията.

чл. 6. Отпуските и командировките на служителите при Дирекцията се разрешават със заповед, както следва: на директора на изповеданията – от подпредседателя на Министерския съвет, натоварен с общото ръководство и надзор на Дирекцията на изповеданията, а на останалия персонал – от директора на изповеданията.

чл. 7. Дисциплинарните наказания на служителите при Дирекцията на изповеданията за допуснати грешки и провинения в работата се налагат съгласно Закона за държавните служители, като се има предвид следното:

а. наказанията на директора на изповеданията и ръководителите на отделите се налагат от подпредседателя на Министерския съвет, натоварен с общото ръководство и надзор на Дирекцията на изповеданията.

б. дисциплинарните наказания на останалите служители се налагат от директора на изповеданията.

чл. 8. Някои от правата и функциите на Министерския съвет или на упълномощения от него подпредседател на Министерския съвет, указани в Закона за изповеданията, могат със специална заповед да бъдат делегирани на директора на изповеданията.

Помощник:
(*А. Евлогиев*)

ЦДА, ф. 136, оп. 10, а.е. 248, л. 1–5. Оригинали. Машинопис.

№ 13

Протокол № 1 на учредително събрание на партийна организация при Дирекцията на изповеданията

София, 17 май 1951 г.

Днес 17.V.1951 година се състоя учредително партийно събрание в Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет с дневен ред:

1. Учредяване на партийна организация при Дирекция на изповеданията.

2. Избор на партиен секретар.

На събранието присъстваха всички партийни членове: др. д-р Павел Тагаров; др. Димитър Дончев; др. Георги Антонов; др. Борис Раковски и спомагателният член Димитър Чешмеджиев. Като представител на Района присъства др. Александър Захариев.

По точка първа. Др. Захариев съобщи решението на Района за учредяване на партийна организация в Дирекция на изповеданията, като отбеляза, че задачата на организацията е да подобри работата в Дирекцията, сигнализира забелязани нередности и своевременно отстранява допуснатите грешки. Организацията при Дирекцията ще има пореден № 18 при I Сталински район.

По точка втора. Др. д-р Тагаров предложи за секретар др. Димитър Дончев, който бе единодушно избран.

Събранието бе закрито в 5 ч. след обед.

СЕКРЕТАР-ПРОТОКОЛЧИК: *Д. Дончев*

ДА – София, ф. 419В, оп. 1, а.е. 2, л. 1а. Оригинал. Машинопис.

№ 14

Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов „относно връзката между верски и малцинствени въпроси при работата на Дирекцията на изповеданията“

София, 10 юли 1951 г.

ДРУГАРЮ ПОДПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

Между различните изповедания в НР България, три от тях, а именно: мюсюлманското, израилтянското и армено-григорианското, са по-тясно свързани с живота и проявите на турското, еврейското и арменското малцинство у нас. Докато другите изповедания: православната църква, католическата църква, протестантските деноминации и пр., имат за свои последователи българи, горните три изповедания имат за такива турци, евреи и арменци. Оттук идва и връзката между верските и малцинствени въпроси при тези изповедания, на която се натъква Дирекцията на изповеданията при своята работа. Това особено се отнася до турците. Известно е, че турците са най-голямото малцинство у нас със силни религиозни традиции и религията при тях играе значителна роля. В съзнанието на мнозинството турци националната и верската им принадлежности се покриват. Благодарение на това смесване между национална и верска принадлежности, и българо-мохамеданите, които по националност са българи, а по религия – мюсюлмани, в своето огромно мнозинство се считат за турци. Като се има предвид културната изостаналост и религиозният фанатизъм на едните и другите, ясно е, че борбата за тяхното превъзпитание и осъзнаване изисква усилия и време и се явява дълъг процес на развитие.

Поради това преплитане между верска и малцинствена принадлежности – при турците, и верска и национална – при българомохамеданите, Дирекцията на изповеданията покрай своята пряка задача – да се занимава с верски въпроси, се е занимавала и с малцинствени такива. Така Дирекцията е обсъждала, решавала и направлявала въпроси по приобщаване малцинствата към народната власт, по техните печатни издания, учебни заведения, културно-просветни и обществени прояви и пр. В Дирекцията на изповеданията се свиквaха конференции от представители на турци, евреи, българомохамедани, цигани и пр., на които са били обсъждани чисто малцинствени въпроси. По инициативата и с участието на Дирекцията по линията на Главното мюфтийство са били провеждани из страната турски конференции, на които покрай верски въпроси са били третирани и неверски: по масовизация на ТКЗС всред турците, по изселническия въпрос, по отбиване вражеската пропаганда всред турците и пр. Дирекцията е събирала статистически сведения и е правила проучвания за състоянието, проявите и работата на малцинствата и е обсъждала редица проблеми около тях. От Дирекцията са искани от разни държавни и обществени места и лица данни, материали и становища, засягащи малцинствата и Дирекцията ги е давала.

Това обстоятелство се обяснява: 1) с връзката между верската и малцинствена принадлежности при някои изповедания, по-специално, при турците и 2) с липсата на специален правителствен орган (или служба), който да се занимава с малцинствените въпроси.

Вярно е, че в миналото при Националния съвет на Отечествения фронт съществуваше малцинствена комисия, която обаче имаше само съвещателен характер. Както е известно, поради реорганизацията на ОФ и превръщането му в масова политическа организация, и тази комисия сега е премахната. Поради липса на специална правителствена служба (или орган), която да съсредоточава в себе си проблемите и работите около малцинствата, малцинствените въпроси се явяват разсеяни между различните ведомства, които в рамките на своите общи задачи и компетентност покрай другото се занимават с този или онзи въпрос свързан с дадено малцинство.

От досегашния си опит и практика Дирекцията на изповеданията е дошла до извода, че свързването на двата въпроса: религиозният и малцинственият, в известни случаи може да улесни нашата малцинствена политика, като по линията на религията, която, както казахме, играе значителна роля всред турците, ние бихме могли чрез Главното мюфтийство, мюфтийствата и мюсюлманските вероизповедни общини и свещенослужители по места да развиваме разяснителна и приобщителна работа всред турците и българомохамеданите към политиката на народната власт, за отбиване вражеската пропаганда, против изселническата психоза и пр. Въпросът е в какви граници и до какъв размер Дирекцията на изповеданията може да се занимава с малцинствени въпроси и изобщо може ли и трябва ли тя да се занимава покрай верските си задачи и с такива въпроси.

Във връзка с всичко гореизложено Дирекцията на изповеданията повдига за разрешение следните конкретни въпроси:

1) Не се ли налага да се създаде у нас специален правителствен орган (или служба към съществуващ вече такъв), който (или която) да концентрира в себе си проблемите и работата във връзка с малцинствата.

2) Поради преплитане на религиозни и малцинствени въпроси, за което говорим по-горе, не е ли практически оправдано с такава служба да бъде натоварена Дирекцията на изповеданията и при нея да се съсредоточат проблемите и работата около малцинствата;

3) Ако бъде отхвърлена втората теза, в такъв случай ще продължава ли Дирекцията на изповеданията, както е било досега, да се занимава покрай религиозните въпроси и с малцинствени такива, до какъв размер и в какви граници, или пък малцинствените проблеми изцяло трябва да се изземат от нейните ръце и тя да остане да се занимава само с религиозни въпроси. Моля, другарю подпредседател, за Вашето становище и указание по поставените въпроси.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

ЦДА, ф. 165, оп. 4, а.е. 69, л. 13–15. Оригинал. Машинопис.

№ 15

Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов „относно включването на изповеданията в стопански, обществени и други инициативи и акции“

София, 17 юли 1951 г.

ДРУГАРЮ ПОДПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

В своята досегашна практика Дирекцията на изповеданията е гледала благосклонно на включването на изповеданията в разни стопански, обществени и други инициативи и акции, провеждани от държавата или от някои обществени организации. Нещо повече – Дирекцията не само е допущала дейност на изповеданията във връзка с такива акции, но сама е поощрявала и взимала инициативи пред изповеданията за активизирането им в тази насока. Така напр. различните изповедания по свой почин или по такъв на Дирекцията са се включвали в редица стопански акции: по бригадирското движение, по изпълнение народностопанския план, по популяризирането и масовизирането на ТКЗС, по есенните и пролетни сеитбени кампании, по прибиране реколтата и пр. Същите активно се бяха включили в акцията по борбата за мира. Били са включвани при разни случаи по отбиване вражеската пропаганда за липса у нас на религиозна свобода, какъвто беше случая по време на протестантския процес.

Дейността на изповеданията във връзка с горните акции и инициативи се е изразявала главно в издаване послания, окръжни, възвания и пр., както и в свикване събрания на духовни лица по места, на които са изнасяни доклади, гласувани резолюции, изпращани телеграми и т.н. Тази дейност на изповеданията в много случаи е надхвърлила рамките на самата църква и нейния клир и е получавала известна по-голяма общественост чрез отправяне посланията, възванията и др. до верующите, чрез печатането им в ежедневната преса и т.н. По този начин косвено тази дейност е имала характер и на религиозна пропаганда всред нецърковната маса. Дирекцията на изповеданията считаше напълно за естествено и правилно изповеданията да бъдат активно включвани в акцията по борбата за мира. Това е в съгласие и с формата, в която в народен мащаб се води борбата за мира. И наистина в тази насока изповеданията у нас разгънаха доста голяма дейност.

Що се касае обаче до другите области на обществени и особено стопански прояви, може да се постави сега въпрос доколко включването на изповеданията в подобни прояви е целесъобразно и обществено оправдано. При положение че агитацията, разяснителната работа и въобще мобилизирането на гражданите по дадени акции и по-специално – по стопанските такива, върви по линията на масовите организации, на пресата и на другите всевъзможни форми на обществено въздействие, не се ли явява излишно включването на изповеданията в подобни акции. По този начин ще се избегне и косвената

религиозна пропаганда и създаването [на] известен кредит на църквата всред масите.

Ръководена от подобни разсъждения Дирекцията на изповеданията напоследък изостави предишната си практика да поощрява и подтиква изповеданията към издаване от тях послания, окръжни и пр. до верующите за включване на същите в сезонни стопански мероприятия, като есенната и пролетна оран, прибиране на реколтата и т.н. Някои изповедания обаче по свой почин и по създадена традиция продължават да изпращат до своите последователи послания от стопански характер. Такъв е случаят с протестантите петдесятници, които тези дни са представили проектопослание в Дирекцията на изповеданията и чакат становището на Дирекцията по неговото разпращане по места. Трябва да отбележим, че покрай това свое послание същите се стремят да разпращат до своите последователи периодично цели свитъци от послания с религиозно и пропагандно съдържание. Характерното за тази протестантска деноминация (петдесятници) е, че същата развива доста оживена дейност в провинцията, води агитация за привличане на нови свои последователи (т.н. прозелитизъм), и то не без успех. Така че във връзка с повдигнатия по-горе въпрос се поставя и втори такъв: доколко е правилно и целесъобразно издаването периодично на послания от страна на протестантските деноминации? В Дирекцията на изповеданията е представен брой 6 от „Послания“ на петдесетниците, който още не е пуснат в разпространение.

По повдигнатите по-горе въпроси Дирекцията изказва следното мнение:

1) Що се касае до акцията по борбата за мира, както и до други акции, които имат връзка с църквата и религията, като отбиване вражеската пропаганда за липса на религиозна свобода у нас и пр., естествено и правилно е в тях да бъдат включвани изповеданията.

2) Що се касае до стопанските и други инициативи и акции, които нямат връзка с църквата и религията, Дирекцията, без самата да взима почин и да поощрява изповеданията, да продължава да гледа благосклонно на подобни инициативи, изхождащи от самите изповедания.

3) Що се касае до периодичното издаване „Послания“ от страна на някои протестантски деноминации, Дирекцията на изповеданията счита, че то може да продължи и в бъдеще, като Дирекцията следи за тяхното съдържание.

Моля, Другарю Подпредседател, за Вашите становища и указания по повдигнатите въпроси.

Приложения: брой 6 от „Послания“ на петдесятниците.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

ЦДА, ф. 165, оп. 4, а.е. 85, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

№ 16

Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов по въпроса за бюджета на Дирекцията за 1952 г.

София, 27 септември 1951 г.

№ 595-23

Другарю Подпредседателю,

В изпълнение на 800-то постановление на Министерския съвет от 11 юли т.г. Дирекцията на изповеданията изготви своя бюджет за 1952 г., който до 1.X. т.г. трябва да бъде представен в Министерския съвет и Министерството на финансите.

Бюджетът се изготви съгласно дадените в цитираното постановление на Министерски съвет инструкции и тези на Министерството на финансите, които задължават ръководителите на ведомствата да осигурят провеждането на най-строг режим на икономии на народните средства при изготвянето на бюджетите.

В проектобюджета за 1952 година е проведено указаното в п. 2 на 800-[тно]то постановление на Министерски съвет снижение на административно-управленческите разходи средно с 5% в сравнение с 1951 година. Фактически това снижение надхвърля 5%. То се постигна, като в бюджета за 1952 година се съкращава една длъжност референт-докладчик I категория, която през настоящата година остана незаета. Освен това по другите пера от управленческо-административните разходи на бюджета се направиха максимални икономии, като не се допусна никакво преувеличение на разходите извън задоволяването на най-необходимите нужди.

Така напр. управленческо-административните разходи на Дирекцията за 1951 година възлизат на 3 764 000 лева, а за 1952 година на 3 500 000 лева, т.е. с 264 000 лева по-малко.

В новия бюджет се предвижда основна месечна заплата на Директора на изповеданията 24 000 лева, т.е. такава, каквато той получаваше, докато Дирекцията на изповеданията беше към Министерството на външните работи и която неправилно бе намалена на 22 000 лева с отделянето на Дирекцията от външното министерство.

В бюджета за 1952 година се предвижда ново перо за пътни и дневни разходи за служителите при Дирекцията на изповеданията. То възлиза на 50 000 лева. Досега тези разходи се взимаха от поверителния бюджет на Дирекцията (§18).

В разходите по §16 – субсидии и §18 – разни разходи, също са осъществени икономии.

Субсидиите в бюджета за 1951 година възлизат на 28 350 000 лева, а в бюджето-проекта за 1952 г. те са намалени на 20 200 000 лева. Това намаление се дължи на следното: а) Субсидията на Българската църква, която за

1951 година възлизаше на 10 000 000 лева, в новия бюджет се намалява на 5 000 000. Тази сума се отпуска за направа на водопровод за семинарията при гара Черепиш.

б) Субсидията на Главното мюфтийство и на мюфтийствата (турски и българомохамедански) в страната, която в бюджета за 1951 година възлизаше на сумата 15 350 000, в проектобюджета за 1951 година се намалява на 10 600 000 лв. Намалението се дължи главно на това, че в проектобюджета на Главното мюфтийство за 1952 г. се предвижда закриването на 9 мюфтийства в страната (7 турски и 2 българомохамедански). Закриването на тези мюфтийства се оправдава освен от съображение за икономии, и поради това, че районите на някои от мюфтийствата останаха без турци след изселването на последните, а също така и поради географската близост на някои мюфтийства и възможността същите да се слеят в едно. Освен това проектобюджета на Главното мюфтийство за 1952 година ще бъде подпомогнат с около 3 000 000 лева, произхождащи от реализирани икономии през 1951 година.

В бюджета на Дирекцията за 1951 година субсидиите за издръжка на трите медресета (турски прогимназии) и за средното турско духовно училище бяха слети в едно перо на сума 3 000 000 лева. От тази сума бе реализирана икономия от 1 000 000 лева поради това, че не се осъществи проектираното откриване на средното турско духовно училище. В бюджета за 1952 година двете субсидии са посочени в отделни пера – два милиона лева за издръжка на съществуващите турски медресета и два милиона лева за средното турско духовно училище, или курсове за подготовка на турски свещенослужители, чието откриване се проектира да стане през 1952 година.

Субсидията на Главното равинство по бюджета на 1952 година от 400 000 лева е почти същата, както и през 1951 г., само че сега тя се отделя в самостоятелно перо, докато в досегашния бюджет на Дирекцията се включваше в общата субсидия на Главното мюфтийство.

§18 се намалява от 15 886 000 лева на 13 100 000 лв., което се дължи на това, че щатът на Екзархийското наместничество в Цариград се намалява с две длъжности – един свещеник и един прислужник, а щатът на българските църкви в Румъния се намалява с един свещеник (букурещкия).

Общо бюджетът на Дирекцията на изповеданията за 1952 година се намалява от 48 000 000 лева на 36 800 000 лева, т.е. с 11 200 000.

Като съобщавам горното, моля, другарю подпредседателю, да разрешите да бъде представен така изготвения бюджето-проект на Дирекцията на изповеданията в Министерски съвет и в Министерството на финансите.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

ЦДА, ф. 214Б, оп. 1, а.е. 456, л. 92–94. Оригинал. Машинопис.

№ 17

Паметна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров „относно по-важните въпроси по работата на Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет“ с мнение да бъде издигната в ранг на Комитет по църковните въпроси по подобие на съществуващите такива в СССР, Унгария и Албания[22]

София, 6 май 1952 г.

№ 292-20

В Народната република България за разлика от другите народно-демократически страни религиозният въпрос не е така тежък и усложнен. Това се дължи главно на обстоятелството, че у нас източноправославното изповедание е доминиращо. То не е свързано с международни централи от вражеския лагер подобно на католицизма, а напротив стои с лице към най-голямата църква – Руската, чиято правилна ориентировка е общоизвестна. Въпреки това работата в религиозния сектор и у нас представлява деликатна, трудна и отговорна задача при днешната международна обстановка.

Както в Закона за изповеданията, така и в правилника на Дирекцията са дадени указания за нейната дейност, които служат като ръководни начала при разрешаването на поставените пред нея задачи. Има обаче въпроси, които по своя характер и принципност не могат да се разрешават само от Дирекцията на изповеданията.

Такива въпроси са следните:

I. В обсега на Българската православна църква

1) По избора на патриарх. С 29-о постановление от 17 септември 1948 година Министерският съвет взе решение за възстановяване патриаршеското достойнство на Българската православна църква.[23] Новият устав на последната също възприе патриаршеското начало. На 30 март т.г. бяха произведени избори за членове на първия църковен събор, който действа и като патриаршески избирателен събор.

Дирекцията на изповеданията счита, че за да се издигне международният престиж на Българската православна църква и се улесни Руската православна църква в нейната международна църковна политика, необходимо е да се пристъпи в най-скоро време към избор на патриарх. От друга страна,

[22] Паметната записка е изготвена по разпореждане на Вълко Червенков.

[23] Постановлението е предшествано от решение на ПБ на ЦК на БКП от 10 септември 1948 г., с което е приета оставката на екзарх Стефан и същевременно се дава съгласие за възстановяване на Българската патриаршия: „Изхождайки от необходимостта да се засили обществениият авторитет на българската църква, което е необходимо от гледна точка на организиране борбата на православните църкви против Ватикана и неговата реакционна политика, ЦК дава съгласие българската екзархия да бъде възведена в патриаршия.“ ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 539, л. 1.

избирането на патриарх ще допринесе за още по-тясното сътрудничество на Българската църква с народната власт. Трябва да се отбележи, че между православните църкви в приятелските страни само Българската е без патриарх. Този въпрос е повдиган на няколко пъти пред наши църковни делегации от Руската църква с оглед на неговото положително разрешаване.

Дирекцията е на мнение, че най-подходящо лице за този висш църковен пост е сегашният наместник-председател на Синода митрополит Кирил.

2) По избора на Неврокопски митрополит. Неврокопската епархия е без митрополит от края на 1948 година. Наместник-председателят на Синода Кирил на няколко пъти е изказвал мнение да се пристъпи към избор на такъв. Дирекцията на изповеданията споделя това мнение, понеже то е в съгласие с Устава на Българската православна църква и е целесъобразно Пиринска Македония като граничен край с вражески държави да има митрополит. Същият ще подсили позициите на Кирил в Синода срещу опозиционната група на Врачанския митрополит Паисий. Освен това трябва да се отбележи, че непосредствено до границата в с. Зиляхово гърците имат свой митрополит под името Неврокопски.

Като най-подходящ кандидат се очертава Софийският епископ Пимен, който дава доказателства за сработване с народната власт и с митрополит Кирил.

3) По свикване на църковен събор. След станалите избори на 30 март т.г. за членове на църковния събор трябва да се реши въпросът за неговото свикване.

Този събор освен избор на патриарх ще се занимае и с изменението на някои текстове от Устава на църквата, а именно:

а) засилване правата на патриарха;

б) премахване делението на Синода на пълен и намален състав и преминаване към Синод с малочислен състав.

Тези изменения са в духа на устава на Руската православна църква и съвпадат със становището на митрополит Кирил.

Сегашният състав на Синода, в който групата на Паисий има превес и която се стреми към сътрудничество с Икуменическото движение на запад, напълно отречено от Всеправославното съвещание в Москва през 1948 година – както и за по-тесни връзки с Цариградския патриарх, пречи за правилната насока на църквата.

4) По издръжката на църквата. С 369-о постановление на Министерския съвет от 14.II.1950 година бе назначена междуведомствена комисия с участие на 3-ма митрополити от страна на Синода, която щателно проучи финансово-стопанските възможности на църквата и дойде до заключението, че същата е в състояние да се издържа със свои собствени средства. През 1949 година държавната субсидия възлизаше на 375 000 000 лева, през 1950 година – на 75 000 000 лв., а от 1951 година същата е прекратена.

Бюджетът на църквата за 1951 година е приключен с около 75 000 000 лева дефицит. Това се дължи на нереално предвиждане пласмента на свещи –

главното приходно перо на църквата. Предвиден е бил приход от 122 тона свещи, а в действителност са били продадени 78 тона.

Бюджетът за 1952 година е съставен върху базата на приход 78 тона свещи и е предвидено приходът да надвишава разхода с около 40 000 000 лева. Сведенията са, че през първото тримесечие на 1952 година църквата е реализирала предвидените приходи.

Дирекцията смята, че за осигуряване самоиздръжката на църквата трябва да се направи следното:

а) да се отпускат достатъчно материали за производство на църковни свещи, което е най-крупното приходно перо за църквата;

б) да се допълни 5-о постановление на Министерския съвет от 8 юли 1949 година, което дава монополно право на църквата за производство и продажба на църковни свещи, със санкции срещу нарушителите;

в) да се предвижда ежегодна субсидия в бюджета на Дирекцията съобразно действителните нужди на църквата.

5) По включването на църквата в общонародни акции. Както православната църква, така и другите изповедания след 9 септември 1944 година са включени в най-различни общонародни акции, като например по изпълнение на двегодишния и петгодишния народностопански планове, бригадирското движение, популяризирането на ТКЗС, изпълнението на есенните и пролетни посевни планове, борбата за мир, събиране помощи за корейския народ, отбиване вражеската пропаганда за липса на религиозна свобода у нас и пр. Формите, в които се е изразявала дейността на изповеданията, са били: издаване послания, окръжни и др. до свещенослужителите и верующите; изказвания на видни църковници; поместване статии в църковния и светския печат; свикване събрания и конференции на свещенослужители в защита на мира; подходящи слова, държани от свещенослужителите в храмовете и пр.

Дирекцията счита, че тази практика следва да продължи и в бъдеще.

6) По цялостния ремонт на храм-паметник „Александър Невски". Въпросът за ремонта на храма-паметник е поставян от Дирекцията на изповеданията многократно, но и досега не е получил своето разрешение. Изказваме мнение да се отпуснат необходимите 30 000 000 лева и пристъпи веднага, към ремонтирането му.

7) По печатните издания на Синода. Печатните органи на Синода на Българската църква са вестник „Църковен вестник" – двуседмичник и месечно списание „Духовна култура". Същите излизат в по 4000 екземпляра. Освен това Синодът издава и друга книжнина, като например богослужебни книги, годишник на Духовната академия и някои книги с историческо съдържание, както и годишен църковен календар.

Дирекцията е на мнение, че периодичният печат на църквата следва да излиза и занапред като се действа на Синода да увеличи обема на „Църковен

вестник", а списанието „Духовна култура" да се списва по подобие на „Журнал Московский Патриархии"[24].

Трябва да се разреши също отпечатването на книги с научно-историческо съдържание, годишнина на Духовната академия и най-необходимите богослужебни книги. Издаването на книги за широка религиозна пропаганда е преустановено от 1950 година.

Дирекцията на изповеданията има сведения, че е предстоящо изземването на значителен брой книги с религиозно съдържание (евангелие, исторически книги, богослужебни книги и др.) от разните изповедания, за да бъдат претопени. За целта е съставен специален каталог.

Дирекцията на изповеданията е на мнение да не се изземват тези книги, тъй като то ще бъде използвано от вражеската пропаганда и ще даде неблагоприятно отражение сред самите вярващи.[25]

8) Относно Свещеническия съюз. Свещеническият съюз съществува от 50 години. След 9 септември той допринесе за по-правилното ориентиране на свещенството към народната власт. Наред с това Съюзът допусна и съществени грешки. Той правеше опити да се меси в управлението на църквата, игнорирайки Синода. Тази тенденция дисциплината в църквата създаваше превратно схващане за демократичността в нея и сееше деморализация всред свещенството. Причините за това са в съществуващата неясност по тези въпроси и в неподходящите лица, които до неотдавна стояха начело на Съюза.

Дирекцията намира, че Свещеническият съюз има още място в църковния живот у нас. За правилната му насока е необходимо:

а) Дейността на Съюза трябва да се изрази главно в подкрепа на общонародните акции, във внедряване в свещенството на отечественофронтовски добродетели – патриотизъм, сработване с народната власт и пр.

б) Управителният съвет на Съюза да се освободи от члена на изпълнителното бюро свещеник Тодор Коцев, проявяващ груб кариеризъм, недисциплинираност и нечестност. Същият, позовавайки се на членуването си в БКП, влияе на останалите членове на ръководството за постигане на свои лични кариеристични цели.

9) По членуването на свещениците в БКП. Около 20 свещеници членуват в БКП. Такова положение липсва в СССР и другите страни с народна демокрация.

Дирекцията е дошла до убеждението, че повечето от свещениците комунисти използват партийната си принадлежност за кариеристични домогвания, лично облагодетелстване и командаджийство спрямо безпартийните свещеници и архиереите, без да се съобразяват с общата насока на нашата църковна политика.

---

[24] „Журнал Московской патриархии" е официално ежемесечно издание на Руската православна църква. Започва да излиза от 1931 г., но през 1935 г. е забранено от съветската власт. Издаването е възстановено през 1943 г. и продължава и до днес.

[25] По-подробно вж. Лефтеров, Ж. Специфика на комунистическата цензура по отношение на религиозната литература. В: *Цензурата върху българската литература и книга 1944–1990.* София: Кралица Маб, 2018, 145–160.

Така например свещеник Георги Богданов – бивш председател на Свещеническия съюз – се прояви като самовластен господар в него. Важни въпроси той е решавал на своя глава; злоупотребявал е с името на Партията за създаване страх сред свещенството и е проявявал редица други слабости (гуляй, неморални деяния и др.), което го дискредитира окончателно сред свещеническите среди.

Свещеник Тодор Коцев прояви груб кариеризъм и недисциплинираност при провеждане конгреса на Съюза и изборите за епархийски съвети и за членове на църковния събор, двуличие и нечестност към Дирекцията на изповеданията и пр. Подобни прояви има и свещеник Георги Лесковски.

Свещеник Никола Демиревски – архиерейски наместник в гр. Станке Димитрово – е известен със своя буен характер, често се напива и е стрелял срещу служебно лице (жилищен съдия).

Свещеник Иван Димов – бивш архиерейски наместник в гр. Бургас – губернаторства на местна почва, смятайки се за застрахован с партийния билет, същият не признава никаква църковна дисциплина (отправя закани към митрополита, разхищава църковни средства за лична полза, заплашва безпартийна свещеници с интернирания и т.н.).

Свещеник Петър Кабов – архиерейски наместник в гр. Пещера е битово разложен. Преди 9 септември 1944 година същият е бил свещеник в Беломорието, откъдето се завръща със заграбени пари и вещи, с които построява и обзавежда къща на стойност над 1 500 000 лева.

Изобщо свещениците комунисти гледат от високо на безпартийните свещеници, не се ползват с авторитет сред тях и сред верующите, като смятат, че на тях трябва да се дадат най-хубавите места в църквата и да бъдат облагодетелствани, че могат безнаказано да нарушават църковната дисциплина и пр.

Дирекцията счита, че членуването на свещеници в БКП е не само неестествено, но и вредно, поради което изказва мнение да се сложи край на това положение.[26]

10) По въпроса за низвергнатите (лишени от сан и длъжност) свещеници. Съгласно църковните канони Синодът е лишил от сан и длъжност няколко свещеници заради второбрачие. Едни от тях продължават да упражняват свещеническата си длъжност; свещенодействат в храмовете, извършват треби на християните и пр., и не позволяват на новоназначените свещеници да влизат в правата си. Синодът поиска съдействието на Дирекцията на изповеданията да се направят необходимите постъпки за отстраняването на тези свещеници от служба.

Дирекцията е на мнение, че свещеници, лишени от свещенически сан и длъжност заради второбрачие, които въпреки това упражняват свещеническа професия, нарушават чл. 279 от Наказателния закон, който гласи: „Който при-

[26] С решение „А“ № 110а на Секретариата на ЦК на БКП от 25 юли 1952 г. се забранява членуването в партията на всички свещенослужителите, независимо от вероизповеданието, а първичните партийни организации, в които има духовни лица са задължени да ги изключат. ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1623, л. 1.

бягва към звание, професия или занаят, без да има право на това, се наказва с поправителен труд или с глоба до 5000 лева".

В духа на горния текст Дирекцията е давала съдействие на Синода и е правила постъпки до съответните места.

11) По изпращане помощ на българските манастири в Св. гора – Атон, Гърция. В Св. гора се намират големият български исторически манастир „Св. Георги Зограф" и други 10 български скита (малки манастири). В тях живеят около 70 български монаси, които по сведения на Дирекцията на изповеданията се намират в бедствено положение. Манастирът „Св. Георги Зограф" притежава в България имоти, които се управляват от учредената в Дирекцията на изповеданията ефория за подпомагане на същия манастир.

Миналата година Дирекцията направи постъпки чрез Българския червен кръст до Международния комитет на Червения кръст за изпращане храна, дрехи и други на българските монаси в Св. гора. Международният Червен кръст даде съгласието си да посредничи при това изпращане.

Дирекцията изказва мнение да се възползва от услугите на Международния Червен кръст и да изпрати на българските монаси в Св. гора храна и дрехи. Тъй като ефорията не разполага с достатъчно средства за закупуването и изпращането на последните, необходимо е за целта да се отпусне сумата от 1 000 000 лева.

Както е известно, средствата, с които разполагаше ефорията, бяха изразходвани от ръководството на профорганизацията при министерството на външните работи във връзка със стопанисването на Германския манастир.

12) Относно българските имоти в Турция. В Турция има няколко български имоти, от които най-ценни са тези в Цариград, а именно болницата „Евлоги Георгиев", две сгради на Екзархийското наместничество и желязната църква „Св. Стефан". Освен това в Одрин има две църкви, училищни сгради и др. имоти.

За поддържането на имотите в Цариград и за функционирането на службите се отпуска ежегодна субсидия от 11 500 000 лева,

Понеже през изтеклата година се наложи да се направят известни ремонти на църквата „Св. Стефан" и на едната сграда на Екзархийското наместничество, бяха изразходвани всички налични резерви, с които разполагаше наместничеството, възлизащи на около 14 000 турски лири.

Предвид на това, че е предстоящ основен ремонт на отоплителната инсталация на болницата „Евлоги Георгиев" и на едната църква в Одрин, Дирекцията на изповеданията изказва мнение да се увеличи субсидията за идущата година с още 2 000 000 лева.

II. В обсега на мюсюлманското изповедание

1) По създаване курс за подготовка на духовни лица. В гр. Коларовград[27] съществуваше турско средно духовно училище „Нюввааб". След 9 септември

[27] Наименованието на гр. Шумен в периода 1950–1965 г.

1944 година в училището се въведе програмата на народните гимназии, като се запази изучаването и на религиозни предмети. Преди 2 години то се превърна в турска малцинствена гимназия, която мина под ведомството на Министерството на народната просвета. След тази промяна главният мюфтия няколко пъти е повдигал въпроса за създаване турско духовно училище с ограничен брой ученици, които ще се набират от младежите, завършили турските медресета (духовна прогимназии).

Дирекцията счита, че за турското малцинство, което е още със силни религиозни традиции, трябва да се създаде курс за подготовка на свещенослужители. Съображенията за това са както политически, така и практически: ще се създадат известен брой нови свещенически кадри, които ще заменят поне в по-големите турски центрове в страната старите духовни лица, грамадната част от които са с реакционни и вражеска схващания.

2) По разрушаване на джамията в София. Турската пропаганда ще използва разрушаването на джамията за вражески цели, както и за засилване домогванията спрямо българските църковни имоти в Цариград, каквито отдавна се проявяват от страна на турските власти.

Дирекцията счита, че ефектът от разрушаването на джамията, което се предвижда по благоустройствения план на София, би се значително омекотил както всред турските малцинства у нас, така и с оглед на вражеската пропаганда, ако се даде възможност на турската мюсюлманска община в София да построи с обезщетението, което ще ѝ се даде, друга малка джамия. Това да стане преди разрушаването на сегашната джамия. В този смисъл се изказа и главният мюфтия.[28]

III. В обсега на Католическата църква

1) За отношението към католическата църква. Броят на католиците у нас е към 55 000 души. Всички свещенослужители от това изповедание – 2-ма владици и около 150 свещеници – са български граждани.

Предвид зависимостта на Католическата църква от Ватикана поставя се въпросът за отношението към нея:

а) то да бъде както към другите изповедания или

б) да се проявява известна резервираност. Дирекцията в досегашната си практика е следвала към Католическата църква еднаква линия, както към другите изповедания.

2) По изплащане на одържавените католически имоти. Комисията по чл. 21 от Закона за изповеданията е оценила одържавените католически имоти за 115 000 000 лева. Католическата църква е направила постъпки за изпращане на сумата.

[28] По-подробно вж.: Лефтеров, Ж. Плановете за разрушаване на църквата „Св. Неделя“ и джамията „Баня Баши“ през 50-те години на XX в. *Християнство и култура*, год. XIV бр. 6 (103), 2015, 93–106.

Дирекцията изказва мнение пред Министерството на финансите да се отложи изплащането на обезщетението до изясняване становището относно Католическата църква.

3) По обслужване религиозните нужди на католиците в пограничните области. Католическите свещеници от Тополовградска и някои села от Свиленградска околии преди две години бяха изселени. От страна на католическата църква са правени няколкократни постъпки пред Дирекцията да се разреши на 2–3 католически свещеници да отиват в този край по време на по-големите църковни празници за обслужване религиозните нужди на католическото население.

Дирекцията счита, че горното искане трябва да се уважи.

4) По утвърждаване на епископ Кирил Куртев за апостолически екзарх. През месец август миналата година почина апостолическият екзарх от източен обред Иван Гаруфалов. От тогава негов временен заместник е епископ Кирил Куртев, който е заемал същата длъжност до 1941 година и поради болест се е оттеглил от този пост.

Дирекцията на изповеданията е на мнение, че Кирил Куртев трябва да бъде утвърден за редовен апостолически екзарх.

5) По издаване печатния орган на католическата църква. До 1944 година католическата църква издаваше вестник „Истина“, двуседмичник, който излизаше в 3000 екземпляра. Последният брой излезе през месец юли 1949 година и бе посветен на живота и дейността на др. Георги Димитров. По сведения на Дирекцията спирането на вестника е било внушено от Ватикана.

Дирекцията смята, че е необходимо вестник „Истина“ да почне да излиза наново, за да може Католическата църква да изказва публично становището си както по политически, така и по стопански и други въпроси.

5) По издръжката на католическата църква. Трите католически епископи неотдавна подчертаха тежкото материално положение на църквата и поискаха да им се разреши да получават литургии от Франция и Полша.

Дирекцията на изповеданията е на мнение да не им се разрешава литургии от чужбина, но да се отпуска ежегодно субсидия от 2 000 000 лева.

IV. В обсега на протестантските изповедания

Броят на протестантите в България възлиза на около 15 000 души. Позначителна религиозно-пропагандна дейност развиват петдесетниците и адвентистите, които печелят и нови членове.

Трябва да се отбележи, че някои от основните верски принципи на тези изповедания противоречат на закона. Така например адвентистите и адвентистите реформатори фанатично почитат съботния ден, не работят в него и не изпращат децата си на училище. Някои от техните последователи отказват да изпълняват нарядите за свинско месо и да засяват тютюн, понеже това противоречало на тяхното учение. Други отказват да полагат клетва в казармата, да боравят с оръжие и т.н.

Дирекцията на изповеданията е на мнение, че трябва да се вземат следните мерки за ограничаване опитите на тези изповедания за развиване на активна пропагандна дейност:

1) да не се разрешава печатането и разпространяването на религиозно-пропагандна книжнина и

2) Синодът на Българската църква да изпрати добри свещеници в онези населени места, където тяхното влияние се разширява, за да може то своевременно да бъде парирано.

V. Относно верската общност „Бяло братство“

У нас съществува верската общност „Бяло братство“ (дъновисти). Нейните последователи наброяват към 6000 души. Дирекцията има към нея отношение както към другите изповедания.

Като се има предвид, че тази верска общност фактически съществува и че последователите ѝ са хора с лоялно отношение към народната власт, Дирекцията е на мнение тя да бъде призната, като за целта се утвърди представеният от нея устав.

В своята досегашна дейност Дирекцията на изповеданията е била спъвана за правилното и навременно разрешаване на редица важни въпроси, поради това че нейната дейност е била подценявана от някои отговорни другари и институти.

Като се има предвид, че в настоящия момент както вътрешната, така и международната реакция се стреми да използва църквата за своите цели, то за предотвратяване на всякакви изненади Дирекцията на изповеданията следва да бъде натоварена с по-големи права и отговорности, като за целта бъде издигната в Комитет по църковните въпроси, както е в Съветския съюз, Унгария и Албания.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 692, л. 1–11. Оригинал. Машинопис.

№ 18

Из протокол № 155 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за назначаване на Михаил Кючуков за директор на изповеданията и за изготвяне на предложение за реорганизация на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на православната църква

София, 27 септември 1952 г.

Въпроси на дневния ред:

[...]

IV. Предложение за сменяване на директора на изповеданията и назначаване на нов директор на вероизповеданието.

Решения:

Счита за нецелесъобразно по-нататъшното оставане на др. П. Тагаров на работа като директор на вероизповеданията, тъй като за тази работа той се оказа неподходящ. Др. Тагаров да се освободи от сегашната длъжност директор на вероизповеданията и премине на работа по своята специалност[29]. На длъжността директор на вероизповеданията да се назначи др. Михаил Кючуков[30].

Възлага на др. К. Луканов и Мих[аил] Кючуков да изработят в месечен срок и внесат в Министерския съвет предложение за реорганизация на Дирекцията на вероизповеданията в Комитет по въпросите на православната църква, както и предложение за начина на наблюдение, разглеждане и решение на въпросите на другите вероизповедания и за необходимите изменения в закона за Дирекцията на вероизповеданията и в нейния правилник.

Да се направят постъпки за отиването на др. М. Кючуков в Москва в Комитета по въпросите на Руската православна църква[31].

В. Червенков

ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 1671, л. 3. Оригинал. Машинопис.

[29] По професия Павел Тагаров е лекар, но след няколкогодишна практика отново е привлечен на работа в системата на Министерството на външните работи, оставайки в нея до 1959 г., когато е пенсиониран. Последователно заема поста посланик в Албания (1956 г.) и пълномощен министър в Австрия (1957 г.) За цялостната си дейност по предложение на МВнР през 1962 г. получава пенсия за особени заслуги, актуализирана с решение № 123 на ПБ на ЦК на БКП от 12 април 1966 г.

[30] Михаил Цанов Кючуков (1914–?) е зам. главен редактор на в. „Работническо дело", а преди това заема поста I секретар при легацията на НРБ в Берн, в периода 1948–1950 г.

[31] През декември с.г. съветската страна дава съгласие Михаил Кючуков да замине за Съветския съюз за срок от един месец, считано от 5 януари 1953 г., с цел запознаване с организацията и функциите на Съвета по въпросите на Руската православна църква.

№ 19

Доклад на директора на изповеданията Павел Тагаров до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков относно цялостната работа на Дирекция на изповеданията преди и след 9 септември 1944 г. с приложени сведения за държавните органи в СССР и страните с народна демокрация, отговарящи за религиозните въпроси

София, 14 октомври 1952 г.

№ 593-20

Другарю Председател,

Във връзка с резолюцията Ви от 14.VII.1952 г. по доклада ми № 453-20 от 12.VII.1952 г., в която е изразена преценката Ви за цялостната дейност на Дирекцията на изповеданията, считам за необходимо с настоящия доклад да дам известно осветление за работата на Дирекцията, като в отделно приложение давам сведения за работата на сходните институти в СССР и страните с народна демокрация.

С 2832-о Постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 4.XII.1950 година, Дирекцията на изповеданията се отдели от Министерството на външните работи и се обособи в Дирекция на изповеданията при Министерски съвет. До отделянето ѝ от Министерството на външните работи Дирекцията е съществувала дълги години като поделение към Министерството и не е имала специален правилник относно нейната работа и устройство. Такъв се създаде след отделянето ѝ от Министерството на външните работи през месец март 1951 година.

До 9 септември 1944 година Дирекцията на изповеданията, както всички държавни и обществени органи и институти е служила за прокарване политиката на монархофашистките правителства. Църквата тогава не беше отделена от държавата, официална религия се считаше източноправославната и последната напълно и безрезервно подкрепяше политиката на бившите царски правителства. Това положение определяше и основните линии на дейността на Дирекцията на изповеданията. Последната непосредствено ръководеше делата на църквата, нейните служители бяха държавни чиновници – едни назначавани, а други – утвърждавани от държавната власт, актовете на църквата (кръщелни, венчални, бракоразводни и др.) имаха официална сила и значение и пр. Другите изповедания – инославни и иноверни – също така се намираха под прекия надзор и контрол на държавата, която пряко се месеше в техните вътрешни уредби и управление. Това особено се отнасяше до мюсюлманите и техните религиозни органи: Главно мюфтийство, мюфтийства, мюсюлмански вероизповедни общини и духовни училища, чиито служители бяха назначавани и уволнявани от Дирекцията на изповеданията.

Няколко години след 9.IX.1944 година – по времето, когато начело на Министерството на външните работи стояха министрите комунисти, а персоналът в Дирекцията е бил изцяло старият, в работата на същата не е имало

съществена промяна. Едвам през 1947 година, когато директор на изповеданията е бил назначен др. Димитър Илиев, е започнала известна промяна в дейността на Дирекцията. Били са сменени и някои от старите служители с нови комунисти.

Много естествено, след коренните промени, станали у нас след 9.IX.1944 година, налагаше се да се промени и отношението на държавата спрямо църквата. В тази насока Димитровската конституция (чл. 78), а по-късно и Закона за изповеданията, дадоха общите линия за дейност.

Другарят Димитър Илиев си е бил поставил задачата да насочи работата на Дирекцията на нови релси и [да] я нагоди с новата обстановка. Моето впечатление, като заместник на др. Димитър Илиев, че по негово време Дирекцията се е занимавала с работи, които надхвърлят рамките на нейните цели и задачи. Така например Дирекцията дейно се е занимавала с малцинствени въпроси (на турското, еврейско и други малцинства у нас), с българо-мохамеданския въпрос, с администрирането на малцинствени училища, строежи на такива училища и пр. В Дирекцията са свиквани и провеждани няколкодневни конференции по тези въпроси, издавани са нареждания във връзка с тях и т.н. Дирекцията се е занимавала и с други чисто светски въпроси: ръководеше руската помощна акция в България, занимаваше се с въпроси около нашите училища в чужбина и чуждите училища у нас и т.н. На тази дейност, която е извън обсега на целите и задачите на Дирекцията и която само обременяваше последната, сега е турен край.

Все по онова време Дирекцията е отправяла писма и нареждания, несъгласувани с никого, до Синода на Българската православна църква и други изповедания, с които се иска църквата да подкрепя мероприятията на народната власт, от църковния амвон да се популяризират тези мероприятия и пр. Изобщо по това време директорът на изповеданията е проявявал дейност и разрешавал въпроси при голяма широта на своите права и функции. Тогавашният директор др. Илиев е имал схващането, че Дирекцията на изповеданията е, която ще чертае правителствената религиозна политика, като най-добре запозната с религиозните въпроси и че тя е, която трябва да осветли нашите големи отговорни другари за линията, която трябва да се следва в областта на религиозния сектор у нас.

Такава практика заварих, когато през месец март 1949 г. поех поста директор на изповеданията. Трябва да подчертая, че при поемането ми на този пост никой от нашите отговорни другари в Министерството на външните работи не ми е давал указания за моята бъдеща работа като директор на изповеданията, нито преценка за работата на Дирекцията по времето, когато директор е бил Димитър Илиев. Скоро се убедих, че Дирекцията на изповеданията е оставена на самотек и че от нейната работа се интересуват твърде малко нашите отговорни другари от Министерството на външните работи. Дирекцията слабо е чувствала ръководството и надзора на същите. На нея се гледаше като на някакъв апендикс към Министерството, който трябва да се отреже. Търсените от мен контакт и помощ не са давали резултат и много мои доклади по големи принципни въпроси са се бавели с месеци, а често

са оставали без никакъв отговор. (Напр. доклад № 7923-50-XII от 2.IX.1949 г. относно дейността на Дирекцията[32]). Не даде резултат също така и срещата, която Дирекцията има с ръководството на Министерството на външните работи през лятото на 1950 година.

Положението не се подобри и след преминаването на Дирекцията към Министерски съвет. Поради твърде голямата заангажираност и честото боледуване на др. Владимир Поптомов, който като подпредседател на Министерския съвет беше натоварен с ръководството на Дирекцията, редовният контакт между него и Дирекцията не можа да се осъществи напълно.

За мен и моите сътрудници се създаваше впечатлението, че религиозният сектор и Дирекцията на изповеданията се подценяват от нашите отговорни другари, малко се обръща внимание на тях, чували сме за Дирекцията да се говори с пренебрежение и даже с подигравки и т.н. Нашето твърдо убеждение обаче винаги е било, че религиозният сектор при днешната вътрешна и международна обстановка е твърде важен, деликатен и отговорен.

Смятам, че оттук идва главно неправилната основа, на която е поставена цялата дейност на Дирекцията, за която Вие, другарю Председател, говорите в резолюцията си от 14.VII.1952 година. Разбира се, за това има вина и Дирекцията и главно аз – като директор на изповеданията, че не съм търсил с още по-голяма настойчивост и упоритост указания и помощ от нашите отговорни другари.

Как работеше Дирекцията при това положение? – изоставена повече на себе си, Дирекцията разшири обсега на онези въпроси, които сама трябваше да разрешава. Само по въпроси, които считаше за големи и принципни, тя е търсила указанията и помощта на отговорния министър, респективно подпредседателя на Министерския съвет. Доколкото е бил осъществяван контакт с нашите ръководни другари, той е бил инцидентен, по отделни въпроси, без обща връзка с работата на Дирекцията и без общи и принципни указания и линия за дейност. Случвало се е по един и същ въпрос веднъж да имаме едни указания, а друг път други. Случаите на дискусии, колебания и търсения по различни въпроси, сложени пред Дирекцията за разрешение, са били не рядко явление.

Едвам от няколко месеца, откакто Вие почнахте по-отблизо да следите и се интересувате от работата на Дирекцията, последната чувства, че има известно ръководство, като Вашите резолюции се явяват преценка и указание за нейната дейност. Този контакт между нея и Вас, осъществяван чрез моите доклади и Вашите резолюции се явява много полезен, но недостатъчен. Смятам, че е необходима една среща на ръководството на Дирекцията с Вас и евентуално натоварения от Вас подпредседател на Министерския съвет, при която в обстановка на събеседване биха могли да се уяснят много въпроси.

Закона за изповеданията и Правилника за работата и устройството на Дирекцията са главните ръководни начала за дейността на последната. Съ-

[32] Вж док. № 8.

щите обаче, както и Вие сте констатирали, съдържат големи недостатъци, които трябва да се изправят.

Изказвам мнение да се назначи една комисия с компетентни представители на съответните министерства и институти, която да се занимае с въпроса по внасяне подобрения в Закона за изповеданията, в правилника и въобще в работата на Дирекцията и излезе пред Правителството с препоръки. Комисията безспорно ще използва опита на съответните институти, които се занимават с религиозните въпроси в СССР и страните с народна демокрация, като държи сметка за нашите специфични условия.

Моля, другарю Председател, за Вашите разпореждания по изложените по-горе въпроси.

Приложения: сведения за държавните органи, които се занимават с религиозните дела в СССР и страните с народна демокрация.

Директор на изповеданията: *д-р Тагаров*

(Към доклад № 593-20)

СВЕДЕНИЯ
за държавните органи, които се занимават с
религиозните дела в СССР и страните с народна демокрация

I. В СССР

В СССР съществува Съвет по делата на Руската православна църква при Съвета на министрите. Съветът е създаден през 1944 година.[33] Начело на Съвета стои председател, подпомаган от двама съветници и друг помощен персонал. Чрез Съвета се осъществява връзката между правителството и църквата. Чрез него църквата влиза в сношения с другите държавни учреждения.

Съветът разглежда и разрешава всички въпроси, които църквата отнася до него, като ѝ оказва съдействие по отпечатване на църковна книжнина, получаване строителни материали за ремонт и възстановяване на храмове, предаване на църквата сграда за духовни нужди, организиране на църковни събори и др.

Съветът взима необходимите мерки за обезпечаване на гражданите на СССР свободата на съвестта и на изповеданията.

[33] Съветът по въпросите на Руската православна църква при Съвета на министрите на СССР е създаден през 1943 г. На следващата година е създаден Съвет по въпросите на религиозните култове, осъществяващ контрол над останалите вероизповедания в страната. Двата съвета са обединени през 1965 г. в Съвет по религиозните въпроси, просъществувал до 1991 г., когато е разформирован поради разпадането на Съветския съюз.

Съветът разработва проектите на законодателните актове и постановления, които се отнасят към църквата и тяхното правилно и своевременно провеждане.

Освен Съвета по делата на Руската православна църква в СССР съществува и Съвет по делата на другите изповедания с аналогични функции, както тези на първия Съвет.

(Сведенията са черпени от доклада на митрополит Николай Крутицки, изнесен в София, на тема: „Руската православна църква в Съветския съюз" и лично от архимандрит Максим, представител на българското подворие в Москва.)

II. В НР Румъния

Правителственият орган, който урежда религиозните дела в НР Румъния е Министерството на изповеданията. Неговите задачи и устройство са уредени с декрет № 37 от 5.II.1949 г. Министерството се ръководи от министър, подпомаган от двама министерски съветници. В Министерството съществуват следните органи: Секретариат, Дирекция на плановост и съгласуваност, Дирекция на кадрите, Дирекция на счетоводството и финансовия контрол и Административна служба.

Чрез Министерството държавата упражнява своето право на надзор и контрол за гарантиране свободата на съвестта и изповеданията и по-конкретно: надзирава и контролира всички религиозни изповедания и техните институти, общества, сдружения, ордени, конгрегации и заведения с религиозна цел от всякакъв вид; надзирава и контролира специално религиозното образователно дело за подготовка на свещенослужители; одобрява основаването на нови религиозни общества и откриването на нови служби в изповеданията; одобрява назначаването на целия щатен и нещатен персонал на изповеданията; надзирава, контролира и взима мерки за запазване паметниците на религиозното изкуство и ония религиозни имущества, които представляват художествена ценност; надзирава и контролира всички имоти и на изповеданията от какъвто и произход да са те; посредничи за отношенията между изповеданията в страната и чужбина и пр.

Макар и в НР Румъния църквата да е отделена от държавата, на практика Министерството на изповеданията дейно ръководи изповедния сектор. Така например назначаването на целия персонал на изповеданията се одобрява от Министерството на изповеданията, като висшите длъжностни лица полагат клетва за вярност пред министъра на изповеданията, а чиновниците при изповеданията – пред компетентните държавни власти. Бюджетите на изповеданията също се одобряват от Министерството на изповеданията.

(Сведения, черпени от докладите на свещеник Климент Димитров в Букурещ и от материалите изпратени ни от НР Румъния: Закона за общия режим на изповеданията, Декрета за устройството на Министерството на изповеданията в НР Румъния и др.)

III. В НР Полша

До 1950 година с въпросите уреждащи отношенията на държавата към изповеданията се е занимавало Министерството на публичната администрация. Със закон от 19 април 1950 година се предвижда учредяване на Служба по религиозните въпроси, зависима от председателя на Министерския съвет.

С постановление на Министерския съвет от 27.V.1950 г. е издаден Временен организационен устав на Службата по религиозните въпроси. Начало на службата стои директор, когото заместват двама поддиректори. Директорът и поддиректорите се назначават и уволняват от председателя на Министерския съвет.

Службата по религиозните въпроси се състои от:

1) Общ отдел;

2) Римокатолически отдел;

3) Отдел за неримокатолическите изповедания;

4) Самостоятелно бюро за надзор върху черковните сдружения;

5) Самостоятелно бюро за надзор върху черковния фонд (черковните имущества).

Начело на отделите стоят началници на отдели, а начело на бюрата – ръководители на бюрата.

В кръга на дейност на общият отдел се числят следните въпроси: тези на Дирекционния секретариат; по планиране работата на службата; по отчетността и религиозната статистика; общо организационни въпроси; координация на религиозните въпроси с деятелността на другите ресори; юридически въпроси; законодателни проекти засягащи отношението на държавата към изповеданията; признаване (утвърждаване) уставите на изповеданията; бюджетните, финансови и стопански въпроси на службата; по отчетите на религиозните обекти, както и въпроси необхванати в работата на другите организационни единици на службата.

В кръга на действие на римокатолическия отдел се числят следните въпроси, засягащи римокатолическата църква: надзор върху правилното изпълнение на разпоредбите, отнасящи се за религиозните общества; надзор за реализиране на религиозната свобода, надзор върху духовните училища, както и въпросите по държавните субсидии и услуги за удовлетворяване на религиозните нужди.

В този отдел спадат още въпросите по обезпечаване правата и задълженията на духовенството и помощния персонал; въпросите свързани с устройството, дейността, институтите и учрежденията на римокатолическата църква; лични въпроси; разглеждане заявленията и молбите на религиозните организации; въпросите по устройване на събрания във връзка с религиозния живот; въпроси свързани с надзора, устройството, дейността, плановете и програмите на всички духовни училища.

В кръга на дейност на отдела за неримокатолическите изповедания спадат всички въпроси, с които се занимават римокатолическия отдел, отнасящи се до неримокатолическите изповедания.

В кръга на дейност на самостоятелните бюра се числят въпросите, свързани с регистрирането, отчетите, устройството, личните въпроси и надзора върху дейността на религиозните сдружения, ордени, конгрегации и фондации; отчуждаването от държавата на църковните недвижими имоти (имоти от мъртва ръка); позволяване на свещениците да притежават земеделски стопанства, създаване на черковен имуществен фонд и др.

(Сведения, черпени от доклада на българското посолство във Варшава и временния организационен устав на Службата по религиозните въпроси).

IV. В НР Унгария

До 19 май 1951 година отношенията между държавата и изповеданията са били регулирани от Министерството на изповеданията и народната просвета. От тази дата по силата на министерско постановление № 77 се създава Държавна канцелария по църковните дела при Министерския съвет. Начело на канцеларията стои председател, който се назначава от Президиума на Унгарската народна република по предложение на Министерския съвет. Има и един заместник-председател, който се назначава от Министерския съвет. Останалият персонал от канцеларията се назначава от нейния председател, който разпределя и длъжностите. Въпросите, отнасящи се до работата и персонала на канцеларията се разрешават от председателя. Канцеларията се сношава с Министерствата и другите държавни органи направо. Канцеларията се намира под надзора на Министерския съвет, който надзор се осъществява от един от министрите.

Задачите на Държавната канцелария по църковните дела са следните:

1) Осигурява изпълнението на сключените спогодби, уреждащи отношенията между държавата и отделните изповедания.

2) Осигурява държавните помощи, необходими за издръжка на изповеданията.

3) Осигурява разходите на училищата за религиозно обучение.

4) Осигурява църковните фондове и разрешава църковните имуществени въпроси.

5) Изготвя законите, отнасящи се за изповеданията и следи за изпълнението им.

6) Осигурява свободата на съвестта и изповеданията и следи за безпрепятственото изпълнение на църковните функции.

7) Осигурява изпълнението на решенията, взети от съществуващото порано съответно министерство (Министерство на изповеданията и народната просвета).

(Сведения, черпени от доклада на българския свещеник в Будапеща Климент Димитров.)

V. В НР Чехословакия

Държавен орган, който се занимава с религиозните въпроси в НР Чехословакия е Държавното управление по църковните дела. Същото е учредено със закон от 14.X.1949 година.

Начело на управлението стои министър и същото има характер на самостоятелно министерство. Министърът, който ръководи управлението, се определя от Президиума на републиката. Министърът има двама заместници, пряко нему подчинени.

Управлението има следните отдели: Отдел за религията (култа), Отдел за личния състав, Отдел информационен, Отдел стопански и Отдел административен. Начело на отделите стоят началници. Всеки от двамата заместници на министъра води по два отдела.

Държавното управление по църковните дела действа като централен орган и съсредоточава в себе си цялата дейност по църковните и религиозни въпроси, която до създаването на учреждението е била извършвана от други централни учреждения.

Основната задача на Държавното управление по църковните дела е да се грижи, щото религиозният и черковен живот да се развива в хармония с Конституцията и с принципите на народнодемократическия строй, като гарантира осигуреното от Конституцията право на свобода на вероизповеданието, основано на принципите на религиозна търпимост и на равноправието на всички изповедания.

С правителствено постановление от 25.X.1949 година са определени в подробности задачите на Държавното управление по църковните дела, а именно: 1) издава наредби и проявява ръководна и контролна дейност по всички църковни и религиозни дела; 2) занимава се с въпроси, свързани с управлението на църквата, религиозните дружества и техните поделения, религиозни общини, учреждения, помощи, молитвени домове, църковни вноски от верующите, фондове, религиозни ордени, манастири, както и с всички техни стопански и финансови въпроси, имуществено-правни действия, строителство, управление на църковните фондове и субсидии и др. 3) грижи се за опазване на църковните паметници; 4) занимава се с бюджетни, кредитни и планови въпроси в областта на църковната и религиозна дейност, без да се накърнява дейността на Държавния планов институт; 5) занимава се с личните въпроси и тези по заплатите на духовните лица, учители и служители в богословските факултети, училища и семинарии, както и на учителите по вероучение и другите училища; 6) регулира обучението по вероучение, одобрява учебните програми, учебници и помагала и проявява върховен контрол на обучението по вероучение и на църковните училища от всякакъв вид в споразумение с Министерството на образованието, науките и изкуствата; 7) дава компетентна преценка на църковно-религиозния печат и публикации; 8) издава официален вестник (бюлетин) за духовниците, както и информационни съобщения и публикации; 9) занимава се с въпроси, свързани с дейността на религиозните училища и сдружения, без да се накърнява дейността на Министерството на вътрешните работи; 10) занимава

се с въпроси свързани с благотворителната дейност на църквата и религиозните дружества; 11) грижи се, щото религиозният живот да се развива в хармония с Конституцията; 12) следи развоя на международните църковни и религиозни връзки.

По места в областите и околиите по въпроси от религиозен и църковен характер действат съответните областни и околийски народни съвети, които в това отношение са подчинени на Държавното управление по църковните дела.

(Сведения, черпени от материалите изпратени в Дирекцията от Българското посолство в Прага, респективно от Закона от 14 октомври 1949 г., с който се създава Държавно управление по църковните дела и правителственото постановление от 25 октомври 1949 г. за дейността и организацията на същото управление.)

VI. В НР Албания

Държавен орган, който се занимава с религиозните въпроси е Комитета за църковни дела при Министерския съвет. Съществува от месец декември 1949 година. Комитетът органично се състои от трима души, между които е разпределена работата според съществуващите в НР Албания три главни изповедания: мюсюлманско, православно и католическо.

(Сведения, черпени от доклада на българската легация в Тирана.)

VII. У нас

Държавен орган, който се занимава с религиозните въпроси у нас, е Дирекцията на изповеданията. Последната до края на 1950 година съществуваше като поделение на Министерството на външните работи. С 2832-ро постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 4.XII.1950 г., тя се отдели от Министерството на външните работи и се обособи в Дирекция на изповеданията при Министерския съвет. Нейната работа и устройство са уредени с правилник, одобрен с 367-о разпореждане на Министерския съвет от 1 март 1951 г.

Общото ръководство и надзор на Дирекцията на изповеданията принадлежи на Министерския съвет или на упълномощен от него подпредседател на Министерския съвет.

Начело на Дирекцията стои директор, който има прякото и цялостно ръководство на Дирекцията. Негови най-близки сътрудници са двамата съветници-ръководители на отдели. Както директорът, така и двамата ръководители на отдели се назначават от Министерския съвет.

В дирекцията има следните служби:

1) Отдел за православната църква, ръководен от един от съветниците. В този отдел спадат всички въпроси, които се отнасят до Българската православна църква.

2) Отдел за инославните и иноверни изповедания, ръководен от другия съветник. В този отдел спадат всички въпроси, които се отнасят до останалите изповедания у нас (извън Българската православна църква).

3) Кадрова служба, която се извършва от един референт. Тази служба има за задача да прави проучвания и събира сведения за свещенослужителите и служителите при различните изповедания с оглед изискванията на Закона за изповеданията, за качествата на които трябва да отговарят същите.

4) Финансово-счетоводна и домакинска служба, която се извършва от началник на финансово-счетоводната служба. Тук спадат всички въпроси, отнасящи се до вътрешната финансово-счетоводна, касиерска и домакинска служба на Дирекцията.

5) Общи служби – машинописка, деловодител, прислужник и чистачка.

Основната задача на Дирекцията на изповеданията е, като правителствен орган да упражнява контрол за осигуряване свободата на съвестта и на изповеданията, както и свободата за извършване на религиозни обреди и за предотвратяване злоупотребата с църквата и религията за политически и противодемократични цели.

В чл. 2 на Правилника са дадени в подробности задачите на Дирекцията на изповеданията, които се свеждат до следното:

1) Следи и взема мерки, щото изповеданията и верующите граждани, в рамките на Конституцията и законите в страната, да могат свободно да извършват своите религиозни обреди и други религиозни действия.

2) Следи и взема мерни за съобразяване на всички обреди, актове и др. прояви на изповеданията с законите, обществения ред и добрите нрави.

3) Прави проучвания и дава мнения по различните искания на изповеданията, които се отправят чрез Дирекция на изповеданията до държавните и обществени места и лица.

4) Разрешава на изповеданията да поддържат връзки с изповедания, учреждения, организации или официални лица, които имат седалището си или местожителството си извън пределите на страната, както и да получават материална помощ и дарения от чужбина.

5) Подработва въпросите по утвърждаване уставите и признаването на изповеданията, както и въпросите по оттеглянето на дадено признание.

6) Ръководи и администрира българските верски имоти и институти в чужбина.

7) Следи финансово-стопанската дейност на изповеданията и дава указания за съобразяване на същата с обща финансово-стопанска правителствена политика.

8) Следи и дава указания относно образуването и съществуването на дружества и организации с религиозно нравствена цел, както и относно издаването на печатни произведения за религиозна просвета.

9) Следи и взема мерки, щото свещенослужителите и другите служители на изповеданията да отговарят на изискванията на закона и утвърждава

свещенослужителите на изповеданията, които поддържат канонически връзки с чужбина.

10) Прави проучвания и дава мнение и указание за откриването и съществуването на духовни училища и курсове, по утвърждаването на техните правилници, както и по подбора на преподавателски кадър.

11) Прави проучвания и извършва подготвителната работа по одържавяване имуществата на закритите у нас, съгласно закона за изповеданията, болници, сиропиталища, ордени, конгрегации, мисии и пр. на изповеданията.

12) Взема инициативи и съдейства на изповеданията по включването им в народополезни мероприятия от обществен, стопански и културен характер.

13) Следи и проучва как се разрешават религиозните въпроси в другите страни.

14) Извършва всички други работи във връзка с живота и проявите на изповеданията.

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 692, л. 13–26. Оригинал. Машинопис.

№ 20

Протокол от отчетно-изборното събрание на първичната партийна организация при Дирекцията на изповеданията с приложени отчетния доклад за 1952 г. и приетата резолюция

София, 16 януари 1953 г.

ПРОТОКОЛ

Днес 16 януари 1953 година се състоя отчетно-изборното събрание на 18-а първична организация при Дирекцията на изповеданията със следния дневен ред:

1) Доклад на ръководството и прочитане на резолюцията.

2) Избор на ново ръководство.

3) Избор на делегат за районната конференция.

Събранието се откри в 5.30 ч. в присъствието на всички партийни членове на брой 6 души. По предложение на ръководството бе избран за председател на събранието др. Славка Бакърджиева, а за секретар др. Георги Антонов.

При откриване на събранието др. Славка Бакърджиева призова присъстващите със ставане на крака и едноминутно мълчание да почетат паметта на починалия през годината партиен член Димитър Чешмеджиев. След това председателят предложи дневния ред за одобрение, който единодушно бе приет от всички членове.

Докладът за едногодишната дейност на организацията бе изнесен от секретаря на организацията др. Димитър Дончев, който бе изслушан с внимание. По доклада се изказаха следните другари: др. д-р Павел Тагаров заяви,

че два момента от доклада не отговарят на истината, а именно: че програмата относно гостуването на митрополит Николай Крутицки не е изготвена от него като бивш директор, както се подчерта в доклада, а от наместник-председателя на Синода м[итрополи]т Кирил и че упоменатото окръжно на Католическата църква е било представено в Дирекцията след неговото отпечатване и разпращане за одобрение и при все това Дирекцията е дала нареждане за неговото спиране. Що се отнася до работата на Дирекцията, то тя не е получила доскоро директиви от по-високостоящи органи. Такава връзка се е създала напоследък с получаване на конкретни указания по важни въпроси. Дирекцията не си е служила с насилие на църковните служители, но тя също не можеше да си затвори очите пред оная действителност, която съществуваше в Синода вследствие създадените два лагера между митрополитите по вина на Паисий. Ние се засилихме по въпроса за чистката всред служителите в църквата, която своевременно бе спряна. По отношение на мюсюлманите Дирекцията не е била безучастна. Под нейно съдействие бяха свикани конференции за мир на мюсюлманите от Южна и Северна България, като чрез мюфтийството е била проведена акция за внасяне спокойствие всред изселниците турци. За тая цел главният мюфтия замина за Свиленград с представител на Дирекцията.

Що се отнася до Католическата църква, аз не се съмнявам, че те имаха връзки с чужбина и получаваха средства оттам. Но за техните шпионски действия ние нищо не можахме да разберем, но това не беше в нашите възможности да открием тяхната шпионска дейност.

Втори се изказа др. Калистер Пешев, който подчерта, че трябваше почесто партийната организация да се събира и отчита своята дейност. Той намира, че трябва да се уясни мястото на партийната организация в Дирекцията на изповеданията предвид особения характер на същата. Тук трябва да се вземе под внимание, че линията на работа на Дирекцията се дава отгоре. Партийната организация да има като най-важна задача да подобрява метода на работа, дисциплината, колективния метод, задълбоченост в работата, щателно проучване поставените ни въпроси, за издигане на културния уровен на партийните членове с доклади и други форми, пречупени през призмата на маркс-ленинизма. Ние не можем да се обвиняваме, че сме сгрешили към Католическата църква. Това е един голям въпрос, на който ние не можем да отговорим сега, поради което това не е работа на партийната организация. За да имаме един напредък в нашата работа, ще трябва да имаме редовни организационни партийни събрания, за да не става откъсване на партийните членове от организацията. С тия слабости ние трябва своевременно да ликвидираме, за да вървим напред. Ще трябва за в бъдеще дейността на Дирекцията да бъде съгласувана с други органи, което ще бъде от полза. Слабости имам и аз и приемам критиката, която ми се отправя за полезна.

Другарят Борис Раковски – вярно е, че един път бях в нетрезво състояние, но не приемам, че това е често явление. Искам да знам има ли формално отношение към присъствената книга от служителите.

Другарят Георги Антонов – присъединява се към констатацията на др. Пешев и през отчетната година партийната организация не е водила редовен организационен живот, което се отрази върху работата на самата Дирекция. Приемам за правилна констатацията на др. Борис Раковски, че към присъствената книга имаше формално отношение, което се отразяваше зле на трудовата дисциплина. Не съм съгласен с констатацията на др. Пешев, че партийната организация при Дирекцията на изповеданията има особено място предвид особения характер на сектора. Нейните задачи са задачи, отговарящи на работата на всяка партийна организация, съобразяваща се с дейността на Дирекцията, като един особено важен елемент, е въпросът за бдителността, тъй като към изповеданията са насочени вражески попълзновения. По отношение на католическата църква Дирекцията нямаше правилен подход, поради това че другарите не познаваха добре сектора. Др. Пешев допусна някои слабости, които нямаше да бъдат допуснати, ако той търсеше мнението от другарите за колективно обсъждане. Окръжното, което католиците представиха след арестуването на някои техни свещеници за разпространение сред католиците, с което те прокарваха своето двуличие, трябваше своевременно да бъде спряно. Също така искането на Католическата църква да продава свещи на входа на гробищата под претекст, че те нямали средства за издръжка и това било тяхно право, а не на православната църква, бе едно прикритие, от една страна, за да отвличат вниманието ни, че наистина нямат средства, а от друга, да създадат търкане с православната църква. При все че комисията, натоварена да реши на самото място въпроса и представител на Дирекцията, намери, че католиците нямат основание да предявяват това искане, др. Пешев не се съобрази с това, а продължи да настоява, че трябва да се направи нещо. При срещите с католиците въпросите не се поставяха ясно и открито, при все че в Дирекцията имаше едно правилно становище, какво, че католическото духовенство е вражеско настроено към народната власт. Като своя слабост др. Антонов изтъкна, че недостатъчно е уплътнявал работното си време, въпреки че много въпроси са стояли за разрешение, един от които е пълното проучване на ватиканската йерархия и други. Като отговорник за присъствената книга приема, че е проявил формално отношение, което е разслабило дисциплината.

Другарката Бакърджиева: на миналогодишното отчетно годишно събрание ние констатирахме същите тия слабости, които сега отбелязваме. Ако сътрудниците при Дирекцията бяха действително работили колективно и отговарят за работата си, то много от тия слабости щяха да бъдат отстранени. За в бъдеще ще трябва да се работи колективно, като на производствени събрания се дава отчет за работата по сектори. Присъединявам се към другарите, че партийната организация през отчетната година не води пълен редовен партиен живот, следствие на което се получи откъсване в работата на Дирекцията между партийците и не се чувстваше партиен живот. Др. Пешев неправилно се отнасяше към мен, подценявайки ме при разни случаи, като служител и партиен член. Отчитайки слабостите на партийната организация ние ще трябва да превъзмогнем в предстоящата наша работа на дело

тия слабости, за да вървим напред и издигнем на нужната висота работата в Дирекцията на изповеданията.

Представител на Районния комитет. От всички изказвания стана ясно, че партийната организация не е била движеща сила в Дирекцията, не е воден редовен партиен живот. Ако организацията водеше редовен живот успехите щяха да бъдат по-големи. Защо през годината не се изнасят пред служителите информации за работата по сектори или общо за цялата Дирекция. Ще трябва за в бъдеще да се действа докрай, до разрешаването на поставени въпроси. Работата на Дирекцията трябва да бъде на оная висота, на която секторът отговаря. Намирам, че правителствената и партийна политика е схваната правилно от партийните членове. Не бива да не се отчете слабостта по бдителността. Ние трябваше да обърнем по-сериозно внимание към оня момент, в който се долавяше всред католическото изповедание подривна и вражеска дейност. Слабост е също въпросът за квалификацията на партийните членове при тяхната работа. Ние трябва да овладеем работата, за да се чувства авторитета ни за да не бъдем лъгани от враговете и с това ще изпълним по-успешно поръченията на правителството и партията. Критиката и самокритиката не са един постоянен метод, поради което няма и резултат. Нищо не се казва как се осъществява връзката с изповеданията и какви резултати са постигнати. Ще трябва да се установи в бъдеще редовен контакт с Районния комитет, да се снемат указанията в партийната организация, да се засили критиката и самокритиката. Партийната организация като организация не е намерила мястото си в Дирекцията, за което преди всичко носи отговорност партийния секретар, който не е проявил достатъчно настойчивост. Решенията на миналогодишното отчетно събрание не са изпълнени. Методът на партията е вземане решение, изпълнение на решенията и контрол, с което ще можем да се явим идущата година с успех.

Щатният инструктор на Районния комитет. Ще обърнем внимание само на един въпрос, а именно изказването на др. Пешев, че партийната организация в Дирекцията на изповеданията има по-особени задачи. Опасно е да се тръгне по един такъв път.

Другарят Дончев. В отговор на др. Тагаров поддържам, че в доклада е правилно отразен, какво, че Дирекцията, респективно директора на изповеданията прояви грубо вмешателство при посрещането на митрополит Николай Крутицки, както при изготвянето на програмата за неговото пребиваване, така и през време на същото. Обективно това може да не е дало лош резултат, обаче самата намеса е лош метод на работа. Що се отнася до въпросното окръжно до католиците, то действително такова окръжно беше представено от Католическата екзархия и бе допуснато да се разпространи въпреки тенденциозността му. При все това намирам, че работата в Дирекцията не е на онова ниво, на което беше през 1947/1948 година. Много въпроси са придвижени и са намерили своето разрешение, други като вредни в работата отпаднаха. Грешките се дължат, че не сме водили редовен партиен живот, и ако бяхме водили, нямаше да се стигне до спор каква е ролята на партийната организация. Мюсюлманите са действително изостанали и ние ще трябва да

обхванем цялостно работата. За протестантите ние ще трябва да опознаем и проучим по-добре хората, с които работим. Що се отнася до католиците, липсваше на практика бдителност. Ние смятахме да отправим изложение до др. Червенков във връзка с арестите на католическите свещеници, което не стана поради неодобрението на някои другари. За нашата квалификация е необходимо системна работа и с общи усилия да издигнем Дирекцията на необходимата висота.

Другарят Пешев. Дължа да обърна внимание, че не съм разбран в изказванията си относно мястото на партийната организация в Дирекцията. Когато говоря за особеностите в работата, имам предвид характера на работата ни в Дирекцията, с която трябва да се съобразява партийната организация.

След приключване на изказванията прочете се проекторезолюцията и след направените поправки се прие в завършен вид единодушно от всички.

По точка втора. Избор на ново ръководство бяха направени две предложения: първото – за др. Антонов, второто – др. Бакърджиева. Дадено на гласуване първият др. Георги Антонов получи пет гласа от всичко шест – един въздържал се и бе избран за секретар на партийната организация.

По точка трета. Избран бе новият секретар др. Георги Антонов с абсолютно болшинство за делегат на районната конференция.

Накрая гласувана бе поздравителна телеграма до генералния секретар на Българската комунистическа партия др. Вълко Червенков.

Събранието бе закрито в 11 часа от председателката др. Славка Бакърджиева.

ПРЕДСЕДАТЕЛ: *Сл. Бакърджиева*
ПРОТОКОЛЧИК: *Г. Антонов*

ОТЧЕТЕН ДОКЛАД
за 1952 г. на ръководството на 18 ППО при Дирекцията на изповеданията пред годишното събрание на същата организация

Другари,

Времето, което измина от миналогодишното ни отчетно събрание, може да се охарактеризира като един период богат и пренаситен със събития от световно историческо значение.

Преди всичко трябва да се отбележи, че общата картина на световното икономическо положение днес се характеризира с наличността на две линии на развитие. Едната линия е линията на непрекъснат подем на мирната икономика в страните с народна демокрация начело с великия Съветски съюз, която не познава кризи и се развива в интерес на осигуряване максималното задоволяване на материалните и културни потребности на обществото. За тази икономика е характерно дружеското стопанско сътрудничество между страните, които образуват демократичния лагер.

Другата линия е линията на икономиката на капитализма начело със САЩ, която се гърчи в клещите на все по-задълбочаващата се обща криза на капитализма, линията на милитаризиране на икономиката. Докато развитието на промишленото производство в Съветския съюз се е увеличило с 13 пъти в сравнение с 1929 година, и то на базата на мирното производство, то промишленото производство в САЩ, Англия и редица други капиталистически страни в Западна Европа все още тъпче на едно място или пък, ако е показало някакъв напредък, то това се дължи на усиленото военно производство.

Страните с народна демокрация в Европа, Германската демократична република, Китайската народна република, Корейската народнодемократична република и Монголската народна република постигнаха също големи успехи в развитието на своята икономика.

Икономическият резултат от образуването на два противоположни лагера – както посочва др. Сталин, беше фактът, че единният всеобхващащ световен пазар се разпадна и се образуваха два паралелни световни пазари – пазарът на страните на мирния демократичен лагер и пазарът на страните на агресивния, империалистическия лагер. Тези два световни пазари се развиват в противоположни насоки. Новият, демократичният световен пазар не знае трудности при пласирането, тъй като неговата поглъщаемост се увеличава от година на година съответно на безкризисния растеж на производството в страните на лагера на демокрацията. Икономическата политика на американския империализъм предизвиква изостряне на противоречията между САЩ и останалите капиталистически държави.

Капиталистите от САЩ, виждайки наличието на икономическите трудности, които стоят на пътя им, се стараят да ги превъзмогнат чрез нова война, чрез милитаризиране на промишлеността, за което свидетелстват увеличените военни кредити, заграбването на нови бази и др. Прекомерното увеличаване на военното производство обаче неизбежно води към нарастване на нова дълбока икономическа криза в капиталистическите страни. Това свидетелства за отслабване на позициите на империалистите и води към рязко изостряне на борбата вътре в империалистическия лагер между силите на фашистката реакция и демократичните народни сили от империалистическите страни.

Във връзка с нарастващата заплаха от война се разгръща всенародно движение в защита на мира, зад което стоят милиони хора от най-различни народности и раси, хора с най-различни политически убеждения и религиозни вярвания. Това движение представлява непреодолима сила, в която ще се разбият пъклените планове на империалистите за нова война. Великият конгрес на мира във Виена показа несломимата мощ на движението за мир. На него бяха напълно разобличени зверствата на американските интервенти в Корея, техните нови военноподпалвачески планове и бе издигнато високо знамето на мира и братството между народите.

Станалият преди три месеца Деветнадесети конгрес[34] на КПСС отбелязва нов етап в развитието на човечеството. По-нататъшният ход на човешката история ще се развива под знака на този конгрес, който беше небивала манифестация на международната солидарност на трудещите се с Комунистическата партия на Съветския съюз, на любовта и предаността към великия Сталин. Този конгрес, който след Втората световна война, е събитие от най-голямо значение не само за Съветския съюз, но и за цялото човечество, вдъхва нова вяра на всички честни хора от целия свят в победата на силите на прогреса над тъмните сили на войната и мракобесието.

Народнодемократическата република България, нашата Родина, през изтеклата година, вярна на заветите на Георги Димитров, стоеше твърда в лагера на мира, демокрацията и социализма, укрепваше с всички сили българо-съветската дружба, бореше се, работеше и преуспяваше като здрава и надеждна сила в този лагер.

Благодарение на трудовия ентусиазъм на нашия народ и на широко разгърналото се социалистическо съревнование по фабрики, заводи и предприятия, първата Димитровска петилетка бе завършена за четири години. Бързите темпове на развитието на промишлеността у нас се определят и обуславят преди всичко от това, че тя, опирайки се на многообразната братска помощ на съветската промишленост, се развива като промишленост социалистическа. В нашата промишленост, казва др. Вълко Червенков, социализмът е победил завинаги.

Ние проведохме и провеждаме редица основни мероприятия за укрепване на нашият транспорт. Ние туряме в ред капиталното строителство и се борим с най-голяма енергия за снижение на стойността на строителството, на внедряване и в него на изпитаните съветски методи. Ние постигнахме грамадни, решаващи успехи и в областта на селското стопанство. Истинското наше село се представлява от трудово-кооперативните земеделски стопанства. Това е такова революционно преобразование, такъв успех, който по своето значение е равносилен на втори Девети септември – казва др. Вълко Червенков.

Проведената през май при чудесна дисциплина и проява на високо патриотично съзнание и въодушевление, при небивал подем на работническата класа и трудещите се селяни парична реформа свидетелства за огромните предимства на нашия народнодемократически строй пред гнилия строй на капитализма.

Всичко това, другари, са завоевания на нашата Родина, на нашия народ, на нашето народно правителство, благодарение на правилната политика, която води нашата славна и калена комунистическа партия, начело с нейния Димитровски централен комитет и любимия Червенков и благодарение на братската и безкористна помощ, която получаваме от великия Съветски съюз.

[34] Провежда се от 5 до 14 октомври 1952 г. На този конгрес ВКП(б) се преименува на КПСС. Известен е и като първият партиен конгрес след дванайсетгодишно безпрецедентно прекъсване, тъй като XVIII конгрес на ВКП(б) се състои през март 1939 г.

През изтеклата година нашата партия бе въоръжена с ценните практически и теоретически указания на др. Вълко Червенков, дадени в неговите бележити доклади „За системна и настойчива проверка на изпълнението“, изнесен пред Димитровската годишна районна конференция, и „За овладяване на болшевишки стил на работа и ръководство“, изнесен пред Сталинската окръжна отчетно-изборна конференция, както и с решенията на ЦК на партията „Във връзка с резултатите от проведените през първата половина на 1952 година околийски градски и районни отчетно изборни конференция“ и „За резултатите от кампанията по прибиране на реколтата и изпълнение на плана за зърнодоставките през 1952 година и предстоящите задачи по подготовката към есенната сеитба и нейното провеждане“.

Тези документи се явяват нов, извънредно ценен принос в теорията и практиката на нашата партия. Изказванията на др. Червенков и директивите на ЦК в тези документи внесоха прелом в стила и методите на работа както на самата партия, на партийните организации и на отделните комунисти, но също така и на административния апарат в нашите учреждения, предприятия, стопанства и др.

Превръщането на указанията на др. Червенков в живо дело е дълг на всяка партийна организация и на всеки отделен партиен член, защото това е сигурна гаранция за нови и все по-големи успехи на трудещите се в нашата страна и на нови завоевания на нашия народ по пътя на социализма и запазване делото на мира.

Другари,

При тази международна и вътрешна обстановка дейността на Дирекцията на изповеданията през изтеклата година се изрази главно в следните линии:

Преди всичко трябва да отбележим кои бяха основните задачи, които стояха за разрешаване пред Дирекцията през 1952 година. Те бяха следните: трябваше да се проведе конгресът на Свещеническия съюз, който бе отлаган в продължение на две години. Във връзка с това необходимо бе да се вземе отношение по новия курс, който съюзът трябваше да поеме както към Синода, така и изобщо по по-важните църковни въпроси. С оглед на това трябваше да се направи и сполучлив подбор на лицата – бъдещите ръководители на съюза. Друга задача на Дирекцията бе да вземе отношение към насрочените от Синода през месец март м.г. избори за епархийски съветници и членове на църковно-народния събор. Гостуването на митрополит Николай Крутицки в страната ни, по-активното включване на изповеданията в борбата за мир, произвеждането на избор за Неврокопски митрополит и подготовката на патриаршеския избор бяха също задачи, в чието разрешаване Дирекцията трябваше да вземе участие.

Наред с това пред ръководството на Дирекцията стояха и някои въпроси, които в продължение на една две години не бяха получили разрешение. Това бяха въпросите за ремонта на храм-паметника „Александър Невски“, за уреждането данъците на Рилския манастир, окончателното уреждане на църковно-земеделските стопанства, за положението на свещениците комунисти и др.

Благодарение на указанията на най-отговорни другари в Министерския съвет всички посочени по-горе въпроси получиха правилно и своевременно разрешение. В процеса на разрешаването на тези въпроси другарите комунисти в Дирекцията проявиха старание, партийно съзнание и воля за срочното им изпълнение.

Изобщо в нашата работа през изтеклата година колективния метод на работа се утвърждаваше все повече и повече. Приетото на миналогодишното събрание решение на партийната организация за все по-основно запознаване с проблемите на Дирекцията и за максимално най-задълбочено проучване на поставените задачи се утвърждаваше като постоянен и много полезен метод на работа. Това начало се утвърждава все повече у нас след идването на новия директор др. Кючуков, който, поставяйки на всеки отделен другар задачи за разрешаване и определяйки срокове за тяхното изпълнение, следи работата ни и държи за основно проучване и разработване на тези задачи.

Все във връзка с това трябва да отбележим, че през изтеклата година Дирекцията предприе основно проучване на въпроса как е разрешен религиозният проблем в страните с народна демокрация, като на първо време се проучваха институтите в тези страни, които се занимават с този проблем. С тази задача бе натоварен др. Пешев, който се справи добре с нея, като неговите проучвания в това отношение са един ценен принос в нашата работа.

През годината бяха проведени две мюсюлмански конференции за мир, едната в Кърджали, а другата в Коларовград. За тяхното правилно провеждане заслуга имат др. др. Тагаров и Антонов, като последният на място добре се справи с поставените му задачи. Работата на Дирекцията по провеждането на междуверската конференция в София също бе добра. С това Дирекцията даде своя дял в общата борба на нашия народ за запазването на мира.

Тези успехи на Дирекцията се дължат на повишената трудова дисциплина всред служителите, на добитата по-добра квалификация, на повишеното съзнание към служебните задължения.

Благодарение на всичко това, както и на указанията на най-отговорните другари от Министерския съвет, в нашата работа вече има по-голяма избистреност и яснота.

Въпросът за икономиите пред нас стоеше с нужната сериозност. В резултат на това наше отношение се постигнаха икономии в средства и материали, възлизащи на около 150 000 лева.

Работата на Дирекцията във връзка с жалбите през течение на годината е била добра. Въпреки специфичния характер на жалбите, които постъпват в Дирекцията, и особения характер на отношенията, които съществуват между последната и църковните учреждения, на всички жалби е дадено правилно и своевременно разрешение.

Наред с тези постижения в работата на Дирекцията съществуваха и немалко слабости. В ръководството на Дирекцията все още съществуваше неразбиране на някои задачи, които стояха пред Дирекцията, а оттам идваше и неправилният метод на нашата работа. Партийната организация не можа

да намери сили да разкрие тези недостатъци и да помогне на ръководството. Тези слабости се видяха по-добре от най-върховното място в Министерския съвет и на ръководството на Дирекцията бе обърнато внимание да се оправят грешките. Беше ни казано, че не трябва да се месим круто и грубо в работите на Българската църква. Но и след това напомняне някои наши другари и по-специално др. Тагаров не си взеха добра поука от това. Във връзка с изборите за епархийски съветници и членове на Църковно-народния събор Министерският съвет ни уведоми, че тези избори трябва да минат единствено като дело на църквата, без да се намесват в тях гражданските и другите обществени органи. Затова и инструкцията, която бяхме изготвили във връзка с изборите, бе спряна. А непосредствено след тези указания ние изпратихме из епархиите членовете на бюрото на Свещеническия съюз с инструкции свещениците сами да си посочат кандидатите, без да се считат със становището на епархийските митрополити. След като видяхме, че сме направили грешка, че сме действали в разрез с указанията на Министерския съвет, трябваше да дирим по телефона митрополитите и местните граждански власти и да даваме препоръки – диаметрално противоположни на инструкциите, които дадохме на членовете на бюрото на Съюза. С това сериозно бе ударен авторитетът на Дирекцията.

Гостуването на митрополит Николай Крутицки у нас общо взето мина добре. Но Дирекцията и лично др. Тагаров упражниха прекомерно вмешателство като програмата по гостуването, вместо да се изработи от митрополит Кирил и да се съгласува с Дирекцията, бе изготвена от др. Тагаров. Тази програма по наша вина бе извънредно много претрупана и митрополит Николай нямаше възможност да остане по-продължително време в София, за да води разговори с владиците, които спъват работите на църквата, а това безспорно щеше да бъде от голяма полза. За това носят отговорност както др. Тагаров, така също и др. партиен секретар и останалите другари, които не застанаха твърдо срещу решението на др. Тагаров.

Трябва да се каже, че др. Тагаров имаше неправилен подход при разрешаването и на други въпроси. Той често си служеше с неудачни средства за постигането на известни цели. Така например при срещи с някои митрополити, той им е подхвърлил, че около тях има „нещо", че ще бъдат съдени и пр. Такива са и случаите с телеграмите, които през м. септември м.г. се изпращаха до Дирекцията, Синода и други места и в които се хвърляха обвинения срещу някои владици, с разпространяването на слуха, че ако не се пристъпи към патриаршески избор, правителството ще върне бившия екзарх и др.

Във връзка с работите в Католическата църква Дирекцията също прояви непознаване на нещата и притъпена бдителност.

Другарите Тагаров и Пешев, които повече от три години работят с католиците, не можаха да научат истинското състояние на работите в тази църква. Ние не можахме да довидим вражеската дейност на католическите духовници, която бе открита от нашата народна власт и за която тези духовници бяха поставени да отговарят пред съда и да бъдат справедливо наказани. Ние комунистите, които работим в Дирекцията нито за миг не трябва да забравяме, че врагът търси хора, на които да се опре, и намира такива в средите на

духовенството и най-вече сред католиците. Това ни налага да заострим още повече нашата бдителност.

Дирекцията и лично др. Пешев прояви слаба бдителност като допусна разпращането на окръжното на католическата екзархия, чието съдържание беше подчертано тенденциозно.

Трябва да се признае, че в Дирекцията няма достатъчно познаване на католическия въпрос.

Ние не познаваме в подробности и живота на евангелските църкви, не познаваме добре техните ръководства и това е едва сериозна слабост на Дирекцията и по-специално на др. Дончев, който работи с тези църкви.

За допуснатите слабости причината можем да търсим в нарушаването на колективния метод на работа в дадени случаи. У нас има другари с различни квалификации. В даден случай някой другар може да не е напълно запознат с даден въпрос. Би трябвало в такива случаи да се търси помощта на колектива или помощта на по-подготвени другари по този въпрос. Това обаче често се нарушава. У нас има и случаи на невъзприемане на друго, макар и правилно мнение.

Трудовата дисциплина също се е нарушавала в лицето на някои наши другари. Др. Раковски например няколко пъти вече идва на работа в нетрезво състояние. Др. Ряпов, който работи по съвместителство в Главното мюфтийство и в Дирекцията, също не спазва трудовата дисциплина, като малко време прекарва в Дирекцията, а петъчен ден изобщо не идва на работа, понеже служителите в мюфтийството този ден не работят. За сметка на това, разбира се, неговата работа се върши от други другари.

Другари,

Всички тези недостатъци в работата на Дирекцията са били известни на партийното ръководство и на партийната организация. Защо обаче партийната организация не положи грижи за отстраняването на тези слабости и недостатъци. Защо тя не можа да окаже помощ на ръководството на Дирекцията за подобряване работата на същата. Основната причина за това трябва да търсим в стария организационен живот, който партийната организация води през изтеклата година. Лично партийният секретар носи отговорността за това, че той не съумя да затегне организационния живот на организацията и с това да определи нейното истинско място в Дирекцията. Той обясняваше пред себе си и пред другарите тази своя слабост с особения характер на нашата работа и с малобройния членски състав на организацията ни, както и изобщо с малкия брой на служители в Дирекцията. Той считаше, че тъй като по-важните въпроси се обсъждат и решават обикновено колективно, т.е. в такива случаи участва по-голямата част от партийните членове, това е достатъчно. Тези обсъждания и решавания на въпросите обаче всякога са имали служебен характер. Вярно е, че ние и в тези случаи сме действали като комунисти, но тези съвещания не могат да изместят партийните събрания. Други биха били резултатите, ако на партийни събрания се обсъждаха въпросите за работата на всеки отделен партиен член, ако се възлагаха партийни поръчения на всеки другар поотделно, ако се търсеше лична отговорност от

всекиго, ако се следеше за изпълнението на взетите решения на организацията. Това нещо организацията не стори. Не бе проведено нито едно събрание, на което да се обсъдят въпросите, свързани с работата на административния апарат. Проведени бяха само три организационни събрания.

Най-важното от тях – това по проверката на изпълнението на решенията на организацията не даде задоволителни резултати, тъй като самото то не мина както трябва. Отсъстваха трима другари – един по болест и двама по служба. Присъстваха само четири души.

Проверката на изпълнението – този основен принцип за правилната организационна работа, посочен още от великия Ленин, и върху който др. Червенков се спря най-подробно в докладите си пред Димитровската районна и Сталинската окръжна годишни конференции, не се осъществява у нас именно поради слабия организационен живот на организацията ни.

Този принцип по служебна линия вече се прилага от директора др. Кючуков. Необходимо е партийната организация да подкрепи това начало и да го принесе като постоянен метод в своята дейност.

Първостепенна задача, която се поставя от партията, е усвояването и овладяването на марксизма-ленинизма, което най-добре се постига в кръжочните, семинарните и други занимания. Нашата партийна организация не е подценявала тази важна задача. У нас има само едно учебно звено по изучаване Историята на КПСС. В просветата са включени всички партийни членове и двама безпартийни. Миналата учебна година кръжокът ни завърши в срок и успешно своята работа. Дисциплината бе на необходимата висота. Настоящата учебна година започва в срок и досега са проведени всички занимания редовно. Пропагандистът добре преподава материала. Кръжочниците се занимават сериозно и събеседванията минават на висота.

Наред с това почти всички партийни членове работят самостоятелно за повишаване на своята политическа просвета.

Партийният орган вестник „Работническо дело“ се получава от всички комунисти и се чете редовно. През годината са направени и няколко колективни четения на вестника съвместно с безпартийни служители от Дирекцията.

Поради малкия брой на служителите в Дирекцията и поради това че почти всички са обхванати в учебното звено, у нас не е застъпена формата на партийна просвета чрез открити партийни събрания. Такива събрания сме посещавали в БТА. Ние сме провели самостоятелно само две открити партийни събрания, на които са присъствали всички служители.

От агитационно масовата работа у нас е застъпена само нагледната агитация. Същата винаги е била навременна и идейно и художествено издържана.

Поради малочисления състав на организацията ни и малкия брой на служителите ние нямаме учреден агитаторски апарат. Въпреки това обаче при по-важни случаи ние провеждаме конференции, като например по паричната обмяна, при провеждане на заема, при честване на някои дати, събития и други. Тези конференции са давали всякога добър резултат. Така например при честването на 1 май и 9 септември всички служители са из-

лизали на манифестацията. За Заема на свободата Дирекцията записа общо сумата 3320 лева.[35]

Работата на партийната организация по отношение на масовите организации у нас се свежда само до работа с профорганизацията. Ръководството на партийната организация и профотговорника са обсъждали съвместно всяка акция и са взимали съответни решения по нейното провеждане. Профорганизацията, независимо от малочисления си състав води редовен живот.

Работата на партийните другари е безпартийните е била всякога на преден план. Безпартийни у нас има само трима души. Но с някои от тях ние трябваше да поработим повече. Резултатите от това са налице. Другарката Маркова например не е това, което беше преди две или три години. Тя сега се включва в работа в квартала, а така също и тук в Дирекцията проявява интерес и дейност при провеждане на някои акции. Другарката Л. Димитрова също е активистка в ДСНМ в квартала.

Другарите комунисти в Дирекцията са включени в работа в партийните и други масови организации по квартали. Др. Бакърджиева доскоро бе председател на ДОСО[36], др. Антонов е в помощ на Секционното партийно бюро по работата на единните организации. Др. Тагаров е председател на Българо-съветското дружество. Другарите Пешев и Дончев ръководят кръжоци в кварталите. Във връзка с подготовката и провеждането на изборите за депутати на трудещите се, всички другари бяха включени в работа. Особено добре са се справили със задачите си др. Антонов, Бакърджиева и Пешев.

Секретарят на организацията е поддържал редовна връзка с Районния комитет. Той редовно е посещавал съвещанията на партийните секретари. Същият обаче не можа да укрепи организационния живот на организацията. Особена подкрепа в това отношение не му бе оказана от района. Не му се оказваше помощ и от другарите комунисти в Дирекцията. Вината за всичко обаче лежи върху секретаря, който трябваше да прояви по-голяма инициативност и са съживи организацията.

Както се каза през годината не е бил воден редовен организационен живот. Това е една основна наша слабост, която през следващата година трябва да преодолеем. Болшевишкият метод на работа не е достатъчно утвърден. Критиката и самокритиката не са станали наш основен метод на работа. Ние не сме се отнасяли с оная непримиримост към грешките и слабостите,

[35] Наредбата-закон за т.нар. Заем на свободата е приет на 3 февруари 1945 г. Целта е чрез вътрешен заем да се осигурят нужните средства за ограничаване на инфлацията и високия бюджетен дефицит. Подписката за Заема на свободата е открита на 15 февруари с.г., а Националният комитет на ОФ възглавява акцията за нейното реализиране. Предвидено е да бъдат събрани около 15–20 милиарда лева. *Установяване и укрепване на народнодемократичната власт. Септември 1944 – май 1945. Сборник документи.* София: БАН, 1969, с. 456, 484–486. Вследствие на изключителния натиск и активност, както на партийните, така и на държавните органи при провеждането на „всенародната акция" за Заема на свободата е осигурена сумата от 22 милиарда лева. Вачков, Д., М. Иванов. *Българският външен дълг 1944–1989. Банкрутът на комунистическата икономика*. София: Сиела, 2008, с. 30.

[36] Доброволна организация за съдействие на отбраната.

която трябва да има всеки комунист. Другарят Червенков всякога е подчертавал огромното значение на критиката и самокритиката. XIX конгрес на КПСС също ни учи, че ние трябва да бъдем непримирими към всяка слабост, да бъдем принципни както в голямото, така и в малкото, да бъдем взискателни към всекиго независимо от неговия чин и неговите заслуги, смело да разгръщаме критиката, особено отдолу, и самокритиката, да не търпим никакво нарушение на партийната и държавна дисциплина, формализма към работата, възгордяване, самодоволство и либерализъм. Лек на всичко това е критиката и самокритиката, които при нас, както се каза поради слабия ѝ организационен живот, не намериха място.

Отчетността към РК е била винаги най-редовна. Ежемесечните сведения за движението на членения състав са давани в Района в определения срок. Секретарят е събирал редовно членския внос от другарите и го е внасял своевременно в РК. През миналата година касата на организацията е имала приход 304.64 лева. Остатък от миналата година е имало 97.24 лева или всичко приход през 1952 година е имало приход 401.38 лева. Разходът през годината възлиза на 256.92 лева. Остатък в края на 1952 година има 144.96 лева, от които 144 лева са внесени по спестовна книжка. Касовата наличност в края на 1952 г. трябва да е 0.96 лева, която е действително налице. Разходите са извършени срещу редовни разходооправдателни документи.

Какви изводи можем да направим от нашата дейност през изтеклата година:

1) Производствената работа е подобрена благодарение на указанията, дадени ни от Министерския съвет.

2) Просветната работа в сравнение с миналата година е на по-високо ниво.

3) Връзката с Профорганизацията е осъществявана правилно и добре.

4) С безпартийните е работено добре.

5) Отчетността към РК е била много добра.

6) Партийните членове на организацията са взели активно участие в изборната акция.

7) От страна на административното и партийно ръководство, а също така и от партийната организация не е била проявена достатъчна бдителност.

8) Не е бил воден редовен организационен живот.

9) Критиката и самокритиката не са намерили място в работата на партийната организация, поради слабия ѝ организационен живот.

10) Партийното ръководство не е поставило въпроса да заслушва информации от административното ръководство за работата на Дирекцията.

Другари,

Отчитайки постиженията и слабостите си, ние трябва да обещаем пред себе си, пред партията и лично пред др. Червенков, че през настоящата година, ние ще напрегнем всички сили, за да овладеем в пълна мера болшевишкия стил на работа, което е необходимо условие за успеха на всяка една работа. Само така ние ще можем да бъде истински служители на нашата скъпа Родина.

Само по този начин ние ще изпълним достойно своя дълг като войници на нашата славна Благоевско-Димитровска партия и ще имаме дял във великото дело за построяването на социализма в нашата страна и в борбата на народа ни за отстояване и запазване на мира в целия свят.

Да живее нашата славна Комунистическа партия начело с нейния Централен комитет и любимия и роден наш др. ВЪЛКО ЧЕРВЕНКОВ.

Да живее непобедимият Съветски съюз – страж на мира в целия свят!

Да живее вождът и учителят на цялото прогресивно човечество и най-добрият приятел и защитник на нашия народ – великият СТАЛИН!

Секретар: *Д. Дончев*

РЕЗОЛЮЦИЯ

Партийната организация при Дирекцията на изповеданията, след като изслуша доклада на ръководството на организацията

КОНСТАТИРА,

че през отчетната година работата на апарата в Дирекцията е била на по-голяма висота в сравнение с 1951 година, служебната квалификация на служителите е била повишена и е прилаган строг режим на икономии.

През отчетния период марксистко-ленинската просвета в Дирекцията се е водила добре, като в учреденото учебно звено по изучаване краткия курс на КПСС са включени всички партийни членове, а също така и двама безпартийни.

Провеждани са също колективни четения на в. „Работническо дело“, което е допринесло за идейно-политическото издигане на комунистите и безпартийните служители, а оттук и за подобряване на служебната работа.

Наред с това организацията констатира, че през годината са допуснати редица сериозни слабости в нейната работа.

Партийната организация не е водила редовен организационен живот, поради което, тя като колектив, не е могла да даде съществена помощ на административното ръководство на Дирекцията.

Партийната организация не е утвърдила здраво колективния метод на работа и основното, всестранно и задълбочено проучване на въпросите и задачите на Дирекцията.

Критиката и самокритиката не са застъпени като едно мощно средство в борбата срещу нередностите, въпреки че допуснатите през годината грешки и недостатъци, не са останали незабелязани от другарите.

Партийната организация не вземаше през годината решения за подобряване на служебната работа. Дълго време не е практикуван методът да се дават партидни поръчения на отделни другари, да се търси лична отговорност и изобщо да се следи за изпълнението на партийните решения.

Бдителността в Дирекцията не е била на нужната висота.

Като отбелязва горните успехи и слабости на своята дейност през изтеклата година партийната организация

РЕШИ

1) Да се вземат сериозни мерки за подобряване на работата на административния апарат в Дирекцията: а) като се наблегне особено на повишаване служебната квалификация на служителите в Дирекцията и се следи за работата на всеки комунист; б) да се изнасят информации от отделните другари пред организацията за работата им като комунисти.

2) Да се мобилизират всички комунисти за точното и навременно изпълнение на правителствените разпореждания.

3) Да се води непримирима борба против бюрократизма, разточителството и несериозното отношение към жалбите на гражданите.

4) Работата в кръжока да се подобри още повече, като заниманията се провеждат за в бъдеще на още по-голяма висота.

5) Да се следи отблизо работата на профорганизацията, като профотговорникът изнася периодично доклади за своята дейност.

6) Ежемесечно да се провеждат по едно организационно и едно просветно събрание.

7) Да се изпълняват най-точно тримесечните планове.

8) Да се повиши активността на партийните членове, като на всеки се възложи конкретно партийно поръчение.

9) Да се осигури редовен контрол за изпълнението на партийните поръчения.

Да живее Димитровският ЦК на партията начело с др. Вълко Червенков!

Да живее славната КПСС и първият борец за мир – вождът и учителя на народите – великият СТАЛИН!

ДА – София, ф. 419В, оп. 1, а.е. 4, л. 1–19. Оригинали. Машинопис.

№ 21

Доклад на директора на изповеданията Михаил Кючуков до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков с предложение за реорганизиране на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на БПЦ и на религиозните култове (КВБПЦРК)

София, 1 февруари 1954 г.

№ 26-20

Другарю Председател,

Предлагам Дирекцията на изповеданията да бъде реорганизирана в Комитет при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове. Досегашното наименование Дирекция е остатък от миналото и не отговаря на новото положение на църквата след отделянето ѝ от държавата, когато е възприет принципът на пълно невмешателство от страна на държавата във вътрешния живот на религиозните общества.

Задачите на Комитета ще се състоят в следното: 1) да осъществява връзката между правителството и изповеданията и да подготвя необходимите държавни актове относно изповеданията; 2) да наблюдава и следи за правилното и навременно прилагане на законите и разпоредбите относно религиозните организации; 3) да следи за нарушенията на законите от страна на религиозните общества, както и за незакономерните административни действия по отношение на религиозните организации, да взема и предлага мерки за отстраняването им; 4) да осведомява правителството за дейността на религиозните общества.

Считам, че следният щат ще бъде достатъчен за нормалното управление на работите в Комитета:

1) председател;

2) секретар;

3) завеждащ управление за Православната църква с двама помощника;

4) завеждащ отдела за останалите изповедания (мохамедани – турци, българомохамедани, католици, протестанти, израилтяни, арменогригорианци, общество „Бяло братство“ (дъновисти) – с двама помощника;

5) юрисконсулт;

6) завеждащ кадровата служба при Комитета;

7) завеждащ финансово-счетоводния отдел и

8) минимален технически персонал – машинописец, деловодител, куриер, шофьор, прислужник-огняр, чистачка.

За наблюдение на религиозния живот по места и за проверка на жалбите, които ще постъпват от различни места в Комитета, ще бъде необходимо да се създадат и местни органи на Комитета, като техният брой бъде съответен на епархиите на Православната църква – 11. Такива пълномощничества, като местни органи на двата съвета, които се занимават с религиозните организа-

ции, съществуват и в Съветския съюз, издържани от Областните съвети. Но тъй като у нас размерите на епархиите са значително по-малки, предлагам да се започне първоначално с двама инспектори при Комитета, които биха могли да проучат условията в различните епархии. Едва тогава би могло да се види дали ще бъде целесъобразно да се възприеме изцяло съветската практика.

Въз основа на горното моля да се одобри от Министерския съвет следното

ПРОЕКТОПОСТАНОВЛЕНИЕ:

1. Предлага на Президиума на Народното събрание да издаде укази със следното съдържание:

а) Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет се реорганизира в Комитет при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

б) За председател на Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове се назначава др. Мих[аил] Кючуков[37].

2. Одобрява правилника на Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

3. Одобрява приложения проект за щат на Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

Приложения: правилник на Комитета и щатна таблица.

Директор на изповеданията: *М. Кючуков*

ПРАВИЛНИК
на Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове

1. Комитетът има право да изисква и получава от всички ведомства и централни учреждения необходимите сведения относно църквата и религиозните култове.

2. Всички ведомства и централни учреждения са задължени да съгласуват с Комитета всички въпроси относно църквата и религиозните култове.

3. Комитетът има право да свиква комисии от представители на министерства и ведомства по въпросите на църквата и религиозните култове.

4. Пълномощниците на Комитета по места се приравняват към началници на отдели при Окръжните народни съвети на депутатите на трудещите се.

Директор на изповеданията: *М. Кючуков*

[37] Името на Михаил Кючуков е добавено ръкописно.

ЩАТНО РАЗПИСАНИЕ
за броя на служителите и фонда на работната заплата
при Комитета при Министерския съвет по въпросите
на Българската православна църква и на религиозните култове

Наименование на поделенията и длъжностите	Брой на служителите през 1954 г.	Основна месечна заплата вкл. 272 и 405 МП	Годишна сума на основната заплата
I. Централно управление			
Председател	1		
Представителни пари		400	4800
Секретар	1	508	6096
Юрисконсулт	1	800–840	10 080
Референт-докладчик I кат.	1	668	8016
Шофьор	1	416–456	5472
Всичко	5		34 464
II. Управление по въпросите на Бълг[арската] православна църква	1	1.008	12 096
Началник управление	1	922	11 064
Съветник I кат.	1	568–608	7296
Инспектор II-I кат.			
Всичко	3		30 456
III. Отдел „Религиозни култове“			
Началник отдел I кат.	1	962	11 544
Съветник II кат.	1	842	10 104
Инспектор II-I кат.	1	568–608	7296
Всичко	3		30 456
IV. Отдел „Финансово-счетоводен“	1	848	10 176
Началник отдел II кат.	1	476	5712
Домакин I кат.			
Всичко	2		15 888
V. Архива			
Деловодител II-I ст.	1	396–416	4992
Машинописец-специалист	1	436	5232
Куриер-разносвач	1	336–352	4224
Огняр	1	384	4608
Чистачка за ½ ден	1	220	2640
Чистачка за ½ ден	1	220	2640
Всичко	6		24 336
А всичко	19		134 088

Фонд работна заплата:		
1. Основна заплата		134 088
Прослужени години		5800
10% за София		13 000
15 и 25 % увеличение съгласно Указ 986 от 30.XII.1949 г.		13 000
	Всичко	165 888
2. Допълнителна заплата		
Хлебни надбавки		2000
Порцион за шофьора		800
	Всичко	2800
	А всичко фонд работна заплата	168 688

Директор на изповеданията: *М. Кючуков*

ЦДА, ф. 136, оп. 15, а.е. 101, л. 5–7, 12–14. Оригинали. Машинопис.

№ 22

Постановление № 112 на Министерския съвет за реорганизиране на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на БПЦ и на религиозните култове

София, 19 март 1954 г.

по доклад № 26-20 от 1.II.1954 г. на Директора на изповеданията[38]

Министерският съвет постанови:

1. Реорганизира Дирекцията на изповеданията при Министерски съвет в Комитет при Министерски съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

2. Назначава за Председател на Комитета др. Михаил Кючуков.

3. Отменя 2832-о постановление на Министерския съвет от 4 декември 1950 година относно отделянето на Дирекцията на изповеданията от Министерството на външните работи и обособяването ѝ в Дирекция на изповеданията при Министерски съвет и 367-о разпореждане на Министерския съвет от 1 март 1951 година, относно утвърждаване Правилника за работата и устройството на Дирекцията на изповеданията при Министерски съвет.

[38] Вж. док. № 19.

4. Утвърждава Правилника на Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

5. Възлага на Държавната щатна комисия в десетдневен срок да утвърди щата на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове в рамките на утвърдения фонд за работна заплата на Дирекцията на изповеданията за 1954 година.

Изпълнението на постановлението се възлага на Председателя на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове и Държавната щатна комисия.

Председател на Министерския съвет: *В. Червенков*

Подпредседатели на Министерския съвет:

Главен секретар: *Ат. Войнов*

ЦДА, ф. 136, оп. 15, а.е. 101, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 23

Докладна записка от Михаил Кючуков до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков с предложение за създаване по съветски пример на колегия към Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове[39]

София, 28 септември 1954 г.

Другарю Червенков,

По примера на Съвета в Москва, който се състои от пет членове, предлагам към нашия комитет да се създаде колегия от трима души – председателя на Комитета и двама членове, които едновременно ще бъдат завеждащи двата основни отдела при Комитета (за Православната църква и за останалите изповедания).

За член на колегията при Комитета и завеждащ отдела за Православната църква предлагам да бъде назначен другарят Димитър Тодоров Михалев.

Този другар е завършил семинария и славянска филология при Соф[ийския] университет. Сега работи като преподавател по история на БКП във Военноморското училище в гр. Сталин[40] и има чин майор.

[39] В горната част на листа има следните резолюции: „Др. Петков, Съгласувайте предложението и го внесете в бюрото на М[инистерски] съвет. В. Червенков 4.10.54." и „Др. др. П. Панчевски и Йорд. Чобанов не възразяват. 6.X.54 г."

[40] Наименованието на гр. Варна в периода 20.XII.1949 – 20.X.1956 г.

В семинарията др. Михалев бе в средата на прогресивните ученици, като студент членуваше в БОНСС[41], а през 1950 г. бе трети секретар на Коларовградския окръжен партиен комитет.

Считам го за доста подходящ, особено като се има предвид семинарското му образование.

За завеждащ отдела за мюсюлманите, католиците, протестантите и др. предлагам да бъде назначен другарят Иван Йотов Петков.

Др. Йотов е бил учител и студент преди Девети септември, а в последствие околийски управител и подпредседател на окръжния народен съвет в Плевен.

Сега е IV районен прокурор в София.

Той е членувал в ученическите гимназиални кръжоци, участвал е в учителската профопозиция и е работил като бонсист в Университета. През 1947 год. е бил член на околийски комитет на БКП в Луковит.

Смятам, че др. Йотов ще бъде полезен на Комитета с това, че е добре запознат с работите на съветите, с които Комитетът е в доста тясна връзка.

И двамата другари са съгласни да работят в Комитета. Имаме уверения, че Главната прокуратура няма да възрази. С военноморските сили не е говорено.

М. Кючуков

ЦДА, ф. 136, оп. 16, а.е. 1979, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 24

Разпореждане № 2060 на Министерския съвет за създаване на колегия към КВБПЦРК

София, 9 октомври 1954 г.

Министерски съвет разпореди:

1. Създава при Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове колегия в състав от трима души.

2. Утвърждава за членове на колегията:

Михаил Цанов Кючуков – председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове.

Димитър Тодоров Михалев – завеждащ отдел за Българската православна църква.

[41] Български общонароден студентски съюз (БОНСС) създаден под ръководството на БКП през 1930 г. След 9.IX1944 г. е обединен с други леви студентски организации в Общ съюз на народното студентство (ОСНС), който от своя страна е слят със създадения през декември 1947 г. Съюза на народната младеж (СНМ).

Иван Йотов Петков – завеждащ отдел за мюсюлманското, католишко, протестантско и другите изповедания.[42]

Председател на Министерския съвет: *В. Червенков*

Заместник-председатели на Министерския съвет: [*следват три подписа*]

Главен секретар: *Ат. Войнов*

Председател на Централната юридическа комисия: [*не се чете*]

ЦДА, ф. 136, оп. 16, а.е. 1979, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 25

Протокол от отчетно-изборното събрание на първичната партийна организация при КВБПЦРК с разисквания по приложените отчетен доклад за 1954–1955 г. и приета резолюция

София, 15 ноември 1955 г.

ПРОТОКОЛ
на отчетно-изборното събрание

Днес 16 ноември 1955 год. се състоя отчетно-изборното събрание на партийната организация, на което присъстваха Димитър Тодоров, Михаил Кючуков, Борис Раковски и Васил Велчев. Отсъстващи членове нямаше. От името на Районния комитет присъства др. Сюлемезова.

Събранието реши да бъде допуснат като слушател и др. Виктор Танев, шофьор при Комитета, който е кандидат-партиен член и скоро ще бъде зачислен към нашата организация.

Секретарят др. Тодоров обяви следния дневен ред:

1. Отчетен доклад за работата на организацията през отчетната година и приемане на резолюция.

2. Избор на секретар и

3. Избор на делегат за Районната конференция.

Събранието се ръководи от партийния секретар др. Тодоров.

Избраха се: по резолюцията др. Кючуков и др. Велчев; по избора др. Раковски и за водене на протокола др. Велчев.

[42] Иван Петков и Димитър Михалев са назначени от председателя на МС със заповед № 1553 от 11 октомври 1954 г., но встъпват в длъжност съответно на 8 и 13 декември с.г. Иван Петков заема поста началник на отдел само до 31 март 1955 г., тъй като отново е назначен за прокурор, но при Софийската окръжна прокуратура.

След това се пристъпи към разглеждане на дневния ред, както следва:

По т. 1. Прочете се от др. Тодоров отчетния доклад на организацията. В доклада се изтъкнаха постиженията на организацията по отношение на колективното ръководство, борбата с бюрократичните прояви, разглеждането и отправлението на жалбите, експедитивността в работата и пр. Изтъкнаха се след това и пропуските и слабостите, които са допускани през годината. Посочиха се конкретни случаи за мудност в разрешаването на някои въпроси и недовеждането им докрай, включително и търсене на отговорност на някои председатели на изпълкоми на народните съвети за неправилното разрешаване на въпросите, които са били разяснени и по които е получавано обещание за правилното им разрешаване.

В доклада се разгледа и работата на кръжока и въобще просветната работа на организацията през годината. И там бяха констатирани някои слабости, както за ръководителя на кръжока, така и за участниците в него. За предстоящата година партийната просвета ще се проведе чрез самообразование на членовете по дисциплината Политическа икономия и чрез цикъл от лекции за специална квалификация, планът за която е вече изработен.

Въз основа на постиженията и слабостите в работата на партийната организация праз отчетната година в доклада бяха конкретизирани и поглавните задачи, които стоят за през настоящата година.

На първо място необходимо е да се издигне на по-висок уровен идеологическата подготовка на членовете; необходимо е да се подпомогне ръководството на Комитета за изработване на перспективен план на служебните задачи; да се окаже помощ за ликвидиране на ненужното протакане на някои служебни въпроси, да се организира и планира целенасочено постоянно наблюдение върху работата на различните изповедания в страната; да се използва опитът на държавните органи в СССР и народнодемократичните страни в работата им с изповеданията и др.

След доклада др. Велчев прочете финансовата сметка на организацията за приходите и разходите през годината и проекторезолюцията, която ще се приеме от събранието.

Даде се думата за изказвания по доклада и проекторезолюцията. Пръв взе думата др. Кючуков. В своето изказване той се спря на някои организационни въпроси и намира, че живота на организацията е вече нормализиран и сега работата се развива правилно. Той намира, че докладът правилно отразява живота на организацията и че секретарят добре се е справял с работата си. Особено важно за нас е служебната квалификация и теоретическата ни подготовка. Необходимо е те да са на високо равнище, тъй като работата с изповеданията е деликатна и в зависимост от вътрешното и международното положение и ние трябва бързо да се ориентираме, за да бъдем максимално полезни на правителството. Др. Кючуков направи и някои конкретни предложения за допълване на резолюцията.

Др. Велчев се изказа главно за работата на кръжока. Той каза, че работата е вървяла с допускането на някои слабости и се съгласи с критиката, която му е направена в доклада. По служебната работа той намира, че Комитетът

трябва да се опира особено много на партийните (окръжни, околийски и градски) комитети и на изпълкомите на народните съвети. Много въпроси биха могли да се разрешават бързо и навреме, като се опрем на тези органи.

Др. Раковски признава, че не е взимал участие в разискванията в кръжока, но това се е дължало на това, че той е бил обиден, загдето в началото е било решено той да не участва в него. Той смята, че това е било неправилно и затова се е обидил и е бил само слушател. Цитираното негово изказване в доклада в смисъл, че той е смятал, че не председателят на партийната организация трябвало да ръководи работите на комитета според него е неправилно. Той не е имал такова разбиране. Изказването трябва да се свърже с обстоятелствата тогава, в какъвто случай то би имало и друг смисъл.

Др. Танев намира, че в събранието не е имало критика и самокритика. Той даде пример за такава критика в организацията, където е членувал порано. След това той направи конкретна критика на др. Велчев за забавяне на едно негово възнаграждение.

След неговото изказване др. Велчев отхвърли отправената му критика като неоснователна и тенденциозна.

Накрая се даде думата на представителката на партийния район (Червенковски район) др. Сюлемезова. Тя се спря на задачите на партийната организация в учрежденията въобще. Направи сравнение със задачите на партийната организация в търговските организации и предприятия. В учрежденията работата се ръководи централно и затова партийната организация има за задача само да следи работата на своите членове в учреждението. Необходимо е партийната организация да съдейства за създаване на оперативност в ежедневната работа; да се създава обстановка на критика и самокритика при всички случаи на ежедневната работа; да се спомага за квалификацията и теоретическата подготовка на членовете; да се дават конкретни партийни поръчения и да се следи за тяхното изпълнение.

Др. Тодоров обобщи изказванията и спря вниманието на конкретните въпроси повдигнати в изказванията и предложенията за изменение на резолюцията.

С това се приключиха разискванията по доклада и резолюцията.

С абсолютно болшинство се прие предложената резолюция заедно с предложените допълнения.

По т. 2. Др. Раковски предложи за партиен секретар др. Тодоров. Други предложения не се направиха. Раздадоха се бели листчета, на които всеки член написа името на партийния секретар и гласува. В резултат се получи 4 гласа (абсолютно болшинство) за др. Тодоров. Обявен беше изборът на др. Тодоров за партиен секретар.

По т. 3. Предложи се пак от др. Раковски за делегат на Районната конференция да бъде избран партийният секретар др. Тодоров. Други предложения не се направиха. Чрез явно гласуване за делегат на районната конференция беше избран др. Тодоров с абсолютно болшинство.

С това дневният ред на събранието беше изчерпан и събранието се закри в 20 часа и 15 минути.

Протоколчик: *Велчев* Секретар: *Д. Тодоров*

ОТЧЕТЕН ДОКЛАД
на партийната първична организация на БКП
при Комитета при Мин[истерския] съвет по въпросите на БПЦ
и на рел[игиозните] културе за отчетната 1954/1955 година

Другари,

Днес нашата партийна организация провежда своето редовно годишно-отчетно събрание. Това е, както се знае, особено важен момент в живота на първичната партийна организация. Все по-пълнокръвната ръководна роля на нашата партия във всички сектори на социалистическото строителство е свързана с такава висока отговорност пред нашия народ за бъдещето на страната и ръста на нашето социалистическо развитие, която нито може да се споделя, нито да се прехвърля другиму. „Сега, когато нашата партия стои начело на държавата“, казва в заключителното си слово пред V конгрес на партията Димитров[43], „когато нейните хора заемат отговорните, ключовите позиции в нея... ролята на нашите организации, на техните ръководители е решаваща“.

Първичната партийна организация е оная жива и действена клетка в големия организъм на партията, която осъществява на практика нейната ръководна роля в най-разноликите насоки на нашето движение по пътя на социализма. Доколкото тя добре познава партийната линия и се опира на нея като на компас, доколкото нейните членове растат и не оставят развитието да ги изпревари, доколкото в ежедневния партиен живот не са били забравяни партийните решения и резолюции, съпътствани от грижлива организационна работа, дотолкова първичната партийна организация може с успех да осъществява в своя сектор ръководещата и направляваща роля на партията. Разбира се, в най-тясна органическа връзка с тези нейни функции са осъществяването на онези основни и решаващи принципи в партийния живот като единство на мисленето и действието, колективния метод на работа, критиката и самокритиката и др., които партията е създала в своята многогодишна революционна практика.

Нашата първична партийна организация в днешното си годишно отчетно събрание е длъжна да си даде сметка, доколко тя е успяла през годината да се придвижи напред в своята ръководна роля, доколко правилно е разбирала

[43] Провежда се в София от 18 до 25 декември 1948 г. Утвърждава ръководната роля на БКП и изграждането на социализма по пътя на съветизацията на обществото като главна задача. На конгреса БРП(к) е преименувана на БКП. Въведена е длъжността генерален секретар на ЦК на БКП.

и прилагала линията на партията, партийните резолюции и решения, доколко в своя организационен живот се е опирала на неотменните принципи на партията като комунистическа. Колкото по-пълно и задълбочено съумеем да направим това, толкова по-успешно ще се придвижим напред, по-укрепнали и закалени. Тогава и сериозните грешки, които допуснахме през годината като партийна организация, ще се превърнат в осъзнат опит, от който ние се учим и растем. Наистина партийната отчетност, критичното вглеждане в нашата работа трябва да бъде и е постоянен наш метод. Но годишното събрание ни дава възможност с по-голяма широта и обективност да огледаме нашата работа, когато тя вече е зад нас, да обобщим нейния положителен опит и грешки, да набележим по-успешно нашите утрешни задачи.

Нашата партийна организация в началото на изтеклата отчетна година е броила шест партийни члена. През годината е зачислен един партиен член и отчислени поради напускане на учреждението трима членове. По такъв начин днес организацията брои четири члена. В нея следва да бъде зачислен и канд[идат]-партийният член Виктор Танев, който скоро е възстановил членството си и неправилно се числи към квартала си. За това му е обърнато внимание.

Партийната организация редовно е отчитала през годината членския внос пред РК според партийния устав. Секретарят на парт[ийната] организация е завеждал добре приходите и разходите, както установи финансовата комисия от РК от 28.IX. т.г. Др. Велчев, който бе натоварен от парт[ийното] събрание да извърши проверка, ще даде затова по-точни данни в своето изказване. В настоящия момент в партийната каса има ..... лв., от които 180 лв. в спест[овна] книжка и ..... лв. в наличност.

Своят организационен живот парт[ийната] организация е водила по редовно приемани тримесечни планове, в които са били поставяни за разрешаване както задачите, залегнали в годишната резолюция, така и текущи въпроси.

Една от основните задачи, залегнали в нашата годишна резолюция, е разширяването на колективния метод на работа. Какво направихме ние по нея?

Партийният секретар положи усилия да внедри по-широко колективния метод в своята работа. Почти всички въпроси, поставяни в партийното събрание той е подготвял с партийния актив предварително. Така бе старателно подготвено общото събрание по държавния заем, подписката за който бе своевременно покрита, откритото събрание във връзка с подписката за мира и др.

Методът на колективното ръководство бе прилаган и в административното ръководство, особено след попълване на отделите. Въпросите, които колегиумът следваше да решава, биваха набелязвани най-малко една седмица напред. По-големите въпроси се подготвяха писмено и предварително се разглеждаха от всички другари. Решенията на колегиума се свързваха с определен срок и се протоколираха.

Друга залегнала задача в нашата резолюция е да се засили борбата срещу проявите на бюрократизъм, за по-голяма оперативност и експедитивност в

служебната работа. Ние подобрихме придвижването на поставените от изповеданията или другите ведомства въпроси, както и разрешаването на постъпилите жалби. В Комитета се води дневник на всички постъпили въпроси, следи се за тяхното своевременно разрешаване. Въпреки че през последните 3–4 месеца Комитетът работи в намален състав, ние можем да твърдим, че неразрешените по наша вина въпроси значително намаляха.

Разбира се, ние далеч не можем да говорим, че в нашето учреждение, дето работят само членове на партията, бюрократизмът и мудността нямат място. Характерен е напр. случаят с оплакването на църк[овното] настоятелство в с. Братаница, Пазарджишко, за отнетия му църковен двор. Преписката по този въпрос е от повече от две години.

Тя набъбна неимоверно. Сума писма се размениха между Комитета, ОНС в Пазарджик и М[инистерст]вото на КС. Материалите се губиха, крадяха, възстановяваха. Едва преди два месеца едно отиване до Окръжния нар[оден] съвет в Пловдив ликвидира въпроса. А ние можехме да го разрешим на място още преди две години. Характерен е примерът и със с. Омарчево, Н[ово]загорско. Селсъветът там започва строеж на комбинат в църковния двор, в близост до храма. По оплакването на църковното настоятелство се заведе преписка. Тодоров и Дончев писаха не едно писмо до Н. Загора и водиха не един телефонен разговор с М[инистерст]вото на КС.

Макар че министерството споделяше нашето становище, че мястото на новия строеж не е подходящо и не го разрешаваше, селсъветът долови, че ние кореспондираме и разискваме проточено, възползва се от нашия бюрократизъм и издигна строежа, като ни постави пред свършен факт. А от това и авторитетът на Комитета се принизи и хората се възпитават лошо. Неслучайно няколко месеца след това оплакването на църк[овното] настоятелство се поднови, че вече селсъветът искал да вземе целия двор.

Подобен е случаят и с въпроса за сечта на едростъблената гора около Струпецкия манастир. Др. Кючуков, който работеше по него, се задоволи с уверенията, които му се дадоха по телефона от Окр[ъжния] нар[оден] съвет и сметна, че въпросът е уреден, докато после се видя, че поради двусмислените разпореждания местното ТКЗС е провело гола сеч и е унищожило цялата гора.

Наистина, добре е, че примерите от подобен род, дето по наша вина поставените въпроси мудно се разрешават, могат да се броят на пръсти. Но ние имаме пълна възможност да ги ликвидираме изцяло.

Неблагополучно стои при нас въпросът за жалбите на онези граждани, които се оплакват от служители на църковни институти или сигнализират срещу тях. Обикновено тези жалби ни се препращат от канцеларията на м[инистъ]р-председателя. Почти във всички случаи ние ги препращаме на Синода за проверка. Резултатите от това говорят, че този начин е неправилен. Но ние още не сме намерили правилния начин.

Известно е, че подобряването на нашата работа в който и да е сектор, поверен ни от партията, до голяма степен зависи от нашата постоянна идеологическа работа и растеж. В годишната резолюция голямо място заемат задачите, свързани с марксическата ни подготовка. Как ги изпълнихме ние?

През годината ние преминахме кръжок по история на КПСС втора година повишен тип. Учебната година приключи без да бъдат проведени занятията по решенията на XIX конгрес на КПСС и трудът на Сталин „Икономически проблеми..."[44] През януари и февруари кръжочните занятия често се отлагаха поради отсъствие на участниците. При това другарите Дончев, Йотов и Антонов често идваха недобре подготвени. След като парт[ийното] събрание обсъди състоянието на кръжочната работа, тя значително се подобри. Другарите идваха добре подготвени. Това оживи събеседванията. Направи ги интересни. Но през цялата учебна година др. Раковски стоеше настрана от занятията на кръжока, като се задоволи да бъде само негов слушател. Може би кръжокът не бе по неговите сили, но и организацията никаква помощ не му оказа, нито пък някаква отговорност потърси от него за неучастието му. Другарят Васил Велчев като ръководител на кръжока винаги се явяваше с добре подготвена лекция. Той значително помогна да се актуализират изучаваните въпроси, да се свързват те с нашата действителност и проблеми. Но ако др. Велчев идваше винаги добре подготвен за изнасянето на лекцията, това не може да се каже за събеседванията. Затова те не винаги се провеждаха на необходимото методическо ниво.

Слабо е използвала организацията просветното събрание като форма за парт[ийна] пропаганда. През годината са проведени само две просветни събрания, които преминаха добре.

Годишното партийно събрание трябва да отчете, че поставената в годишната резолюция задача да се проведе цикъл от лекции по нашата специална квалификация, не е още изпълнена. Наистина още през м. март се обсъди предложеният от партийния секретар план за специалната идеологическа подготовка, по който ние разсъждавахме на две партийни събрания, без окончателно да го уточним. От набелязаните теми бе изнесена само една, тъй като останалите две бяха дадени на другари, които след това излязоха от Комитета. Едва през октомври бе приет окончателно тематичният план за по-цялостна специална подготовка. За неговото провеждане ще трябва да положим особени грижи и дисциплина, за да не се повтори с нищо неоправданото протакане и бездействие по тази задача, от такава важност за подобряването на нашата служебна работа.

Когато ние обобщаваме резултатите от едногодишната ни дейност, естествено се налага да получат отговор такива въпроси като нивото на критиката и самокритиката, единодействието и единомислието в организацията, служебната дисциплина и спазването на единоначалието, помощта на РК към нашата организация.

Както е известно, повече от половин година нашата партийна организация се разяждаше от разногласия и спорове, които принизиха нейния живот, изродиха критиката като метод, занемариха се служебните изисквания, дисциплина и опазването на единоначалието. Градският к[омите]т на партията,

[44] Има се предвид изданието: Сталин, Й. *Икономически проблеми на социализма в СССР*. София: Издателство на БКП, 1953.

който се занима с това боледуващо състояние на нашата организация, изясни неговите причини и характер.

Бе проведено специално събрание, на което представител на Градския к-т съобщи изводите и решенията. Тъй като това не беше отдавна, ние можем да не се връщаме на тях, още повече че междувременно трима партийни членове напуснаха учреждението. Една от главните причини за това състояние обаче, върху която ние малко се опряхме, е проявеното неразбиране, че работата на Комитета пряко се наблюдава и ръководи от Мин[истерския] съвет, а не от партийната организация.

Др. Борис Раковски в изказването си обвини др. Кючуков, че след като партийната организация решила щатът да бъде 11 души, той не се счел с това решение, а „...зад гърба на парт[ийната] организация отишъл да рови наново по въпроса". Подобни права на др. Кючуков се оспорваха не само от др. Раковски, а и от партийния секретар. Безспорно ширенето на подобно разбиране и практика можеше да доведе дотам, че не др. Кючуков да бъде действителният председател на Комитета, отговарящ за неговата работа пред партията и правителството, а такъв да бъде парт[ийната] организация или парт[ийният] секретар. Тази неяснота по правата и задълженията на парт[ийната] организация можеше и трябваше да бъде ликвидирана с навременната помощ на РК в лицето на инструктора др. Марков. Трябва да кажем, че такава помощ не бе дадена. Тя не е била поискана своевременно и от др. Кючуков. А това допринесе да се задълбочат недоразуменията и грешките.

След снемане решенията на ГК в нашата работа настана известно подобрение. Възстанови се редовният живот на партийната организация, който за няколко месеца преди това бе почти замрял. Макар че трима другари напуснаха Комитета, без тяхното място да бе попълнено, текущата работа не бе спъната чрез по-добро уплътняване на работното време. Като се изключи напиването на др. Б. Раковски в служебно време, за което му бе обърнато сериозно внимание както от парт[ийния] секретар, така и от др. Кючуков, ние нямаме друго нарушение на служебната дисциплина.

Но продължителното боледуване на нашата организация, както и обстоятелството, че и до днес мястото на напусналите другари не е попълнено, ограничава работата на Комитета главно в кръга на тези въпроси, които изникват за разрешаване от текущите задачи, или се поставят от изповеданията.

Пред партийната организация стои като основен, но още недокоснат въпросът да окаже сериозна помощ на К[оми]тета за цялостна реорганизация на неговата работа. Какви по-важни задачи произтичат от това?

1) Партийната организация трябва да издигне на по-висок уровен своята идеологическа подготовка. Тъй като почти всички партийни членове преминаха на самообразование, налага се парт[ийното] събрание по-често да обсъжда нивото на самообразованието и да подпомага неговото издигане. Заедно с това следва да се набележат сериозни организационни мероприятия за навременното и на висок уровен провеждане на плана за специалната подготовка, която ще ни помогне да вникнем по-задълбочено в нашата служебна работа, да я издигнем на по-високо политическо ниво.

2) Партийната организация трябва да подпомогне Комитета в изработването на перспективен план, който ще очертае основните проблеми пред нашите отдели, начините и сроковете за тяхното разрешаване. По такъв начин ще се ликвидира със стихийността в нашата работа, ще се внесе по-голяма приемственост и яснота в нея.

3) Партийната организация трябва да окаже помощ за пълното ликвидиране на проявите на бюрократизъм и ненужното протакане при разрешаването на текущите дела, които постъпват за разрешаване в Комитета. Тя трябва да съдейства за точното разпределение на работата между отделните другари и периодически да разглежда работата на комунистите в отделите за навременното проучване и разрешаване на текущите въпроси.

4) Партийната организация следва да даде сериозна помощ за по-доброто организиране на целенасочени и постоянни наблюдения и проучване цялостния живот на изповеданията. Това безспорно ще направи по-оперативна нашата работа при разрешаването на текущите въпроси. Още през пролетта католиците поставиха за разрешаване въпроса за първото причастие. Ние и досега не сме го разрешили, защото ни липсват наблюдения, които правилно да ни ориентират. Ние знаем, че както протестантите така и православната църква провеждат съживителни акции, но как се провеждат те и какъв е ефектът им не знаем. Ние имаме нужда от наблюдения, които да ни дадат представа за дейността на братствата, особено в градовете, за състоянието и работата в Духовната академия и семинария.

Трябва добре да познаваме както религиозната, така и атеистичната пропаганда.

Нас ни са особено необходими наблюдения над стопанската дейност на църквата, състоянието на ЦЗС, бюджетите, тъй като често разрешаваме стопански въпроси, правим предложения по субсидии и др. Наистина извършването на всички тези и други подобни наблюдения е много деликатна работа и партийната организация трябва особено да помогне в подхода към нея.

За подобряването на това слабо звено в работата на Комитета може значително да помогне назначаването на 2–3 пълномощници при окръжните съвети, всеки от които ще обхване 1–2 митрополии. Това може да се поиска в рамките на нашия щат, като инспекторите се прикрепят към съветите. Третата бройка може да се получи от обединяването на секретарската и деловодителска длъжност.

5) Друга задача, която стои пред нас, е постоянното изучаване и прилагане на опита, който съответните учреждения имат в Съветския съюз и народните демокрации. Както се знае, религиозният проблем е особено сериозен в Румъния. В разрешаването му там другарите не могат да не натрупат значително по-голям опит, за да има ние какво да ползваме от него. Изучаването опита на Полша, Унгария и др. сигурно би ни ползвал в нашата работа с католиците и протестантите.

Разбира се набелязаните задачи не изчерпват кръга на работа на нашата партийна организация през новата отчетна година. Докладът не претендира, че в него са засегнати и всички въпроси, свързани с нашата работа през

изминалата вече година, нашия натрупан положителен опит и допуснатите грешки. Той предстои да се допълни от изказванията и предложенията на другарите, от активното участие на всички ни както в критичната преценка на нашата едногодишна работа, така и в задачите, които ще залегнат в нашата резолюция. От това до голяма степен зависи нашата предстояща работа.

РЕЗОЛЮЦИЯ
на отчетното годишно събрание на първичната партийна организация при Комитета при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове, състояло се на 15.XI.1955 година

Отчетно-изборното събрание, след като изслуша отчетния доклад на секретаря и след станалите разисквания по него

КОНСТАТИРА:

През отчетната година организацията е водила по-редовен организационен живот. Решенията и работата на организацията са били в духа на решенията и директивите на VI конгрес на Партията[45], тези на ЦК, ГК и РК.

Организацията е полагала по-системни грижи да подпомага ръководството на Комитета и е съдействала за укрепването на трудовата дисциплина, за експедитивността в работата и за издигане квалификацията на служителите.

Успоредно с тази положителна работа организацията е допуснала през годината и редица слабости:

Критиката и самокритиката все още не са били правилно прилагани като ежедневен метод в нашата работа; колективният метод на работа не се използва във всички случаи, където е необходимо; бюрократизмът все още се проявява при разрешаването и придвижването на редица въпроси, поставени пред Комитета.

За отстраняването на слабостите и за по-нататъшното подобряване както на служебната, така и на организационната работа, отчетно-изборното събрание

РЕШИ

1. За по-нататъшното организационно укрепване и повишаване съзнателността и теоретическото равнище на членовете да се направи следното:

а) периодично партийният секретар да информира парт[ийното] събрание за състоянието на самообразованието и резултатите от него;

б) до 15 април парт[ийната] организация да направи оценка на нивото, на което се провеждат просветните събрания;

в) до 15 декември да се приеме от парт[ийното] събрание календарен план за разработката на въпросите по спец. подготовка с краен срок средата на м. май 1956 г.;

[45] Провежда се в София през март 1954 г.

г) до края на м. февруари парт[ийното] събрание да обсъди състоянието на работата по спец. подготовка и набележи мероприятия за подобряването ѝ.

2. Да се засили колективността в работата, като:

а) партийният секретар осигурява запознаването на партийните членове с проектоплана за всяко тримесечие два дни преди приемането;

б) се разшири практиката на партийните поръчения и се въведе тетрадка за изпълнението на постоянните и временни поръчения. Месечно веднъж парт[ийната] организация да изслушва доклад за отношението на комунистите към партийните поръчения;

в) най-малко два пъти в годината парт[ийната] организация да обсъжда работата на комунистите в отдела за православната църква – до 15.V и инославният отдел – до 30.V;

3. Партийното събрание да изслушва веднъж тримесечно доклад за работата на комунистите в профорганизацията.

4. До края на м. април и до края на м. август да се обсъжда нивото на критиката и самокритиката.

5. За подобряване служебната работа на комунистите:

а) периодически да се прави служебен преглед на религиозния печат в СССР и народните демокрация;

б) партийната организация да обсъди допълнителни мероприятия за изучаването и прилагането на положителния опит на съответните държавни органи в СССР и някои народни демокрации;

в) партийното събрание да бъде запознато до края на м. януари с перспективния план на Комитета за 1956 г. – отговаря др. Кючуков;

г) др. Кючуков най-малко веднъж на тримесечието да запознава комунистите със задачите, стоящи през Комитета;

д) партийният секретар да докладва пред парт[ийното] събрание неразрешените въпроси и предлага мерки за срочното им ликвидиране;

е) препоръчва да бъдат обсъдени в колегиума въпросите, свързани с организирането на целенасочени наблюдения над изповеданията по доклад от др. Кючуков до 15 март 1956 г.

Секретар: *Д. Тодоров*

ДА – София, ф. 419В, оп. 1, а.е. 16, л. 1–12. Оригинали. Машинопис.

№ 26

Резолюция на годишното отчетно-изборно събрание на първичната партийна организация при КВБПЦРК

София, 12 ноември 1956 г.

Партийната организация, след като изслуша отчетния доклад на партийния секретар за неговата и на организацията дейност през отчетния период и след станалите разисквания, КОНСТАТИРА:

Партийната организация правилно е провеждала партийната линия и решенията на ЦК на БКП.

Ръководейки се от решенията на VI конгрес, партийната организация провежда своето годишно отчетно събрание сравнително по-укрепнала и със съзнанието за по-голяма отговорност за състоянието на работата на Комитета и на работещите в него комунисти.

Партийната организация е водила по-редовен живот през отчетната година. Подобрена е плановостта и провеждането на партийните събрания.

Организацията е полагала по-системни грижи за подпомагане административното ръководство на Комитета и е съдействала за укрепване на трудовата дисциплина и за подобряване квалификацията на служителите.

Наред с тези постижения обаче бяха допуснати и редица недостатъци:

Критиката и самокритиката все още не са на необходимото ниво, колективният метод на работа не винаги се е използвал във всички случаи, когато е било необходимо.

Партийната организация бе подценила въпроса за навременното и правилно организиране на партийната просвета.

За отстраняване на горните недостатъци и за по-нататъшното подобряване на служебната и просветна работа, събранието

РЕШИ

Задължава партийният секретар и комунистите от Комитета да осъществят на по-високо равнище партийното ръководство на борбата за по-нататъшно подобряване на работата в Комитета, за отстраняване проявите на канцеларщината, книжнината, за подобряване методите на работа и оказване помощ на административното ръководство.

За тази цел:

1) Задължава партийният секретар да поддържа постоянна връзка с административното ръководство, като се обезпечи тясно свързване на служебната с партийната работа, да възлага партийни поръчения на комунистите, да ползва при обсъждане и решаване на важни въпроси партийния актив, все повече да подобрява условията за разгръщане на критиката и самокритиката за отстраняване недостатъците и за подобряване на работата в Комитета.

По горните въпроси партийният секретар периодично да информира партийната организация,

2) За подобряване колективността в партийната работа:

а) Задължава партийният секретар да осигурява запознаването на партийните членове с проектоплана за всяко тримесечие два дни преди приемането му.

б) Да се поддържа практиката с партийните поръчения, като след всяко тримесечие веднъж партийната организация да изслушва доклад за отношението на комунистите към партийните поръчения.

в) Най-малко два пъти в годината партийната организация да обсъди работата на комунистите в отдела за православната църква и отдела за религиозните култове.

г) Задължава партийния секретар след всеки инструктаж от РК на БКП да го снема веднага пред партийната организация.

д) Партийната организация да обезпечи периодически изнасяне на политическа информация.

3) Обръща внимание на отделните комунисти за недостатъчно настойчивост и задълбоченост при изучаването на материалите по партийната просвета и ги задължава през новата партийна учебна година по-сериозно да се отдадат на работа за подобряване на своята партийна квалификация.

Най-късно до края на м. февруари 1957 г. на партийно събрание да се обсъди състоянието на партийната просвета.

4) За подобряване на служебната работа на Комитета:

а) Периодически да се прави служебен преглед на религиозния печат в СССР и страните с народна демокрация.

б) Партийната организация да помогне на административното ръководство в разработването на мероприятия, насочени към изучаване, обобщаване и прилагане на положителния опит на съответните държавни органи в СССР и някои народни демокрации.

в) Др. Кючуков поне веднъж на всяко тримесечие да запознава комунистите с основните задачи, стоящи пред Комитета.

г) Партийната организация да окаже помощ на административното ръководство в подработването на тематичен план за теоретическа (служебна) квалификация на служителите при Комитета.

Председател на събранието: *Петров*
Протоколчик: *Г. Димитров*

ДА – София, ф. 419В, оп. 2, а.е. 2, л. 17. Оригинал. Машинопис.

№ 27

Из протокол „А“ № 17 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за реорганизация на някои министерства и ведомства, включително преминаване на КВВПЦРК към Министерството на външните работи[46]

София, 12 януари 1957 г.

[...]

Въпроси на дневния ред:

[...]

II. Предложение за реорганизация на някои министерства и ведомства. Докладва др. А[нтон] Югов

Решения:

В периода на 12-годишното управление на нашата народнодемократична власт израснаха и придобиха значителен опит нашите държавни, стопански и партийни кадри. Това дава възможност, като се изхожда от мащабите на нашата страна и от необходимостта да се извърши значително поевтиняване и опростяване на нашия административно-управленчески апарат, да се обединят някои министерства и ведомства, които имат сродна дейност. Обединяването на тези министерства и ведомства ще премахне излишните звена в техния апарат, ще създаде възможност за най-рационално разпределение и използване на наличните кадри, за по-нататъшното подобряване на ръководството и организацията на работата им. С това, от друга страна, ще се повиши ролята и отговорността на ръководствата на министерствата, ведомствата и изпълкомите на народните съвети, на управленията, предприятията и местните служби в ръководството на народното стопанство и обслужване на гражданите.

Изхождайки от тези съображения Политбюро на ЦК на БКП решава:

[...][47]

11. Комитетът по въпросите на Българската православна църква да премине към Министерството на външните работи.

12. Политбюро смята за необходимо в продължение на 3 години да съкрати най-малко 30% административно-управленческия апарат. Във връзка с това всички министерства, ведомства, изпълкоми на народните съвети,

[46] В приложения доклад на Антон Югов до ПБ от 10 януари 1957 г. във връзка с проект за решение на ПБ за реорганизиране на някои министерства и ведомства липсват мотиви единствено за предложението за преминаване на КВВПЦРК отново към МВнР. ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 3139, л. 31–43. Оригинал. Машинопис.

[47] Пропуснатият текст се отнася до сливането на министерства и преминаване на останалите самостоятелни управления при Министерския съвет към съответните министерства.

обществените организации и др. да не предвиждат през това време увеличение на щатовете си. Освободените длъжности по правило да не се попълват, освен когато се касае за назначаване на крайно необходими квалифицирани кадри. В новооткритите предприятия или новосъздадени дейности, особено в областта на материалното производство, необходимият щат за административно-управленческия апарат да се попълва от съществуващия щат на съответните министерства и ведомства.

При провеждане на съкращенията да не се допуща освободени служители да остават без работа, като същите да се насочват и устройват на работа главно в материалното производство.

Предложението за реорганизация на министерствата и ведомствата да се внесе за разглеждане и решение на заседание на ЦК на БКП, като въпросът се докладва от др. Антон Югов.[48]

Възлага на другарите Тодор Живков, Антон Югов и Борис Тасков заедно с министрите на засегнатите министерства да обсъдят още веднъж кои другари евентуално да оглавят реорганизираните министерства.

[...]

Т. Живков

ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 3139, л. 3, 5, 6. Оригинал. Машинопис.

№ 28

Писмо от Държавната планова комисия до КВБПЦРК във връзка със съкращаване на административно-управленския апарат

София, 29 януари 1957 г.

Съгласно постановление на Министерския съвет от 19.I.1957 година, относно сливането и преименуването на някои министерства и ведомства за съкращаване на административно-управленския апарат с 30% в продължение на 3 години, следва Държавната планова комисия и Министерството на финансите в едномесечен срок, съгласувано със съответните министерства и ведомства, да внесат в Министерския съвет за утвърждаване новата структура на реорганизираните министерства и ведомства. Също така да внесат предложение за броя на заместник-министрите и членовете на колегиите при тях.

[48] За официализиране на взетите решения на същото заседание на Политбюро, в т. III от дневния ред, се взима решение за свикване на пленум на ЦК на БКП на 17 януари с.г. В доклада на Антон Югов пред пленума единственият посочен мотив за преминаването на КВБПЦРК към МВнР е, че „*така беше у нас по-рано*“. – ЦДА, ф. 1Б, оп. 5, а.е. 249, л. 87. Въпросът за мястото на Комитета не е повдигнат, нито дори засегнат в изказванията на членовете на Централния комитет, взели участие в обсъждането. Персоналните промени извършени вследствие на реорганизацията, приети на същия пленум, не засягат Комитета и Михаил Кючуков остава негов председател.

За изпълнение на горното, молим да представите своите предложения в Държавна планова комисия в срок до 5.II.1957 година.

Председател на Държавна планова комисия:
(*Р. Христозов*)

Министър на финансите:
(*К. Лазаров*)

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1126, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 29
Писмо от бившия служител на КВБПЦРК Васил Велчев до председателя на Министерския съвет Антон Югов за слабостите в работата на Михаил Кючуков

София, 15 юни 1957 г.

Уважаеми др. Югов,

Сигурно ще си спомните, че в началото на 1955 г. от всички служители (без изключение) при Комитета по изповеданията се изнесоха редица слабости в работата на М. Кючуков. Значителна част от тези слабости бяха поправени, защото бяха действителни.

Тази основателна критика обаче предизвика много неприятности и разправии между нас, защото след срещата при Вас Кючуков се почувства с развързани ръце и реши да си отмъсти най-жестоко. Той използва всички възможности, които службата му предоставя, за да злепоставя и да напакостява на тези, които проявиха тази „дързост" да го критикуват.

Заведоха се преписки с различни учреждения, заведоха се и съдебни дела. Той писа и продължава да пише изложения от името на учреждението против мен до Министерството на финансите, до съдилищата, до прокуратурата и пр. В тези изложения умишлено преиначава и фалшифицира фактите, издава документи с невярно съдържание, призовава свидетели (назначените от него приятели и негови подчинени) нарочно нагласени, наема адвокати със средства от държавния бюджет и пр. Използва всички възможни начини чрез разни машинации да спира и отлага делата, за да забавя разрешаването на въпросите. Скроява различни обвинения, само и само да си отмъсти.

В резултат на многото напъни от негова страна сега срещу мен е формулирано обвинение, което се състои в това, че неправилно уж съм бил получил за 10 месеца по 100 лв. увеличение по Указ № 986. Явно е, че това обвинение и по същество, и по форма е незначително и неоснователно, защото такова възнаграждение получаваха и другите служители, а др. Червенков подписа заповед за приложение на същия указ. Независимо от това обаче Кючуков

си постига целта – да си отмъстява и да ни напакостява. Разбира се, той има интерес от всичко това, защото нито е без работа, нито е загрижен за прехраната си.

За тези машинации, превишаване на власт и злоупотреба със службата аз съм подал тъжба до прокуратурата за наказателното му преследване. С това обаче не се разрешава въпросът. Ето вече повече от 2 години изтекоха, откакто повдигнахме въпросите и повече от 1 година от завеждането на съдебните дела, а сме още твърде далеч от разрешаването им. Има много и много възможности за протакане на делата, за обжалването им, за връщането им и пр., а това е явно неблагоприятно за този, който не е на работа и който има ежедневни задължения.

Аз съм твърдо убеден, че истината ще възтържествува, въпреки всички умишлени и неумишлени препятствия. Въпросът обаче се състои в това, че по съдебен път са необходими сигурно още 1–2, а може би и повече години.

Поради тази причина аз се отнесох до ГК, до ЦК, до др. Луканов, но от всякъде ми отговориха почти едно и също – че има становище по повдигнатите въпроси и затова не могат да се занимават. Аз разбирам от тези отговори, че се касае за Ваше становище, защото Вие се занимахте най-напред, и затова те не могат (или така им е по-лесно) да се занимаят с въпроса по същество.

Ако това е така, т.е. ако се касае за Ваше становище и ако това становище е в полза на Кючуков, т.е. ако му развързва ръцете, за да си разиграва коня и ни преследва, аз смятам, че то е неправилно.

Намирайки се в безизходно положение, аз наново се обръщам към Вас с молба да измените Вашето становище и насочите въпросите към бързото им разрешаване.

Нашата критика по същество беше напълно правилна. Тя допринесе за отстраняване на много слабости.

С уважение:

Васил Велчев

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1121. Оригинал. Машинопис.

№ 30

Из протокол „А“ № 344 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за приемане на пакет от мерки за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда в страната и за освобождаването на Михаил Кючуков от поста председател на КВВПЦРК

София, 26 декември 1957 г.

Въпроси на дневния ред:

[...]

II. Относно мерките за засилване и подобряване на атеистическата пропаганда в страната.

Докладва др. Д[имитър] Ганев

Решения:

1. Утвърждава внесеното проекторешение за засилване и подобряване на атеистическата пропаганда в страната, което е неразделна част от протокола.

2. Освобождава др. Михаил Кючуков от длъжността председател на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията при Министерския съвет. Др. Михаил Кючуков да бъде изпратен на редакционна работа.

Възлага на др. Карло Луканов да направи предложение за нов председател на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията при Министерския съвет.

3. Другарите Антон Югов и Вълко Червенков да извикат патриарха и да говорят с него, във връзка с решението на Политбюро, като му обърнат внимание върху зачестилите прояви на антидържавна и антипартийна дейност на някои представители на църквата.

4. Възлага на Секретариата на ЦК на БКП в съответна форма, заедно с решението на Политбюро да запознае цялата партия с фактите, които се съдържат в докладната записка на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП.[49]

[...]

ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 3472, л. 2. Оригинал. Машинопис.

[49] Избраният начин „*да се запознае цялата партия с фактите*“ е чрез Окръжно на ЦК на БКП до окръжните, околийски, градски и районни комитети и първични организации, изпратено на 8 януари 1958 г. и подписано от Тодор Живков в качеството му на секретар.

№ 31

Из решение „А“ № 344 на ПБ на ЦК на БКП за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда, с което се задължава КВБПЦРК да повиши контрола над изповеданията

София, 26 декември 1957 г.

[...]

9. Обръща внимание на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията при Министерския съвет затова, че досега не е следил достатъчно зорко за оживлението на църковната дейност и го задължава да вземе всички необходими мерки за своевременна информация по въпросите за църковно-религиозната пропаганда и нелоялните прояви от страна на отделни духовници, като предлага и съответни мероприятия.

[...]

ЦДА, ф. 1Б, оп. 6, а.е. 3472, л. 78. Оригинал. Машинопис.

№ 32

Протокол № 3 от събрание на ППО при КВБПЦРК за разглеждане решението на ПБ на ЦК на БКП за засилване на атеистичната пропаганда в страната с приложен доклад на партийния секретар във връзка с него

София, 20 февруари 1958 г.

Днес 20 февруари 1958 г. 198 ППО при Комитета при Министерството на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове има събрание, на което присъстваха всички партийни членове.

За председател на събранието бе избран др. Виктор Танев, а за протоколчик – др. Лиляна Димитрова.

Събранието протече при следния дневен ред:

1) Разглеждане писмото и решението на Политбюро на ЦК на БКП относно мерките за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда в страната.

Дневният ред бе приет с пълно болшинство.

По точка единствена партийния секретар прочете писмото на ЦК на БКП, след което изнесе доклад във връзка с това писмо и за работата в Комитета. В доклада се споменаха някои по-важни въпроси, с които се е занимавал Комитетът – как се е работило по тях. Говори за работата на двата отдела – поотделно. Спомена някои по-важни грешки в работата на Комитета и за техните последици. Накрая направи препоръки за подобряването на работата в Комитета.

По доклад се направиха следните разисквания:

Др. УЗУНОВ – задава въпроси:

1. Дали е могъл Комитетът при този състав да се справи с поставените задачи (дали това е имал предвид ЦК на БКП) и

2. Разглеждан ли е въпросът за стила и методите на работа в Комитета от ЦК на БКП при изготвянето на решението.

Др. РАКОВСКИ задава въпрос:

1. Защо в доклада се говори само за работата на отдела за религиозните култове, а не се споменава и за по-конкретни слабости в работата на отдела за православната църква.

Др. ДИМИТРОВ – партиен секретар – отговаря на зададените въпроси:

На мен не ми е известно дали са взети предвид тези неща при правенето на констатации и вземането на решенията. Но допускам, че Политбюро, за да излезе с решение, се е занимало с този въпрос.

А за изготвяне на доклада съм дал повече примери от работата на отдела за религиозните култове, защото съм по-добре запознат със самата работа в отдела. Когато се разглеждаше работата на отдела за православната църква, аз не присъствах на съвещанието. Тук на събранието сме се събрали затова, за да се изнесат и други факти.

(Партийният секретар пояснява, че РК на БКП днес имал някакво съвещание и затова не присъствал представител на РК. Досега от една година и повече при нас на нито едно партийно събрание не е присъствал представител на РК)

Започват изказванията по доклада:

Др. КЮЧУКОВ – ще кажа някои работи, като допълнение на доклада на др. Димитров.

Аз съм запознат с подготвянето на тези документи. На няколко пъти съм викан в ЦК на БКП по време на тяхното подработване. Когато се изготвяше докладът, тези работи ни бяха съобщени в груба форма. Имаше и неща, които бяха дребни, елементарни и маловажни. Това ние казахме и те отпаднаха. Когато трябваше да се разгледа сега пуснатото решение втори път – това не стана, макар че при първото разглеждане имахме някои различия. С др. министър се уточнихме, че това, което считаме за съществено различно ще разясним на заседанието на Политбюро. Това не стана, тъй като ние не бяхме повикани на това съвещание. Завеждащият отдела „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП тогава ми каза, че този документ ще послужи като повод за подобряване на нашата научноатеистическа пропаганда. Така се стигна до тези документи – до приемането им, до разпространяването им. Намирам за крайно належащо сегашното събрание на партийната организация и доклада на пар[тийния] секретар.

Трябва да се знае от съветската практика, че нашата работа не е да изнасяме атеистически лекции, беседи и пр. Ние трябва да съсредоточаваме главно нашето внимание върху характерностите и методите на нашата служба.

Аз смятам, че този документ на ЦК е съвсем навременен и правилен и трябва да бъде съдействано от всеки партиен член при неговото прилагане.

Вярно ли е изнесеното в писмото, че не сме сигнализирали? Кое се характеризира като оживление на религиозната дейност? Мисля, че постановката в доклада за организирането на братства, хорове, е неправилна, защото това е дейност, която не е преставала нито за момент. Това не е нова дейност. У нас църквата се позволява като църква. Отделните случаи не характеризират положението на църквата въобще в цялата страна.

За големите празници поповете организират хорове, които пеят само на празника, след това се разтурят. Същото е и с братствата. Ето това е дадено като нова оживена дейност на църквата.

Като изясняваме това не бива да се получи впечатление, че няма оживление – такова има, то се наблюдава главно в посещаемостта на църквите. А това се дължи на много причини:

1. Ние приехме и проведохме с наше съдействие избора на патриарх. Това нещо създаде успокоение и сигурност, че народната власт зачита верските чувства на гражданите.

2. Друг факт – това е международното положение. След редица събития реакцията отправи поглед към църквите, а и по чуждите радиостанции даваха такива указания.

3. Ние бяхме изоставили доста противорелигиозната пропаганда.

По въпроса за информирането от страна на нашата служба – един ръководител, който и да бъде той – по една такава деликатна материя ще съгласува и ще информира. Това се правеше редовно додето бяхме към Министерския съвет в лицето на министър-председателя или на неговия заместник. Такъв контакт със служебните ръководители е бил най-редовен. Връзката с ЦК на БКП от 1 година не [е] нормална. Грешката ми се състои от това може бе, че въпроса трябваше да се постави пред секретар на ЦК, но служебно аз бях поставил този въпрос. Когато ме назначаваха още, аз поставих въпроса за такава връзка и в началото тя беше редовна (пояснява два случая, които не са изнесени в доклада, след като е направена щателна проверка). В доклада на ЦК на БКП има и съвършено вярно посочени факти, които ние знаем и за които са взети мерки. Такъв е посоченият случай с архимандрит Василий Трингов, по който е взето решение. Това не се съобщава, защото не е необходимо, тъй като не се разглежда работата на Комитета.

Занапред трябва ли да бъде така?

За да се знае какво приказва всеки поп във всяко село, ние би трябвало да имаме голям щат. Това е непосилно. Трябва да се намери друг начин. Това нелегално следене на дейността на църквите не е наша задача (както е и съветската практика).

Широкото разпространение на доклада на отдела на ЦК в тая форма, според мен, не беше целесъобразно. Митрополитите Никодим и Михаил просто са очернени. Не им се признава лоялността. За нашите отношения към владиците – ние не бива да забравяме, че те са хора с две лица. Но не се

зачита и тяхната добра дейност. Сега те ще се оскърбят. За възвръщането на вероучението в училищата, където беше замесен митрополит Филарет, трябваше да се вземат сериозни мерки. Аз тук си правя самокритика, че това в някои отношения не ставаше, или ако ставаше – то беше много бавно.

Предлагам в доклада на парт[ийния] секретар думите „незавидно място на Комитета“ да се коригират със „значително място на Комитета“.

Споменатите в доклада неуредени служебни въпроси са важни и те ще трябва да намерят час по-скоро своето разрешение.

За концерта на Духовната академия – беше съгласувано с ЦК на БКП и инструкциите бяха да се допусне провеждането му в зала „България“. Счете се, че това нещо за София може да стане. Смятам, че по въпроса работихме правилно.

По предложението за колективното обсъждане на главните въпроси, аз разбирам, че колегията се състои от ръководителя и началниците [на] отдели. Ние понякога сме излизали от това правило. Нашите работи не са толкова бързи, отколкото сложни и затова са необходими повече мнения.

За писмените информации – никога не са ми искани такива. Но ако по всички въпроси, по които сме докладвали, сме давали писмени данни сега нямаше в никакъв случай да се получи това.

Ние не приложихме курса, който трябваше да приложим към православната църква след унгарските събития, както направихме това с религиозните култове.

Др. Тодоров обръщаше внимание, но аз бях убеден, че патриарха трябва сам да има инициатива, като, разбира се, не се изключват внушенията от страна на Комитета.

Др. ТОДОРОВ – решението на Политбюро в пункта за нашата работа поставя пред нас за цялостно изясняване един основен въпрос – въпроса за наблюдението над дейността на културите. Ние не сме наясно относно рамките и границите на нашите наблюдения, не всичко е уточнено относно методите на наблюдението, изготвянето и обсъждането на предложения във връзка с наблюденията. Затова например, макар че през годината сме си поставяли задачи за наблюдения над братствата, живота в семинарията и др. някои от тези задачи се оказаха непосилни за нас. Тук не става дума за малкия ни щат и намалените командировки. Защото и при удвоен щат и командировки нашите наблюдения няма да бъдат от характер, позволяващ верни обобщения, ако ние не се опрем на постоянни наблюдения на религиозния живот или от Околийските народни съвети или от други органи.

Досега ние действахме много внимателно с православната църква при нередности или нелоялни прояви. На тая основа сме имали различия с председателя. На мен ми е правило впечатление, че когато той отнесе въпроса по-горе, обикновено се е възприемала като правилна такава мека линия на реагиране. Така стои въпросът за митрополит Йосиф, за дейността на архимандрит Василий Трингов и др. Аз зная, че по всички по-големи въпроси от Комитета е донасяно където трябва и са правени предложения.

Но когато се казва в оценката, че това не е достатъчно и не е било своевременно, ние трябва добре да уточним въпроса за организационните връзки с Министерството, със съответен сектор при ЦК, някои въпроси да се обсъждат предварително в колектив, да се изготвят по-често писмени информации, доклади и предложения. Писмените информации са за предпочитане не толкова заради документация, а защото те повече задължават, изискват по-широка колективност. В това отношение препоръката в доклада на парт[ийния] секретар за по-голямо застъпване на колективния метод е правилна.

Би било несправедливо, ако се каже, че ние не сме видели повечето от проявите на култовете, които са предмет на парт[ийните] документи. Вярното е обаче, че не е действано винаги навреме и по съответен ефикасен начин. Сега има опасност например да се залитне по пътя на административните мерки срещу религията, каквито сигнали само през последните 1–2 седмици вече имаме. Но аз пак се връщам на основния въпрос – наблюдението. В състояние ли сме ние сега от това, което в момента виждаме, да направим обобщение и навреме да сигнализираме. Решението на Политбюро трябва да използваме за цялостно подобряване на нашата работа.

Др. САДЪКОВ – при свързването на нашата дейност с партийните документи за работата на Партията против религиозните предразсъдъци струва ми се, че се отива в друга крайност. Естеството на нашата работа като представително учреждение ни налага в борбата на този фронт да съблюдаваме нормите, които са свързани с качеството ни на представители на държавата. Във връзка с това нашите отговорности и изискванията на Партията към нас са много по-големи.

Партийните документи са крайно навременни и полезни поради всичко за нас в Комитета. Те ни въоръжават с онова, което досега било по една или по друга причина нямахме. Защото нашите грешки са свързани преди всичко с методите на работа. За големите грешки на Комитета в неговата работа специално с изповеданията, придадени към отдела за култовете, аз сигнализирах партийната организация на отчетното събрание. Всъщност това е залегнало и в днешния доклад на партийния секретар. Затова няма да повтарям казаното.

За работата необходимо е да се каже, че тези партийни документи поставят почти ребром всички въпроси, свързани със засилената религиозна дейност на различните изповедания, като сигнализират цялата партия. Същевременно те имат характер и на директива, която ще даде възможност на всички органи на местните власти да се ориентират правилно. (По дейността на различните култове посочва пример с незаконната покупка на имот от пастир Бонев).

Др. УЗУНОВ – заслужава да се обърне внимание за недонасянето и несигнализирането от страна на Комитета. Тези сигнали ЦК пък и правителството са ги взели не само от Комитета, а и от други места. ЦК е трябвало да съгласува тези сигнали с Комитета и това предлагам да залегне в решенията на събранието.

За религиозното оживление – не ми е ясно в какво се изразява църковното оживление, след като хорове, братства и пр. е имало и преди. Съгласен съм с изказването на др. председател по този въпрос.

Сега посещението на църквите действително е голямо, но аз не зная какво е било то преди. По този въпрос ние трябва да насочим нашето внимание. Аз имам впечатление, че в селата няма религиозно оживление, даже намалява, но в големите градове такова нещо действително има. Задължение на Комитета е да се замисли по този въпрос. Да проследим това движение от 9.IX насам и да излезем със статистически данни – да помислим по какъв начин можем да установи това нещо.

(Става разискване дали действително има такова оживление – докъде са границите на лоялната и нелоялната дейност – изказват се другарите Тодоров, Кючуков и Димитров)

Узунов продължава – ние трябва да установим кое е задължение на Комитета и кое – не.

Много комунисти не могат да разберат правилно отношението към религията и на много места ще се удари по поповете.

Безспорно е, че ние трябва да работим чрез информации. Ние трябва да познаваме методите на работа на църквите и култовете. Ние все сме направили нещо. Квалификационните доклади все са помогнали в нашата работа. Трябва да се помисли много за наблюденията. Неудобство е това, че сме малко, нямаме достатъчно средства. Струва ми се, че трябва да се мисли по това. Според мен недостатъчно обсъждахме наблюденията, които правехме. Би трябвало да се събираме по-често. Това писмо нека ни бъде като „обица на ухото“.

Ние имаме нееднакво отношение към култовете. Трябва отношенията с митрополитите и пр. от православната църква да се преразгледат.

Как ще се работи за в бъдеще? Този въпрос ме вълнува. За наблюденията, за методите на работа – трябва сериозно да се замислим.

Ние не можем да се задоволим с досегашните прийоми на работа.

Трябва да направим упрек към РК на БКП за това, че той не се интересува от нас. Вече от 1 година при нас не е дошъл представител от РК на БКП. Като че ли РК ни подценява като учреждение и партийна организация.

Др. РАКОВСКИ – съгласен съм напълно с решението на Политбюро, въпреки че не ни питаха, а така широко го разпространиха, тъй като при нас едва ли не всеки поп беше поверителен.

Според мен Комитетът играе една посредническа роля. Не намирам общата структура на Комитета за правилна. Идвали са оплаквания за редица нарушения от страна на църквата, но кой ги разрешава тези неуредици? Комитетът вземал ли е отношение по тези жалби, след като жалбата против когото се оплакват отива в самия него. Ние като че ли застраховахме изповеданията. Комитетът се бърка там, където не му е мястото. Комитетът се приспа. В София действително има оживление. Но все пак по дадени по-дребни въпроси трябва Комитетът да взема отношение. С наша помощ един свеще-

ник замина за Полша, друг служител от Синода за Румъния, уж по служба, а фактически отиват да си вършат там своя работа (дъщерите им следвали в тези страни). Ние трябва да защитаваме интересите на властта, а не изкуствено да я заблуждаваме.

Не беше целесъобразно Синода да ремонтира Комитета. Само ако споменехме, те щяха да ни направят и цяла сграда за Комитета. С това нещо като че ли те много ни задължават. Излиза така, че не ние, а Синодът ни ръководи. Изкарваме така работата, че ние сме всичко. Така например за посрещането на патриарха при посещенията му в Комитета – всички се скриват, др. Тодоров става прислужник, за да го посреща и изпраща. Стремежът е патриархът да няма допир до служителите. Посрещането му става някак си много прикрито. Като се каже „патриарх", това като че ли е нещо като „господ". Другарите Кючуков и Тодоров на годишното отчетно-изборно събрание на партийната ни организация бяха готови да напуснат по средата събрание, за да придружат една кореспондентка, която щяла да посети патриарха. Защо трябва ние да сме там, когато той ще води разговор с кореспондентката, та един час мислиха дали да отидат или не и най-накрая решиха да не отиват.

Не са необходими повече хора за наблюдения, ние трябва да вярваме в нашите местни власти.

Комитетът предлага и ходатайства да се отпуснат пенсии на църковни служители, субсидии за изповеданията. Помага да се пенсионират – реакционерите.

След като Държавен контрол не може да надникне в живота на църквата, Комитетът трябва да упражнява известен контрол. Дават се на Синода излишни средства.

Комитетът трябва да донася за нередни случаи, които е забелязал.

От доклада се вижда, че колективност в работата липсва. Партийната организация не се е занимавала с подобни въпроси.

Др. ТАНЕВ – от партийните документи за мен става ясно, че целта е да се активизира атеистическата пропаганда, да се изострят наблюденията от страна на Комитета и своевременно да се сигнализира пред служебното ръководство и ЦК.

Аз ще се изкажа доколко се е работило колективно. На мен, ако ми се оказваше по-голямо доверие, бих бил по-полезен. Във връзка с колективния метод на работа искам да попитам какви са били съображенията на ръководството, когато се е решавало на кои служители трябва да се дадат служебни карти и на кои не. Нека това, което имаме да си казваме, да си го кажем направо в очите. Когато бях изпратен в Министерството да отнеса снимки и списък на служителите, на които се издадоха карти, попитах др. Тодоров дали за останалите служители не трябва да се издадат служебни карти, др. Тодоров ми каза че допълнително ще се разбере това.

Др. ТОДОРОВ – отговаря на въпроса за служебните карти, като казва – сега не мога да отговоря, защото това не е в нашия дневен ред. Отговор на др. Танев ще дам утре.

Др. ДИМИТРОВ – обобщава изказванията. От факта, че в самото решение се казва, че не са правени достатъчно сведения в ЦК, се явява необходимостта от даване на писмени данни. В доклада си също казвам, че връзка с ЦК е имало.

За оживлението – всички случаи, които се сочат в писмото и които ние знаем, са нарушение на закона. Тази постановка в писмото е напълно правилна.

Наблюденията са необходими и при този състав, при който е Комитетът, може да се върши работа. Ние нямаме възможност навсякъде да видим, но имаме начин да научаваме и повече факти, болшинството от които ще бъдат верни.

Как да извършваме наблюденията? За православната църква направо можем да влезем в църквата, без да се смущаваме от това дали ще ни видят или не. По отношение на културите това нещо трябва да става по нелегален начин. Ние трябва да имаме възможност да се вмъкваме, без да ни познават – но как? Много трудно е да се отиде при братствата, тъй като са само жени. Трябва да търсим начини за наблюдения при всеки отделен случай. Например за тържествата на Шипка имаше специална подготовка. Трябва да подобряваме метода на наблюденията, за да имаме една ясна представа.

Много от нашите ръководни институти и другари не знаят какво представлява Комитетът (посочва примери с профдружеството на административните служители, с РК на БКП). Трябва на такива да се разясни. А и в самото писмо на ЦК пише, че Комитетът е към Министерския съвет, а това говори, че там не са запознати с работата на Комитета.

Др. Димитров направи следните препоръки:

1. Да се подобри и засили връзката на Комитета с Министерството на външните работи и отдел „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП.

2. В най-скоро време да се обсъди въпросът за извършване цялостна пререгистрация на местните поделения във всички изповедания. Регистрацията да се извърши при окръжните народни съвети, като за целта въпросът да бъде предварително съгласуван с отдел „Организационно-инструкторски за изпълкомите на народните съвети“ при Министерския съвет.

3. След всяко проведено наблюдение върху дадена дейност на изповеданията, в присъствието на всички оперативни работници в Комитета, да се провеждат служебни съвещания, на които да се прави анализ на констатираното и се вземат съответно решения.

4. Партийната организация счита за недостатъчна помощта, оказвана от РК на БКП, тъй като в продължение почти на 1 година не е посетена от инструктор на РК.

Предложените препоръки бяха приети с пълно единодушие.

Събранието бе закрито в 21 часа.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СЪБРАНИЕТО: *В. Танев*
ПРОТОКОЛЧИК: *Л. Димитрова*

Към протокол № 3

ДОКЛАД
ВЪВ ВРЪЗКА С РЕШЕНИЕТО НА ПОЛИТБЮРО НА ЦК НА БКП ОТНОСНО МЕРКИТЕ ЗА ЗАСИЛВАНЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА АТЕИСТИЧНАТА ПРОПАГАНДА В СТРАНАТА

Другари,

Всеки един от нас най-внимателно се запозна със съдържанието на част от доклада на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за църковно-религиозната дейност и пропаганда в страната и решението на Бюрото на ЦК на БКП за засилване на научно-атеистичната пропаганда в страната.

В тези важни партийни документи е отредено място и на Комитета при Министерство на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове, на когото се обръща внимание, затова че досега не е следил достатъчно зорко за оживлението в църковната дейност и го задължава да вземе всички необходими мерки за своевременна информация по въпросите за църковно-религиозната пропаганда и нелоялните прояви от страна на отделни духовници, като предлага и съответни мероприятия.

Другари, през изтеклите две години, през който период Комитета работи с попълнен щат, се постигна значително подобрение в неговата работа. Отделът за православната църква и този за религиозните култове все повече и повече усвояваха и подобряваха работата в своите сектори. Засили се обсега на наблюденията върху дейността на църквите, придвижиха се немалко конкретни въпроси, проучваха се редица принципни въпроси.

През 1957 г., с оглед да бъдат ликвидирани всевъзможните незаконни пътища, които православната църква използва за строеж на нови църкви и довършване на започнати такива от преди 9.IX.44 г., по предложение на Комитета Министерството на комуналното стопанство и благоустройството издаде окръжно до своите отдели при окръжните народни съвети, с което се изземва от тях правото да одобряват планове и издават решения за строеж на църкви. Това право се предоставя на самото министерство.

Отделът за православната църква непрекъснато се занимаваше с въпроси по приложението на 11-о постановление на МС от 1954 г. и изготви проект за неговото изменение; дейно участваше в работата на Съвета по опазването на паметниците на културата при Министерство на културата; непрекъснато следеше извършваното ремонтно строителство в Рилския манастир, като за целта през годината изготвя доклади със съответните предложения; занимаваше се с изучаване кадрите на православната църква, на първо време със състава на архиерейските наместници; провеждаше наблюдения над религиозния живот на православната църква предимно по време на по-големите празници; по отделни случаи на нелоялни прояви от страна на някои митрополити, епископи и свещеници (намерили отражение около списани-

ето „Духовна култура“ и „Църковен вестник“) отделът е изготвил докладни записки, съпроводени с предложение.

Отделът за религиозните култове в своята работа се натъкна на голямото разнообразие на задачите около състоянието на отделните култове и верски общности и на тяхното недостатъчно опознаване в миналото и сега. Характерни са затрудненията на отдела, произтичащи от нелоялността и големият фанатизъм на свещенослужителите и на голяма част на вярващата маса при евангелските църкви, адвентните църкви, католическата църква, мохамеданите, верската общност „Бяло братство“ и останалите верски общности. При тях трудно се провеждат и самите наблюдения, тъй като в повечето случаи те всички се познават и бързо откриват промъкналия се между тях чужд човек.

Независимо от трудностите отдела за култовете, успоредно с придвижванията на преписките, проучваше основно отделни по-важни въпроси, а също така и някои принципни въпроса, по които правеше и съответни предложения. Проучени бяха и бяха изготвени докладни записки, съпровождани с предложения по следните въпроси:

Правното положение на религиозните култове, които нямат утвърдени устави и следователно съгласно чл. 6 от Закона за изповеданията нямат право на юридическо лице, но продължават да се водят като такива при фирмените отделения на Народните съдилища;

незаконната проповедническа, издателска и организационна дейност на братя Куличеви;

въпросът с положението на адвентистката църква – реформаторско движение и на нейния председател Евстати Величков;

въпросът с пререгистрирането на местните поделения на изповеданията;

по незаконните покупко-продажби на недвижими имоти от страна на различните култове (във връзка с този въпрос по предложение на отдела за религиозните култове Министерството на правосъдието издаде поверително окръжно № 15 от 22.VII.57 г., с което нареди до всички нотариуси и народни съдии да не извършват под каквато и да било форма покупко-продажби или други сделки върху недвижими имоти в полза на изповедания и религиозни сдружения, които нямат утвърден устав и не са придобили качество на юридическа личност съгл. чл. 6 и 16 от Закона за изповеданията. Във всички случаи на сделки с изповеданията да се изискват документи от Комитета при Министерство на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове, удостоверяващи тяхното правно положение в Народна република България.

При придвижването на много от тези въпроси, някои от отговорните органи на отделни изповедания бяха викани в Комитета или по места в околийските народни съвети, за да им се обърне внимание върху конкретни техни нелоялни прояви и незаконна дейност. Такъв бе случаят с Чомонев, който бе викан в Комитета и в Околийския народен съвет в гр. Лом, пастор Градинаров – викан в ОНС – Пазарджик и др.

За отбелязване е, че при извършването на наблюдения по време на по-големите празници двата отдела при Комитета действат съгласувано и взаимно се подпомагат.

Другари, това са в общи линии въпросите, по които в Комитета се е работило и се работи. Направено е много нещо по тях, но същевременно сме допуснали немалко слабости в нашата работа, в работата на Комитета.

Като такива слабости можем да посочим:

1. Комитетът недостатъчно твърдо реагираше срещу зачестилите нарушения на Закона за изповеданията от страна на православната църква и на религиозните култове. Допускането на подобно нарушаване на Закона за изповеданията все повече насърчаваше в това отношение отделните изповедания (без да имат качество на юридическо лице евангелската петдесятна църква, адвентната църква от седмия ден и др. ежегодно закупуваха недвижими имоти на свое име, а там където не успяха, извършваха това на името на поставени лица).

В нарушение на чл. 20 от Закона за изповеданията при някои православни църкви (Чирпан, Стара Загора, Павликени и др.) и почти всички евангелски съборни църкви се устройват коледни елхи за децата. Около елхите се изнасят малки пиеси, вземат участие младежки църковни хорове, свещеници и пастори държат слова. Почти всички изповедания полагат големи усилия да организират младежта – устройват младежки сбирки и срещи, екскурзии, подготвят и изнасят пропагандни и реакционни пиеси (петдесятниците в гр. Бургас), създават местни младежки църковни хорове, устройват колективни четения на религиозни книги и пр. Някои изповедания, като адвентистите от седмия ден – реформаторско движение, евангелската баптистка църква, верската общност „Бяло братство“ и др. в нарушение на чл. 21 от Закона за изповеданията системно поддържат връзки с изповедания, организации и частни лица от чужбина, без да имат предварително разрешение от Комитета, както закона повелява.

Трябва да отбележим, че в някои случаи Комитетът биваше затрудняван в своята дейност и от пасивността на някои наши най-висши институти и отговорни другари, които отбягваха да вземат отношение по дадени въпроси и така последните придобиваха още по-голямо усложнение (такъв беше случаят с незаконната дейност на Съюза на адвентистите от седмия ден, начело с пастир Бонев, който извърши незаконна сделка с еврейската консистория в България, като купи еврейската синагога на ул. „Екзарх Йосиф“ № 61 – София, с цел да я превърне в молитвен дом. Въпреки явното закононарушение, въпреки явната грешка на софийския нотариус, министърът на правосъдието и главният прокурор отклониха въпроса за обявяване на недействителността на издадения в случая нотариален акт и това стана причина цели шест месеца въпросът да се протака, да се занимават с него ЦК на БКП, Президиумът на Народното събрание, Върховният съд и въпросът остана незадоволително разрешен).

2. Въпреки взетите мерки от страна на Комитета, допусна се на много места да се построят молитвени домове от страна на православната църква и на някои от култовете;

3. Слабо се действаше по изучаването и наблюдаването на православните братства, работата в семинарията и Духовната академия;

4. Въпреки отрицателното становище на отдела за православната църква, допусна се през 1957 г. семинарията да излезе с концерт в зала „България", а хорът на Духовната академия направи турне из Южна България;

5. Отделът за религиозните култове подработи редица важни въпроси, по които направи и съответни предложения, но поради недостатъчно настояване от негова страна пред административното ръководство, и поради политическият характер на почти всички разглеждани въпроси, работата стигаше до разглеждането им от колегиума при Комитета и спираше дотук.

Такива въпроси бяха:

а) противозаконната дейност на братя Куличеви – без да са пастори, без да имат разрешение от евангелската съборна църква (към която принадлежат), обикалят и проповядват из цялата страна, без разрешение издават частно на пишеща машина и лично разпространяват из цялата страна специален двумесечен „Осведомителен лист" с предназначение да държи редовна осведомителна връзка за живота и дейността на отделните евангелски съборни църкви и същевременно да организира и ръководи младежите съборяни; чрез своя „Осведомителен лист" братя Куличеви като вдъхновители, организатори и ръководители на полулегални младежки групи към всички евангелски съборни църкви, с което грубо нарушават ал. 2 на чл. 20 от Закона за изповеданията; във всички броеве на „Осведомителен лист" са поместени материали, пропити с вражеско съдържание. По въпроса отдела за религиозните култове при Комитета направи писмена справка с предложение – да се извика в Комитета цялото централно ръководство на Съюза на евангелската съборна църква в България и му се обърне сериозно внимание за допусканото във всички техни църкви грубо нарушение на чл. 20 от Закона за изповеданията. Също временно да им се изясни незаконната и престъпна дейност на братя Куличеви, по която следва да вземат отношение.

Въпросът да бъде отнесен на разпореждане до Главната прокуратура.

б) Положението на Църквата на адвентистите от седмия ден – реформаторско движение и това на нейния председател Величков.

Догматическото учение на тази църква, противоречащо на нашия обществен ред и социалистическа законност и като такова е крайно вредно (забранено е на членовете на сектата да работят в съботен ден, да се обучават с оръжие в казармата, да дават клетва и др.); самото централно ръководство на сектата, нейните служители и проповедници имат нелоялно поведение спрямо народната ни власт; издаваните от сектата на циклостил книги са пропити с пропагандно-вражеско съдържание; не се подчинява на установената законност в страната и съзнателно и системно нарушава чл. 22 от Закона за изповеданията, като без разрешение години наред най-редовно и активно

е поддържала писмена връзка с централата в ГФР, откъдето е получавала религиозни материали, като „молитвени проповеди", „отчетни бюлетини" и др., и от своя страна всеки четири години е изпращала на Централата сведения за дейността на своите служители и членове. Тази нейна дейност на незаконни връзки с чужбина за периода от 1952 до 1957 г. включително е отразена в следните цифри: входящи писма – 249, изходящи – 227, два броя уроци – лекции и един брой молитвени проповеди; лично председателя на сектата пастир Евстати Величков, който е знаел, че сектата на адвентистите от седмия ден – реформаторско движение е забранена в Румънската народна република, съзнателно е нарушил чл. 22 от Закона за изповеданията като през м. декември 1956 г. влиза в личен контакт с представители на адвентистите от Румъния и с цел да ги организира и сплоти, участва в редица нелегални събрания в градовете – Букурещ, Плоещ, Арат и др.

По този въпрос още на 10 юли 1957 г. отдела за културите изготвя справка с предложение – поради отрицателната дейност спрямо установените порядки и държавна законност и малочислеността на сектата (общо в цялата страна около 300 души), неоправдано е нейното съществуване като самостоятелна верска общност и по подобие на Румъния следва да бъде забранена.

Във връзка с така установената противозаконна дейност на Църквата на адвентистите от седмия ден в България – реформаторско движение цялата преписка да се изпрати на разпореждане на Главната прокуратура;

в) по приложението на чл. 16 от Закова за изповеданията – относно регистрацията на изповеданията.

Практиката показа, че въпросът с регистрацията трябва да бъде ревизиран, като се обсъдят и проведат мероприятия, които биха спомогнали за отстраняване на съществуващите такива нередности и слабости при регистрирането на изповеданията и верските общности. По този въпрос на 13 август 1957 г. отделът за културите изготви справка с предложение:

– Да се извърни цялостна регистрация на местните поделения на всички изповедания, като новата регистрация се извърши и извършва за в бъдеще само при окръжните народни съвети.

За целта Комитета да съгласува въпроса с отдел „Организационно инструкторски за изпълкомите на народните съвети" при Министерския съвет, който отдел трябва да даде писмено необходимите указания на изпълкомите на окръжните народни съвети.

Комитетът от своя страна да направи необходимото пред централните ръководни органи на изповеданията.

Пререгистрацията на досегашните местни поделения на изповеданията, както и регистрирането на нови такива, да се допуска само при наличност на установен минимум от 20 души членове – последователи на съответната местна изповедна църква и при условие, че в същото населено място няма друга църква от същото изповедание или съществуващата такава не е в състояние да обслужва многобройните свои членове.

Съществуващите досега местни маловодни църкви е по-малко от установения минимум от 20 души членски състав, да не бъдат пререгистрирани. На същите да бъде забранена всякаква дейност и по административен ред да бъдат разтурени.

При регистрацията да се изисква от всяка изповедна църква конкретно да посочва постоянното си седалище и молитвен дом, където единствено да се допуска публично извършване на религиозните обреди и служби.

Този молитвен дом следва да се използва само от изповеданието, което го е посочило при регистрацията.

Регистрацията на централните и местните ръководни органи на изповеданията, да се счита за окончателно извършена само ако заинтересованото изповедание получи писмено потвърждение от Комитета при Министерство на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове (за централните ръководни органи и от съответния окръжен народен съвет, в смисъл че молбата му е уважена).

Окръжните народни съвети при всеки конкретен случай на искане за регистриране на новооткрита църква или верска общност задължително да искат мнението на Комитета.

6. Проучени бяха, но не получиха своето разрешение въпросът за създалото се положение във верската общност „Бяло братство“ и въпросът около статуята над гробницата на царица Мария Луиза в католическата катедрала в гр. Пловдив.

7. Сериозна слабост има в нашия метод на работа. Не винаги всички оперативни работници в Комитета взимат участие в колективното разглеждане и решаване на по-важните въпроси. А това би било от полза за всички ни, би представлявало добра форма на обмяна на опит и би спомогнало всички служители по повечето от разглежданите въпроси да са наясно за взетите становища и винаги да са в течение в цялостната работа на Комитета.

8. Основна слабост в работата на Комитета е липсата на достатъчно здрава връзка с Министерството на външните работи и с ЦК на БКП.

Досега тя се осъществява лично от председателя на Комитета, който винаги устно е съгласувал по-важните въпроси с др. министър и с ЦК на БКП. По много въпроси също така устно ги е информирал. Това е вършено по въпроса за засилващото се в последно време оживление на религиозната пропаганда и за нелоялните прояви на редица висши и местни духовни ръководители и свещенослужители и др.

Но от разгледаните партийни документи е видно, че Комитетът не е сигнализирал писмено за това религиозно оживление, нито е предлагал своевременно ефикасни мерки за отстраняване на допусканите слабости в дейността на църквата.

Оказа се, че успоредно на устната информация Комитетът е трябвало своевременно да дава писмени информации по по-важните въпроси, а в края на годината – обща писмена информация до др. министър или до ЦК на БКП.

Тук е основната слабост на Комитета и на нашата партийна организация, която в това отношение не съумя да види този пропуск в работата на Комитета и своевременно да подпомогне административното ръководство.

Извършената работа в Комитета е доста голяма, всичко това, което се изнася из доклада на отдел „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП за църковно-религиозната дейност и пропаганда в страната, то бе известно на Комитета, който разполага с много повече интересни материали и конкретни факти за засилващото се оживление на религиозната пропаганда, за проява на нелоялност, за неспазване на нашата законност и пр., всичко това оставаше затворено в Комитета.

Във връзка привеждането в изпълнение решението на Политбюро на ЦК на БКП относно зоркото следене дейността на Българската православна църква и тази на останалите изповедания и своевременно информиране по въпросите за църковно-религиозната пропаганда и нелоялните прояви от страна на отделните духовници, като за целта се предлагат и съответни мероприятия за отстраняване на допусканите досега съществени слабости в работата на Комитета, предлагам партийната организация да обсъди и предложи на административното ръководство следните мероприятия:

1. В най-скоро време да се обсъди въпросът за извършване цялостна пререгистрация на местните поделения във всички изповедания. Регистрацията да се извърши при окръжните народни съвети, като за целта въпросът да бъде предварително съгласуван с отдел „Организационно инструкторски за изпълкомите на народните съвети“ при Министерския съвет.

2. След всяко проведено наблюдение върху дадена дейност на изповеданията в присъствието на всички оперативни работници в Комитета да се провеждат служебни съвещания, на които да се прави анализ на констатираното и се вземат съответно решения.

3. На всички съвещания на колегиума да присъстват и сътрудниците на отделите, с което ще се подобри колективността в работата на Комитета и всички оперативни работници при същия ще бъдат винаги на ясно по разглежданите въпроси.

4. Да се подобри и засили връзката на Комитета с Министерството на външните работи и отдел „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП, като за целта, освен редовните устни информации и доклади от страна на председателя на Комитета, редовно в края на всяка година да се правят и предават на др. министър и на отдел „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП подробни писмени доклади относно дейността и проявите на Православната църква и религиозните култове.

15 февруари 1958 г.

ДА – София, ф. 419В, оп. 3, а.е. 3, л. 4–21. Оригинали. Машинопис.

№ 33

План за работата на отдела за религиозни култове при КВБПЦРК за второто шестмесечие на 1959 г.

София, 27 юни 1959 г.

I. ПОСТОЯННИ ЗАДАЧИ:

1. Проучване и отправяне на текущата кореспонденция;

2. Извършване на наблюдения по време на по-големите празници: 12 юли – Петровден; 28 август – Успение Богородично; 30 септември – еврейската нова година; 8 ноември – Димитровден; 21 ноември – Архангеловден; 4 декември – ден на християнското семейство; 19 декември – Никулден; 25 декември – зап[адно] католическата Коледа.

II. КОНКРЕТНИ ЗАДАЧИ:

1. Окончателно провеждане на решението за съкращаване и райониране на турските и българските мохамедански свещенослужители.

Съставяне на план за възлагане на тази задача на Главното мюфтийство.

2. Подработване и придвижване на въпроса относно правното положение на недвижимите имоти на ЦАСД в България.

За целта след получаване мнението на др. проф. Л. Василев[50] да се свика ново съвещание в Комитета с представители на Министерството на правосъдието и Министерството на финансите.

3. Да се проучи въпросът относно частния строеж на п-р Бонев и да се направи необходимото пред съответния РНС за спиране на строежа.

4. По мероприятията относно въпросите на Съюза на църквата на адвентистите от седмия ден в България.

5. Придвижване на въпроса относно Медресето.

6. Проучване и придвижване на въпроса за казълбашите и тяхното имущество в района на Демир баба.

7. Набелязване мероприятия за подобряване системата за заплащане на турските и българските мохамедански свещенослужители.

8. Придвижване на въпроса относно новата регистрация на изповеданията.

9. Уреждане положението във връзка с историческите паметници в гр. Видин и евентуална ревизия на турската мохамеданска изповедна община в гр. Видин.

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1181, л. 39. Оригинал. Машинопис.

[50] Любен Василев (1911–1971) – български юрист, политик и академик. От 1950 до 1971 г. е директор на Института за правни науки при БАН, а от 1948 до 1971 г. е ръководител на катедра на Юридическия факултет на Софийския университет

№ 34

Годишен отчет на отдела за религиозни култове при КВБПЦРК за 1959 г.

София, 6 януари 1960 г.

През 1959 година по-главните постоянни задачи, поставени пред отдела, са били следните:

1) Провеждане решението за намаляване на местните мюфтийства в страната. Въпросът беше подработен в последното тримесечие на 1958 г., а решението бе изготвено и проведено през януари и февруари 1959 г., когато турските мюфтийства бяха намалени от 18 на 8, а родопските български мюфтийства от 4 на 1. Освен това в субсидиите, преназначени за изповеданията, числящи се на отчет към отдела, беше реализирана икономия към 50 000 лв.

2) Подбор и районирането на свещенослужителите на Гл[авно] мюфтийство и Смолянското мюфтийство и обезпечаване възнаграждения за тези служители от държавна субсидия.

Работата по това мероприятие започна през юли на 1958 година чрез събиране на характеристики за свещенослужителите. От данните на Окр[ъжните] нар[одни] съвети по числеността на тези свещенослужители и тяхната подготовка и пригодност се установи, че по-голямата част от тези служители са неподходящи, а от друга страна, техният брой поради произволното им увеличение и липсата на контрол от страна на Главното мюфтийство не ще може да се приведе в пълна известност, за да се регламентира. При това тази задача все още не бе поставена пред отдела срочно и целенасочено.

За изясняване на методите и средствата за работа по подбора и районирането на свещенослужителите мохамедани решителна помощ бе оказана на Комитета от страна на малцинствения отдел при ЦК и окр[ъжните] комитети на партията и окръжните народни съвети. Благодарение на тази помощ извършени бяха проучвания по окръзи, според които броят на целия състав на свещенослужителите от Главното мюфтийство, който ще бъде достатъчен за обслужване на цялата страна, възлиза на 500 души, а броят на свещенослужителите за родопските българи мохамедани възлиза на 130 души. Провеждането на това мероприятие не можа да се извърши през отчетната година поради мудност от наша страна и главно поради пречки от страна на Главното мюфтийство. Що се отнася до Смолянското мюфтийство, мероприятието по районирането и окончателният брой на свещенослужителите се приемат, дори към 50 месчити[51] са обявени за закрити по почин на същото мюфтийство.

Предвид на общовалидността и общозначимостта на това мероприятие, то следва цялостно и едновременно да се проведе и от двете изповедни ръ-

[51] Малки молитвени домове или специално пригодени за богослужебна дейност помещения, имащи иначе други функции.

ководства. За целта от страна на отдела е направено всичко, което е в кръга на неговата дейност.

3) Провеждане на нова регистрация на изповеданията, на отчет към отдела за религиозните култове.

Всички необходими проучвания и консултации отделът извърши през 1958 год., когато състави и излезе със съответни предложения пред Комитета. През отчетната 1959 год. регистрацията не бе извършена по независещи от отдела причини.

4) Придвижване на въпроса за правното положение на някои недвижими имоти на евангелските секти и по-специално на някои имоти на адвентистите. По тези въпроси бяха извършени ценни проучвания и консултации с помощта на правни институти и други органи, без да можем да доведем работата докрай. Причините за това са преди всичко в политическия характер на тези имуществени въпроси и недостатъчната активност на комитета при тяхното третиране.

5) През отчетната година Комитетът успешно е съдействал за включването на църковните глави на изповеданията, числящи се на отчет към отдела, по такива общонационални мероприятия, като борбата за мир, разоръжаването, забрана на атомните и ядрени опити и пр.

6) През 1959 год. отделът извърши повече от 40–50 наблюдения на молитвени служби включително и на служби на православната църква, без да може да се натъкне на данни за изводи, по които да са нужни мероприятия. Известни мероприятия бяха проведени в резултат на някои донесения и консултация на Комитета по нелоялната и противозаконна дейност на ръководството на адвентистите от седмия ден и Пловдивския католически наместник владика. Така, в резултат на систематическо нарушение на Закона за изповеданията и нелоялност към мероприятията на народната власт, регистрацията на ръководството на съюза на адвентистите беше снета. До края на 1959 год. са проведени редица мероприятия по подготовка на ново ръководство. Освен това в резултат на анкета проведена от Комитета по някои възникнали въпроси и нередни прояви сред католиците в Пловдивски окръг, снета бе регистрацията на Пловдивския наместник – владика. Възникналите редица трудности във връзка с това мероприятие до края на 1959 год. не са ликвидирани.

През 1959 год. беше разглеждан от съда процес срещу ръководството на дъновистите, който отделът проследи от начало докрай.

През отчетния период текущите преписки на отдела са водени редовно, личните контакти и разговори при посещенията на църковните представители в отдела са осъществявани съгласно директивите на ръководството на Комитета.

Като общ извод за дейността на отдела през изтеклата година може да се отбележи, че покрай успешното завършване на редица полезни почини и мероприятия, липсва все още необходимата активност и оперативност в работата на отдела, респективно Комитета по отношение на някои незаконни

и нелоялни прояви главно на непризнатите, но толерирани изповедания. От друга страна, същата слабост се допуска и по отношение на някои неправилни методи на работа с изповеданията на някои местни органи на държавата, които са допускани поради липса на яснота по методите на идеологическата пропагандна работа изобщо.

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1174, л. 1–3. Копие. Машинопис.

№ 35

Историческа справка на архивния фонд на КВБПЦРК

София, 29 март 1960 г.

I. История на фондообразувателя. При организирането на държавния апарат веднага след Освобождението службата по черковните въпроси е била предадена към Министерството на народното просвещение. Скоро подир това обаче Министерството на външните работи е било натоварено да се занимава с въпросите на вероизповеданията, поради което то е било преименувано като Министерство на външните работи и изповеданията. В структурата на Министерството службата е била отделение, отдел и дирекция.

От 9.IX.1944 до 6.XII.1947 г. църквата (Българската православна църква, мохамеданското изповедание, арменската григорианска църква) бе държавна и с църковните въпроси се е занимавала Дирекция на изповеданията при Министерството на външните работи. Тази дирекция продължава да се занимава с въпросите на църквата и след отделянето ѝ от държавата по силата на чл. 78 от Конституцията на Народна република България.

Това положение продължава и след влизането в сила на приетия от Народното събрание и обнародван в Държавен вестник, брой 48 от 1.III.49 г. Закон за изповеданията, който урежда правното положение, въпросите на материалната издръжка, както и правото на вътрешно самоуправление на различните верски организации.

На 4.XII.1950 г., с постановление 2832 на Министерския съвет Дирекцията на изповеданията се отделя от Външното министерство и преминава към Министерския съвет.

С постановление на Министерския съвет № 112 от 19.III.1954 г. Дирекцията на изповеданията се реорганизира в Комитет при Министерския съвет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове. Със същото постановление е утвърден и правилник на Комитета.

Член първи на правилника определя, че Комитетът има право да изисква и получава от всички ведомства и централни учреждения необходимите сведения относно религиозните организации. По силата на чл. 2 и 3 всички ведомства и централни учреждения са задължени да съгласуват с Комитета всички въпроси относно църквата и религиозните култове, а Комитетът има

право да свиква комисии от представители на министерствата и ведомствата по църковни въпроси.

С разпореждане № 2060 на Министерския съвет от 14.X.1954 г. към Комитета за изповеданията е създадена колегия, състояща се от председателя на Комитета, началника на отдела за Българската православна църква и началника на отдела за религиозните култове.

По силата на решение на Министерския съвет от февруари 1957 г. Комитетът по въпросите на изповеданията мина отново към Министерството на външните работи под наименование Комитет при Министерство на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

Относно задачите, които са възлагани на държавния орган по въпросите на църквата, може да се изтъкнат два основни момента: до отделянето на църквата от държавата (1947 г.) и след отделянето до този момент. В първия случай главното в отношението на буржоазната държава към църквата е използването ѝ за целите на общодържавната политика. За тази цел, между другото, държавата е поемала цялата финансова издръжка на църквата и църковните служители са били държавни служители.

В системата на социалистическата ни държавност, държавният орган има за главна задача да следи за спазването на законодателството относно църквата, както от страна на църковните организации, така и от страна на държавните и обществени органи. Освен това Комитетът подготвя и внася в Министерския съвет доклади по въпросите на църквата, за които е нужно решение на Правителството.

Комитетът разглежда въпроси, свързани с материалната издръжка на изповеданията във връзка с нормалното функциониране на молитвените домове, въпроси за съдържанието на църковните проповеди, за насоката на списването на църковния печат и изобщо църковните печатни издания, за учебните и възпитателни методи в духовните училища, въпроси около международните връзки на изповеданията, въпроси свързани с участие на вярващите в патриотични инициативи и в движението за защита на мира.

II. История на архивния фонд. Във връзка с този характер на службата, в Комитета работата е разпределена освен общото ръководство, на два отдела: за Българската православна църква и за останалите църковни организации или религиозни култове. Всеки отдел се занимава с конкретните въпроси, които поставят изповеданията, или с такива, които се поставят от страна на държавни и обществени органи във връзка с дейността на църковните организации.

В организацията на архивните материали не са внесени промени, а е следвана приемственост. Те се състоят от доклади, справки, записки, решения, проекти, протоколи, преписки, писма, жалби, телеграми. Архивните материали са съхранявани в Министерство на външните работи (пл. Народно събрание), на ул. „Оборище“ № 1 и сега на „Владимир Поптомов“ № 69.

Справката е съставена въз основа на данни от Конституцията на НРБ, Закон за изповеданията, разпореждания на Министерския съвет.

Председател: *М. Кючуков*

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1199, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

№ 36

Протокол от заседание на колегиума при КВБПЦРК с обсъждане на задачите около предстоящите коледни празници и извършването на цялостна регистрация на изповеданията

София, 21 декември 1960 г.

На 21.XII.1960 г. се състоя съвещание на колегиума при Комитета за изповеданията при дневен ред:

I. Обсъждане на мероприятията свързани с коледните празници.

II. Разглеждане на въпроса за извършване на цялостна регистрация на изповеданията.

По първа точка от дневния ред, след изслушване на доклад от др. Тодоров и станалите във връзка с него изказвания, реши се следното:

1) при предстоящите наблюдения на църковните служби, да се проследи доколко проповедите ще бъдат издържани в църковен дух и дали в тях ще намери място въпросът за мира. По отношение на свещениците, които ще допускат в проповедите си реакционни мисли да се вземат съответни санкции.

2) да се внуши на изповеданията, че практиката на устройване на коледни елхи за деца е противозаконна практика.

3) да се проведе чрез окръжните комитети на Партията и окръжните народни съвети забрана на безразборното ръсене по домовете, като бъдат направени съответните внушения на архиерейските наместници.

4) да се направи при Синода искане за отменяване на църковните шествия, като се направи предварителна консултация.

По II-ра точка – след докладване от страна на др. Димитров по предложенията за извършване на нова цялостна регистрация на изповеданията, станаха следните изказвания:

Др. Тодоров – регистрацията да се разпростре и върху православната църква, като бъдат регистрирани архиерейските наместници, свещениците, църковните настоятелства и ръководствата на братствата.

Др. Садъков – счита, че регистрацията ще трябва да се извърши на етапи. Като първи етап – трябва да се съберат поименни данни за броя на членския състав, за пасторите и проповедниците.

След преглед и обсъждане на всички тези данни, да се пристъпи към втория етап – практическото осъществяване на задачите.

Др. Кючуков – намира предложенията от справката за регистрацията за правилни и във връзка с тях разграничи въпросите в три категории: 1) регистрацията да се извърши от окръжните народни съвети; 2) какъв да бъде процентът минимум членски състав, необходим за регистрацията на местна църква и поделение.

По последния въпрос ще трябва да се изчака събирането на данните и тогава ще се ориентираме за минимума.

Във връзка с регистрацията, реши се:

1) до 23.XII.1960 г. др. Садъков да повика в Комитета представителите на изповеданията и верските общности и им се съобщи, че трябва в срок до 15.I.61 г. да представят точни данни поименно, по бройки и местонахождение: за църквите и поделенията, за духовните лица, за броя на членския състав, за молитвените домове и чия собственост са.

2) от 15.I. до 10.II.1961 г. да се обсъдят получените материали и се изготви обща информация на базата на готовата справка, опреснена с нови данни, която справка ще се даде на отдел „Народни съвети и комунално строителство" при Министерския съвет.

ЦДА, ф. 165, оп. 9, а.е. 1205, л. 5–6. Оригинал. Машинопис.

№ 37

Проект за размера на субсидиите за изповеданията през 1961 и 1962 г.

София, януари 1961 г.

	1961	1962
Българска православна църква	7 000 000	7 000 000
Рилски манастир	800 000	800 000
Ефория „Зограф"	50 000	50 000
Руски храм-паметник „Шипка"	20 000	20 000
Паметници на културата	400 000	400 000
Главно мюфтийство на турците мохамедани	2 508 000	2 661 000
Смолянско мюфтийство на българите мохамедани	402 000	559 000
Централен духовен израилтянски съвет	118 000	118 000

	1961	1962
Арменска православна апостолическа църква	32 000	32 000
	Валутни средства	
За Турция		350 000
За народно демократичните страни		50 000
За западните страни		100 000

Забележка: Размерът на субсидията на мохамеданите се определя на основание Постановление на МС от август 1960 г.

Размерите на останалите пера са посочени – по указание миналогодишните. Някои от тях ще следва да отпаднат изцяло, поради характера на стопанисване, други – да се съобразяват с реалните нужди.

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 393, л. 14. Оригинал. Машинопис.

№ 38

Доклад на служителя на КВБПЦРК Александър Садъков за извършената дейност по време на командировка в Коларовградски, Русенски и Търговищки окръг

София, 13 април 1961 г.

1) По преписка № 181 от 8.II.1961 г. на Селския общински народен съвет в с. Веселиново, Коларовградски окръг.

Селото има към 2000 жители – главно българи. Турците почти са се изселили. Във Веселиново по сведение на селсъвета никога не е имало църква. Вярващите християни досега и сега се обслужват от свещеника и църквата в с. Смядово, отстоящо на 8–9 км от Веселиново. Във Веселиново обаче съществува църковно настоятелство, което по мнението на селсъвета служи за поддържане връзка с църквата и свещеника в с. Смядово.

Изложеното в писмото на селсъвета в с Веселиново относно състоянието на недовършената църква се потвърждава напълно. Сградата е изкарана до покрив и изоставена напълно. Гредоредът за дюшеме е доста висок и поради това твърде опасен за падане на деца, които са замърсили вътрешностите по земята под гредореда. Фасадата е с хубаво архитектурно оформление с циментени колони, една от които е полусрутена. Рамките на прозорците са извадени – по сведение на секретаря на съвета – тези материали са ограбени

от хора неизвестни на съвета. Сградата е от масивна тухлена зидария и циментени пояси, представлява постройка 10 на 20 м приблизително.

По сведение на секретаря на селсъвета в селото имало пет-шест стари хора, които той назова поименно, интересуващи се от религиозно-църковни работи. Браковете били само граждански, а църковните погребения били рядкост и при такива случаи свещеникът от Смядово извършвал опелото по домовете.

При тия данни считам, че свещеникът и църквата в с. Смядово и за в бъдеще ще могат да обслужват вярващите в с. Веселиново и искането на селсъвета да запази и довърши незавършената църковна сграда, която е на централно място, за изграждането на обществена постройка би могло да се удовлетвори.

Това искане на селсъвета в копие и изпратено до НС на ОФ (др. Н. Джанков).

2) По преписка № 1957 от 26.III.1961 г. на Комитета по архитектура и благоустройство.

Изнесеното от Селския общински народен съвет в гара Каспичан относно състоянието на недовършената църковна сграда се потвърди от проверката, която извърших заедно със секретаря и зам.-председателя на същия съвет.

Село Могила е малко селце в непосредствена близост до с. Каспичан (най-отдалеченото разстояние между две села е около 2 км) Тези две села отстоят на около 5–6 км от гара Каспичан, където е седалището на съвета. В с. Каспичан има голяма и хубава църква, където се черкуват и вярващите от с. Могила. Независимо от това в самото село Могила има малка едностайна постройка около 8 на 12 м площ и висока към три метра, в която служи свещеникът от с. Каспичан от време на време. Вътрешността на тази стаичка има обикновен вид на жилищна стая с масичка, на която има свещник и нищо друго. Тази стаичка-параклис по сведение на зам.-председателя и секретаря на селсъвета подлежи на събаряне, понеже по регулация се явява на средата на селската улица, която е почти оформена.

В допълнение на изнесеното в тази преписка относно състоянието на незавършената църква на самото място установих следното: сградата е към 10 на 25 метра. Направена масивно от дялан камък, тухли и цимент с дебели стени. Под няма. Врати и прозорци също няма. Вътре е струпан дървен материал и има разхвърляно сено с прегради – вероятно са затваряни агнета или овце. Постройката е със силно напукани стени и поради това покрива, който е стъкмен с подръчен дървен материал и керемиди, застрашава от срутване. Пропукването на стените е станало поради това, че целят парцел, където е постройката, се е оказал свлачище. Това е наложило да не се строят никакви сгради в този район. Свличането на почвата и забраната на строежите на този терен е установено по надлежен ред и с оглед на това, мнението на Варненската митрополия за завършване на църквата, изложено в писмото на селсъвета, се явява съвсем безпочвено. Поради това свещеникът на с. Каспичан и архиерейският наместник от Коларовград са се уточнили с ръководителите на селсъвета да се събори грозящата от самосрутване недовършена сграда

за църква, като материалите се заплатят на църковното настоятелство още повече, че то е внасяло на части в касата на съвета стойността на мястото, където е построена църквата. Това място е било преотстъпено за църквата безплатно от селянин. Неговата стойност е събрана от селсъвета поради държавен дълг на този селянин и поради липса на законно оформление на дарението.

Считам, че споразумението между местните църковни органи и селсъвета за заплащане на материалите от сградата за добро, ако няма други пречки от правен характер. Заместник-председателят и секретарят на селсъвета заявиха пред мен, че размерът на това заплащане на материалите ще бъде в зависимост от стойността на едно ново параклисче – стая, която съветът е обещал да допусне да се построи наблизо досегашната стаичка-параклис, която се засяга от регулацията на селото и скоро ще бъде съборена. За цялостното обслужване на вярващите от с. Могила обаче напълно е достатъчна и голямата църква в с. Каспичан, която – както се изясни вече – отстои най-много на два км от Могила. Тези две села гледани от далеч имат вид на две махали на едно и също село.

Ето защо считам, че след изяснение с Варненската митрополия, Комитетът по архитектура и градоустройство следва да се уведоми в смисъл, че становището на Комитета е застрашаващата от самосрутване недовършена сграда за църква следва да се събори по установения от ЗПИНМ ред, за да се избегне евентуално някаква злополука.

3) По преписка на Синода под № 5221 от 23 юли 1959 г. относно искането на селсъвета в с. Сини вир, Коларовградско, за събаряне на недовършената сграда за църква.

От проверката, която извърших на място по тази преписка се установи следното:

В с. Сини вир, което е застроено на много широка площ, има една стара действаща църква, побираща стотина богомолци. На 400–500 метра от нея, в другата махала, където се предвижда центърът на селото има недовършена сграда за църква с размери около 10 на 30 м, изкарана до корниза и изоставена, без врати и без прозорци. Сградата датира от 1935 год. Около нея има стари гробове с надгробни камъни.

Към 1956 година, според сведения от селсъвета и другите ръководители в селото, Синодът бил запланувал довършването на църквата. За тази цел били струпани и материали, които в последствие били изчезнали или разпродадени.

От „Синстрой“ са правени постъпки селяните да дадат доброволен труд за завършване на църквата. Също така от селсъвета било искано удостоверение, че е необходима още една църква (именно новата). От селсъвета искането не е било удовлетворено.

През м. юни 1959 година партийната организация, организацията на БЗНС, организацията на Отечествения фронт, Комсомола и Народния общински съвет в селото отправили изложение до Варненския митрополит,

написано на машина на две страници, в което ръководителите на петте организации излагат в най-учтива форма, дори с известно „синовно“ преклонение“, основанията си, за да им бъде разрешено да довършат сградата като я престроят в детски дом, понеже се чувства голяма нужда от такъв дом и понеже църква си има селото. В отговор на това обширно изложение, скрепено с подписите и печатите на ръководствата на пет обществени организации в селото, в селсъвета било получено писмо от Варненската митрополия, препис от което прилагам към настоящия доклад. Освен това от Синода идвал човек с кола и правил снимки на сградата.

Освен до Варненската митрополия селсъветът е сезирал с този въпрос и Окръжния народен съвет в Коларовград.

Мнението на всички ръководители в селото, с които лично се срещнах е, че сегашната църква е достатъчна за вярващите хора в селото, които са били съвсем малко. Действително службата срещу Възкресение в църквата присъстваха само 14 жени и мъже и няколко деца.

Свещеникът по мнението на председателя, не бил много добър човек, защото попийвал в „кръчмите твърде открито“. Иначе към мероприятията бил лоялен, включвал се в работа. А попадията била много деятелна както в обществените работи, така и като служеща в обществената (ТКЗС) кухня.

Обществените ръководители в селото смятат, че преустройството и довършването на изоставената недовършена църковна сграда в детски дом или детска градина няма да срещне никакво противодействие сред вярващите, напротив, всички ще помагат за това мероприятие, но са респектирани от писмото на Варненския митрополит, в смисъл да не би владиката да направи въпрос и да сторят поради това грешка, още повече че с искането си те са сезирали и Окръжният народен съвет, откъдето не било взето още становище. Същите ръководители поискаха да знаят моето мнение и как да постъпят, за да пристъпят към работа. Аз им отговорих, че ще направя своя доклад и Комитетът, когато вземе становище, то ще им бъде съобщено по реда.

4) По преписка № 2449 от 28 март 1961 год. относно запазването на църквата при старите гробища като енорийски храм, построяването на параклис при новите гробища в гр. Русе, водих разговор със зам.-председателя на ГНС – Русе и с отговорния служител при Градоустройствения отдел при съвета. В този разговор се изясни следното:

а) ГНС възнамерява да преустрои църквата при старите гробища (където не се допускат вече погребения) в пантеон-костница на възрожденски деятели и заслужили революционери, като за целта са сезирани най-отговорни места и има становище за това.

б) Досегашната пригробищна църква „Всях святих“ отстои на 500 метра от друга градска църква и на 900–1000 м от трета църква.

в) По въпроса за нов параклис в новите гробища ГНС не е сезиран от страна на църковните ръководители в Русе.

Във всеки случай в района, определен за нови гробища имало подходящи сгради „кьошкове“ – едноетажни и двуетажни. Така че специално натоварено

лице от съвета ще отиде да направи проучване и ще се докладва в Изпълкома този въпрос, независимо от това, че църковните ръководители не са го поставяли още.

5) По преписка на Съюза на петдесятните църкви относно отчуждаването на сградата на ул. „П. Хитов“№ 24 в Русе, където се помещава петдесятната църква, изясни се, че отчуждаването е станало с оглед предстоящ строеж на жилищен блок. Поради това сегашните обитатели се изваждат по реда на чл. 33, за да бъдат там настанени временно семейства, чиито жилища попадат в новия строеж и се събарят, а не както се излага в писмото, за нуждите на „Хоремаг“. Изясни се също, че стойността на сградата е била преведена не по чекова сметка на петдесятниците, а по сметка 52 и тегленето на суми може да става само с изрично писмо на ГНС като възложител. Във връзка с този въпрос своевременно бяха направени необходимите справки в Спестовна каса – Русе и бяха дадени необходимите препоръки.

6) По преписка № 439 от 16.III.1961 г. на Съюза на адвентистите от седмия ден относно изземване на материали от църквата гр. Търговище в Окръжната прокуратура ми бе заявено, че е отговорено на писмото на Главната прокуратура по нашето искане. Други сведения не могат да се дадат поради това, че по тези материали се работи още.

Наблюдения:

а) На 6.IV. извърших наблюдение в Коларовград – в църквата „Три светители“. В църквата се задържаше група богомолци от около 90–100 души главно възрастни мъже и жени и по-млади жени. Служеше стар свещеник и двама помагачи. Без особености.

б) На 8.IV. – среднощната служба в църквата в с. Сини вир – 14 души и няколко деца. Без особености.

в) На 11.IV. – Русе – катедралния храм 20–30 души. Без особености.

Ал. Сакъдов

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 381, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 39

Списък на всички видове документи, с които работи КВБПЦРК, и съответните срокове за тяхното съхранение[52]

София, 4 юли 1962 г.

1) Разпореждания на партийни и правителствени органи:

а) решения

[52] Списъкът е изготвен по искане на Архивното управление при Министерството на вътрешните работи.

б) постановления
в) разпореждания Постоянно
2) Материали от заседанията на колегиума:
а) протоколи
б) решения Постоянно
3) Доклади от служебни командировки 10 г. ЕК[53]
4) Материали „Документация“ (отзиви на печата) Постоянно
5) Доклади, справки на началник отделите и ст. инспекторите 10 г. ЕК
6) Планове по служебната работа 10 г. ЕК
7) Годишно-отчетен доклад за работата на Комитета Постоянно
8) Закона за изповеданията Постоянно
9) Окръжни:
а) за регистрацията на изповеданията и др.
б) регистър на централните органи на изповеданията Постоянно
10) Устави на изповеданията Постоянно
11) Бюджети на мохамеданските изповедни общини 10 г. ЕК
12) Присъствени книги 3 г.
13) Разносни книги 3 г.
14) Кореспонденции:
а) обикновена
б) поверителна за и от разни учреждения
в) от имуществен характер, снабдителен и др. 10 г. ЕК
15) Молби, сигнали и предложения относно назначения, уволнения на свещенослужители, злоупотреби с религиозната свобода и др. 10 г. ЕК
16) Справки за отпущане на субсидии за изповеданията 10 г. ЕК
17) Справки, доклади относно участието на Българската православна църква в движението за мир у нас и в чужбина; доклади за ремонти и обзавеждане на църквите в Цариград, Будапеща във връзка с обзавеждане на българската болница в Цариград и др. 10 г. ЕК
18) Доклади, бюджети, щатове, кадрови преписки на църковни служители в СССР, САЩ, Канада, Турция, Гърция и др. 10 г. ЕК
19) Дневници:
а) входящи
б) изходящи 10 г. ЕК
20) Списъци за експедиране на поверителни писма и др. материали чрез поделение 1224 10 г. ЕК
21) Раздавателни описи за получени поверителни писма чрез поделение 1224 10 г. ЕК

[53] ЕК – Експертна комисия.

22) Удостоверения за прослужено време и др. 10 г. ЕК
23) Служебни бележки, заповеди за отпуски и командировки 10 г. ЕК
24) Инструкция за организация и обработка на архивите Постоянно
25) Номенклатура на деловодството Постоянно
26) Описи на предадени в Държавния архив материали:
а) ценни
б) неценни
в) поверителни Постоянно
27) Протоколи на експертната комисия за предаване на архивните материали, заповед за сформиране на експертна комисия Постоянно
28) Правилник за вътрешния ред 3 г.
29) Историческа справка на архивния фонд на Комитета за изповеданията при Министерството на външните работи Постоянно
30) Специален списък на всички видове документи, с които работи Комитета и сроковете за съхраняването им Постоянно

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 743, л. 2–3. Оригинал. Машинопис.

№ 40

Окръжно № А 1-455 на КВБПЦРК и отдел „Народни съвети“ при Министерския съвет до председателите на изпълнителните комитети на ОНС и ГНС в София, Пловдив и Варна с инструкции относно регистрацията на протестантските секти и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти) с приложена пояснителна записка

София, 19 ноември 1962 г.

Поверително!

Във връзка с извършеното през 1959 година административно деление на страната и по повод на някои допускани по места слабости относно спазването на Закона за изповеданията (ДВ, бр. 48 от 1 март 1949 година, изменен с указ № 690 от 30.XII.1950 г., публикуван в „Известия“, бр. 1 от 2 януари 1951 г.), необходимо е да се извърши нова регистрация съгласно с чл. 16 от Закона за изповеданията, която да обхване протестантските секти: евангелската петдесятна църква, евангелската съборна църква, евангелската методистка църква, евангелската баптистка църква, църквата на адвентистите от седмия ден и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти).

Съгласно с чл. 16 от Закона за изповеданията централните ръководни органи на изповеданията подлежат на регистрация при Комитета за изповеданията при Министерството на външните работи, а ръководните органи на техните поделения по места се регистрират при местните народни съвети с поименно обозначение на всички членове на същите ръководства.

Регистрацията да се извърши в окръжните и приравнените градски народни ответи под пряк контрол на щатен член на изпълкома, като се спазват следните указания:

Ръководствата на изповеданията се регистрират въз основа на писмена молба от съответните ръководства на местните поделения до изпълкома на съответния окръжен или приравнен градски народен съвет, като данните се вписват в специално нагоден за целта дневник-регистър.

В молбата за регистрация на ръководствата следва да се посочат и молитвените помещения (църквите и молитвени салони) и свещенослужителите, които единствено са овластени да служат и ръководят молитвените събрания на своята църква.

Уважаването или отхвърлянето на молбата за регистрация става въз основа на представяните документи по чл. 10 от Закона да изповеданията и обичайните норми за числеността на вярващите във всяко местно поделение.

Регистрацията се счита за окончателно извършена от момента на изпращането на потвърдително писмо от народния съвет до съответната секта.

Църковните помещения освен за богослужение и молитвени събрания не могат да бъдат използвани за никакви други цели, като театрални представления, литературни четения, музикално-просветни сбирки, трапези и пр.

Молитвени събрания и богослужения по частни домове (извън посочените за тази цел помещения) се подчиняват на изискванията за общите разпоредби на обществения ред.

Когато изпълкомът на окръжния народен съвет сметне, че условията или изискванията за регистрация са се изменили или са допуснати изказуеми закононарушения, той може да снеме регистрацията на дадено ръководство или отделни негови членове, но само след съгласуване с Комитета за изповеданията при Министерството на външните работи.

Регистрацията трябва да се извърши в кратък срок. Към сектите да се подхожда внимателно и тактично.

С оглед на правилното изпълнение и спазване на процедурата по регистрацията на религиозните култове по места и техния нормален и правилен култов живот, необходимо е изпълкомите на окръжните и приравнените градски народни съвети винаги да съгласуват своята работа и своите решения от този характер с Комитета за изповеданията при Министерството на външните работи, съгласно с член 2 от Правилника за Комитета за изповеданията, одобрен със 112-то постановление на Министерския съвет от 15 март 1954 година.

Приложение: пояснителна записка.

Председател на Комитета за изповеданията
при Министерството на външните работи:
(*М. Кючуков*)

Ръководител на отдел „Народни съвети“
при Министерския съвет:
(*Ив. Петров*)

Поверително!

ПОЯСНИТЕЛНА ЗАПИСКА
към окръжното относно регистрацията на протестантските
секти и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти)

В Народна република България, съгласно чл. 78, ал. ал. I и II от Конституцията, църквата е отделена от държавата и на гражданите се осигурява свобода на съвестта и на изповеданията, които в рамките на Конституцията и законите на страната, могат свободно да извършват религиозните си обреди.

Всички въпроси, свързани с изповеданията, се уреждат от Закона за изповеданията (ДВ, бр. 48 от 1 март 1949 г., изменен с указ № 690 от 30.II.1950 г., „Известия“, бр. 1 от февруари 1951 г.).

От гледище на правното им положение у нас съществуват две категории изповедания:

I. Изповедания, признати от закона, притежаващи качество на юридическа личност (съгласно чл. 6 от З.И.):

1. Българската православна църква;
2. Арменска православна църква;
3. Мохамеданско изповедание;
4. Израилтянско изповедание;

II. Изповедания, които нямат утвърдени устави и не притежават качество на юридическа личност (съгласно чл. 6 от ЗИ):

1. Католическа църква;
2. Евангелска петдесятна църква;
3. Евангелска съборна църква;
4. Евангелска баптистка църква;
5. Евангелска методистка църква;
6. Църква на адвентистите от седмия ден;
7. Църква на адвентистите от седмия ден – реформаторско движение;
8. Верска общност „Бяло братство“ (дъновисти).

Всички тези изповедания от втора група са непризнати според закона, обаче се намират в положение на търпимост – регистрирани са и имат право на религиозна дейност.

Съществуват и други религиозни секти, като тинчевисти, окултисти и др., които не са регистрирани централно и дейността им е незаконна.

Признатите изповедания и от непризнатите – Католическата църква, имащи вековно съществуване у нас, представляват едно константно състояние и предвид на това те не ще бъдат обект на предстоящата регистрация на изповеданията.

Регистрацията ще обхване споменатите по-горе непризнати от Закона, но намиращи се в положение на търпимост, протестантски секти и верската общност „Бяло братство“.

Протестантските секти, по неофициални данни към 1 януари 1962 година наброяват 237 местни църкви и 428 общества и групи с общо около 11 000 действителни членове, действащи в 649 населени места и обслужвани от 277 души духовен кадър.

У нас те имат най-малко последователи в сравнение с другите изповедания. Независимо от това сред протестантските църкви и поделения се явяват най-значителните закононарушения и трудности в работата с тези, макар и малочислени секти.

От гледна точка на законността, протестантите спекулират твърде много с конституционните положения за свободата на съвестта и свободата на изповеданията и религиозните обреди, за да водят не толкова нормални служби в църквите, а за да водят незаконна църковна пропаганда извън молитвените домове.

От данните за броя на различните протестантски църкви, общества и групи, тяхното развитие и числен състав се вижда, че особено след 9.IX.1944 година протестантските секти и специално петдесятниците и адвентистите от седмия ден, чиято поява в България датира непосредствено след Първата световна война, в пряко нарушение или чрез заобикаляне на закона са установили свои нови пунктове в много населени места.

Същите имат стегната вътрешна организация – всички местни църкви са организирани в райони и съединения, начело с отговорници и надзиратели, и разполагат с подготвен кадър от пастори и проповедници, които често са в обиколка из страната.

Познават много добре своите членове, които при нужда материално се взаимно подпомагат.

Тези протестантски секти делят своите последователи на действителни членове и на съмишленици.

Евангелската петдесятна църква, която е най-многочислената протестантска секта у нас има основани: църкви в 128 населени места, от които 70 са организирани след 9.IX.1944 г.; общества с членски състав от 1 до 3 души – в 95 населени места, от които 53 са образувани след 9.IX.1944 година.

За действената връзка с тези църкви и общества Съюзът на петдесятните църкви (централното ръководство) е обособил 11 „райони“ междинни организации (надзирателства), на които е поделена цялата страна.

Същата притежава общо 36 недвижими имота, от които 32 са придобити след 9.IX.1944 година.

Аналогично е положението с църквата на адвентистите от седмия ден, която има основани църкви и групи в 289 населени места.

Половината от тях са създадени след 9.IX.1944 година, като в 45 населени места групите са от 1 до 3 члена.

С оглед да се създаде действена организационна връзка с населените пунктове, Съюзът на църквите на адвентистите от седмия ден (централното ръководство) към 1948 год. е създал 3 сборни междинни организации за цялата страна, именно – „Съединение на църквите на адвентистите в Западна

България“, „Съединение на ц.а. в Северна България“ и „Съединение на ц.а. в Южна България“.

Същата протестантска секта притежава 39 недвижими имота, от които 21 са придобити след 9.IX.1944 год.

Всички имоти на протестантските секти са придобити по незаконен ред – без да са налице изискванията на чл. 6 от Закона за изповеданията, следователно без да имат качество на юридическа личност, централните и местни ръководства на тези изповедания (секти), въпреки изричното предупреждение на Комитета за изповеданията, сключват симулативни сделки – чрез закупуване и прехвърляне на недвижими имоти на името на поставени лица, а в някои случаи и на името на американската фирма „Дженерал Конференс Корпорейшен“ със седалище във Вашингтон.

По намиращите се в Комитета писмени данни за наличността на местните клонове и членски състав на различните протестантски секти е видно, че голяма част от тях са регистрирани или само организирани с по 2 члена или с по 1 член и 2–3 съмишленици.

В това отношение типичен пример представлява църквата на адвентистите от седмия ден – реформаторско движение. Същата има общо 286 члена, разпределени в 47 клона (населени места), което прави средно по 6 души в селище.

Конкретно картината е следната: в гр. Кюстендил – 4 члена и 2 съмишленици; с. Кошарите, Пернишко – 1 член и 2 съмишленици; в гр. Тетевен – 3 члена и 1 съмишленик; с. Гложене, Ловчанско – 2 члена и 1 съмишленик; с. Садово, Пловдивско – 2 члена и 3 съмишленика; в Стара Загора – 3 члена и 2 съмишленика; с. Градец, Сливенско – 3 члена; в гр. Търговище – 2 члена и 2 съмишленици и др.

За разпространяване на своите религиозни възгледи, за завербуване на нови членове, петдесятниците и адвентистите от седмия ден си служат с най-различни методи и форми на работа: като се почне от молитвените събрания, проповедите и сказките, личната агитация – посещения на домовете, и се стигне до честите обиколки със специална мисия на пастори и проповедници из цялата страна.

Досегашната практика по регистрирането на протестантските църкви и общества доказва сериозни недостатъци, главно поради формалния характер на самото регистриране. От тези слабости се възползваха ръководствата на религиозните секти, които в своята работа излизат извън законно установените рамки.

Целта на регистрацията на протестантските секти и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти) е:

1. По реда на Закона за изповеданията да се приведат в известност и законен ред местните поделения на тези изповедания (секти).

2. Регистрацията на ръководствата и посочването на свещенослужителите и молитвените помещения (църкви и молитвени салони) да се извършва чрез писмена молба от ръководствата на местните поделения до съответния

окръжен или приравнен градски общински народен съвет, като данните се вписват в специално нагоден за целта дневник-регистър; а не в класьори, каквато е досегашната практика в много местни народни съвети.

При посочването на молитвените домове (църкви и салони) и всички други църковни недвижими имоти, трябва да се вписват и данните – чия собственост са и на чие име се водят.

Регистрацията се счита за окончателно извършена от момента на изпращането от народния съвет потвърдително писмо до съответното изповедание.

3. Уважаването или отхвърлянето на молбата за регистрация да се извършва въз основа на представените документи по чл. 10 от Закона за изповеданията и обичайните норми на самите протестантски секти за образуването на местно поделение (църква). За различните секти тези обичайни вътрешно-уставни норми за необходимия брой на последователите, при които следва да се допусне образуването на местно поделение (църква, верска общност и пр.), е към 25–35 души, живеещи в определено селище или в близки съседни селища.

Тази мярка не следва да се прилага по отношение на евангелските църкви: съборната, методистката и баптистката, които водят своето съществуване още от преди освобождението ни от турско робство, и чиято религиозна дейност в повечето случаи е в рамките на закона, като на много места техните църкви са останали с по 10–15 члена.

Съгласно чл. 10 от ЗИ, свещенослужители и длъжностни лица в кое да е изповедание могат да бъдат само лица, които са български граждани, честни и благонадеждни и не са лишени от права с влязла в законна сила присъда.

Освен това за допускането на регистрация необходимо е всяка религиозна секта да има постоянно седалище с посочен молитвен дом (църква или салон), където единствено да се допуска публично извършване на религиозните служби и обреди и то само от посочените към него свещенослужители и проповедници.

Като изключение при дадени обстоятелства и с разрешение на Комитета за изповеданията се допуска разместване на свещенослужители и помещения на местни църкви от централните ръководства на изповеданията.

При преценките на исканията за регистрация компетентните органи при Окръжните и приравнените градски общински народни съвети, следва да се вземат под сериозно внимание данните откога и в какъв район е възникнала религиозната група (от преди или след 9.IX.1944 г., в индустриален, граничен и др. под. райони). Всеки молитвен дом следва да се използва само от посочилото го изповедание и то само за богослужения и молитвени събрания, а не и за театрални представления, литературни четения, музикално-просветни сбирки, трапези и пр. Събирането на молитвени събрания и извършването на богослужения по частни домове (извън посочените такива за тази цел) се подчинява на изискванията на специалните закони и разпореждания на обществения ред.

4. Регистрацията и проучванията, които следва да се направят във връзка с нея, ще дадат възможност на окръжните и приравнените градски общински народни съвети да се ориентират правилно по работата си с намиращите се на тяхна територия религиозни секти, да се внесе единство и еднаквост по законните въпроси на тези секти, да се ограничи дейността на последните в рамките на законността, да се отстранят слабостите, допускани било в действията, било чрез бездействие на органите на местните власти, да се разкриват овреме закононарушенията и да се санкционират.

За привеждане в ред и известност досегашното положение на протестантските секти и за отстраняване на редица слабости на ръководствата на тези секти и на някои органи на народната власт по места при прилагането на чл. 16 от Закона за изповеданията, окръжните и приравнените градски общински народни съвети следва да извършат цялостна регистрация на всички местни поделения на тези секти, намиращи се на тяхна територия.

С оглед правилното изпълнение и съблюдаване на процедурата по регистрацията на религиозните секти по места и тяхната нормална дейност, окръжните и приравнените градски общински народни съвети следва да съгласуват своята работа и своите решения от този характер с Комитета за изповеданията при Министерство на външните работи, съгласно Правилника на същия (одобрен с 112 постановление на Министерския съвет от 15 март 1954 г.), чл. 2 на който правилник гласи: „Всички ведомства и централни учреждения са задължени да съгласуват с Комитета всички въпроси относно църквата".

Председател на Комитета за изповеданията: *М. Кючуков*

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 1109, л. 1–7. Оригинали. Машинопис.

№ 41

Отчет за работата на КВБПЦРК по жалбите, постъпили през 1962 г.

София, 14 декември 1962 г.

През отчетната 1962 г. в Комитета за изповеданията постъпиха 22 жалби, сигнали и анонимни донесения, които бяха проучени и придвижени, както следва:

1) Молби за издаване на преписи от заповеди за назначение и уволнение на свещенослужители във връзка с установяване на трудов стаж за периода от преди 9.IX.1944 година – 2.

Основателни, но неудовлетворени поради липса на данни. В срок са уведомени молителите и насочени към Централния държавен архив.

2) Молби на църковнослужители за увеличение на заплатите им – 1.

Оставена без последствие като неоснователна. Не е отговорено поради фиктивност на подателя на молбата.

3) Молби от протестантски пастори да им се издаде удостоверение за установяване на тяхната религиозна принадлежност, което да послужи пред съда за установяване на трудов стаж – 1.

Отрицателно решена. Отговорено в срок, с указание въпросният документ да бъде поискан по съдебен ред.

4) Молби от църковнослужители за опрощаване на дълговете към църквата – 1.

Нерешена поради некомпетентност на Комитета. Отговорено е в срок. По същия въпрос Синодът има взето отрицателно решение.

5) Молби за жилищно разширяване във ведомствени помещения на Синода – 1.

Основателна. Отговорено в срок, с указание да се отнесе въпросът до Синода.

6) Молби от роднини на свещенослужители за отпускане на народни пенсии – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на отдел „Пенсии и социални грижи“ при СГНС. Отговорено в срок.

7) Молби за удовлетворяване правото на лична собственост на протестантски свещенослужители върху идеална част от църковни недвижими имоти – 1.

Оставена без последствие поради неоснователност. Отговорено в срок.

8) Молби от частни лица за издаване на документ, потвърждаващ признаването на верската общност „Бяло братство“, който да им послужи пред жилищния съд – 1.

Искането е неоснователно. Отказано е поради липса на качество на длъжностно лице от ръководството на „Бялото братство“. Отговорено в срок.

9) Молби от бивши църковни служители да им се издаде документ за съгласие да заминат на религиозна международна конференция в чужбина – 1.

Неоснователна. Отказано е поради валутни съображения. Отговорено в срок.

10) Молби на свещенослужители за получаване на временно жителство – 1.

Оставена без последствие поради неоснователност. Отговорено в срок.

11) Молби на свещенослужители за преместване от една енория в друга – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на Синода. Отговорено в срок.

12) Молби на свещенослужители относно прилагането на чл. 35 буква „ж“ от ЗПИНМ[54] – 1.

[54] Закон за планово изграждане на населените места.

Основателна. Изпратена на Главната прокуратура на разпореждане. Отговорено в срок.

13) Жалби на свещенослужители срещу действията на местните органи на властта – 1.

Оставена без последствие поради неоснователност. Отговорено в срок.

14) Изложения на църковнослужители срещу архим[андрит] Василий и епископ Николай и за нередности при назначаване на свещенослужители – 3.

Оставени без последствие, като несериозни и неоснователни.

15) Сигнали за нелоялни прояви на протестантски свещенослужители – 1.

Основателна. Направено е необходимото.

16) Анонимни донесения срещу прояви на свещенослужители – 4.

От тях 2 основателни и е направено необходимото по тях и 2 несериозни, оставени без последствие.

От постъпилите през 1962 г. 22 жалби, сигнали и анонимни донесения, решени са 22, от които: намерени за основателни – 9 и за неоснователни – 13; изпратени съгласно чл. 3 от Указа за жалбите – 5.

Председател: *М. Кючуков*

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 739, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

№ 42

Писмо на КВБПЦРК до всички ОК на БКП и ОНС в страната за по-скорошното обявяване на регистрацията на протестантските секти с приложена обяснителна записка относно окончателното ѝ провеждане

София, 30 януари 1964 г.

Изх. № 38 Поверително!

Във връзка с изпълнението на поверително окръжно № А-1-455 от 19 ноември 1962 г. на отдел „Народни съвети“ при Министерския съвет и Комитета за изповеданията при Министерството на външните работи, изпращаме обяснителна записка относно регистрацията на протестантските секти и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти), с молба обявяването на регистрацията да се извърши в най-кратък срок. За целта е необходимо ОНС да изпрати писмени съобщения само на предварително утвърдените местни протестантски църкви.

Желателно е ОНС да даде необходимите нареждания да местните народни съвети във връзка с прекратяването на всякаква публична религиозна дейност от страна на нерегистрираните поделения на тези секти.

Приложение: 1

Председател: *М. Кючуков*

Поверително!

ОБЯСНИТЕЛНА ЗАПИСКА

В почти стогодишното си съществуване някои от протестантските секти у нас не са отбелязали особен успех. Появили се в резултат на англо-американската пропаганда по време на турското робство, те спечелиха тук-там почва благодарение на обстоятелството, че протестантът по онова време негласно минавал за покровителствано от западните държави лице.

След Освобождението нуждата от покровителство отпада. Въпреки усилията и хвърляните материали средства влиянието на сектите остава ограничено. Известно оживление настъпва след Първата световна война, когато се явяват петдесятниците и адвентистите от седмия ден, но и то скоро бива парирано от отпора, който дава православната църква, а също е от мерките на прогермански ориентираните режими, които по свои съображения налагаха ограничения на тия църковни организации, чиито връзки с централите в Англия и Америка не бяха скрити.

Противно на православната църква и мохамеданското изповедание, протестантските църкви никога не получиха у нас пълни юридически права. Затова пък при народната власт след Девети септември те се ползват с неограничени права и развиват дейност, почти неконтролирана от никого. Положението съществено не се измени и след гласуването през 1949 г. на специалния закон за изповеданията, тъй като законът имаше някои празноти, пък и не се следеше за стриктното му спазване. И макар основните ръководни кадри на сектите да бяха засегнати от големия протестантски процес, който бе воден срещу тях за антидържавна дейност, ръководствата на тези секти и главно на двете секти на петдесятниците и адвентистите успяха да запазят и увеличат своите низови организации. Общият брой на членовете и на съмишлениците на всички секти е към 15 000.

Те са се възползвали и сега се ползват главно от обстоятелството, че в закона не е предвиден минималният брой, който е нужен за откриване на нова църква и от формалния характер на регистрацията при местните народни съвети. Сега с регистрацията се определя минималният брой 20 вярващи, при който брой само може да бъде открита и оставена законно да функционира стара или нова протестантска църква.

Освен това регистрацията сега се предостави да се извършва само от окръжните народни съвети, което е гаранция, че в ръководствата на местните протестантски църкви няма да се промъкват нелоялни елементи.

Минималният брой 20 вярващи е взет от уставните положения и обичайната практика на самите секти, както и от законодателната практика в други страни, например в СССР. Изключение правят адвентистите, които формират църковни общности и от десетина, дори и по-малко членове, които се обслужват обаче от пътуващи пастори. С прилагането на този принцип ще

отпаднат много изкуствено създадени малочислени църкви и общества на сектите, които досега са били узаконявани на общо основание.

Освен това главно уточняване за правото и условията за откриването и функционирането на протестантските местни църкви регистрацията предвижда посочването и на молитвено помещение (дом, салон, църква), дето единствено се извършват публично църковни служби и обреди. Досега това не бе спазвано от сектите, нито контролирано от местната администрация. Освен че имаше тайни (необявени) църковни помещения, но и някои от обявените помещения се използваха от самите секти за нецърковни прояви като увеселения, театрални представления и др. Всичко това занапред се отстранява.

Занапред регистрацията предвижда и постоянно обслужващо лице. Характерен е досега големият брой духовни лица, обслужващи сравнително малки църкви. Характерно е и тяхното постоянно движение. Едното и другото е явно прекалено и не е обичайно за другите изповедания.

Тия са главните моменти от основната цел на регистрацията, която е предвидена от Закона за изповеданията. С оглед на регистрацията централните ръководства на сектите бяха уведомени да отправят молби със съответните данни до окръжните съвети за всички тези местни поделения. Това те сториха. Сега предстои да бъде официално оповестена регистрацията. Съгласно тази регистрация занапред ще останат като действащи: 32 църкви вместо досега действащите 65 на сектата на петдесятниците; 26 действащи църкви на адвентистите от седмия ден вместо досегашните 68; 18 действащи църкви на евангелската съборна църква вместо досегашните 61; 11 действащи църкви на методистите вместо досегашните 23; 14 църкви на сектата на баптистите вместо досегашните 23.

Освен това ще бъдат регистрирани 5 от досега съществувалите 26 местни клонове на религиозната общност „Бяло братство“ (дъновисти).

Обявяването на регистрацията от страна на окръжните народни съвети ще стане в най-близки дни чрез изпращане на уведомителни писма до онези църкви, които се утвърждават чрез регистриране. Неполучилите през същото време такива утвърдителни писма за в бъдеще не могат да съществуват като църковни организации. Членовете на такива групи, които най-често са съставени от членовете на няколко семейства, следва да се черкуват в онези църкви, които имат утвърдени организации с определен молитвен салон, пастор и др. Освен това местослужението на свещенослужителите на сектите се определя изключително в посочения молитвен салон на сектата, извън който те не могат да развиват църковна и религиозна дейност с изключение на обичайното обслужване на тежко болен вярващ гражданин или гражданка в частен дом или болнично заведение. Преустановява се също събирането на молитвените събрания по частни домове, извън определения за целта молитвен салон.

След оповестяването на регистрацията възможно е да се явят случаи на оплакване от вярващи, в чието селище не се допуска регистриране на църковна организация – църква, или пък на жалби по повод преустановяване

безразборното и нецелесъобразно движение на протестантските духовници из страната.

Във връзка с това основното, което следва да се съблюдава при даване отговор на такива жалби, се състои в следното:

1) От гледище на общите разпоредби и специално Закона за изповеданията неоправдано е да се утвърждава обществената организация (църква) от няколко члена или членове на няколко семейства. Това положение е съобразено както с общите разпоредби, така и с обичайните вътрешни уставни положения на самите секти, които предвиждат – за организирането на църква (църковна организация) средно 20 редовни членове на църквата, но не и съмишленици.

Евентуалната теза на вярващи, да се образуват съставни или сборни църкви (на членове от различни селища) следва да се отклонява като неотговарящо на нуждите и противоречаща на нормалния религиозен живот по места.

2) Досегашната незаконосъобразна в някои случаи практика пасторите да ръководят и организират повече от една енория се преустановява. Общото ръководство и контрол на местните църкви е длъжност само на централните ръководства на изповеданията.

3) Сектата на адвентистите реформатори, чиито последователи в цялата наша страна възлизат на около 150 членове, поради малочислеността на групите по места, отпада при регистрацията и имуществото ѝ като организация ще бъде ликвидирано по общия ред.

4) Общи мотиви за регистрирането на сектите към окръжните народни съвети:

а) с административното деление на страната, извършено през 1959 г.[55], много от общинските народни съвети бяха прегрупирани и слети и се образуваха нови народни съвети. Нужно е църквите, намиращи се на територията и в границите на народните съвети, да се регистрират към новия съвет.

б) при досегашното регистриране са допускани слабости и формално отношение от страна на местни съвети, а също допускани са и нередности от протестантските секти.

в) да се даде възможност на окръжните народни съвети да се ориентират правилно по работата си с намиращите се на тяхна територия религиозни секти, да се внесе единство и еднаквост по законните въпроси на тези секти, да се сведе дейността на последните в рамките на законността, да се отстранят слабостите, допускани било в действията, било чрез бездействие на органите на местните власти.

[55] С Указ № 29 от 22 януари 1959 г. за ново административно деление на територията на Народна република България и за създаване на временни окръжни изпълнителни съвети, обнародван в ДВ, бр. 7 от 23 януари 1959 г., съществуващите дотогава окръзи и околии се закриват и се създават нови 28 окръга, делящи се на селски и градски общини.

Целта на регистрацията в бъдеще е да се избегнат всички тези слабости и да се приведат в ред всички въпроси, свързани с нормалното обслужване на вярващите и нормалната дейност изобщо на протестантските секти.

София, 20 януари 1964 г.

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 1109, л. 13–17. Оригинали. Машинопис.

№ 43

Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков до ПБ на ЦК на БКП „относно нарушения на законността по отношение на църквата и извращения на идейната борба с религията“[56]

София, октомври 1965 г.

По-продължителни наблюдения и констатации на Комитета за изповеданията през последните години показват, че у нас зачестяват случаите на упражняване [на] неоправдан административен натиск върху църквата, както и опитите да се изкоренят религиозните вярвания и традиции чрез забрана вместо с пропаганда и общо културно издигане. При това в повечето проверени случаи грубо се погазва установената социалистическа законност.

Така, както в градовете, а особено по селата се чупят стъкла на храмовете, разбиват се врати и се ограбват или изпочупват икони, разкъсват се църковни книги и предмети. Обикновено в такива случаи виновниците много дълго време се търсят, без да се открият. Създава се впечатление, че на подобни прояви се гледа благосклонно, което насърчава злосторниците.

В село Димово, Видински окръг, например храмът систематически се подлага на сериозни повреди от ученици. Чупят се стъклата и рамките на прозорци, керемиди и врати. На отправената към директора молба да вземе мерки, той отговаря, че това не е негова работа, а след това мрежата за волейбол се поставя на 2 метра от входа на храма. Най-сетне учениците разбиват вратата на храма, изнасят богослужебни книги и ги изгарят в двора, необезпокоявани от никого. Митрополията отнася въпроса до прокурора, а органите на МВР съобщават имената на младежите нарушители, но се издава оправдателна

[56] Документът е в резултат на промененатa религиозна политика в СССР и нейно отражение в България. След свалянето на Никита Хрушчов през октомври 1964 г. антирелигиозната политика на режима е смекчена, като дори през януари 1965 г. Президиумът на Върховния съвет на СССР приема постановление „За някои факти на нарушаване на социалистическата законност по отношение на вярващите“. Въз основа на всичко това няколкостотин свещенослужители и миряни, осъдени в периода 1961–1964 г. са освободени и реабилитирани. Разбира се, това не означава, че съветското ръководство се отказва от своите крайни цели по отношение на религията, църквите и изповеданията. Промени претърпяват единствено формите и методите за въздействие спрямо тях, тъй като атеистичната същност на идеологията не е ревизирана.

присъда. Сега свещеникът се оплаква, че нито той, нито вярващите могат да влязат в храма, защото по тях се сипят камъни през прозорците.

Докато Окръжният народен съвет във Враца ни отговаря официално, че злосторниците, които са разбили и опустошили храма в Елисейна, не са открити, председателят на местния народен съвет призна, че те са известни, но се укриват от органите, които са правили анкетата.

Храмът в с. Трънково, Ямболски окръг, е бил подложен няколко пъти на истинско нападение с камъни, в резултат на което всички икони на олтара са били изпочупени. След като изплашеният свещеник е принуден да напусне селото и храмът запустява, МНС иска да го превърне в клуб, тъй като вярващите са престанали да го посещават. Църковното настоятелство, естествено, не може да повярва на обясненията на МНС, че систематичните нападения не се вършат организирано, а били последица на детски лудории.

Най-груб случай на насилие бе зарегистриран тази година. На 24 април, когато се празнуваше религиозният празник Великден, свещеник Николай Пасков от с. Градина, Пловдивски окръг, е бил предупреден и заплашен от познато лице, че ако отслужи в църквата великденската служба „ще стане скандал". Както обяснява свещеникът и както се потвърждава от проверката, която направи представител на Комитета за изповеданията, партийният член Апостол Т. Кънзаров, бивш секретар на местния селсъвет, влязъл в църквата и на събралите се богомолци казал: „Защо сте дошли тука, попът ви лъже". Като наговорил и неприлични приказки против църквата, бил помолен от свещеника да не всява смут повече, но Кънзаров повикал попа пред главния вход на църквата и му нанесъл побой.

От проверката на Комитета за изповеданията се потвърждава, че свещеникът е бил действително малтретиран.

Свещеникът по същия повод се е оплакал на 26 април т.г. в районната прокуратура в гр. Първомай и едва на 27.IX.т.г. – след 5 месеца – бива уведомен от последната, че преписката се прекратява, но би могло да се обжалва. Това е единственият отговор, който е получил, а жалбата му е била отправена до председателя на Президиума на Народното събрание, до органите на МВР в гр. Първомай, до Окръжния комитет на БКП в Пловдив.

Досега, почти половин година, свещеникът не е получил някакво удовлетворение – нещо, което не само огорчава, но и действително възмущава вярващите, чиито брой в това село е значителен. Доколкото е осведомен Комитетът, на побойника, партиен член, по вътрешно-партиен ред е обърнато внимание занапред да не върши такива работи.

По същия начин се третира и въпросът за полагаемия се законен наем от църковните земи, които обикновено са включени в блоковете на ТКЗС и чието предназначение е да осигуряват средства за поддържане на храмовете. По правило кооперативните стопанства отказват да плащат този наем, който при това е минимален.

Друго сериозно и почти повсеместно нарушение на нашата законност, свързано с усилията на атеистическата пропаганда за утвърждаване на граж-

данския ритуал, е преследването на църковните погребения и кръщавки. В гр. Петрич от две години на свещениците е забранено да се отзовават на покани за църковно погребение в църква. Забранено е на близките на покойника да внасят ковчега дори в гробищния храм. Поради относително силните религиозни традиции у населението от този град това е създало много инциденти. Към близките, които се опитвали да спрат катафалката пред гробищната църква, се упражнявало насилие. Архиерейският наместник е предупреден да не се оплаква на митрополита или в Комитета за изповеданията. Последният твърди, че въпреки тези мерки гражданите са привързани към църковния ритуал. При смъртен случай те бързат да извикат свещеника в къщи, за да извърши обреда, а когато не успеят, го канят на следния ден.

Напоследък широко започна да се прилага опитът на някои ТКЗС да отпускат помощи при даване име на новородено дете и за погребение при непременното условие обредите да имат граждански характер. Но тази практика на подобно деление дава резултати, неизгодни за нас. Свещеници, на които Комитетът може да вярва, твърдят, че с незначителни изключения семействата, които са получили съответна помощ, молят след това свещеника да кръсти детето тайно или го канят на гроба да извърши обреда няколко дена след погребението. Оказва се, че това не е тайна за партийните комитети и народните съвети, но все пак те отчитат всъщност мнимото намаляване на църковните обреди. За тази практика на забрана на църковните обреди и изкуствено материално насърчаване на гражданския ритуал напоследък все повече се пише в чуждата преса. Вестниците „Монд“ (Париж), „Бунд“ (Берн), „Дейли телеграф“ (Лондон), „Велт“ (Хамбург) и др. цитират статията на плевенския „Септемврийска победа“ от април т.г., в която се препоръчва опитът за едностранно административно поощрение на гражданските ритуали. От буржоазните вестници цитатите на „Септемврийска победа“ попадат и в църковната преса, включително и в списанието на Световния съвет на църквите (Женева), което се чете по цял свят. На този въпрос посвети предавания и Радио Ватикана.

Но до много тежък случай се стигна тази година, когато през юли търновският митрополит Стефан ръкоположил за свещеник в с. Патреш жителя на селото Атанас Христов и го изпратил на едномесечен стаж в Павликени. Партийният секретар на ГК на Павликени заедно с партийния секретар на обединеното ТКЗС, в което влиза и с. Патреш, отиват една вечер в селсъвета, принуждават сина на свещеника да докара от Павликени баща си, като му предоставят колата на ТКЗС. Изненаданият и смутен свещеник бил грубо заплашен и принуден да съблече още в съвета расото си, което било предадено на местната театрална трупа, а синът още същата вечер го обръснал.

На следната вечер било организирано антирелигиозно събрание в селото, на което бившият свещеник е трябвало да говори срещу религията. Събранието не се състояло, защото не било посетено, а самият свещеник не отишъл. Както в града, така и в селото, което е със сравнително запазени църковни традиции, случаят се коментира твърде неблагоприятно за властта и с подчертано съчувствие към свещеника. Наложи се проверка от страна на

Комитета и внушение от съответния отдел на ЦК, след което свещеникът бе възстановен.

Само два месеца преди този случай в Павликени са били наказани двама братя – единият с изключване от БКП, а другият със сваляне от длъжността секретар на земеделската дружба, защото се съгласили да погребат майка си църковно. Църковното погребение е станало поради категоричното искане на техния баща – стар човек.

От друга страна, при устната и печатна атеистическа пропаганда в София и особено в провинцията понякога вземат връх явно измислени клевети по адрес на църковници, които са лоялни и с които Комитетът работи, разобличава се църквата, като се нарушават елементарните норми на етика и законност. Обикновено това става там, дето отечественофронтовските комитети некритично доверяват на бивши свещеници, които се тачат като добри познавачи на църковните въпроси и от консултанти се превръщат на ръководители на антирелигиозната пропаганда. Това води до изтърваване на политическото ѝ ръководство. Характерен пример за това имаме в един документ, който носи подписа на завеждащ и понастоящем отдел при Градския партиен комитет в София и в който се упреква православната църква, че установява контакти с католиците и протестантите в името на борбата за мир. Всъщност в тая си дейност православната църква е поощрявана и насърчавана, а също и високо ценена, тъй като официално подкрепя миролюбивата външна политика на целия социалистически лагер.

Ще посочим и следните характерни случаи.

Патриарх Кирил отстрани един свещеник съгласно устава на църквата, който при това отдавна е сътрудник на Дома на атеиста в София. Макар че отстраняването не бе подсъдно, по внушение на ОФ съдът завежда дело. Свещеникът призовава 30 свидетели, за да разобличи публично патриарха като реакционер и развратник. Делото бе прекратено в последния момент поради намесата на Комитета за изповеданията. Във „Вечерни новини“ бе поместена статия, в която се коментира едно окръжно на Софийската митрополия за църковните служби през постите, в което се споменават така наречените царски часове. Съвсем произволно митрополията бе обвинена, че правела опит за възкресяване времето на монархизма. Патриарх Кирил, който оглавява Софийската митрополия и към когото се отправя обвинение, само няколко месеци преди това бе награден с орден „Народна република“. Патриарх Кирил нерядко е предмет на неоправдани нападки и разобличаване. На устроеното от Дома на атеиста през 1963 г. обсъждане на атеистически труд, ръководено от най-отговорен пропагандист атеист, изказванията се насочиха около духовните училища като свърталища на мракобесие, около разпуснатия живот на владиците начело с патриарха. Прочете се някакво реакционно изявление на патриарх Кирил, когато е бил на Запад. Само един гражданин, след като се уговори, че е атеист от младежки години, обърна внимание, че е недопустимо да се ругае публично патриархът, който е член на Националния комитет за защита на мира. Ръководителят на събранието, който обобщи изказванията, не взе отношение по обвинението за реакционните изявления на патриарха.

Той отговори по такъв начин на някои зададени въпроси, от което пролича, че и отговорни ръководители на атеистическата пропаганда не са наясно по някои основни въпроси на нашата политика към църквата. На въпроса защо държавата дава субсидия на църквата например, бе отговорено, че с това тя откупва лоялността на църквата. Духовните училища и храмовете не се закривали, защото иначе чужденците ще ни обвинят, че преследваме религията.

В това отношение най-груб случай имаме през 1964 г., когато отдел „Народно здраве“ при СГНС отправи писмено искане до Комитета да съдейства причастието в църквата да се раздава, като вярващите се задължат да си носят или там да им се дават индивидуални лъжички или панички, за да се избегне зараза. Др. Делчо Чолаков свика нарочно съвещание по този въпрос и настояваше за час по-скорошното прилагане на нововъведението. Разбира се, такава практика не е имало, нито може да има в никоя страна, освен в случаи на епидемии. Но тогава се налага обща забрана.

През 1964 г. в салона на читалището в кв. „Модерно предградие“ бе организиран другарски съд над местния свещеник. Наистина свещеникът и в морално, и в политическо отношение не е издържан. Другарският съд бе проведен по недопустим начин. Свидетелите срещу свещеника бяха провинени в квартала хора, отправиха му неправдоподобни обвинения, свещеникът бе оскърбяван и охулен с нецензурни изрази, което се насърчаваше от ръководството. Издигнаха се искания да бъде обръснат, пребит, разстрелян. Не се допуснаха свидетели на свещеника, а единствената жена, която се опита да го защити, бе освиркана и ѝ бе отнета думата. По същия начин – с ругатни и освиркванията, бе отнета думата на свещеника една минута след като му бе дадена.

При грубо нарушаване на приетата процедура и с подчертано пристрастие бе проведен в читалище „Аура“ другарският съд над свещеник от църквата „Петър и Павел“. Публиката обаче още в съда осмиваше свидетелите и ръкопляскаше на свещеника. Отражението на това разобличаване в квартала също така не бе благоприятно за организаторите му. Свещеникът стана мъченик, жертва на безогледно гонение срещу църквата. РК на ОФ не се заинтересува от обратния резултат на такова разобличаване.

Подобна практика да се използват другарските съдилища за разобличаване на свещеници се прилага и в провинцията. В с. Смядово, Коларовградско, например, другарският съд е взел решение свещеникът да бъде уволнен и изгонен, защото не се е съгласил да хвърли расото. От друга страна, пък има проверени случаи, когато заради акта на разпалване на някои бивши духовни лица се опрощават извършени закононарушения и злоупотреби, като анулиране например актове за начети, или се записват привилегировано във висши училища – без ценз и без изпити.

Наблюденията показват още, че главно по селата се утвърждава практиката, при която на свещеника в много случаи се отказва политическо доверие и това третиране се разпростира и върху неговите близки: съпруга и деца. Такъв най-пресен случай на това отношение е дал габровският окръжен вестник „Балканско знаме“, който в броя си от 26 октомври 65 г. пише:

„Стремежът на духовенството да нагоди средствата на църквата за морално въздействие към сегашните социално-икономически условия, да ги „осъвремени", да представи работите така, че те уж подпомагали народа в големия му съзидателен труд, е безплоден... Това, че Българската православна църква е лоялна, с нищо не изменя нашето... становище за реакционната същност на религията". В случая явно не се държи никаква сметка за политическата благонадеждност на православната църква и нейните дейци, изразяваща се в тяхната лоялност, поддръжка на социалистическия обществен строй и участие в борбата за мир. Идеологическата реакционност се отъждествява с политическата реакционност. Отрича се по същество олицетворяваната от патриарх Кирил значителна патриотична роля на православната черква в съвременното наше общество, както и нейната позната положителна роля в миналото, особено през Възраждането. Статия с подобна отрицателна преценка бе дадена в редакцията на сп. „Партиен живот" от минаващ за компетентен пропагандист и поради намесата на Комитета статията не бе допусната да излезе. А съвсем наскоро селската църква в севлиевското село Душево е била облепена през нощта с печатни антирелигиозни позиви, в един от които се казва, че „българската екзархия по време на Освободителната руско-турска война се обявява против братята-освободители и застава в подкрепа на отоманските поробители". Разбира се, историческата истина е тъкмо обратна.

Същото некоректно и необмислено политически отношение се проявява понякога по-често и към представителите на другите признати изповедания у нас.

Всичко по-горе изложено показва, че на правилната политика към църквата, която се провежда в рамките на законните положения, утвърдени от Конституцията и в специалния закон за изповеданията, както и от общото законодателство, се нанасят чувствителни вреди от произволни действия и безотговорни изявления. Да се противопоставя на тия вредни явления не е само по силите на Комитета за изповеданията. Ето защо, като се ръководи от духа на партийните и държавни документи и за да бъдат ограничени зачестилите явления на произвол срещу църквата, свързани с необходимата идейна борба за изживяване на религиозните предразсъдъци, Комитетът предлага:

1) Управлението за народните съвети при Министерския съвет да обърне внимание на окръжните народни съвети за вземане на ефикасни мерки срещу случаите на ограбване [на] храмовете и незаконно изземване на църковните имоти.

2) Да се задължат окръжните народни съвети и окръжните комитети на ОФ да съгласуват с Комитета за изповеданията всички въпроси, свързани с изповеданията.

3) Да бъдат задължени редакциите на централните и окръжни вестници и на някои списания да съгласуват с Комитета за изповеданията материалите, свързани с разобличаване на църквата като институт и особено на действащите висши духовници.

4) Да се поместят статии срещу някои неправилни административни методи на антирелигиозната работа.

5) Да се осъществи по-редовен контакт между отделите, които отговарят за научноатеистическата пропаганда и работата на Комитета за изповеданията.

6) На семинарни занятия с пропагандистите да се обсъдят въпросите на нашата политика към църквата и се преценят по-характерните случаи на извращения, които съпровождат борбата за преодоляване на религиозните предразсъдъци.

М. Кючуков

ЦДА, ф. 1Б, оп. 91, а.е. 1430, л. 1–8. Оригинал. Машинопис.

№ 44

Отчет за работата на КВБПЦРК по постъпилите жалби през 1965 г.

София, 13 декември 1965 г.

През отчетната 1965 г. в Комитета за изповеданията постъпиха 26 жалби, сигнали и анонимни донесения, които бяха проучени и придвижени както следва:

1. Молби от близки на осъдени бивши свещенослужители за опрощаване на дългове към църквата – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на Синода, който е уважил искането. Отговорено в срок.

2. Молби от осъдени свещенослужители за опрощаване на дългове към държавата – 1.

Изпратена по принадлежност на Президиума на Народното събрание.

3. Молби за помилване от близки на осъдени и намиращи се в затвора свещенослужители – 1.

Изпратена по принадлежност на Президиума на Народното събрание.

4. Молби от граждани, които искат връщането на незаконно иззетите им църковни предмети (икони) от органите на властта – 1.

Основателна. Изпратена на Комитета по културата и изкуството, който е уважил молбата. Отговорено в срок.

5. Молби от свещенослужители за разрешаване на временно пребиваване в София – 3.

Основателна. Изпратени по принадлежност на съответните райсъвети. Отговорено в срок.

6. Молби на граждани за възстановяване на работа, уволнени поради техните религиозни вярвания – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на ОНС – Кърджали. Отговорено в срок.

7. Молби на църковни служители за увеличение на заплатите им – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на Главното мюфтийство, което е уважило искането. Отговорено в срок.

8. Молби на граждани за издаване на удостоверения относно правното положение на протестантските църкви у нас, необходими за пред съда – 1.

Основателна. Издадено в срок.

9. Молби от бивши свещенослужители за възстановяване на длъжност – 1.

Оставена без последствие като неоснователна.

10. Молби на бивши православни църковни служители за възстановяване на работа – 1.

Изпратена по принадлежност на Синода. Отговорено в срок.

11. Молби на бивши протестантски свещенослужители за възстановяване на работа – 1.

Оставена без последствие като неоснователна. Отговорено в срок.

12. Жалби-сигнали за лоши прояви на свещенослужители – 1.

Оставена без последствие като неоснователна.

13. Колективни жалби за централно регистриране на протестантски секти – 2.

Оставени без последствие като неоснователни. Отговорено е в срок.

14. Жалби на свещенослужители, с които се оплакват, че били малтретирани от трети лица – 1.

Основателна. Изпратена по принадлежност на Пернишката прокуратура. Отговорено в срок.

15. Жалби на бивши църковни служители срещу действия на висшестоящи църковни инстанции – 2, от които едната е оставена без последствие като неоснователна. Втората е основателна. Изпратена по принадлежност на Софийската митрополия. Отговорено в срок.

16. Анонимни изложения до Комитета за партиен и държавен контрол срещу незаконни прояви на свещенослужители – 1.

Неоснователно. Отговорено в срок на Комитета за партиен и държавен контрол.

17. Анонимни сигнали за незаконни обществени строежи в църковни дворове – 1.

Основателен. Направено е достояние до ОНС – Бургас.

18. Анонимни изложения срещу назначаването на свещенослужители – 1.

Оставена без последствие като неоснователна.

19. Анонимни изложения за вършени закононарушения на църковни служители – 1.

Оставено без последствие като неоснователно.

20. Анонимни изложения за злоупотреби от страна на протестантски свещенослужители – 2.

Оставени без последствие като неоснователни.

21. Изложения на граждани срещу решения за изваждането им от ведомствени църковни квартири – 1.

Изпратено по принадлежност на Главното мюфтийство. Отговорено в срок.

От постъпилите през 1965 г. 26 жалби, сигнали и анонимни донесения, решени са – 26, от които: намерени за основателни – 10, за неоснователни – 12 и изпратени съгласно чл. 3 от Указа за жалбите – 4.

Председател:

ЦДА, ф. 165, оп. 10, а.е. 1694, л. 1–3. Копие. Машинопис.

№ 45
План за работата на КВБПЦРК за 1966 г.

София, [началото на 1966 г.]

I. Отдел за Православната църква

1. Разработване на мероприятия за укрепване на българската епархия в САЩ; укрепване на митрополията; оказване помощ на църковните училища; поместване на статии в сп. „Славяни“[57] с църковно-исторически характер; изпращане на свещеници; уреждане висящите въпроси с църквата в Австралия.

2. Решаване на някои въпроси, свързани с българските църкви в Европа; уреждане на изникналия въпрос за Галац; изготвяне предложение за създаване на българска църква в Прага; изготвяне предложение за подобряване работата на българския свещеник в Будапеща.

3. Изготвяне предложение за известни промени в Духовната академия с оглед подобряване цялостната работа на академията и насочване на нейната богословска работа към проблемите на икуменическото движение.

4. Оказване съдействие за подобряване църковното ръководство; изясняване положението на един от митрополитите; съдействие за уреждане на някои изникнали въпроси в епархиите на новоизбраните митрополити.

5. Проучване цялостната църковна дейност на В[елико]търновската и Неврокопска епархии.

6. Провеждане на тематични наблюдения във Видинска и Варненска епархии във връзка с коледните и великденските празници.

7. Провеждане на мероприятия във връзка с доклада по извращенията на социалистическата законност.

8. Разработка на мероприятия във връзка с възможни произшествия в „Ал. Невски“ по време на великденските служби.

[57] Месечно издание, орган на Славянския комитет в България. Излиза в периода 1945–1982 г.

9. Съдействие за активизиране на икуменическа комисия при Синода.

10. Съдействие за регулиране на общоцърковните и епархийски обществени прояви през годината във връзка с честванията, юбилей и др.

11. Проучване и изпълнението на препоръките на Министерството на финансите за финансовата дисциплина в църквата с оглед изготвяне на предложение за единен финансов ведомствен контрол.

12. Уреждане на висящите въпроси във връзка с храма-паметник при с. Шипка.

13. Изготвяне на мотивирано предложение във връзка с ежегодното искане на Синода за тиража на календарите.

14. Съдействие за уреждане на въпросите във връзка с преустройството на „Ал. Невски“

15. Изясняване степента на участие на църквата в дейността на Българо-съветските д-ва и организациите на Отечествения фронт.

II. Отдел за мохамеданското и другите изповедания

1. Провеждане на мероприятия по решението за джамийските настоятелства.

2. Провеждане на мероприятия по привеждане в законен ред пенсионирането на протестантските свещенослужители.

3. Уреждане положението на централното ръководство на Съюза на църквите на адвентистите от 7-я ден и въпросите около регистрацията на адвентните църкви.

4. Проучване и подработване на въпроса по актуването на недвижимите имущества на дъновистите в Айтос и Варна.

5. Уреждане на въпроса с кадрите при Главното мюфтийство и мюфтия в гр. Пловдив.

6. Подмяна на ръководството на съборната църква.

7. Изготвяне преценка за резултатите от католическия вселенски събор.[58]

8. Съдействие за организиране мохамедански църковни конференции във връзка с конгреса в Хелзинки.

9. Провеждане съвещание със Смолянския мюфтия относно необходими корекции във връзка [с] новото райониране на мохамеданските духовници.

ЦДА, ф. 165, оп. 11, а.е. 177, л. 1–2. Копие. Машинопис.

[58] Има се предвид Вторият ватикански събор (11.X.1962 – 8.XII.1965).

№ 46

Из докладна записка на завеждащия отдел „Пропаганда и агитация“ Давид Елазар до Секретариата на ЦК на БКП за подобряване атеистичното възпитание на трудещите се и работата на КВБПЦРК

София, 25 юли 1966 г.

[...]

Накрая трябва да посочим и необходимостта от подобряване на работата на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията. В решението на ПБ от 1957 г.[59] Комитетът се задължава да вземе всички необходими мерки, за да дава на ЦК на БКП своевременна информация по въпросите на църковно-религиозната пропаганда и нелоялни прояви от страна на отделни духовници, като предлага и съответни мероприятия за тяхното предотвратяване.

В този дух трябва да подчертаем, че Комитетът и сега, както и преди, не изпълнява както следва задачите си, не информира своевременно ЦК за дейността на религиозните организации, не се бори достатъчно против нарушенията на Закона за изповеданията.

[...]

Зав. отдел „Пропаганда и агитация“
на ЦК на БКП:

(*Д. Елазар*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 8, а.е. 7466, л. 14. Оригинал. Машинопис.

№ 47

Записка относно щата на КВБПЦРК за 1967 г.

София, 30 юли 1966 г.

Щатът на Комитета за изповеданията за 1967 година остава същият, както през 1966 г., а именно:

1. Председател
2. Началник на отдел за Българската православна църква
3. Сътрудник при отдела за православната църква
4. Началник на отдел за мохамеданското изповедание, католическата църква, протестанти, арменогригорианци, израилтяни и др.
5. Сътрудник при отдела за неправославните изповедания
6. Секретар-машинописец
7. Куриер-огняр

[59] Има се предвид решението на ПБ на ЦК на БКП от 27.XII.1957 г. „За засилване и подобряване на атеистичната пропаганда в страната“. Вж. док. № 30 и № 31.

8. Полудневна чистачка
9. Шофьор

Председател: *М. Кючуков*

ЦДА, ф. 165, оп. 11, а.е. 188, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 48

Из протокол № 465 от заседание на Секретариата на ЦК на БКП с решение за подобряване атеистичното възпитание на трудещите се и произтичащите от него задължения на КВБПЦРК

София, 27 декември 1966 г.

Въпроси на дневния ред:

[...]

II. За подобряване атеистическото възпитание на трудещите се.

Решения:

1. Утвърждава решение за по-нататъшното подобряване работата по атеистическото възпитание на трудещите се, което е неразделна част от протокола.

2. Възлага на Комитета за религиозните култове и вероизповеданията да проучи въпроса за изместване от София на двата католически манастира.

Да се обсъди също така въпросът за преместването на духовната академия от центъра на София евентуално в Черепишкия манастир.

3. Комитетът за религиозните култове и вероизповеданията:

а) Да следи за дейността на задграничните религиозни централи, за разпространяваната от тях литература, религиозни радиоемисии, изпращане на емисари в нашата страна и взема мерки за пресичане на тази дейност;

б) Съвместно със заинтересованите институти и ведомства да обсъди въпроса за отпускане субсидии, освен на източноправославното и ислямското, и на другите християнски вероизповедания в нашата страна и да внесе съответно предложение.

[...]

ЦДА, ф. 1Б, оп. 8, а.е. 7466, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 49

Информация от легационния съветник при българското посолство в Берлин Христо Чернокожев до КВБПЦРК за проведен разговор с държавния секретар по църковни въпроси на ГДР Ханс Зайгевасер

Берлин, 22 юни 1967 г.

Поверително!
Екз. 1

Днес 22.VI.1967 г. имах среща с държавния секретар по църковните въпроси др. Зайгевасер. Предадох му отговора на др. Кючуков във връзка с поканата до наши представители на Католическата църква да вземат участие на конференцията в Берлин.

В проведения разговор др. Зайгевасер постави въпроса, че ще бъдат много доволни, ако нашата страна приеме една покана и изпрати в ГДР една тричленна делегация от църковни дейци (може да са само дейци на източноправославната църква или смесена – по избор на българската страна) за 10–15 дни. Целта на тази делегация ще бъде в срещите, които те ще организират с църковни дейци от ГДР, нашата делегация да разкаже как в НР България църквата приема държавната политика за строителството на социалистическото общество. Как се съчетават от църковните дейци въпросите на църквата с държавната политика, как в НР България църквата гледа на въпросите вътре в страната и на международната политика на нашите страни. Той счита, че нашата страна има добър опит в това отношение, има кадри, които биха могли да помогнат в това отношение, срещайки се с дейци на църквата в ГДР. Те, въпреки някои успехи, все още имат трудности в работата си с църковните дейци и служители.

Др. Зайгевасер счита, че края на м. октомври или началото на м. ноември е подходящо време за тях. Около честването на 50-годишнината от Великата октомврийска революция ще имат много мероприятия, ще има по-голямо политическо раздвижване на различните слоеве и тогава биха [били] доволни да приемат нашата делегация.

Уговорихме те от своя страна по поставения въпрос да направят официални постъпки.

Посолството счита, че ще бъде полезно за отношенията на двете страни да се приеме поканата. Ние молим да ни бъде съобщено становището на нашата страна.

Хр. Чернокожев

Написано в 4 екземпляра
Изпълнител: Чернокожев
Написала: Ненова

ЦДА, ф. 165, оп. 11, а.е. 119, 2–3. Оригинал. Машинопис.

№ 50

Докладна записка от отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП до Секретариата с предложение за решение КВБПЦРК да премине отново към Министерския съвет, а партийното наблюдение над него да се извършва от отдел „Административен“

София, 11 юни 1968 г.

Съгласно правителствено решение от 1957 г., Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове премина на административно подчинение към Министерството на външните работи, а наблюдаването на неговата дейност по партийна линия се възложи на отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП. Дотогава Комитетът беше пряко подчинен на Министерския съвет.

Досегашният опит обаче показа, че извършената промяна е нецелесъобразна. Ръководенето и наблюдаването на дейността на църквата не е свойствена задача на Министерството на външните работи, респективно на отдел „Външна политика и международни връзки“ както поради самия характер на тази дейност, така и поради фактическата невъзможност тя да бъде ефикасно обхваната и наблюдавана от тези два органа. Дейността на Българската православна църква и другите религиозни организации намира конкретни проявления в окръзите и по-нискостоящите административно-териториални единици на страната и там именно тя може да бъде най-добре контролирана и направлявана. Поради това съответните народни съвети и комитети на БКП са органите, които имат възможност да следят отблизо проблемите на църквата и да провеждат компетентно политиката на партията и държавата към религиозните култове. На практика те именно осъществяват тези задачи.

Ще бъде следователно най-правилно и целесъобразно Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове да премине отново на административно подчинение към Министерски съвет, а партийното наблюдение да се извършва от отдел „Административен“[60] на ЦК на БКП, тъй като тези два органа осъществяват ръководството и контрола върху дейността на народните съвети по държавна и партийна линия.

Становището, че въпросите на религията не са присъщи задачи нито на Министерството на външните работи, нито на отдел „Външна политика и международни връзки“ очевидно се споделя и от другите социалистически страни, защото съответните държавни органи по въпросите на религията са подчинени административно на министерските съвети, с изключение на Чехословакия (Министерство на културата и информацията), а по партийна линия дейността им се наблюдава обикновено от отделите „Административен“ и „Пропаганда и агитация“ на централните комитети.

[60] В полето на листа срещу предложението за партийно наблюдение на Комитета от отдел „Административен“ с червен молив е поставен въпросителен знак.

Изхождайки от изложените съображения, предлагаме Секретариатът на ЦК на БКП да приеме решение в горния смисъл, проект на което прилагаме към настоящата записка.

Въпросът е съгласуван с министъра на външните работи и председателя на Комитета по вероизповеданията.

Завеждащият отдел „Административен“ е уведомен за предложението.

Завеждащ отдел „Външна политика
и международни връзки“
на ЦК на БКП:
(*К. Теллалов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 36, а.е. 379, л. 16–17. Оригинал. Машинопис.

№ 51

Предложение относно проектощата на КВБПЦРК за 1969 и 1970 г.

София, 10 август 1968 г.

До отдел „Кадри“

Изпращаме проектощата на Комитета за изповеданията за 1969 и 1970 година. Предвидената допълнителна бройка за инспектор съществуваше преди, но миналата година бе съкратена. Нарасналите нужди на Комитета налагат това възстановяване – имат се предвид нови проблеми, възникнали във връзка с дейността на католическата църква у нас, както и международната дейност на протестантите.

Приложение: 1

Председател: *М. Кючуков*

Образец!

Проектощат на КВБПЦРК

Наименование на длъжностите	щат за 1968 г.	проектощат за	
		1969 г.	1970 г.
Председател	1	1	1
Н-к отдел	2	2	2
Инспектор	1	2	2
Секретар-машинописец	1	1	1

ЦДА, ф. 165, оп. 11, а.е. 670, л. 2–3. Оригинал. Машинопис.

№ 52

Предложение от министъра на външните работи Иван Башев до ПБ на ЦК на БКП за издигането на Михаил Кючуков в ранг на пълномощен министър

София, 14 февруари 1969 г.

Другари,

Моля Политбюро на ЦК на БКП да вземе решение др. Михаил Цанов Кючуков – председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи, да бъде издигнат в ранг на пълномощен министър, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи.

№ 45149

С другарски поздрав: *Ив. Башев*

Отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП поддържа предложението.

Зав. отдел „Външна политика и
международни връзки на ЦК на БКП:
(*К. Теллалов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 649, л. 3. Оригинал. Машинопис.

№ 53

Из протокол № 48 на Секретариата на ЦК на БКП с решение дейността на КВБПЦРК да се наблюдава от отдел „Пропаганда и агитация“[61]

София, 23 януари 1969 г.

Въпроси на дневния ред:

[...]

II. За наблюдението на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове.

[61] На практика с това решение са отхвърлени предложенията на отдел „Външна политика и международни връзки“ КВБПЦРК да премине към Министерския съвет, а наблюдаването на дейността му да се осъществява от отдел „Административен“. Вж. док. № 50.

Решения:

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове да се наблюдава от отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 36, а.е. 379, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 54

Решение „А“ № 175 на ПБ на ЦК на БКП за издигане на Михаил Кючуков в ранг на пълномощен министър[62]

София, 18 април 1969 г.

Дава съгласие др. Михаил Цанов Кючуков – председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи, да бъде повишен в ранг на пълномощен министър, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 649, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 55

Из Конституцията на Народна република България, приета от V (XXXI) Обикновено народно събрание

София, 18 май 1971 г.

[...]

Член 53

(1) На гражданите се осигурява свобода на съвестта и на изповеданията. Те могат да извършват религиозни обреди и да водят антирелигиозна пропаганда.

(2) Църквата е отделена от държавата.

(3) Правното положение, въпросите за материалната издръжка и правото на вътрешно устройство и самоуправление на различните верски общности се уреждат със закон.

(4) Забранява се злоупотребяването с църквата и религията за политически цели, както и образуването на политически организации на верска основа.

(5) Религията не може да бъде основание за отказ да се изпълняват задълженията, възложени от Конституцията или от законите.

[...]

Публикува се по: *Българските конституции и конституционни проекти. Второ преработено и допълнено издание*. Съст. Методиев, В., Л. Стоянов. София: Издателство „Д-р Петър Берон“, 2003, с. 68.

[62] В горната част на листа има пет подписа на членове на Политбюро.

№ 56

Докладна записка от Димитър Тодоров, началник на отдел в КВБПЦРК, за съвещанието на представителите на държавните служби по религиозните въпроси от социалистическите страни във връзка с предстоящия конгрес на Християнската мирна конференция (ХМК), състояло се на 6 и 7 септември 1971 г.

Б.м., 13 септември 1971 г.

На съвещанието присъстваха представители от СССР, ГДР, Полша, Чехословакия, Унгария, България и Румъния. Бяха обсъдени някои въпроси, свързани с предстоящия конгрес на Християнската мирна конференция. По подготовката на конгреса изнесе доклад др. Макарцев от СССР. Подчерта, че конгресът се подготвя по очертания план на последното наше съвещание в Прага. Всички комисии са провели подготвителни съвещания, станали са няколко заседания на Работния комитет и на Секретариата, а напоследък в Москва е извършена репетиция на конгреса чрез сборно съвещание на вицепрезидентите, ръководителите на работните групи и Секретариата.

Конгресът ще има подчертана антиимпериалистическа насоченост – разобличаване агресивния курс на империализма. Проблеми за мира и свързаните с тях въпроси около Индокитай, Близкия изток, Европейската сигурност и въпросите на III свят ще бъдат единствените въпроси на конгреса. Освен встъпителния доклад на председателя на организацията Ленинградския митрополит Никодим, ще бъдат изнесени и доклади:

а) По международните проблеми и ХМК;

б) Отчетен доклад за дейността на ХМК между III-я и IV-я конгрес.

Освен докладите подготвени са дискусии по проблемите на расизма, Близкия изток, Латинска Америка, Индокитай и Европейската безопасност.

Обсъжданията на всички проблеми ще се проведат от пет комисии.

Конгресът ще приеме 3 документа:

1) Обръщение до християните от цял свят;

2) Обръщение към държавните глави и видни политици;

3) Устав.

На конгреса ще участват около 250 делегати, една трета от които са от Третия свят, срещу 10% присъствие на III конгрес. След конгреса ще бъдат очертани перспективите на работата на новите ръководни органи. Отсега обаче се очертава главната насоченост в работата на ХМК – III свят, без да се подценяват проблемите на Европа.

Др. Хруза от Чехословакия обрисува като благоприятна за работата на конгреса църковната обстановка в Чехословакия. Укрепнали са и почти са нормализирани отношенията между държава и църкви. За това особено свидетелства създаването на прогресивната църковна организация – Съюз на католическата организация, от който ще присъстват наблюдатели. Успоредно

с това се откроява и реакционната групировка, оглавявана от църквата на Чешките братя[63], най-голяма дейност сред които развива Ондра[64].

Делегатите ще бъдат приети от министъра на външните работи и от Министерския съвет. Особено необходимо е посолствата на социалистическите страни да устроят приеми, на които делегатите и главно тези от Азия, Африка и Латинска Америка да се свържат с дипломатическите работници. На миналия конгрес при нас се получи подценяване на тази задача докато посолствата на Холандия, Австрия, Англия, Швеция и Швейцария и др. са развили активна дейност. Очакват се някои делегати от Запада и църковници, дошли като туристи, да се опитат да смутят конгреса.

Др. Хруза обърна особено внимание върху пропагандната дейност, пресконференции, радио, печат, антивоенни филми и др. Необходимо е да се изпратят журналисти от социалистическите страни и печатът във всяка страна да отрази конгреса. Широко се спря и на финансовите въпроси, свързани с конгреса.

Др. Зайгевасер информира за положението сред отцепниците от ХМК от Западна Германия, Швеция, Англия и др. Поставяйки се за цел да извадят от строя ХМК, като се възползват от кризата в Чехословакия, те вече осъзнават, че са подценили влиянието на деятелите от социалистическия лагер, тъй като консолидацията е извършена много по-бързо отколкото се очакваше. Сега се полагат сериозни усилия да се смути конгреса, да се върне той към обсъждането на отвлечените въпроси от 1968 г. Клопенбург и Казалис подготвят документ от 100 страници (писма и изложения на Хромадка, негови речи и др.), които искат да пуснат на конгреса. Фактите сигурно говорят, че тяхната дейност се субсидира от Световния съвет на църквите. Конгресът може да парира опитите на Запада и да демонстрира своя облик на църковно поделение на Световния съвет на мира в духа и принципите на ООН.

В изказванията на останалите другари бе обърнато внимание върху необходимостта от политическа подготовка на делегатите от социалистическите страни и постоянна координация на дейността им през време на конгреса. Направиха се препоръки относно редакцията на документите – особено на обръщението до вярващите в света, което е много обемисто и без необходимия емоционален тон. В работата на нашите делегати с делегатите от арабските страни да се извърши подготовка за преодоляване на подчертания антикомунизъм и враждебност към прогресивните сили в арабския свят.

Аз направих информация и оценка за конференцията на младежката комисия на ХМК в София, а също и за подготовката на нашите делегати.

---

[63] Евангелска църква на чешките братя е най-голямата протестантска (калвинистко-лутеранска) общност в Чехия, юридически регистрирана през 1918 г., след разпадането на Австро-Унгария и създаването на независимата държава Чехословакия. Води началото си от XVI в.

[64] Ярослав Ондра (1925–2000) – богослов, пастор от Евангелската църква на чешките братя и активен деец на икуменическото движение.

Др. Вайзе от ГДР направи информация за предстоящия пленум на Берлинската католическа организация и за участието в него на църквите от социалистическите страни.

Съвещанието излезе със следните препоръки:

1) Да се информират делегатите от социалистическите страни по последните проблеми, свързани с политиката около Индокитай, Близкия изток и Европейската сигурност.

2) Да се обезпечи съответното сътрудничество на нашите посолства в Прага през време на конгреса.

3) Да се изпратят навреме представители на пресата за отразяване на конгреса.

4) Да се направят необходимите внушения за пълна координация на дейността между делегатите от социалистическите страни.

5) Да се осигурят необходимите финансови средства за конгреса.

Д. Тодоров

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 376, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 57

Доклад на Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представители на държавните органи по религиозните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 16 до 18 септември 1971 г.

Б.м., [след 18 септември 1971 г.]

На съвещанието, което се проведе от 16 до 18 септември т.г., присъстваха представители от СССР, ГДР, Полша, Унгария, Чехословакия и България. Поканата е била отправена и до Румъния, но от румънския комитет изяснили, че съответният служител е болен.

Съвещанието разгледа следните въпроси:

1. Предстоящите заседания на Работния комитет на ХМК в Будапеща.

2. Информация относно Световния конгрес на лютераните.

3. Информация относно световния конгрес на баптистите.

По първия въпрос другарите от Унгария информираха за направеното по подготовката на конференцията и изникналите във връзка с това проблеми, след което съвещанието обсъди положението в ХМК и задачите на предстоящата конференция.

Дълбоката криза, която преживя ХМК продължава още да влияе отрицателно върху изпълнението на програмните ѝ задачи. Бавният процес на консолидация значително е затрудняван досега и от групата на 9-те отцепници начело с Казалис и Клопенбург. Предстоящото заседание на Работния

комитет следва в това отношение да изиграе роля на етап, като се върне организацията към основните ѝ задачи, окончателно изолира отцепниците и като разреши някои организационни въпроси.

Р[аботният] к[омитет] трябва да излезе с едно обръщение към деятелите на ХМК, в което да бъдат обхванати вълнуващи международни проблеми. Да се използва 25-годишнината на ООН, като се изпрати до У Тан писмо по въпросите за Близкия изток и Европейската сигурност.

Да се отправи обръщение и до президентите на ГФР и СССР във връзка с подписването на договора между СССР и ГФР.

Трябва да се извърши грижлива подготовка по организационното затягане на ХМК. В съвещанието на РК са поканени и няколко изтъкнати ветерани, които ще бъдат привлечени в работата. Създадени са условия за окончателно изолиране на отцепниците и тяхната разложителна дейност. В ХМК могат да бъдат кооптирани Мохалски, Хелщерн (който ще прочете основния доклад), епископ Самуил от ОАР и Раскет (един от ветераните). Условия за изолирането на отцепниците са създадени, но те трябва да се използват пълно, чрез активността на представителите от социалистическите страни. По инициатива на Дераф с него е разговарял ленинградският митрополит Никодим. Дераф е декларирал съгласие с всички досегашни решения на ХМК, при условие че те още веднъж се поставят на преценка в РК, а също и да не се привлича Мохалски в ръководството. Никодим е обяснил на Дераф защо деветте отцепници не са поканени на съвещанията в Будапеща и категорично е отхвърлил предложението на Дераф. Втори разговор митр[ополит] Никодим е имал с Блейк. Споделил с него, че Световният съвет на църквите е изпратил в ХМК Казалис, Клопенбург и Дераф като връзка между двете организации, но досега те са вършили в ХМК само разложителна работа, поради което с тях е невъзможна повече съвместна дейност, а ако и занапред Блейк защитава Казалис, това ще озадачи ХМК. Блейк е казал, че приема това за сведение, и че желае и занапред да сътрудничи с ХМК, от което се заключава, че от страна на ССЦ не ще се очаква реакция при отстраняването на разколниците. Блейк също приема предложението на Никодим за една среща между двете ръководства.

Обстановката позволява заседанието в Будапеща веднъж завинаги да разреши организационните въпроси при условие на пълна съгласуваност в становищата на нашите делегати и тяхната активност. Особено е важно да се осигури прецизна подготовка на определените да направят съобщения по отделни проблеми.

Съвещанието реши вместо свикване на главния орган на ХМК между конгресите – Комитетът по продължение, да бъде организиран през 1971 г. в Прага конгрес, в който да не участват повече от 180–200 души. На секретариата трябва да се възложи да подготви въпросите – кои ще бъдат привлечени на конгреса, както и предложение за структурата на организацията. РК и Комитетът по продължение трябва да се превърнат в подвижни оперативни органи, като значително се намали съставът им, и се засили дейността на проблемните комисии.

Разискван бе и въпросът за финансовото състояние на ХМК. Смята се, че то е лошо, особено оскъдна е капиталистическата валута. Наложително е увеличаването на субсидията и особено чуждата валута.

По втора и трета точка изнесоха информации др. Хомола от Словения, Дусик от Полша и Вайзе от ГДР. Световният лютерански конгрес е бил организиран със средства, отпуснати поравно от САЩ и ГФР с антикомунистическа насоченост и с подчертани усилия за сближение с Ватикана. На конгреса изобщо не се е говорило за сближение между протестантите. Направено било предложение да се постави кандидатурата на Дубчек за Нобелова награда. Като особено активни антикомунисти се проявили емигрантите от социалистическите страни, които били внушителна група. В мнозинството си младежките делегати излезли с антиамерикански и антиимпериалистически позиции, както и с подчертаните си симпатии към делегатите от социалистическите страни. Но тяхната сериозна слабост била стихийността и крайните, стигащи до анархизъм предложения. Поради малобройността на делегатите от социалистическите страни и неподготвеността на тези от Третия свят, атмосферата, създадена от младежите, не е могло да бъде използвана.

Смята се, че новоизбраното ръководство на Лютеранския съюз е подчертано проамериканско с изключение на неговия президент Ювa, ректор на университета във Финландия и член на партията на Кеконен.

Делегатите от Югославия са имали задача да разбият единството между делегатите от социалистическите страни особено при подготовката на изборите. Между нашите делегати се е получило известно объркване. Наложило се е Соколовски от СССР, православен, който е присъствал като наблюдател, да вземе инициатива за свикване на координационно съвещание между делегатите от социалистическите страни.

Един от главните изводи от конгреса, който особено важи за бъдещата работа на ХМК, е засилване работата сред църковните деятели от III свят.

Д. Тодоров

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 361, л. 1–5. Оригинал. Машинопис.

№ 58

Записка за състоянието и дейността на КВБПЦРК и съществуващите кадрови проблеми в БПЦ

София, 1 ноември 1971 г.

I. За положението на Комитета

От няколко години в Комитета за изповеданията работят двама души. Това стеснява значително кръга на работата, като я сведе главно до придвижване на текущи въпроси от административен характер. Сведени са до

възможния минимум проверките, наблюденията на църковния и религиозен живот. Няма възможност за разработване и решаване на някои проблеми на отделните изповедания. Окръзите, с които нямаме възможност да работим, сами решават редица въпроси, свързани с църковната политика, без да се чувстват задължени да съгласуват предварително с Комитета или да осведомяват по някои въпроси, а понякога кореспондират с Комитета без елементарно зачитане. По такъв начин на практика често се получава различно тълкуване и прилагане на Закона за изповеданията, различна политика към изповеданията в съседни окръзи и нерядко груби извращения на Закона. Законът за изповеданията като главен нормативен акт за държавната политика към църквата е престанал да бъде задължително ръководство или се тълкува и прилага по различен начин.

В редица институти, които проявяват известен интерес и отношение към църковните проблеми и с които Комитетът работи, съществуват различни представи за функциите и мястото на последния. Преобладаващото разбиране е, че главната задача на Комитета е да съдейства за отмирането на църковния живот или в най-лошия случай да бъде само декоративен представителен орган, оставен без права, задължения и отговорност.

Във всички социалистически страни в съответния отдел на ЦК на партията има работници, които наблюдават работата на съответния Комитет по църковните въпроси и го подпомагат, като познават и следят отблизо проблемите, свързани с религиозния и църковен живот. Те не се сменят често. У нас тези другари често се сменят, не им се поставя като задача да се опознаят с характера на работата, търсят Комитета само когато до тях е отправено някакво изложение или жалба. Комитетът от своя страна поддържа формални връзки с тях, защото не намира разбиране и помощ.

Наистина църковният проблем у нас не е тъй сложен и многообразен както в Чехословакия, Полша или Унгария. Но когато дълго време редица въпроси, свързани с политиката към църквата и религията, не се решават или се решават субективно, без да се съгласуват с единна и определена политика, те рано или късно се превръщат в проблеми.

За подобряване работата на Комитета би могло да се направи следното:

1. Да се подготви грижливо и да се проведе обсъждане на въпроса за църковната политика на съответно равнище, за да:

а) се приведе политиката към изповеданията в съответствие с днешното наше развитие, като евентуално се изготви предложение за някои изменения в Закона за изповеданията.

б) се изработят конкретни задължителни норми за провеждането на политиката към църквата, като се разграничат отговорностите на отделните институти, които имат отношение към църковните въпроси.

От приемането на Закона за изповеданията се минаха повече от 20 години, без да е обсъждана, допълвана или коригирана държавната политика към изповеданията.

2) Да се попълни съставът на Комитета, като се поиска съответно съдействие. Поради спецификата на работата, в Комитета не може да постъпи служител с опит отвън. Той ще заработи пълноценно и с най-малко грешки след двегодишен стаж. А и двамата служители на Комитета са на 58 години.

3) Да се предложи правилник за работата на Комитета за утвърждаване от Министерския съвет. В него изрично да бъдат задължени институтите при решаване на всякакви въпроси относно изповеданията да съгласуват с Комитета, като при различие се определи за решаващо становището на Комитета с право другата страна да поиска арбитраж. Подобен правилник, непълен, само от 2–3 реда е одобрен от Министерския съвет през 1953 г., но той е известен само на Комитета.

4. Да се обсъди въпросът за евентуалното прехвърляне на Комитета към Министерския съвет. В своята ежедневна работа ние работим главно със съответните окръжни и местни народни съвети. Ако се окаже невъзможно преминаването ни към Министерския съвет, тогава целесъобразно би било Комитетът да бъде наблюдаван и подпомаган от отдел „Административен" вместо от ПА при ЦК.

II. Кадровият проблем в църквата

1. Във върховното ръководство на Българската православна църква няма определена и перспективна кадрова политика. Поради това самият Синод изведнъж се оказа престарял. Пет от десетте митрополити са в болестна или старческа възраст. Издигането на висшия църковен клир се е направлявало главно от патриарха, а неговите преценки и действия не бяха лишени от субективизъм, пристрастие, стихийност. Поради това някои ценни и способни за лоялна дейност кадри се оказаха в глуха линия или бяха принудени да напуснат ведомството, а други са в несъответствие със заеманите постове. До известна степен това състояние се покриваше и компенсираше от фигурата на патриарх Кирил. Но то изправи новия патриарх пред сериозни трудности.

Една от важните предстоящи задачи на Комитета е по съответен ред да окаже влияние за правилното подреждане и използване на църковните кадри, като постепенно се включат на отговорна работа годните, оставени в сянка църковници.

Почти всички православни църкви отдавна са въвели практиката за назначаване на митрополити и епископи, която в много случаи е по-изгодна от гледище на държавата и способства за по-ефикасно и полезно използване и влияние. Пречка за въвеждането ѝ е Уставът на Българската православна църква, който предвижда изборност. Практиката показа, че би било полезно и навременно да се направят и други промени в устава на църквата, наложени от развитието. Комитетът би могъл да съдейства за подготовката на църковен народен събор, който не е свикван от 1953 г. А сред всички църковни среди с изключение на някои митрополити е назряла готовност за подобни промени, което ние би могло да използваме.

Друг нерешен проблем във връзка с кадровото състояние на църквата е Духовната семинария и академия. Наблюденията показват, че семинарията и академията не подготвят добри, лоялни, привързани към строя кадри. Особено неблагоприятно в това отношение е положението в Духовната академия. Главната причина се крие преди всичко в преподавателския кадър. Патриархът упорито държеше на преподавателска работа крайно консервативни кадри. Не са полагани грижи за подготовка на заместници. В програмата, както на семинарията, така и на академията е необходимо да се направят някои промени – сливане на предмета апологетика с философия, въвеждане на дисциплина по икуменизъм и др. Комитетът би могъл да съдейства за възможното по-скорошно освобождаване на неподходящите преподаватели, което е свързано с трудности поради липсата на подготвени млади кадри.

2. През последните години все по-голям дял в дейността на Православната църква заемат нейните междуцърковни връзки. Членството ѝ в ХМК и ССЦ както и участието ѝ в междуцърковни православни и други съвещания изисква подготвени в богословско и политическо отношение кадри, владеещи западни езици. А те са крайно недостатъчни. Досега църквата се справя относително добре, участниците в подобни съвещания винаги влизат в най-тясно сътрудничество с тези от Съветския съюз, но личи недостатъчната подготовка на нашите църковници, които не са отблизо запознати със съвременната богословска мисъл на Запада и не владеят задоволително чужди езици. В Синода не е назряло убеждение за грижлива подготовка на кадри за междуцърковна дейност. Това може да се извърши само чрез въздействие от Комитета. Мерките, които могат да се предприемат (създаване на курс по икуменизъм в Духовната академия, курс за подготовка на икуменисти в семинарията и академията със специална програма и усилена подготовка на чужди езици) естествено ще дадат подготвени кадри след 7–8 години. Междувременно може да се извърши ускорена квалификация и на подходящи църковници от Духовната академия в курсовете на чужд езици.

Без въздействието обаче на Комитета тези необходими за църквата стъпки ще закъснеят с години.

3. Неотложен проблем за проучване и решение от Комитета е положението на нашата църква в САЩ. Материалите, които проучихме през последните шест месеца (дневникът на еп. Йосиф, докладите на еп. Йосиф и особено на архим. Симеон, както и протоколът от епархийското съвещание в САЩ) представят много тревожно картината на положението в епархията. От материалите изникват редица въпроси, доизясняването на които ще позволи да се вземат най-добрите възможни решения (напр. за стъпките, които трябва да се направят с епархията на еп. Йончев, за характера на връзките с институтите в България, за изпращането на свещеници в САЩ и др.) Новото положение, което ще изникне във връзка с освобождаването на епархията в Ню Йорк трябва да свари Синода с определена ориентация и решение.

4. Постъпките, които няколко години се правят от страна на Синода за изпращане на монаси в Зограф, изчерпаха неговите възможности, без да се получи положителен резултат. Комитетът би следвало да изготви предложе-

ние за постъпки по държавна линия пред Гърция и Румъния. Заедно с това предстои да се направи потребното за подобряване битовото положение на монасите в Зограф, за което е направено предложение.

5. Комитетът би следвало да проучи резултатите от вътрешната синодална ревизия на синодалните работилници, да настои за цялостни промени в начина на снабдяване и отчетност. Това се налага поради предварителните данни от ревизията, които говорят, че главните причини за нарушение на 11-то министерско постановление отвеждат до организацията на синодалната отчетност и че нарушенията и злоупотребите се насърчават от високо място.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 353, л. 1–6. Копие. Машинопис.

№ 59

Записка от Димитър Тодоров за разговора му в Москва с председателя на Съвета по въпросите на религията на СССР Владимир Куроедов и неговия заместник Петър Макарцев

[1971 г.]

В Москва бях поканен на разговор в кабинета на [председателя на] Съвета по въпросите на религиите др. Куроедов, на който присъства и др. Макарцев. Казах, че идвам с молба за консултация по някои въпроси, разрешаването на които ни затрудниха. След излагането на всеки въпрос другарите споделяха практиката в Съветския съюз или обосноваваха свое становище.

1. Споделих отражението сред църковните среди у нас на статията на др. Стою Баръмов, поместена във „Философска мисъл", кн. 2, 1970 г., „Ленин и опитът за сближение на християнството с комунизма". В тази статия са доведени до крайност някои мисли, разработени в сп. „Политическое самообразование", бр. 8, 1969 г., в статията „Екуменизм: его социальный смысль, идеология и цели". В последната статия се правят едностранни преценки на дейността на църквите, а участието в това движение на църквите от социалистическите страни се обяснява изключително със стремежите им да укрепят собствените си позиции в обмяна на опита за нагаждане на религията към съвременността. Така авторът стига до по-особено разбиране на „Възванието на комунистическите партии от 1969 г."[65] – да се привличат вярващите в борбата за мир, като ги убеждаваме в неспособността и отживялостта на християнската идеология и организация.

Според нас статията влиза в противоречие с досегашните оценки за конструктивното участие на нашите църкви в ССЦ и положителните резултати и ние бихме искали да знаем има ли някаква промяна в отношението към Световния съвет на църквите.

[65] Прието от Международното съвещание на комунистическите и работнически партии в Москва, състояло се на 5 юни 1969 г.

Др. Куроедов подробно разви становището на Съвета по ССЦ – като реакционна проимпериалистическа организация, в която нашите църкви участват главно за да попречат на евентуално църковно обединение. Той е чел въпросната статия и не забелязал неправилни постановки в нея, но отново ще я прегледат. Проявиха интерес към статията на „Философска мисъл" и поискаха да им изготвим превод.

2. Във връзка с отправеното искане за членство на Българската евангелска църква в Световния съюз на конгрегационалната църква помолих да ми бъде съобщена съветската практика. Другарите изясниха, че при тях подобно членство не се разрешава, защото неизбежно се завързват неизгодни за нас организационни контакти и оживление. Евентуалните позиции, които ще се извоюват в ССЦ чрез колективното членство и глас на евангелската църква е незначителна придобивка в сравнение [с] очакваната вреда.

3. Споделих за положението в Съюза на адвентистите у нас, безрезултатните усилия от наша страна да създадем от тази църква лоялно изповедание и идеята да разпуснем централното ръководство. Другарят Макарцев разказа за положението на същата секта в СССР. До 1957 г. тя е водила вътрешни борби между две крила не без политически оттенък. През 1957 г. Съветът закрива централното ръководство, но оставя местните църкви да съществуват, като строго следи дейността на пастира да не излиза вън от неговата енория. Финансовата дейност на всяка енория се опростява – издръжка на пастира и молитвения дом. Известно време борбата продължила и някои пастири създали нелегални църкви, които властта преследвала. Вярващите предпочитали да се обслужват в законния храм и постепенно най-крайните ръководители останали без поддръжници. Няколко пъти отделни адвентистки деятели правили постъпки за възстановяване на централното ръководство, но това повече няма да им се разреши, тъй като това открива възможност за създаване на нежелателни канали и връзки. Другарите смятат, че през 1957 г. те са постъпили така, както ние сега възнамеряваме да постъпим и смятат, че това е сполучлива стъпка за справяне с адвентистите, които само в Полша са лоялни.

4. С оглед на отрицателното отношение, което международното съвещание на държавните служби по църковните въпроси взе по подготвяния от САЩ учредителен конгрес на всички религии за мир в Токио, попитах ще изпрати ли руската църква делегати. Другарите изясниха, че независимо от отрицателното отношение, което не е променено, делегатите ще бъдат изпратени. Те могат да бъдат и само наблюдатели, а с оглед на развитието на нещата в самия конгрес ще вземат съответна позиция. Готови са и на конструктивно отношение при благоприятна атмосфера. Препоръчват и от нашата страна да бъде изпратен делегат.

5) Информирах по въпроса за Библията у нас – контактът с Библейското дружество, работата на синодалната комисия над превода, внасянето на библии от протестантите туристи и предприетите мерки от наша страна. Съветските другари съобщиха, че последното издание на Библията в СССР е направено през 1969 г. в 50 000 екземпляра, от които 20 000 за баптистите.

Преди 10 години също е правено издание на Библията. Отпечатаните броеве са предназначени за обслужване на храмовете и свещениците. Не се продават свободно. Като задоволява по такъв начин минималните нужди на църквата от библията, властта има основание да преследва всяко незаконно внасяне на библии и друга религиозна книжнина. В това отношение законността се спазва строго от самите протестантски и други представители на църквите в Съветския съюз.

6) Информирах за зачестилите през последните години преводи на капиталистическа валута за подпомагане на църквите – особено на католическата църква. Подобни предложения се правят при туристически посещения и на някои протестантски изповедания. Другарите споделиха, че в Съветския съюз това по начало не става. Всеки църковен ръководител би отказал приемането на такива суми поради строгото преследване. Възможно е пастир да приеме дребна сума в руска валута, но не е имало случаи на изпращане и получаване по-големи суми.

7) Относно зачестилите посещения на протестантски ръководители от Запад като туристи, съветските другари съобщиха, че същото явление се наблюдава и при тях, но пастирите разбират рисковете на контактите с чужденците и сами се пазят от нарушения. Чуждите гости посещават молитвените събрания, събират информация и впечатления, но не смеят да завързват контакти или да предприемат организационни стъпки, защото не намират взаимност.

8) Споделих нашите затруднения във връзка с неблагополучието в Духовната академия и семинария. Проявих интерес към учебните програми, а също и към грижите на Съвета за духовните учебни заведения. Обещаха да ни изпратят програмите. Разказаха някои подробности около подготовката на духовните кадри. Обикновено желаещите да постъпят в духовни училища са 2–3 пъти повече от определения за приемане брой. Още пълномощниците в областите проверяват грижливо кандидатите и отклоняват нежелателните. Техният критерий е в учебните заведения да постъпват средно способни хора. Последните години във връзка с разширената международна дейност на православната църква се е наложило да бъдат изпратени в духовните академии и по-способни младежи за отговорна работа. Техният подбор ставал предварително при пълномощника на областта. След завършването на академията показалите добро развитие прекарвали 2 годишен стаж и аспирантура, през време на което изучавали в специални курсове чужд език.

Съветът е доволен от състоянието на учебната и възпитателна работа в духовните училища. Несполуки нямат, защото преподавателският и ръководен състав е грижливо подбран. В това Съветът вижда помощта, която е оказал на духовното учебно дело. Освен това на възпитаниците често се изнасят сказки по актуални въпроси от Обществото за разпространяване на обществени знания.

Уговореното изнасяне на гостенски лекции между Софийската и Московската духовна академия другарите преценяват като полезна стъпка за разширяване на добрите контакти.

При посещение в гр. Загорск бях приет от ректора на Духовната академия еп. Филарет, който ме запозна с устройството, учебния процес и порядки в академията. В богатата библиотека разгледах две уредени изложби, посветени на 100-годишнината на Ленин и на 25-годишнината от победата над фашизма. Изложбите, подредени с голяма грижа и разбиране, правят много голямо впечатление. Ректорът с гордост съобщи, че от най-отговорни московски институти е направена висока оценка на изложбите. Каза също, че при тях годишно се уреждат 5–6 такива изложби, с които се свързва широка възпитателна програма – беседи, филми, тържествени събрания.

9) Относно предложението на Главния секретар на Европейското обединение на църквите за членство на нашата църква съветските другари споделиха, че досега участието на църквите от социалистическите страни в тази организация не се свързва с някаква особена полза и изгода, но все пак би било за препоръчване членството и на българската църква.

Като казах за нашите затруднения за изпращане на всички междуцърковни форуми участници, представих програмата на Синода за изпращане делегати на различни съвещания с молба за тяхна преценка с оглед на известни съкращения. Другарите смятат, че всички набелязани съвещания са важни и настояват за по-активно участие на нашата църква в междуцърковния живот.

10) Другарите не знаеха за поканата на Ленинградския митрополит Никодим да бъде изпратена екскурзионна група от около 30 български свещеници в СССР. Разказах какви хора ще подберем и с каква цел се прави екскурзията. Др. Куроедов прояви интерес към това посещение и помоли да предам, че всички посещения и връзки от подобен характер, които преценяваме за полезни, ние можем да осъществяваме, без да съгласуваме. Др. Макарцев разви по този повод интересни мисли и съображения, поради които при тях свещеникът се държи съвсем настрана от обществения живот и прояви.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 80а, л. 1–7. Копие. Машинопис.

№ 60

Доклад за цялостната дейност на КВБПЦРК с акцент върху състоянието на религиозния живот в страната, политиката за издигане на лоялни кадри в църквата и предложения за подобряване на работата

София, 10 декември 1971 г.

В настоящия доклад се прави преглед на разнообразната дейност на Комитета по църковните въпроси, но в него главно се обръща внимание на онази дейност, която е посветена на подготовката и издигането на лоялни кадри за висшите и изобщо за отговорните длъжности в църквата. В условията на социалистическата държавност правилното решение на този въпрос е от основна важност. Той преди всичко е свързан с въпроса за политическата

лоялност, сътрудничеството за построяване на социалистическото общество, както и с въпроса за необходимото съобразяване на църковната дейност с установените от специалното законодателство условия и рамки за тази дейност.

С появата на нови явления в нашето общество, като движението за внедряване на граждански ритуали, някои моменти на атеистическата пропаганда, международният туризъм, някои специфични малцинствени и регионални проблеми – с всичко това изникват сложни проблеми, относно дейността на църквата, най-тясно с които е свързан въпросът за спазване на законността. Ето защо тия два въпроса в доклада са засегнати по-обстойно.

I. Вътрешната дейност на църквата

Едни от най-сериозните показатели за интензивността на вътрешната църковна дейност са броят на извършваните църковни обреди (венчавки, кръщавки, погребения, молебени) и количеството на продадените свещи. Според достоверни справки и сериозния анализ на данните в последните две години има едно леко увеличение. Причините на това трябва да се търсят главно в нормализираните отношения на църквата и държавните и обществени организации, сред които се утвърди убеждението, че църквата има място в социалистическото общество, когато има вярващи и те са лоялни към държавата. Специално за Православната църква като допълнителна причина може да се смята и отличаването на покойния патриарх Кирил с академическо и други научни и културни звания, какъвто е случаят и с правителственото внимание във връзка с погребението на бившия и церемониите по избора на новия патриарх. Независимо от това, през 1971 г. в сравнение с миналата година се наблюдава процес на спадане на пласмента на църковните свещи в някои епархии. Характерен за Православната църква е и фактът за възпитаниците на духовните училища, които в голяма степен не стават духовни лица и се преквалифицират. Засилва се кризата за млади свещеници, особено по селата. Все повече се увеличава броят на незаетите енории в цялата страна. Според едно изследване към 1978 г. Православната църква у нас може да остане с около 500 свещеника.

Във връзка с тези констатации и познавайки фактическата активност на православното духовенство, трябва да отбележим неточното осведомяване от страна на някои органи, което дава неправилно отражение върху отношението към църквата и нейните представители.

В едно официално издание на М[инистерст]во на вътрешните работи се обръща внимание върху съживяването и активизирането на религиозната и църковна дейност през последните две години.

Тази активност, според бюлетина, е резултат от особената планомерна дейност под ръководството на митрополитите за популяризиране и разширяване на църковното влияние. Тя намира израз чрез разпространяване на религиозна литература и въвеждане на нови методи при кръщавки и др., стремеж на митрополитите нито едно населено място да не остане без свещеник и храм. Особено изпъквала в това отношение активната църковна дейност във Великотърновска, Врачанска, Русенска и Варненска епархии.

В подкрепа на тези констатации се дават и някои факти, като увеличение посещенията на храмовете по Великден, особено от младежи; увеличение на венчавките в София през 1969 г. с 42% в сравнение с 1968 г., а кръщавките с 31%; увеличение на венчавките в Старозагорска епархия от 4 през 1968 г. на 15 през 1969 г. и удвояване на църковните погребения в същата епархия, които в 1967 г. са били 1097, а в 1969 – 2738; продажбата на свещи за цялата страна се е увеличила двойно в сравнение с 1966 г.

В подкрепа на твърдението за въвеждане на нови методи при църковните ритуали се споменава за зачестилите случаи на кръщавки на по-възрастни – в с. Белослав, Варненско, са кръстени 12 деца, по-големи от 1 година и една 20 годишна девойка, в Русенска епархия е кръстена 37 годишна стара мома, за да може лесно да се ожени, а във Варна близо до пазара свещениците приспособили своего рода църква, която държат отворена по цял ден и в която кръщават деца.

В бюлетина се съобщават някои факти, които говорят за активизиране сред католици и протестанти.

Въз основа на постоянните наблюдения над църковния и религиозен живот, които Комитетът има, както и от грижливата проверка на изнесените в бюлетина случаи и факти смятаме, че последният не дава вярна представа за състоянието на църковния и религиозен живот у нас.

Твърдението за църковно раздвижване и активизиране благодарение засилената организаторска дейност на митрополитите и техните помощници не отговаря на действителността. Наистина във всички епархии се провеждат месечни сбирки на свещениците по духовни околии, дето се изнасят 1–2 доклада на църковна тематика и се изплащат свещеническите заплати. Тази дейност обаче не е нова, а се практикува от десетки години съгласно църковния устав.

Произволен характер има и посочването на най-активните митрополити по епархии. Врачанският митрополит е към 85-годишен и последните години е почти на легло поради тежко заболяване. Варненският митрополит прекарва в епархията си по две седмици само през време на коледните и великденските празници. Епархията му е значително занемарена. Подобно е положението и в Русенска епархия поради липсата на организационни и интелектуални данни у митрополита, който е подчертано лоялен, но твърде ограничен църковник.

Единствен от архиереите Великотърновският митрополит Стефан след избирането му за митрополит през 1961 г. предприе опити за съживяване на църковната дейност чрез активизиране на свещениците. В редовните свещенически конференции той започна да поставя теми за отпор на атеистическата пропаганда и да изисква от свещениците редовно да служат. Тези усилия се сблъскаха с инертността и стихийната съпротива особено на селските свещеници. Комитетът изиска да се снемат от свещеническите конференции темите с полемичен характер.

Като един от признаците на активизиране според бюлетина е проявеният стремеж у митрополитите нито едно от селата да не остане без храм и

свещеник. Възможно е у митрополитите да има подобно желание, но те не могат да не разбират неговата нереалност.

В бюлетина се твърди, че църковното ръководство прави опити за възкресяване на религиозното чувство чрез разпространяване на религиозна литература. Това твърдение не отговаря на действителността. Синодът издава един седмичен вестник и месечно списание в тираж, който задоволява едва свещениците и около стотина броя се изпращат зад граница. Годишно църквата печата книги в рамките на 100 авторски коли с тираж 1500–2000 броя. В плана на издателството досега влизаше обикновено труд на патриарх Кирил, едно-две литургични заглавия и Годишник на Духовната академия. Тия издания са непригодни за възкресяване на религиозното чувство, още повече, че стигат до една трета от свещениците. Наистина към някои от градските църкви са запазени библиотеки със стари издания популярно църковно четиво. Преди няколко години Комитетът поиска от Синода да се прочистят библиотеките от реакционни книги и по този повод извърши проверка за състоянието на библиотеките. Установено бе, че се поддържат в ред литургически книги, а останалите са извадени от употреба и отчет.

Последният и единствен опит за използване популярна църковна литература за масова употреба, известен на Комитета, е от преди 12 години. Бившият архиерейски наместник в Търговище лично е разнасял религиозно четиво по къщите на вярващите и е беседвал с тях по прочетеното. Книгите бяха иззети, а свещеникът преместен. Но това безспорно бе изолиран случай.

Като признак на религиозна активност и съживяване в поменатото издание се изтъква въвеждането на нови методи при кръщаването на по-големи деца и възрастни. Модернизацията, характерна днес за протестантството и отчасти за католицизма, е чуждо за православието явление, противоречащо на неговата същност и традиция. Що се отнася за случаите да се кръщават по-големи деца и възрастни това е постоянна, макар и по-рядко срещаща се практика от православната църква. Обикновено скришно от родителите си или с тяхното мълчаливо съгласие бабата кръщава в църква детето, когато ѝ се удаде по-благоприятна възможност. Обикновено това се случва, когато детето стане по-голямо. Проверихме приведения като типичен случай в с. Белослав, Варненско, дето от 140 родени деца са кръстени 130, от които 12 по-големи и една 20-годишна девойка. От разговора, който имахме с председателя на народния съвет, се изясни, че в селото има стара традиция да се държи на кръщавката повече отколкото на погребението. Затова, докато всички родени се кръщават, значителен процент от починалите се погребват по гражданския ритуал. При това поради няколкото промишлени предприятия с работници от околните села при гостуване на родителите им, които водят и децата, се извършват кръщавки. Една трета от кръщавките са на деца, които не са жители на селото. В селото преди няколко години действително е кръстена една 20-годишна циганка, защото според обясненията на свещеника искала да се омъжи за българин. Председателят на съвета характеризира свещеника като немарлив църковник, който не проявява религиозна активност. Съобщеният случай в Русенска епархия за кръстена 37-годишна

стара мома, който има сензационен характер, не се оказва верен. Преди 1944 г. кръщаването беше задължително, а споменатата 37-годишна жена тогава е била на 11 години. Подобен характер има и съобщението, че в центъра на Варна до пазара свещениците са приспособили своего рода църква, в която по цял ден кръщават. В центъра на града близо до пазара е катедралният храм на митрополията, който, както всички градски храмове, през деня е отворен.

Спряхме се повече на случая в Белослав, защото той има изолиран характер, а в информацията от него се прави извод за активизация на духовниците и въвеждане на нови методи на обредността.

Като признак за активизиране на църквата са посочени увеличенията в София на кръщавките с 31% за 1969 г. и венчавките с 42%, а за Старозагорска епархия църковните погребения през 1969 г. са се удвоили.

Нашата проверка показа, че докато цифрите, посочени за София са верни, църковните погребения в Старозагорска епархия са през 1967 г. – 3359, за 1968 г. – 2864 и през 1969 г. – 3053. Такъв колеблив характер има движението на църковните ритуали и в другите епархии с тенденция на леко покачване на църковните кръщавки, а църковните погребения продължават да се движат между 85–95%.

Действителен показател за степента на изявената църковност при православната църква е пласментът на църковната свещ, с която вярващият плаща църковен данък и дава израз на своята религиозност. В бюлетина се посочва, че в сравнение с 1966 г. пласментът на църковни свещи се е удвоил. Ако това твърдение е вярно, би било сериозен сигнал за църковно оживление, зад което трябва да се търси настоятелната дейност на църковното ръководство. Истината е по-друга: след последното увеличение на цените и последвалото увеличение на заплатите преди няколко години, Синодът реши да проведе реформа с църковната свещ. Премахната бе свещта от 5 стотинки и бе заменена с по-голяма по обем и двойно по-скъпа. По такъв начин с увеличение на тонажа същите бройки свещи трябваше да донесат двойно увеличение на постъпленията. Но това съвсем не означава двоен пласмент. С получените постъпления Синодът увеличи с 15 лева заплатите на свещениците, след като преди това бяха увеличени заплатите на некултовите църковни служители.

В бюлетина се споменава и за съответна активност сред католици и протестанти. Действително широкото отваряне на границите през последните няколко години за туристи от Запад увеличи контактите за протестантските и католическите ръководители с църковниците от Запад и това не остана без съответно отражение в църковния живот – незаконно внасяне на библии и религиозни брошури, предоставяне на помощи, чести покани за гостуване. Твърденията обаче за обучаване на деца от католическите свещеници, за непрекъснатото увеличение на сектите, за това, че наистина пастирите се занимават с гадаене на политически събития имат пресилен характер.

Като взема отношение по изложеното в бюлетина, Комитетът за изповеданията прави следната преценка:

1. През последните няколко години се забелязва известен по-голям интерес и участие на вярващите в църковния живот, който се изразява чрез

увеличение на църковните треби и главно на кръщавките, по-голямо посещение на храмовете и съответно увеличение пласмента на църковните свещи.

2. Характерът и степента на засиления интерес към религиозния живот е в рамки, които го характеризират като обикновен прилив след значителния отлив след 1957–1958 г. под влияние на засилената антирелигиозна пропаганда и главно административни мерки срещу религиозните прояви. Покрай другите причини за наличието на този прилив сигурно оказват влияние такива факти като отмяна на фактическата забрана да се празнуват именните дни, награждаването на патриарх Кирил с високи отличия, редица негови интервюта за свободата на религията, поместени във в. „Църковен вестник", „Поглед" и др.

3. Основното твърдение в бюлетина за активизиране на църквата чрез организирана и целенасочена дейност на митрополитите и свещениците не отговаря на действителността. То е резултат от обобщение на изолирани, преувеличени или несъществуващи явления и факти и като всяка невярна информация, насочва към погрешни изводи и мерки.

Този случай е характерен и на него не трябва да се гледа като на обикновена нелоялна междуведомствена конкуренция. Понеже се разгласява едностранно и понеже е от естество да подведе, той може да хвърли сянка върху поведението на много хора и на църквата като институт да се лепне незаслужено етикет на реакционен политически институт. Такъв прецедент имахме през 1957 г., чиито последици продължително се чувстваха върху общественото мнение и върху процеса на патриотичното единство в страната. Засега такова нещо се получи в отношението към старозагорския митрополит. Към него, върху основата на извеждането на международния християнски конгрес в Прага (септември-октомври т.г.) той се прояви като енергичен проводник на църковно-патриотичната линия в Синода. При това, трябва да се отбележи, че заклеймяването на владиката дойде от най-високо място, но повтаряме – въз основа на пресилена и тенденциозна информация.

II. По въпроса за кадрите на църквата

1. След избора на патриарх Кирил и продължително време след това напълно лоялните ръководни кадри в Синода на православната църква имаха превес. Това положение обаче след произвеждане на митрополитските избори в Стара Загора, Пловдив и Видин коренно се промени. Около избора на новия патриарх Максим оказаха съпротива само трима митрополити, двама от които са най-възрастните. Те се отнесоха писмено до др. Тодор Живков, но техните искания за отлагане на избора бяха отклонени като несъстоятелни, несъобразени с устава на църквата и обществената обстановка. Макар и тези митрополити да гласуваха за Максим, тяхното поведение не можеше да не даде известно неблагоприятно отражение вътре и вън от страната. Те обаче не са в състояние да предизвикат блам, защото са изолирани от групата на лоялните владици. От тази група начело с патриарха се подбират кадри за представителната външна дейност на църквата, както и за значителната църковно-миротворческа дейност. В други църковни звена обаче, като Духовната

академия и Семинарията, като състава на архиерейските наместници и на новоръкоположените свещеници, има сериозни слабости. Има консервативни и недоволни елементи в духовните училища, които със съдействието на Комитета за изповеданията се подменят с по-млади и по-лоялни. От страна на Комитета се предлага да се формира при Синода учебен комитет, който да се занимава с преподавателските кадри и да наблюдава, изучава и насочва по-добре патриотично-възпитателната работа. Освен това Комитетът смята да предложи на патриарха да се установи занапред практика за по-прецизно проучване кандидатите за архиерейски наместници и за нови свещеници с цел да не попадат между тях политически нестабилни или криминални елементи.

Общо взето всред църковните православни служители, чийто брой е около 10 000, преобладава лоялен и патриотичен дух. Това се дължи и на значителната просветна и възпитателна патриотична работа, която църквата върши ежегодно и от амвона всред богомолците. За тази дейност църквата търси и получава съдействието на Комитета за изповеданията.

2. Кадровият въпрос при турското мохамеданско изповедание е далеч по-труден. В Главното мюфтийство има вакантни длъжности, които не се заемат поради липса на подходящи лица. Самият главен мюфтия, по начало лоялен човек, няма умение да подбира и издига по-млади служители, а освен това има силен нагон да управлява еднолично. Комитетът досега не можа да помогне за попълване на мюфтийството с необходимите висши служители, които трябва да се заемат и с важната международна миротворческа дейност на изповеданието, която ще се засилва занапред, а това не е по силите само на главния мюфтия.

Начело на районните мюфтийства, които са 6, стоят лоялни мюфтии, които не създават трудности и съдействат за политическата възпитателна работа всред имамите, които са към 500 в цялата страна. Досега се работи всред тях главно по линията на защита на мира, а по-малко с оглед на преките задачи, произтичащи от решението на ЦК за работата всред турското население. Прояви на груба нелоялност всред служителите няма. Някои районни мюфтийства развиват полезна дейност в защита на мира, за което са получавали похвали и насърчения от Националния комитет за защита на мира.

За българското помашко мюфтийство в Смолян може да се отбележи, че то се възглавява от мюфтия, подчертан патриот и влиятелен църковник. Под негово ръководство от дълги години се води просветна и възпитателна борба за националното осъзнаване на помашкото население. Тази дейност на мюфтията и на неговите сътрудници от една година е смутена от някои неправилни схващания за религиозен фанатизъм и нормална църковна дейност.

И за двете мохамедански изповедания е характерен един голям факт, че вече са ликвидирани т.н. незаконни ходжи, чиито брой преди десетина години бе значителен. Пред тях обаче стои голям въпрос: откриване на ново духовно училище, което да даде правилно политическо възпитание, като някои младежи бъдат изпратени в арабски или други мохамедански висши училища, тъй като още за продължителен период ще бъдат необходими подобни кадри.

3. По редица причини кадровият въпрос в Българската католическа църква стои и ще стои занапред много остро. Тук е много силна духовната и административна зависимост от Ватикана. Опитите за формиране на национални католически църкви в някои социалистически страни пропаднаха. Освен това продължителният период без духовно училище доведе до почти пълно остаряване на техния свещенослужителски състав. Неотдавна се състоя т.н. Берлинска конференция, създадена в ГДР за работата сред католическите среди на Запад. Помолени бяхме от страна на Националния фронт на ГДР да изпратим няколко делегати от България, но никой не се съгласи без разрешение от Рим. Дори ръководителите владици, които минават за относително лоялни, понякога правят нарушения, като се крият зад незнанието на законите. Заедно с разрешаване на някои други въпроси на Католическата църква следва незабавно да се обърне най-сериозно внимание на нейните кадри.

4. Четири от петте протестантски секти имат относително лоялни централни ръководства. Но продължителният период на липса на религиозно училище за пастори също налага да се търси някакво разрешение. Също необходима е работата за ограничаване зависимостта от международните централи на протестантизма. Необходимо е обаче на първо време да се ликвидира с крайно ненормалното положение в църквата на адвентистите, която от редица години регистрира най-много закононарушения, тъй като нейните ръководни кадри почти изцяло се оказаха нелоялни.

5. Армено-григорианското духовенство и това на израилтянското изповедание не създават проблеми в кадрово отношение – те освен че са малобройни, но са и лоялни. Не такова е обаче положението в дъновисткото „Бяло братство", дето покрай лоялните дейци има стремеж от една дискредитирана група да си възвърне ръководното положение, което е имала по-рано.

При все че духовенството и църковните служители у нас да не причиниха досега тежки недоразумения, смущения или даже открити демонстрации, каквито случаи имаше неотдавна дори в СССР, макар да не се подадоха да снабдяват западната реакционна пропаганда с писмени изложения, протести и други материали, кадровият въпрос си остава постоянно открит и налага освен решаване на нерешените въпроси, но и постоянно следене и изучаване на настроенията всред духовенството от всички изповедания у нас. През 1970 г., използвайки традиционния събор-панаир на Тодоровден, петдесятната църква в Стара Загора имаше около 700 посетители от цялата страна. На църковните служби е допуснато чрез тъй наречените свидетелства обругаването на нашата медицина и провеждане на специални младежки служби в присъствието на повече от 200 младежи и девойки от цялата страна – предимно селяни. С това действие бе нарушен чл. 20 от Закона за изповеданията. Бе поискано от централното ръководство на тази секта да издаде окръжно, в което да изясни правилното отношение към медицината и нейните успехи и да отстрани от длъжност старозагорския пастор. Указанията на Комитета бяха възприети и изпълнени.

III. Относно спазване законността

В дейността на православната църква има немногобройни опити да се заобикалят закони, като например при ремонтите се извършват някои преустройства, без да се съгласуват със съответните органи, много рядко се построява нов параклис без съгласуване, като практиката е да не се строят нови църкви, въпреки законния текст, който допуща това. По-сериозни нередности и нарушения има по отношение на финансовата дисциплина. По внушение на Комитета, вследствие на получени сигнали, миналата година бе предприета финансова ревизия на някои централни църковни поделения. Макар резултатът да не бе особен, убеждението е, че нарушения има. Токущо приключи и тематичната ревизия от органи на Контролно-ревизионното управление при М[инистерст]во на финансите, която обърна внимание и задължи да се изправят по-съществени нередности. Има обществено мнение, че при новия патриарх, известен като строг финансист, ще бъдат отстранени хората и възможностите за злоупотреби с финансови средства и строителни материали.

В последните две години най-съществени нарушения на законите допуснаха Пловдивската католическа митрополия, Съюзът на петдесятните църкви и Съюзът на адвентистите от седмия ден. Всред вярващите католици от Пловдивски окръг бе разпространена в превод една внесена отвън молитва, в която се отрича всякаква атеистическа власт. Всички екземпляри на молитвата бяха иззети по нареждане на Комитета за изповеданията, като този случай послужи да се отклони молбата за утвърждаване на устава на тази църква, което я поставя в положение на търпимост, при което се ползва с ограничени права на юридическа личност. Подобна мярка бе наложена и на адвентистката секта, която въпреки изричните изисквания на закона за изповеданията влезе в контакт с чужди представители без специално разрешение и поднови пълномощията за собственост на част от своите молитвени сгради върху чуждестранно юридическо лице. От страна на държавни и обществени органи нарушения на законните права на църковните организации има във връзка с ремонтите и поддържането на молитвените домове, както и във връзка с прилагането на разпореждането на правилника за гражданските ритуали. Така напр. ОНС в Пазарджик спря и забрани ремонта на църквата в с. Славовица. Както се изясни, основанието на съвета било, че може да се допусна ремонт само на сгради, които са обявени за паметници на културата. Такова превратно тълкуване означава пряка забрана на църквата. Характерно е, че ръководството не възприе многократните писмени и устни изяснения, но и когато получи писмено нареждане от Министерския съвет отказа да го изпълни и въпросът остава открит и досега. А вътрешната украса и инвентарът на църквата са изложени на унищожение.

В Смолянски окръг има съставени актове и глобени свещеници, защото извършват помени в гробищата и обреда за хвърляне кръста в река на християнския празник Богоявление. Това очевидно става вследствие на решение на сесия на Окръжния народен съвет от м.г., т. 2, буква „в“, което гласи: „Изпълнителните комитети на общинските народни съвети да поведат

енергична борба против провеждането на религиозни обреди извън молитвените домове, което е грубо закононарушение“. Защо грубо нарушение? Член 7 от Закона за изповеданията ясно разпорежда, че „религиозните служби и процесии на открито се подчиняват на общите законни и административни разпореждания“. Освен това тези обреди се извършват по общоприета традиция във всички православни църкви и според устава на църквата, който е одобрен от Министерския съвет. За този окръг е характерна и една резолюция на окръжен партиен пленум от миналата година, която гласи: „Народните съвети да вземат мерки за пълно утвърждаване на нови граждански ритуали, за пресичане и окончателно премахване на обрязването, за недопущане на незаконни съжителства и религиозни обреди при бракосъчетания, погребения и даване имена на новородените“.

В Русенски и Търновски окръзи има масови случаи на погребения, които са извършени по църковния ритуал, да се отказва противозаконно изплащането на направените разноски, а също се налага и фактическа забрана на църковните погребения. По този случай свещ. Ваков от с. Ценово пише: „Венчавки нямаме вече, кръщавките вече са рядко явление и сега се посяга и на погребенията – защо стават тия неща, какъв е този закон, нашите християни няма кой да ги защити...“ При проверка по инициатива на Комитета се оказа, че даже началникът на финансовия отдел на ОНС в Търново така тълкувал и така прилагал наредбата...

При провеждането на решението за националното осъзнаване на помашкото население възникнаха остри проблеми във връзка с нормалното протичане на религиозния живот. Окръжното ръководство тази година забрани издаването на религиозно календарче, каквото в миналото ежегодно се издаваше и каквито издават всички изповедания в страната. Това става без съгласуване с Комитета и при упражняване натиск върху местното мюфтийство. Болезнен е въпросът с официалното и неофициалното настояване ходжите и старите религиозни хора от този край да си сменят имената, които исторически са свързани с религията. Въпросът е много сложен, подобен прецедент няма в никоя друга страна и това фактически може да доведе до забрана на религията по административен ред. Голямата опасност обаче се състои в това, че с подобен натиск националният въпрос може да се измести на религиозна основа и с това да се компрометира едно положително и необходимо дело. А трябва да се има предвид и това, че от страна на имамите не се оказва съпротива, защото в мнозинството си те са лоялни, преценени като такива при назначението им от отговорните места. Но сега тяхното поведение се таксува като пасивна съпротива и коварство.

В тази практика изпъква липсата на яснота по въпроса какво е верски фанатизъм и какво е нормална църковна дейност. Налага се да отбележим, че такава яснота няма и у някои лица, отговорни за гражданските ритуали. Когато провеждането се възлага на съветите, много често се забравя конституционното положение за свободата на съвестта и че въпросът за изпълняването на религиозните обреди от гледище на държавата е частно дело. Антирелигиозната пропаганда е дело на партийните и обществени ор-

ганизации, но не и на държавните органи, каквито са народните съвети. От това гледище не са издържани някои решения на ОНС в Смолян и другаде, а също и някои статии. Като например статията на Клинков, секретар на ГНС в Кюстендил, поместени в сп. „Народни съвети“, кн. 9 от 1970 г., в която се заявява: „Грижата на изпълнителния комитет на Кюстендилския градски народен съвет за непрестанно утвърждаване и развитие на нови граждански ритуали… прегражда и отстранява религията от бита на хората“. Този секретар явно не съзнава, че провежда антиконституционна дискриминация по отношение на вярващите. Но ясно е, че и много други не са наясно по този политически въпрос. Правилна е според нас постановката на в. „Работническо дело“ (брой от ноември), който изтъква, че ще се влияе чрез примера на нещо по-привлекателно, по-солидно, по-красиво, по-достойно. Същата мисъл се изтъква в една статия на „Наръчник на агитатора“, № 19 от 1970 г., „Животът, се казва в нея, убедително показа, че докато ние забраняваме даден обичай, то една част от хората си ходят по сборове. Ние ги заплашване със санкции, а те отиват в църква. Ние използваме в някои случаи административни средства за въздействие, а те скришом от нас кръщават децата, венчават младите, погребват с опявка умрелите, защото не предлагаме нещо ново, привлекателно, съдържателно“.

IV. Външна и миротворческа дейност

През последните няколко години се засилиха междуцърковните контакти и се активизираха международните църковни организации: Световният съвет на църквите, Християнската миротворна организация, Европейската християнска организация и др. Засили се и движението за диалог между отделните църкви (между православните църкви – за решаване на някои въпроси за тяхното развитие в съвременния свят и подготовката на вселенския събор, диалог с така наречените дохалкидонски църкви, с Англиканската църква, а също и контактите между Ватикана и православните църкви). Редица съображения и интереси налагат разширяване на контактите с гръцката, кипърската, александрийската и антиохийската църкви, както и с Вселенската патриаршия, православната църква на Индия. През 1971 г. Българската православна църква в най-тесен контакт и съгласуваност с Руската православна църква е участвала сравнително активно в междуцърковния живот. Взела е участие в три конференции на Световния съвет на църквите – в Етиопия, Дания и Белгия. Български църковник е член на ЦК на тази организация. Църквата е участвала в 11 съвещания, устроени в ХМК (пет в Прага, едно в Братислава, четири в Москва, едно в ГФР и едно във Варшава), а с десетчленна делегация взе участие в конгреса на ХМК в Прага. Синодът подготви и изпрати участници в диалога с Англиканската църква, както и във всеправославното съвещание в Женева. Православната църква участва като гост наблюдател на конференцията на Европейските църкви, както и на образуваната преди няколко години Берлинска католическа конференция (организация на прогресивните католици).

През годината църквата участва в някои непредвидени междуцърковни мероприятия – в църковния симпозиум в Хайделберг, посветен на източните църкви и на църковното изкуство, в интронизацията на патриарха на Коптската църква. Четиричленна църковна делегация взе участие в тържествата в Атина и Солун по случай 150-годишнината от освобождението на Гърция от османско робство. Бе изпратена делегация за участие в тържествата по интронизацията на руския патриарх. По искане от ГДР църковна делегация направи двуседмично посещение на църквите в ГДР, за да запознае църковните среди там с устройството на нашата църква и отношенията между църква и държава.

От своя страна през годината църквата бе домакин на някои междуцърковни съвещания и тържества. В София заседава сесията на ЦК и изпълкома на Световния съвет на църквите, на младежката комисия и на Израело-арабската комисия при ХМК. През годината на два пъти делегация на православната църква от Скопие, в състава на която влизаха епископи, завеждащи епархии, направи посещение на Синода. От подобен род посещение бе направено и от Еладската църква за запознаване с живота на манастирите у нас.

На траурните тържества, свързани с погребението на патриарх Кирил, взеха участие представители на всички православни църкви, представители на Ватикана, ХМК, ССЦ и др.

Във външната дейност на църквата особено изпъкват две събития: участието в международния християнски конгрес за мир, състоял се през октомври т.г. в Прага, и сесията на Изпълнителния комитет на Световния съвет на църквите (Женева), която се състоя през септември т.г. в София. И в двете международни прояви нашите църковни представители бяха дейни и на висота. Пражкият конгрес бе удостоен с внимание от такива световни личности като Индира Ганди, д-р Алиенде, У Тан, Якубо Говон и др. В софийската сесия пък взеха непосредствено участие най-изтъкнати църковни личности, които се ползват в своите страни и с политическа тежест. А те представляваха страни от всички континенти. Запознаха се с църковни и културни паметници, посетиха Черноморието и присъстваха на манифестацията и приема на Девети септември. Бяха направени много положителни изказвания за нашата страна.

Към външната дейност на Българската православна църква спада и дейността на нейната задгранична епархия за САЩ, Канада и Австралия. Там положението отдавна е неблагополучно. Има три главни пречки за нормална дейност: МПО, реакционната българска емиграция и дейността на новообразуваната македонска църква. Въпреки изпратените оттук свещеници досега епархията организационно не е укрепнала, курсовете по български език са вяли, както и другата дейност. Но една значителна проява през това лято бе организираната от свещениците в САЩ и Канада, екскурзия на младежи до България с едномесечен престой. Отзивите от видяното, а то беше почти цялата страна, са много положителни.

Тази все по-широка междуцърковна дейност на църквата налага съдействие за изграждането на специален отдел при Синода за нейното правилно насочване и най-целесъобразно използване на подходящите за външна дей-

ност кадри. Това предполага и изграждането на сектор при Комитета, който да организира постоянно и по-пълно следене на междуцърковния живот и проучване на неговите тенденции и проблеми. През годината Комитетът е взел участие в четири съвещания на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, на които са обсъждани главно въпросите за координиране участието на църквите от социалистическите страни в междуцърковната дейност.

V. Поддържане на историческите и архитектурни паметници на църквата

Един от въпросите, който през последните години изисква повече внимание от страна на Комитета, е опазването на църковните паметници. Чрез Комитета се отпускат ежегодно към 150 000 лева за реставрация на най-застрашените от увреждане църковни паметници. Съгласувано с Института за паметници на културата Комитетът разпределя средствата и следи за тяхното правилно разходване.

Сериозен проблем представляват манастирите на православната църква, които са над 100, в голямата си част паметници на културата, обикновено разположени сред най-добрите обекти за туризъм, но останали без необходимите грижи и поддържане поради сравнителната си изолираност и отдалеченост от населените места, липса на монаси и средства за поддържане. Въпросът за по-нататъшната съдба на това старо наследство и грижите за него става все по-актуален.

Особено повишеният интерес напоследък към старобългарското изобразително изкуство и по-специално към стенописите в иконописта насочи църквата към по-системни грижи за опазването и реставрацията им. Масовите кражби на икони и дори на стенопис, принудиха Синодът да създаде по епархии хранилища на най-ценните икони, излезли от култова употреба, а в Пловдив и София са създадени и специални ателиета за реставрация на застрашените от увреждане. С помощта на окръжните народни музеи бе извършена паспортизация на иконите в страната, но Институтът за паметници на културата не е още в състояние да окаже необходимата помощ и съдействие за опазването и проучването на това изключително ценно наследство. Въпросът повдигнат от неговия председател (вж. „Раб[отническо] дело“ от 18.X т.г.) за съхраняване на излезлите из култова употреба икони, както се вижда, е намерил едно правилно разрешение.

Трябва да отбележим и това, че през тази година завърши външният ремонт на историческата българска желязна църква в Цариград, като през идната година ще продължи вътрешният ремонт.

VI. Организационни въпроси

Заетият от практиката на социалистическите страни принцип на задължително съгласуване основните въпроси, отнасящи се до църквата, с държавния орган по църковните дела и залегнал като основно положение в

утвърдения от Министерския съвет правилник за Комитета за изповеданията, от няколко години практически не се спазва и се нарушава от най-отговорни места.

Най-напред ще посочим отдела за ПА на ЦК. През 1969 г. бе пренебрегнато мнението на Комитета, като изобщо не бе изслушано предварително и бяха дадени някои официални указания, които коренно противоречаха на едно марксистко-ленинско отношение към църковния институт. Тези указания трябваше Комитетът да оборва на по-отговорни места и накрая да наложи тяхното отменяване. Това се отнасяше до великденския празник в София с оглед на възможни смутения от страна на младежи в катедралния храм „Ал. Невски". Но и по други въпроси, като този за национално-културната работа всред домашното население или по въпроси за утвърждаването на новите граждански ритуали – въпроси от голямо обществено значение и най-тясно преплетени с религиозните традиции и съвременното отношение към религията, също не се намира за необходимо да се разгледат изясненията на държавната служба за църквата. Излишно е да се подчертава колко ненормална е тази практика. Комитетът своевременно е обърнал внимание върху това нещо.

През май т.г. Комитетът отправи специална записка до министъра на външните работи във връзка с грубо потъпкване на принципа на координация. От няколко години, се казва в записката, на едно известно духовно лице се възлагат мисии в чужбина – досега в социалистически страни, а напоследък в Италия (Ватикана).

Комитетът за изповеданията бе предупредил, че лицето няма необходимите качества за що-годе сериозна работа, особено когато му се възлага да я върши само, без непосредствен контрол. Беше обърнато внимание, че този човек има слабост и от друг характер, включително и политическа нестабилност. Тогава ни се каза, че всичко около това лице е известно, но си струва да се направи опит с него за популяризиране на някои наши национално-политически тези.

Ние не сме запознати с нито един доклад от посещенията на архимандрита в СССР, Румъния, Полша, Чехословакия и ГДР. Но ето какво се получи по служебен път в Комитета по църковните въпроси. В Москва въпросният си е позволил да говори много неща лично против патриарх Кирил, които имат субективен и клеветнически характер. Например: патриархът насочвал църквата срещу народната власт и че разпалвал до крайни предели религиозността. В Полша разговорите и беседите на архимандрит Горазд са били използвани от реакционните ръководители на католическата църква във вреда на полската държавна политика. В Берлин научността на една от беседите на нашия пратеник е била на конфузно равнище. За това има съобщение на наш официален орган.

Когато се узна за последното му заминаване за Рим (Ватикана), което според закона за изповеданията трябваше да бъде предварително съгласувано с Комитета за изповеданията и със Синода, архимандритът, въпреки че беше официално предупреден от Синода и Комитета да не установява

контакт с висш ватикански представител, пристигнал неофициално у нас, архимандритът не само че се срещнал, но е дал вечеря на чужденеца. А преди заминаването си за Рим същият поискал двуседмичен отпуск от наместник-председателя на Синода въз основа на медицинско свидетелство, в което е отбелязано, че страда от подкожен сърбеж.

Тази вредна за отношенията с църквата, патриарха и Синода дейност се провежда официално от някои органи на ЦК и БАН.

През юни т.г. от Комитета бе изготвена друга записка до министъра на външните работи, но поради претрупаност от работа и събития – парламентарните избори, патриаршеския избор, международната конференция на Световния съвет на църквите в София, Световния християнски конгрес за мир в Прага – не бе предадена. По-главното от записката е следното:

От няколко години, а напоследък все по-често на Комитета по църковните въпроси стават известни някои факти, които говорят за неразбиране или пък за произволни действия, които представляват вредна намеса във важни въпроси на провежданата към църквата партийна и държавна политика. Понякога например отговорни лица в църквата, чието положително отношение към държавния строй е добре познато, изненадват с публични изказвания, които имат предизвикателен характер и които безусловно са вредни. Такова бе държанието на неотдавна починалия главен секретар на Синода – епископ Стефан Главиницки.

Още по-сериозен е случаят с Неврокопския митрополит Пимен. Напоследък той се присъедини към някогашните съперници на покойния патриарх за патриаршеския престол, каквито бяха сегашните стари митрополити на Враца и Варна, и по този начин се оформи тъй наречената група на старшите митрополити. Те се застъпват за „синодално управление", като чрез различни претексти се стремяха към отлагане избора за нов патриарх. Такава дейност бе безспорно вредна, макар да не бе в състояние да наложи решителен обрат. Все пак в чуждия реакционен печат проникнаха сведения за дейността на тази група. Явно е, че и в този случаи може да е предприета погрешна стъпка.

Със Сливенския митрополит Никодим се постъпва малко по-другояче, но също вредно, като последният се изнудва да дава мнения и да приема лица на служба при себе си, които демонстративно не се вслушват в указанията на службата, която е натоварена с провеждането на политиката към църквата. Един от тежките случаи на провал вследствие незачитане принципа на задължителната съгласуваност бе митрополитския избор в Стара Загора преди четири години. Тогава се стигна до много остър конфликт с патриарх Кирил, последиците от който се чувстваха и до смъртта му. Признаци на подобен похват се почувстваха и по време на подготовката на проведения през тази година митрополитски избор във Видин.

Към другите изповедания се подхожда понякога по същия начин. Случаи, които наподобяват описаните, има по отношение на някои мохамедански и протестантски представители, а преди няколко месеца в едно от районните управления в София и Пловдивското окръжно управление на МВР бяха извикани двама католически владици. Последните се оплакаха в Комитета за

изповеданията от грубото държание към тях от страна на държавните органи от тези управления.

Явно е, че с такива и подобни действия се нарушава основният принцип, върху който почиват най-важните функции на държавния орган по църковните въпроси, който бива изместван.

Ще съобщим още един тежък случай на несъгласуваност. Миналата година органи на милицията започнаха продължително следствие срещу един учител в Духовната семинария, когото подозряха в опит за умишлено подпалване на Синода. Заподозреният е бил дълго увещаван да признае, че е станал оръдие на един от митрополитите. Митрополитът е един от най-лоялните архиереи, награден с орден „Народна република България". Това създаде съвсем неоправдано напрежение в църквата, появиха се най-различни тълкувания, оскърбеният митрополит направи настоятелна молба за обективна и грижлива анкета, която молба бе препратена от нас на надлежните органи, но не получихме никакъв резултат.

Още един случай. От органите на милицията бе интерниран за две години софийският гражданин Божков, който е ръководител на една от нерегистрираните църкви на сектата на петдесетниците. Ако бяха съгласували, на тези органи щеше да стане известно предварително, че това лице от името на църквата преди няколко месеца бе подало молба за регистриране в Комитета за изповеданията и тази молба се проучваше. При запознаването с обвиненията се оказа, че редица от тях са неоснователни или не съществени.

При подобен случай в Кърджали на две писма на Комитета да ни се дадат мотивите и нещо по-подробно за провиненията на местния протестантски пастор, от ОНС ни се отказаха всякакви сведения, а при лична среща ни се каза, че не било удобно да се пише по такива работи. А ние бяхме помолили да ни се дадат тези сведения поверително! При това, бяхме се позовали и бяхме цитирали правилника на Комитета, утвърден от Министерския съвет.

Друг характерен случай, при който се касае за наложена обща забрана за извършване на църковни погребения в търновското село Сушица, откъдето се получи изложение, подписано от много вярващи. Съобщава се, че при смърт дори на 70, 75, 80, 85 и даже 93-годишни старци от 6 месеца (писмото е от 12 юли т.г.) не се допускат свещеници да ги погребват, а „партийните в 12 часа го вземат с музика направо в клуба, там свири грамофонна плоча и направо го носят в гробищата като животно". Когато изпратихме жалбата за проверка, ОНС ни отговори, като отговорът съдържаше най-безцеремонни лъжи.

VII. По някои важни политически въпроси на съвременното отношение към църквата

1. Завеждащият сектора за атеистическата пропаганда и отговарящ за църковната политика през 1970 г. помести във „Философска мисъл" статия[66],

[66] Има се предвид статията на Стойно Баръмов „В. И. Ленин и опитите за сближаване на християнството с комунизма", публикувана в сп. „Философска мисъл", кн. 2, 1970, 114–122. По това време авторът е инструктор в отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП, където

която предизвика силно смущение сред най-лоялните църковници у нас. Авторът без никакви уговорки твърди, че лоялността на Българската православна църква, поддържането от нейна страна на социалистическия строй като справедлив и хуманен, както и в подкрепа на международната политика на социалистическия лагер – всичко това се правело с единствената цел да се задържи процеса на масово отказване на вярващите от религията. Авторът е категоричен в твърдението си, че зад усилията на българските богослови да обосноват лоялността на църквата към социализма се крие идеологическо въжеиграчество, че това е част от общия план на модернизация, обновление и приспособяване. В посочената статия фактически се оспорва възможността и правото на вярващия да бъде патриот.

Това според нас е дълбоко погрешна и много вредна теза. Явления на модернизация у нас няма. Има обаче едно богато патриотично минало на църквата, която е основата и нравствената опора на църквата, когато сътрудничи и поддържа социалистическия строй и българо-съветската дружба. Когато този автор, пък и някои други омаловажават или изцяло отричат патриотичните мотиви и заслуги на църковните дейци в миналото, те подкопават лоялността и допринасят за политическо разединение на нашето общество.

2. Във връзка с борбата за национално осъзнаване на помашкото население се води кампания за замяна на личните имена от арабски и турски произход. Понеже тези имена най-тясно са свързани с религията, която все още има значително влияние сред голяма част от това население, натискът вярващите граждани от средна и по-напреднала възраст да си сменят имената означава фактически забрана на религията. Това се почувства напоследък, когато все по-настойчиво се агитира и духовните лица да си сменят имената.

В случая има опасност, доста реална, да се постави националният въпрос на верска основа. Това би предизвикала големи усложнения. Въпросът подлежи на незабавно компетентно обсъждане. Според нас за такава замяна не би трябвало да се настоява на този етап, като духовните лица няма да пречат на това движение, но особено ще настояват за народността, за която теза особено активно е работила и може и занапред да работи Смолянското районно мюфтийство. Случаят в с. Кириково[67], дето е назначен ходжа с променено име и от 180–200 посетители на джамията, сега посещават само 10–15, докато другите са се пръснали по съседните села, е доста показателен.

3. С решението за гражданските ритуали, чието организиране се възложи на народните съвети, възникват също нови проблеми. Преди всичко от страна на длъжностните лица се води антирелигиозна пропаганда. Това влиза в противоречие с конституционния принцип за свобода на съвестта, на дело се стига до дискриминиране на една част от гражданите (вярващите) и се нарушава принципното становище, че за държавата религията е частно

работи от декември 1966 г., а от април 1974 г. е завеждащ сектор „Масова пропаганда" към същия отдел. С решение на ПБ на ЦК на БКП от 6 февруари 1975 г. именно Стойно Баръмов е назначен за председател на Комитета – вж. док. № 74.

[67] Вероятно се има предвид с. Кирково.

дело на гражданите. За това би трябвало да се държи сметка и поради обстоятелството, че всичко свързано с гражданските ритуали се финансира от държавните приходи, които постъпват от труда на всички – невярващи и вярващи. Това би трябвало да се има предвид от създаваните към народните съвети комисии за гражданските ритуали, а също и от организациите на Отечествения фронт, на които се възлага извършването на някои ритуали.

ПРЕДЛОЖЕНИЯ

Като се вземе предвид, че поради две неблагоприятно стекли се обстоятелства нормалната работа на Комитета за изповеданията страда от продължително време и като се има предвид всичко изложено, Комитетът предлага в непродължителен срок да бъдат решени следните въпроси:

1. Да се обмисли целесъобразността и се реши преминаването на Комитета под наблюдението на друг отдел на ЦК на партията, може би към това на Административния.

2. Подготвяне и излизане на партиен документ за изясняване партийното и държавно отношение към религията и църквата във връзка с конституционното положение на свободата на съвестта.

3. Обсъждане въпроса за евентуално възстановяване старото положение на Комитета за изповеданията в системата на Министерския съвет, както е във всички социалистически страни.

4. Преутвърждаване и допълване на Правилника за работата на Комитета от страна на Министерския съвет и решаване въпроса за координацията с народните съвети.

5. Попълване вакантните места в Комитета.

6. Основно проучване състоянието на българските църковни общини в чужбина и особено в САЩ, Канада и Австралия и съдействие за подобряване ръководството на църквите от страна на Синода.

7. Организационно и финансово уреждане на въпроса за документация за съвременния църковен живот в чужбина.

8. Откриване, подготовка и издигане на необходимите кадри от мохамеданско, католическо и протестантско изповедание, потребни за участие в международното църковно движение за защита на мира и за дружба между народите.

9. Издаване периодичен служебен бюлетин за дейността на църквата у нас и в чужбина.

10. Изясняване компетентността на някои ведомства по отношение на църковните въпроси.

11. Подобряване на съществуващото и създаване на нови законодателни актове за опазване на църковните художествени ценности.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 355, л. 1–31. Копие. Машинопис.

№ 61

Записка на КВБПЦРК в отговор на отправени обвинения от председателя на ОНС – Смолян Величко Караджов[68] за инициативи, несъответстващи на партийната политика

София, 3 февруари 1972 г.

Председателят на ОНС в Смолян е отправил справка, в която се оплаква, че Комитетът за изповеданията проявява някои инициативи в Смолянски окръг, които според него „не съответстват на партийната линия и политика". Др. Караджов твърди, че длъжностни лица като Михаил Кючуков не се съобразяват с решенията на ЦК на БКП и „вместо да насочат своите усилия към действителните врагове на нашата нация и страна, сплетничат и клеветят тези, които честно и според силите си, работят за изпълнение на своя патриотичен и партиен дълг".

В подкрепа на своите твърдения др. Караджов привежда следните три факта:

1) През 1970 г. Михаил Кючуков е пожелал да разведе из Смолянски окръг председателя на държавната служба по църковните въпроси в ГДР Зайгевасер и избрал за посещение с. Доспат[69], известно със своя религиозен фанатизъм, туркофилство и разкрита шпионска група. Това намерение на Кючуков било обсъдено в ОК на БКП, който решил гостът да бъде разведен в друг район. Др. Караджов е убеден, че Кючуков умишлено е избрал Доспат.

Истината по този факт е следната. При разговор в Комитета между Кючуков и Смолянския мюфтия Сеферков, последният е бил предизвестен, че германският гост ще посети Смолянски окръг. Сеферков първоначално е предложил да бъде посетено с. Доспат като оригинален край с красив язовир и представителна джамия. Предвиждало се е посещение на джамията и разговор с имама. По-късно Сеферков се е обадил по телефона, че има предложение за Смилян, което Кючуков е приел.

2) Кючуков е представил справка на Иван Башев през 1971 г. за воден разговор със Сеферков, в който последният споделя тревожни факти за натиск и заплахи по отношение на вярващите в Мадан, Рудозем и някои села, забрана на ОНС за издаване на календари и др. Др. Караджов не допуска Сеферков да е споделял тези факти и твърди, че Комитетът грубо и тенденциозно е предал разговора.

Комитетът смята, че за установяване на истината би трябвало да се разговаря със Сеферков и да се направи проверка на фактите, които Комитетът съобщава в докладната записка до министъра на външните работи.

---

[68] Величко Караджов (1926–2006) – политически деец на БКП, родом от Златоград. През 1944 г. става член на РМС. Секретар на ОК на БКП – Смолян от 1970 г. На следващата година заема поста председател на Окръжния народен съвет. Първи секретар на ОК на БКП – Смолян от 1974 до 1983 г. Член на ЦК на БКП от 1976 до 1986 г.

[69] Обявено за град през 1974 г. с Указ № 1942 на ДС на НРБ от 4 септември.

3) Третият факт, който др. Караджов привежда, е направеното от Комитета предложение през рамазанския месец и Байряма към редовно действащите в окръга 53 районни джамии за всичко 280 селища да бъдат отворени още 16 такива. Др. Караджов изразява увереност, че с това предложение Комитетът е искал да затруднява изпълнението на решенията на Секретариата на ЦК на БКП от 17.VII.1970 г.[70]

Обясненията на Комитета по това обвинение са следните. След въвеждането на имамски райони, когато $^{2}/_{3}$ от джамиите и месчитите бяха затворени, по уговореност с окръжните съвети през време на рамазанския месец се отварят в петъчен ден допълнително джамиите в някои села поради голямата им отдалеченост от централната джамия. Така се избягват основателните недоволства на вярващите стари мюсюлмани, които не могат да пътуват в студ и дъжд по 8–10 километра, за да се молят. Това е политика в цялата страна, дето има мюсюлманско население. В 1970 г. обаче в някои селища на Смолянски окръг, дето се отваряха по-рано джамии през време на рамазана, се получи забрана. Това създаде недоволство. При мюфтията Сеферков идваха делегации от вярващи да протестират и да искат отваряне на джамиите. През 1971 г. той отправи до Комитета молба за отваряне допълнително на 16 джамии през време на рамазана в най-отдалечените от централните джамии села и с труден терен за пътуване. Комитетът прецени искането за справедливо и занима ОНС, но не срещна разбиране, след което запозна Ив. Башев с характера на нашето различие.

Др. Караджов е уверен, че е постъпил правилно, тъй като коранът не задължава мюсюлманина да се моли непременно в джамията, а могло и вкъщи. Комитетът смята, че в случая се проявява грубо ограничение на религиозната свобода в момент на най-голяма религиозна активност (рамазана), крайно нежелателно за нас, защото създава вреден фанатизъм и превръща религиозния въпрос в политически.

Комитетът има убеждението, основано на редица тревожни факти и явления в Смолянски окръг, че решението на Секретариата на ЦК на БКП от 17.VII.1970 г. се прилага в Смолянски окръг в някои отношения с чужди на нашата партийна политика методи, което довежда до сериозно нарушаване на конституцията и Закона за изповеданията и представлява отклоняване от партийната политика с неизбежните от това резултати.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 739, л. 1–3. Копие. Машинопис.

[70] Визира се решението на Секретариата на ЦК на БКП (протокол № 549) от 17 юли 1970 г. „За по-нататъшното подобряване на работата за националното осъзнаване и патриотичното възпитание на българите с мохамеданска вяра“.

№ 62

Решение „А“ № 493 на Секретариата на ЦК на БКП за провеждане в България на съвещание на държавните органи по религиозните въпроси с приложена докладна записка от отдел „Пропаганда и агитация“[71]

София, 5 май 1972 г.

Дава съгласие през октомври 1972 г. в нашата страна да се проведе поредното съвещание на държавните служби по църковните въпроси от братските социалистически страни. Съвещанието да трае 4 дни, като бъдат поканени 25 представители от СССР, ГДР, Полша, Монголия, Румъния, Чехословакия и Унгария.

До Секретариата на ЦК на БКП

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА

Относно: провеждането на поредното съвещание на държавните служби по църковните въпроси от братските социалистически страни в нашата страна

През последните години се установи практиката да се свикват периодични съвещания на държавните служби по църковните въпроси от братските социалистически страни – СССР, ГДР, Полша, Монголия, Румъния, Чехословакия, Унгария и България. На тези съвещания се обсъждат най-актуалните въпроси на съвременната църковна дейност в света и се съгласува работата на държавните служби с оглед да се създава единодействие на църквите от социалистическите страни в борбата за мир.

Досега домакини на това съвещание са били почти всички братски социалистически страни. На последното му заседание в Москва през 1970 г. е било изразено пожелание тази година то да се състои у нас. По повод на това Комитетът на българската православна църква и религиозните култове се е обърнал с писмо до ЦК на БКП да се разреши неговото провеждане през октомври т.г. На съвещанието ще присъстват не повече от 25 гости и ще трае 4–5 дни.

Като изхождаме от значението на тези съвещания, ние предлагаме Секретариатът на ЦК на БКП да приеме съответно решение, което прилагаме.

18.IV.1972 г.
София

Зав. отдел „Пропаганда и агитация“
на ЦК на БКП:

(*Д. Димитров*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 36, а.е. 2140, л. 1–3. Оригинали. Машинопис.

[71] В горната част на листа има пет подписа на членове на Секретариата на ЦК на БКП.

№ 63

Записка от председателя на КВБПЦРК относно трудностите и закононарушенията при внедряването на новите граждански ритуали

София, 5 юли 1972 г.

В работата по прилагане разпореждането за безплатните погребения заедно с положителните усилия и свързаните с тях резултати се допуска в редица села и градове практика на принуда и административен натиск както срещу служителите на култа, така и срещу гражданите, която (практика) е в противоречие с характера на правилника и нарушава конституционните положения, като се нарушава понякога грубо нашата социалистическа законност.

Нарушенията най-често се свързват с прилагането наредбата за безплатните погребения, когато на близките, пожелали църковния ритуал, се отказва безплатното отпускане на изброените в наредбата неща, отправят се груби заплахи за уволнение, заплашва се свещеник или се изгонва от дома, в който е поканен и др., на гроба вместо дървен кръст се поставя пирамида, въпреки желанието на близките.

Към Комитета са отправени в този смисъл редица изложения и жалби [както] пряко, така и чрез Синода. По някои от тях са извършени и проверки, за да се установи основателността им.

Конфликтите, които поражда грубото администриране и натиск върху близките на покойника получават особена острота и поради понятната психическа нагласа и в повечето случаи отблъскват гражданите, създават глух ропот и упорство, превръщат църковното погребение в нелегално и в крайна сметна услужват църквата.

В с. Славяново, Търговищко, съпругата на починалия на 9.Ш. т.г. Димитър Савов е поканила свещеника да го погребе, купила от него ковчег за църковно погребение, в който поставили покойника. По-късно съпругата е била дълго увещавана и накрая склонена да се откаже от църковното погребение. Покойникът е трябвало да бъде преместен в друг ковчег, изпратен от Съвета, след като 14 часа вече е престоял в първия, а свещеникът изрично предупреден от председателя на Съвета да не присъства на погребението. Покойникът е бил църковен човек.

В с. Сушица, Търновско, партийният комитет е взел решение според което църковното погребение се отменя. В църква не се погребват и църковните настоятели. Свещеникът е задължен, щом почине възрастен човек от религиозно семейство да напусне селото за 1–2 дена. В изложението си група селяни от с. Сушица пък пишат: „Ние жителите на с. Сушица страшно сме потресени относно погребенията от реда новата наредба в с. Сушица и то на местна почва. Ето вече изминаха от новата 1971 год. 6 месеца, но нямаме в с. Сушица нито 1 църковно погребение от 1 януари 1971 год. И досега колко погребение е имало в 12 часа партийните го вземат с музика направо в клуба там или свири грамофонна плоча и направо го носят в гробищата като животно. Става една неприлична работа има смърт на 93, 80, 85, 70, 75-годишни

старци и дигат смъртта от дома им свири музика, като че сватба излиза, а не смърт. А ние свещениците, ако ги повикаме да опеят умрелия, и то скришом или вечер, или сутрин рано крадешката у дома на умрелия, това положение много ни смущава и тревожи нас старите. Искаме внасяне в църква и погребение с попове, както беше по-рано без музика, а със свещеници и в църква. Ние знаем, че сега новата конституция е казано, че погребението ще става по желанието на близките, който желае църковно и който както желаят близните му. Никой няма право да се меси. Нашите партийните не признават нищо, само по новия ред. Това става на местна почва само в Сушица."

В Асеновград секретарят на съвета е забранил на свещениците да погребват в църквата, да посещават гробищата и да бият камбаните при смъртен случай. Градът е с много живи религиозни традиции.

Свещеникът от с. Буковец, Видинско, се оплаква, че председателят на съвета го предупредил, да не извършва църковно погребение без разрешително от съвета иначе ще го предаде на прокурора.

Подобни на изброените случаи има в Толбухинско, Смолянско, Търговищко, Варненско и др.

Обстоятелството, че във всички подобни случаи на административен натиск и принуда изпъква фигурата на председателя или секретаря на съвета уврежда престижа на местната власт и подсказва за тенденция принудата да засенчи търпеливата и грижлива работа за внедряване на социалистическия ритуал, което би трябвало да се върши от името на масовите организации вместо пряко от председателя на местната власт.

Наистина в основния доклад, изнесен през юни т.г. пред националното съвещание по изпълнение решението за по-широко внедряване на социалистическите граждански ритуали бе изрично подчертана необходимостта от грижлива и търпелива работа против използването на административни средства и методи. Но нито в доклада нито в изказванията не бе отделено никакво място за рецидивите, които съпровождат това изпълнение и които не са изолирани случаи, за да се направи разбор на техния характер и същност, да се посочи вредата от тях. А когато едновременно с това на съвещанието се поставя задачата да се направи прелом и се изтласка църквата от погребалните ритуали, които засега в 80–90% са религиозни опасността от засилване на религиозния натиск като средство за бързи малко и привидни успехи в района.

Значително по-малък с характер на изолиран случай е административният натиск, свързан с изместването на църковните кръщавки от гражданския ритуал за даване имена на новородените. В доклада изнесен пред националното съвещание се преценява като обезпокоителен факт, че все още голям брой от новородените деца се кръщават в църква. От приведения като най-характерен пример от Пазарджишки окръг обаче, дето от 4292 новородени с 1494 е проведен граждански ритуал, над 700 деца са кръстени в църква, тревожното според нас не са 700-те кръстени, а останалите 2000 деца, които, без да са кръстени, не са обхванати от нашия социалистически ритуал. Ако имахме възможност да привлечем тези семейства към гражданския

ритуал, то цифрата 700 кръстени не само не би изглеждала твърде голяма, но сигурно една значителна част от кръстените естествено щяха да бъдат отклонени от църква поради нашата активност и поради привлекателността на гражданския ритуал. А цифровите съотношения посочени за Пазарджик са приблизително същите за цялата страна.

Поради това че много често новородените се кръщават в църква, занесени от бабите им без изричното съгласие на родителите, Комитетът е поставил пред Синода искането в бъдеще при кръщавка свещеникът да изисква предварителното съгласие на родителите.

В доклада пред Националното съвещание се констатира, че въпреки изричното решение за преустановяване производството на ковчези от поделения на църквата, последната продължава да ги произвежда. Комитетът своевременно обърна внимание на Синода за преустановяване производството на ковчези. Оказа се обаче, че едновременното закриване на църковните работилници е свързано с редица трудности, тъй като преди постановлението в много окръзи промкомбинатите отбягваха производството на ковчези и това вършеше църквата. След излизането на решението за безплатните погребения някои окръжни и местни съвети (напр. Сливен) сами задължиха църковните работилници да продължат производството на ковчези, докато съответните промкомбинати го организират. От своя страна църквата имаше на склад известно количество произведени ковчези, а закриването на работилниците, в които са ангажирани работници и вложени машини, се наложи да стане постепенно. От излизането на постановлението църквата е намалила с ¾ производството и продажбата на ковчези и най-късно до края на годината то окончателно ще бъде преустановено.

Стои открит въпросът за производството на дървени кръстове като надгробни знаци. В Правилника е казано, че надгробните знаци се доставят безплатно. Дървеният кръст като църковен знак едновременно е религиозен емблем и по смисъла на 11-о постановление на Министерския съвет от 1953 г. производството му е монополно право на Синода. Освен това не е целесъобразно промкомбинатите като социалистически предприятия да се занимават с производството и доставката на кръстове. Тенденцията да се замени дървения кръст с пирамида при църковното погребение също е свързана с известна принуда. Тя изпъква още повече, когато пирамидата е изработена грубо и боядисана грозно.

Като излага своите наблюдения, свързани с работата по утвърждаването на гражданските ритуали и свързаните с тях нарушения на конституционни принцип за свобода на съвестта, Комитетът прави следните препоръки:

1. В предстоящото изменение и допълнение на инструкцията за работата на народните съвети по внедряване и провеждане на новите социалистически граждански ритуали да се вземе изричен текст, който да изключва изместването на търпеливата и грижлива идеологическа работа от административния натиск и принуда.

2. Да се осигури на църквата правото да произвежда и продава дървени кръстове като надгробен знак за религиозно погребение.

3. Идеологическата работа по внедряването на гражданските ритуали и особено на погребалния ритуал е особено трудна и деликатна. Придадена като грижа главно на председателя и секретаря на съвета или на партийния секретар тя особено по селата неизбежно се превръща в администриране и излага престижа на местната власт. По-добре би било, ако тази работа се предаде на представители на масовите организации и особено на учителите и жените.

4. В доклада, прочетен на националното съвещание по внедряването на гражданските ритуали, като се говори за голямото влияние на църквата в погребалните ритуали се казва: „Партията и правителството, имайки в предвид това влияние..."

Комитетът смята, че не е целесъобразно да се твърди, че партията и правителството са приели постановление за безплатното погребение, за да могат с него да отстранят влиянието на църквата. И тъй като [в] решенията по съвещанието се предвижда докладът и изказванията да бъдат отпечатани и разпространени, предлагаме горното твърдение да не се публикува.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 547, л. 3–9. Чернова. Машинопис.

№ 64

Паметна записка от Тотю Маринов, първи секретар в посолството на НРБ във Варшава, за проведена среща с Александър Меркер, началник отдел в Управлението по вероизповеданията при Министерския съвет на ПНР

Варшава, 18 август 1972 г.

Днес предадох на др. Александър Меркер – н-к отдел в Управлението по вероизповеданията в МС на ПНР – писмото-покана от др. М. Кючуков за др. Александър Скаржински за участие в съвещанието на представителите на някои братски страни по въпросите на вероизповеданията, което ще се състои в София на 23, 24 и 25 окт[омври] т.г.

Др. Меркер ми каза, че др. Скаржински, който сега е в отпуск, сигурно ще участва в съвещанието като шеф на Управлението по вероизповеданията в ПНР и като докладчик. Що се отнася до другите 1–2 човека, 1 от тях вероятно ще бъде зам.-зав. административен отдел на ЦК на ПОРП, отговарящ за вероизповеданията, но както той, така и другият зам.– зав. административен отдел, които са нови хора в този отдел, са в отпуск и сега не може с тях да се уточни кой ще участва в съвещанието.

Запитах др. Меркер как се развиват отношенията между полската църква и папата.

– Не зле, но нищо особено ново няма. Папата лавира ту наляво, ту надясно; нали трябва да влияе на различни среди.

– А как се държи Вишински[72], има ли промяна в поведението му?

– Напоследък по-малко неприятности имаме с него, старостта се чувства (72 г.), затова е по-малко активен.

– Съгласен ли е да сътрудничи с държавата в борбата с някои отрицателни социалните явления?

– Говори в църквите по същите въпроси – за пиянството, кражбите, морала и др., но вината за тях хвърля върху нас. Не очакваме да се измени; прочее ще се поправи само... на оня свят.

Благодарих и се уговорихме да ни уведомят веднага след взимане на решение.

Т. Маринов

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 749, л. 26. Оригинал. Машинопис

№ 65

Комюнике на съвещанието на държавните органи по църковните въпроси от социалистическите страни, проведено в София от 23 до 25 октомври 1972 г.

София, [краят на октомври 1972 г.]

От 23 до 25 октомври т.г. в София се проведе Съвещание на ръководителите на държавните органи по въпросите на религиозните култове от България, Чехословакия, Полша, Унгария, Монголия, Германската демократична република, Румъния и СССР, в което взеха участие работници от апарата на Централните комитети на комунистическите и работническите партии в тези страни.

Делегациите, взели участие в съвещанието, обсъдиха някои въпроси от политиката на Ватикана, по отношение на социалистическите страни и за засилване ролята на църквите от социалистическите страни в борбата за мир. Единодушно беше отбелязано че:

Ватиканът е идеологически център на световния католицизъм и неделима част на международния империализъм. Той действаше и продължава да действа в подкрепа на капитализма, активно противодейства на развитието на революционния процес и е едно от най-важните звена на антикомунистическия фронт.

Изменението на отношението на силите в полза на социализма, в полза на всички прогресивни сили, на укрепването на социализма като здрав и

[72] Има се в предвид архиепископ Стефан Вишински (3.VIII.1901–29.V.1981), примас на Полша в периода 1948–1981 г.

устойчив строй, задълбочаването на световната криза на католическата църква принуди Ватикана наред със запазването на основния политически курс да измени своето отношение към социалистическите страни. Сред провала на досегашната политика по отношение на социалистическите страни започналият и провеждан от Ватикана нов политически курс, като запазва в общи линии взаимодействието с политиката на империализма е насочен към осъществяване на политическото и идеологическо влияние на Ватикана, при това се използват рафинирани форми и методи на действие.

В политиката на Ватикана по отношение на социалистическите страни особено място заемат въпросите на укрепването на позициите на църквата в тях, в това той вижда основният канал за проникване на неговата идеология в социалистическите страни. Всичко това е подчинено на целта да се разклати, да се обезличи социализма.

Наред с това Ватиканът е принуден привидно да заеме някои реалистични позиции по актуални въпроси – например в областта на мирната политика. Всичко това се налага под натиска на международния авторитет на социалистическия лагер, неговата мирна политика, под натиска на общественото мнение на широките трудещи се маси, в т.ч. и вярващите от капиталистическите и развиващи се страни.

Като важно средство за постигане на своите цели по отношение на социалистическите страни, Ватиканът неслучайно смята установяването на дипломатически контакти в каквато и да е форма и се стреми към установяване на официални дипломатически отношения.

Обсъждането на съвременната политика на Ватикана по отношение на социалистическите страни показва, че установяването на дипломатически отношения с Ватикана в каквато и да е форма е нецелесъобразно. Това би било полезно само за Ватикана и би допринесло за укрепване позициите на църквата въобще и в социалистическите страни в частност, за увеличаване на влиянието му в обществено-политическия живот. Поддържането на политически отношения, които се установиха между социалистическите страни и Ватикана е обосновано. Това дава възможност да се оказва влияние върху политиката на Ватикана и да се противодейства на неговите отрицателни стремежи. Формирането и интензивността на връзките се регулират в съответствие с интересите и специфичните условия на отделните социалистически страни, при това е желателно страните взаимно да се информират за тези отношения.

Едновременно с това трябва и в бъдеще решително да се разобличава антикомунистическата същност на политиката на Ватикана, неговата социална демагогия, опитите му да фалшифицира политиката на комунистическите и работнически партии.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 749, л. 33–35. Копие. Машинопис.

№ 66

Отчет на КВБПЦРК за работата с постъпилите жалби през 1972 г.

София, [началото на 1973 г.]

През 1972 г. в Комитета са постъпили над 70 жалби, които се отнасят до:

1. Нарушения свободата на религията – 28 жалби.
2. Незачитане на църковната собственост – 16 жалби.
3. Разбиване на храмове и параклиси – 15 жалби.
4. Разни – 18 жалби.
5. Нарушение на законността от църковни служители – 3 жалби.

Първата група жалби са свързани главно със забрана на църковни ритуали, уволнения на служители поради религиозна принадлежност и други подобни. По жалбите, свързани с по-грубо нарушение на религиозната свобода, Комитетът е извършвал предварителни проверки, след което са водени разговори със съответните отговорни лица от окръга. Такъв бе случаят с оплакването на вярващи от Асеновград, дето бе забранено биенето на камбаните и посещението на свещениците на гробищата за извършване на погребения и панихиди. Поради непопълнения щат на Комитета по-голямата част от жалбите от този характер се отправят до съответните окръжни народни съвети за проверка. Много често обаче такава не се извършва, а понякога се дават неверни осветления. Такъв е случаят със с. Сушица, В. Търновски окръг. В Комитета се получиха няколко жалби, подписани от жители на селото, в които се оплакват, че съветът е забранил църковните погребения дори и на църковни настоятели в преклонна възраст. Отправени до Окръжния народен съвет за проверка, те ни бяха върнати с твърдението, че оплакванията не отговарят на действителността. От нашата проверка се установи, че в селото, което наброява 4000 жители, действително се прилага местно решение да не се допусне нито едно църковно погребение. Свещеникът бил принуден при всеки смъртен случай да напуска селото за 1–2 дена.

Значителен брой жалби се отнасят до ползваните от ДЗС и ТКЗС църковни земи, при което се отказва плащането на законния наем. Обикновено този вид жалби се разрешават чрез посредничеството на Министерството на земеделието и хранителната промишленост, а и чрез окръжните народни съвети, които почти винаги задължават ТКЗС или ДЗС да изплатят дължимите наеми. По-трудно се удовлетворяват жалбите на църковните настоятелства срещу незаконното настаняване от жилищните комисии на граждани във ведомствени църковни сгради, предназначени за църковни нужди.

През последните няколко години значително нараснаха случаите на ограбване на църкви и параклиси. Обикновено пострадалите църкви се отнасят до местните органи на МВР. Към Комитета се отправят жалби, когато крадците не са открити или към деянието се проявява неоправдано снизхождение. Най-чести случаи на ограбване [на] храмове и параклиси има в Софийски и Пернишки окръзи.

В жалбите от характер „Разни“ преобладават оплаквания против забрана да се извършват ремонти над културни обекти, неоснователно отказване да се даде временно жителство на свещенослужител дори и в градове, дето няма ограничение на жителството и др. Формалната причина за отказ обикновено е, че пастирът не фигурира в списъка на дефицитните кадри. По такъв начин известен брой регистрирани църкви остават без пастири – Русе, Чирпан и др. Комитетът конкретно е разглеждал отделните случаи на отказ, преди да се застъпва пред съответните съвети за правилно разрешаване на жалбите, но по правило такива жалби засега остават неудовлетворени.

През годината има три случая на оплакване от органите на властта срещу свещеници за проявена нелоялност. За единия от тях, говорил на селско събрание срещу местната власт неоснователно, бе поискано уволнение, другият, който е организирал коледна елха за децата на вярващите, получи предупреждение, а третият – за неморални деяния бе преместен.

Комитетът смята за неудовлетворителна работата с разрешаване справедливите жалби на вярващите, свързани с нарушението свободата на религията. В жалбите са засегнати само малка част от ежедневните нарушения на Закона за изповеданията, които идват главно от повърхностната атеистическа пропаганда. Тя е наклонна да третира църквата като реакционен институт, поради което твърде често търпеливата и убедителна антирелигиозна работа, която Домът на атеиста трябва да води, се измества от административния натиск и произвол, насочени както срещу свещеника, така и срещу вярващите. В тези и подобните на тях случаи на нарушения Законът за изповеданията се смята или за остарял, или за формален декларативен документ, който не може да има силата на задължително ръководство за държавната политика към църквата и религията. Министерството на външните работи няма свои отдели в окръжните народни съвети, каквито имат редица други министерства, за да може да се опира на тях за своевременна обективна проверка и намеса. Поради увеличаващите се нарушения на нашата политика и законност по отношение на изповеданията, целесъобразно би било към Комитета да бъде открита щатна бройка за юрисконсулт.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 740, л. 6–7. Оригинал. Машинопис.

№ 67

Записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков за направено съобщение пред Комисията по външните работи относно прилагането на Закона за изповеданията

София, 15 януари 1973 г.

Пред комисията по външните работи Комитетът за изповеданията направи съобщение, че според неговите наблюдения няма данни за някаква организирана активност на изповеданията през последните години, насо-

чена към децата и младежта. Практиката на католиците за организираното подготвяне на децата и колективно приемане на първо причастие бе преустановена преди 7–8 години.

През последните пет години Комитетът е констатирал само две нарушения на чл. 20 от Закона за изповеданията, които имат изолиран характер. Първият случай се отнася до едночасова църковна служба за младежи – петдесятници, дошли на събор в Стара Загора. Пасторът допуснал това събрание в молитвен дом, бе уволнен. Вторият случай се отнася до устройване от свещеник в Петрич на коледна елха за децата на църковните настоятели. На митрополита бе обърнато внимание върху случая. През този период Комитетът не е бил сигнализиран от Окръжните или местни съвети за други случаи от подобен характер.

Комитетът няма наблюдения за отражението на усилията отвън за идеологическото проникване на антикомунизма сред младежта чрез религията, като един от най-трайните компоненти на империалистическата идеология. Този много сериозен въпрос особено за младежите мюсюлмани – от турски и български произход би следвало грижливо да бъде проучен от съответните институти, за да се реагира съответно.

Предложението за изменение на Закона за изповеданията се свързва обикновено с разбирането, че в епохата на зрялото социалистическо общество е необходимо с ускорен темп да се изтласка религията от съзнанието на хората. За тази цел успоредно със засилената атеистическа пропаганда са необходими и ограничителни мерки по отношение на църквата. Сегашният закон за изповеданията, създаден преди повече от 20 години, поставя изповеданията в значително широки рамки на свободи и права, които не са една необходимост за съвременното развитие.

Комитетът не споделя подобна оценка. Законът за изповеданията разработва и осъществява редица принципни положения на нашата политика към религията и църквата като свободата на съвестта, разделността между държава и църква, равенството на изповеданията пред държавата и др. Тези положения, залегнали в законодателството на всички социалистически държави имат дълготраен характер.

Наистина в Закона за изповеданията се дават някои свободи и права на църквата, които вече са един анахронизъм – напр. чл. 14 позволява на изповеданията да откриват висши и средни училища за подготовка на духовници, чл. 20 им дава право да образуват религиозни дружества и да издават печатни произведения, чл. 7 дава право на изповеданията да строят нови храмове. С течение на годините тези права на изповеданията естествено отпаднаха с изключение правото на строеж на молитвени домове. Преди 7–8 години обаче по предложение на Комитета Министерството на строежите издаде окръжно, според което разрешаването строеж на нови култове сгради или преустройството им става централно от Министерството и Комитета. Централното контролиране на това строителство фактически доведе до преустановяването му, без законът да е отменен.

Заедно с това в Закона за изповеданията има формулировки, които дават основание на някои местни ръководители за произволно тълкуване, в резултат на което срещу вярващите и срещу църквата се предприемат мерки в грубо нарушение основния конституционен принцип за свобода на вярата. Така в чл. 20 от Закона за изповеданията се казва, че възпитанието и организирането на децата и младежта се извършва под особените грижи на държавата и се намира извън кръга на дейност на изповеданията и техните служители. Този член забранява на църквата да организира своя дейност, насочена към децата и младежите. Това дава основание на някои административни власти да забраняват посещението на деца и младежи в храмовете дори и когато са с родителите си и да приписват това посещение като акт на нелоялност от страна на църковните служители.

В алинея II на чл. 7 от Закона за изповеданията се казва, че религиозните служби и процесии на открито се подчиняват на общите закони и административни разпореждания. До преди няколко години приложението на тази алинея изискваше от свещеника при устройване то на шествие до параклис извън селището, църковен събор или общ молебен с шествие да съгласува с административната власт и иска разрешение. От няколко години административни органи започнаха да забраняват на свещениците и ходжите да извършват църковни погребения и панихиди на гробищата и всякакви треби (водосвет, причастие на болен и др.) в дома на вярващия, като се позовават на горната алинея. Това е също посягане на основни права на вярващия да практикува своята религия. Задълженията на енорийския свещеник и ходжа подробно са изброени в съответните църковни устави, одобрени от Министерския съвет, както предвижда Законът за изповеданията.

Най-после в Закона за изповеданията има и някои остарели термини и изрази, които при евентуалното му изменение, би следвало да се прередактират, макар и те да нямат някакво практическо отражение за прилагането му.

Според Комитета изложените положения, отразени в Закона, които създават известни трудности при провеждане политиката към изповеданията, не са от характер, който налага изготвянето на нов закон за изповеданията. Те би могло да бъдат разработени в една тълкувателна наредба по прилагането на закона. Дългогодишната практика на работа със Закона подсказва необходимостта от приемането на такава наредба.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1006, л. 1–4. Чернова. Машинопис.

№ 68

Записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков за проведен разговор с члена на Държавния съвет на НРБ акад. Ангел Балевски във връзка с утвърждаване на социалистическите ритуали

София, 2 февруари 1973 г.

По негово искане посетих др. Балевски от Държавния съвет за разговор по някои въпроси, свързани с утвърждаване на социалистическите ритуали.

Др. Балевски каза, че на съвещание в Русе се изтъкнало, че активната дейност на комисиите по гражданското[73] погребение е предизвикало активност и у свещениците. Те изпреварвали нашите хора и избързвали с посещението на дома на починалия, за да убедят близките да извършат църковно погребение. Предлага да ограничим тази дейност на свещениците, тъй като тя не влиза в техните права.

Изтъкнах, че ако има подобни случаи, те са изолирани и най-добре е да се вземат индивидуални мерки. Нито в миналото, нито сега свещеникът не отива пръв у дома на покойника, него го извикват, още като идват в църква, за да помолят биенето на камбаната. От една-две години твърде зачестиха случаите, когато извиканият от близките свещеник се изгонва и заплашва най-грубо от дошлия представител на Съвета. Това направи свещениците плахи, свити и твърдението за настъпление от тяхна страна изглежда съчинено. Най-вероятно е да се прави обобщение от единични случаи. Ние сме готови да извършим съответна проверка и да ги отстраним, като обърнем внимание на митрополита.

Повдигнат бе въпросът и за ръсенето. Обясних, че това е утвърдена и призната традиция, влизаща в църковните обреди, но че Синодът със специално окръжно е наредил да се ръсят само църковни хора, които предварително поканят свещеника. Нашите наблюдения са, че ръсенето много бързо отпада като практика поради нежеланието на свещениците да ръсят.

В Комитета са постъпвали сигнали срещу свещеници, които нарушават нареждането на Синода – ръсят, без да са били поканени. След съответни проверки са вземани и нужните мерки. При проверките обаче често се оказва, че свещеникът е поканен от старите, а не приет от младите в дома.

Споделих с др. Балевски нашите впечатления за твърде зачестилите забрани на църковните погребения, неспазване на Наредбата за погребенията, превратното тълкуване на Закона за изповеданията, според което се забраняват всякакви обреди вън от храма. Останах с впечатление, че той е информиран за тях, не одобрява изместването на търпеливата агитационна работа от принудата, убеден е, че това дава обратни на очакваните резултати, но обяснява тези явления като отделни случаи на злоупотреба с властта. Наклонен е да смята, че при спешното настъпление, такива отклонения са

[73] Думата „гражданското“ е добавена ръкописно към текста

неизбежни, и ако ние разкритикуваме отделните случаи, може да се повлияе върху настъпателния дух.

Поиска и някои обяснения във връзка с биенето на църковните камбани. В отдела има предложение да бъдат използвани като известие за всеки погребален случай. Казах, че с това можем да задължим църквата, но тъй като камбанният звън е не само съобщение, а и църковно-религиозен призив, смятам, че за нас това не е изгодно. По-добре е, ако микрофонната уредба измести постепенно камбаната. Др. Балевски внимателно сондира и по изникналата изглежда идея да се забрани изобщо използването на камбаната. Обясних му нашата преценка на такава стъпка, заедно с отделните случаи на ограничение – напр. в Белене, които ние правим с основателни аргументи, без това да се посреща с неразбиране в църквата.

Др. Балевски изказа пожелание да поддържаме по-често контакт и да си сътрудничим, като правим и съвместни наблюдения и проверки. Казах, че ние виждаме и полезността и необходимостта на подобни постоянни контакти. Предложих му да направим наблюдение в Смолян, дето може да се провери характера на мерките, които там се вземат.

Той отклони предложението под предлог, че не е твърде целесъобразно да се посещават райони „дето е най-горещо“.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1006, л. 5–6. Чернова. Машинопис; *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи. Част II*. София: НБУ, 2021, 248–249.

№ 69

Доклад от Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представителите на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага на 6 и 7 февруари 1973 г.

София, 15 февруари 1973 г.

На 6 и 7.II т.г. в Прага бе проведено съвещание на представителите от държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни.

Главният предмет на обсъждане бе дейността на Християнската миротворна организация през 1973 г. Проникването на организацията сред страните от Третия свят през 1972 г., контактите ѝ с ООН, провеждането на важни заседания на ръководството ѝ в Хелзинки и Делхи, където са станали срещи на най-високо равнище с президентите на съответните републики, навременното и активно реагиране на всички международни събития, свързани с опазването на мира, представят ХМК със значително нараснал актив и авторитет през изминалата година.

Тази положителна дейност на ХМК засилва отрицателното отношение към нея както на Ватикана, така и на Световния съвет на църквите и на останалите църковни обединения с империалистическа насоченост. Ватиканът

широко внушава разбирането, че християнската църква по своята същност е миротворна, затова не е нужно задържането на специално миротворческо обединение на християните. През последните месеци както Световният съвет на църквите, така и Европейската църковна конференция и други подобни организации широко внушават, че разрешаването на Виетнамската война, уреждането на отношенията между двете германски държави и принципното решение за свикването на конференция за европейската сигурност правят съвсем излишна и изживяна ХМК. Тези внушения проникват и сред редица деятели на ХМК, които споделят мисли за това, че ХМК вече е изиграла ролята си и е безперспективна организация.

Съгласуваната тактика на противника по отношение на ХМК и наивните преценки на известни нейни деятели, могат да се отразят отрицателно върху дейността ѝ, ако не се вземат съответни мерки и не се подпомогне ръководството за изработването на напрегнат и целенасочен план за 1973 г. Дейността на ХМК трябва да се насочи към проблемите, които поражда сред църковния и богословски свят принципът за мирното и съвместно съществуване, поддържането на мира, демокрацията и справедливостта в отношенията между държавите и особено борбата срещу антикомунизма като прикрита цел на определени църковни обединения.

Съвещанието обсъди и направи известно предложение за попълване плана на ХМК за 1973 г. Прецени се, че е по-целесъобразно заседанията на ръководните органи през 1973 г. да стават само в социалистическите страни, тъй като досегашната практика е показала редица отрицателни страни. (Напр. заседанието на международния секретариат в Женева е било подслушвано).

Ръководството на ХМК е изпратило без съответно съгласуване писмо до Ватикана за сътрудничество. След няколко месеца Ватиканът е отговорил отрицателно и без окончателно да отхвърля предложението, оценил ХМК като проводник на съветската политика.

Съвещанието реши да не се бърза с отговора, който да се обсъди в заседанието на Работния комитет през април и да се приеме от Съвещателния комитет, който ще заседава в Москва през май.

Обсъден бе и финансовият въпрос. Разнообразните и полезни инициативи на ХМК през 1972 г. са погълнали значителни средства, които досега главно са посрещани от Руската църква. Освен това поради поскъпването на живота и провеждането на IV конгрес, за който са изразходвани извънредни средства, бюджетът на организацията е приключил със значителен дефицит.

Съвещанието предложи да се разхвърли дефицитът пропорционално на църквите членки, а четиричленна финансова комисия да извърши ревизия и да даде препоръки за пестеливо разходване на средствата.

Повдигнат бе въпросът за международния статут на ХМК. Другари от Чехословакия изясниха, че правителството е регистрирало ХМК като международна организация, но с твърде ограничен статут, който се различава например от статута на такива международни организации като Международния съюз на журналистите, младежите, Международната профсъюзна организация. Когато ние се стремим към пълното утвърждаване на ХМК

като международна организация, а сами не сме направили това, създават се редица трудности и неудобство. Другарят Хруза помоли да се въздейства по дипломатически път на правителството за разрешаването на въпроса.

Бе разгледано и отношението на румънската църква към работата в ХМК. Макар че тя е представена във всички ръководни органи на организацията, след IV конгрес на ХМК фактически не е взела участие в нито едно от съвещанията. Реши се председателят на държавната служба по църковните въпроси в Чехословакия да направи посещение в Румъния на своя колега, за да изясни отношението към ХМК.

Съвещанието се споразумя и върху някои препоръки относно по-голямата координация в работа на деятелите на ХМК от социалистическите страни, както и за засилването на доверието и дружеските отношения в самото ръководство, дето между Тот и Басарк може да изникне конфликт.

Вторият въпрос, който съвещанието обсъди, е състоянието в Берлинската конференция. Решението на съвещанието в София за засилване на нашата работа за обединяване на прогресивните католици налага необходимостта да бъде укрепена и активизирана организацията, още повече че и срещу нея са съсредоточени враждебни църковни обединения на Запад, които я представят като напълно излишна организация. Докато ХМК се развива като световна християнска миротворческа организация, работата на Берлинската конференция трябва да се насочи изключително към европейските проблеми: европейската сигурност, борбата срещу антикомунизма сред европейските църковни организации, по-тесни връзки с прогресивната католическа организация „Пакс“[74], отбиването на съвременните империалистически богословски концепции за помирението, „изходът“ (ексодус) (перманентната борба срещу империализма – американски и съветски), пропагандата на въпросите за отношението между църква и държава в социалистическите страни.

Досега дейността на Берлинската конференция се преценява като твърде скромна. Особено характерно е, че на проведените през 1972 г. конференции, активно отношение по програмните въпроси на организацията са вземали прогресивните делегати от Запад, докато тези от социалистическите страни са присъствали мълчаливо, което е било в полза на САЩ.

Не са изяснени отношенията между ХМК и Берлинската организация. Наистина генералните секретари и на двете организации са имали официална среща, но тя не е дала резултат. Съвещанието препоръча да се съгласуват годишните програми и на двете организации, като намери в тях място и предстоящият световен конгрес на мира.

В края на съвещанието делегацията от ГДР докладва за редица предстоящи акции на църковните организации в ГДР с оглед уреждането на германския въпрос, като помоли за съдействие от страна на социалистическите страни.

[74] Пакс Кристи (Pax Christi, Христов мир) е християнска организация, създадена във Франция през 1945 г. с първоначална цел да съдейства за помирение между французи и германци. През 1952 г. е призната официално от папа Пий XII за международно католическо движение за мир.

В тях първо място заема свикването на световен лютерански конгрес в Айзенахт, където ще се чества и юбилеят на Германската лютеранска църква. Другарите в разговор с мене помолиха да уредим изпращането на покана за посещение на делегация от Съюза на Евангелската църква, който е една от най-влиятелните църковни организации в ГДР и с която държавата има известни трудности.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1026, л. 1–4. Копие. Машинопис.

№ 70

Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков до първия секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет Тодор Живков по повод зачестилите случаи на груби нарушения на законността, влошаващи нормалните отношения с БПЦ

София, 8 март 1973 г.

ДРУГАРЮ ЖИВКОВ,

В последните няколко години и особено през 1972 г. станаха често явление случаи на груби нарушения на законността и изобщо на установените нормални отношения с църквата.

По-специално имам предвид факти като следните:

– не се разрешават ремонти на църкви и джамии и други молитвени домове;

– не се разрешават елементарни обреди като помени на умрели над гробовете в гробищата;

– не се разрешават изобщо църковни погребения;

– осуетяват се посещения в църквите чрез специални акции по време на големи религиозни празници (Задушница, Великден, при посещение на митрополит);

– свещеник или изобщо духовник няма право да посети дом на вярващи, когато е повикан от тях, за да извърши религиозно обслужване;

– уволняват се от работа граждани, заради това че са вярващи;

– дават се нареждания на свещеници да не допускат в храмовете младежи и деца даже и в случаите, когато са придружени от родителите си;

– не се разрешават регистрации на духовници с безкрайни и в много случаи необосновани откази.

В посочените случаи се касае за основни права на църквата и вярващите, които са гарантирани от конституциите и специалните закони във всички социалистически страни с изключение само на НР Албания. Прилаганите мерки следователно са антиконституционни и в разрез с установената политика към църквата. Те са равносилни на административна забрана на религията.

Но не само това. Често при подобни случаи представителите на църквата или вярващите биват оскърбявани, обиждани. Официални представители заявяват например, че един ремонтиран храм представлява „бункер срещу народната власт“ или че няма нужда от ремонти на храмовете, тъй като „това е оживяло времето си“. И това се заявява направо в лицето на свещеника. Стигна се даже до там, че една такава ремонтирана църква бе вдигната във въздуха с взрив, при който заедно със сградата бяха унищожени стенописите, икони, одежди, а други се оставят без покрив, изложени на дъжд, сняг и влага, която разрушава художествени ценности.

Всичко това е дело на органи на народните съвети. При най-сериозните случаи Комитетът на изповеданията е реагирал с официални писма и устно, но повече без резултат. Стигна се дотам, че един окръжен народен съвет не се подчини на писмено нареждане, дадено от Министерския съвет.

Междувременно писмените и устни оплаквания и протести от страна на вярващи духовни лица и централни ръководства все повече зачестяват. По повод наложената забрана на законна църковна дейност от страна на Градския народен съвет в Смолян патриарх Максим по решение на Синода отправи на 23.XII.72 г. поверително писмо с молба да се нареди отменяването на незаконната забрана, като изтъква, че всред духовенството и вярващите има голяма тревога и възмущение и че някои свещеници, не понасяйки упражнявания тормоз, искат да се изселват.

Комитетът за изповеданията до известно време смяташе, че нарушенията, макар някои и доста груби, са дело на местни органи, които в своите действия се ръководят от съображения на ограничен и повърхностен атеизъм. Сега обаче ние имаме убеждение, че това не е така. Една компетентна и безпристрастна проверка е наложително необходима, за да покаже кой се крие зад всичко това.

Тази проверка трябва да стане по-скоро, тъй като поменатите случаи досега засягат повече от една трета от окръзите – Видински, Кюстендилски, Софийски, Ловешки, Великотърновски, Пазарджишки, Пловдивски, Смолянски, Русенски и Силистренски и други, но такива и подобни действия неизбежно ще станат повсеместно явление.

Комитетът за изповеданията смята, че е наложително от най-меродавно място да се излезе с нарочен документ (писмо, решение), в който да се обобщи и отново напомни партийното и държавно отношение към църквата, което се съдържа в Конституцията, Закона за изповеданията и утвърдените от Министерския съвет устави на различните изповедания. Със същия документ или по друг начин би трябвало още веднъж да се уточнят и утвърдят задачите и правата, както и изобщо мястото на Комитета по църковните въпроси в държавната система. По такъв начин ще се разграничат ясно двете важни и близки, но несъвпадащи области – държавна политика към църквата и антирелигиозна пропаганда.

В противен случай безотговорното погазване на установените от законите и опита принципи, които са валидни сега и за още продължителен период, ще доведе до крайно нежелателни последици и преди всичко – до

остър конфликт с църквата, което всъщност ще означава широко недоволство от политически характер у стотици хиляди граждани, а от друга страна – на практика безусловно ще предизвика засилване на религиозността. Защото приведените закононарушения нямат нищо общо с идейната борба с църквата и с действителното атеистическо възпитание. Те са от естество само да разстройват толкова необходимото сега и в бъдеще патриотично единство на народа.

М. Кючуков

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1004, л. 28–31. Фотокопие. Машинопис; *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи. Част II.* София: НБУ, 2021, 256–257.

№ 71

Списък с въпроси, изготвен от ОНС – Пловдив, които следва да бъдат разгледани на предстояща среща между ръководствата на КВБПЦРК и Окръжния народен съвет

[Пловдив, преди 29 април 1973 г.][75]

I. ПО МОХАМЕДАНСКАТА РЕЛИГИЯ

1. Съгласно 338-ото разпореждане на Комитета за стопанска координация от 1.I.1971 г., всички терени и постройки, без молитвените домове в гробищата, са собственост[76] на народните съвети.

Следва ли да се разрешава надписите на надгробните знаци да са на други езици, освен на официалния български език?

2. Имаме ли право да извършим проверка в джамиите и отстраним евентуално емблеми на турската държава?

3. Имат ли право изповеданията да слагат високоговорители в молитвените и извън молитвените домове (джамиите)?

4. Правилно ли е, покойник българин с мохамеданска вяра, с възстановено българско име, погребението е започнало по наш социалистически ритуал, поставен в ковчег, ходжата го изважда и да продължава и завърши погребението по религиозен мохамедански ритуал.

5. Обрязването, като религиозен обред ли трябва да го тълкуваме и доколко можем да го регламентираме от гледище на медицинските и хигиенни изисквания?

6. Каква отговорност може да се търси от ходжата за допускане в джамията на представители на чужди държави, работещи в посолствата и консулствата?

[75] Списъкът е изпратен от ОНС – Пловдив до Комитета с придружаващо писмо от 29 април 1973 г.

[76] Подчертано в документа.

7. По време на „рамазана“, се нарушава приетия обществен ред и спокойствие в селищата със смесено население. Можем ли да забраним онези обреди, които водят до нарушаване на спокойствието на трудещите се?

II. ПО ПРАВОСЛАВНАТА И КАТОЛИЧЕСКА ЧЕРКВА И ПРОТЕСТАНТСКИТЕ СЕКТИ

1. Правилно ли е с Наредба на народните съвети да се забранят религиозните обреди извън молитвения дом (хвърляне на кръст в реката, религиозно шествие и религиозно погребение)?

2. При религиозно погребение имат ли право свещенослужителите да произнасят слово, свързано с живота и дейността на починалия (случай, когато се величае дейността на престъпници, съдени от Народния съд)?

3. Какви административни мерки да се вземат по отношение на протестантските секти, които не са регистрирани, а продължават дейността си?

4. Какъв да бъде критерият при регистрацията на протестантските църкви?

5. Доколко органите на властта могат да се месят във вътрешния живот на черквата, когато постъпят жалби от свещенослужителите или други лица, работещи в църквата?

6. Разрешен ли е религиозния обред „ръсене“ по домовете на гражданите и ако е разрешен, при какви условия да става (нужно ли е съгласието на гражданите и народните съвети)?

7. Разрешено ли е продаването на свещи извън молитвения дом?

8. Съгласно чл. 20 от Закона за вероизповеданията, възпитанието и организирането на децата и младежите се извършва под особените грижи на държавата и се намира извън кръга на дейността на изповеданията и техните свещенослужители. Следва ли при това да се допускат деца в църквата?

9. Могат ли да се назначават свещенослужители без жителство на съответното населено място?

10. Могат ли да се назначават лица за свещеници без съответно образование и лошо политическо минало и настояще.

11. Могат ли свещенослужители да извършват религиозни ритуали по домовете (кръщавки и венчавки) и религиозни погребения на гробищата, опела, при положение че съгласно цитираното в т. 1-ва разпореждане на КСК гробищата са собственост на народните съвети.

12. Може ли (правилно ли е), след като покойникът е погребан по граждански социалистически ритуал, няколко дни след това, свещеникът да отива на гробищата да го опява?

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1010, л. 2–4. Оригинал. Машинопис.

№ 72

Задачи на КВБПЦРК по църковните въпроси за 1974 г.

София, 14 декември 1973 г.

I. ЗАДАЧИ СВЪРЗАНИ С НАБЛЮДЕНИЯТА НАД БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

1. Изготвяне на предложение във връзка с опазването и стопанисването на манастирите в Софийска, Пловдивска и някои други епархии.

2. Извършване на цялостна проверка през м. август и октомври по изразходване субсидията за реставрация на паметниците на културата.

3. Извършване на периодически проверки заедно с противопожарното управление по приетите мерки за опазване на Бачковския, Троянския, Преображенския и други манастири паметници от национално значение.

4. Проверка състоянието на църковните обекти, предмет на чуждестранни туристически посещения.

5. Изготвяне предложение за подобряване работата на православната епархия в САЩ.

6. Изготвяне предложение във връзка с проблемите около отпечатването на Библията.

7. Своевременна разработка и съгласуване на въпросите във връзка с великденските празници.

8. Проучване на състоянието в Духовната семинария.

9. Изготвяне на предложение във връзка с пенсиите на протестантските служители.

10. Своевременно проучване и реагиране на закононарушенията, свързани с ремонта на църковните сгради, както и с внедряването на гражданските ритуали.

11. Предприемане на двустранни (църковни и държавни) постъпки за уреждане въпросите на Зографския манастир.

12. Уреждане на въпроса с българския храм в Галац.

II. ЗАДАЧИ СВЪРЗАНИ С РАБОТАТА НАД ОСТАНАЛИТЕ ИЗПОВЕДАНИЯ

1. Уреждане на въпросите с Църквата на адвентистите от седмия ден.

2. Проучване на въпроса за положението в Свободната петдесятна църква. Извършване на необходима проверка във връзка с отпечатването на протестантски песнарки.

3. Наблюдение над контактите на протестантските и католическите ръководства с чужденците – туристи.

4. Извършване наблюдение над мохамеданските празници.

5. Проучване кадровото състояние на мохамеданските свещенослужители и изготвяне на съответни предложения.

ДРУГИ ЗАДАЧИ:

1. Осигуряване на подходящи и добре подготвени църковни представители за участие в междуцърковни конференции.

2. Подпомагане провеждането на международната конференция на ХМК през февруари в София и на Световния съвет на църквите в София през м. октомври.

3. Оказване съдействие за изпращане на подходящи български свещеници в САЩ, Канада и Австралия.

4. Оказване съдействие на църковни делегации, водени от патриарха при предвидените официални посещения.

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1003, л. 3–4. Копие. Машинопис.

№ 73

Из доклада на секретаря на ЦК на БКП Александър Лилов „Да издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от X конгрес и новата програма на партията за изграждане на развито социалистическо общество“, съдържащ критики към работата на КВБПЦРК[77]

София, 7–8 февруари 1974 г.

[...]

За да се получи по-пълна представа за материалната база и кадровия потенциал на различните религиозни организации и секти в страната и за да се преодолее подценяването на религиозната дейност от някои органи и дейци у нас, ще посочим някои по-конкретни данни.

Българската православна църква има 2875 храма, 635 параклиса и 118 манастира, които се обслужват от 21 висши духовници, 2418 свещеници, 131 монаси и 265 монахини. В Духовната академия се учат 101 студенти, а в семинарията – 194 семинаристи, които се готвят от 28 професори и преподаватели. Само помощно-административният персонал на Българската православна църква възлиза на 8000 души. Съществено е да се отбележи, че докато преди 7–8 години Духовната академия с големи усилия успяваше да привлече 10–12 младежи, сега ежегодно се приемат 40–50 студенти, а кандидатите са значително повече. Производството на свещи например от 117,5 тона през 1968 г.

[77] Докладът е изнесен на Февруарския пленум на ЦК на БКП, проведен в София на 7 и 8 февруари 1974 г.

нараства на 152 тона през 1972 г., а за 1973 г. бяха предвидени по план 165,5 тона свещи. Бюджетът на църквата през 1960 г. е бил с приход 2 840 000 лв., а през 1972 г. – 5 500 000 лева.

При 50 хил. граждани, които изповядват католическа религия, католическата църква в страната има 60 храма, 7 манастира със 169 свещеника, монаси и монахини. Под формата на подаръци католическата църква получава от Запад големи парични суми и материални вещи. През 1971 г. например Ватиканът изпрати като дар на католическата църква в Пловдив орган, какъвто ние, поради немарливостта на съответните държавни органи, все още нямаме в нито една светска концертна зала.

Още по-любопитна е картината с различните протестантски религиозни секти, които имат над 255 църкви.

Една голяма част от тези секти провеждат своите религиозни сбирки по частни домове, което още повече разширява мрежата им. Тези секти също така имат големи материални възможности и постоянно получават помощи от чужбина. Евангелистката петдесятна църква има например 38 недвижими имоти, от които 32 са придобити след 9.IX.1944 г.

Подобно е положението и сред мюсюлманството, което разполага с над 2550 щатни и нещатни свещенослужители, част от които са определено реакционно настроени.

За съжаление нито тези данни и сигнали, нито изводите, произтичащи от техния анализ, Централният комитет на партията не получава от държавния Комитет по вероизповеданията и религиозните култове при Министерството на външните работи. Работата на този комитет и на неговия председател от доста време вече буди не само недоволство, но и недоумение, и необходимостта от съответни мерки става неотложна.

[…]

ЦДА, ф. 1Б, оп. 58, а.е. 97, л. 74–75. Оригинал. Машинопис; *Атеистичната политика в комунистическа България. Сборник документи. Част II.* София: НБУ, 2021, 378–381.

№ 74

Доклад на Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представителите на държавните органи по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 5 до 8 ноември 1974 г.

София, 12 ноември 1974 г.

Целта на съвещанието бе да се уточнят като практически мероприятия решенията на съвещанието в Берлин през юни т.г., като се обсъдят програмите за 1975 г. на Берлинската католическа конференция и на Християнската миротворна организация, както и някои други предстоящи задачи.

1. По първия въпрос докладва др. Вайзе от ГДР. Планът на Берлинската конференция за 1975 г. е насочен към подпомагане процеса на намаляване напрежението, движението за мир и европейската безопасност. В центъра на програмата остават тържествата по повод 30-годишнината от завършване на II световна война и победата над фашизма. По църковна линия сред католическия свят особено в Европа ще бъде широко защитена истината за изключителната заслуга на СССР, който даде и най-голям дял жертви за смазването на фашизма.

В тази насока през 1975 г. се предвиждат следните по-главни мероприятия:

а) През май 1975 г. църковни тържества във Франкфурт на Одер, където е станала най-голямата и решаваща битка за окончателното поражение на хитлеризма.

б) Провеждане на широк католически семинар по разоръжаването (Унгария).

в) Организиране на тържество на жените католикини в Швейцария през март във връзка със Световния конгрес на жените през октомври 1975 г. в Берлин.

При обсъждането на плана бяха засегнати въпроси като влиянието на Берлинската конференция сред жените католикини; необходимостта от по-голяма координация между Берлинската конференция и организацията „Пакс Кристи“, както и с ХМК; акцията на Западния печат срещу Берлинската конференция и влиянието ѝ в Западна Германия. Особено място бе отделено на изясняване замислите на Ватикана (който е обявил 1975 г. за свята година) през 1975 г. и дейността на Берлинската организация. Апелирано бе да се положат особени усилия за изпращане на повече делегати жени от социалистическите страни, добре подготвени, за църковно-политически разговори.

При обсъждане на въпросите за по-чувствително съдействие на Берлинската конференция от църквите на социалистическите страни бе споменато, че само България не участва в Берлинската конференция.

Аз изтъкнах причините, поради които досега българските католици не са участвали в работата на конференцията – главно тяхната малочисленост и трудностите, които сме срещали във връзка със забраната на Ватикана католически духовници да участват в работата на Берлинската конференция. Съобщих, че ще информирам нашето ръководство относно пожеланието за участие.

Предлагам да се направи проучване за възможността от подобно участие, като се прецени предварително неговата целесъобразност поради възможността от създаване на неизгодни за нас връзки на католиците и тяхното оживление.

2. По състоянието и задачите на ХМК през 1975 г. говори др. Хруза. Той изтъкна значителната активност на ХМК през 1974 г. и нарастване на нейното влияние и международен престиж особено сред църковните среди от III свят, осъществяване на контакти с ООН, участие в съвещание по Европейската сигурност, участие в конференцията за разоръжаване във Финландия, успешни контакти с църквите от САЩ и др.

Редовният организационен живот на ХМК засега показва единство и сътрудничество между църковните деятеля от социалистическите страни с малки изключения. Но вече се забелязва остаряване на кадрите, някои от които работят от самото създаване на организацията.

Една от най-слабите страни в работата на ХМК е занемаряването на връзките със Западна Европа. Особено сложна ситуация е създадена в Западна Германия, дето след кризата в 1968 г. регионалният комитет се разделя на две враждуващи групи – с Михалски и с Вернер. А в грижите за укрепване влиянието на ХМК в Западна Европа особено място заема Западна Германия като важен възел на международния църковен живот.

Финансовият проблем на организацията не е разрешен. Някои църкви, между които е и българската, още не са издължили извънредния внос по извършеното в Берлин разпределение. Освен това висящ е и един валутен дълг от 100 000 долари.

Обсъден бе и планът за 1975 г. с главни насоки – отбиване засилващите се антикомунистически пристъпи на Запад сред църковните среди, защита на линията за разведряване на международния климат, активни контакти със Световния съвет на църквите, „Пакс Кристи“ и Берлинската конференция.

За засилване влиянието на ХМК в Западна Европа се предвижда:

а) Участие на срещата между жените в Холандия или Финландия.

б) Посещение на Португалия.

в) Консултация в Милано с „Пакс Кристи“ и евентуално посещение на Павел VI.

г) Преговори с различните организации на Ватикана.

д) Среща със Световния съвет на църквите.

е) Среща с Цариградския патриарх.

ж) Посещение на делегация на ХМК в Югославия с оглед привличането на някои югославски църкви за членове на организацията.

Между организационните задачи по-важни са:

а) Заседание на Работния комитет през април 1975 г.

б) Заседание на съвещателния комитет в Будапеща през септември 1975 г.

в) Заседание на Международния секретариат в Москва.

При обсъждането на плана бяха засегнати въпроси във връзка с привличането на видни европейски църковници, за организирането на семинари с институтите за мир, за прояви на стихийност в работата на ХМК, а също кадрови и финансови въпроси.

В моето изказване аз припомних изоставената след 1968 г. практика за по-голям контакт на деятелите от социалистическите страни с оглед предотвратяването на някои възможни усложнения на отношенията между тях, свързани с лични недоразумения и църковни различия. Обясних причините за нашата финансова неизправност. Във връзка със задачата за контакт на ХМК с Цариградския патриарх разказах това, което зная за реакцията в Цариградската и Еладската църква срещу икуменизма след смъртта на патриарх

Атинагорас и информирах за посещението на делегацията начело с митрополит Варнава, за да изкажа съмнение, че 1975 г. е подходяща за посещение в Цариград. Същото съмнение изрази и другаря Макарцев от СССР. Отговорих и на отправената ни от съветските другари критика, че не участваме в някои важни съвещания от организационен и тематичен характер. Особено се настоява за участието на проф. Събев.

3. По взетото решение в Берлин за евентуално организиране на Световна религиозна конференция за мир докладваха съветските другари. В конференцията могат да вземат участие като организатори религиозни общности и обединения, които са под наше влияние – будистката, мюсюлманската (след мюсюлманската конференция в Ташкент през август т.г.) и християнски организации. Това, което прави задачата реална, е участието в Световния конгрес на мира на група от 500 религиозни деятели от всички религии, значителна част от които – с голямо влияние. Прие се решение през юни 1975 г. в Москва да се свика съвещание на инициатори от участниците в Световния конгрес на мира, което да приеме план за по-нататъшна дейност. С оглед на това, че през 1976 година се предвижда и конгрес на ХМК, реши се да се направят допълнителни консултации относно подходящата дата за свикването на конференцията от представителите на всички религии.

4) Тъй като през 1975 г. са насочени три световни конгреса – на Световния съвет на църквите, Световен конгрес на баптистите и Световен конгрес на адвентистите, налага се координация на предстоящите мероприятия между църквите от социалистическите страни. Решено бе координацията да се осъществява: за Световния конгрес на ССЦ – Москва, за конгреса на адвентистите – Полша, за конгреса на баптистите – ГДР.

Във връзка с повдигнатите въпроси и разисквания на съвещанието предлагам:

1. Да се направят постъпки за отпускане на 50 000 крони чехословашка валута – задължение на БПЦ към ХМК.

2. Да се направи проучване със съдействието на ОНС [в] Пловдив и Плевен за евентуално изпращане за подходящи участници – католици, в акциите на Берлинската конференция, след като предварително се обсъди на съответните места целесъобразността от подобен контакт.

3. Да се обсъдят някои кадрови въпроси във връзка с участието в работата на ХМК и ССЦ с оглед да бъде облекчена работата на митрополит Панкратий, проф. Събев и Хубанчев чрез намиране на подходящи заместници.

4. Да се обсъди евентуалното участие на баптисткия конгрес на представителите от България с оглед и на благоприятното отражение за нас на подобно участие, като се имат предвид и няколкократните обръщения на видни баптистки ръководители до нашите посолства през тази година.

Подпис: *Д. Тодоров*

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1262, л. 1–7. Оригинал. Машинопис.

№ 75

Решение „А“ № 50 на ПБ на ЦК на БКП за назначаване на Стойно Баръмов за председател на КВБПЦРК

София, 6 февруари 1975 г.

Дава съгласие др. Стойно Иванов Баръмов, зав. сектор „Масова пропаганда“ към отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП, да бъде назначен за председател на Комитета за Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи с ранг на пълномощен министър, на вакантна бройка, като му се запази размера на получаваната заплата.

[следват *осем подписа на членове на ПБ*]

ЦДА, ф. 1Б, оп. 35, а.е. 5173, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 76

Сведение на КВБПЦРК за работата с жалбите, постъпили през 1974 г.

София, 15 февруари 1975 г.

През 1974 г. в Комитета по църковните въпроси постъпиха 20 жалби, сигнали и анонимни донесения, които бяха проучени и придвижени както следва:

1. Жалби на отделни граждани, ощетени лично чрез незаконни действия на служебни лица и анонимни сигнали за злоупотреби в обществени предприятия – 6.

Препратени по компетентност на съответните държавни и обществени организации, окръжни народни съвети, митрополии, Комитет за изкуство и култура, Синода на православната църква.

2. Жалби относно жилищни и пенсионни въпроси, жалби по повод уволнения от служби или въдворяване на местожителство – 11.

Нерешени поради некомпетентност на Комитета и препратени на съответните ведомства – М[инистерст]во на вътрешните работи, Синода, местните народни съвети, а тези по пенсионни въпроси се задържат предвид на предстоящото изменение на Закона за изповеданията и пенсионирането на църковните служители.

3. Жалби по повод ограничения на религиозната свобода – иззета религиозна литература, която не е инкриминирана, изпращане на войник в неподходяща част, неоправдана антирелигиозна пропаганда срещу православната църква поради нейните исторически заслуги през робството (анонимно) и колективно изложение от полски и чехословашки граждани против закриването на католическата църква във Варна – 4.

Въз основа на официална справка от Главно управление на строителни войски – преписката решена отрицателно като неоснователна. И останалите решени отрицателно поради некомпетентност на Комитета по църковните въпроси или оставени без последствие като неоснователни и анонимни.

Председател:
(*М. Кючуков*)

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1461, л. 2. Оригинал. Машинопис.

№ 77
Предложение на КВБПЦРК за разработване на „основни положения за изменение на Закона за вероизповеданията“

София, 11 май 1975 г.

Поверително[78]

I. Изходни материали.

1. Картината на религиозните организации в страната.

2. Картината на религиозността в страната и нейните тенденции според социологическите изследвания.[79]

3. Програмата на Партията и решенията на февруарския пленум на ЦК на БКП.

4. Международната дейност на църквите сега и в перспектива.

5. Опитът на СССР и други социалистически страни.

6. Досегашните законодателни и административни разпореждания, засягащи дейността на религиозните организации.

II. Какви проблеми да се разработят.

1. Същността и еволюцията на църковния институт в условията на социализма. Причини за съществуването му; изменение в класовата му база, специфични функции и тяхното еволюиране, неспецифични функции (стари и нови), възможността за тяхното използване в прогресивна посока.

[78] Добавено ръкописно.

[79] След общонационалното изследване на религиозността, проведено 1962 г., през 60-те, 70-те и 80-те години на XX в. в повечето окръзи в страната са проведени още десетки подобни социологически изследвания: Смолянски (1967); Русенски (1971); Пловдивски (1971); Смолянски (1973); Разградски (1973); Кърджалийски (1974); Пазарджишки (1974); Благоевградски (1975); Пернишки (1975); Кюстендилски (1976); Плевенски (1978); Бургаски (1978); Варненски (1979); Софийски (1980); Великотърновски (1982); Кърджалийски (1984) и др.

2. Характеристика на лоялността и патриотичността в условията на развитото социалистическо общество с оглед нейното пълно обезпечаване.

3. Отношението църква – вярващи, общо и в отделните религиозни направления с оглед преодоляване църковните бариери за всестранната социална активност на вярващите като главен фактор за еволюиране на техния мироглед.

4. Международните връзки и дейност. Характер, насоки, граници, общото ѝ с държавните интереси. Българските църкви в чужбина.

5. Правното положение на религиозните общности, да се запази или измени сегашното положение, с каква цел. Условия за закриване на църковните общности и затваряне на храмовете и джамиите.

6. Материална база на църковните организации.

а) формиране на бюджетите – запазване или спиране на субсидиите, докога и изменение начина на субсидиране, как и с каква цел?

б) характер на недвижимата църковна собственост. Може ли ла се третира като общонародно достояние?

в) положението на културните паметници, собственост на църковните организации;

г) собственост и разпореждане с гробищните терени, единни или разделени гробища по религиозен признак;

д) монополно производство, изменение и ограничение в каква насока, с каква цел?

е) издателска дейност, граници и насоки;

ж) финансов контрол, стопански контрол;

з) църковните земеделски стопанства, интензификацията и производителността в тях и възможностите на църковните институции. Намаляване на количеството земя заедно с намаляване броя на монасите. Възможностите за нейното ползване от държавата срещу определен наем или по друг начин.

7. Кадрова политика, учебни заведения и други форми за подготовка на кадри сега и в бъдеще.

8. Основни изменения в уставите на признатите църковни общности.

9. Свободата на съвестта по отношение на вярващи и невярващи. Пълнолетие и религиозно образование и обучение. Църквите, обучението на децата и непълнолетните. Кога се нарушава Конституцията, кои църковни служби какъв характер имат. Правата на родителите и на обществото по отношение на религиозното и антирелигиозно обучение и възпитание.

10. Правните аспекти на църковните ритуали.

11. Положението на християнските братства към храмовете, регистрация, контрол и пр.

12. Извън църковните функции на църковните служители, на църковните хорове, на настоятелства и братства и тяхното разрешаване (концерти и проповеди на други места, организиране събори, екскурзии и др.)

III. План за работа.

1. Утвърждаване въпросите за разработката в отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП.

срок 30 май

2. Набавяне изходните материали.

срок 20 юни

3. Създаване комисия за работа и разпределение на въпросите за разработване.

срок 30 юни

4. Обобщаване и систематизиране разработките след представянето им от авторите.

срок 30. X. 75 г.

5. Представяне за одобрение в отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП, заедно с конкретни предложения за съответни изменения в текстовете на Закона.

срок 15. XII.

Председател на Комитета но църковните въпроси
при Министерството на външните работи.
(*Ст. Баръмов*)

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1464, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 78

Предложение от министъра на външните работи Петър Младенов до министър-председателя Станко Тодоров за създаване на комисия към КВБПЦРК от представители на централните държавни органи, определяне на негови пълномощници при окръжните народни съвети и промяна на названието му

София, [между 26 юни и 8 юли 1975 г.][80]

Уважаеми другарю Тодоров,

В изпълнение решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП[81], Комитета за Българската православна църква и религиозните култове към Министерството на външните работи полага усилия за подобряване своята

[80] Документът е без дата. Основание за неговото датиране в посочения период ни дава последното депозирано мнение по проектопредложението преди неговото окончателно оформяне с дата 25.VI.1975 г. и завеждането му в Министерски съвет с вх. № 11-53 от 8.VII.1975 г.

[81] Има се предвид пленумът на ЦК на БКП по въпросите на идеологията, проведен на 7–8 февруари 1974 г.

работа като специализиран орган за провеждане на държавната и партийна политика в областта на вероизповеданията.

Извършената промяна в неговата структура благодарение на увеличаване [на] щата дава възможност да се обхванат под наблюдение и контрол всички изповедания в страната, да се повиши компетентността му.

Голямо значение за работата на Комитета сега има неговата постоянна връзка с всички държавни и обществени органи, които имат отношение към работата с църковните организации.

Известно е, че въпросите на църковния институт имат многостранен характер, засягат много сфери на обществения живот и трябва да се решават при пълна съгласуваност на основата на съществуващото законодателство. Сега църковният институт се приспособява към новата действителност, стреми се да съхрани своите функции. За тази цел търси всички, макар и най-малки възможности, които му [дават] недостатъчната бдителност и компетентност на местните държавни органи. От друга страна, във връзка с работата за внедряване на нови граждански ритуали и издирването и съхранението и възпитателното използване на паметниците на културата, собственост на църквата, народните съвети влизат все по-често в съприкосновение с проблемите на вероизповедното законодателство.

Напоследък, главно поради недостатъчна компетентност някои народни съвети прилагат незаконосъобразни разпореждания за ограничаване дейността на свещениците. В резултат на това се създават конфликтни ситуации, от които добре се възползват реакционно настроени духовници. Същевременно народните съвети изпускат от контрол явни нарушения на законите от страна на свещениците, като продажба на гробове в църковните дворове и в гробищата, нерегистриране и неплащане данък върху допълнителните доходи и др.

Тези и други подобни недостатъци могат да се намаляват и преодоляват, ако Комитета по църковните въпроси и централните и местни органи на държавна власт бъдат обвързани в една постоянна система.

В одобрения от Министерски съвет Правилник за работата на Комитета на 19 март 1954 г., когато той е работил в системата на Министерския съвет, е предвидено неговото право да свиква комисии от представители на министерства и ведомства по въпросите на църквата и религиозните култове (3). Предвидени са и пълномощници на Комитета по места, приравнени към началници отдели в ОНС (чл. 4). На практика обаче нищо не е реализирано.

Молим Министерския съвет да одобри изменение на тези членове от Правилника, като към Комитета се създаде постоянна комисия от представители на централните държавни обществени органи, които имат отношение към църковните въпроси, и се определят членове на изпълнителните комитети на ОНС за пълномощници на Комитета. Трябва да подчертаем, че сега много ОНС в страната, където има повече църковни въпроси неофициално

са определили секретаря или зам.-председателя на ОНС, който се занимава с проблемите на културата, да наблюдава и тези въпроси.

След едно такова решение Комитетът ще поеме задължението да се грижи за квалификацията и постоянната информираност на тези пълномощници. От тях той ще получава компетентна информация и ще може да изпълнява по-добре своите задължения, да обобщава проявите на църковните организации и прави предложения в ЦК на БКП и правителството за своевременни мерки.

Молим също така да се определи ново название на Комитета. Сегашното не само е дълго, но и неточно. Българската православна църква е култов институт и неправилно се отделя от другите култове.

Да се приеме названието:

„Комитет по църковните въпроси при Министерството на външните работи".

Нашите предложения са съгласувани с отделите „Пропаганда и агитация" и „Административен"[82] на ЦК на БКП, Комисията за народните съвети при Министерски съвет.

Министър на външните работи:
(*П. Младенов*)

ЦДА, ф. 136, оп. 60, а.е. 458, л. 3–5. Оригинал. Машинопис.

№ 79

Разпореждане № 321 на Министерския съвет за създаване на комисия към КВБПЦРК и определяне на негови пълномощници при окръжните народни съвети в страната

София, 2 август 1975 г.

Бюрото на Министерски съвет разпореди:

1. Към Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове при Министерството на външните работи да се създаде комисия в състав: председател – председателя на Комитета, и членове – представители на ведомствата и обществените организации, които имат отношение към църковните въпроси, Комисията да дава мнение по основните въпроси на църквите и религиозните култове.

2. Изпълнителните комитети на окръжните народни съвети да оказват съдействие на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове при Министерството на външните работи.

[82] Отдел „Административен" на ЦК на БКП не подкрепя идеята за промяна наименованието на Комитета. Поради това Министерският съвет в своето Разпореждане № 321 от 2.VIII.1975 г. не приема тази точка от предложенията.

С решение на изпълнителния комитет на окръжния народен съвет за пълномощник на Комитета в съответния окръг да се определи секретарят или един от зам.-председателите на изпълнителния комитет.

Председател на
Министерския съвет: *Ст. Тодоров*

Членове на бюрото на
Министерския съвет: [*следват шест подписа*]

Главен секретар на
Министерския съвет: [*не се чете*]

Началник на отдел правен: [*не се чете*]

ЦДА, ф. 136, оп. 60, а.е. 458, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 80

Информация от КВБПЦРК до отделите „Пропаганда и агитация“ и „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за съвещанието на ръководителите на органите за държавен контрол на вероизповеданията от социалистическите страни, проведено от 20 до 25 октомври 1975 г. в Будапеща

София, 14 ноември 1975 г.

От 20 до 25 октомври 1975 година в гр. Будапеща – Унгария се състоя поредното ежегодно съвещание на ръководителите на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, в което участваха и представители на централните комитети на комунистическите и работнически партии, занимаващи се с въпросите на религията и духовенството.

На съвещанието присъстваха делегации от България, Чехословакия, Куба, Полша, Монголия, ГДР, Румъния, СССР и Унгария. Тъй като в Куба още няма изграден държавен орган, делегацията бе от представители на ЦК на ККП, които се занимават с тези проблеми.

В румънската делегация нямаше представител на ЦК на РКП.

Основната тема на съвещанието бе „Активизиране и разширение дейността на църквите на социалистическите страни в защита на мира в обстановката на намаляване на напрежението в света“. Докладът беше изработен от унгарската делегация, тъй като те бяха и домакини на съвещанието. Главните моменти, на които се акцентува в доклада, се свеждат до обобщена оценка на международната политическа обстановка и произтичащите задачи след кон-

ференцията в Хелзинки, тълкуването на залегналите в Хелзинки принципи и съответното им прилагане в нашата бъдеща практическа работа.

Изхождайки от новата международна обстановка ние трябва своевременно да подготвим международните контакти на църквите и църковните организации в социалистическите страни в служба на външната политика на световния социалистически лагер.

По-нататък в доклада се разглежда работата на Световния съвет на църквите и възможностите, които имат нашите църкви, за използването на тази световна църковна организация за наши цели. Основното в бъдещата работа на църквите от социалистическите страни е да се завладеят по-големи позиции в изборните органи на ССЦ.

По-нататък се прави анализ и оценка на приноса на църквите от социалистическите страни в Световния съвет за мир – по въпросите на разоръжаването, признаването на двете германски държави, свикване на Европейско съвещание за сигурност и сътрудничество и др. Разгледана е подробно и работата на Християнската миротворна конференция, за която се дава положителна оценка и са разработени бъдещите задачи. Дадена с положителна оценка и за Европейската католическа Берлинска конференция и са посочени бъдещите задачи.

В отчетния доклад е отделено подобаващо място за Петата асамблея на ССЦ и подготовката, която трябва да направят делегатите от църквите от социалистическите страни на този важен международен религиозен форум.

В заключение в доклада е отделено място и за сътрудничеството на Комитетите по църковните въпроси от социалистическите страни. Досегашното сътрудничество се оценява като ползотворно и се правят препоръки за в бъдеще то да бъде засилено, по-конкретно и целенасочено.

По доклада пръв взе отношение водачът на съветската делегация др. Куроедов – председател на Съвета но въпросите на религиите при Съвета на министрите на СССР. В изказването си той изтъкна, че миролюбивата външна политика, начертана от XXIV конгрес на КПСС, е основата, върху която се изграждат взаимоотношенията на СССР с останалите страни в света и че решенията на XXIV конгрес служат за основа при разработване позициите на делегациите на религиозните общности на СССР, разисквани на различни международни форуми.

Беше изтъкнато, че на настоящия етап международната дейност на църквите от социалистическите страни следва да изхожда от партийните решения, от споразумението постигнато на съвещанието в Хелзинки за европейска сигурност. Това са два основни момента, които трябва да се имат в предвид в бъдещата работа.

Движението за мир и въпроса за разоръжаваното следва да бъдат другите основни моменти, които трябва да обединяват различните религиозни общности от социалистическите страни при срещите им на конгреси, конференции и съвещания с представители на западни страни.

По-нататък др. Куроедов направи констатация, че засега държавните органи не използват всичките възможности, които имат църквите за провеждане на партийната политика по редица международни въпроси, като се използват връзките на нашите църкви с църкви, църковни организации или отделни църковни деятели от западните страни. Новата международна обстановка дава възможност на капиталистическите страни да използват своите и международните църковни организации, които са под тяхно влияние за работа и пропаганда срещу социалистическите страни, за враждебна работа и за създаване на враждебни центрове. Успешното завършване на съвещанието в Хелзинки озлобява още повече най-върлите врагове на социализма в капиталистическите страни и те организирано се опитват да използват църковните организации за работа срещу социалистическия лагер.

При тази обстановка според др. Куроедов пред държавните органи, занимаващи се с църковните въпроси, стоят следните задачи:

– да се използват всички възможности на нашите и международни църковни организации за провеждане на наше влияние;

– ние трябва да привлечем на наша страна в името на мира и такива църковни организации и деятели, които не са съгласни с нашата идеология, но са за мир, разоръжаване и пр.

– създадените от нас международни църковни организации – Християнската миротворна конференция, Берлинската конференция на католиците в Европа и Будистката мирна конференция в Азия следва да използваме за настъпление срещу реакционните сили в световните организации и тези на капиталистическите страни. Засягайки въпроса за трите църковни организации създадени от социалистическите страни, др. Куроедов очерта подробно бъдещите техни задачи и начини на използване, насочване и т.н.

Според него при новата международна обстановка се откриват големи възможности за използване за наши цели на Световния съвет на църквите, Лютеранския събор, Ватикана и др.

Спирайки се на характера, задачите и структурите на Световния съвет на църквите, др. Куроедов каза, че напълно споделя оценката дадена за тази организация в основния доклад, изнесен от др. Имре Миклош – председател на Комитета по църковните въпроси в Унгария. Говорейки за ССЦ, той конкретизира задачите на църковните делегации на социалистическите страни, които ще участват в работата на V асамблея на ССЦ, която ще се състои през м. декември т.г. в гр. Найроби – Кения. Главното, на което бе наблегнато, е делегатите да са запознати и добре подготвени по въпроса за правата на човека, дискриминацията на вярващите от социалистическите страни и др., които вероятно ще бъдат поставени с провокационна цел и най-вече всички делегати да са единни. Според съветския делегат следва да се извърши голяма политическа подготовка на делегациите за Найроби.

Говорейки за връзките с Ватикана, съветският делегат каза, че те се придържат към решенията на Софийското и Берлинското съвещания, т.е. за неустановяване дипломатически отношения с Ватикана и непозволяване

намесата му във вътрешните работи на католиците в отделните страни. Разбира се, при разработване на линията спрямо Ватикана всяка отделна страна следва да изхожда от собствените си особености и условия.

Обобщавайки досегашните резултати от международната дейност, провеждана от църквите в социалистическите страни, др. Куроедов каза, че вече са създадени реални основи за провеждане на МЕЖДУНАРОДЕН РЕЛИГИОЗЕН КОНГРЕС ЗА МИР. Основната работа при провеждането на този конгрес ще се извърши от СССР. Необходимо е обаче помощта и на останалите социалистически страни. В СССР вече е създаден подготвителен комитет, който има за задача да уточни главната тема и докладчика на конгреса, броя на присъстващите, по кое време на годината да се състои, изготвяне на резолюции, други документи и пр. Конгресът евентуално може да се състои в края на 1976 год. или началото на 1977 год. в Москва.

Конгресът следва да приеме следните документи:

– обръщение към религиозните организации и лица, към борците за мир и против расизма, неоколониализма, апартейда и пр.

– обръщение към правителствата да съдействат за запазване на мира, за мирно съвместно съществуване, за разоръжаване, за забрана на оръжията за масово унищожение, за прилагане на принципите на Хелзинки и др.

– резолюция внесена от делегатите от социалистическите страни по някои актуални документи и въпроси на политиката на религиозните общности в света.

Конгресът ще реши неговата работа да не бъде еднократна, а да продължава, като създаде комисия „за продължаване работата на конгреса".

Всички останали делегати одобриха както изложените основни въпроси в главния доклад, така и въпросите поставени в изказването на съветския делегат. Така например ръководителя на Чехословашката делегация др. Хруза напълно одобри както основния доклад, така и предложенията направени от др. Куроедов.

Той отчете досегашната работа на ХМК и очерта бъдещите задачи, в изпълнението на които следва да вземат участие и другите социалистически страни. Подобно беше и изказването на др. Зайгевасер, ръководител на делегацията на ГДР. Той даде и отчет за работата на Берлинската конференция на католиците в Европа. Ръководителят на Полската делегация, след като взе положително отношение към доклада и предложенията на др. Куроедов, подробно разказа как те работят с католическата църква в Полша, за връзките им с Ватикана и трудностите, които срещат. Ръководителят на Кубинската делегация одобри всички оценки и предложения и разказа, че засега в Куба няма държавна служба, която да се занимава с църковните въпроси, но е предстоящо създаването на такава. Засега с тези въпроси се занимават в ЦК на ККП. Интерес представлява това, че в Куба са успели да привлекат голяма част от висшето католическо духовенство в подкрепа на народната власт и това е изменило в известен положителен смисъл и отношението на Ватикана

към Кубинската държава. За първи път Кубинската държава изпраща свои представители на такова съвещание.

В своето изказване ръководителят на Монголската делегация разказа за работата на Азиатската будистка конференция, успехите, които има, и бъдещите задачи.

Хубаво впечатление направи на всички делегати и особено на съветските изказването на ръководителя на нашата делегация. Беше взето отношение по всички въпроси, засегнати в главният доклад по изказването на съветския делегат и бяха направени конкретни конструктивни предложения.

Изказването на нашия делегат даде косвен отговор на отрицателното поведение на румънския делегат, който заяви, че те са за ненамеса, запазване суверенитета, за необвързване с общи решения и че не желаят да подписват никакъв документ.

Общо взето поведението на румънската делегация не беше лошо, но се чувстваше, че не споделят подчертания стремеж в останалите делегати за единство, близко и конкретно сътрудничество и признаване ръководната роля на СССР.

Съвещанието прие заключителен документ – протоколен запис, в който бяха отразени въпросите, с които се е занимавало съвещанието, че е протекло в дух на приятелство, единомислие и пълно единство и набележи главните решения, а именно:

а) да се оказва всестранна помощ на дейността на международните прогресивни религиозни организации, в които решаваща роля играят църковните деятели от социалистическите страни т.е. на Християнската мирна конференция, Берлинската конференция на католиците в Европа, Движението на прогресивните будисти в Азия за мир. Да се считат за главни задачи на тези организации поддръжката на миролюбивата политика на страните от социалистическото общество и да съдейства за претворяването в действителност програмата за мир на решенията на Световния конгрес на миролюбивите сили и на заключителния акт на съвещанието за безопасност и сътрудничество в Европа. Да се постигне привличането в редовете на тези организации на нови прогресивни религиозни групи, да се разширяват техните връзки с църковните и светски обществени организации в различните страни. Да бъде проведен V Общохристиянски конгрес в защита на мира. Да се вземат мерки за решаване на кадровите и финансови въпроси на тези организации.

б) да се постигне чрез църковните деятели от социалистическите страни по-активно използване на трибуните на международните религиозни центрове с прозападна ориентация, като Световния съвет на църквите, Световния съюз на баптистите, Световната лютеранска федерация и други, за пропагандиране на миролюбивия политически курс на страните от социалистическото общество, за противодействие на опитите на реакционните сили да осъществят антикомунистически акции чрез тези организации. Да има стремеж за укрепване на позициите на религиозните деятели от социалистическите страни в ръководните органи на споменатите организации.

Да се обезпечи съгласуване на действията на представителите на църквите от социалистическите страни на V асамблея на Световния съвет на църквите в Найроби в интерес на политиката на социалистическите страни.

в) при осъществяването на контакти с Ватикана същата да бъде активизирана към заемане на положителни позиции по актуалните международни проблеми и в същото време максимално да бъде ограничавано нейното влияние върху католическите църкви в социалистическите страни. Обемът и характерът на контактите с Ватикана на всяка една от социалистическите страни да бъдат определяни, имайки се в предвид положенията на съответната католическа църква, установените в нея традиции, специфичните условия и конкретните проблеми. По отношение на въпроса за дипломатическите отношения с Ватикана остава в сила съвместно изработената по-рано позиция.

г) да се счита най-важна задачата за държавните ведомства в социалистическите страни по въпросите на религията подготовката и провеждането през 1976 год. или 1977 год. В СССР на Световния международен конгрес на борците за мир, имащ за цел широка мобилизация на прогресивните религиозни сили за защита на световния мир. Основната организационна подготовка по провеждането на конгреса се поема от съветската страна, като ведомствата по религиозните въпроси във всички социалистически страни ѝ окажат всестранна помощ за осъществяването на това мероприятие от голяма важност.

Всички участници в съвещанието се изказаха за по-нататъшното разширяване и задълбочаване на контактите и тясното сътрудничество между държавните ведомства по религиозните въпроси в социалистическите страни, за изработването на съгласувани действия за използването на църковните организации на международната арена в защита на мира, за обмяна на опит и информация по въпросите, представляващи общ интерес.

Съвещанието, премина в делова дружеска обстановка в дух на пълно взаимно разбирателство и единство на възгледите на участниците в него по поставените за обсъждане въпроси.

Реши се следващото поредно съвещание да бъде проведено в гр. Прага – Чехословакия.

Унгарските държавни и партийни органи оказаха голямо внимание на съвещанието. Представителите на централните комитети на партиите бяха приети от зав. отдел „Агитация и пропаганда“ на ЦК на УРСП, а представителите на комитетите щяха да бъдат приети от зам.-председателя на правителството, но поради заболяване приемът бе осуетен.

На прощалната вечеря присъства секретарят на ЦК на УРСП по идеологическите въпроси, който даде висока оценка на съвещанието и на взетите решения, като в своето изказване даде косвен отговор на поведението на румънския делегат.

Бяхме информирани от др. Имре Миклош, че за съвещанието е докладвано лично на др. Янош Кадър, който е проявил специален интерес.

Нашето мнение е, че съвещанието премина в дух на единомислие и че взетите решения ще ни дадат възможност да тласнем напред международната дейност на църквите в България в полза на нашите позиции.

Началник отдел:
(*Н. Арсенов*)

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1473, л. 69–78. Оригинал. Машинопис.

№ 81

Писмо от КВБПЦРК до председателите на ИК на ОНС относно Разпореждане на № 321 на Министерски съвет за подобряване работата на Комитета и определяне на негови пълномощници при съответните окръжни съвети

София, 18 ноември 1975 г.

С Разпореждане № 321 от 2 август 1975 година Министерският съвет реши към Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството на външните работи да се създаде комисия от представители на компетентни учреждения, със задача да обсъжда и дава мнение по основните въпроси на църковните и религиозните култове. Със същото разпореждане изпълнителните комитети на окръжните народни съвети са задължени да оказват съдействие на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове и да определят с решение за пълномощник на комитета в съответния окръг секретаря или заместник-председател на изпълнителния комитет.

Комитетът за БПЦ и религиозните култове е специализиран орган за провеждане на партийната и държавна политика по църковните въпроси.

За да подобри своята работа в светлината на решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП, Комитетът се нуждае от постоянни връзки и сътрудничество с всички държавни и обществени органи и организации в страната.

Важно място по осъществяването на църковната политика ще имат народните съвети чрез определените пълномощници.

Практиката показва, че църковните организации умело използват и най-малките възможности за разширяване на своята дейност, често пъти и в нарушение на редица нормативни документи. Това изисква органите на народните съвети да проявяват по-голяма осторожност[83], особено във връзка с внедряването на гражданските ритуали, издирването, съхранението и използването на паметниците на културата, собственост на църквите и пр.

[83] Внимателност, предпазливост (от рус. ез.).

Народните съвети ще влизат все по-често в съприкосновение с проблемите на църковните организации и законодателството, свързано с тяхната дейност.

Изхождайки от разпореждането на Министерския съвет за подобряване работата на Комитета по църковните въпроси и религиозните култове, Комитетът и Комисията за изпълнителните комитети на народните съвети при Министерския съвет считат, че ще бъде необходимо:

1. Пълномощниците на комитета при ОНС и СГНС да се запознават с държавната политика и всички законодателни разпоредби по въпросите на църковните организации.

2. Пълномощниците на комитета да поддържат редовни контакти с ръководителите на църковните общности на територията на окръга, като митрополити, мюфтии, архиерейски наместници и дават мнение за назначените от тях църковни служители, ако такова мнение се иска.[84]

3. Да разглеждат жалбите и исканията, отправени от църковните служители и организации за тяхната дейност и да ги решават в пределите на своите компетенции.

4. Да контролират дейността по издирване, реставрация и опазване паметниците на културата – собственост на религиозните организации.

5. Да оказват съдействие и контролират работата на органите на народните съвети по места с религиозните общности

Пълномощниците на ИК на ОНС и СГНС ще получават указания и информации от Комитета за БПЦ и религиозните култове.

Председател на Комитета но църковните въпроси
при Министерството на външните работи:
(*Ст. Баръмов*)

Секретар на Комисията за Изпълнителните
комитети на народните съвети:
(*Мл. Костов*)

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1462, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

[84] „ако такова мнение се иска“ е добавено ръкописно към текста.

№ 82

Доклад на КВБПЦРК до ЦК на БКП за международната дейност на църквите в България

София, 23 декември 1975 г.

В новия етап на международните отношения, дейността на националните, регионалните и световните църковни организации и центрове придобива все по-голямо значение за решаване на много от актуалните проблеми на нашето съвремие.

Реакционните империалистически сили както досега, така и в бъдеще ще продължават да използват църквата като институт, който има силно влияние върху широките маси. Те ще продължават да спекулират със свободата на вярващите от социалистическите страни.

Църквите ще бъдат още по-активен фактор за изява на Третия свят в борбата за независимост и социален прогрес. В страните от Азия, Африка и Латинска Америка при специфичната им социална структура и класова хегемония, определени социални сили търсят и ще търсят морално и идейно упование в религията.

Част от демократично настроените средни слоеве от капиталистическите страни, чиято идеология сега е така нареченото ляво християнство, ще намират в църквите изява на своите социално-политически въжделения.

Понастоящем съществуват стари световни центрове на най-разпространените религии, като католицизма и др. Наред с тях след втората световна война се създадоха световни и регионални църковни организации.

На запад са създадени Световен съвет на църквите и Конференция на Европейските църкви[85]. Църквите от социалистическите страни създадоха така наречената Пражка християнска миротворна конференция, Берлинската конференция на католиците от Европа, Азиатската будистка конференция за мир. Подготвят се условията и за създаване на подобна ислямска организация с център гр. Ташкент, СССР.

По църковните канали (явни и тайни) тече огромно количество информация. Някои от западните църковни центрове разполагат с мощни средства за влияние и обработване на общественото мнение по много аспекти на международните отношения. Ежегодно се провеждат стотици международни църковни конгреси, конференции, съвещания срещи и други, на които чисто религиозните проблеми отстъпват място на главните социално-политически проблеми на нашата съвременност и преди всичко на проблемите на мира, мирното съвместно съществуване, правата на човека и др.

Международната дейност на съществуващите в България църковни организации има широко поле за изява, както и определена перспектива.

[85] Конференция на европейските църкви (КЕЦ). Международна икуменическа организация, основана през 1967 г., обединяваща повечето православни, англикански и протестантски църкви. Днес в нея влизат около 120 църкви от 26 европейски държави.

Тази дейност може да се превърне в още по-активно средство за полезна патриотична изява, за изразходване енергията, която те все още натрупват, за осмисляне желанията на най-добрите кадри да бъдат полезни за страната.

От всички съществуващи църковни организации в нашата страна само Българската православна църква има известен опит в Международната църковна дейност. През 1975 година за първи път главните протестантски църкви: петдесетната, адвентната и баптистката изпратиха свои представители на световни конгреси. Оценката за тяхното участие е положителна. Участие в международни срещи и съвещания вземат и представители на ислямската религия. Възможностите на кадрите на тази религия обаче са ограничени. При по-добра кадрова политика този недостатък може да се преодолее. Поради отрицателното отношение на Ватикана към положителни международни църковни прояви, католическата църква в България досега не е вземала никакво участие.

Основните насоки на международната дейност на църквите в България се свежда до следното:

1. Участие в западните църковни организации Световен съвет на църквите и Конференция на Европейските църкви;

2. Участие в църковни организации, създадени от църквите от социалистическите страни, Пражката християнска миротворна конференция, Берлинската конференция на католиците от Европа и други, които могат да се създадат;

3. Участие в двустранни и многостранни църковни конференции, съвещания, срещи и др.;

4. Максимално възможното използване на българските църкви зад граница;

5. Издирване и опазване на българските паметници на културата зад граница.

Участието на българските църкви в западните църковни организации ще бъде една от най-трудните и отговорни задачи на международната им дейност. Тези организации са създадени с определена антикомунистическа насоченост Световният съвет на църквите се ръководи предимно от протестантските църкви и има за своя богословска основа тъй нареченото икуменическо движение. То има за цел постепенно преодоляване каноническите различия между християнските църкви и обединяването им в единна световна църква на Христа. Този съвет се стреми да проникне в живота на църквите от социалистическите страни, да ги настройва против властта, да поставя на преден план въпроса за свободата на вероизповеданията. Преди 15 години православните и някои от протестантските църкви от социалистическите страни бяха приети за негови редовни членове. Тяхното активно участие, особено на Руската православна църква, доведе до постепенно изменение в някои от неговите насоки. Заедно с църквите от Третия свят се борят за налагане на всички негови форуми прогресивна тематика, определени социално-политически въпроси, като мира в света, разоръжаването, защита

правата на човека, борбата с расизма и др. Българската православна църква е член на Световния съвет на църквите от 1961 година. Нейни представители са избрани в отговорни работни органи и винаги се стремят съгласувано с представители на Руската православна църква да дават достоен отговор на опитите да се прокарат тенденциозни идеи и решения срещу социалистическите страни. Тя е била домакин на някои от заседанията на неговите органи.

Българската православна църква и някои от протестантските църкви, съгласувано с църквите от социалистическите страни в бъдеще трябва да се борят за създаване единство с представителите на църквите от Третия свят с цел да се прокарват все по-определено прогресивни идеи и решения в дейността на Световния съвет на църквите.

Конференцията на Европейските църкви е регионална организация, обединяваща болшинството от християнските църкви в Европа, в това число и от социалистическите страни. Нейните цели не се различават от тези на Световния съвет на църквите. Тя се ползва с влияние всред управляващите политически кръгове в западните страни. През настоящата година Българската православна църква ще бъде приета за член на тази организация. Оценката на Съвета по въпросите на религията в СССР е, че в тази организация църквите от социалистическите страни трябва да участват много по-активно със същата цел, каквато имат в Световния съвет на църквите.

Участието в световните църковни организации, създадени от църквите в социалистическите страни е също така отговорна и перспективна задача на християнските църкви в България.

Пражката християнска миротворна конференция има за задача да сплотява около себе си миролюбивите християнски кръгове от цял свят, да се бори за справедливо решаване на най-острите международни и регионални проблеми. След известна криза, която тя преживя в резултат на събитията в ЧССР, сега е сравнително в добро състояние и постигна вече определени успехи. В нейните ръководни органи са избрани видни църковни деятели от Индия, Шри Ланка, Куба, Танзания, ГФР, Холандия и други страни, които на различни международни форуми изцяло подкрепят политическата линия, провеждана от социалистическия лагер.

В последно време се предприемат общи съгласувани мерки по държавна и църковна линия за преодоляване на някои съществени недостатъци в работата на Християнската миротворна конференция и определяне още по-конкретно нейните задачи и отговорности. В това отношение представителите на Българската православна църква трябва да играят важна роля.

Необходимо е да се положат усилия за участие на представители на католическата църква в България в Берлинската конференция на католиците от Европа, въпреки че това ще бъде трудно, тъй като Ватикана засега се отнася отрицателно към дейността на тази конференция.

Двустранните и многостранни контакти на църквите от България, с църквите от други страни както досега, така и за в бъдеще ще заемат важно място в тяхната международна дейност.

Българската православна църква е в много добри отношения с Руската православна църква. Тези отношения имат историческа основа и се развиват в унисон с искреното приятелство между НРБ и СССР. В годините на народната власт у нас е затвърдено активно сътрудничество главно в икуменическа дейност, като за целта предварително се уточняват становищата или въпросите, които ще се поставят за разглеждане на международни църковни форуми. Във висшите учебни заведения на Руската православна църква се изпращат на специализация млади богослови, които придобиват добра подготовка и по икуменическите проблеми. Добро сътрудничество и единодействие Българската православна църква е установила с Грузинската и Арменската православни църкви. Сътрудничеството между Българската православна църква и Руската православна църква трябва да се засилва не само за подобряване международната дейност на двете църкви, но и главно за ползотворно въздействие върху по-нататъшното еволюиране в положителна насока на вътрешната дейност на Българската православна църква.

С Румънската православна църква се поддържат тесни връзки. Румънската православна църква не отказва съдействие на Българската православна църква по издирване и стопанисване на българските паметници на културата в Румъния. Затрудненията се създават от румънското правителство и те карат Румънската православна църква да се въздържа в сътрудничеството си с Българската православна църква.

В бъдеще Българската православна църква трябва да засили контактите си с оглед положително влияние върху православните църкви от Полша, ЧССР и Унгария.

Чрез своите двустранни връзки църквите в България могат много да спомогнат за разширяване влиянието на България в страните от Близкия изток и в Гърция.

В последно време Българската православна църква създаде добри отношения с Еладската църква, особено след посещението на делегацията, начело с патриарх Максим, през м. май-юни 1975 г. Те могат да се превърнат в удобен канал за положително влияние върху демократизацията в Гърция и за стабилизиране българския характер на Зографския манастир и изучаване всички документи и паметници на гръцка територия, свързани с нашата история.

Могат още повече да се засилват традиционните връзки на Българската православна църква с Антиохийската, Александрийската и другите православни църкви от Близкия изток. Досегашните взаимни гостувания на делегации на най-високо равнище показват, че има проблеми, по които Българската православна църква и тези църкви могат да водят съвместна обща борба. Чрез това сътрудничество Българската православна църква трябва да се стреми да ги привлича в по-активно участие в международни църковни форуми на страната на църквите от социалистическите страни.

Както се вижда, двустранни връзки с църкви от други страни засега поддържа само Българската православна църква. Останалите църкви в България нямат такива, ако не се вземат предвид каноническите отношения на католическите църкви с Ватикана и на протестантските църкви с ръководствата

им от чужбина, които засега могат да стават само с разрешение на Комитета по църковните въпроси.

Международната дейност на Българската православна църква има за задача създаване и поддържане на българските православни църкви в чужбина.

В Москва има подворие на Българската православна църква, което играе представителна роля. То е в постоянна връзка с Руската патриаршия и трябва да играе още по-голяма роля в засилване сътрудничеството между Българската православна църква и Руската православна църква.

В Букурещ на реципрочни начала има Българска православна църква. По известни причини тя развива слаба дейност.

В Будапеща също има българска православна църква. Тя поддържа връзки с унгарските църкви и главно с икуменическия съвет за съгласуване на обши мероприятия по международната дейност, като същевременно работи за укрепване националното съзнание на българи емигрирали по икономически причини в Унгария.

От няколко години във Виена е създадена българска църковна община. Тя обединява с наши усилия голяма част от българската емиграция в Австрия.

Църковната община в Истанбул съществува от дълги години. Нейна функция е да пази българското имущество там и да поддържа народностния дух на малобройното българско население, запазило българското национално съзнание. Голяма е заслугата на тази община по опазването на историческия книжен фонд, останал още от Възраждането, който в по-голямата си част вече е пренесен в България.

В последно време се проведоха специални решения за укрепване българските епархии в Америка.

В Ню Йорк има българска православна епархия, начело с митрополит Йосиф. Чрез нея някои политически емигранти се мъчат да овладеят българските църкви в Америка и да прокарват свое реакционно влияние. Досега това не е станало, въпреки че митрополитът не стои на напълно здрави позиции.

Църквите в градовете Медисън, Чикаго, Стилтън, Акрон, Лорейн, Мичиган и Индиана са причислени към съществуващата втора епархия, така наречената Акронска, която се ръководи пряко от българския патриарх чрез неговия помощник там епископ Симеон. Последният е положителна личност, работи с чувство на голяма отговорност и е отбелязал успех в привличането на българското население, което в болшинството си произхожда от македонските земи. Вражеската политическа емиграция е без особено влияние в тази епархия.

Към Акронската епархия се числят църквите в Канада и Австралия.

Засега на всички тези места има свещеници, изпратени от България.

В трудните условия на САЩ, които се усложняват и от дейността на Скопската църква, МПО и вражеската политическа емиграция, българските свещеници се стремят да пропагандират успехите на България и поддържат българското национално съзнание чрез църквите. Организират утра, забави, седенки, на които се изнасят беседи за България, пеят и свирят български

песни и хора, рецитират се български стихотворения. Честват по тържествен начин 3 март, 24 май и други национални празници. Подпомагат децата в изучаване български език, българска история, география на България и др.

Предстои много сериозно да се изучат условията и перспективите за създаване на нови български църкви за емиграцията в капиталистическите страни. На основата на богатия опит на Руската православна църква трябва решително да се подобри работата на Синода на Българската православна църква със всички задгранични църкви.

Друг важен раздел от международната дейност на Българската православна църква е опазването на паметниците на културата, намиращи се в чужбина.

На първо място стои въпросът за Зографския манастир в Атон. През последните няколко години се положиха доста резултатни усилия: укрепи се монашеското братство с изпращането през м. ноември м.г. на трима монаси от България; сменен бе игумена румънец с игумен българин, който засега е с временно назначение; организира се преглеждането и фотокопирането на книжния фонд на манастира и са взети мерки за неговото съхранение и опазване от пожар, влага и прочие; ежегодно се изпращат поклоннически групи от свещенослужители от България, които повдигат духа на монасите и ги окуражават да отстояват българските интереси.

Задоволителни са резултатите от издирването на паметниците на културата и в Унгарската народна република. Изпратената през м. октомври м.г. група от специалисти научни работници от Духовната академия е преглеждала, фотокопирала или взела в оригинал над 500 интересни документа, свързани с древната история на България.

Добре се поддържат паметниците на културата и в Истанбул, макар че турските власти създават известни затруднения.

Трудни са условията за използване на църквата по опазването паметниците на културата в Румъния, където румънските власти в последно време са забранили на българския свещеник да излиза без разрешение от Букурещ.

Задграничната дейност на църквите може да се използва и за изучаване и популяризиране на българските културни паметници и ценни исторически източници за историята на България в Италия чрез подобряване отношенията с Ватикана. Крачка в това отношение е направена по време на посещението на председателя на Държавния съвет на НРБ другаря Тодор Живков във Ватикана през м. юни т.г.

Министерството на външните работи и Комитетът за изкуство и култура са разработили специална програма, която обхваща издирването и опазването българските паметници на културата в други страни и райони, в чието осъществяване ще вземе участие и Българската православна църква.

Главната грижа за в бъдеще не трябва да бъде само за разширяване на международната дейност на църквите, но и издигане на ефективността ѝ. За тази цел е необходимо:

1. Да се вземат мерки и се потърси помощта на съответните държавни органи и институти за повишаване квалификацията на кадрите, които вземат участие в международната църковна дейност;

2. Да се подобри сътрудничеството на Комитета при Министерството на външните работи по въпросите на българската православна църква и на религиозните култове със съответните държавни органи от другите социалистически страни и особено със СССР за по-конкретното изясняване позициите на представителите на българските църкви и сътрудничеството им с представителите на църквите от тези страни в международните църковни прояви.

КОМИТЕТ ПРИ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
ПО ВЪПРОСИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА
И НА РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1463, л. 1–11. Копие. Машинопис.

№ 83

Писмо от КВБПЦРК до БАН в отговор на поискана информация за неговото официално наименование, структура и функции

София, 27 декември 1975 г.

На № 625 от 29.XI.1975 год.

1. Официалното наименование е:

Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

2. Комитет в системата на Министерство на външните работи с ранг на отдел.

3. Преди 9. IX.1944 год. е съществувала Дирекция по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове към Министерство на вътрешните работи. Тя е продължила да съществува до края на 1940 год., когато преминава към Министерство на външните работи.[86] В началото на 1951 год. тя преминава от Министерство на външните работи като Комитет по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове към Министерския съвет на НРБ.

В 1957 год. отново се връща в системата на Министерство на външните работи като Комитет по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове.

[86] Твърдението, че преди Дирекцията е била в системата на Министерството на вътрешните работи до 1940 г. не е вярно.

4. а) Осъществяване на държавната политика в областта на църковните въпроси.

б) Ръководството на Комитета се осъществява от Председателя на Комитета и началниците на отделите. Има три отдела: 1. по въпросите на православната църква; 2. по въпросите на мохамеданското вероизповедание и 3. по въпросите на католическото и протестантските вероизповедания.

С разпореждане № 321 на Бюрото на Министерския съвет от 2 август 1975 год. към Комитета се създаде комисия в състав: председател – председателят на Комитета, и членове – представители на ведомствата и обществените организации, които имат отношение към църковните въпроси. Комисията дава мнение по основните въпроси на църквите и религиозните култове.

Със същото разпореждане изпълнителните комитети на окръжните народни съвети се задължават да определят за пълномощник на Комитета секретаря или един от зам.-председателите на Изпълнителния комитет.

5. Няма връзки с чужбина и не членува в международни организации.

6. Няма печатни издания.

7. Няма библиография.

Председател:
(*Ст. Баръмов*)

ЦДА, ф. 165, оп. 12, а.е. 1460, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 84

Перспективен план за работата на Комитета по църковните въпроси с православната църква в следващите 15 години[87]

София, [краят на 1975 г.]

Февруарският пленум на ЦК на БКП констатира, че в последните години православната църква е активизирала религиозната си дейност. Наред с лоялността си към народната власт на отделни места се забелязва мълчалива съпротива на някои духовници, увличане на младежи по религията, прояви на вражеска агитация, съпротива срещу въвеждането на гражданските ритуали.

Въпреки намаляването броя на вярващите в страната, православната църква много организирано засилва и заздравява материалната си база, като увеличава кадрите си от духовници – основа за осезателен стабилитет на църковната организация.

Всичко това налага организирана и целенасочена работа за постепенно ограничаване и стесняване църковно-религиозната дейност на православното духовенство.

[87] Заглавието е на документа.

В следващите 15 години това ограничаване следва да се изрази в намаляване материалната база, пресичане несвойствените източници за получаване на приходи, ограничаване култово-обредната практика и всички други църковни прояви, които влияят отрицателно на социалистическото развитие на нашата страна, на възпитанието на народа и особено на подрастващото поколение в социалистически дух .

За изпълнението на поставената цел, следва да се проведат мероприятия в следните насоки в период до 1990 г.

I. Кадри и кадрова политика

1. До края на 1976 год. да се направи проверка на личния състав на църковното ведомство (духовници и цивилни) до архиерейски наместник включително. Да се даде политическа оценка за всеки и се изготви план за подмяна на неподходящите.

2. До края на 1977 год. да се направи оценка на професорско-преподавателското тяло в Духовната академия и Духовната семинария и се излезе със заключение за всеки един от тях.

3. До края на 1980 год., с въвеждането на задължителното средно образование, да се закрие семинарията, като се слее с Духовната академия в единна Духовна школа.

4. За следващите четири години да се извършат съществени промени в учебната програма на Духовната академия, като се доближи до програмата на Московската духовна академия. В програмата да се включи като задължителен предмет изучаването на Конституцията на НРБ.

5. От учебната 1976/1977 год. в Духовната академия да бъде организирана подготовката на подбрана група студенти с оглед задоволяване нуждите на църквата с добре подготвени кадри за международната ѝ дейност и работата в задграничните епархии. Най-добрите студенти да се изпращат като аспиранти в Московската духовна академия.

6. До края на м. юли 1976 год. да се направи анализ за положението на завършилите Духовната академия през предишните пет години и се направят изводи по какъв начин да се приемат новите студенти, на какви условия да отговарят, какъв да бъде техният брой и перспектива след завършване.

7. До края на м. февруари 1976 год. съвместно с Министерството на народната просвета и Комитета за наука, технически прогрес и висше образование да се реши въпросът с какво средно образование да се приемат (реално и техническо) за в бъдеще кандидат-студентите в Духовната академия.

8. За в бъдеще професорско-преподавателското тяло в двете учебни заведения, както и научните работници в Църковно-историческия институт и Църковно-историческия музей, да се назначават само след задълбочено изучаване на автобиографиите им и след съгласуване със съответните държавни органи.

9. През следващите 4–5 години да се измени постановката за пожизнеността на митрополитските кадри, като се замени с определена възраст или мандат за периодична подмяна.

10. Съвместно с местните обществено-политически организации и държавните органи за в бъдеще да се провежда линия за приобщаване на духовенството и ангажирането му в полезни обществени инициативи – комитетите за мир, Отечествения фронт, Българо-съветската дружба, Червен кръст, опазване паметниците на културата, трудови инициативи и пр.

II. Материална база

1. В близките 2–3 години недвижимите покрити имоти – жилищни сгради, вили, апартаменти, магазини и др., които не са свързани с култа и чиято собственост е несвойствена за църквата, да бъдат иззети в полза на държавата.

2. В следващите 2–3 години да се обсъди със съответните компетентни държавни органи целесъобразността за евентуално изземване на църковните недвижими имоти – ниви, ливади и други земи.

3. До края на 1977 год. да се изучи основно 11-о постановление на МС за монополното църковно производство, като внедреното вече несвойствено производство се премахне.

4. Производството на свещи да се постави до края 1977 год. под наблюдение на Комитета, като със съответните държавни органи се преразгледа цената, нормите, количеството и пр. на свещопроизводството.

5. Със специалисти от Министерството на финансите до края на 1976 год. да се направи подробен анализ на финансовия план на църквата – начин на сформиране на бюджета, приходоизточници (преки и косвени), образуване на фондовете, спестявания, скрити фондове, разходи (целесъобразни и нецелесъобразни).

6. С въвеждането на реформата в православната църква да се реши и въпросът с таксите, които вярващите ще внасят за треби. Таксите да се внасят в църковната каса срещу квитанция, която да се предава на свещеника при извършването на требите.

7. Още през 1976 год. с изготвяне тематичния план за изданията на Синода, Синодалното издателство да бъде насочено предимно към издаване на литература с историческо-патриотична тематика.

8. Храм, който не е в култова употреба и е грозящ, да се третира на общо основание съгласно градоустройствените правилници.

9. През следващите 1–2 години строителната организация „Синстро“ да се трансформира в ремонтна такава и за реставриране и поддържане паметниците на културата, които са в култова употреба.

III. Паметници на културата

1. Поради съществуващото несъвършено законодателство по определяне, съхраняване, популяризиране и пр. на паметниците на културата до

края на 1976 год., съвместно с Комитета за изкуство и култура, да се внесе в законодателните органи предложение за допълнение на Закона и се изработи правилник за неговото приложение.

2. В следващите 5–10 години чрез връзките, които поддържа православната църква в чужбина с църковни организации и лица, да се издирят и документират в съответните страни паметници на културата, свързани с България.

3. В началото на м. януари 1976 год. да се внуши на Синода да възложи на Църковно-историческия музей цялостната грижа по опазване паметниците на културата, намиращите се в култова употреба.

IV. Култово-обредна практика

1. В близките 1–2 години религиозните прояви на свещенослужителите да бъдат сведени само до култова дейност в храма. Останалите задължения да се изпълняват изцяло от църковното настоятелство, което да се явява фактически стопанин на църквата и ръководител на вярващите.

2. До 1985 година да се ограничи култово-обредната практика само в храма; извън храма да няма никаква религиозно-църковна дейност.

3. До края на 1976 год., съвместно със заинтересованите държавни ведомства, да се изработи и внесе проект в Държавния съвет или Министерския съвет за статута на новооткриващите се гробища, като се изясни мястото и ролята на църквата там. Да се реши и въпросът с биенето на камбаните.

4. До края на 1976 година да бъде обсъден въпросът за начините, по които от началото на 1977 год. да започне изясняването на естествено създалите се условия в различни населени места за безконфликтно отпадане на енории, с оглед до края на 1985 год. рязко да се съкратят енориите и свещениците.

5. Организирано, целенасочено и системно да се влияе на характера на проповедите, които се произнасят от амвоните, като свещенството се насочва да говори за мир, патриотизъм, трудова надпревара и др.

6. В близките години постепенно да се убеди върховното църковно ръководство да даде съгласие духовенството да има право да носи цивилно облекло, а одеждите да ползва само в храма.

7. Дейността на Комитета в перспектива да бъде така насочена, щото да се създадат условия в следващите 10–15 години за въвеждане основна реформа в православната църква.

8. До края на 1976 год. да се измени статута на ставропигиалните манастири, които да се запазят и ползват само като паметници на културата.

V. Международна дейност

1. Системно да се поощряват връзките на с Руската, Арменската и Грузинската църкви с оглед използване техният опит за цялостно осъвременяване дейността на православната църква и по-специално култово-обредната практика.

2. С оглед политиката, която провежда нашата страна със съседните балкански страни, особено да се засилват връзките с Гръцката и Сръбската църкви.

3. Да се създаде тясна и постоянна координация с Руската православна църква с оглед по-активно участие на православната църква в международните църковни организации – ХМК, ССЦ и КЕЦ.

4. Да се подобри работата с църквите в чужбина, като там се изпращат добре подготвени кадри и периодически се снабдяват с литература за поддържане на българския дух.

5. Системно издигане и подобряване квалификацията на кадрите, работещи в международните организации и църквите в чужбина. Да се изучи опитът на Руската православна църква в това отношение.

6. Да се провежда линия за включване на повече представители на православната църква в изборните органи и администрацията на международните църковни организации.

7. За укрепване българския дух, подсилване братството и с оглед изучаване на книжния фонд периодически да се изпраща в Зографския манастир попълнение от млади монаси, подготвени за реставраторска и друга музейна работа.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 150, л. 1–7. Копие. Машинопис.

№ 85

План за провеждане мероприятия от отдел „Православно духовенство“ при Комитета по църковните въпроси през 1976 г.[88]

София, [краят на 1975 г.]

В светлината на решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП и 11-я конгрес за направляване, контролиране и ограничаване дейността на православната църква в България, през 1976 год. ще бъдат проведени следните мероприятия:

I. По законодателството

Представител на Комитета ще вземе участие в подработването на нови нормативни актове или изменение на:

– Закон за вероизповеданията;

– правилник за приложение на Закона за изповеданията;

– правилник или наредба за новостроящите се гробища в страната;

– правилник за опазване паметниците на културата;

– изменение на 11-о постановление на МС за монополното производство;

[88] Заглавието е на документа.

– правилник за учебните и научно-изследователски учреждения на православната църква;

По горните въпроси ще се предизвикат разисквания до 1 юни 1976 год.

II. По международната дейност, двустранното сътрудничество и работата на задграничните църкви

а) международна дейност

– оказване конкретна помощ с материали и специалисти при подготовката на делегациите на Синода в международни прояви на Световния съвет на църквите, Християнската миротворна конференция, Конференцията на европейските църкви, диалога с римокатолическата църква и др.

срок: постоянен (целогодишен)

– подготовка на делегатите на Синода в международните прояви провеждани от Световния съвет на мира.

срок: един месец преди провеждане на всяко мероприятие

– още от началото на 1976 г. ще започне подготвяне условия за участие както на православната църква в България, така чрез нея и на други църкви, като Гръцката, Йерусалимската и Антиохийската в подготвяния за края на 1976 или началото на 1977 г. в СССР – Москва, конгрес на за мир на религиозните общности от световен мащаб.

– да се създаде тясна и постоянна координация с Руската православна църква с оглед по-активно участие на православната църква в международните църковни организации.

срок: постоянен (целогодишен)

– системно издигане и подобряване квалификацията на кадрите, работещи в международните организации.

срок: постоянен (целогодишен)

– през 1976 год. ще се провежда линия за включване на повече представители на православната църква в изборните органи и администрацията на международните църковни организации.

– през февруари 1976 год. колегиумът на Министерството да разгледа международната дейност на църквите в България. Подготовката на документа за колегиума до края на м. януари 1976 год.

б) двустранно сътрудничество

– системно да се поощряват връзките на православната църква в България с Руската, Арменската и Грузинската църкви с оглед използване техния опит за цялостно осъвременяване дейността на нашата православна църква и по-специално култово-обредната практика.

срок – постоянен (целогодишен)

– с оглед политиката, която провежда нашата страна със съседните балкански страни, особено да се засилват през 1976 год. връзките на православната църква в България с Гръцката и Сръбската църкви.

срок – постоянен (целогодишен)

– активно участие в подготовката на всички делегации на православната църква при официални гостувания и преговори с други църкви и религиозни общности.

срок – постоянен (целогодишен)

– поддържане добри отношения с Александрийската, Йерусалимската и Антиохийската църкви с оглед да им се влияе в положителен смисъл и да поддържат на международните срещи и съвещания нашите становища.

срок – постоянен (целогодишен)

в) задгранични църкви

– да се изнасят целите и задачите на задграничните църкви, като се определи общото за всички църкви и конкретното за църквите в отделните страни.

срок – 1 юли 1976 г.

– да се разработят мероприятия с цел изучаване условията за организиране на нови църковни общини зад граница.

срок – 1 август 1976 г.

– да се издирят подходящи свещеници и се подготвят за задгранична работа.

срок – 31 декември 1976 г.

– църквите в чужбина периодически да бъдат снабдявани с подходящата патриотична литература, късометражни филми, фотоматериали и пр., които да бъдат използвани за пропаганда.

срок – постоянен (целогодишен)

– да се проведат през първото тримесечие на 1976 год. във всички църкви в чужбина тържествени служби и други материали за отбелязване 100-годишнината от Априлското въстание.

– да се разработи конкретен план за отпразнуване на 100-годишнината от освобождението на България от османско иго и 1300-годишнината от основаването на Българската държава от всички църковни общини зад граница.

срок – 1 септември 1976 г.

– периодически да се анализира дейността на църковните общини и свещеници в чужбина, като се правят изводи и набелязват нови мероприятия за провеждане.

срок – на шест месеца

– за укрепване българският дух и подсилване братството и с оглед изучаване на книжния фонд периодически да се изпраща в Зографския манастир попълнение от млади монаси, подготвени за реставраторска и друга музейна работа.

срок – периодически

– съвместно с българското консулство в Истанбул да се потърси свещеник за назначение в екзархийското наместничество.

срок – 1 август 1976 г.

III. Работа по личния състав на църквата

– да се заведе прецизна статистика на личния състав на църквата;

– Синода – целия персонал;

– митрополии – персонала в тях, игумените на манастирите и архиерейските наместници;

– ставропигиални манастири – игумените и останалия персонал;

– Духовна академия – професорско-преподавателското тяло, помощен персонал и студенти;

– Научен институт и музея – научни работници и помощен персонал;

– Духовна семинария – преподавателски, помощен персонал и ученици.

срок – 31 декември 1976 г.

– до края на м. юли да се направи анализ за положението на завършилите Духовната академия през предидущите пет години и се направят изводи по какъв начин да се приемат новите студенти, на какви условия да отговарят, какъв да бъде техният брой и перспектива след завършване. По същия начин да се постъпи и с кандидатите за постъпване в Духовната семинария.

– от учебната 1976/1977 год. в Духовната академия да бъде организирана подготовката на подбрана група студенти с оглед задоволяване нуждите на църквата с добре подготвени кадри за международната ѝ дейност и работата в граничните епархии.

– до края на м. февруари 1976 год., съвместно с Министерството на народната просвета и Комитета за наука, технически прогрес и висше образование, да се реши въпросът с какво средно образование да се приемат (реално и техническо) за в бъдеще кандидат-студентите в Духовната академия.

– чрез Комитета по въпросите на религията в СССР периодически да се проверява как се учат изпратените от Синода аспиранти и какво е поведението им там.

IV. По материалната база

– до края на 1976 год. да се изучи основно 11-о постановление на МС за монополното производство, като внедреното вече несвойствено такова се премахне.

– със специалисти от Министерството на финансите до края на 1976 год. да се направи подробен анализ на финансовия план на църквата – начин на сформиране на бюджета, приходоизточници (преки и косвени), образуване на фондовете, спестявания, скрити фондове, разходи (целесъобразни и нецелесъобразни).

– още през I тримесечие на 1976 год. да се организира подготовката за издаване (отпечатване) джобното календарче и стенния календар, като бъде

създаден такъв контрол, който да не позволи нарушения при отпечатването и отклонения на вече отпечатани календарчета и стенни календари.

V. По паметниците на културата

– да се внуши на Синода на православната църква в България да възложи на църковно-историческия музей цялостно грижа по опазване паметниците на културата, намиращи се в култова употреба.

срок – 1 февруари 1976 г.

– чрез връзките, които поддържа православната църква в чужбина с църковни организации и лица, още през 1976 год. да се създаде основа за издирване и документиране в съответните страни паметници на културата, свързани с България.

срок – 1 май 1976 г.

– да се изпратят до края на м. юли двама специалисти в библиотеката на Александрийската патриаршия, за да се изследват документи свързани с миналото на България.

– до края на м. октомври 1976 год. да се изпрати група специалисти в Унгарската народна република, която да завърши издирването и изследването на документи, свързани с България.

– до края на 1976 год. да се установят, опишат и картотекират всички паметници на културата, намиращи се в култова употреба и се отпочне организирано тяхното реставриране и популяризиране.

VI. По култово-обредната практика

– през 1976 год. да се създаде предпоставка за провеждане религиозните прояви изключително в храмовете, като през 1977 год. да обхване цялата страна.

срок – 31 декември 1976 г.

– до края на 1976 год. да бъде обсъден въпросът за начините, по които от началото на 1977 год. да започне изясняването на естествено създалите се условия в различните населени места за безконфликтно отпадане на енории.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 151, л. 1–7. Копие. Машинопис.

№ 86

Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до министъра на външните работи Петър Младенов за одобряване състава на комисията към Комитета, създадена въз основа на Разпореждане № 321 на Министерския съвет от 2 август 1975 г.

София, 6 януари 1976 г.

Другарю Младенов,

В изпълнение разпореждането на Министерския съвет за създаване комисия към Комитета от представители на ведомствата и обществените организации, които имат отношение към църковните въпроси, предлагам да утвърдите следния състав:

1. Стойно Баръмов – председател
2. Иван Димитров – зам.-началник в МВР – член
3. Иван Кисьов – началник отдел „Музеи“ в КИК – член
4. Иван Димитров – зам. н-к -управление „Културни дейности в чужбина“ в КИК – член
5. Стоян Златанов – н-к отдел в комисията за народните съвети при МС – член
6. Георги Димитров Гошкин – председател на НС за мир – член
7. Паунка Гочева – зав. отдел в НС на ОФ – член
8. Георги Георгиев – н-к отдел в Министерството на правосъдието – член
9. Боян Скопаков – н-к отдел в Министерство на финансите – член
10. Николай Мизов – професор по научен атеизъм към Философски институт и БАН – член

Представителите на всички ведомства и обществени организации са съгласувани със съответните органи и ръководства.

Председател:
(*Ст. Баръмов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 148, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 87

Отчет на КВБПЦРК за работата по жалбите, постъпили през 1975 г.

София, 25 февруари 1976 г.

През 1975 г. в Комитета са постъпили седем жалби, изпратени: две от ЦК на БКП, една от Държавния съвет и четири от Комитета за държавен и народен контрол.

По характер жалбите са: в две се сигнализира за лошо политическо минало на свещеници; в две се изтъкват лоши битови условия, при които

живеят служители на църквата и се моли за съдействие при уреждане на жилищния въпрос; в една се говори за неправилно уволнен служител на църковното ведомство; в една жалба се сигнализира за злоупотреби в Пловдивската митрополия; с една жалба се сигнализира за лошото отношение на Благоевградския митрополит към неговите подчинени.

Всички жалби за разгледани и в срок решени. Жалбите, с които ни сигнализират за лошо политическо минало не са проверявани, тъй като случаите са ни известни. Единият от тези свещеници вече е пенсиониран, а другите, за които става дума, при подходящ случай също ще излязат в пенсия.

Жалбите по жилищни въпроси са решени. На единия жалбоподател е предоставена квартира, а монахиня Нимфодора ще бъде настанена в манастир.

Гл. счетоводител на църковното земеделско стопанство в с. Боянци, Пловдивски окръг, който се оплаква, че неправилно е уволнен, е предаден на съд и осъден за злоупотреба.

Сигналът за злоупотреби в Пловдивската митрополия е проверен. Беше предизвикана финансова ревизия, която потвърди изнесеното в жалбата. Материалите са предадени на стопанската милиция, където се води следствие.

Със сигнала за лошото отношение на митрополит Пимен към някои от подчинените си е запознат патриарх Максим. Въпросът е обсъждан на заседание на Синода и на митрополита е обърнато внимание.

Председател:

(*Ст. Баръмов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 154, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 88

Протокол от заседание на Комисията за външни работи при Народното събрание за обсъждане на информация и съдоклад за дейността на КВБПЦРК с приложени решение по въпроса и информацията на председателя на Комитета Ст. Баръмов

София, 29 април 1976 г.

ПРОТОКОЛ

На 29 април 1976 г. Комисията по външните работи има заседание при следния

ДНЕВЕН РЕД: Информация за дейността на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове

Докладва – председателят на Комитета – Баръмов.

Съдоклад – Карло Луканов

Към протокола се прилагат разписен лист за присъствие на членовете на комисията и списък на представители на министерства, ведомства и др.

Заседанието бе открито в 11 ч. и ръководно от председателя на Комисията акад. Сава Гановски.

* * *

ПРЕДС. АКАД. САВА ГАНОВСКИ: Другари, дневният ред Ви е известен.

Има ли някакви допълнения към информацията?

СТОЙНО БАРЪМОВ: Ние имахме заседание с ръководството на отдел „Пропаганда и агитация", което беше много полезно за нас, доуточняване на редица въпроси от насоките на работата ни.

Уточнено е вече в каква насока ще работим някои документи по-нататък за работата на Комитета и във връзка с това несъвършенство на законодателните актове, закона и други. Вече имаме ясна постановка от отдела, съгласувана е и с министъра на външните работи, за по-нататъшната ни работа. Ще работим документ за перспективната работа на Комитета за изповеданието, с който основните моменти ще трябва да бъдат разработени в перспектива, и втори документ, който ще представлява предложения за усъвършенстване на всички актове, законодателни разпоредби и т.н., касаещи дейността на изповеданията. Всичко това трябва да направим без много шум и неприятни отгласи за някакво администриране в тази област или пък налагане на ограничения и т.н. Има какво да се направи, но това ще става с една по-продължителна перспектива със съответно участие на всички ведомства, които третират въпросите на църковните организации. В информацията е казано, че църквите имат много проблеми и много ведомства и министерства се занимават с тях. Ние ще търсим косвени пътища за решаване на много въпроси, които са назрели в работата с изповеданията.

Това само мога да добавя и пак да благодаря от името на ръководството на комитета, на комисията, че разглежда нашата работа, което смятаме, че ще бъде много полезно.

СЪДОКЛАД

КАРЛО ЛУКАНОВ: От информацията на комитета се вижда, че той има някои сериозни подобрения и постижения. Преди всичко укрепнал е организационно, намерил е правилна структура, която му дава възможност да наблюдава дейността на всички култове в страната и особено във връзка с участието на църковните общини в борбата за мир.

Струва ми се, че по доклада биха могли да се направят няколко критични бележки.

Преди всичко напразно е ограничен с периода само от смяната на ръководството на комитета. Нашата комисия е разглеждала въпроса за влиянието на църквата сред младежта и за дейността на комитета преди три и половина години. Значи най-малко трябваше този период да засегнат другарите, за да се направят правилни изводи, доколко онова решение на комисията се изпълнява или не.

Освен това в доклада няма критически бележки за дейността на някои култове, а по данни на Славянския комитет например в чужбина в много случаи църковните дейци служат панихиди и литургии по жертвите на комунистическата власт, което свидетелства, че трябва да се направят усилия да се подменят някои свещеници. Това не може да го направи Славянският комитет, а трябва да го направи Светият синод, т.е. Комитетът за културете в случая.

Не е засегнат въпросът какви отрицателни прояви имат отделни служители и какви мерки се вземат.

Др. Баръмов спомена, че работят – и това е правилно – върху проблема дали се налагат някои промени в законодателството за изповеданията. Този въпрос беше поставен от нашата комисия още в решението от декември 1972 г., но в информацията не беше казано дали се прави нещо. Сега се вижда, че тепърва се работи, но и това е добре.

Не се правят и някакви предложения в информацията. Ясно е, че една по-тясна координация в работата на комитета със Славянския комитет би била много полезна, защото църквите и особено тези в чужбина, а има доста такива, особено Православната църква – могат да бъдат и огнища на патриотично възпитание, да проповядват и българщина, което нашата църква в петвековното робство е изпълнявала доста сполучливо.

Но и от наша страна сега няма подготвено решение, защото смятахме, че няма да е правилно да вземем решение за изпълнение на решението. Решението от 1972 г.[89] засяга и Комитета и Министерството на външните работи, и МНП, и Комсомола, и отдела за народните съвети. Например там е засегнат въпросът за ритуалите. Дадена е доста пълна оценка на значението на църковната пропаганда като един от каналите, по които антикомунизмът достига до младежта и ѝ влияе. Правилно щеше да бъде да получим известна информация. В доклада бегло се засяга въпросът, че има нещо като намаляване на религиозността на населението. По този въпрос беше хубаво да чуем малко повече.

ПРЕДС. АКАД. САВА ГАНОВСКИ: Ние поставихме този въпрос, за да видим какво се прави от Светия синод по изпълнението на тези задачи на нашата просветна политика, второ, какви вражески домогвания има у нас. Защото напоследък врагът се опитва чрез тези огнища все така да влияе, да търси базата. Туристите, които идват у нас да почиват и т.н., под най-различна форма се опитват да пренасят маса вражеска литература, която, като се залови, се задържа още на границата.

Вън от това, в този двубой сега на идеологическия фронт, също буржоазната идеология се ориентира всичко да се прави, разни философски системи да поддържаме, но религията трябва да си стане основа, тя е най-трайното.

[89] Годината в машинописа е 1974 г., но е поправена ръкописно на 1972 г.

Затова искахме да чуем нашият комитет следи ли тези процеси и евентуално да се информираме какви мерки биха могли да се вземат в това отношение.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Правилно е, че трябваше да направим някакви предложения, но ни беше трудно, тъй като не бяха уточнени много неща и не можехме да излезем, докато не ги уточним с наблюдаващия отдел поне. Имахме план по-рано да стане това уточняване, но се забави.

По отношение на отрицателните прояви смятаме, че това, което се казва на Февруарския пленум, напълно се потвърждава и от нашите наблюдения. Ние се постарахме да наберем доста материали и да анализираме култово-обредната практика на църквата. Това е един от големите проблеми, който искаме добре да изясним с помощта и на специалисти, и на Отечествения фронт, и на народните съвети, които работят в тази област. Имаме формирана такава малка група. Там има най-различни тенденции – от една страна, за по-лоялно, по-ново виждане на тази работа, обаче има и тенденции за остра реакция на нашата политика да въведем социалистически ритуали и да елиминираме църквата от най-важните моменти в живота на хората.

Ние вземаме мерки, настояваме да се вземат по отношение на свещеници, проявили се в тази насока. Но най-неприятното е, че ние трудно получаваме информация навреме за такива деяния на свещенослужители. Системата при нас е доста трудна за получаване на информация. Вече имаме пълномощници, но все още не са навлезли в детайли на работата, за да могат да следят самите на място тези неща и да получаваме информация, както получихме много от тях и взехме мерки. Свещеникът в Калофер, въпреки че съветът го е предупредил да не хвърля кръста, защото съвпада с деня на Ботев, когато се правят тържества, най-безцеремонно излиза и там пияни младежи създават зрелище, тръгва по улиците. За това ние взехме мерки и е наказан доста сериозно. От владиката, което е най-правилно. Ако владиката откаже, законът ни дава право и ние да се разпореждаме. И други подобни случаи има. Викали сме тук свещеници. В Плевенско един беше преместен за такива груби нарушения. Най-нахално иска да извърши обред на гроба на бащата на партийния секретар. В тази насока има прояви.

По отношение на политическите влияния отвън нещата не са така остри в последните години. Има малко затишие в това или търсят по-фини форми, но литература пак продължават да изпращат, макар и по-малко. Намаля предишната практика чрез туристи и други в кутии да поставят религиозни списания, извадки и др. Но туристическият сезон предстои, така че не можем да направим заключение. Обикновено около Великден беше най-голям наплив. Даже се появяваха некролози на Исус Христос в София и никой не им обръща внимание, защото се сливат с другите. Такива хитро замислени неща, отвън подготвени.

От страна на духовниците у нас няма особено контакти с чужденци и подпомагане в тази дейност. Тези контакти са съвсем скрити и безобидни, защото знаят, че се вземат мерки.

ГРУДИ АТАНАСОВ: Тези дни София е пълна с гръцки поклонници, които непрекъснато се точат пред Александър Невски.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Този въпрос е голям, който обсъждахме. Комитетът по туризма даде информация, че те ще бъдат 1500 души, а са десет пъти повече. На съвещание в Градския комитет, когато се обсъждаше въпросът, се даде такава информация и малко се демобилизира вниманието към този въпрос. Естествено връзките с Гърция сега се дължат на подобрените отношения, на някои наши интереси във връзка и със Зографския манастир. Но очевидно те си вършат своето и също си имат цели. Те знаят, че оживяват църквата с идване и посещение и подтикват религиозния живот. Тази страна ни е съвсем ясна.

ПРЕДС. АКАД. САВА ГАНОВСКИ: Не е ли това искане и на нашия Синод и на някои други?

СТОЙНО БАРЪМОВ: Не. Това са чисто туристически неща.

СТОЯН КАРАДЖОВ: Обаче не само гръцките, а всички туристи идват в църквата, и съветски групи.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Неприятно е да говорим за съветските туристи, но случи се така, че те най-много изкупуват иконичките и различни работи на Шипченския манастир. Ние трябваше да вземем мерки, които са малко нетактични, да накараме владиката да изтегли от продажба тези неща оттам. Все пак това е култов предмет и влияе, занася се в семейството от братска България и т.н.

Ние със Славянския комитет сега сме в добри отношения, аз вече съм член в Бюрото там от последния пленум, и смятаме, че нямаме някакви трудности, но предстои да разработим перспективен съвместен план, конкретно, ясно какво да правим. Това ще стане в скоро време, тъй като нямаме никакви различия по този въпрос. Наша делегация беше сега в Америка, обиколи църквите и резултатите са добри. Митрополит Панкратий и Филарет бяха двамата, трудни са ни проблемите там само с две църкви – в Торонто и в Ню Йорк. За нюйоркската църква се борят две-три групи на емиграцията кой да я завладее и нямаме наша опора там.

ГЕОРГИ ПИРИНСКИ: А михайловистките църкви там?

СТОЙНО БАРЪМОВ: Тези църкви се ръководят от един митрополит, който е българин от Панагюрище. Той се отцепи и бившият патриарх го е отделил от нашата църква, като наказание. Сега той праща няколко писма, че желае да се възвърне, обаче ние забавяме решението на този въпрос, тъй като трябва да укрепим другите наши църкви.

Ние там решихме въпросите добре, укрепихме и двете епархии – и нюйоркската, и акронската. Акронската е под ръководството на патриарха, един епископ там го представлява – нещо, което руската църква прави в чужбина. Защото, когато митрополитът е там, той е много независим, той е доживотен, съгласно правилниците на църквата. Това е тежък проблем.

Ако решим да го сменим, ще стане скандал. Затова решихме да не правим митрополит там, а патриархът може да си го отзове, когато иска и да сложи

друг. Този е добър, той обикаля църквите и сме с надежда, че църквите ще се укрепят и нови църкви ще създадем. Сега готвим още няколко свещеници [да] изпратим.

Общо взето тази дейност, която трябва да води Славянският комитет, смятаме, че има доста ясни проблеми и ще върви добре. Сега имаме и по-голям опит и един другар, който е началник на отдела, се занимава официално и с външната дейност на църквите.

Много усилия хвърлихме за тези най-тежки проблеми около Зографския манастир. В края на годината и аз посетих Зографския манастир, като гърците много любезно и бързо разрешиха това посещение. Там много неща трябва да се решават. Имаме програма, която се следва точно и се изпълнява добре засега, за пълно утвърждаване българския характер на манастира и укрепване на монашеското братство, което е най-съществено. Засега 9 монаси сме заявили, казват че ще дават съгласие. Така че има линия. Лично Караманлис, като е бил там, е казал, че Света гора не трябва да бъде място за елиминиране, а за дружба на балканските народи.

Той е дал линия за съгласие да се укрепват.

ПРОФ. МИЗОВ: Вярно е, че в лицето на новото ръководство на Комитета, имаме другари, които имат по-правилен и научен, и политически подход към тези въпроси. Другарите от Комитета сега се ориентираха в няколко посоки, които са много разумни.

Първо, да не се затварят сами в себе си, а да създадат съвет около себе си, който да бъде от научни работници, от обществени, от партийни работници, и на тази основа да ползват широк колективен ум.

Второ, по-рано Комитетът се изолираше от местните органи на властта и обикновено заставаше в позата на защитник на църквата, а не се синхронизираше с инициативите долу по места на нашите партийни и държавни работници. Сега Комитетът организира свои представители чрез заместник-председателите и секретари на ОНС, което е много важно.

Трето, Комитетът се ориентира да разработва цялостна програма по редица кардинални проблеми, но те сега са в процес и вероятно това ги е затруднило да дадат по-разгърната информация по тези неща.

Няколко думи по външната дейност.

Първо, считам, че сега Комитетът добре ориентира църквите да работят за каузата на мира и за популяризиране на социалистическото преуспяване на България. В това отношение ние трябва да подкрепяме Комитета и да ориентираме и другите църкви да работят. Засега се работи по линия само на Православната църква. В перспектива трябва да се помисли как да се овладеят и другите църкви, тъй като имат си такива международни контакти и много често провалят или намаляват ефекта на онова, което създава Българската православна църква.

Второ, ние още засега предимно ръководим това, което наши църковници зад граница ще дадат. Още не сме усъвършенствали механизма дотам,

че местните духовници там сред българската емиграция да ги привлечем на наша страна.

По-сложни са нещата откъм някои контакти, които външно са легализирани, но не и по същество. Това показва опитът на реакционното крило в Световния съвет на църквите да подработва отделни духовници в нашата страна за свои реакционни мисии. Ние сме и в благоприятно и в неблагоприятно положение. В Съветския съюз църквата при Октомврийската революция се обяви против революцията и тя пропадна, там се подмени изцяло духовенството. При нас обаче същото реакционно, антикомунистическо духовенство по силата на особената ситуация пое по линията на лоялни отношения с властта. Но една част от него си таи старата буржоазно-капиталистическа реакционна мисъл и попълзновение и затова някои от процесите са по-затруднени.

Във връзка с това възниква въпросът можем ли и трябва ли да търпим досегашната ситуация на техните канони, един владика или патриарх да бъде до гроб. Това е един от проблемите, който, ако не разрешим, не можем да маневрираме по линия на кадровата политика, за да издигаме хора, които ще работят за нашата кауза, макар и от позицията на църквата, на религията. И ми се ще, тъй като в Народното събрание е Законодателната комисия, да помислят и в перспектива за изменение или допълнение на закона, тъй като има решение на Февруарския пленум на нашата партия от 1974 г. по тези въпроси. Даже може и без закон да се поработи със самото висше духовенство, да си изменят правилника. Щом като демократизираме партийните и държавни органи в страната, ясно е, че трябва и църквата да се демократизира, а тя отстоява свои феодални порядки. Трябва да се помисли потози въпрос.

Втори момент. Църквата експлоатира една празнота, която са създали нашите работници в сферата на правосъдието. Навремето излезе Закон за вероизповеданията, който не във всяко отношение е изпипан, но не беше разработен правилник за неговото приложение. И сега, когато трябва да се интерпретира, може и така и вака. Те използват някои пунктове и се навират в дейности, които не са им позволени. Ще дам един-два примера.

Ако вземем духа на нашето социалистическо законодателство, родителите на детето са пълновластните хора, които трябва да се занимават с отглеждането и възпитанието на децата. Обаче законът не е изпипан [в] охрана на защита на родителските права и сега може една баба или един дядо, или една стринка да вземе детето даже на наш отговорен, партиен или държавен работник и да го кръсти в църква. И попът го кръщава като мисли, че не нарушава законите.

Защо се получава така? Защото този, който отговаря по целия дух на законодателството за нашата дейност, фактически не ръководи тези неща.

Второ, миналата година в Марица почина един активен борец против фашизма и капитализма. От пет деца четири са комунисти, обаче безпартийната дъщеря реши въпроса и го погребаха с поп. Не е ли това издевателство с целия живот и дейност на този наш заслужил комунист? Нямаме правен механизъм, при който да изолираме попълзновенията на реакционери и

да подкрепим по същество прогресивните и на тази база духовенството се активизира и в повечето случаи има големи усилия то да се допре до масите и да навлезе даже в домовете.

Струва ми се, че може и без да се изчака изменение на закона, да се търсят някакви допълнителни разпоредби, не зная на какво равнище, но трябва да се направи нещо.

А що се касае до свързването на международните централи и вътрешните църковни организации, моите наблюдения и някои наблюдения на съответни органи подсказват, че много активно се работи. Срещу България има много специализирани църковно-религиозни институции. Миналата година по линия на Секретариата на ЦК се пусна специален бюлетин, където се изнесоха богати данни, че срещу България работят такива институции в САЩ, Англия, Западна Германия, Испания, Италия, Швейцария, Швеция, Гърция и Турция, и навсякъде. Много се работи в това отношение и трябва да се помисли как да се парират тези канали.

Това са сложни проблеми, но истината е, че една част от нашите духовници фактически не водят агитация против такава литература. Изобщо досега критика от религиозни позиции няма. В условията на Възраждането Българската православна църква е критикувала протестантизма и католицизма, че са антируски и навреждат на дружбата между България и Русия. Сега нашата църква не се заангажира на такава тактика, а напротив, отива на известно разбирателство и се формира едно мълчаливо разбирателство между всички църкви, което не е изгодно за нас. Трябва по този въпрос също комитетът да се замисли какво може да направи.

На миналото заседание на комисията се обсъди въпросът за влиянието на религията върху младежта. От тогава досега процесите не са се подобрили, а са се влошили. Не че нашата младеж е станала по-религиозна, но известни нейни слоеве се отнасят с безразличие към атеизма, или проявяват известно любопитство към някои църковно-религиозни въпроси. Неслучайно църквата се ориентира и си подменя състава. Дадени са указания от патриарха в еднадве петилетки поповете да се подмладят. Сега приемат попчета не повече от 30 години. Това е правилен психологически трик – да се вземат млади духовници, които ще импонират на младежта и ще могат да контактуват.

Но такъв начин на рязко подмладяване води и до една втора опасност за нас. Това са хора, които не са религиозни, но са отишли за пари в църквата. А който печели много пари, той става страшен. И второ, такъв човек, който не вярва, а отива в тази област, ще почне да приспособява така религията, че тя няма да има каноните, няма да има догматиката, тя ще бъде по-лабилна и може да заблуждава хората. Трябва да помислим и по тези въпроси.

Считам, че по въпроси за материалната база на църквата трябва по-сериозно да се помисли. Църквата вече разполага с милиони левове. Възниква въпросът: трябва ли да продължим да създаваме условия, при които църквата да богатее? Щом богатее, тя ще прави обогатяващи и духовниците. А който забогатява, ще иска още повече да забогатее. Трябва да се види как да продължи субсидирането. Или трябва да търсим такова субсидиране, при което да не да-

ваме на духовника инициативата на базата на своята религиозна пропаганда да печели, а може би на база на лоялно отношение, на защита на мира. Сега един свещеник в София получава повече, отколкото един професор – между 260–380 лева средно месечно, а един академичен професор – 320 лв.

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Това само от заплатата ли е?

ПРОФ. МИЗОВ: Стабилно средно, не от заплатата. Ето също една примамка за отделни младежи, затова в последните 5–6 години има систематическо увеличение на кандидатите да следват в семинария.

Тук се откриват такива проблеми, по които трябва много сериозно да се помисли. А и нашият Комсомол имаше неправилно отношение по тези въпроси, но сега има указание от ЦК, те са се пораздвижили и допускам, че през следващата година нещата малко ще се поизменят.

Общо взето в сравнение с другите страни у нас нещата не са тревожни. Лично аз не обичам този външно сравнителен критерий, защото внася известно успокоение.

Ние трябва да изхождаме от това каква е нашата възможност, какви са нашите потребности. Ние нямаме увеличение на религиозността. Тук някои колеги правят грешка, но имаме активизация на църковната дейност. И ако не работим внимателно, разумно и системно, това може да даде и известни пролуки.

Смятам, че засега Комитетът правилно се е ориентирал, направил е проучване точно на състоянието на църквите, включително даже персонално. Той прави изследвания върху кардинални аспекти на своята дейност, разработва си ги, което е много необходимо, и трябва да му се помогне в тези начинания. Ние, академичните работници, с удоволствие сме помагали в тази област.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Напълно споделям това, което др. Мизов допълни, тъй като каза много точни неща, които той познава много добре.

Относно закона. Ние сега с нашите пълномощници имахме една инструктивна среща и се уточнихме по някои неща, но това не е записано никъде. Наистина се получават някои конфликтни моменти по тълкуване на закона и практиката. Засега работим с такива взаимни споразумения, но правилник няма.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Трябва Министерството на външните работи и Министерството на правосъдието да го направят. Може би, ако трябва, в закона да се измени нещо, да се допълни и във връзка с това да се изготви правилник. Трябва да се изпълни решението.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Ние сега започнахме. Но не е леко. Оказа се, че трябва да изучим много и много контакти с различни административни разпореждания. За строителството например с Министерството на благоустройството, за селскостопанските дейности, за имоти – с Министерството на земеделието. Ние сме установили контакти и проучваме. Ние сме се уточнили така да действаме: в закона да внесем минимални промени, тъй като сега международната обстановка не е подходяща. Да се мине с един указ на Държавния съвет, тук, в Народното събрание, да се утвърди, да не го разшумяваме. А главното,

което да свършим, да бъде чрез тълкуване. Върховният съд може да даде тълкуване на член от закона какво значи, че църковните служби на открито се подчиняват на общите разпоредби. Църквата казва, че има устав, който е подписан от правителството, и работим по него. Когато ни кажете, че този устав е негоден и не съответства на закона или на някакви законодателни актове, ние ще сме длъжни да го подменим, тъй като съгласно закона уставът трябва да съответства на законодателните актове.

Съгласно църковния устав, свещеникът отива и прави на открито молебен и по традициите, и по каноните. И тук възниква несъвършенството.

Засега се уточняваме с патриарха и с други владици така да бъде, за да няма конфликти и недоразумения. Но проблемът е действително сериозен.

От друга страна, когато много се законодателства, се създават и за нас затруднения, защото всеки закон може да бъде и така неудобен, и иначе. В ГДР например няма закон, само конституцията използват като основа за дейност в тази област. Всичко останало го вършат по пътя на политическа работа чрез въздействие върху църковниците. Създали са даже и организации между тях, привличат ги с различни форми. Но там е друга ситуацията.

Ние тук обаче нямаме никакви такива форми за въздействие. Остават само добрите отношения, деликатни, дипломатични мерки, да може да излезем от някои ситуации, които се създават на много места. В Съветския съюз законът е много подробен, там са регламентирали много, миналата година го усъвършенстваха и ще го имаме предвид в работата.

Ние обсъждахме, др. Мизов знае, защото е член на нашата комисия, и ни помага, два варианта – единият е по-нататък да движим църковния живот по съветския опит и да ги оставим на самоиздръжка, като всяка църква съществува при условие, че е наличие най-малко на 20, 30 или 40 членове, които членуват там, плащат си членски внос и те се самоиздържат. Нямат ли възможност, ще отпадне тази църква. В Съветския съюз е така и законът строго регламентира условията, при които съществува една църква и при които тя може да бъде законно действаща.

ИВАН ДОБРЕВ: Но не е отпаднала и пропаднала и там.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Не, за 15 години 30% от църквите са отпаднали там. Това е един удобен начин естествено да отпадат църквите.

А у нас църквата има тази структура, каквато е от Екзархийския устав след 1923 г. – толкова владици, толкова църкви, толкова енории и т.н. Мрежата, така да се каже, си стои, независимо, че вярващите се оттеглят. Те имат възможност това да го правят, тъй като си имат бюджет и имат да плащат на поп във всяко село, където е имало енории. Напротив, търсят начини, в София делят енориите, за да намерят работа за всички. В „св. Петка“ има 17 свещеници, пет са редовни, останалите са на требване. Обаче у нас има други традиции и такъв вариант може да съживи у нас малко религиозната вяра. У нас има обратна традиция на тази в Съветския съюз, че духовенството е откъснато от вярващите.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Ние ако ги поставим на самоиздръжка, още повече ще се активизират. Трябва обратно, да ги намалим, и за тях щатните таблици да важат и да получават заплата. Не може един поп в село да взима 200 лева, когато партийният секретар на цялата община получава 230, а председателят на съвета е със 165 лева.

СТОЙНО БАРЪМОВ: По изказването на др. Мизов.

Трябва да търсим убеждение, защото само с добри отношения, с контакти и пр. се предполагат взаимни отношения.

Ние правим преговори с католиците и гледаме да се разберем добре. Но когато има законно положение, то ще трябва да се спазва.

За нашата информация. Тези дни завърши финансова ревизия на Синода, която е неприятна, там се показват доста неща. Ние ще трябва да уточним с тези ведомства реакцията, която ще трябва да вземем. Оказа се, че всяка година си вземат субсидията от 600 000 лева, въпреки че имат излишък годишно от 900 000 лева.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Затова заплатите им са 200 лева на месец.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Нашата субсидия не ги ангажира с нищо. Материалната страна е много сериозна и трябва да се помисли по нея. Сега имат 6 милиона спестявания и искат да строят 5–6 крупни обекти. Това значи ние да им създадем такава база, каквато не са имали никога. В метрополиите има много пари, които не може да се разбере откъде са и как са и не може да се хване краят. Всички обаче плачат: дайте пари, защото църквата ще падне, а е много ценен паметник.

И за съжаление, нашите окръжни народни съвети дават. И ние даваме 100 000 лева по наша линия, защото са паметници на културата и оттук-оттам се набират пари.

В Закона за паметниците на културата има постановки, които могат да се тълкуват, че който е собственик на даден паметник на културата, трябва да го поддържа и да го ремонтира. Ако не може да направят това, да ги отстъпят на държавата. Но те не отстъпват манастирите, а ние ги ремонтираме, стават по-хубави, народът отива да ги види и по този начин сами им помагаме.

Трябва да кажа, че манастирите все още много се посещават. Сега за Великден в Бачково имаше към 10 000 души чак от Търново, защото е хубав манастир. И не може да се съберат колите там.

Кръщавките там се увеличават. В Рилския манастир също над 1000 кръщавки годишно се правят. Така че явленията не са никак приятни от гледна точка на перспективите и на законите на нашето развитие. Ние не даваме информация по тези въпроси, защото не трябва по тях много да шумим. Трябва да намерим начини постепенно да ги намаляваме и да направим колкото се може този църковен институт по-далеч от хората и зависим от финансите на държавата. Това обаче ще стане трудно – да зависят те и да можем ние да им даваме толкова пари.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Откъде идват главно техните приходи?

СТОЙНО БАРЪМОВ: От свещите – 3,5 милиона вече отиват към 4 милиона лева. За едно погребение продават свещи за около 30 лева, защото сега старите хора у нас са богати, не са като преди да нямат пари. Всички баби, които са главен контингент на църквата, сега са богати и имат възможност да купят и по-скъпи свещи. Те сега удвоиха цената им и обема. По този начин със същото количество бройки вземат двойно повече приходи. Това е хитра маневра. И понеже те са монополно право на църквата, има постановление за църковните монополи, те напълно действат в рамките му, без да го нарушават.

Изобщо много са нещата, които др. Мизов засегна.

Действително, той познава много голяма част от тях и правилно ги засегна. Ще трябва да се търсят решения.

ПРЕДС. АКАД. САВА ГАНОВСКИ: Мисля, че допълненията, които направи др. Баръмов, дават възможност за повече дебати.

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Аз понеже се занимавам с международна дейност, приемам делегации, винаги когато е ставало дума за религията казвам – нашата църква не ни създава проблеми. Но сега виждам колко много проблеми възникнаха тук.

По отношение на религията трябва да вземем сериозни мерки. Сега например турците са се раздвижили. Турските реакционери провеждат нещо, но аз не съм органът, който да знае какво точно правят, в резултат на което турците са се раздвижили.

Онзи ден бях в Ботевград на една лекция и градският партиен секретар ми каза, че огромни тълпи от турци отиват и внасят пари за изселване в Ботевград, понеже тук не им ги приемат.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Защо им ги приемат?

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Спряха да ги приемат, но след като вече много народ беше внесъл пари. Значи ясно е, че с турците става нещо. Това е дело на ходжите, на мюсюлманите.

Тук много свещеници също така се мъчат да пречат на нашите мероприятия.

Не знам как е с евангелистите. Едно време аз помня един шпионски процес на евангелистите в края на 40-те години и не зная какво стана след това. Дали още съществува тази организация?

Сега ние оставихме атеизма на вас, а казват, че има проблеми с църквата. Така че трябва да помогнем на другарите, но разбира се Комитетът трябва да бъде на мястото си и да раздвижва работата си.

Очевидно е, че това заседание поставя пред нас много въпроси, всеки за себе си. Така че трябва да се работи по тази линия – взаимно да си подпомагаме. Ние нещо в Националния съвет правим.

ДИМИТЪР БРАТАНОВ: Как действате сред кадъните? Антирелигиозна пропаганда сред младите кадъни има ли?

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Там се свърши не малка работа. Разбира се, ако е за нашия край, там не сме им свалили шалварите а и не бързаме да ги сваляме. Обаче

децата в училищата вече не носят шалвари. Ние се договорихме с тях, ако искат да си носят шалварите, но младежта не бива да носи и те се съгласиха.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Аз мисля, че комитетът сега правилно е насочил своята дейност и тя не може да не даде резултат.

Искам да обърна внимание върху някои неща. Трябва да се намери начин тези свещеници, българи, които са в чужбина под формата на екскурзии Св. синод да ги покани. От Канада, от Латинска Америка идват цели групи хора, на свои разноски даже, в България. Те преседяват тук, Славянският комитет им съдейства, организира екскурзии и др. Може с тези хора ние малко по-интензивно да поработим, да бъдат една бариера, а не проводници на вражеската пропаганда сред нашата емиграция и да могат да разказват за постиженията на нашата страна. И все пак там има много вярващи хора от нашата емиграция, които, когато слушат свещениците какво са видели в България, ще повярват и малко ще се убие тяхното желание да говорят против нашата страна. Можем по тази линия да подтикнем Св. синод да организира такива мероприятия.

Второ, аз мисля, че [е] правилно да се подготви веднага указ и да се постави въпросът пред Синода да пригоди своя устав към новото положение и към закона, съответно към Конституцията. И там трябва да се въведе такъв порядък.

Не може да се получава такава разлика в заплащането на труда на едни граждани на нашата република, които вършат една работа и на други граждани, които вършат друга работа. Трябва да се намерят форми – може да се включат те в тези щатни таблици, които се изготвят общо за страната, и да се обсъди как това при тях да се промени или те да си направят такава щатна таблица, която да бъде утвърдена от Министерството или Държавния съвет. Трябва да се намери някаква форма. Но един поп от селото да получава повече от един учител това е естествено недобре. Естествено е, че те ще поддържат черквата, това е първо. Второ, ние не можем да ги оставим да гладуват, защото те ще засилят работата сред населението и ще го сковат. Естествено тогава те ще работят, за да засилят своето влияние сред населението, за да може да има повече богомолци и да може повече средства да получават. Трябва да се види как да се регламентира те да получават по-малко, за да не може черквата да бъде притегателен център за млади хора.

Трябва студентската организация да поработи малко повече с младите хода.

ГРУДИ АТАНАСОВ: Ние изслушахме втори път информация за работата на Комитета, но ми се струва, че работата стига до изслушване на информацията, до размяна на някои мисли и по-нататък много малко се интересуваме какво ще правим.

От информацията според мен се вижда, че действително тази промяна, която е направена, показва едно по друго отношение към тези въпроси, но всъщност нещата много не са се променили. И трябва да се намери вече най-ефикасното средство да се излезе от това положение, в което ние се намираме сега по отношение на различните религии у нас.

Първият въпрос е държавен. Ние като марксисти-ленинисти казваме, че църквата е частно дело и трябва да е отделена от държавата, а всъщност ние въведохме заплащане на свещениците. И в крайна сметка се оказа, че те получават освен държавното заплащане още два-три пъти повече.

По този въпрос трябва да се помисли отново. Дали трябва да остане това или нещо ще се предприеме.

Второ, въпросът е преди всичко идеологически.

Да не говорим за хората на философския фронт, които имат задължението да разглеждат тези въпроси при новите условия, така както политиката на партията диктува.

Трето, очевидно трябва тези въпроси да се отнесат до Централния комитет, и ако е нужно, да се вземат решения. Някои принципни решения да се предложат и вземат от Централния комитет и на това основание да знае Комитетът как да работи, да знаят по-нататък и съответните организации и институти.

Не отдавна получихме сведения, запознахме се с материалите, че е постигнато известно споразумение във Ватикана, да има представител тук, да има два районни центъра в България. Не знам как седи въпросът с протестантите, но едните и другите преди години бяха обвинени в шпионска дейност, някои свещенослужители бяха съдени. Ние сега не знаем в какво положение се намират тези религиозни секти. Дали станаха примирени към нашата власт, или продължават да си действат така, както им нареждат от Ватикана.

В информацията само се загатна по този въпрос, а по-нататък не се казва какви прояви имат католиците у нас, какви прояви имат протестантите. Защото да бъде наясно, другари, това са агентури отдавна на най-реакционните кръгове. Това са религиозни секти, които не са свързани с нашия народ, с нашата история. Разбира се, за нашата Православна църква е необходимо да се направи един цялостен преглед за дейността ѝ от горе до долу, а така също и на мюсюлманската религия.

Чувам, че в последно време има едно раздвижване сред населението. Вероятно мюсюлманите и други сили действат.

Според мен нашата комисия трябва да излезе с такива предложения, които ще подпомогнат и държавната власт и партията да вземат тези решения, които се налагат в този момент, да се приемат и да се действа въз основа на тях.

Комитетът си е комитет, макар че са създадени комисии. Но да се оставим на Комитета и на комисиите към окръжните народни съвети – това не е достатъчно.

Партията трябва да вземе в ръцете си този въпрос, разбира се, тактично и умело. Това е доста остра борба според мен, идеологическа или класова да я наречем, това няма голяма разлика, но очевидно трябва да се води борба с такива средства, които позволяват нашите закони, нашето разбиране по тези въпроси, подходът на нашето учение към въпросите на религията.

Тук като комисия ще трябва да разгледаме такива въпроси, които са свързани със закон или с правилника по закона, ако има такъв. Какви из-

менения трябва да се направят и дали трябва да отиваме към едно ново законодателство, или пък да изхождаме както в ГДР изхождат от основното положение в Конституцията и по-нататък действат с развързани ръце. Ние малко се обвързваме с тези подробни закони понякога и трудно излизаме от това положение, което ние сами сме си създали, и то по отношение на една такава крайно деликатна материя – каквито са въпросите на черквата и на религията.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Сега никъде не се експлоатира чуждия труд, а те го експлоатират.

Навсякъде Комисията по цените определя цените на всички продукти, а те определят цените на свещите.

СТОЯН КАРАДЖОВ: Първо искам да кажа за ритуалите по погребенията. Като свърши погребението попът отива в семейството за един час да успокои хората, да им каже, че земният живот е еди-какъв си. Питам аз, ние с тези хора как работим. Затова става въпрос – как работим с тези хора. Ние ще затворим черквата, но като дойдат празниците Коледа, Великден, хората започват да си ги празнуват. Кажете Вие сега върху тази работа ние обръщаме ли внимание въобще? Ние направихме Гергьовден празник на чобана, обаче чобанът си е чобан и хората този празник си го празнуват. Работата е не само в заплатите, а има много по-дълбоки измерения.

Мюсюлманската религия е нещо страшно и аз смятам, че нещата с някакви паративни решения няма да се решат. Трябва да се види това младо поколение как го възпитаваме.

Получава се така, че младото поколение започва да ходи на черква. Аз съм свидетел какво става в Бачковския манастир.

Там е затрупано с подаръци от кръщавки, венчавки и какви ли не. Младите хора спазват закона и подписват в съветите, за да бъде бракът законен, но след това сватбата продължава постарому. Така че ние в своята идейно-политическа работа не сме си на мястото и създаваме почва поповете да трупат капитал.

Д-р ВЛАДИМИР БОНЕВ: А и Комитетът трябва по-активно да държи връзка с тези организации, които трябва да водят тази работа. Той ще подсказва къде са слабите неща.

Въпреки че е регламентирано колко ходжи трябва да има, продължава да се увеличава броят им.

СТОЯН КАРАДЖОВ: Това не е работа на Комитета. Това е държавен и партиен въпрос, а Комитетът само трябва да сигнализира.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Действително Комитетът трябва да проявява активности да сигнализира къде са слабите неща в съответните органи.

СТОЯН КАРАДЖОВ: Въпросът е за Отечествения фронт. Това е именно работата на Отечествения фронт. Непрекъснато се пита защо няма лук, а никой не пита защо се ходи на черква. Това е една масова организация, но не кампанийно, а системно трябва да води борба. Занимават се с клюки по

кварталите, а няма едно идейно съдържание вътре в нашите отечественофронтовски организации.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Ние още с учебния процес не убиваме устоите на религията. С преподаването на биология, химия, физика, трябва да се подронят устоите на религията.

СТОЯН КАРАДЖОВ: Ще ви приведа един пример. Отивам в Бачковския манастир и калугерите казват: „Господ го наказа и умря“ за Гагарин. Виждате как умело използват вече тези неща, за да агитират. Така че тези неща не са прости, а са много сложни и те стоят. Какъв фанатизъм имат тези българи мохамедани. Ето защо ние трябва да се докоснем до душата, да вникнем подълбоко в нея, за да видим къде и какво го вълнува, защо става така.

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Когато бяхме студенти имаше една жена, която ходеше непрекъснато по улиците с черна лента на челото, жертва на дъновистите, и тя нанесе големи щети на тази секта. Обаче сега тази секта се възстанови и въпросът е кой я възстанови?

СТОЯН КАРАДЖОВ: С видинския Филарет бяхме приятели и бяхме заедно в Москва. Даже той беше сътрудник на нашата Държавна сигурност. Но интересното е това, че в чужбина върши чудесна работа, а вътре в страната – не.

Сливенският Никодим се ползва с огромен авторитет сред населението. Човек с огромна култура, завършил в Англия, владеещ няколко езика и ползващ се с голям авторитет сред гражданите.

Правилно се изказаха другарите, обаче констатациите, които се направиха, трябва да се разширят и задълбочат и да се разработят много сериозно тези проблеми. Освен това трябва да се засили обществено-възпитателната роля.

Действително не може поповете да получават 200 лв., а учителите – 100 лв.

В Черепишкия манастир трябваше да изнеса лекция за Октомврийската революция. Аз я изнесох, но след това те взеха думата и развиха своята теза. И ги питам какъв е техният контингент. Казват, че от най-изостаналите краища на страната е техният контингент.

Обаче вземете учебната им програма, разгърната включваща литература, естетика, риторика и др., които изобщо липсват в нашата учебна програма. И трябва да ви кажа, че нашата учебна програма е доста осакатена в това отношение, докато преди 10 века беше поставена на много по-широка основа.

Трябва да се видят тези неща.

ИВАН ДОБРЕВ: Нашата тревога върви по нарастващата крива на изказванията, докато започнахме твърде тихо и миролюбиво в началото. И струва ми се, че тази тревога идва от все по-допълнителните данни, които се получиха, а в крайна сметка няма да дойдем до някакво завършено предложение и заключение. В началото ние, струва ми се, твърде миролюбиво, твърде информативно, твърде примиренчески приехме тази информация и мен ми се струва, че вина за това има отдела, вносител на тази информация, която тук се разгледа. Аз за пръв път виждам от днешното заседание съществуването

на отдела, за пръв път чувам за неговите функции, за стремежа за избистряне на своите функции, своите връзки и пр.

Тук се говори за една перспектива и пр., обаче една такава настъпателна работа в работата на Комитета като че ли не се вижда. И ако не беше тази информация от др. Мизов и допълнително от др. Баръмов, нямаше да бъдат ясни много неща.

Аз мисля че беше необходимо да се направи наново една оценка. Да се даде една нова оценка какво е положението сега, тази оценка тук я нямат, а има вътрешни обезпокояващи признаци.

Преди 10-тина дена във Варна не можеше да се мине по улиците от турци, които отиваха да се изселват неправилно поведени от черквата. За тези вноски, за които става въпрос – отиват да се изселват, а там става въпрос за екскурзии. Но това не е само във Варна.

Струва ми се, че в изказванията тук се очертава, че не е по силите ни на нас само, не е функция само на отдела, не е само по силите и на самата комисия решаването на този въпрос.

Така както се постави въпросът, че тази тревога непрекъснато расте, трябва да се направят по законодателна линия някои предложения. Но явно е, че някои неща трябва да се обмислят и тогава да се върви към тях.

Инцидентно би било като отделни реплики да се опитаме да оценим – „А какво ще стане, ако я оставим на самоиздръжка?“, „Ама ще я активизираме“, ще активизираме, обаче когато вземат да грабят от хората, тогава народът може да се обяви против нея. Така че тук нещата трябва да се обосноват от специалисти у нас и да се видят.

Аз клоня към това, че ние трябва да отидем към някакво решение, което да вземе комисията. Да направи предложение по законодателен път какво трябва да се направи, да сигнализираме, ако трябва, и в Централния комитет и в масовите организации, които трябва да се заангажират.

Само с тревогата да си отидем няма да бъде правилно.

ЛАЛЮ ГАНЧЕВ: Другарю Гановски, искам да попитам др. Баръмов, толкова обществени организации, комитети, ведомства търсят Националния съвет, правим съвместни заседания, подписваме споразумения за общи действия, а ни вест, ни кост от тях. Сигурно не сме им необходими на Комитета за религиозните култове? А бе да се обадят, да кажат, да вземат инициативата и ние веднага ще излезем насреща. Нека това да имат пред вид за през есента.

ПРОФ. ДИМИТЪР БРАТАНОВ: Аз смятам, че можем в подкрепа на някои от изказванията да отидем към действени изводи, като се възложи тук на ръководството на комисията да се вземе отношение по дейността на Комитета по въпроса за документите, по обществено-възпитателната дейност, настъпателността на Отечествения фронт, на Комсомола, на Комитета за жените и др. – да се отрази. Смятам, че ако се вземе отношение по тези и по някои други въпроси, които се повдигнаха, комисията може да излезе с едно крайно решение.

В момента може би не можем да го изготвим, но да се даде мандат на председателя, той да си определи хора. Защото прав е др. Добрев, че от направените изисквания ние трябва да излезем с известни изводи, освен с общите констатации. Това подчерта и др. Караджов.

ПРОФ. КИРИЛ ЛАЗАРОВ: Трябва да се има в пред вид това, че някои положения са остарели.

МИРОН ЛИТОВСКИ: Съгласен съм с всичките предложения, които се направиха, но ми се струва, че когато се обсъждат тези въпроси – изменения на законите и правилниците, изобщо закона, за тези религиозни култове да се надникне и във възпитанието на тези църковни кадри. Трябва да се види подготовката и програмата и как се възпитават тези хора. Трябва да се направи подбор на педагозите, които да възпитават тези млади хора в духа на националните народности традиции на нашата църква по време на освобождението и преди това. Освен това трябва да участваме и в подбора на младежите.

Какво се получава? Получава се, че ние ги оставяме да си подготвят своите кадри, така както те искат. Ето защо, доколкото е възможно при нашите условия, трябва да надникнем във възпитанието на тези млади хора, които ще бъдат дейци на църквата.

СТОЙНО БАРЪМОВ: На нас ни беше трудно да направим една информация, поради това че много неща се уточняват. Ние сме един комитет без особени права. Ние сме един комитет, така да се каже, към министерството с ранг на отдел. Всичко каквото правим минава през началството на министерството и след това отива на други места. И ние чакаме да съгласуваме с много инстанции, за да имаме право да действаме. Така е при нас и ние затова се пазим да дадем информация, когато тази информация не е уточнена, не е изяснена, защото ще падне вината върху нас, а и ще объркаме.

Другарят Караджов фактически засегна една страна, която ние обсъждаме много сериозно с отдела на ЦК „Пропаганда и агитация“ и там се лансира идеята, която би могло да бъде известна препоръка да се разработи една цялостна програма, защото ние ще работим по линия на държавно-административно решаване на въпросите, ние сме държавен комитет, ние сме обществено-политическа организация и работим само с духовенството. Нашият обект, така да се каже, е организацията. Ние с вярващите не работим, а с организацията и с нейния институт. Това е нашият обект. Затова сега умуваме името на Комитета как да бъде. Трябва да бъде само за онова, което действително обхваща.

Това е едно име, което не е правилно и теоретически поставено.

Ако никой не работи, а само Комитетът постави въпросите административно-правно, ще се получи размекване, защо, защото нямаме от другата страна натиск по тези въпроси – по възпитанието, изобщо атмосферата. И ние ще се оголим и ще излезе така, че фактически администрираме по тези въпроси, натискаме, правим един административен натиск и нас ще ни обвинят, защото тези хора ще реагират.

Много инициативи трябва да излязат от други места. Ние подсказахме Градският съвет да напише едно писмо до патриарха по-малко камбаните да бият за Великден, тъй като хората протестират. В крайна сметка се съгласи, но когато има подсказано от някъде направено нещо, за нас това е вече основа за разговори.

Има решение на Секретариата телевизията системно да работи по този въпрос.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Другарю Баръмов, не става въпрос да правите заседания съвместно с Националния съвет, с Бюрото, а както подсказвате там, така да подскажете и тук в кои райони вие наблюдавате работата.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Съгласен съм, че ние можем да разговаряме на по-високо равнище, да кажем с др. Кубадински, с др. Ганев., за да изясним нещата. Във всички окръзи почти направихме такива срещи и изяснихме много неща. Полезно е едно такова изясняване, защото на много места има тревога, а не знаят как да подходят. Отива се или към груби действия или към тупане по рамото.

Възниква въпросът за възпитанието на духовниците.

Ние успяхме да прегледаме програмите и за тази година сме се разпоредили за ограничение на приемането в академията. Ученици, завършили техникуми, да не се приемат там. Миналата година около 40% от кандидатите бяха завършили техникуми. Завършил техникум по електротехника или механотехника не бива да става духовник. Тези кадри са необходими за строителството.

Ние молихме Министерството на правосъдието да ни подкрепи, но те ни отговориха, че този въпрос не ги касае.

С Комитета за висше образование негласно се разбрахме, ако ги попитат има ли такава разпоредба да им кажат, че има, за да не изпаднем в неудобни положения. Ние сме в много деликатни положения, когато няма разпоредба. Те все пак знаят законите.

Вчера бях в Клисура. Свещеникът там има неприятности и щеше да отправи оплаквания, задето му бутнали оградата на черквата. Там има три гроба, единият разбутали и счупили. Започнахме разговори и той се съгласи да не се вдига много шум. Обаче той се оплака, че председателят не му давал да ходи на гробищата, да извършва обреди. Много ми беше неудобно пред двамата да кажа, че няма такъв закон, който забранява това нещо, тъй като все пак това е една традиция. Аз поговорих с председателя и му казах, че това зависи от хората, че трябва тях да убеди, а свещеникът не може да се откаже. Той е председател и едва ли не е издал заповед свещеникът да не ходи на гробищата. Това го има и на други места, но вместо такова грубо действие трябва да се спечели свещеника.

В Академията обаче ние наложихме да отидат в Съветския съюз и да изучат опита им. От следващата година в Академията ще се изучава История на НРБ и Конституцията.

Д-Р ВЛАДИМИР БОНЕВ: Не е ли по-добър съветският устав? Да вземат да изменят и техния устав.

СТОЙНО БАРЪМОВ: Разбира се съветският устав е много по-добър. Там например има такива постановки, че в работно време не могат да се извършват черковни обреди. Там няма също така пожизненост, което е много важен въпрос.

За възпитанието това е – ние направихме нещо и ще продължаваме да внедряваме някои нови дисциплини по примера на Съветския съюз. Там те казват: „Ние най-напред създаваме патриот, а след това духовник", а у нас не е залегнало в основата това на преподавателския състав – да направят един полезен гражданин, а след това свещеник.

Трябва да ви кажа, че много от завършилите академията след това не стават свещеници. Може би ⅓ остават на черковна служба, а другите се мотаят и за нищо не са годни. Идват при нас с молба да им помогнем да си намерят работа, а не да останат свещеници. Затова ние смятаме, че сме прави с ограниченията. Какъв свещеник може да стане от младеж, който е завършил техникум. Той непрекъснато ще си спомня за специалността и накрая ще реши да се върне на работа по специалността си.

Благодаря от името на ръководството на комитета за всички бележки, те ще бъдат полезни и за нас. Това ни дойде навреме, за да се разменят мисли. Ние знаем, че всичко е деликатно и отговорно и ще го отнасяме да се решава с помощта на комисията.

Много ще моля, ако може в предложенията някак си да има известен апел към другите държавни органи – Министерство на земеделието, Министерство на финансите, Министерство на труда, да ни оказват повече съдействие за решаването на някои въпроси. Ние много често се обръщаме към тях за консултации, но те не ни помагат. Ние искаме заедно да решим тези неща, тъй като те са много деликатни. Ето за цените това е един правилен въпрос, който се повдига. При това се продава на стари хора, на които държавата дава пенсии, за да живеят по-добре.

ПРЕД. САВА ГАНОВСКИ: Въпросът е много сериозен и трябва да го приключим както трябва. Какво трябва да направим?

Другари ние не излезнахме с предложение, защото самият доклад на др. Баръмов беше такъв, че въз основа на него не можахме да направим някакво предложение. Изказванията, които се направиха вече дават възможност ние наистина по-конкретно да пристъпим оформянето на решение, тъй като имаме нови факти, нови данни и нови процеси, които могат да бъдат предмет на една обработка, действително да излезем с ново решение. Онова, което не е решено, а е набелязано да бъде решено, да го отбележим, но има и нови моменти, които трябва да се имат пред вид.

Ние не сме в състояние сега да формулираме всичко. Комисията се определя от 3–5 човека, която действително въз основа на този протокол, който имаме, да проучи изказванията, разбира се на комисията ще съдействат и др.

Мизов и др. Баръмов, да можем да направим някои проучвания, ако се наложи в провинцията и особено в някои окръзи.

Другарят Баръмов недостатъчно беше засегнал в доклада си въпроса за турското население. Как ние работим с мюсюлманството, какво влияние, какви активности, как врагът работи там, особено за последните явления, които има в нашата страна.

Когато говорим за възпитанието, не е достатъчно да прегледаме само учебните им програми, а се пита какво прави младежкия съюз, когато комплектува хората си? Те се насочват към еди-кого си, а не знаят, че той ще кандидатства в академията. Защо да не го вземат на обработка.

Нима не можем да разясним на младежите, че грешат като отиват в академията. И по тоя начин не само да ограничаваме, а да няма кой да отиде там.

Ето сега тези движения из нашата провинция. Ние не сме организирали нито Отечествения фронт, нито младежкия съюз, нито профсъюзи, нито творческите съюзи да излязат с разкази, с романи, с приказки, с лозунги, с карикатури и пр. – тях ги няма. Разбира се, и нашата телевизия, и нашето радио трябва много умело да се притекат на помощ в това отношение.

Другари, може ли да приключим като определим комисията. Ние сме тук до края на май, но аз мисля, че това никак не пречи ние да подработим нещо, с което бъдещата комисия да се занимае. Не е редно този въпрос да го оставим, без да се занимаем с него. Аз мисля, че можем въз основа на станалите дебати и тези материали, които са фиксирани в нашите стенограми, да подработим известен документ, който ще бъде съгласуван с всички наши инстанции. Дали ще се събираме, за да приемем този документ, или новата комисия ще го приеме, това не е важно, но такъв документ трябва да се подработи.

На идеологическия фронт ние сме слаб сектор, по тази линия и масовите организации също така не отделят нужното внимание. Може Отечественият фронт да работи нещо, но то е далеч недостатъчно от онази мобилизация, която трябва да се направи както за профсъюзите, още повече пък за нашата младеж.

Жалко е, че Министерството на просветата така е отговорило на вашето искане, както и Комитетът за висше образование.

Какъв да бъде съставът на комисията? Има ли доброволци?

КАРЛО ЛУКАНОВ, АНГЕЛ ЦВЕТКОВ – секретар на Националния съвет, СТОЙНО БАРЪМОВ, ГЕОРГИ ПИРИНСКИ, проф. МИЗОВ и от СЛАВЯНСКИЯ КОМИТЕТ.

Другарю Добрев, да препоръчаме в бъдеще да се отдели нужното внимание от Комитета на самото място да се проучват въпросите. Трябва да търсим сътрудничество и с Държавна сигурност.

Възражения по така предложения състав на комисията имате ли? – Няма.

Това е може би нашето последно заседание. Нашата комисия функционира, функционираше нелошо и редица въпроси бяха предмет на сериозни обсъждания. Някои от другарите не присъстваха и вероятно не знаят какви въпроси бяха разглеждани и как бяха решавани, други присъстваха и така

чувствахме, че не всички редовно посещават нашите събрание. Това е един минус в нашата работа. Общо нашата комисия отговори на задачите, които бяха предмет на нейното внимание и отговорност. Вие, едни повече, едни по-малко, съдействахте в работата на комисията, за което аз най-искрено благодаря.

Пожелавам ви здраве и отново да бъдете избрани в Народното събрание, за да продължите работата. Едни ще влязат, други няма да влязат в тази комисия, но все така опитът, който досега имат ще им помогне да продължат понататък традициите още по-добре да работим от досегашната наша практика.

Благодаря Ви.

(Закрито в 13.00 ч.)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНИТЕ РАБОТИ:

(Акад. Сава Гановски)

РЕШЕНИЕ

Комисията по външните работи на Народното събрание на заседание, състояло се на 29 април 1976 г., изслуша информация – за дейността на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове от председателя на Комитета Стойно Баръмов и съдоклад от народния представител Карло Луканов.

След станалите разисквания комисията

КОНСТАТИРА:

Комитетът значително е подобрил и активизирал своята работа, като системно и всестранно проучва дейността на религиозните общности в страната. Подготвя редица основни документи за своята дейност и дейността на други държавни органи, имащи отношение към църковно-изповедните въпроси.

Констатира се също така, че не е напълно изграден механизмът и координация между ведомствата и обществените организации за засилване на контрола върху отрицателните прояви в дейността на различните изповедания, особено на мюсюлманското, протестантското и католическото.

Нужни са още по-ефикасни мерки за подобряване дейността на българските църкви в чужбина, като за целта се подготвят млади и надеждни кадри.

Все още не напълно е преодоляно изоставането в атеистическото възпитание на младото поколение, във внедряването на новите граждански ритуали и др.

За отстраняването на съществуващите слабости, Постоянната комисия прави следните

ПРЕДЛОЖЕНИЯ:

1. Комитетът по въпросите на българската православна църква и религиозните култове:

а) Да набележи мероприятия за подобряване на съвместната си работа с министерствата и комитетите, които имат пряко отношение към дейността на религиозните общности;

б) да подобри и засили съвместната си работа със Славянския комитет, за укрепване и засилване патриотичната дейност на българските църкви в чужбина. За целта да се набележат и приемат съвместни мероприятия;

в) Комитетът да координира своята дейност с Националния съвет на Отечествения фронт за още по-активна подкрепа на мероприятията на народната власт;

г) Комитетът по въпросите на Българската православна църква съвместно с Комитета за мира, Комитета за Европейска сигурност и сътрудничество, Комитета за Азия и Африка и Комитета за Балканско разбирателство да засилят съвместната си дейност за още по-ефективно участие на църквите в борбата за мир и разоръжаване;

д) да засили контрола върху отрицателните прояви в дейността на различните изповедания;

е) да засили контрола за спазване на законите и води борба срещу отрицателните прояви и тенденции в културно-обредната практика и материално-финансовата база на църквите;

ж) със съдействието на Министерството на външните работи, Комитетът да подобри и изпраща в чужбина млади и добре подготвени свещеници.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА ПО ВЪНШНИТЕ РАБОТИ:

(*Акад. Сава Гановски*)

ИНФОРМАЦИЯ
за работата на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове при Министерството на външните работи

Другари,

Ръководството на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове прие със задоволство инициативата на Комисията на външните работи при Народното събрание, да изслуша информация за неговата дейност. Такава информация е разглеждана за последен път в края на 1972 год. и би следвало сегашната информация да засегне един тригодишен период. Ние молим да бъдем извинени, че можем да информираме само за една година, тъй като в Комитета се извърши подмяна на кадрите в началото на 1975 год.

Краткото отчетно време бе изпълнено с много усилия на Комитета да намери най-правилни форми, средства и организация, за да изпълнява отговорните задачи на държавната политика по църковните въпроси поставени в решенията на Февруарския пленум на ЦК на БКП по идеологическите въпроси.

На първо място стоеше въпросът за укрепване Комитета като специализиран орган за провеждане тактична, внимателна и в същото време принципна и перспективна политика по църковните въпроси.

Ние добре съзнаване, че провеждането на тази политика е част от управлението на социалните процеси въпреки спецификата, която произтича от принципа за свободата на вероизповеданията и отделянето на църквата от държавата и училището. Затова сме потърсили правилно решение на работната система на Комитета с оглед създаване условия за повишаване неговата компетентност и действеност, като за целта се запознахме с опита на Съвета по въпросите на религиите при Съвета на Министрите на СССР и другите държавни служби при Министерските съвети от братските социалистически страни.

Комитетът е в системата на Министерството на външните работи с ранг на отдел. Неговият щат беше сведен до две и половина бройки, нещо което уважаемата Комисия на Народното събрание е констатирала за ненормално и правилно е препоръчала този щат да се увеличи с 2–3 бройки. Направеното предложение до Министерския съвет от страна на др. Петър Младенов за щата на Комитета бе прието и сега той има 3 нови щатни бройки. Това даде възможност да се създадат 3 отдела – за православното, за мюсюлманското, за католическото и протестантско вероизповедания. Така се обхващат под наблюдение и контрол всички вероизповедни общности, особено мохамеданската, католическата и протестантската, чиято дейност има най-силен политически оттенък.

За укрепването дейността на Комитета, съществено значение има добрата, т.е. двупосочна информация, относно дейността на религиозните общности, и добрата координация на неговата работа с работата на всички други държавни и обществени органи и организации, които имат отношение към тази дейност. Известно е, че в Министерство на външните работи не постъпва информация и не се изпраща информация от и за местните органи на държавната власт. Затова Комитетът направи предложение, внесено от др. Петър Младенов в Министерския съвет, за създаване Комисия към Комитета от отговорни представители на държавните и обществени органи, които имат отношение към църковните въпроси и за оказване помощ към работата на Комитета от ОНС, като те определят за негов пълномощник секретаря или един от зам.-председателите на техните изпълкоми. Това предложение бе прието. Комисията е сформирана и на първото си заседание обсъди въпроса за външната дейност на църквите в България. Пълномощниците са определени във всички окръзи и заедно с Комисията за народните съвети при Министерския съвет бе проведено инструктивно съвещание за запознаването им с проблемите на църковната политика, най-невралгичните и неизяснени моменти от съществуващото законодателство и неправилни техни тълкувания в някои окръзи, водещи до неправилни методи. Уточнени са в основни линии функциите на пълномощниците и повечето от тях вече добре ги разбират и подпомагат Комитета за тактичното решаване на редица назрели въпроси на място.

На второ място, Комитетът полага усилия да събере информация и направи анализ на сегашното състояние на религиозните общности в страната.

Основните проблеми в тази насока са: подробна характеристика на кадровия състав; точна картина на материалната база на църковните общности; характеристика на съвременната култово-обредна практика на различните вероизповедания и на нейното активизиране; изясняване терените, формите и проблемите на миротворната външна дейност на църквите в България; изясняване всички страни на отношенията на църквите към запазването паметниците на културата у нас и в чужбина. Работата по тези проблеми ще продължи по-дълго време и за цялостното им изясняване са създадени комисии, в които са привлечени освен всички членове на Комисията към Комитета и специалисти от съответни министерства.

На трето място, Комитетът отдели много усилия за решаване редица неотложни въпроси.

Най-належащи бяха мерките за постепенно обхващане под наблюдение и контрол дейността на мюсюлманската религиозна общност. Ръководството на Комитета проведе среща с държавни и партийни ръководители в Кърджали, Разград, Силистра и Шумен. На тях се обсъдиха най-актуалните задачи в работата на мюсюлманското духовенство и съвместните мерки за ограничаване най-отрицателните прояви несъвместими с нашето законодателство. Много тактично се осъществи уволнението в пенсия на мюфтията от Разград и се намери подходящ негов заместник. Комитетът възложи на главния мюфтия да вземе активно отношение към ограничаването на всички незаконосъобразни действия, като разрешаване на джамиите за разпространение на картини и муски с корана, донесени от Турция и др. Съгласувано и с помощта на ОНС се проведоха на два пъти конференции с имамите и съвещание с районните мюфтии, на които се изнесоха беседи за положението в Близкия изток и за развитието на България и на съответния окръг през следващата петилетка.

Назрели и неотложни бяха някои от въпросите на католическата църква. Във връзка с посещението на др. Тодор Живков в Италия и Ватикана, трябваше да се разреши въпросът с двете епископски места на римокатолическите епархии в Северна и Южна България. В резултат на много усилия се постигна съгласие органът, получен от ГФР за католическата църква в Пловдив, да бъде подарен на концертната зала в града и по този начин един невралгичен въпрос, съществуващ от 3–4 години се ликвидира.

Известно е, че Ватиканът откликна положително на всички наши мероприятия във връзка с посещението на др. Живков и сега се отнася положително към нашите интереси по отношение съществуващи документи за нашата история в неговите архиви.

Неотложни бяха мероприятията за спасяване Зографския манастир; изясняване и окончателно решаване [на] въпроса за двете епархии на БПЦ в САЩ, Канада и Австралия; за българската църква в Галац, затворена едностранно от румънската страна и др. По тези въпроси Комитетът е съгласувал действията си с всички компетентни органи и е искал становището на съответни отдели на ЦК на БКП.

През изминалата година църквите от България имаха редица добри международни изяви. В съответствие със съгласуваното между държавните

служби по църковните въпроси в братските социалистически страни становище за международната дейност на църквите след Хелзинки Комитетът оказа конкретна помощ на всички делегати на различни международни църковни форуми. Провеждат се предварително семинари и консултации – от института „Иван Башев“, специализираните отдели на Министерството и др.

Повечето от делегатите на църквите от България на международни църковни форуми се представиха добре. Най-значително беше успешното участие на 10-членната делегация на Асамблеята на Световния съвет на църквите в Найроби – Кения, където заедно с делегацията на Руската православна църква и някои от делегатите на църквите от другите социалистически страни дадоха отпор на антисъветските и антисоциалистически тенденции и бяха приети документи с положително съдържание.

Положителни са резултатите от официалното посещение на делегацията на БПЦ, начело с патриарх Максим в Гърция.

Най-главна предстояща задача в международната дейност на църквите е успешното провеждане на всецърковния конгрес на приятелите на Московския мирен конгрес в Москва през 1977 год. С този конгрес църквите от СССР и другите социалистически страни ще вземат в свои ръце една глобална мирна църковна инициатива, която не е в състояние да проведе не само отделна световна църковна организация, но дори и Световния съвет на църквите.

В заключение трябва да се подчертае, че в работата за осъществяването на партийната и държавна политика по църковните въпроси се срещат много трудности. В последните 5–10 години повечето от църковните общности подобриха финансовата и общата материална база и се стремят да разширяват своята дейност или да търсят съответни компенсации за общото намаляване броя на вярващите. Вероизповедното законодателство и другите закони и държавни разпоредби, касаещи дейността на църквите са в много отношения несъвършени и непълни. Външните фактори за оживяване на църквите в Българи стават все по-активни, особено след Хелзинки. Не е добра съгласуваността с държавните и обществени органи в отношенията към религиозните общности (предимно с местните органи на властта).

Ръководството на Комитета е ново и още няма необходимия опит. То обаче получава много добра помощ от др. П. Младенов и от отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП, който три пъти е разглеждал основни въпроси от работата с религиозните общности.

Убеден съм, че ценна помощ за Комитета ще бъдат и критичните бележки и препоръки, които почитаемата Комисия на Народното събрание ще направи.

23.III.1976 год.

Комитет по БПЦ и религиозните култове при Министерство на външните работи
Председател:
(Ст. Баръмов)

ЦДА, ф. 117, оп. 14С, а.е. 66, л. 1–53. Оригинали и препис. Машинопис.

№ 89

Предложение на КВБПЦРК за усъвършенстване на съществуващите нормативни актове, регулиращи дейността на религиозните общности в страната

София, 23 юни 1976 г.

Поверително

Правният режим на религиозните общности в НРБ е изграден върху основните конституционни положения, които гарантират свободата на изповеданията. Църквата като институт е отделена от държавата и училището, дадени ѝ са права да извършва своята дейност в рамките на каноните, които не противоречат на законите.

Съгласно Закона за изповеданията, гласуван от Великото народно събрание през 1949 г., Православната църква и мюсюлманските религиозни общности имат утвърдени от правителството устави и се ползват с правата на юридическа личност. Уставите на католическите и протестантските религиозни общности не са признати от правителството поради тяхното отрицателно отношение към народната власт непосредствено след 9.IX.1944 г. Те не се ползват с правото на юридическа личност, намират се в т.нар. режим на търпимост. За протестантските секти и „Бялото братство“ е въведено задължително регистриране, което се извършва от окръжните народни съвети при определени условия.

Наред със Закона за изповеданията, дейността на религиозните общности се регулира и от други закони и правителствени постановления и разпореждания.

Църковната поземлена собственост е ограничена от съответните законодателни актове, отнасящи се до поземлената собственост въобще. Промишлената производствена дейност е урегулирана със специално постановление на Министерския съвет – № 11 от 1954 г. Финансовата дейност на религиозните общности подлежи на контрол от съответните държавни органи. Културните ценности, собственост на църквата, са обявени за общонародно достояние и тяхното опазване е под закрилата на Закона за паметниците на културата. Със законодателни актове и други разпоредби на държавата се регулира издателската дейност на църквите. Тя подлежи на утвърждаване в тематично отношение и на ограничаване в количествено отношение. Някои по-несъществени въпроси се третират в други нормативни актове.

Правният режим на религиозните общности изразява и подпомага партийната и държавна политика в областта на изповеданията. Той има много важно значение за създаденото лоялно отношение между държавата и църквата, за постепенното, безконфликтно решаване на основните въпроси в еволюиране на религиозните общности. В основните си положения този режим отговаря на изискванията на провежданата партийна и държавна

политика и на сегашния етап. Отделни негови елементи вече са остарели или са недостатъчни, или се нуждаят от изменения и усъвършенстване.

Февруарският пленум на ЦК на БКП (1974 г.) направи задълбочен анализ на състоянието на религиозния живот в страната на сегашния етап и посочи редица отрицателни тенденции в него. В доклада на др. Ал[ександър] Лилов, изнесен пред пленума, се констатира, че „религията полага сериозни усилия да се укрепва като институция и идеология". Като се опира на инерцията, на традициите, невежеството и фанатизма, на остатъците от разбитите буржоазни класи и на засилената си активност в световен мащаб, религията се стреми да се противопостави на закономерния процес на намаляване вярващите, както и на усилията по държавна и обществена линия за създаване и въвеждане нови ритуали и нова празнична система.

Главните усилия на църквите за запазване сферата на своето влияние сред народа са насочени към укрепване, обогатяване и модернизиране материалната база за културна дейност и към издигане материалното стимулиране на техните служители.

Православната църква през последните години взе редица мерки да увеличи финансите, което се вижда от приложената справка. Държавната субсидия намали своя ангажиращ ефект, тъй като само за последните три години в бюджетите на БПЦ са регистрирани излишъци до 900 000 лв. Направената през настоящата година ревизия на Синода констатира съзнателно укриване на тези излишъци, за да се създадат спестявания и условия за натиск за ново издание на Библията и ново ведомствено строителство. В последно време настойчиво се иска разрешение за ново строителство на стойност 3 000 000 лв. и издаване на Библията в огромен тираж.

Православната църква ежегодно увеличава производството на свещи, мащабите на което се виждат от приложената справка. Това производство носи висока монополна печалба, защото суровините се закупуват на държавни цени до 1 лв. за килограм, а продажната цена на 1 килограм свещи е от 20 до 40 лв., в зависимост от големината им.

Повишават се ежегодно и приходите от останалото промишлено производство, от селско стопанство, чиято продукция също се продава на определена от църквата цена.

В съществуващата производствена и търговска дейност на БПЦ са включени значителен брой хора, които заедно с щатния и хоноруван персонал надминават 15 000 души. Тези хора са под силно религиозно въздействие и са широк актив за провеждане църковните мероприятия.

По много начини свещенослужителите увеличават доходите си и интересът към тяхната професия нараства. В последните години кандидатите за Духовната академия се увеличават, в това число и на завършилите светско средно образование в гимназиите и техникумите.

Активизирана е проповедническата дейност и културно-обредната практика на всички църкви, за което тон дават някои реакционно настроени висши духовници – владици, епископи, мюфтии и пастори. Отделни владици на БПЦ

като: Неврокопският Пимен, Варненско-Преславският Йосиф, Великотърновският Стефан провеждат активна линия на подмладяване свещеничеството с млади, добре подготвени попове. Ползвайки се от пожизнеността на своите църковни постове, те не се съобразяват с местната власт и с много законни разпоредби при подбора на епархийските съвети и архиерейските наместници, съзнателно издигат реакционно настроени лица.

В култово-обредната практика на църквите се провежда линия на приспособяване към новите условия. За сметка на отпадането на масовите религиозни прояви, като шествия, молебени, събори и др., усилията се насочват към личните религиозни потребности, като венчавки, кръщавки, погребения, помени, мевлюди и др. Все по-настойчиво се лансира богословската теза за семейството като домашна църква. На много места, особено в големите манастири, броят на религиозните обреди е нараснал. В Рилския манастир годишно се правят повече от 1000 кръщавки.

В много случаи активността на свещенослужителите при решаване въпроса за религиозните ритуали води до конфликти с местните власти. Не са регламентирани с нормативни актове в съответствие със сегашната обстановка всички условия за провеждане [на] религиозните ритуали. Например децата се кръщават често от бабите без знанието на родителите, в много градове и по-големи селища, въпреки комунално-битовите неудобства, религиозните погребения продължават да се извършват със шествия от дома на покойника до гробищата и др.

Тези отрицателни факти и тенденции в дейността на религиозните общности в страната са в пълна противоположност на бурното и всестранно развитие на страната към зряло социалистическо общество.

Основната роля за тяхното преодоляване безспорно принадлежи на идейно-възпитателната работа с хората и по-специално постепенното изместване на църковните ритуали от гражданските социалистически ритуали. Същевременно могат да се вземат и някои административни мерки, чрез подобряване съществуващите нормативни актове. При сегашната международна обстановка и общо взето нормално взаимоотношение между църквата и държавата тези мерки трябва да бъдат предимно косвени, т.е. да не се съсредоточават в основния нормативен документ – Закона за изповеданията и по този начин да не се свързват с пряката партийна и държавна политика по църковните въпроси.

Изхождайки от тези съображение предлагаме:

1. Комитетът по църковните въпроси, заедно с Комисията за изпълнителните комитети на народните съвети при Министерския съвет, да изработи инструкция за прилагане Закона за изповеданията. Досега е издадена само една частична инструкция, касаеща начина на регистриране протестантските църкви в страната. Тя пояснява само отделни членове на Закона. Чрез една цялостна инструкция ще се даде тълкувание на повечето от неговите членове и по този начин ще се избегнат някои негови несъвършенства съобразно съвременните условия.

2. Чрез Указ на Държавния съвет на НРБ, който да се подготви от Министерството на външните работи, да се внесат поправки в чл. 10 и чл. 13 и се съкратят членове 1, 2, 3 и 4 от Закона за изповеданията.

В член 10, който третира изискванията към свещенослужителите, да се добави положение, което да не допуска несменяемостта или пожизнеността на висшите църковни служби. Пожизнеността сега не съществува в нито една от православните църкви. С изключение на католическата църква, тя не съществува и в другите западни църкви. Нейното конкретно премахване може да стане в два варианта. Единият е определяне на срокове и преизбиране, другият е определяне на пределна възраст. И двата варианта ще дадат възможност да се преодолее силната реакция на някои владици на БПЦ на провежданата партийна и държавна политика по църковните въпроси.

В член 13, който третира въпроса за издръжката на религиозните общности, да се добави, че те набират средства предимно от специфичната им дейност.

Тази добавка ще даде възможност постепенно да се ограничи несвойствената производствена дейност и да се реши по-добре въпросът за начина на образуване доходите на свещенослужителите.

Членове 1, 2 и 4 повтарят основните конституционни положения, нещо което не отговаря на сегашната законодателна практика. Член 3 неправилно третира БПЦ и я определя като народна, демократична по „дух, форма и съдържание“. Затова тези членове би трябвало да отпаднат.

3. Министерството на външните работи, заедно с Министерството на леката промишленост, Министерството на земеделието и хранителната промишленост, Министерството на търговията и услугите и Комитета по труда при Министерския съвет да обсъдят и предложат конкретни мерки, които сега и в перспектива да доведат до ограничаване материалното обогатяване на църквите и на техните служители.

4. Министерството на външните работи и Комитетът за изкуство и култура да предложат съответни изменения в Закона за паметниците на културата, с които сега и в бъдеще да се решат по-правилно въпросите за издирването, реставрирането, поддържането и използването на църковните паметници на културата, които са общонародно достояние.

Комитет по църковните въпроси

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 154а, л. 1–7. Оригинал. Машинопис.

№ 90

Информация от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до министъра на външните работи Петър Младенов за съвещанието на представителите на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 6 до 10 декември 1976 г.

София, 16 декември 1976 г.

От 6 до 10.XII.1976 г. в Прага се състоя съвещание на представителите на държавните служби по църковните въпроси от СССР, ЧССР, ПНР, ГДР, УНР и НРБ.

В дневния ред на съвещанието бяха включени следните въпроси:

1. Дейността на Християнската миротворна конференция и насоките ѝ през 1977 г.

2. Работата на Берлинската католическа конференция и нейните насоки през 1977 г.

3. Подготовката на Общоцърковната конференция за траен мир, разоръжаване и справедливи отношения между народите – м. юни 1977 г. в Москва.

По първия въпрос доклад изнесе др. Карел Хруза, завеждащ Секретариата по църковните въпроси при Канцеларията на Президиума на правителството на ЧССР.

В доклада и изказванията беше констатирано подобряване работата на ХМК през 1976 г. Проведени са по-добре подготвени и ефектни мероприятия в това число и за пръв път на територията на САЩ. Главното внимание беше насочено към някои проблеми на бъдещата работа на ХМК.

1) Кадрови проблем създава Ленинградският митрополит Никодим. Предложено бе и решено да се препоръча избирането за вицепрезидент [на] Киевския митрополит Филарет, да се създаде съвет на вицепрезидентите, който да се оглавява от Филарет, да се обнови състава на ръководните органи с духовници, които имат по-голямо влияние в своите страни.

2) Необходимо е главните усилия през следващата година да се насочат към подготовката на всехристиянски световен конгрес за мир през юни 1978 г. в Прага. По този въпрос съвещанието обсъди основните аспекти на организацията на конгреса, от които да се ръководи работният комитет на ХМК.

3) ХМК да засили дейността си в Европа и специално в ГФР, като привлече повече духовници, привърженици на мира с обществено влияние.

4) Да се засили работата в Америка, като се създаде регионален комитет за Латинска Америка, който да се базира в Куба и работи чрез Мексико.

5) Да се подобряват връзките на ХМК с неправителствените световни организации и видни личности. Решено бе ХМК да изпратят поздравителни писма до др. Брежнев по случай 70-ата му годишнина, което да не се публикува, до Генералния секретар на ООН Курт Валдхайм по случай преизбирането му и до папа Павел VI с искане за разговор по църковната миротворна дейност и всехристиянския конгрес за мир.

Уточнен беше план за работата на ХМК през 1977 г. В него се предвижда провеждане на един семинар на ХМ в България през м. октомври 1977 г. посветен на мира в Близкия изток. Домакин на семинара ще бъде БПЦ.

Доклад за работата на Берлинската католическа конференция изнесе др. Ханс Зайгевасер – ръководител на Секретариата по църковните въпроси на правителството на ГДР. Той направи анализ на различните тенденции за проникване на антисоциалистически сили в нея с цел да оглавят борбата против нейното плурализиране.

Необходимо е да се засили участието на представителите от социалистическите страни. От нашата страна се очаква изпращане на представител, по възможност католически духовник.

Доклад за подготовката на Общоцърковната конференция за траен мир, разоръжаване и справедливи отношения между народите в Москва направи др. Титов, зам.-председател на Съвета по въпросите на религията в СССР.

Инициативата за свикване на тази конференция е получила широк отзвук сред религиозните среди в света и нейното провеждане ще има важно стратегическо значение. Уточнено е конференцията да се свика от 5 до 10 юни 1977 г. в Москва. Предвидено е отначало да се състоят заседания на делегатите в три отделни групи: за мир, за разоръжаване и за справедливи отношения. След това да се проведе пленарно заседание, което да приеме общите решения. Конференцията няма да избира постоянни органи, както се предвиждаше, а само временен комитет, който да пропагандира решенията ѝ.

В двустранен разговор с др. Титов уточнихме кои представители на църквите в България могат да бъдат активно включени в различните подготвителни органи и по време на конференцията.

Решено бе през м. март или април в навечерието на конференцията да се проведе отново среща на представители на държавни служби по църковните въпроси, за да се направи преценка на всички въпроси по нейната подготовка и провеждане.

Накрая др. Титов направи обща преценка на международната дейност на църквите от социалистическите страни през 1976 г., в която основното е успешното отбиване на атаките против социалистическите страни в Световния съвет на църквите в резултат на съгласувани действия. Той подчерта, че сега главните усилия на реакционните антисоциалистически кръгове са насочени към критиката на вероизповедното законодателство в социалистическите страни с цел да се настоява за неговото изменение.

Др. Титов изрази задоволство от активната подкрепа от делегацията на БПЦ и особено митрополит Панкратий на позициите на Руската православна църква на православното съвещание в края на м. ноември в гр. Шамбези, Швейцария.

Ст. Баръмов

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 157, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 91

Проект на КВБПЦРК за „Инструкция за прилагане на нормативните актове по въпросите на религията и изповеданията“

София, 9 юни 1977 г.

I. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. Всички граждани в Народна република България имат право на свобода на съвестта и изповеданията. Те могат свободно да изповядват религия по свой избор, както и да не изповядват никаква религия и да извършват антирелигиозна пропаганда.

Чл. 2. Правото на свобода на съвестта и изповеданията включва свободното участие на гражданите в избраната от тях религиозна общност, в рамките на която те извършват религиозна дейност и задоволяват религиозните се потребности.

II. ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА ИЗПОВЕДАНИЕТО

Чл. 3. Изповеданието е организация с идеална цел, чието предназначение е да задоволява религиозните потребности на гражданите.

Дейността на изповеданието се подчинява на Конституцията, законите, обществения ред и правилата на социалистическото общежитие.

Член на изповеданието може да бъде всеки пълнолетен гражданин.

Всеки гражданин може да бъде член само на едно изповедание.

Чл. 4. Устройството, вътрешният ред, организационната структура, култовата дейност и дейността свързана с обслужване на горните дейности се уреждат от уставите, каноните и догмите на изповеданията, доколкото последните не противоречат на Конституцията, законите, обществения ред и правилата на социалистическото общежитие.

Принадлежността към което и да е изповедание не освобождава гражданите от задълженията, предвидени в Конституцията и законите на страната.

Чл. 5. Изповеданията се ползват с правата на юридическа личност при условията на чл. 6 от Закона за изповеданията.

Със същите права се ползват и местните поделения на изповеданието.

Чл. 6. Централните ръководни органи се регистрират в Комитета по църковните въпроси, а техните поделения в окръжните народни съвети, на чиято територия се намират.

Регистрацията цели поставянето в известност на изповеданията, техните поделения, ръководства, свещенослужители, молитвени домове, както и измененията, които настъпват.

Искането за регистрация се отправя с писмена молба до Комитета по църковните въпроси или до изпълнителния комитет на съответния окръжен народен съвет по местожителството на вярващите.

В писмената молба се посочват броя на вярващите – срещу подпис на вярващия, членовете на ръководството, молитвения дом, в който ще се извършват религиозните обреди и свещенослужител, който ще ги извършва.

Към молбата следва да се приложат:

1) Сведения за имотите, които са собственост на изповеданието на територията на окръга;

2) Биографични данни за свещенослужителя, от които да се вижда, че отговаря на условията на чл. 10 от Закона за изповеданията.

В случаите, когато обстоятелствата, отразени в подадените документи, се изменят, изповеданието или неговото поделение е длъжно да уведоми органа на регистрацията, който взема становище по редовността на регистрацията след изменението.

Чл. 7. Изпълнителният комитет на окръжния народен съвет решава за всеки отделен случай дали са налице законите условия за регистриране на поделението.

При нужда изпълнителния комитет може да поиска мнението на Комитета по църковните въпроси.

В случаите, когато законните условия за регистрация не са налице или по съображения за целесъобразност органът по регистрацията може да откаже извършването ѝ. Отказът следва да се мотивира.

Чл. 8. Началният момент на регистрация започва да тече от изпращането на утвърдителното писмо до изповеданието или неговото поделение.

Препис от писмото се изпраща на Комитета по църковните въпроси за сведение.

Чл. 9. Дадената регистрация може да се снеме от органа, който я е издал, ако условията, при които е била дадена, са се изменили или при нарушаване на законите от страна на изповеданието или на неговите членове.

Изповеданието или поделението, което е подало молба за регистриране, може да започне да действа съобразно своите устави, канони и догми след получаване на уведомително писмо за извършената регистрация.

Чл. 10. Централните ръководства на изповеданията за отговорни за своята дейност пред централните органи за управление на държавата.

Местните ръководни органи на поделението на изповеданието са отговорни пред изпълнителните комитети на окръжните народни съвети, на територията на които се намират.

Чл. 11. Изповеданията съобщават в Комитета по църковните въпроси своите наименования, символичните знаци, печатите с които си служат, както и всички останали знаци и символи, които определят самостоятелността им спрямо другите изповедания.

III. ДЕЙНОСТ НА ИЗПОВЕДАНИЯТА

Чл. 12. Изповеданията могат при нужда да строят и откриват молитвени домове и да извършват в тях култова дейност според изискванията на религията си при спазване на съществуващите закони в страната.

Във случаите, когато религиозните канони и догми на изповеданието налагат културата дейност да се извърши вън от молитвения дом, изповеданията се съобразяват с разпоредбите на местните държавни органи, на чиято територия се извършва дейността.

Чл. 13. Изповеданията могат да свикват събори, конференции и др. публични прояви за цялата страна или за отделно място, когато това се налага от уставите, каноните и догмите им съгласувано с държавните органи, на чиято територия ще се проведе дейността при точно съблюдаване на законите и другите задължителни разпореждания.

Чл. 14. Изповеданията съобразно своите устави, канони и догми могат да уреждат дисциплинарни съвети за своите свещенослужители.

Горните съвети не могат да се занимават с провинения на служители на изповеданието, които нямат културна дейност и не са регистрирани, като свещенослужители.

Наложените наказания не освобождават провиненото лице от отговорност по реда на други закони.

Чл. 15. Трудово правното положение на служителите на изповеданията се урежда в зависимост от отношението им към културата дейност.

Спрямо служители, които нямат духовен сан и не са отбелязани като свещенослужители при регистрирането на изповеданието или неговото поделение се прилага действащото трудово законодателство.

Спрямо свещенослужителите, както и спрямо лицата, които нямат духовен сан, но се занимават с културна дейност (свещеници, дякони, певци, клисари, свещопродавци и др.) трудовото законодателство се прилага ограничено, съответно на особеното положение, което заемат.

Спрямо горните лица се прилагат чл. 17, 20, 43, 53, 55, 58–65, 67, 71, 72–75, 82–91, 94–100, 112,113, 120, 121, 145–204, 205–208, 211 и 212 от КТ, както и всички наредби и правилници по приложението му, с изключение на т. 5 от Наредбата за прилагане на ненормиран работен ден.

Културните служители подлежат на задължително осигуряване, с изключение на свещопродавците, клиросните певци и клисарите от селските църкви.

Не се осигуряват и същите служители при градските църкви, когато възнаграждението им, изплащано за тази работа, не е основно. Това обстоятелство се установява с клетвена декларация на лицето, потвърдена от управата на църквата.

Върху сумите, които се изплащат на лицата за трудово възнаграждение, които съобразно разпоредбите на този член подлежат на задължително осигуряване, вноските в размер на 12,5% се внасят по сметка на Държавното обществено осигуряване.

Разпоредбите на трудовото законодателство не намират приложение спрямо монасите и монахините, членове на манастирските общности, независимо от това, каква дейност извършват или дали извършват някаква дейност.

Списъкът на служителите с ненормиран работен ден и размерът на полагаемия им се допълнителен платен годишен отпуск по чл. 55 „б“ от Кодекса на труда се дава в приложение към настоящата инструкция.

Чл. 16. Издръжката на изповеданието е дело на неговите членове.

Те могат да правят доброволни вноски в бюджета му, които не са обвързани със срок и размер.

Изповеданията могат да имат и други приходи, които са свързани със специфичната им дейност и които да целят покриване на разходите по поддържане на културата дейност. При случай на нужда държавата може да поеме част или цялата издръжка на изповеданието.

Чл. 17. Изповеданията получават помощи и дарения само с разрешение на председателя на Комитета по църковни въпроси, доколкото получаването им ще донесат полза за културата дейност на изповеданието,

Чл. 18. Бюджетът на всяко изповедание се представя ежегодно в Комитета по църковните въпроси за мнение и съгласуване и се отчита упражнението му.

Изповеданията представят сведения и за щатовете си. Комитетът по църковните въпроси може да поиска да му се предоставят и други сведения относно материално-финансовата дейност на изповеданията.

Чл. 19. Финансовата дейност на изповеданията се контролира от държавните финансови органи по начина, по който се осъществява контролът върху обществените организации.

Този контрол се извършва независимо от контрола, извършван от финансово-контролните органи на изповеданията.

Органите за ведомствен финансов контрол на изповеданията се намират под методическото ръководство на централните държавни финансови органи.

Чл. 20. В разрешените от законите и другите актове случаи изповеданията могат да произвеждат предмети с религиозно-културно съдържание. Тези предмети могат да служат само за задоволяване на религиозните потребности на вярващите граждани и на изповеданието.

Обемът на произвежданите предмети се съгласува всяка година с Държавния комитет по планиране и с Комитета по църковните въпроси. Този обем не може да надхвърля реалните нужди на вярващите и на изповеданието.

Изповеданията не могат да произвеждат предмети, които не служат за културни нужди.

В случаите на такова производство заинтересованите организации, които произвеждат такива предмети и окръжните народни съвети, на чиято територия е организирано производството вземат мерки съгласувано с Комитета по църковните въпроси за отстраняването му.

Предметите, които се произвеждат по ал. I на наст[оящия] член се продават само в магазините на изповеданията или в молитвените домове,

Чл. 21. Изповеданията са длъжни да стопанисват земите, които са тяхна собственост.

В случаите, когато това е невъзможно или не отговаря на нуждите на изповеданието, земите се отдават под наем на организациите, чиято пряка дейност е обработването на селскостопански земи.

Не се разрешава отдаването под наем на земи, собственост на изповеданията на частни лица.

В случаите на ал. 11 на наст[оящия] член размерът на наема се определя от съответните тарифи.

Когато земята е собственост на манастири, част от нея, прилежащата към манастира се оставя с оглед на запазване на местността около него.

Чл. 22. Изповеданията могат да извършват строителна дейност, когато се нуждаят от това.

Максималният размер на извършваното строителство се определя от Държавния комитет по планиране съвместно с Комитета по църковните въпроси.

Чл. 23. Изповеданията не могат да строят и откриват болници, сиропиталища и други заведения, които не влизат в предмета на тяхната дейност.

Строителната дейност на изповеданията е подчинена на културните им нужди.

Чл. 24. Изповеданията са длъжни да се грижат за опазването на движимите и недвижими паметници на културата, на които са собственици.

Всички ремонти и изменения на паметници на културата се правят с разрешение на компетентните държавни органи, съобразно разпоредбите на съществуващите закони.

Изповеданията осигуряват свободен достъп до молитвените си домове, които са паметници на културата, както и до движимите паметници на културата по реда установен от Комитета за изкуство и култура. Този достъп трябва да бъде извън времето на провеждане на културна дейност.

Чл. 25. Комитетът по църковните въпроси определя каква част от държавната субсидия следва да се отдели за нуждите по поддържане, ремонт и реставриране на църковните обекти – паметници на културата.

Чл. 26. Планът на възстановителните работи трябва да бъде съобразен с предназначението на обекта.

В случаите, когато местните държавни органи или окръжният съвет за изкуство и култура финансират или подпомагат по друг начин възстановяването на обекта – паметник на културата, предназначението на паметника се определя съгласувано с изповеданието, Комитета по църковните въпроси и местния държавен орган. В обсъждането могат да вземат участие и други организации и ведомства.

Централните ръководни органи на изповеданията представят ежегодно отчет за изразходването на частта от държавната субсидия, която се отделя за поддържане и ремонт на паметниците на културата пред Комитета по църковните въпроси.

Чл. 27. Изповеданията могат при нужда да откриват средни и висши духовни училища за подготовка на свещенослужители по реда на чл. 14 от Закона за изповеданията.

Устройството и програмите на учебните заведения се уреждат с правилник утвърден от Министерския съвет или от упълномощен от него подпредседател на Министерския съвет.

Учебната програма на училищата трябва да бъде съобразено с осигуряване на определени познания за обществото, социалистическия начин на живот, съвременната история на страната и държавата и др.

Чл. 28. Възпитанието и организирането на децата и младежта се намира под особените грижи и покровителство на държавата. То се основава на постиженията на съвременната наука и на марксистко-ленинската идеология.

Изповеданията не могат да извършват дейност по възпитанието или организирането на децата и младежта.

Религиозната принадлежност на родителите или на единия от тях не е основание за възпитаване на децата в религиозен дух.

Чл. 29. Държавата оказва съдействие на изповеданията в международната им дейност и при осъществяването на контакти и връзки, насочени към укрепването на мира, взаимното разбирателство и сътрудничество между народите и църквите.

Изповеданията съгласуват с Комитета по църковните въпроси всички мероприятия по международната си дейност.

Чл. 30. Свещенослужителите, както и всички други служители при изповеданията, които нарушават законите и правилата на социалистическото общежитие, независимо от отговорността им по реда, предвиден от други закони или по устава на изповеданието, могат да бъдат временно отстранени от длъжност или уволнени. Отстраняването от длъжност или уволнението се извършва незабавно от изповеданието, щом подучи за това предложение от председателя на Комитета по църковните въпроси. Ако служителя не бъде отстранен от изповеданието, той се отстранява по административен ред.

Предложения за отстраняване на свещенослужители и на други служители от изповеданията могат да се правят и от председателите на изпълнителните комитети при окръжните народни съвети за съответните местни поделения на изповеданията пред председателя на Комитета по църковните въпроси. Той може да възприеме предложението и да предложи на изповеданието да извърши действията по ал. 1 от наст[оящия] член.

Чл. 31. Налаганите наказания по чл. 29 от Закона за изповеданията се изпълняват по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

Чл. 32. Настоящата инструкция отменя инструкциите на Комитета по църковните въпроси и Комисията за народните съвети при Министерския съвет.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 233а, л. 1–10. Оригинал. Машинопис.

№ 92

Справка на КВБПЦРК за консултация на Конференцията на европейските църкви, проведена в София от 3 до 8 октомври 1977 г.

София, 13 октомври 1977 г.

По покана на патриарх Максим и на Синода на Българската православна църква от 3 до 8 октомври т.г. в София се състоя консултация на „Конференцията на европейските църкви".

Общият брой на участвалите в заседанията на консултацията възлезе на 63 официални делегати и наблюдатели, от които шест представители на Римокатолическата църква.

Бяха представени повече от 40 църкви на 18 европейски страни. От социалистическите страни бяха включени общо 23 участници (13 чуждестранни и 10 от Българската православна църква), а от капиталистическите 37. В работата на консултацията отделните конфесии бяха представени, както следва: протестанти – 37, православни – 15, (от които 10 делегати от БПЦ), католици – 6 и англикани – 2.

От НР България бяха включени да присъстват като гости на пленарните заседания 13 представители на неправославни християнски вероизповедания в страната: католици, петдесятници, баптисти, адвентисти и методисти.

От страна на редица междуцърковни, световни и регионални организации бе проявен подчертан интерес към работата на Софийската консултация, поради това съвещанието имаше официално представителство на 8 международни църковни организации и институции: Световен съвет на църквите, Секретариат на християнското единство във Ватикана, Лутерански световен съюз, Реформистки световен съюз, Християнска миротворна конференцията, Световен съвет на обединените библейски дружества, Римокатолическа епископска конференция в ГФР, Римокатолическа епископска конференция в Швейцария.

Ръководство на консултацията

Пленумът единодушно избра за председател на този форум д-р Валтер Зигрист, президент на протестантските църкви в Швейцария, а [за] зам.-председател – Старозагорския митрополит Панкратий. Образувани бяха и четири работни групи.

Проблематика на консултацията

Основната тема, която бе предмет за обсъждане гласеше: „Откриване отново общността на църквите: съборността – път към бъдещето?". Аспекти на тази тема бяха обсъдени подробно в отделните работни групи, които се занимаха:

I група – Библейски основи на съборната общност, II група – Съборността от историческо и систематическо – богословска гледна точка; III група – Евхаристия и съборна общност и IV група – Практически задачи за постигане

на по-задълбочена предсъборна и съборна общност в Европа. Въпреки че разглежданите проблеми бяха на пръв поглед със специфичен църковен характер, в хода на дискусиите те бяха ползотворно актуализирани. С обществено-църковна заангажираност бяха осветлени въпросите за утвърждаването на мира, разбирателството, сътрудничеството и добрите взаимоотношения между народите в духа на Заключителния акт от Хелзинки.

Заключителни документи

На съвещанието бяха изработени и приети докладите на четирите работни групи. От особено значение бяха възприетите препоръки до Конференцията на европейските църкви, с които се предлага подобряване обмена на обективната църковна информация и оказване на всестранно съдействие на процеса за разведряване на международната обстановка. В това отношение от особено значение е една от препоръките на IV работна група, която гласи: „Би било твърде полезно да се настоява пред църквите чрез техните усилия за взаимно помирение да допринесат за по-нататъшното изпълнение на Заключителния акт от Хелзинки в неговата цялост". Тази важна обществена позиция намери съответния конкретен израз и в приетото комюнике на консултацията, което се прилага към настоящата справка.

Прояви извън консултацията

Съгласно предварително изработена програма участниците в консултацията можаха да присъстват на редица църковни служби не само в православни, но и в протестантски и католически църкви. По този начин те се убедиха директно в свободата на религиозния живот у нас.

Представянето на документалния филм за религиозните изповедания в НР България още повече затвърди убеждението им, че в нашата страна съществува действително религиозна свобода. Със същите впечатления останаха и след посещението на Рилския манастир и на Духовната академия в София.

През време на консултацията БТА, Българското радио и телевизия, както и агенция „София-прес" интервюираха генералния секретар на КЕЦ д-р Глен Уилямс, Патер Джон Лонг (един от ръководителите на Секретариата за християнско единство във Ватикана), д-р Валтер Зигрист (Швейцария), проф. Паоло Рика (Италия), проф. Джон Зизиулас (Цариградска патриаршия), епископ д-р Шееле (Римокатолическа епископска конференция в ГФР).

Взетите интервюта бяха предназначени за предавания в чужбина. В тях се съдържат положителни оценки за ролята на църквите, за разведряване на международната обстановка, както и за ползотворната дейност в полза на мира, осъществявана от Българската православна църква.

Констатации и преценки

Болшинството от участниците на консултацията бяха видни богослови с богата ерудиция, а също изтъкнати икуменически и ръководни дейци от различни европейски страни.

Мнозина от западните представители идват за пръв път у нас. Те са имали известни предубеждения за нашата страна и за църковния живот у нас. Възможността, която им бе дадена, да се запознаят непосредствено с култовия живот на християнските изповедания отстрани предубежденията им.

Те изразяваха нееднократно задоволството си от видяното и преживяното през цялата седмица.

Главният секретар на КЕЦ посети главния мюфтия – Топчиев. В срещата си той е подновил устно писмената си покана Топчиев да участва в конференцията на тема: „Мюсюлманството в една модерна атеистична страна".

По време на консултацията Вилхелм Наузер, отговорник на методистки църкви в Европа със седалище Женева, също направи посещение на нашия Комитет. Той повдигна въпросите за положението на имотите на методистката църква, както и за нейния юридически статут.

На 7 октомври Комитетът бе посетен и от ръководство то на КЕЦ в лицето на главния секретар Глен Уилямс, професор Гюла Наги и от д-р Валтер Зигрист, председател на консултацията в София. Те всички изказаха голямото си задоволство от добрите условия, при които се провежда консултацията, а проф. Наги разказа за предвижданите мероприятия на КЕЦ до 1979 г., когато ще се събере Асамблеята на КЕЦ на остров Крит.

Генералният секретар господин Глен Уилямс поиска поверителен разговор с председателя на Комитета. В него той изложи становището си по въпроса за човешките права, което се заключава в желанието този въпрос да не се третира така, че да се насочва само срещу източни страни. Човешките права се нарушават значително повече в САЩ. Като конференция за Европа те са решили да създадат такава комисия, която да не позволи едностранно тълкуване. Неин ръководител ще бъде финландец, ще участват 5–6 делегати на източните църкви.

Явно личеше стремежа на г-н Уилямс чрез тази доверителна информация да „легализира" усилията на ССЦ и КЕЦ след Найроби за създаването на постоянен орган по правата на човека към КЕЦ.

Отговорено му бе, че споразуменията на Хелзинки се третират едностранчиво, като се раздухва въпросът за правата на човека. Това има за цел отбягването от въпроса за разоръжаването като следващ етап в процеса на разведряването. След това едностранчиво се третира и самият въпрос за човешките права. Целта на всичко това е връщане към периода на Студената война. КЕЦ, която желае да работи за мира в Европа, поема голям риск със създаването на такъв орган.

Господин Уилямс се съгласи с тези оценки и със съществуването на известен риск. Но той лично счита, че едностранчивост и събиране на факти с цел да се правят клевети няма да се допуснат.

По време на консултацията някои от участниците, като Лукас Фишер от ССЦ и богослова от ГФР, са се стремели да внесат разногласия чрез известни забележки във връзка с ангажираността към решенията от Хелзинки.

На пресконференцията представителят на Ватикана Джон Лонг с пренебрежение е отказал да отговори на въпроса за отношението на Ватикана към заключителния акт на Хелзинки.

Провеждането на първата консултация на КЕЦ в нашата страна би могло, общо взето, да се оцени като положително. Като домакин БПЦ се отличи с добра организация и тактичност при разглеждането на основната тема и изработването на заключителното комюнике. Освен това участниците добиха пълна възможност да видят лично реалната свобода на религиозните общности в България.

Комитет по църковните въпроси при
Министерството на външните работи

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 345, л. 9–14. Копие. Машинопис.

№ 93

Писмо от КВБПЦРК до Светия синод с мнение и препоръки за устройството и дейността на новосъздадения отдел за икуменическо-миротворна дейност и църковни връзки

София, [1977 г.]

Похвална е инициативата на Българската православна църква да създаде специален отдел за работа по най-актуалните въпроси на нашата епоха: диалога, единството, мира, дружбата и сътрудничеството, които се осъществяват по църковна линия, но имат пряко отношение към съвременните общочовешки идеали, към наши обществени и патриотични задачи, еднакво насъщни за църква и държава. Неслучайно подобни отдели (департаменти, секции, секретариати и др.) са организирали всички по-големи църкви в света, като постоянно проявяват грижи за тяхното развитие, усъвършенстване и ефикасна дейност.

Комитетът по въпросите на БПЦ и религиозните култове също с удовлетворение констатира, че въпросният отдел при Св. синод е устроен по образец на съответстващия му орган – Външен отдел при Московската патриаршия. В тази насока обаче на равняване по руските братя има да се постига още твърде много, като, разбира се, винаги се държи сметка за мащабността. Така напр. констатира се, че поради липса на достатъчно по брой и квалифицирани работници, поради здравословно и служебно обременени ръководители, твърде ангажирани членове на отдела, незадължени юридически и незаинтересовани материално „външни сътрудници“ и пр., някои хубави инициативи и важни задачи (като напр. Справочник за междуцърковните връзки и икуменическо-миротворческата работа на БПЦ) не са изпълнени; други (напр. преглед и анотации на книги, списания, вестници) частично, спорадически и дори инцидентно се вършат; трети (като напр. поверителна информация по

съществени въпроси, нейното обсъждане и съответно използване, контрол на подготовката преди командироване на лица в чужбина и на отчета за извършеното от тях) почти са изоставени или са твърде принизени; четвърти не са обхванати от този отдел, макар че поради характера и значението им следва да се движат именно от него и т.н.

Поради всичко това, за по-успешното изпълнение на големите задачи, стоящи пред този отговорен сектор в църквата, Комитетът счита за необходимо да се направи следното:

1. „Отделът" да се организира напълно по образец на Външния отдел при Руската православна църква – по отношение на основна структура, ранг и място сред другите църковни институции, главни задачи, сфера на действие, специфични функции и компетенции, метод на работа, кадри, бюджетни средства, битови условия и др.

2. Запазвайки сегашната структура: ръководство, членове на отдела, административно-оперативни работници, външни сътрудници и консултанти с постоянни или временни задачи, би било полезно да се подобри артикулацията, взаимодействието и сътрудничеството на тези четири групи като отделни звена и единен организъм, който работи по предварителен план (одобрен от Светейшия патриарх и Синода) при тясно определени и добре разпределени задачи, обсъждане на резултатите от тях и своевременното им отчитане – със съответни преценки и изводи.

3. Това налага да се актуализират, стриктно да се изпълняват и да се усъвършенстват решенията от м. октомври 1972 г., м. април 1975 и м. януари 1977 г. относно отдела и неговата дейност (включително задълженията на всички, които се командироват с определени задачи в чужбина) в светлината на сегашните повишени изисквания и отговорност пред занимаващите се с обществена работа.

4. Необходимо е да се попълни и обнови съставът на ръководния, членския и административния апарат на отдела, а също да се създадат духовни и материални стимули за работа на всички, в това число на „външните сътрудници", които ритмично да изпълняват възложените им задачи, да се чувстват сърдечно, морално и юридически обвързани с дейността на отдела, отговорни пред него и преди всичко пред Синода.

5. Към определената от Св. синод (прот. № 17/17.XI.1972 г.) дейност-компетенция на отдела да се включи също проучването на основните въпроси относно задграничните епархии, църковните общини в чужбина, Зографския манастир, екзархийските паметници и имоти в Турция.

6. Да се състави списък на будни, подготвени богословски, с правилна църковна ориентация и добри обществени прояви духовници и други църковни дейци, които знаят чужди езици и могат да се използват от отдела за изпълнение на различни задачи.

7. Да се подобри спешно работата на отдела по отношение на анотации, превод на ценни материали и събиране на необходимата информация за

ефикасно икуменическо-миротворно служение и полезно провеждане междуцърковните връзки на Българската патриаршия.

8. Да се подобри също така информацията, предназначена за българи и чужденци зад граница относно църковния живот у нас, икуменическата и миротворна дейност на БПЦ и религиозните изповедания. За тази цел Комитета е готов да съдейства за изпълнение проекта на отдела (одобрен от Синода) относно издаване на Информационен бюлетин.

9. В църковната преса също да се отдели необходимото място за информация по актуални въпроси в тази област.

10. Да се направи необходимото за организиране на курсове по руски, френски, английски и немски език. За провеждане на това важно мероприятие (с оглед добрите резултати от бъдещата дейност на отдела) Комитетът също е готов да окаже съответно съдействие.

11. Целесъобразно е да се помисли за представителна църковна сграда, пригодена да отговори на постоянните нужди от хотели и заседателни зали и да провеждане на вътрешно църковни и международни форуми. Комитетът проявява разбиране към тези нужди на отдела и в рамките на възможното е готов да съдейства за намиране на целесъобразно решение.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 256, л. 1–3. Копие. Машинопис.

№ 94

Отчет за дейността на КВБПЦРК през 1977 г.

София, 23 декември 1977 г.

В своята работа през изтеклата 1977 година Комитетът по църковните въпроси се е ръководил от годишния план, който бе съобразен с решенията на XI конгрес на партията, Юлския пленум на ЦК на БКП, решенията и указанията на отдел „Пропаганда и агитация" относно насоките на работата на Комитета и от указанията на министъра на външните работи другаря Петър Младенов.

С цел да се повиши ролята на отделите в Комитета планът за 1977 година не бе съставен по проблеми, а по отделните изповедания. Общата част включваше само няколко основни въпроси, които трябваше да се решават от всички сътрудници на Комитета и с помощта на Комисията към Комитета.

1) По искане на отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП в съответния срок Комитетът подготви и след обсъждане в Комисията към Комитета представи проект за подобряване работата с духовенството чрез неговото целесъобразно социално-политическо ангажиране. Този проект получи добра оценка като основа за подготовката на специален документ на отдела.

Практическата работа през тази година потвърди значението на инициативата на отдел „Пропаганда и агитация" за разработване на този въпрос. Положителни са резултатите, когато има конкретен, внимателен и ангажиращ

подход към духовенството. Такъв подход бе успешно приложен при провеждане международната дейност, при преодоляване някои затруднения по поддържане паметниците на културата и при много други въпроси от страна на нашия Комитет, Комитета по културата, някои ОНС, като тези в Плевен, Ст. Загора, Габрово, Смолян, Благоевград, Варна и други.

2) Пак по препоръки на отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП, Комитетът изработи въпросник, по който да се направи обсъждане на перспективната работа с мохамеданското изповедание. Това обсъждане се проведе и след подготовката на специален документ Комитетът ще има възможност да работи по-целенасочено и компетентно за преодоляване на отрицателните явления и тенденции в мохамеданското изповедание.

3) През годината продължи работата по проучването на състоянието на църковните паметници на културата. Основната тежест падна върху Комитета за култура, тъй като другарят Арсенов, който отначало активно участваше в създадената комисия, боледуваше и късно бе заменен с др. Хр. Маринчев. Проектът за документ по този въпрос вече е почти готов и ще бъде внесен в Секретариата на ЦК на БКП от името на другарката Людмила Живкова и другаря Петър Младенов.

4) В плана за 1977 година беше включено изработването на проект за статут на Комитета. Работата по този статут е само в началото. Не са уточнени редица въпроси за правата и задълженията на Комитета, след като той е преминал към Министерството на външните работи. Правният отдел на Министерския съвет изиска да се направи предложение за отменяне [на] указа, с който Комитетът е преминал към Министерския съвет. Това искане не бе изпълнено, тъй като предполага изменение на Закона на изповеданията, което изменение при обсъждане в отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП се счете за нецелесъобразно в настоящия момент. Вместо това бе решено да се подготви инструкция за прилагане законите относно религиозните култове. След консултациите със специалисти е вече изработен проект за обсъждане. Работата обаче е много сложна и ще продължи и през следващата година.

5) Проведоха се две заседания на Комисията към Комитета. На първото бе обсъден планът за международната дейност на църквите за 1977 година и се уточниха всички въпроси по съгласуването на тази дейност с Комитета за мира, Комитета за европейска сигурност, Комитета за култура, Комитета за Азия и Африка и Славянския комитет в България.

На второто заседание бе обсъден проектът на документ за подобряване работата с духовенството, искан от отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП.

6) През годината Комитетът заедно с Комисията за народните съвети при Министерския съвет организира три лекции за подготовка на пълномощниците в ОНС. Едната от тях беше изнесена от председателя на Съвета по въпросите на религиите при съвета на Министрите на СССР др. Куроедов: „За опита на съветските държавни органи в работата с религиозните общности". Другите две, изнесени от председателя на нашия Комитет, се отнасяха до положението на религиозните организации в страната.

За подпомагане работата на пълномощниците бяха изпратени справки относно историята и особеностите на католицизма и протестантските секти в България. Такива справки се посрещат с интерес, защото дават обобщена информация, която пълномощниците трудно могат да намерят в литературата. В плана за следващата година следва да се предвидят 2–3 подобни справки.

Работата с пълномощниците обаче все още не е на нужното равнище. Някои от тях се подмениха с изменение структурата на ОНС и затова трябва конкретно да се подпомагат от Комитета. Не е утвърдена навсякъде практиката всички въпроси относно църквите на територията на окръга и в органите на ОНС да се съгласуват с пълномощника, а той да информира своевременно Комитета.

7) През годината се проведоха две срещи на ръководството на Комитета с ГК на БКП гр. София и с ОНС гр. Пловдив, на които се разгледаха обстойно състоянията на религиозните общности и съвместната работа по преодоляване някои отрицателни прояви и тенденции.

По работата с православната църква

Работата с православната църква има основно значение в дейността на Комитета. Тя не само е най-обемна, но и най-разнообразна. За съжаление, през отчетната година началникът на отдела др. Арсенов след тежко боледуване почина и това се отрази върху съставянето на плана и неговото изпълнение. В повечето случаи въпросите на този отдел се решаваха пряко от председателя на Комитета, а по-късно за изпълняващ тази длъжност бе определен др. Борис Милев.

През годината бяха решени някои кадрови въпроси във висшите среди на православното духовенство. Сменени бяха игумените на Рилския и Троянския манастир, настоятелят на храм-паметника „Ал. Невски“ и викарийният епископ в Русенската митрополия. Всъщност това бяха наложителни размествания и не предизвикаха негодувания сред църковните среди.

Осъществяваше се, макар и много трудно, контролът и върху кадровите промени в апарата на Синода, както и при приемането на студенти в Духовната академия.

Макар и с недостатъчна все още системност и конкретност, Комитетът направи крачка напред в политическото въздействие върху православното духовенство. С благосклонно настроените висши духовници се поддържат добри и постоянни връзки. Оказва се внимание на традиционните мероприятия на Синода и се използват всички случаи и поводи за въздействие чрез подходящи слова, чрез поздравления, чрез лични разговори и други. За пръв път сътрудници на Комитета присъстваха на свещенически конференции. Те бяха посветени на Московската мирна конференция на религиозните дейци и почти навсякъде бяха посетени от нашите пълномощници и представители на Комитета за мир. В отделни случаи обаче недостатъчно изясняваме целта на тези конференции пред ОНС. Графикът в някои митрополии не бе обявен. Затова не се постигна напълно желалата цел.

По отношение на стопанската дейност на материално-финансовата база на православна църква не се проведоха всички планирани мероприятия. Някои от тях изискваха добра съгласуваност с редица държавни органи и намиране на деликатни методи с оглед избягването на конфликти с духовенството.

Сложи се добро начало на контрола върху реставрационната дейност в манастирите и църквите. Намери с подходящ начин да се намали с ⅓ субсидията на православната църква като 200 000 лв. от нея със съгласие на Синода се насочва към реставриране църковните паметници на културата. Направиха се стъпки за ограничаване злоупотребата с църковните земи от частни лица, които увреждат и ценни паметници, манастирски сгради, стенописи и др.

Премахнаха се незаконно давани от митрополиите стипендии за учащи се деца на църковни служители и премиите за преизпълнение плана за продажбата на свещи от свещениците. Това се постигна след много разговори със Синода и съгласие като компенсация да се увеличат заплатите на свещениците с по 10 лева.

Работата по ограничаване в рамките на законите на култово-обредната практика на православната църква все още е най-слабото звено в работата на отдела и на Комитета. Тя се ограничи предимно в рамките, които се взеха по време на Великден в София и някои от по-големите градове. Главната трудност идва от недостатъчната и несвоевременна информация, която не дава възможност да се направят обобщени изводи и предприемат съответни мерки.

През годината Комитетът продължи да следи от близо издателската дейност на Синода. Спряха се и се ограничиха по обем няколко предложени книги, поддържа се намаленото количество на календарите, подпомага се издаването на пропагандни материали за чужбина.

Най-много усилия Комитетът съсредоточи за правилното насочване полезната за нас международна дейност на БПЦ. За тази дейност бе подготвен специален доклад. Накратко може да се каже, че успешно се решава задачата чрез международната дейност да се съдейства на миролюбивата политика на нашата страна, да се укрепва работата сред емиграцията, да се опазва българския характер на Зографския манастир и ценностите в него, да се съдейства за укрепване на българо-съветската дружба.

Комитетът подпомогна делегацията на църквите от България за Московската световна конференция на религиозните дейци, водена от патриарх Максим. В подготвителната работа на конференцията активно участваха митрополитите Панкратий и Калиник, професорите Събев и Шиваров.

Въведена е вече практиката при участие в международни прояви делегатите на БПЦ да се готвят с помощта на специалисти и да съгласуват становищата си с Руската православна църква.

От 31 участия в международни прояви през годината главно значение имат активното участие във форума на Християнската миротворна конференция, Световния съвет на църквите, Конференцията на Европейските църкви и междуправославните съвещания.

За пръв БПЦ беше домакин на мероприятие на КЕЦ и успя да се представи и изяви в най-желаната светлина.

Заедно с църквите от другите социалистически страни и главно с Руската православна църква, БПЦ активно работи както за отбиване атаките на ССЦ по въпроса за религиозните свободи, така и за ангажирането на неговите работни органи с проблемите на мира и разоръжаването. Важна роля изиграха делегатите на БПЦ за отклонение намеренията на активизиралата се Цариградска патриаршия да свика всеправославен събор, да заеме ръководно място всред православните автокефални църкви и да елиминира РПЦ и БПЦ в ръководството на православните църкви в САЩ, Канада и Австралия.

Голямо събитие в живота на БПЦ през годината беше посрещането на делегацията на Руската православна църква, начело с патриарх Пимен, за съвместно честване на 100 години от Освободителната война. Комитетът взе всички мерки това честване да не излезе извън рамките на нормалното, като се отдаде и нужното уважение към делегацията от страна на местните власти в Плевен, Казанлък, Стара Загора, централните ръководства на обществените организации и Държавния съвет. Делегацията на РПЦ оказа положително влияние върху духовенството със своите ясни позиции по отношение на социализма и външната политика на съветското правителство. Утвърдиха се още повече добрите взаимоотношения между БПЦ и РПЦ и съгласуваността в техните международни прояви.

През отчетната година се сложи началото на подобряване работата със задграничните църкви. След пътуването на председателя на Комитета в САЩ и Канада се направиха цялостни оценки за положението на българските църкви там, заедно със съответни държавни органи и Славянския комитет се изработи двегодишна програма, която успешно се изпълнява. През следващата 1978 година се предвижда посещение на патриарх Максим в САЩ и Канада, което трябва да се подготви добре, за да има трайно влияние върху живота на църквите и емиграцията. Синодът на БПЦ подобри грижите си за църквите в чужбина и Зографския манастир. С помощта на Комитета, той организира добре посрещането на групата на българите от Цариград, групата монаси от атонските манастири, изпрати пет нови монаси в Зограф и една поклонническа група.

Много добре се справи с възложената задача групата духовници, водена от митрополит Филарет, включена в състава на делегацията за поклонение на гроба на Константин Кирил Философ в Рим.

Работата с православното духовенство изисква още по-добра координация с други държавни органи, с обществените организации. Към отдела трябва да се привлекат повече компетентни помощници на обществени начала, специалисти по паметниците на културата, историята на църквата, стопанските въпроси, културната дейност и международната дейност.

По работата с ислямското изповедание

През изтеклата година продължи работата по подобряване кадровия състав на ислямското духовенство.

Сполучливо бе разрешен въпросът за издигането на подходящ мюфтия за българите мохамедани в гр. Смолян. Неговата дейност през изминалите

11 месеца от назначаването напълно потвърждава доверието, което му се гласува както от Комитета, така и от ОНС и ОК на БКП гр. Смолян.

Поради пенсиониране бе подменен и пловдивският районен мюфтия, който беше реакционно настроен човек. Новият районен мюфтия показва правилно отношение към възложената му длъжност и с негова помощ се решиха добре някои конкретни въпроси относно подмяна на неподходящи имами и реставрацията на джамията в гр. Казанлък.

Пенсиониран бе и районният мюфтия в гр. Толбухин. Той направи това по собствено желание. Новоназначеният мюфтия бе добре приет и поддържа редовни контакти с ОНС. Той има съвременно виждане по задачите, които има да изпълнява.

Издирени и назначени бяха подходящи хора за кадровик и главен счетоводител в Главното мюфтийство и секретари на районните мюфтийства в Кърджали, Пловдив и Толбухин.

Добра оценка трябва да дадем на работата, която върши др. Илия Иванов за въздействие върху ислямското духовенство. Поддържат се добри контакти с главния мюфтия и се обезпечава неговата подготовка по ислямските въпроси в страната и в чужбина. С имамите се проведоха конференции с присъствие на отговорни хора от ОНС, Комитета за мир и други.

Планираните мероприятия за изясняване състоянието на материалната база на исляма и нейното ограничаване се изпълниха. Приведени са в известност, отчетност и контрол всички имоти. Започна да се премахва тяхното незаконно експлоатиране.

С цел да се намалят финансовите средства на джамийските настоятелства успешно се проведе решението на съвещанието в гр. Толбухин: 25% от тези средства да се предоставят на Главното мюфтийство. Така бяха събрани над 200 000 лева, с които може да се разполага само главния мюфтия.

Отделът за мюсюлманското духовенство успя да предотврати всички опити за ремонти и преустройства. От съкращаване на 15 щатни бройки за имами и на други мероприятия се реализираха 30 000 лева икономия в бюджета на мюфтийството, което изцяло се субсидира от държавата. Ограничи се размерът на хонорара на председателите на мюсюлманските общини до 30 лева месечно.

В градовете Толбухин, Видин, Оряхово, Г. Делчев, Свищов и Вятово, чрез съгласие и разрешение на Главното мюфтийство, се премахнаха полуразрушени грозящи стари джамии.

Положителни са резултатите и от международните прояви на ислямското духовенство.

Най-значимата международна проява през годината беше участието на тримата наши мюфтии в работата на Московската конференция на духовните дейци от цял свят. В една от подготвителните комисии на тази конференция взе участие и главния мюфтия. Непосредствено след това в цялата страна бяха проведени по районните мюфтийства конференции с участието на

всички имами, на които беше изнесена информация за работата на същата и се прочетоха там приетите документи.

В началото на годината на посещение у нас бяха двама представители на ислямската лига от гр. Мека, Саудитска Арабия. Същите бяха приети в Комитета, където изложиха своята мисия и намерение. Приети бяха и от главния мюфтия. На тази среща присъстваха и останалите мюфтии, с които се водиха продължителни разговори. В края на своето пребиваване те дадоха интервю пред кореспондент на радио София, в което изразиха мнение, че досега са имали превратна представа за положението на своите братя мюсюлмани в НРБ. След завръщането си те поместиха статия в техния печат, с което отново потвърдиха положителните си впечатления, придобити по време на посещението си в нашата страна. Редно е да отбележим, че две от съществените предложения на тази делегация внимателно бяха отхвърлени. Става дума за изучаване на корана от учащите се през ваканциите на курсови начала. Към това те предлагаха отпускането на големи суми за постройка на училища, за издръжка на свои мисионери у нас и други.

Преди провеждането на двата ислямски байрама главният мюфтия отправи чрез съответните редакции на радио София традиционните си поздравления към вярващите в мюсюлманските страни.

През годината двама журналисти от Турция посетиха Главното мюфтийство и имаха разговори с главния мюфтия, след което в положителен аспект отразиха своите впечатления в турската преса. Такива срещи и разговори в Главното мюфтийство се проведоха с журналист от Бангладеш, собственик на издателска къща, и с генералния секретар на КЕЦ Глен Уилямс.

Следва да отбележа, че с всяка измината година международната активност на исляма се засилва. Това се потвърждава и от поканите, които Главният мюфтия получи през тази година. Така например той беше поканен да присъства на ислямска конференция от британската общност в Лондон, на конференция, организирана от ислямското бюро в Париж, на тържества по случай рождения ден на Мохамед в Истанбул, на поклонение в Мека и на предстоящата конференция на Световния съвет на църквите във Виена. Тези покани бяха отклонени, защото не сме заинтересовани от участие в тях.

През годината беше проведена конференция на строителите на мира във Варшава, където Главният мюфтия взе дейно участие.

През годината отделът за мюсюлманското духовенство укрепи още повече своите връзки със съответните държавни органи, с ОНС и работата със своите сътрудници. Това е една добра основа за неговата успешна работа през следващите години.

По работата с католическото, протестантско, арменско и израилтянско изповедания

Както в другите отдели, така и тук главно внимание се отделя на работата с кадрите. Известно е, че в католическото и протестантски изповедания рабо-

тят реакционно настроените духовници и в същото време няма подходящи, с които те могат да бъдат заменени.

През годината бяха извършени проучвания на почти всички католически духовници в Северната и Южната епархия. Отклонени бяха настойчивите искания да се изпратят млади католически свещеници да учат във Ватикана. Проучени са католическите ордени в България и техните членове.

Много трудности в работата на отдела създават протестантските духовници. След проучване и съгласуване бе утвърдено предложението за ръководство на адвентистката църква, бяха отклонени някои искания за разместване и назначаване на нови пастори.

Съществено място в работата с протестантското духовенство заема контролът върху дейността му, защото в много случаи тя излиза из рамките на разпоредбите. За този контрол трябва да се създаде още по-добра връзка с ОКС, конкретно да се оценяват и своевременно да се санкционират нарушенията. Много е трудно, но трябва да се ограничава посещението на деца в молитвените домове, да се прекрати свободното движение на пасторите по регистрирани и нерегистрирани секти, допускането на чужденци да проповядват от амвоните на молитвените домове.

През годината се проучиха всички молитвени домове на методистката църква, които не са действащи и се направиха предложения пред някои ОНС за уреждане на тяхната собственост. Със съдействието на Комитета бяха отчуждени петдесетните домове в Казанлък и Ямбол. Отклониха се усилията на дъновистите за благоустрояване гроба на Дънов. Поискаха се за пръв път бюджетите на протестантските църкви. Католическите епархии не представиха бюджетите си под предлог, че всяка отделна църква си има свои финанси. Финансовите бюджети на протестантските секти и по-точно на адвентистите и петдесетниците са твърде солидни. Адвентистите имат годишен бюджет от 120 000 лв. Констатира се, че от него те заплащат на някои пастори, които не са регистрирани никъде.

Съгласувано с ОНС се проявиха известни грижи към пострадалите от земетресението католически църкви, за да се предотврати намесата на Ватикана.

През 1977 г. продължиха международните прояви и контакти на католическото и протестантско духовенства под контрола на Комитета.

За пръв път католиците се съгласиха да изпратят свой представител на Берлинската конференция на католиците за мир в края на ноември. Това участие имаше представителен характер, но все пак е една подкрепа на конференцията, която обединява прогресивни католици от почти всички европейски страни. Със съгласието си за такова участие Ватиканът отстъпи от твърдата позиция да не се съгласява католиците от България да съдействат за осъществяване мирните усилия на конференцията.

В групата от 10 духовници, която посети Рим на 24 май, за да отбележи годишнината на Константин Кирил Философ, взеха участие двама католи-

чески свещеници. Униатският епископ Методи взе участие в заседанията на Синода в Рим и остана там повече от месец.

Участия на заседания на световни европейски форуми на своите църкви взеха председателите на петдесетната и адвентистка църква. Сам по себе си този факт имаше значение за показване свободата на протестантските църкви у нас, която на Запад се фалшифицира с помощта на пастори избягали от България.

През годината последователно в страната гостуваха пастор Макиш, секретар на европейското ръководство на петдесетната църква заедно със съпругата си. Петдесетните пастори Джон Улдриян, Ван Коленбриндер и Вили Буркет. Комитетът отблизо контролираше програмата за тяхното пребиваване.

Гости на адвентистката църква бяха пасторите Сладек, Лудешер и Пирсън. Пирсън е председател на адвентистката църква (Генерална конференция, седалище Вашингтон), а Лудешер на Евро-африканската дивизия.

На гостите от двете църкви бе дадена възможност при желание да посетят Комитета. При тези посещения те изразиха добрите си впечатления от нашата страна и от свободата на изповеданията. Интересуваха се от въпросите за утвърждаване ръководство на адвентистката църква, за изпращане младежи да се учат на запад за пастори, за имотите на методистката църква и др.

Арменското и израилтянското изповедание имат добри ръководства, но независимо от това създават някои затруднения на Комитета. В повечето случаи се касае за увлечения, отколкото за съзнателни действия: искания за увеличаване на бюджетите, за покана на арменски духовници от чужбина, за ремонти на църкви и др. Тези искания се отклоняваха чрез убеждаване на председателите и на двете църкви в тяхната нецелесъобразност и с помощта на др. Каприелов и др. Аструков.

Председателят на израилтянския духовен съвет д-р Израел взе участие в юбилейното честване на висшето духовно училите в гр. Будапеща през м. ноември. Той посреща много гости на Синагогата и добре осветлява истината за миналото и настоящето на евреите в България.

Председателят на арменския духовен съвет Оник Асланян навършва 80 години. По този случай за неговите заслуги за лоялността на арменската църква е направено предложение за награждаването му с орден „Червено знаме“.

През ноември т.г. Комитетът прие официална делегация на Съвета по въпросите на религиите в СССР начело с председателя на Съвета др. Куроедов. Разговорите с делегацията бяха от изключително важно значение за нас. В тях ние подробно изложихме основните проблеми и организация на нашата работа, получихме информация за работата на Съвета и становищата му по основните международни църковни проблеми след Конференцията на религиозните дейци за мир. Убедихме се още един път, че както в другите области на живота, така и по въпросите на държавната политика по църковните въпроси, сътрудничеството със съветските колеги е един основен фактор за успеха на нашата работа.

По време на посещението делегацията имаше възможността да се срещне с патриарх Максим и митрополит Панкратий, да посети Плевен и Шипка и се убеди в искрената признателност на българския народ към своите освободители.

Взаимно бе споделено становището тези срещи да не стават така рядко и само официално на равнище на председатели.

Изпълнението на сложните и деликатни задачи на партийната и държавна политика в областта на вероизповеданията изискват компетентност и находчивост. В тази насока ценна помощ оказа партийната група с мероприятията по линия на партийната просвета. Всички работници на Комитета проявяват активност в изучаването на проблемите на изповеданията в правен и теоретичен аспект и значително повишиха квалификацията си.

Създадени са добър стил, добри другарски взаимоотношения в процеса на работата.

Профорганизацията се старае да разнообразява колективния живот, поставя и решава съществени въпроси на организацията на работата с посетителите, с писмата, с документите и др.

Връзките на Комитета с отделите на Министерството, които имат отношение към църковните въпроси са добри. Своевременно са се оказвали взаимни съдействия за решаване на въпросите, поставени от ръководството на Министерството.

Другарят Петър Младенов винаги се е отзовавал на поставени от нас проблемни въпроси, а др. Живко Попов по текущи въпроси.

Непосредствено и активно бе ръководството на Комитета от страна на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП, благодарение на което добре се поставиха и решаваха най-важните задачи през годината.

Успехите, постигнати през 1977 г., не бива в никакъв случай да ни успокояват не само защото те се съпровождаха и със слабости, но и затова, защото в повечето случаи те изискват по-нататъшно разширяване и утвърждаване. Ние имаме работа с много опитни духовни кадри и сложни процеси, затова с придобитата по-голяма опитност и с повече усилия трябва да осъществяваме задачите, съдържащи се в основните насоки, в указанията на Министерството и на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 312, л. 1–15. Копие. Машинопис.

№ 95

Доклад на председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до зам.-министъра на външните работи Живко Попов за международната дейност на църквите в България през 1977 г.

София, 27 декември 1977 г.

Изминалата година се характеризира с нарастване на силите на мира в Европа и света. Разведряването все повече се превръща в необратим процес и печели нови привърженици сред всички обществени слоеве.

През същият период антисоциалистическата и антисъветска кампания отбеляза нови пристъпи. Тя особено се оживи и заостри във връзка с подготовката и провеждането на подготвителната среща по въпросите на европейската сигурност и безопасност.

Отново вражеските централи и преса пуснаха в ход своите спекулации с въпросите за религиозните свободи в социалистическите страни.

В обстановка на непрестанно активизираща се идеологическа и политическа борба между света на социализма и света на империализма в европейски и световен мащаб българските църкви осъществяваха своята международна дейност.

Участие на БПЦ в международни църковни форуми

Най-крупният и с глобално значение международен форум през 1977 г. без съмнение беше състоялата се в Москва „Международна конференция на религиозните дейци за траен мир, разоръжаване и справедливи отношения между народите".

За пръв път в историята представители на главните религиозни течения, култове и църкви обединиха усилията си за съвместна борба в името на мира и справедливостта, за благото на всички народи.

Нашата делегация, начело с патриарх Максим, избран за съпредседател на конференцията включваше двама енергични митрополити: Панкратий и Калиник, които взели присърце делото на конференцията, с участието си в организационния комитет (Калиник) и със словата си на пленарните заседания на комисиите (Панкратий) допринесоха за изясняване високоблагородните цели на конференцията и за мобилизиране на делегатите в подкрепа на становищата и призивните документи. Другите български делегати: професорите Събев и Шиваров, старши асистент Антони Хубанчев, Стефка Петрова, епископ Йоан и архимандрит Йосиф, с високата си компетентност на своите интервенции в разгърналите се дискусии съдействаха за издигане престижа на делегацията на БПЦ. В речите и разговорите всички делегати са поставяли силен политически акцент на крайната необходимост от свикване на специална световна конференция по проблемите на разоръжаването като естествено следствие от Московската конференция на религиозните дейци.

Участие на Българската православна църква в международни християнски организации

БПЦ членува и взима дейно участие в следните международни организации: Християнската миротворна конференция, Световния съвет на църквите и Конференцията за европейските църкви. Нейни представители участват като делегати във всички по-важни пленуми и конференции, свикани от тези международни организации. Линията, която следват българските делегати е винаги предварително съгласувана с представителите на Руската православна църква. Тя цели да насочва дейността на религиозните организации в полза на движението за мир между народите, за разбирателство между отделните християнски църкви на основата на един действен хуманизъм, за даване отпор на опитите на реакционните кръгове да тласкат тези организации по линията на антисоциализма, антисъветизма и всяването на дух на дискриминация между отделните църкви.

През текущата година представителите на Българската православна църква проявиха похвална дейност във всички международни организации и форуми. За тази тяхна активност допринесе предварителната подготовка по всички въпроси на дневния ред на предстоящите събрания и конференции. Подготовката се извършваше от специалисти по разглежданата материя, взети от Института по външна политика и отделите на Министерството на външните работи, от дружество „Георги Кирков“ и др. Освен това делегатите получаваха подробен инструктаж от Комитета по църковните въпроси, в който се определяше поведението им към участниците и към евентуалните новоповдигнати въпроси.

Благодарение на добрата подготовка и на съгласуваните становища и действия с Руската православна църква през отчетния период не бяха допуснати пропуски. Нещо повече, би могло да се каже, че в сравнение с миналата година тази дейност на БПЦ отбелязва повишаване на политическото си равнище в лицето на нейните компетентни дейци, натрупващи все по-голям опит. Представителите на БПЦ дадоха решителен отпор на опитите на ССЦ да постави на разглеждане въпроса за правата на човека, а оттам и за свободата на религиите в социалистическите страни. Вследствие на принципното им поведение ССЦ бе принуден да снеме от дневния си ред на заседанията на своя централен комитет този противоречащ на духа на Хелзинки въпрос.

През годината БПЦ активно участва в работата на Християнската миротворна конференция. Представители на БПЦ са членове на нейните Централен комитет и международен секретариат. През текущата година ХМК на свои заседания, сесии, конференции е разглеждала важни въпроси, отнасящи се до „мирното сътрудничество между държавите с различен обществен строй“, „за сътрудничеството и солидарността между християнските църкви и религиозни дейци“, „за богословското психологическо и социално-етическо разбиране в областта на сътрудничеството“, „за стриктно и творческо приложение на залегналите в Заключителния акт от Хелзинки принципи“, „европейското сътрудничество в периода от срещата в Хелзинки до срещата в Белград“, „нашата борба за мир и разоръжаване“ и други актуални за наше-

то време теми. Българските църковни представители в тези международни проявления на ХМК са застъпвали становища и са защитавали позиции съвършено подобни на становищата и принципите на Руската православна църква и същевременно в унисон с най-прогресивните идеи на нашата епоха.

Заслужава специално внимание сесията на Международния секретариат на ХМК, състояла се в Букурещ от 16 до 19 юни т.г. Основната ѝ тема „Европейското сътрудничество между Хелзинки и Белград" беше много навременна особено като се вземе предвид периодът, в който тя се проведе: координиране върху общоевропейска основа усилията на много страни за участие в подготвителната среща в Белград, и то непосредствено след Московското съвещание на религиозните дейци за траен мир, разоръжаване и справедливи отношения между народите. Осъзнали голямата роля на европейския континент за съдбата на мира не само в Европа, но и в целия свят, делегатите на сесията единодушно се обявиха в подкрепа на всички инициативи на правителствата и неправителствените организации, които целят премахването на надпреварата във въоръжаването и установяване на траен мир между народите.

Друга международна организация, в която участва и членува БПЦ, е Световния съвет на църквите (ССЦ). БПЦ има свой представител митрополит Панкратий в нейния Централен комитет. Но доколкото действителното ръководство на организацията е в ръцете на представителите на православните църкви – Руската и Българската – срещат трудности в своята работа. Но независимо от трудностите тези и други представители полагат усилия за ангажиране на ССЦ по пътя на активната подкрепа на инициативите в полза на мира, разбирателството между народите, сътрудничеството между църквите от всички религии, разведряването в европейски и световен мащаб, разоръжаването, забраната на ядрените оръжия, особено на неутронната бомба.

Макар и не толкова активен, както ХМК, ССЦ се старае да организира редица международни прояви. Една от тези прояви се изрази в организирания по инициатива на ССЦ семинар в Прага на тема: „Ролята и мястото на Библията в православното служене". Голяма част от участниците в семинара под влияние на представителите на прогресивните становища в областта на религиозната проблематика се изказаха в защита на такива религиозни принципи, които осигуряват подкрепата на движението за мир и разбирателство между народите чрез всички форми на религиозен живот.

Друга по-важна международна проява на ССЦ беше проведеното във Валмо, Финландия, междуправославно съвещание, на което бяха изнесени и дискутирани между другото доклади на темите: „Икуменическият характер на православното свидетелство" и „Отговорността на църквите в днешния свят". Представителят на БПЦ се е изказал по основните насоки на предстоящата дейност на църквите, членки на ССЦ. Той е подчертал, че тази дейност трябва да се развива по направление на разрастването на икуменическата и миролюбива роля на църквите от всички религии.

Характерна за ССЦ е готовността му да укрепи и засилва връзките си с църквите от социалистическите страни. За тази цел бе устроена специална среща в Будапеща през март т.г. По принципните въпроси, които бяха разиск-

вани и по съгласуваните изводи от всички присъстващи, тази среща може да се счита за преломен момент в отношенията между ССЦ и източноевропейските църкви. В заключение бе подчертана необходимостта от по-активно и широко участие на църквите от социалистическите страни в програмите, в ръководните органи и в апарата на ССЦ.

По инициатива на Конференцията на европейските църкви (КЕЦ), която е регионално поделение на ССЦ, се проведе съвещание в Галнойкирхен, Австрия, с главна тема: „Европа след Хелзинки и развиващите се райони – духовна, морална и практическа отговорност на църквите". Нашите делегати митрополит Калиник и проф. Събев са се изказали решително за прекратяване производството на оръжия за масово унищожение и за пренасяне разведряването от политическата във военната област, който факт ще осигури големи възможности за действително ефикасно и още по-голямо подпомагане на развиващите се страни. Благодарение активността на нашата делегация проф. Събев е бил избран за подпредседател на съвещанието и ръководител на една от работните групи.

В нашата страна се проведе една важна консултация на Конференцията на европейските църкви. Нейната важност се обуславяше от дневния ѝ ред „Откриване отново общността на църквите: съборността – път към бъдещето", а така също и от количеството и качеството на делегатите: на брой 100 души, измежду които мнозина отговорни и високопоставени религиозни деятели в Европа. Свикването на консултацията съвпадна с провеждането на Белградската среща, което също ѝ придаде особено значение. След обширните и задълбочени разисквания консултацията единодушно прие препоръки към църквите за съвместни богословски изследвания, за служба на мира в духа на Заключителния акт от Хелзинки, за засилване връзките между отделните църкви в духа на единно икуменическо сътрудничество. Българските делегати, под ръководството на митрополит Панкратий, избран за подпредседател на консултацията, със своите изказвания и предложения дадоха уверения, че БПЦ и занапред ще работи активно за укрепване на църковното единство, за утвърждаване на мира и за справедливи отношения между народите.

Извън консултацията, генералният секретар на КЕЦ Глен Уилямс има възможност да посети Главното мюфтийство, Духовната академия, няколко протестантски църкви и да беседва с пасторите в тях. Той направи и визита на Комитета по църковните въпроси, заедно с председателя на консултацията д-р Валтер Зигрист. „Поверително" той съобщи, че КЕЦ ще образува комисия за човешките права, но побърза да увери Комитета, че тя не ще се занимава едностранчиво с този въпрос, т.е. само с човешките права в страните на Източна Европа. Когато му се обърна внимание, че образуването на подобна комисия е в противоречие с духа на Хелзинки и с това КЕЦ поема голям риск, той заяви, че съзнава деликатността на въпроса и затова ще се старае да предпази комисията от едностранчиви решения.

За безспорната активност на БПЦ на международната арена свидетелства и броя на международните прояви, в които нейни представители са взели участие. Броят им е 31.

Това са конференции, семинари, консултации, съвещания, срещи, форуми, заседания на комисии, секретариати, ръководни органи.

Броят на българските участници във всички тези манифестации е 20 души. Той сравнително отговорността на задачите и разнообразието на разглежданата материя е ограничен. Предстои да се помисли за разширяване кръга на участващите в международната дейност на БПЦ.

Двустранни връзки на БПЦ

Най-забележителната изява в тази област беше посещението на делегацията на Руската православна църква, начело с патриарх Пимен, по случай 100 години от Освобождението на България.

Делегацията навсякъде бе посрещната на най-високо обществено и църковно равнище и с най-голяма задушевност и радост от страна на гражданството. В произнасяните речи, приветствия и слова като червена нишка преминаваше дълбоката признателност на българския народ към братята руси – освободители. Във всичките слова патриарсите, руският и българският, свързаха честването на 100-годишнината от нашето освобождение и с честването на 60-годишнината от Великата октомврийска революция.

Посещението на делегацията на Руската православна църква беше положително явление не само по отношение на широкото честване на 100-годишнината от освобождението на България, но и по отношение на благотворното влияние върху църковния живот у нас. Българските църковни кадри имаха възможност да се убедят на дело в положителното отношение на Руската православна църква към социалистическите строй, ВОСР и външната политика на СССР.

Друго двустранно мероприятие е пристигането в нашата страна на 11-членната делегация от монаси в Света гора. Извършено по инициатива на Ефорията на Зографския манастир и със съдействието на Синода това посещение разкри пред светогорските монаси действителното положение на манастирите и монасите в България, както и истинската картина на живота на хората в социалистическата ни родина. Положително въздействие върху тази атонска монашеска група оказаха грижите за културните паметници, развитието на културата, доброто поддържане на църквите и манастирите, новият живот в рамките на социалистическото ни строителство. Самият факт, че организирана група за пръв път посещава страната ни, говори за положителните резултати на нашите усилия за опазване на българския характер и богатствата на българския манастир Зограф в обстановката на разведряване на отношенията между нашите два народа. При тези условия ние успяхме да изпратим пет нови монаси в Зограф.

За укрепване родолюбивите чувства на нашите зографски монаси те бяха посетени от една група духовни лица от три туристически групи от специалисти и от двама служители на Комитета по църковните въпроси.

Написана и подготвена за печат е илюстрована брошура за миналото на Зографския манастир и културните паметници, които той съхранява. Про-

ектира се тя да бъде издадена на различни езици от името на Зографския манастир.

Двустранно мероприятие, станало вече традиция, е поклонението на специална българска делегация на гроба на Константин Кирил Философ по случай 24 май – деня на славянската писменост и българската култура. В нея участваха 10 духовни лица начело с Видинския митрополит Филарет. Тяхното участие в поклонението и тържеството бе отбелязано със задоволство от ръководителя на делегацията и нашия посланик.

Страната ни беше посетена от делегация на българското църковно настоятелство в Истанбул. Тя предяви искания за поддържане на българската църква пред Комитета за култура и пред нашия Комитет.

Голяма част от исканията ѝ бяха удовлетворени, тъй като се счита, че трябва да се поддържат патриотичните чувства на българската колония в Истанбул.

Международни прояви на Главното мюфтийство

Участие в международни форуми, конференции и съвещания.

1. Главният мюфтия бе привлечен за член на Международния комитет за подготовка на Световната конференция „Религиозните дейци за траен мир, разоръжаване и справедливи отношения между народите".

По време на самата Московска конференция главният мюфтия, вече като делегат, се изказа и подчерта готовността на мюсюлманите в НРБ да съдействат за изпълнението на всички препоръки и призиви, направени от Световната религиозна конференция в Москва. Трябва да се отбележи, че декларацията на главния мюфтия бе последвана от съответни дела, а именно: скоро след привършването на московското съвещание сред мюсюлманите в нашата страна се проведоха конференции, в които се направи информация за провеждането на съвещанието, състава на делегатите, дневния ред, разискванията, препоръките и единодушно гласуваните документи.

2. Главният мюфтия участва и в Световната асамблея на строителите на мира във Варшава. В своето приветствие представителят на българските мюсюлмани изтъкна валидността на принципите на конференцията в Хелзинки и за вярващите мюсюлмани в нашата страна. Той увери конференцията, че те подкрепят усилията на всички хора с добра воля за мир, за разведряване и за разоръжаване.

С участието на тези две големи публични прояви не се изчерпва дейността на Главното мюфтийство от международен характер. Фактически Главното мюфтийство имаше важни международни контакти, но те придобиха особена „вътрешна" форма. От своето седалище в София Главното мюфтийство разви през текущата година разясняване и освидетелстване действителното положение на мюсюлманската религия у нас. Пред редица чужди делегати: от Световната ислямска лига, от Духовното управление на мюсюлманите на Средна Азия и Казахстан, пред мнозина чужди журналисти и религиозни

дейци Главното мюфтийство е защитавало истината за свободата, на която се радва ислямската религия в НР България.

Главният мюфтия е разобличавал многократно пред радиото и телевизията клеветническите кампании по адрес на действителното положение на мюсюлманското население в нашата страна. Някои от неговите интервюта, поместени в турски вестници са допринесли извънредно много за париране на редица груби клевети по адрес на състоянието на исляма в НРБ.

Дейността на главния мюфтия заслужава положителна оценка. Същевременно трябва да се пожелае тя да не бъде затворена и персонифицирана само в негово лице. Следва да се вземат мерки за привличане в международни контакти за защита на действителните религиозни свободи в нашата страна и на други мюсюлмански духовни дейци.

Международни прояви на католическата и протестантски секти в НР България

Католическата църква е имала незначителни международни контакти. Най-главният от тях е участието на униатският свещеник Купен Михайлов в Берлинската конференция на католическите църкви от европейските страни. Това първо участие на български представител на тази конференция може да се счита за известен успех, тъй като досега католиците от нашата страна са отказвали да я посещават поради забрана от страна на Ватикана.

През годината двама католически свещеници взеха участие в делегацията за поклонение на гроба на Константин Кирил Философ в Рим.

На два пъти нашата страна бе посетена от пратеника на Ватикана Анжело Мотола. Мотола сондира мнението на католическите свещеници по избора на нов владика за Северната католическа епархия. Той се опита същевременно да издейства от нашия Комитет съгласието му да бъдат изпратени двама младежи да следват богословие във Ватикана.

Мисията на Мотола завърши без особени резултати.

Той не можа да се споразумее с енорийските свещеници кого да кандидатират за владика; нито да получи съгласието на Комитета да бъдат изпратени младежи за студенти във ватиканската школа.

Протестантските църкви развиха доста оживена дейност с пряко и непряко международно съдържание. На първо място това са посещенията на българските протестантски дейци в чужбина. Заслужава внимание участието на пастор Танев в две събрания в Швейцария на Дивизионния съвет на адвентистите. Сведенията на самия Танев и на двете събирания са били разглеждани организационни и богословски въпроси. В случая ние нямаме допълнителна информация, за да кажем как точно са протекли тези адвентистки съвещания.

През текущата година представителите на българските протестантски църкви участваха в Консултацията, проведена у нас под егидата на КЕЦ. Протестантските делегати в Консултацията: Ножаров, Танев, Зарев, със своето участие и срещи с делегатите допринесоха да се хвърли светлина върху

истинското положение на протестантските изповедания в България. През отчетният период българските протестантски църкви приеха като свои гости 9 чужди пастори, заемащи отговорни постове в националните им църкви или в международни техни организации. На тях им бе дадена пълна свобода да влизат в контакт с вярващите в столицата и извън столични градове. По техни уверения те са останали с добри впечатления от социалистическото ни строителство и от действителната свобода, на която се радват религиозните деятели в нашата страна. Някои от тях дадоха интервюта в същия дух пред радиото и телевизията.

Естествено, илюзия ще бъде от наша страна да вземем всичките тези декларации за чиста монета. В случая обаче решаващото не е субективната искреност или неискреност; важен е общественият ефект от техните публични изявления.

Дейност на Комитета по църковните въпроси
по насочване международните прояви на българските църкви

В насочването на твърде сложната международна дейност на църквите в България Комитетът редовно е съгласувал усилията си с ръководителите на държавните служби по църковните въпроси в братските социалистически страни и на първо място със СССР. Той взе активно участие в съвещанието на ръководителите на тези служби в Прага през април. Главната тема на това съвещание бе координиране усилията на всички Държавни комитети за добрата подготовка и провеждане на Московската световна конференция на религиозните дейци.

През отчетния период председателят на Комитета извърши обиколка на българските православни църкви в САЩ. В резултат на обиколката се изработи план с конкретни мероприятия за работа с тези църкви, който успешно се изпълнява. Едно от тези мероприятия е предстоящото през идната година посещение на българския патриарх Максим в САЩ.

Нашият комитет успя през изтеклата година да създаде по-добра координация с редица комитети, чиято дейност има отношение и допирни точки с международните изяви на българските църкви. Такива комитети са: Националният комитет за мира, Националният комитет за европейска сигурност и безопасност, Славянският комитет, Комитетът за култура, Комитетът за солидарност с народите от Азия и Африка. Представители на тези комитети са привличани да участват при посрещането на известни църковни делегации, при даване на обеди и вечери, където те са произнасяли подходящи слова и приветствия.

Комитет по църковните въпроси при
Министерството на външните работи

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 509, л. 1–13. Копие. Машинопис.

№ 96
План за работата на КВБПЦРК през 1978 г.

София, 24 януари 1978 г.

Поверително № 5[90]

I. Общи задачи

1. Да се проведат три заседания на Комисията към Комитета по теми:

а) обсъждане на международната дейност на Комитета през 1977 г. и набелязване на мерки за по-добро сътрудничество през 1978 г.;

срок 31.I.1978 г.

отг.: Баръмов, Младенов

б) обсъждане проекта на Инструкцията за прилагане на нормативните актове по религиозните въпроси;

срок: 31.V.1978 г.

отг.: Баръмов, Младенов

в) обсъждане на ритуалната дейност на изповеданията.

срок: 30.XI.1978 г.

отг.: Баръмов и н-к отделите

2. С пълномощници на Комитета в окръжните народни съвети да се проведат следните мероприятия:

а) да се укрепват и задълбочат взаимните връзки по решаване на конкретни въпроси;

срок: постоянен

отг.: Баръмов, Младенов

б) да се оказва помощ на новоназначените пълномощници в работата им с изповеданията;

Срок: постоянен

в) да се изпратят материали за историята и съвременното развитие на мюсюлманското изповедание с оглед подпомагане работата на пълномощниците с това изповедание;

срок: 31.XII.1978 г.

г) да се изпратят материали за законодателството на отделни страни от дейността на изповеданията;

срок: 31.XII.1978 г.

д) да се изпрати справка за извършваните от изповеданията незаконни строежи на молитвени сгради с оглед повишаване бдителността на държавните органи по места;

срок: 31.III.1978 г.

[90] Добавено ръкописно.

е) да се подготви и проведе семинар с пълномощниците от ОНС, на който да се разгледат въпросите по прилагане на новата инструкция на Комитета за религиозните общности.

срок: 31.XII.1978 г.

3. Да се извършат комплексни проверки на дейността на изповеданията и работата с тях в Бургас и В. Търново.

срок: 31.XII.1978 г.
отг. Баръмов и н-к отделите

4. Въз основа на събраните данни да се извърши обобщение и анализ на ритуалната дейност на изповеданията.

срок: 31.VI.1978 г.
отг.: н-к отделите

5. Да се изготви сведение за духовните кадри от различните изповедания – подготовка, подбор, назначаване, перспективи и т.н.

срок: 31.XII.1978 г.
отг.: н-к отделите

6. Обмяна на опит и връзки с държавните комитети в братските социалистически страни:

а) да се вземе участие в регулярното съвещание на държавните комитети по църковните въпроси за съгласуване международната дейност на църквите от социалистическите страни;

срок март 1978 г.
отг.: Баръмов

б) да се изпратят двама души за обмяна на опит в Съвета по въпросите на религиите в СССР;

срок: 30.XI.1978 г.
отг.: Баръмов, Иванов

в) да се направи посещение в гръцкото министерство на външните работи в Атина по въпроса за възстановяване изгорялата част на Зографския манастир.

срок: 30.IX.1978 г.
отг.: Баръмов, Маринчев

II. По работата с православното духовенство

Кадрови въпроси

1. С цел осигуряване лоялно настроени и перспективни кадри за БПЦ, да се проведат мероприятия за техния подбор, издигане и разместване.

Да се провери кои духовни лица предстои да бъдат повишени в сан.

срок: 15.III.1978 г.
отг. Борис Милев

2. Да се определят онези духовни лица, които следва да бъдат изпратени на специализация в чужбина.

срок: 15.IV.1978 г.
отг.: Г. Георгиев

3. Да се запознаем отблизо с учебната практика и дейност на Духовната академия и семинарията с оглед правилно насочване на учебния процес и патриотичното възпитание на учащите се.

Да се препоръча на ръководствата на Духовната академия и семинарията да направят подбор на най-добрите ученици, които да бъдат насочени за изучаване на чужди езици с оглед подготвяне на кадри за международната дейност.

срок: 31.V.1978 г.
отг.: Борис Милев

4. Да се препоръча на ръководството на Духовната академия всяка година да определя добри и политически правилно ориентирани студенти за аспиранти в чужди учебни заведения.

срок: 31.VI.1978 г.
отг.: Борис Милев

5. Да се направи списък за подходящи свещеници и миряни за включване в делегации за международни срещи.

срок: 30.IV.1978 г.
отг.: Г. Георгиев

Материално-финансови въпроси

1. Да се следи отблизо производството на монополни предмети за култова употреба с прилагане на мерки за постепенно ограничаване на производството.

2. Да се вземат мерки за спиране на производството и продажбата на предмети не влизащи в списъка на монополните.

3. Да се ограничава новото строителство на Синода на БПЦ и се следи какво ново се планира.

Извършването на ремонт на църковни сгради да става там, където е крайно наложително, загрозяване на населени места, опасност от срутване и други.

Да не се допуска под формата на ремонт да се извършва ново строителство.

4. Да се проучи въпроса за строителството на почивен дом в Банкя.

5. Да се следи дали са прекратени незаконните надбавки, стипендиите и др. и се полагат усилия за стабилизиране на успеха в това отношение.

срок: постоянен
отг.: Младенов, Милев

6. Да се анализират резултатите от финансовата ревизия на Синода на БПЦ и се препоръча на съответните органи да извършат финансова ревизия в определени епархии.

Културно-обредната практика

1. Да се съберат сведения за извършваните обреди през 1977 г. за цялата страна и се направи анализ.

срок: 30.IV.1978 г.
отг.: Борис Милев

2. Да се съберат сведения за извършеното „ръсене“ по време на Йордановден и се вземат мерки с оглед насочване на този обред да става изключително в църквата.

3. Да се вземат мерки във връзка с великденските празници предвид на това, че те съвпадат с първомайските празници.

срок: 15.III.1978 г.
отг.: Борис Милев

Паметниците на културата

1. Да се подготви докладна записка до ЦК на БКП съвместно с Комитета по културата относно режима на църковните паметници на културата.

срок: 30.III.1978 г.
отг.: Маринчев

2. Да се направи перспективен план за реставриране на църковни паметници на културата в период до 1981 г.

срок: 30.III.1978 г.
отг.: Хр. Маринчев

3. Определените за реставрация църковни паметници на културата да се вземат под контрол от Комитета за култура, Комитета по църковните въпроси и Синода на БПЦ, като периодически се правят посещения на място и се обсъжда състоянието на работата.

По линия на Зографския манастир

1. Да се направят постъпки пред Министерството на външните работи на Гърция за официално посещение на Зографския манастир, с цел реставриране на изгорялата част и решаване на други организационни въпроси.

2. Да се организира изпращането на 5 души послушници в Зографския манастир.

срок: 1.III.1978 г.

3. Да се организира изпращането на една поклонническа група в Зографския манастир.

срок: 1.III.1978 г.

4. Да се организира изпращането на туристически групи в Зографския манастир.

срок постоянен

5. Да се организира изпращането на хранителни продукти за монасите в Зографския манастир.

срок: постоянен

6. Да се продължат усилията за издирване на документи за Зографския манастир, укрепване на монашеското братство и материалното му подпомагане от Ефорията. Да се окаже съдействие на групата професори, която ще проучва библиотеката на Зографския манастир.

срок: 31.XII.1978 г.

7. Да се отправи покана до Кинотиса за изпращане на група монаси от Светогорските манастири за празника на Иван Рилски.

срок: 30.VI.1978 г.

8. Да се подготвят сувенири за Зографския манастир.

срок: 30.V.1978 г.

9. Да се издаде брошурата за Зографския манастир.

срок: 30.V.1978 г.

Издателска дейност на БПЦ

1. Да се прегледа плана за издателската дейност на Синода за 1978 година.

срок: 15.II.1978 г.

отг.: Цв. Цветков

2. Да се подпомогне укрепването на издателския отдел при Синода.

срок: 30.V.1978 г.

отг.: Борис Милев

3. Да се извърши контрол по издаването и разпространяването на църковните календари.

срок: 30.IV.1978 г.

отг.: Борис Милев

4. С цел ограничаване влиянието на църковните календари да се предложи на НС на ОФ да организира издаване на Народен календар за 1979 г.

срок: 1.III.1978 г.

отг.: Борис Милев

Международна дейност

1. Да се следи и подпомага подготовката и провеждането на Международната комисия на ХМК, която ще се проведе от 28.II.1978 г. в София.

общ отг.: Георги Георгиев

2. Да се следи и подпомага подготовката за участието на нашата църковна делегация на конгреса на ХМК през м. юни в гр. Прага.

3. Да се следи и подпомага активно подготовката и осъществяването на посещението на патриарх Максим в САЩ през м. септември 1978 г. Във връзка с това съвместно със Славянския комитет да се изготви план.

срок: 30.IV.1978 г.

4. Да се следи и подпомага подготовката за честването 100-годишнината от Освобождението на България и 25 години от възстановяването на Българската патриаршия.

срок: 30.IV.1978 г.

5. Да се препоръча на Синода да организира семинар с участващите в международните срещи църковни дейци с подходяща тематика.

6. Да се поиска от обществените организации, които ползват в своята дейност духовни лица да представят своите искания до 15.II.1978 г. (НК за защита на мира, НС на ОФ, К-та за европейска сигурност, Комитета за културата).

7. Да се следи и подпомага дейността на Синода в работата му с църквите във Виена, Будапеща, Букурещ и екзархията в Истанбул.

8. Да се следи и подпомага дейността на Синода на БПЦ за провежданите мероприятия от неговите представители в епархиите в САЩ, Канада и Австралия.

9. Да се следи и подпомага изпълнението на мероприятията на Синода на БПЦ заедно с Църковно-историческия институт във връзка с освобождението на България и 1300 години от създаването на българската държава.

срок: 30.IV.1978 г.

10. Да се следи въпросът относно ремонта и реставрацията на паметниците на културата към Екзархията в Истанбул.

11. Да се следи въпросът относно назначаването на тримата допълнителни пазачи в Екзархията в Истанбул.

12. Да се следи уреждането на въпроса относно устройването на Иван Петков.

13. Да се следи въпросът относно увеличаването заплатите на служителите при Екзархията в Истанбул.

14. Да се следи въпросът относно назначаването на секретар в Екзархията в Истанбул.

III. По работата с мохамеданското изповедание

По кадрите

1. На вакантната длъжност главен секретар и юрисконсулт при Главното мюфтийство да се издири, проучи и назначи подходящо лице.

срок: 10.VI.1978 г.

общ отг.: Иванов

2. Да бъдат издирени двама младежи, които след съответна подготовка през следващата учебна година да бъдат изпратени да учат в ислямски институт в една арабска страна.

срок: август 1978 г.

3. Да продължи издирването и изучаването на завършилите в миналото духовното училище „Нюввaб“ в Шумен с оглед ползването им при нужда.

срок: постоянен

4. Да се подмени пълномощникът на Смолянското мюфтийство в гр. Г. Делчев и се замени с подходящ за тази длъжност човек.

срок: януари 1978 г.

5. След съответно съгласуване да се подмени пълномощникът за Велинград и се замени с подходящо лице.

срок: ноември 1978 г.

6. Да се изготвят кадрови дела на районните мюфтии и техните секретар-касиери.

срок: октомври 1978 г.

7. Да се изготви справка за състоянието на кадрите по линия на мохамеданското изповедание с оглед обсъждане цялостно въпроса и вземане съответни решения.

срок: август 1978 г.

8. Да се предложи на главното мюфтийство да организира еднократно десетдневен курс за новоназначени и кандидати за имами лица.

срок: 1.XI.1978 г.

Организационни мероприятия

1. Преди утвърждаването на финансовите бюджети на вероизповедните общини да се дадат указания на Главното мюфтийство с оглед те да съответстват на изискванията на държавната политика.

срок: 1.I.1978 г.

2. Да се подготви и проведе съвещание с районните мюфтии за разглеждане на основните мероприятия и задачи, които ще бъдат осъществявани през годината.

срок: 30.III.1978 г.

3. Да се организират и проведат конференции с всичките имами по райони, където да се изнесат доклади с актуално значение.

срок: 30.VI.1978 г.

4. Да се организира и проведе двудневен семинар със секретарите на районните мюфтийства с оглед подготвянето им за качествено и оперативно водене на своите задължения.

срок: май 1978 г.

5. Да се участва активно в работата на комисията определена от ЦК на БКП по изработване на основния документ за работата и насоките на мохамеданското изповедание.

срок: юни 1978 г.

6. Да се изготви цялостна и подробна справка за поява, развитие и същност на исляма у нас, като се обобщят всички налични данни, сведения и материали.

срок: май 1978 г.

7. Да се предложи на Главното мюфтийство чрез „София-прес“ да подготви и отпечата цветен албум със снимки и съответни текстове на няколко езика на стари джамии, паметници на културата, стенописи и други с предназначение за ползване в чужбина. Средствата ще се вземат от ОМФ при Главното мюфтийство.

срок: септември 1978 г.

8. Да се изготви и изпрати на пълномощника на Комитета подходяща справка на тема „Произходът и същността на исляма у нас“ за съответно ползване.

срок: 30 юли 1978 г.

9. Да се изготви информация с анализ на данните за извършените през годината религиозни обреди по линия на мохамеданското изповедание и да се информира ЦК на БКП и органите на МВР.

срок: март 1978 г.

Международна дейност

1. Във връзка с двата ислямски празника да се подготвят подходящи поздравления от името на главния мюфтия и се излъчат чрез арабска и турска редакция на Радио София.

срок: ноември 1978 г.

отг.: Илия Иванов

2. Да се положат усилия за изготвяне на цялостна справка за ислямската конференция (лига) с оглед запознаване главния мюфтия и районните мюфтии, за да не се изпада под все по-нарастващото ѝ влияние всред тези среди у нас.

срок: 20.IX.1978 г.

3. Съгласно устната договорка между нас и нашите колеги от Москва мюфтията на Средна Азия със седалище гр. Ташкент Бабахан ще бъде поканен да гостува като личен гост на главния мюфтия.

срок: 20.V.1978 г.

4. Със съответните колеги от Москва е договорено през тази година от нашата страна а се направи посещение в СССР за обмяна на опит по линия на ислямското изповедание.

срок: юни 1978 г.

5. В зависимост от характера на международните прояви и нашите интереси при всяка покана за участие на представител на мохамеданското изповедание от България ще се решава конкретно.

Този принцип ще се спазва и при случаите, когато от Главното мюфтийство се искат срещи, посещения, интервюта и пр. от идващи у нас чужди журналисти.

срок: постоянен

6. Да се проучат и най-редовно се следи за предстоящите международни прояви на църквите с оглед включването представител на мохамеданското изповедание.

срок: постоянен

IV. По работата с католическото и протестантски изповедания

По кадрите

1. Да се посетят католическите (униатски) църкви в гр. Малко Търново, Бургаски окръг, с. Покрован, Кърджалийски окръг, с. Правдино, Ямболски окръг и с. Ново Делчево, Благоевградски окръг.

2. На територията на същите окръзи да се изучи дейността на всички протестантски секти.

срок: 30.XI.1978 г.
общ отг.: Цв. Цветков

3. Да се посетят част от селищата на В. Търновски окръг, които имат протестантски секти и католическите църкви в селата: Малчика и Асеново, Плевенски окръг, за да се изучи състоянието на религиозността и проблемите свързани с борбата против религията.

срок: 30.VI.1978 г.

4. Да се подобри кадровият контрол при назначаването и разместването на пастори на протестантските изповедания.

срок: постоянен

5. Да продължи работата във връзка с избирането на нов католически владика за Северната епархия. Времето и част от въпросите на преговорите ще бъдат уточнени в зависимост от искането на Ватикана.

срок: .... 78 г.

6. Да се проучат какви са възможности на католическата църква за подготовката на нови кадри, използвайки собствените си възможности. Целта е да се избегне настояването на католическата църква да се изпращат за подготовка в чужбина.

срок: 30.V.1978 г.

По материалната база

1. Комитетът да провежда линия на ограничаване материалната база на протестантските секти, като се използват случаите на отчуждаване на църковни имоти за обществени нужди.

срок: постоянен

2. Да се изискат и прегледат бюджетите на протестантските изповедания за 1978 г.

срок: 15.II.1978 г.

По култово-обредната практика

1. Да се изучат по-добре особеностите на култово-обредната практика на католическото и протестантско изповедание. За целта да се посетят църковни ритуали, свързани с кръщаването на деца, възрастни и венчавки.

срок: 30.X.1978 г.

2. Да се изискат сведения от католическата и протестантските църкви за броя на религиозните кръщавки и венчавки за 1977 г.

срок: 30.III.1978 г.

По спазване на законността

1. Да се ограничи незаконната дейност на протестантските пастори, като всеки от тях изпълнява служебните си задължения само в мястото или района, за който има назначение.

срок: постоянен 1978 г.

2. Да се води борба против изнасилването на съвестта и обработката на лица да приемат едно или друго протестантско изповедание.

срок: постоянен 1978 г.

3. Да се ограничава допускането на деца да посещават протестантски църкви.

срок: постоянен 1978 г.

4. Да не се допуска свещенослужители на католическото и протестантски изповедания да отпечатват, преиздават и разпространяват религиозна литература.

5. Да се следи за незаконно строителство на култови обекти.

срок: постоянен 1978 г.

По издателската дейност

1. Да се упражнява контрол за спазването на утвърдения тематичен план на Синодалното издателство.

2. Да не се превишава броят на издаваните книги, техния тираж и коли.

3. Да не се допуска отпечатването на книги с реакционно политическо съдържание.

4. Периодически да се преглеждат издаваните библейски уроци на петдесятната и адвентистка църква.

5. Да не се допуска отпечатването на повече религиозни календари, отколкото те са предвидени по план.

По международната дейност

Международната дейност на католическото и протестантско изповедания до голяма степен се определят от техните задгранични ръководства.

През настоящата година се очаква да се направят следните посещения:

1. Да се набележат мероприятия във връзка с евентуално посещение на монсеньор Мотола по повод избирането на нов католически владика на Северната епархия.

2. Да се проучи целта и набележат мероприятия от Комитета във връзка с посещението през април на пастор Сладек, председател на адвентистите в Чехия, и повторното му посещение през юни заедно с пастор Лудешер, председател на Евро-африканската дивизия на адвентистите от седмия ден.

3. Да се изясни и определи броя на делегатите, които трябва да участват на заседанията на Евро-африканския съвет през юни и ноември т.г.

4. Да се изясни целта на посещението на Ларанес, по професия юрист, във връзка с гостуването му на петдесятната църква.

5. Да се определят делегатите за участието в Европейската конференция на петдесятната църква във Виена и през август в Холандия.

6. Да се осигури участието на представители на католическата църква в общата делегация, която ще посети Рим във връзка с честването на 24 май и поклонението на гроба на Константин Кирил Философ.

срок: 30.IV.1978 г

7. Да се проведат мероприятия относно участието на представители на католическата църква у нас в заседанията на Европейската конференция на католиците.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 503, л. 1–18. Копие. Машинопис.

№ 97

Справка от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за броя на ритуалите, извършени от БПЦ през 1977 г.

София, 8 март 1978 г.

През м. януари т.г. Комитетът поиска от митрополиите и ставропигиалните манастири да представят сведения за извършените от тях и поделенията им през 1977 г. ритуали – кръщавки, венчавки и погребения.

Общо в цялата страна са извършени 55 338 кръщавки, 3320 венчила и 38 169 погребения.

За отделните епархии извършените ритуали са:

1.	Софийска	– 12 999 кр.	1764 венч.	8365 погр.
2.	Видинска	– 2507 кр.	52 венч.	2897 погр.
3.	Врачанска	– 2343 кр.	48 венч.	3800 погр.
4.	Доростолска и Червенска	– 3401 кр.	29 венч.	3366 погр.
5.	Ловчанска	– 1361 кр.	12 венч.	2251 погр.
6.	Неврокопска	– 4188 кр.	594 венч.	1341 погр.

7.	Пловдивска	– 8655 кр.	452 венч.	5770 погр.
8.	Сливенска	– 3688 кр.	61 венч.	2919 погр.
9.	Варненска и Преславска	– 5306 кр.	79 венч.	3269 погр.
10.	Старозагорска	– 2918 кр.	54 венч.	2492 погр.
11.	Великотърновска	– 3309 кр.	82 венч.	3699 погр.

В ставропигиалните манастири са извършени следните ритуали:

1.	Бачковски манастир	– 2930 кр.	70 венч.	-
2.	Рилски манастир	– 1670 кр.	-	-
3.	Троянски манастир	– 333 кр.	23 венч.	-

Поради това че делението на Българската православна църква по епархии и духовни околии не съвпада с административното деление на страната, не може да се даде точна картина на извършените ритуали по окръзи.

ЗАБЕЛЕЖКА: Кръщавките включват както родените през 1977 г., така и родените в предни години, но кръстени през 1977 г.

Председател:
(Ст. Баръмов)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 441, л. 4–5. Копие. Машинопис.

№ 98

Писмо от КВБПЦРК до отдел „Финансово-счетоводен“ на Министерството на външните работи за средствата, необходими за 1979 г., в лева и валута

София, 22 юни 1978 г.

На № 5191 от 22 май 1978 г.

Уведомяваме ви, че за 1979 г. на Комитета по църковните въпроси са необходими средства в лева и валутни лв., както следва:

1. По § 18 „Държавни субсидии“

За 1979 г. държавната субсидия за подпомагане на религиозните общности следва да бъде 1 169 000 лева.

2. По § 18-Ж „Членски внос“

а) Социалистическа валута

Годишна вноска за Християнската миротворна конференция в гр. Прага 170 000 кр.

б) Несоциалистическа валута

Годишна вноска за Християнската миротворна конференция в Прага 3000 щ.д.

Годишна вноска за Световния съвет на църквите в Женева 3400 ш.ф.

Годишна вноска за Конференцията на европейските църкви (КЕЦ) в Женева	2000 ш.ф.
Годишна вноска за Комитета по проблемите за правата на човека при КЕЦ	500 щ.д.

3. По § 18-3 „Издръжки на болници и църкви“

I. Църкви в капиталистически страни

А) Заплати

а) Заплати на персонала в Нюйоркската епархия	18 000 щ.д.
б) Заплати на персонала в Акронската епархия	44 000 щ.д.
в) Заплати на персонала в Акронската епархия в Австралия	4800 а.л.
Всичко за САЩ, Канада и Австралия	63 400 щ.д. 4800 а.л.
г) Заплати на персонала на църквата в Австрия	111 360 ш.
д) Заплати на персонала при Патриаршеското наместничество	222 000 л.

Б) Наеми и други административни разходи

а) За издръжка на Нюйоркската митрополия	5000 д.
б) За издръжка на Акронската митрополия	6500 д.
в) За издръжка на църквата в Австрия	36 400 ш.
г) За издръжка на Патриаршеското наместничество в Истанбул	8800 л.
д) За наем на жилището на българския свещеник в гр. Аделаида – Австралия	1440 д.
е) За наем на жилището на българския свещеник в гр. Мелбърн – Австралия	1440 д.

II. Църкви в социалистическите страни

А) Заплати

а) Заплати на персонала на църквата в Унгария	107 100 ф
б) Заплати на персонала на църквата в Румъния	49 800 л.

Б) Наеми и други административни разходи

а) За издръжка на църквата в Унгария	43 400 ф.
– издръжка на църквата	36 920 ф.
– наем на жилището на свещеника	6480 ф.
б) За издръжка на църквата в Румъния	90 960 л.
– издръжка на църквата	68 400 л.
– наем на жилището на свещеника	22 560 л.

III. Заплати на свещенослужители, които предстои да бъдат назначени през 1979 г.

а) Заплати за пет нови щатни бройки в Ню-Йоркската и Акронската епархии (САЩ)	12 000 щ.д.

б) Заплати на персонал, който ще бъде назначен за църквата в Англия – една щатна бройка 3000 а.л.

в) Заплати на персонал, който ще бъде назначен за църквата във ФРГ – една щатна бройка 19 800 м.

В сравнение с бюджета на Комитета за 1978 г. през 1979 г. има намаление на социалистическата валута в размер на 1074 валутни лева и увеличение на разходите в несоциалистическа валута в размер на 5695 лева.

Увеличението се налага поради обстоятелството, че през 1979 г. се предвиждат 4 официални църковни делегации, водени от патриарх Максим, които ще посетят Югославия, Сирия, Австрия и Финландия, за която цел са необходими 1385 лв. несоциалистическа валута. Освен това по плана за 1979 г. се предвиждат командировки на група научни сътрудници от Църковно-историческия и архивен институт при Българската патриаршия за научна работа във Ватикана, Атонските манастири, Ерусалимската и Александрийска патриаршия и Синайския манастир, както и за разходи на представителни църковни делегации за честване на 24 май в Рим и Солун и гостуване на група служители на Синода на БПЦ в Истанбул, за които мероприятия са необходими 4096 вал[утни] лева.

Сумата от 214 вал[утни] лева в по-малко идва като резултат на валутни разлики, поради установения плаващ курс за някои капиталистически валути.

За членския внос в международните организации за 1979 г. се предвиждат 13 016 лв. социалистическа валута по-малко в сравнение с 1978 г.

Членският внос в несоциалистическа валута за 1978 г. се увеличава с 450 вал[утни] лв., тъй като се предвижда вноска от 500 щ.д. за Комитета по проблемите за правата на човека при Конференцията на европейските църкви в Женева.

По плана за международната дейност на Главното мюфтийство за 1979 г. се предвижда изпращане на 3 мюфтии на поклонение в Мека и изпращане на двама студенти в Ислямския университет в Кайро с придружител от Комитета, който да уреди въпросите с устройството им в университета.

Н[ачални]к отдел:
(*Хр. Маринчев*)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 539, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 99

Писмо от Христо Маринчев до заместник-министъра на външните работи Живко Попов с предложения относно структурата и щата на КВБПЦРК

София, 24 юли 1978 г.

На № 41790 от 20 юли 1978 година[91]

Изпращаме Ви предложенията за структурата и щата на отдела с оглед нуждите и характера на работата:

1. Председател
2. Зам.-председател
3. Зав. международен отдел
4. Зав. отдел „Православен“
5. Зав. отдел „Католици“
6. Зав. отдел „Протестанти“
7. Зав. отдел „Мюсюлмани“
8. Зав. отдел „Евреи и арменци“
9. Инспектор зав. секретната служба
10. Машинописка
11. Шофьор
12. Куриер-чистач

Началник отдел:
(*Хр. Маринчев*)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 497, л. 2. Оригинал. Машинопис.

№ 100

Решение „А“ № 311 на ПБ на ЦК на БКП за назначаване на Любомир Попов за председател на КВБПЦРК[92]

София, 1 август 1978 г.

Дава съгласие др. Любомир Димитров Попов, извънреден и пълномощен посланик на Народна република България в Гърция, да бъде назначен за заместник-министър на външните работи, председател на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 66, а.е. 1354, л. 1. Оригинал. Машинопис.

[91] Писмо от зам.-министъра Живко Попов до КВБПЦРК за изпращане в едномесечен срок на предложение за структурата и щата на Комитета.

[92] В горната част на листа има седем подписа на членове на Политбюро.

№ 101

Предложение от председателя на КВБПЦРК до отдел „Политическо проучване, планиране и информация“ на Министерството на външните работи за провеждане на консултации с държавните органи по религиозните въпроси от социалистическите страни през 1979 г.

София, 11 октомври 1978 г.

Комитетът смята за целесъобразно през 1979 г. да се проведат консултации по линия на органите по религиозните въпроси със следните братски страни:

1. Със СССР – посещение на двама души от Комитета за 5 дни за изучаване на съветския опит в работата с православната църква, мюсюлманското изповедание и другите верски общности и секти.

Тази консултация трябваше да се проведе през 1978 г., но понеже за около половин година Комитетът беше [без] титуляр председател, тя не можа да се осъществи.

2. С ГДР – посещение на трима души от Комитета за 5 дни. Ще се изучи опитът на немските другари в работата с протестантските секти и католическото изповедание, а също и по културните паметници от религиозната сфера. Също ще се изучи и опитът на правителствения орган по религиозните въпроси.

3. Поканване от ЧССР делегация от трима души за 5 дни у нас за обмяна на опит по работата с религиозните общности и също работата в Християнската миротворна конференция (ХМК) със седалище Прага, като международен форум в борбата за мир.

Извън консултациите служители от Комитета следва да извършат през 1979 г. следните командировки в чужбина:

1. Гърция – по въпросите на Зографския манастир – двама души за 7 дни.

2. Ежегодните консултации между органите по религиозните въпроси на братските страни – 2 души за около 4 дни в някоя от братските страни.

3. Годишна сесия на ХМК – 2 души за около 5 дни в Прага – Чехословакия.

Зам.-министър на външните работи,
председател на Комитета по църковните въпроси:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 506, л. 5–6. Оригинал. Машинопис.

№ 102
Справка на КВБПЦРК „за някои въпроси по работата с Българската православна църква“

София, 26 декември 1978 г.

1. Предложено е на др. Тодор Живков да приеме за разговор патриарх Максим след посещението на църковната делегация в САЩ.

Би могло да се даде съобщение в печата за срещата, като се обяви, че патриархът е информирал председателя на Държавния съвет др. Тодор Живков за разговорите, които делегацията, водена от Максим е имала с генералния секретар на ООН К. Валдхайм и официални американски лица.

2. На 17 ноември т.г. без предварително съгласуване Синодът е взел решение да се увеличат заплатите на всички духовни служители и на 110 души от цивилния персонал в цялата страна. За това увеличение се прилагат отделно няколко справки.

Засега увеличението е спряно от нас.

3. Има решение на Секретариата на ЦК на БКП Библията да бъде издадена в 12 000 екз. обикновено издание и 5 хиляди луксозни бройки за използване в чужбина и за подаръци.

Библията не е издавана у нас от 1925 година досега.

Патриархът постави въпрос тиражът да бъде увеличен на 30 000. Мотивира се с това, че това издание ще обслужи и другите християнски изповедания като католици и протестанти, които са се отнесли вече до него за това. Той изтъкна обстоятелството, че Библията не е издавана 53 години и че след като е обявил разрешената бройка на заседание на Синода, е бил подложен на нападки от страна на митрополити, като Йосиф Варненски.

Патриархът е заявил на председателя на Комитета, че ще отнесе въпроса до др. Тодор Живков.

МВР има отрицателно становище по това искане на патриарха.

4. От известно време властите в Перник са прекъснали електричеството на църквата, която се намира непосредствено до сградата на Окръжния комитет на партията. Било е заявено, че по градоустройствения план още не е изяснено дали тази църковна сграда ще остане или ще бъде разрушена. Патриархът държи тази църква да не бъде разрушена и да се възстанови снабдяването с електроенергия. Заявил е също, че по този въпрос ще разговаря с др. Тодор Живков.

5. Преди известно време Скопие излезе с клевета срещу бившия патриарх Кирил, че бил предоставил един документ от архивата си на един скопски учен – проектоустав за Кресненско-Разложкото въстание. Прави се инсинуация, че уж патриарх Кирил споделял скопските възгледи по македонския въпрос.

Предлага се църквата сама да даде обоснован отговор и да разобличи тази клевета в църковен вестник, издаван от Синода, а след това този ма-

териал да бъде препечатан в някое от нашите издания с масов тираж, като „Поглед“ или „Антени“.

[*не се чете*]

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 504, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 103

Въпроси за обсъждане на срещата на Комитета по църковните въпроси със Софийския градски народен съвет[93]

София, [1978 г.]

1. По църковните кадри, административен и производствен персонал.

Съвместни усилия на СГНС и други органи в София и Комитета за ограничаване реакционните духовници и внедряване на лоялни църковни служители в столицата. Използване на Закона за жителството.

2. По строителството, ремонтите и поддържането на църковните сгради.

Съвместни усилия за ограничаване и канализиране. Да се преодолее несъгласуваността, от която се възползват успешно църквите в София.

Освен дребни пристройки и подобрения има натиск да се строят балнеосанаториуми в гр. Банкя, митрополитска почивна станция или резиденция в гр. Банкя, митрополитски дом в София, жилищен блок в София, нова семинария на територията на София и др.

3. По култово-обредната и проповедническа практика.

Съвместни усилия за внимателно стесняване и намаляване ефекта.

Централен въпрос. Великденските празници. Да се изработи отделно ново становище.

Внимателна и своевременна реакция на различни опити за възстановяване на масови християнски празници в селата около София – Дървеница, Бояна, кв. „Бенковски“ и др. Проблеми за гробищата и църковните погребения.

4. По опазване и използване паметниците на културата.

Съвместен контрол на основата на Закона за паметниците на културата. По-голям интерес от СГНС към този въпрос.

5. По-добра съгласуваност на контрола върху църковния печат и издания.

6. По подобряване и използване контактите с църковните ръководства по държавна линия на градско ниво.

– подкрепа на полезните инициативи и мероприятия, помощ от Комитета в това отношение.

– приобщаване на лоялните духовници.

Комитет по църковните въпроси

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 445, л. 1–2. Копие. Машинопис.

[93] Заглавието е на документа.

№ 104
План за работата на КВБПЦРК през 1979 г.

София, [началото на 1979 г.]

I. Основни насоки

1. Усъвършенстване работата по ръководството и контрола на вътрешната и международна дейност на изповеданията.

2. Изучаване и прилагане на положителния опит на братските социалистически страни в работата с изповеданията.

3. Подобряване на работата с кадрите на Българската православна църква в страната ни и в задграничната епархия.

4. Провеждане на целенасочена дейност за по-активното включване на изповеданията в патриотични изяви като:

– участие в борбата за запазване на мира;

– участие в подготовката и отпразнуването на 1300-годишнината от основаването на Българската държава;

– участие в популяризирането и пропагандирането у нас и в чужбина делото на братята Кирил и Методий;

– участие в даването отпор в средствата за масова информация и пропаганда срещу фалшификаторите на българската история;

– участие в провеждането на вътрешни и международни научни конференции и симпозиуми във връзка с Първата българска държава и книжовна школа;

– провеждане на мероприятия по линия на Синода на БПЦ за сплотяване на българската емиграция в чужбина и за поддържане на българските нрави, обичаи и дух всред нея.

5. Провеждане на мероприятия за реставрирането и опазването на църковните паметници на културата у нас и в чужбина.

II. Организационни задачи

1. Да се продължи работата по проекта за Инструкция за прилагане на нормативните актове по религиозните въпроси.

срок – 31.XII.1979 год.
отг.: Младенов

2. Да се проучи редът, по който се извършва пенсионирането на свещенослужителите от различните изповедания и ако се вземе решение, да се направи предложение за протестантските пастори.

срок – 1.IV.1979 год.
отг.: Младенов

3. Да се укрепват и задълбочават връзките на Комитета с пълномощниците.

а) да се поиска от новите изпълнителни комитети на ОНС да определят пълномощниците на Комитета;

срок – 1.VI.1979 год.
отг.: Младенов

б) да се посетят новите пълномощници с оглед оказване на помощ в работата им с изповеданията;

в) да се направи съвещание с всички пълномощници, на което да се разгледат специфични въпроси от работата им с изповеданията;

срок – 31.XII.1979 год.
отг.: Младенов

г) да се подготвят и изпратят до пълномощниците писма и указания относно правния режим на паметниците на културата от култов характер.

срок – 31.X.1979 год.
отг.: Младенов

III. Православно духовенство

А) Вътрешна дейност

1. Да се изготви план във връзка с отпразнуването на великденските празници от Българската православна църква, който да се съгласува с ГК на БКП и другите органи.

срок – 31.III.1979 год.
отг.: Радичев

2. Да се съберат и анализират сведенията за обредната дейност на БПЦ през 1978 година.

срок – 30.IV.1979 год.
отг.: Радичев

3. Да се разгледа състоянието на учебната дейност на Духовната академия и Духовната семинария за правилното насочване на учебния процес и патриотичното възпитание на учащите се в тях.

срок – 30.VI.1979 год.
отг.: Радичев

4. Да се препоръча на ръководствата на Духовната академия и семинарията да направят подбор на подходящи ученици и студенти, които да бъдат насочени към изучаването на чужди езици с оглед перспективно подготвяне на кадри за международната дейност на Синода на Българската православна църква.

срок – 31.V.1979 год.
отг.: Радичев

5. Да се направи картотека на всички духовни лица по линия на БПЦ, които владеят чужди езици.

срок – 31.VI.1979 год.
отг.: Маринчев и Радичев

6. Да се изиска от Синода да се съгласуват предварително с Комитета решенията, които ще вземе на годишните сесии – през м. юни и м. декември 1979 г.

срок – VI–XII.1979 год.
отг.: Радичев

7. Специалисти от Духовната академия и Църковно историческия и архивен институт да вземат участие в организираните от БАН през 1979 година в гр. Шумен Международни научни конференции, посветени на Първата българска държава и на Преславската книжовна школа, както и на Международен симпозиум за Йоан Екзарх.

срок – 1979 год.
отг.: Маринчев, Радичев

8. Да се подпомагат Синода, неговото издателство и задграничните църкви в провежданите мероприятия във връзка с 1300-годишнината от основаването на българската държава.

срок – постоянен
отг. Радичев

9. Въз основа на Програмата, утвърдена с Решение на Секретариата на ЦК на БКП за пропагандиране у нас и в чужбина делото на братята Кирил и Методий, да се разработят мероприятия за провеждане от Синода на БПЦ, които да се връчат на патриарха във вид на препоръки на Комитета.

срок – 28.II.1979 год.
отг.: председателят на Комитета

10. Да се провежда контрол по издаването и разпространяването на църковните календари.

срок – 30.XI.1979 год.
отг.: Радичев

Б) Международна дейност

1. Служител от Комитета да направи посещение на църквите и църковните общини в САЩ, Канада и Австрия за подробно запознаване със състоянието на работата им и оказване помощ на място, за правилното насочване дейността на църквите в патриотична насока.

срок – IV.1979 год.
отг.: председателят на К[омите]та

2. Със същата цел да се направи посещение на българските църкви в Австралия – Мелбърн, Аделаида и Пърт.

срок – V.1979 год.
отг.: председателят на К[омите]та

3. По случай 24 май т.г. да се обезпечи чрез Синода на БПЦ поканването на посещение у нас на делегация от църквата „Сан Клементе“ в Рим.

На 24 май да се направи поклонение на гроба на Константин Философ – Кирил, пред паметника на двамата първоучители в двора на посолството.

Официалната църковна делегация да поднесе по този случай подходящи дарове на папата и на църквата „Сан Клементе“.

отг.: Радичев

4. Да се определят 3 души, подходящи духовни лица, които да бъдат изпратени на специализация в чужбина, а именно: в ГДР, в Солун – Гърция и в Швейцария.

срок – 30.IV.1979 год.

отг.: Радичев

5. Да се внесе за утвърждаване от ръководството на Министерството на външните работи на указания за работата с българските свещеници и църковни общини в несоциалистическите страни.

срок – 30.VI.1979 год.

отг.: председателят на К[омите]та

6. Да се определи, назначи, подготви и изпрати подходящ висш духовник, който да оглави Акронската епархия в САЩ.

срок – 30.VII.1979 год.

отг.: Маринчев, Радичев

7. Да се подберат, назначат и подготвят 5 души свещеници за вакантните длъжности в българските православни църкви в САЩ, Канада, Австралия и Будапеща.

срок – 30.VII.1979 год.

отг.: Маринчев, Радичев

8. Да се попълни с подходящи служители и укрепи организационно отделът за международна дейност на Синода при Българската православна църква.

Да се създаде звено при Синода на БПЦ за практическото ръководство на българските православни църкви в чужбина.

срок – 15.VIII.1979 год.

отг.: Маринчев, Радичев

9. Да се организира сбора на информация по дейността на българската православна църква в страната; по въпросите, свързани с 1300-годишнината от основаването на българската държава; за дейността на църковните настоятелства в чужбина – САЩ, Канада, Австралия, Румъния, Австрия, Турция и Унгария и за отношението на чужди религиозни организации по въпросите на 1300-годишнината. Ежемесечно да се обобщава тази информация и се предава на Ведомствената оперативна група при МВнР по 1300-годишнината.

срок – постоянен

отг.: Радичев

10. Да се дават насоки в работата и подпомага дейността на отдела за международна дейност при Синода на БПЦ във връзка със заседанието на Международния секретариат и работния Комитет на ХМК от 3 април 1979 г. в Хелзинки на тема: „Какво бъдеще има намаляването на въоръжаването – задачи и дълг на църквите и християните“ и заседанието на Международният

секретариат и Работния комитет на ХМК, което ще се проведе от 5 октомври 1979 година в София, както и по дейността в ССЦ.

срок – м. IV – м. X.1979 год.

отг.: Радичев

В) Обмяна на опит с братските социалистически страни

1. Да се направят посещения за обмяна на опит с Държавните комитети по църковните въпроси и изповеданията в следните социалистически страни:

а) в СССР – трима души, срок – м. IV–V.1979 г.

б) в УНР – двама души, срок – м.X.1979 г.

в) Участие в консултативната среща на органите по изповеданията на братските страни – съобразно свикването.

IV. Мохамеданско изповедание

През 1979 год. по линия на мохамеданското вероизповедание ще бъдат въведени следните основни мероприятия:

1. Да се проучи въпросът за регламентиране на някои обреди, за таксите от треби и пр. с оглед да се ограничава дейността на вярващите от турската и българомохамеданската общност.

срок – 30.III.1979 год.

2. Да се съдейства за организиране и провеждане на конференция и имамите по райони с цел да се разяснят решенията на Гл. мюфтийство за въвеждане новостите при обредите, в резултат от проучването по т. 1 .

Това мероприятие се провежда отделно за турската и българомохамеданската общност.

срок – 15.VI.1979 год.

3. Да се подготви и проведе годишна сесия с мюфтиите за разглеждане основните въпроси, които предстои да проведат през 1979 година.

срок – 15.II.1979 год.

4. Съгласувано с ОНС и органите на МВР да продължи постепенната подмяна на местните джамийски настоятелства, които не са политически подходящи – както за турската, така и за българомохамеданската общност.

срок – постоянен

5. Да се посети от началника на отдела най-малко по два пъти всяко районно мюфтийство с оглед да се провери работата по места и да се даде необходимата помощ.

срок – 30.X.1979 год.

6. Да се съдейства на Гл. мюфтийство за провеждане на двудневен семинар със секретарите на районните мюфтийства с оглед да се уеднакви тяхната дейност и да се опреснят знанията им с оглед на практическата им работа.

срок – 30.IV.1979 год.

7. Преди утвърждаването на годишните бюджети на вероизповедните общини от гл. мюфтия началникът на отдела да участва в разглеждането им,

с оглед да се проведе линия на ограничаване на разходите, насочени към разширяване на религиозната дейност.

срок – 30.III.1979 год.

8. Да се проведе през последното тримесечие сесия с мюфтиите, на която да се отчете как се изпълнява новата наредба за провеждане на религиозните обреди.

срок – 30.X.1979 год.

9. Да се договорят всички подробности със „София прес“ по издаването на албум на джамиите у нас и се разпределят задачите между „София прес“, Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове и Гл. мюфтийство по изданието и разпространението му.

срок – 15.II.1979 год.

10. Да се издирят и предложат за назначаване подходящи кандидати за мюфтия и за секретар-касиер на мюфтийството и за секретар-касиер на мюфтийството в гр. Пловдив.

срок – 15.II.1979 год.

11. Съвместно със съответните органи да се издирят двама подходящи младежи, които да бъдат предложени за изпращане да следват в ислямски институт в Либия със стипендии от тази страна.

срок – 30.VII.1979 год.

V. Католическо и протестантско вероизповедание

А) По кадрите

1. Да продължи работата по изучаването и опознаването на кадрите на католическото и протестантските изповедания.

срок – постоянен

2. Да се подобри контролът при назначаването и разместването на пастори на протестантските изповедания. При назначаването им в провинцията винаги да се съгласува с пълномощниците на Комитета при ОНС.

срок – постоянен

3. Да се започне издирването и проучването на няколко подходящи патриотично настроени младежи от средата на католиците, които евентуално да бъдат изпратени да се учат за свещеници във Ватикана независимо, че засега Комитета по този въпрос се въздържа.

срок – краят на 1979 год.

4. Да се набележат мероприятия във връзка с интронизацията на Самуил Джундрин за владика на северната католическа епархия. Да се съгласува мястото на интронизацията – гр. Пловдив или гр. Русе. Да се изработи програма за посрещането на пратениците на Ватикана, които ще дойдат във връзка с поменатата цел.

срок – м. юли 1979 год.

Б) Материална база

1. Да се изискат и прегледат бюджетите на протестантските изповедания за 1979 година.

срок – 15.III.1979 год.

2. Комитетът съвместно с ОНС и ОК на БКП в гр. Варна да разгледат въпроса и вземат отношение как ще се използва за в бъдеще затворената католическа църква.

срок – м. юни 1979 год.

В) По спазване на законността

1. Да се ограничава незаконната дейност на протестантските пастори. Всякой от тях да изпълнява служебните си задължения само на мястото, за което има назначение.

срок – постоянен

2. Да се води борба и същевременно се разяснява на протестантските пастори, че не бива да се допускат деца да посещават църквите.

срок – постоянен

3. Да не се допуска свещенослужители в католическото и протестантски изповедания да отпечатват, преиздават и разпространяват литература без съгласието на Комитета.

срок – постоянен

В) По издателската дейност

1. Да се упражнява контрол за спазване на утвърдения тематичен план на Синодалното издателство както следва:

а) Да не се превишава броят на издаваните книги, техният тираж и коли.

б) Да не се допуска отпечатването на книги с реакционно политическо съдържание.

2. Периодически да се преглеждат издаваните библейски уроци на петдесетната и адвентистка църкви.

3. Да не се допуска отпечатването на повече религиозни календари, отколкото са предвидени по план.

срок – постоянен

Г) По международната дейност

1. През настоящата година католическата църква да вземе участие в честването на 24 май и поклонението на гроба на Константин Кирил Философ в Рим.

2. Да се подготви информация – оценка за международната дейност на католическата църква в България и на протестантските секти през 1977, 1978 и първото полугодие на 1979 година.

срок – м. септември

VI. Паметници на културата

1. Да се направи перспективен план за реставрация на паметници на културата за периода до 1981 г.

срок – 30.IV. 1979 год.
отг.: Маринчев

2. Да се направи двустранна срещу с гръцкото външно министерство за решаване на конкретни въпроси по Зографския манастир.

срок – 30.VI.1979 год.
отг.: Попов и Маринчев

3. Да се организира изпращане на две поклоннически групи за посещение в Зографския манастир.

срок – 30.IV.1979 год.
срок – 30.X.1979 год.
отг.: Маринчев

4. Да се организира два пъти изпращане на хранителни продукти за монасите в Зографския манастир.

срок – 30.IV.1979 год.
срок – 30.XI.1979 год.
отг.: Маринчев

5. Да се организира изпращане група научни работници да продължат проучването на славянските ръкописи в Зографския манастир.

срок – 30.I.1979 год.
отг.: Маринчев

6. Да се подготвят и издадат пропагандни материали за Зографския манастир на английски, гръцки и български езици с цел да се укрепва българския характер на манастира.

срок – 30.XI.1979 год.
отг. Маринчев

7. Да се организира семинар на средновековна тема, на който да се изнесат доклади от наши и гръцки църковни дейци – Рилски манастир за 3 дни.

срок – 30.X.1979 год.
отг. Маринчев

8. Да се направи посещение в Истанбул за оказване помощ по опазване и реставрация на паметниците на културата намиращи се в българската екзархия.

срок – 30.VI.1979 год.
отг. Попов и Маринчев

9. Да се извърши проверка как са изразходвани отпуснатите средства за реставрация на църковни паметници на културата за период от предишните три години.

срок – 30.XI.1979 год.
отг. Маринчев

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 737, л. 1–12. Копие. Машинопис.

№ 105

Справка на КВБПЦРК „за някои въпроси по работата с Българската православна църква“

София, 19 януари 1979 г.

Поставени въпроси, които са решени

1. Библията не е издавана в България от 53 години насам. Патриархът поиска с писмо тя да бъде издадена в 100 хиляди екземпляра като хартията се вземе от Международното библейско дружество. На това дружество отделните църкви, в това число и българската, дават вноски.

Във връзка с това искане Секретариатът на ЦК на БКП реши библията да бъде издадена в 12 хиляди бройки обикновено издание и 5 хиляди бройки луксозно за подаръци и разпространение в чужбина.

След това патриархът поиска бройката да бъде увеличена на 30 хиляди. Позовава се на това, че е бил силно атакуван в Синода и че към тях са се отправили искания за библии от другите вероизповедания. Решено беше бройката да се увеличи на 27 хиляди – 20 хиляди обикновено издание и 7 хиляди луксозно.

Патриархът изказа благодарност за увеличението.

2. Патриархът постави въпрос на колите на митрополитите да се даде статут на „персонални“.

Искането се мотивира с това, че районите на епархиите обхващат няколко окръзи и митрополитите пътуват на големи разстояния. Освен това колите се използват при посрещане на делегации по църковна линия и международни срещи в България.

Това искане беше удовлетворено.

3. Патриархът помоли на двете леки коли, които той ползва, да се даде специален пропуск, за да не се правят проверки от органите на КАТ. Той мотивира това с неудобства, които му създават проверките – как е облечен при пътуване и пр.

Това искане беше удовлетворено.

4. На 17 ноември т.г. Синодът е взел решение да увеличи заплатите на всички духовни лица – на патриарха и митрополитите (11 души) с по 100 лева, на епископите (11 души) с по 50 лева, на свещениците с висше образование (335 души) с по 20 лева и със средно образование с 15 лв. (460 души). На свещениците без средно образование (284 души) и пенсионерите „празнични свещеници“ (640 души) с по 10 лв.

По това решение се увеличават заплатите и на 110 души от цивилните служители на Синода. Техният общ брой в цялата страна е 9 хиляди души.

За размера на заплатите се прилага отделна справка.

Изпълнението на това решение беше временно спряно от нас. Обяснено беше, че те могат да го изпълнят, когато се приложи общата тарифна система за всички служители.

Поставени въпроси, по които все още не сме постигнали съгласие

1. Новата сграда на партийния дом в Перник е в непосредствена близост с една църква, която в миналото е построена от мината, а след 1944 година е прехвърлена на Синода. Окръжният комитет на Партията иска тази църква да бъде съборена. Така се подготвя и по градоустройствения план. За упражняване на натиск е прекъснато снабдяването на църквата с електроенергия.

Патриарх Максим неколкократно постави въпроса да се възстанови снабдяването с електроенергия, изрази несъгласие с това да се събори храма и предупреди, че ще постави въпроса пред др. Тодор Живков.

От наша страна се предложи на друго място в централната част на Перник да се построи същия храм, като до завършването на строежа остане и се използва сегашната църква, а след това тя да бъде разрушена.

Патриархът заяви на председателя на Комитета, че не приема това предложение.

2. В с. Дъбован, Плевенски окръг (селото се намира в епархията на Великотърновския митрополит Стефан) църквата е била стара и в лошо състояние и е можела да се срути сама. Окръжният народен съвет разрешил да се направи ремонт. При ремонта, според църковниците се е срутила старата стена и всъщност е бил извършен нов строеж. На това основание Окръжният народен съвет е спрял строежа като незаконен. Освен това църквата се изгражда по размери като старата, но по-висока с около 15–20 см. Строежът е спрян вече 3 години.

От страна на църквата многократно е поставян въпросът да се разреши довършването на този храм. Патриархът също помоли за това.

Прилага се снимка.

За информация

1. Преди известно време един скопски учен излезе в печата с клевета срещу покойния патриарх Кирил, че бил му предоставил един документ за Кресненско-Разложкото въстание. Прави се инсинуация, че уж патриарх Кирил споделял скопските възгледи.

Решено беше църквата да излезе с обоснован отговор, за да се разобличи клеветата. Материалът, подписан от няколко митрополити и един професор историк-богослов, ще излезе в „Църковен вестник“. След това ще бъде препечатан във в. „Поглед“, който има масов тираж.

2. Българската православна църква поддържа много близки отношения с Руската православна църква.

Нашите висши църковни дейци от името на църквата активно участват в международното движение за мир.

Оценката за тази дейност на Българската православна църква е положителна.

3. В началото на януари в гр. Кингстън, Ямайка, се състоя заседание на Централния комитет на Световния съвет на църквите – организация, в която членуват църквите от всички страни – социалистическите и т.н. „трети

свят“. Седалището ѝ е в Женева. На заседанието взе участие и членът на ЦК на Световния съвет, Старозагорския митрополит Панкратий.

Заседанието е приело прогресивни резолюции – срещу расизма и апартейда.

Единодушно е бил избран на овакантено място за зам. генерален секретар на Световния съвет проф. Тодор Събев – директор на Централния исторически институт при Синода.

Изборът на проф. Събев е голям успех за социалистическите страни и за работата на нашата Партия с църквата.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 644, л. 1–5. Копие. Машинопис.

№ 106

Информация от началника на отдел при КВБПЦРК Илия Иванов до председателя Любомир Попов за проведена конференция с имамите от Смолянски и Кърджалийски окръг[94]

София, 19 юни 1979 г.

На 13 юни 1979 год. в гр. Смолян бе проведена конференция с имамите от Смолянски и Кърджалийски окръзи. На конференцията присъстваха около 60 човека. Районният мюфтия Чавдар Илиев изнесе предварително съгласуваният с ОК на БКП в гр. Смолян доклад на тема – Международното и вътрешно положение, патриотично класово партийно възпитание на населението и предстоящите задачи.

В първата част на доклада се разгледаха въпроси относно изпълнението на задачите поставени от XI конгрес на партията и настоящата петилетка. Втората част беше по външнополитически въпроси на нашата страна. Тук се разгледаха въпросите третирани в речта на др. Тодор Живков изнесена в Народното събрание през м. април т.г.

Освен това засегнат бе въпросът и за предстоящото честване на 1300-годишнината от основаването на българската държава, делото на Кирил и Методий и др.

В последната част на доклада се говореше за настоящите селскостопански задачи и за някои въпроси от религиозната практика на имамите. Всички присъстващи и техните последователи бяха призовани да се включат най-активно в решаването на споменатите по-горе партийни и правителствени мероприятия.

[94] В горния ляв ъгъл на листа има следната резолюция: „Др. Иванов – изпратете 1 екз. от информацията на др. Чиляшева. ЛП. 19.VI.79 г.“

На конференцията обширно изказване направи др. Клинчев – пълномощник на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове и секретар на ОНС в гр. Смолян.

Той разказа за задачите, които в настоящия момент решава окръгът и призова вярващите за активно включване при решаването на тези въпроси.

След като се даде думата на участниците за изказване започнаха твърде активни и оживени изказвания. За кратко време се изказаха 14 човека. За отбелязване е, че без изключение те най-загрижено вземаха думата по актуалните въпроси на селскостопанските задачи – за отглеждането на богатата картофена реколта, за борба с паразитите по тях, за препарати, за увеличаване млеконадоя в личния сектор, за изкупуването на тютюневото производство, за коситбата и прибиране на сеното и много други.

Направо, непринудено и спонтанно се даваха обещания, че всички задачи, които се поставят пред тях ще бъдат преизпълнени. Трябва да отбележа, че нито един от изказалите се не постави и не засегна какъвто и да било въпрос от религиозен характер. Натрапва се убеждението, че тези хора макар и духовници живеят с пълна загриженост за ежедневните стопански задачи и може би на второ място остават задачите им като духовници.

На конференцията изказване направи представителят на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове др. Илия Иванов.

Накрая мюфтията направи предложение всички духовници да се включат за подпомагане на пострадалите от китайската агресия във Виетнам. Конкретно беше предложено да се отзоват с по 1–2 лева. Всички присъстващи спонтанно изразиха готовност за участие в тази акция, но не с по 1–2 лева, а с по 5 лева.

Прави впечатление, че проблеми по тази линия в Смолянски окръг няма. Задачи има и те с успех се решават.

Н[ачални]к отдел:

(*Ил. Иванов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 33, л. 66–67. Оригинал. Машинопис.

№ 107

Доклад на началника на отдел при КВБПЦРК Илия Иванов до председателя Любомир Попов за посещението му в Москва за обмяна на опит и съгласуване със Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР

София, [между 22 и 31 декември 1979 г.]

От Съвета по въпросите на религиите при МС на СССР в Москва бях поканен на едноседмично посещение за обмяна на опит и съгласуване на конкретни въпроси.

В Москва пристигнах на 10.XII.1979 г. и същият ден на вечерята, на която присъстваха другарите: Вл. Володин – началник отдел международни връзки при Съвета по въпросите на религиите, Аззан Алекбаров – началник отдел международна дейност при Ислямското духовно управление, Николай Василевич, сътрудник в международния отдел и Димо Хубчев – консул при посолството на НРБ в Москва, ми бе предложена програма за моето пребиваване. Програмата предвиждаше посещение в Узбекската република – градовете Ташкент, Бухара, Самарканд и Янгюл, и посещение в Татарската автономна република – гр. Казан. Освен срещите и разговорите с представителите на Съвета по въпросите на религиите и с различни духовници, в програмата беше запланувано и посещение на духовното училище в гр. Бухара, Духовната академия в Ташкент и разглеждане на различни паметници на културата, свързани с исляма в тези райони. Благодарих за любезната покана, благодарих за богатата програма и веднага добавих, че идвам за 7 дни, а програмата предвижда 12 дни. Другарят Володин веднага обясни, че е станало недоразумение и той лично щял официално да уведоми др. Л. Попов. В същото време помолих и др. Хубчев по линия на посолството да уведоми др. Попов. Възможност сам да сторя това не съм имал, защото на заранта много рано заминахме със самолет за гр. Ташкент.

На следващия ден – 12.XII. имах продължителна среща и разговори в Съвета по въпросите на религиите с участието на пълномощника др. К. Рузметович, неговия заместник и зав. отделите. Др. Рузметович направи подробна информация за организацията на работата при тях, за главните въпроси и трудности, с които те ежедневно се срещат. Отговориха изчерпателно на зададените от мен въпроси. След това аз отговорих на зададените към мен въпроси. С резултат на тези откровени разговори можахме взаимно да се поучим в нашата работа. На следващия ден имах среща и разговор с Мюфтията за Средна Азия, който се явява и най-главният в СССР ислямски духовен глава – Бабаханов[95]. Ние вече се познавахме и разговора протече в сърдечна и приятелска обстановка. Поднесох му поздравите на нашия главен мюфтия, за което най-сърдечно поблагодари. Казах, че нашето Главно мюфтийство има намерение да се възползва от предложението му да изпратим няколко наши младежи – мюсюлмани да учат в техния ислямски институт в Ташкент. По този въпрос Бабахан каза, че те са готови да приемат студенти от нашата страна и да направят всичко, каквото трябва за тяхното обучение и подготовка, в това число ще направят и компромиси, ако се наложат такива. Тази среща завърши с голям обяд, на който присъстваха освен съпровождащите ме и някои висши духовни лица. Бабахан препоръча нашите мюсюлмани да заемат по-активно участие в различните международни прояви и да изпращаме по-редовно мю-

[95] Зияуддинхан ибн Ешон Бабахан (1908–1982) е съветски ислямски богослов и проповедник от узбекски произход. От 1957 до 1982 г. е председател на Духовното управление на мюсюлманите в Средна Азия и Казахстан и мюфтия на петте републики (Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменистан и Узбекистан). Наследен на тези постове през 1982 г. от сина си Шамсиддинхан Бабаханов (1937–2003).

сюлмани на поклонение в Мека, за да не се дава възможност на различните ислямски деятели от тия страни да говорят против приятелска България.

Същият ден следобед посетих и Висшата ислямска духовна академия, където разгледахме сградата, учебните помещения, пансиона и водих разговор със зам.-ректора. Той с подробности разказа за условията и програмата на обучението на студентите. При техните условия, за да стигне даден студент до този институт, трябва да е завършил средно светско образование, след което да е завършил обучение в духовно училище – медресе в гр. Бухара, чийто срок на обучение е 7 години и след това може да постъпи в този 4-годошен висш ислямски институт в Ташкент. В него са застъпени следните предмети :

– Шериатско право;

– Богословия с много подраздели;

– История на СССР;

– География на СССР;

– Държавно право;

– Физкултура;

– Арабски, персийски, английски и руски език. Превес има арабският език.

На следващия ден посетихме гр. Янгюл и селата Солдатское и още две такива съседски, където разгледахме джамиите, беседвахме с имамите, с мютевалиите (председатели на джамийските настоятелства), с много селяни.

На 14.XII. по време на петъчната молитва посетихме една от джамиите в Ташкент, където имаше около 3000 богомолци. Това посещение било нормално и обикновено за всяка петъчна молитва, а на байрама богомолците достигали до 10 000 и повече души. В големия двор на джамията, застлан с черги и килими богомолците се молят. Имаминът, както винаги, освен молитвите върши и доста продължителна проповед. В тази джамия, както и в много други, има голямо и добре обзаведено помещение за гости, където ни се даваха богати обеди от имамите, нещо, което у нас не съществува.

На 14.XII. следобед заминахме със самолет за Бухара. Там бяхме посрещнати от пълномощника на Съвета за областта, неговия помощник и завуча[96] на духовното училище – медресе. След разглеждането с екскурзовод древния и богат на исторически паметници град отново продължиха разговорите с нашите колеги, със завуча и отделни духовници. Тук особен интерес за мен представляваше изучаването на условията на работа в медресето. Завуча беше млад, много подготвен човек и с охота обясняваше условията и работата в учебното заведение. Посетихме един клас по време на занятия, пансиона, беседвах и с учащи. Както вече споменах тук продължителността на обучението е 7 години и се смята за средно духовно образование. Обучението преминава 1/3 в светски предмети и 2/3 богословие. Условията са доста тежки, в клас учат по 5–6 души в помещения, които са килии, строени преди векове. Задължи-

[96] Съкратено от „завеждащ учебната част“ (от рус. ез.). Лице в учебно заведение, което ръководи и отговаря за учебната част.

телна е петкратната молитва в денонощие. И тук превес от предметите има богословието, а от езиците – арабски.

На 16.XII. със самолет пристигнахме в гр. Самарканд. На следващият ден пак с екскурзовод разгледахме още по-богатия на исторически паметници град. Отново срещи и разговори с колегите, с имами, посещение на големи мечити, такива и в околните селища. Тук имах продължителни и твърде полезни разговори с двама образовани имами.

На 18.XII. следобед пристигнахме в Ташкент, където същата вечер бе организирана прощална вечеря. На нея присъстваха пълномощникът на Съвета по въпросите на религиите др. Курбан Рузметович, бивш прокурор на републиката и запасен генерал, неговите сътрудници, пълномощникът от Самарканд, директорът на ислямския институт, директорът на Медресето от Бухара, заместникът на гл. мюфтия Бабаханов и придружаващите ме от Москва Аззан Алекбаров и Николай Василевич.

На 19.XII. денят премина в пътуване до Москва, устройване, вечеря и почивка.

На 20.XII от 5.00 ч. тръгнахме за гр. Казан. След устройване и обяд започна изпълнението на наситената с мероприятия програма. Разгледахме забележителностите на града, които са много и твърде интересни. Вечерта бяхме на театър, гледахме местна програма, а през антракта бяхме поканени на чай от директора на театъра, който през миналата година е посетил нашата страна и изказа отличните си впечатления. Същата вечер след театъра бяхме поканени на вечеря в дома на имама. Вечерята беше богата, жилището много голямо, просторно и комфортно обзаведено. На следващия ден посетихме джамията, където отново имах продължителни разговори с двама имами, с представителя на настоятелството и другите членове и духовници. Тук разговорите по тяхно желание водихме на турски език. За разлика от Узбекистан тук жените масово посещават петъчната молитва. Имамът получава 400 рубли месечна заплата. Заплатите на същите зависят от настоятелството.

Тук срещите, разговорите, поздравленията и пожеланията бяха много сърдечни, много топли и с пожелание за по-чести контакти.

На 20.XII. късно през нощта пристигнахме в Москва. На следващия ден имах срещи и разговори в Съвета по въпросите на религиите. Срещата се проведе при др. Фицев – първи зам.-председател на Съвета. В нея взеха участие др. др. Володин, Алекбаров, неговият заместник, Н. Василиевич и консулът при посолството на НРБ в Москва др. Димо Хубчев. Най-напред думата беше дадена на мен.

Благодарих за любезната покана, за богатата програма и за отличното ѝ реализиране и направих информация за срещите, разговорите и впечатленията, които съм имал по време на моето пребиваване. Казах, че основните цели и задачи, с които съм отишъл, се изразяват в изучаване преди всичко опита на съветските другари, изучаване условията за евентуалното изпращане на наши студенти в техния ислямски институт, изучаване опита на конкретните мероприятия по честването на 14-ото столетие от появата на исляма и съгласуване на международната дейност по тази линия. Изказах

благодарност към всички другари по места за топлото и сърдечно посрещане, за откровените разговори, за възможностите, които ми бяха предоставени да посетя твърде много места и да се срещна не само с колеги, но и с много духовници. Изказах задоволство от тези срещи и разговори и ги оцених като изключително полезни за нашата работа в България.

Накрая др. Фицев каза, че по въпроса за студентите са готови да направят всичко, каквото зависи от тях и което ние сметнем за полезно. Медресето в Бухара може би вече сме се уверили, че не е подходящо за такава подготовка. Трудно е, но ще направят необходимото и при специална програма могат да приемат 4–5 студенти или колкото е необходимо и за 4 години ще бъдат подготвени.

За тях ще се направи специална програма, като ще се отдели повече внимание на изучаване на арабски език, без който е немислимо изучаването на исляма и на второ място на най-важните раздели от ислямското богословие. Др. Фицев помоли от наша страна да напишем до техния Съвет писмо, в което да изложим всички наши искания и те ще ни отговорят. Аз обещах да направим това.

По въпроса за празнуването на 14-ото столетие на ислямската ера ми беше дадена една чернова с техни мероприятия по тези въпроси. Др. Фицев ме насочи да разговарям с др. Алекбаров за обмяна на опит.

По третия въпрос – за координиране на международните изяви, др. Фицев заяви, че са готови винаги да ни помагат и сътрудничат във всяко наше мероприятие. При необходимост да търсим тяхното съдействие. Към този въпрос аз добавих, че може би не те, а ние сме хората, които трябва да помагат в дадени моменти при провежданата от тях политика в ислямските страни. И затова ние също сме готови винаги да сторим това, което се сметне за полезно и което е по нашите възможности.

С Бабаханов и Алекбаров вече се бяхме договорили да изпратим материали и снимки, отразяващи живота и дейността на мюсюлманите в НРБ, за поместване в тяхното ислямско списание, което се разпространява в 70 страни.

Накрая отново потвърдих валидността на отправената от името на Главния мюфтия покана за посещение в нашата страна на Аззам Алекбаров. Това от всички присъстващи се посрещна със задоволство и се уточнихме то да стане през април или началото на м. май 1980 година.

Накрая за известно сравнение бих желал да отбележа някои моменти от обредната практика, които не винаги съвпадат с нашата, и за някои основни различия, върху които може да се разсъждава и полезното да се внедрява, защото и едното и другото е изградено на основата на свещената книга – Корана.

Например:

Девир – това е ритуал, който се извършва при погребенията и той е свързан с даване на големи суми (от 200 и повече лева) от близките на починалия на имама. Тази практика в СССР не съществува, а при нас е едно тежко бреме.

Мевлюда – това е най-масово провеждания у нас религиозен обред. Той се провежда по домовете, съпроводен с вечери и се провежда целогодишно.

В СССР това се прави само в рождения месец на пророка Мохамед, и то в определен петъчен ден на „Джума Намазъ“ в джамията без гощавки.

– Жените в Узбекистан не ходят на джамия, но в Татарската автономна република масово посещават.

– Мютевалиите (председателите на джамийското настоятелство) са платени на щатни длъжности и получават по 120 рубли месечно възнаграждение, щатни са и касиерите. У нас са на обществени начала.

– В Узбекистан и във всички райони в СССР богомолците пускат кой колкото желае пари в определените за целта каси, поставени в двора на джамията. Като примери колегите ми разказаха, че само в една джамия в Ташкент на байрама присъстват около 10 000 човека и са събирали 111 000 рубли. Изобщо духовенството у тях разполагало с много средства, от които ежегодно заделя за защита на мира, реставрация на църковни паметници, издръжка на своите международни отдели и др. административен персонал. Съветската държава не дава никакви средства за това изповедание. У нас няма практика за събиране на средства и затова те изцяло са на издръжка на държавата.

– Отчетността при тези настоятелства е строга. Всички такси за различните служения предварително се заплащат на касиера при настоятелството. Имамите не вземат никакви пари. У нас парите от треби се вземат от самия имам, за които той не е задължен да дава отчет пред никого.

– Съгласно новото съветско законодателство, за да се регистрира, дадено религиозно общество следва да има най-малко 20 човека. И след регистрацията тази така наречена „двадцатка“ си остава като ръководство на този район. От него се избира председател, касиер и пр.

– В гр. Казан настоятелството (двадцатката) има три леки автомобила с шофьори, които обслужват имамите, когато ходят по служба.

– За разлика от нас, при техните джамии има ритуална зала, където се извършва „Никях“ – (венчавката). У нас това се прави само по домовете.

– По думите на колегите у тях, както и у нас, има така наречените самозвани имами, при тях има и неузаконени райони, които съществуват и вършат същата дейност. По техните думи колкото законни, толкова и незаконни имами и мечити съществуват;

– При тях има длъжност наиб мюфти и наиб имам, което означава зам.-мюфтия и зам.– имам. Това у нас го няма.

– Всички джамии и принадлежащите към тях атрибути са държавна собственост предоставена на „двадцатката“ за ползване безвъзмездно.

– Кожите от заклания курбан се предават на ръководството и те се осчетоводяват.

– Съгласно съветското законодателство това вероизповедание не разполага с вакъфски имоти, но в нас съществуват такива.

ПРЕДЛАГАМ :

– Съгласувано със съответните органи да се подберат 4–5 перспективни младежи, които със желание биха приели да учат в ислямския институт в

гр. Ташкент и да станат духовници (за случая има утвърдено от ЦК на БКП предложение).

– Районният мюфтия в гр. Толбухин е млад и перспективен като такъв, той има полувисше педагогическо образование, но няма духовно такова – да се изпрати поне за една година в Ташкент да учи само арабски език и богословие.

– Съгласно направената със съветските другари устна уговорка следва нашите искания за изпращане на студенти в Ислямския институт да направим писмено, за да получим и тяхното съгласие в писмена форма.

– Сътрудничеството по тази линия да продължи и за в бъдеще и главно по оказване помощ на съветските другари при провежданата от тях политика в различните ислямски страни и да се отзоваваме на всяка тяхна покана за участие в техни мероприятия.

– Да се внуши на Главното мюфтийство у нас по-често да излиза със статии, снимки и други материали за поместване в излизащото в Ташкент религиозно списание, което съветските другари приемат с готовност.

– Във връзка с честването по целия ислямски свят „Хиджра илъ“ (14 години ислямска ера) да се изготви план с мероприятия за честването на тази годишнина у нас като тежестта на това се даде преди всичко на външния ефект.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 614а, л. 1–10. Оригинал. Машинопис.

№ 108

Отчет на председателя на КВБПЦРК до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за международната дейност през 1979 г.

София, 10 януари 1980 г.

I. КОМИТЕТ ПО ВЪПРОСИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА И РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ

През изминалата година Комитетът продължи усилията си да поддържа и укрепва връзките и сътрудничеството с ведомствата по религиозните въпроси на социалистическите държави и главно със Съвета по въпросите на религиите на СССР, а също и да подпомага дейността на изповеданията в подкрепа на миролюбивата външна политика на България. Основните мероприятия бяха свързани с участието в борбата за защита на мира, в подготовката на отпразнуваното на 1300 години от основаването на България, в популяризиране на делото на Кирил и Методий, в даване на отпор на вражеската пропаганда и опитите за фалшифициране на българската история, за опазване на българските паметници на културата от религиозен характер, намиращи се в съседни страни.

1. Консултации с ведомствата по религиозните въпроси от социалистическите страни.

а) През м. май се проведе двустранна консултация със Съвета по въпросите на религията на СССР. Разгледаха се въпроси, свързани с провеждане на единна линия, главно от Българската православна църква и Руската православна църква в различните междуцърковни организации. Изясниха се и някои въпроси по другите изповедания.

б) През м. юни се проведе двустранна консултация с Държавното ведомство по религиозните въпроси на Унгария. Обсъди се работата с Католическата църква. От Комитета беше изготвена писмена информация, която се представи на ръководството на Министерството и в ЦК на БКП.

в) През м. юни председателят на Комитета и един сътрудник участваха в многостранната среща на ведомствата по религиозните въпроси от социалистическите страни, на която се разгледа работата в Християнската миротворна конференция. Срещата се проведе в Прага. След завръщането си делегацията представи отчет, който представлява интерес в два аспекта: работата на Християнската миротворна конференция и набелязаните мерки за нейното активизиране и предварителната оценка за дейността на новия папа и посещението му в Полша.

г) През м. октомври във Варшава се състоя многостранно съвещание на ръководителите на ведомствата по религиозните въпроси от социалистическите страни. Обсъди се политиката на Ватикана при новия папа, а също и въпросът за активизирането на верските общности и религиозните дейци за защита на мира и международното сътрудничество. Обърна се по-голямо внимание на дейността на Християнската миротворна конференция, Берлинската конференция на католиците и Азиатската будистка конференция за мир. Изготвена беше информация, която се представя в ЦК на БКП и на ръководството на Министерството. Изяснена беше линията на новия папа по отношение на социалистическите държави и комунизма. Съвещанието прие единодушно протоколна записка.

2. Дейност на Комитета по подпомагане на изповеданията

През изтеклата година Комитетът оказа съдействие на изповеданията при организиране на различни техни прояви. Централно място заема подготовката и провеждането на сесията на Работния комитет на Християнската миротворна конференция, която се проведе в София.

Положени бяха усилия за определяне на духовници от Българската православна църква, които да бъдат изпратени на специализация в чужбина, за организиране на участниците духовници в делегацията по случай 24 май а Рим, за подбор и изпращане на духовни лица на вакантните длъжности в задграничните епархии на Българската православна църква. Комитетът дейно подпомага Българската православна църква в работата по паметниците на културата от религиозни характер в чужбина – особено Зографския манастир и др.

За подобряване работата в задграничните епархии бяха изработени „Основни положения", която бяха утвърдени от другаря министър.

3. На председателя на Комитета бе възложено да ръководи работата по изработване позиция по т.н. „екзархийски имоти" в Цариград и да ръководи делегацията, която евентуално ще води преговори с турската страна. Работата по подготовка на позиция е в ход.

4. По инициатива на Комитета, видни представители на Българската православна църква излязоха с печатен материал в „Църковен вестник" и разобличиха опитите на Скопие да оклевети покойния патриарх Кирил. Материалът събуди интерес и беше отпечатан и във вестник „Поглед".

II. БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

През 1979 г. Българската православна църква проведе редица мероприятия от обществен и църковно-икуменически характер. Съгласуване с Руската православна църква тя осъществя успешно важни инициативи по актуалните международни въпроси, по сътрудничеството с другите църкви и междуцърковни организации.

1. През м. януари, по нейна инициатива, заедно с другите изповедания в София се проведе протестно събрание, на което бяха осъдени плановете на Пентагона за създаване на неутронна бомба. През м. февруари Българската православна църква изпрати декларация до посолството на Социалистическа република Виетнам, в която заклейми китайския агресор и изрази солидарността си с героичната борба на виетнамския народ.

2. През м. декември патриарх Максим от свое име и от името на Синода изпрати писмо до видни ръководители на църкви и междуцърковни организация, с апел да се подкрепи световната акция на миролюбивите сили срещу намеренията на НАТО и Пентагона за разполагане на нови ракетноядрени оръжия в някои западноевропейски страни. По същия въпрос българския патриарх Максим и руския патриарх Пимен излязоха с обща декларация.

3. Мероприятие с особена важност бе проведената през м. ноември втора сесия на Работния комитет на Християнската миротворна конференция в София. На нея присъстваха редица духовни дейци, ръководители на конференцията, членове на международния секретариат – общо ..... души от ..... страни. Сесията осъди политиката на империализма в Близкия Изток. Тя даде пълна подкрепа на предложенията на СССР, направени в речта на др. Л. Брежнев в Берлин на 9 октомври. След завършване на сесията, президента на Християнската миротворна конференция д-р Карой Тот, заедно с група участници в сесията беше приет от др. Т. Живков.

4. Представители на Българската православна църква взеха активно участие в Международната извънредна конференции в подкрепа на Виетнам в Хелзинки, в заседанието на Международния секретариат на Християнската миротворна конференция в Будапеща и Западен Берлин, в Семинара за защита на децата в Конофлинген, Швейцария, в заседанието на Учебния отдел на Християнската миротворна конференция, в икуменическата среща „Карлови Вари IV", в специалната сесия за Близкия Изток в Ечмиадзин, СССР; на сесията на Централния комитет на Световния съвет на църквите в Ямайка, в сесията

на комисията за междуцърковна помощ, на световната конференция „Вяра, наука и бъдеще“ в Кеймбридж, САЩ; в Осмата генерална асамблея на Конференцията на европейските църкви на остров Крит, Гърция. По линия на Икуменическия младежки съвет, представители на Българската православна църква взеха участие във втората регионална конференция в Унгария и в Икуменическия семинар в ГДР и др.

5. И през изтеклата година Българската православна църква развиваше двустранните си отношения с другите църкви. Освен контактите с Руската православна църква, тя прие грузинския патриарх Илия II, кипърския архиепископ Хрисостомос, представители на различни християнски църкви от Япония, делегация от Икуменическия мисионерски център в Берлин и др.

6. През м. май представители на Българската православна църква взеха участие в традиционното поклонение в Рим на гроба на Кирил Философ.

7. Приети бяха като гости двама представители от управата на църквата „Сан Клементе“ в Рим. Това мероприятие е по програмата за популяризиране делото на Кирил и Методий.

8. Синодът на Българската православна църква оказа съдействие на екип от Байернската телевизия, ГФР, която през м. октомври засне филм „Православието в България“.

9. На Осмия световен конгрес на глухите във Варна присъстваха редица вярващи и духовници от чужбина. Представителите на Българската православна църква взеха положително участие в конгреса. Българската православна църква оказа гостоприемство на някои от делегатите.

Анализът на международната дейност на Българската православна църква показва, че освен с мероприятията от чисто църковен характер, тя откликва на актуалните събития от международния живот. В тази връзка нейната дейност е насочена към намаляване на напрежението в света, за мир и разведряване, против расизма и милитаризма, в подкрепа на влизането в действие на САЛТ-II, на предложенията на СССР за намаляване на въоръженията. Близкото взаимодействие с Руската православна църква даде възможност за още по-ефикасна изява на Българската православна църква в междуцърковните организации, издигна нейния престиж, което намира признание и висока оценка в много църкви, организации и дейци в различните страни.

III. ГЛАВНО МЮФТИЙСТВО

1. Главният мюфтия взе участие в конференцията „По-нататъшно укрепване мира и дружбата между народите“ в Ташкент, СССР, посветена на 10-годишнината на списание „Мюсюлманите и СССР“. Той даде и две интервюта за съветски издания, предназначени за разпространяване в арабските страни. На конференцията главният мюфтия е дал отпор на опитите на представителя на Духовното управление на мюсюлманите в Турция, който се опитал да оклевети нашата страна.

2. В СССР, Душанбе се проведе симпозиум, посветен на преселението на Мохамед от Мека в Медина. В него взеха участие трима български районни мюфтии. На симпозиума беше изнесен доклад за мюсюлманите в България.

3. На конкурс за методично и мелодично четене на Корана в Триполи, Либия взе участие районния мюфтия от Кърджали. По време на посещението си той е имал две срещи с генералния секретар на Ислямското дружество в Либия шейх Махмуд Субхи. На тези срещи Субхи е поставял провокационни въпроси, свързани със свободата на изповеданията в нашата страна. Районният мюфтия е дал съответен отговор.

4. През м. март нашата страна бе посетена от делегация от Иран – имам и лекар. Те искаха да присъстват на мюсюлманско клане на животни. Интересуваха се и от редица въпроси, свързани с положението на мюсюлманите в нашата страна. Главният мюфтия даде полезни отговори.

5. В края на м. юни главният мюфтия присъства на Осмия световен конгрес на глухите във Варна. Там той е имал среща и е разговарял с турския представител. Главният мюфтия е дал изчерпателен и аргументиран отговор на въпроси за свободата на изповеданията и по-специално за мохамеданското изповедание в нашата страна.

6. Интересна форма на контакт с чужденци, особено с арабските дипломати, е посещението на петъчните молитви в софийската джамия. Особен интерес към тях проявява либийския посланик. Главният мюфтия използва тези срещи за правилно разясняване политиката на нашата страна спрямо мохамеданското изповедание и свободата, която имат вярващите от това изповедание.

7. През м. май и август главният мюфтия направи посещения в Института за лечение на чужди граждани. Той оказа внимание на лекуващите се там граждани на мюсюлмански държави. Резултатите от това посещение са много положителни.

8. На 18 декември главният мюфтия и двамата членове на Висшия духовен съвет присъстваха на коктейла, организиран от арабските дипломатически мисии в София, по случай настъпването на 15 век на Исляма. В разговорите от страна на чуждите дипломати бе проявен интерес за броя на мюсюлманите и джамиите в България, за ремонта на софийската джамия, за оказване на материална помощ на изповеданието. Главният мюфтия даде аргументиран отговор.

Прегледът на международната дейност на Главното мюфтийство показва, че връзките му с мюсюлманското изповедание в СССР са добри. Те оказват положително въздействие на Главното мюфтийство. Положителен момент е и системното и аргументирано разясняване на политиката на нашата страна спрямо вярващите мюсюлмани, за разобличаване на вражеската пропаганда.

IV. КАТОЛИЧЕСКА ЦЪРКВА

1. Всяка година на 24 май в Рим се превежда тържествено честване – поклонение на гроба на Константин Кирил Философ в църквата „Сан Клементе“. В състава на делегацията от светски и духовни дейци тази година бяха включени и трима католически свещеници.

2. През м. септември във Варшава се организира международна среща по повод 40 години от нацисткото нашествие. От България взе участие католическият свещеник Купен Михайлов.

3. През м. септември в Долни Самоковец, Чехословакия, се състоя международен семинар, организиран от Берлинската конференция на католиците от Европа. Основната тема е била „отговорността на католиците в намаляване на политическото напрежение в Европа“. В семинара взе участие католическият свещеник Купен Михайлов.

4. Във връзка с 15-годишнината от основаването на Берлинската конференция на католиците от Европа в Берлин се проведе конференция. По настояване на председателя на Президиума на Берлинската конференция, осигурено бе участие на български делегат – католически свещеник.

Инициативите на тази организация се бойкотират от Ватикана. Това създава трудности. Католическите духовници се страхуват да участват в тях. Макар и минимално, участието на български католически свещеник е положителен факт.

V. ПРОТЕСТАНТСКИ ЦЪРКВИ

Централните ръководства на протестантските църкви се намират в капиталистическите страни – САЩ, Англия, Швейцария и др. Членовете на протестантските изповедания в България са малко на брой, но в системата на християнската религия, протестантите в световен мащаб идват по брой на второ място след католиците. Протестантските църкви от България поддържат връзки с ръководствата в чужбина. Техните прояви са от религиозен характер.

1. Петдесятна църква.

а) През м. март във Виена се проведе семинар на Европейските петдесятни църкви. В него взеха участие четири пастири от България.

б) През м. октомври във Ванкувър, Канада, се състоя Световната петдесятна конференция. В нея участваха Иван Зарев – председател на Петдесятната църква в България и още трима пастири.

в) През м. декември в Москва се проведе конгрес на баптистите. На него присъстваха двама пастири от България.

2. На няколко заседания на секцията за адвентистите за Европа и Африка, които се проведоха в Швейцария през 1979 г. взе участие председателят на тази църква в България пастир Никола Танев.

3. Председателят на Методистката църква пастир Ножаров също взе участие в конференция на неговата църква в Швейцария.

Участието на български протестантски пастири в тези мероприятия спомага да се отбиват клеветите срещу нашата страна.

VI. ИЗРАИЛТЯНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

Централният израилтянски духовен съвет няма официални международни връзки. Поддържат се някоя спорадични контакти.

1. По религиозните празници се получават честитки от някой религиозни общности, на които се отговаря. Понякога се получават и религиозни предмети.

2. При посещения в София религиозни дейци водят разговори. През 1979 г. в синагогата беше приета делегация, в състава на която влизаше и равинът Артур Шнеер от Ню Йорк.

3. Председателят на Централния израилтянски духовен съвет д-р Салватор Израел е взел участие в някои международни форуми. Той беше гост на европейската конференция на Еврейския световен конгрес в Копенхаген. Освен това д-р Израел беше поканен и в Прага и Братислава за културен контакт с евреите от тази страна. На път за Чехословакия в Белград е водил разговори с ръководителите на Съюза на еврейските общини в Югославия.

Във всички свои контакти, при срещи и посещения в синагогата на туристи от чужбина (техният брой е значителен), дейците от Духовният съвет разясняват правилно и положително отношението на социалистическата държава към евреите, както и подробности около спасяването на евреите в България през Втората световна война. Тази дейност спомага да се разсеят някои клевети, които вражески централи разпространяват срещу нашата страна.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 932, л. 2–12. Копие. Машинопис.

№ 109
План за работата на КВБПЦРК през 1980 г.

София, началото на 1980 г.

I. ВЪТРЕШНА ДЕЙНОСТ[97]

1. Да се проведе национално съвещание с пълномощниците на Комитета по окръзите.

Срок: 30 юни
Отг.: Попов, Младенов

2. Да се проведе заседание на Комисията при Комитета.

Срок: 30 септември
Отг.: Попов, Младенов

3. Да се изготви план във връзка с отпразнуването на великденските празници от Българската православна църква, който да се съгласува с ГК на БКП и други органи.

Срок: 20 март
Отг.: Маринчев

4. Да се проведат организационни мероприятия по обезпечаване на избора за нов митрополит в Сливен.

Срок: 1 март
Отг.: Попов, Маринчев

[97] В горния ляв ъгъл на листа има резолюция на Любомир Попов: „Др. Маринчев – дайте извадка от плана с техните задачи на отделните служители."

5. Да се съберат и анализират сведения за обредната дейност на Българската православна църква за 1979 година.

Срок: 30 май
Отг.: Младенов

6. Да се провежда контрол по изпълнението на мероприятията по програмите за 1300-годишнината и Кирил и Методиевото дело.

Срок: постоянен
Отг.: Маринчев

7. Да се провежда контрол по издаването и разпространението на църковните календари.

Срок: 30 декември
Отг.: Цветков

8. Да се изготви проект за църковно-народен календар, предназначен за църковните общини зад граница.

Срок: 30 юли
Отг.: Маринчев

9. С помощта на Министерството на финансите да се организира проверка-ревизия на 2–3 епархии по отношение строителството и реставрацията на паметниците на културата.

Срок: 30 октомври
Отг.: Маринчев

10. Да се упражнява контрол по организацията на учебния процес в Духовната академия и Семинарията.

Срок: постоянен
Отг.: Маринчев, Цветков

11. Да се подготви информация за организацията на работата от органите по религията с мохамеданското изповедание в СССР.

Срок: 30 януари
Отг.: Ил. Иванов

12. Да се проучи въпросът за изпращане на младежи мохамедани да следват в ислямско духовно училище в СССР.

Срок: 29 февруари
Отг.: Ил. Иванов

13. Да се проучи въпросът за подготовка на краткосрочни курсове за подготовка на имами.

Срок: 30 юни
Отг.: Ил. Иванов

14. Да се подготви и съгласува специална програма за честване, публикации и други мероприятия във връзка с настъпването на XV век на Исляма.

Срок: 31 март
Отг.: Ил. Иванов

15. Да се изготвят и проведат две сесии с районните мюфтии за разглеждане на задачите по изповеданието.

Срок: 25 февруари
Отг.: Ил. Иванов

16. Да се организират и проведат по мюфтийства конференции с имамите в страната.

Срок: 30 юни
Отг.: Ил. Иванов

17. Да се посетят всички районни мюфтийства и се проведат разговори с мюфтиите и пълномощниците за работата по мохамеданското изповедание.

Срок: 15 ноември
Отг.: Ил. Иванов

18. Провеждане на среща с ОНС град Пловдив и изясняване на спорните въпроси с католическите църкви в град Раковски.

Срок: 31 януари
Отг.: Цветков

19. Провеждане на среща с ОНС град Плевен и уреждане на жилищния въпрос на свещеника в село Малчика.

Срок: 15 март
Отг.: Цветков

20. Извършване на необходимото съгласуване и изпращане в Италия за печат на католическия служебник съгласно договорността с Ватикана.

Срок: 29 февруари
Отг.: Цветков

21. Изготвяне на справка за подготовката на кадри за католическата църква.

Срок: 31 май
Отг.: Цветков

22. Да се подготви справка по въпроса за искането на католиците за признаване на юридическа личност.

Срок: 30 април
Отг.: Попов, Цветков,
Младенов

23. Проучване на проблема за собствеността на протестантските църкви в Шумен, Тутракан, Варна и други, по които има претенции, че собственици в миналото били протестантски центрове в чужбина.

За Шумен – срок до 30 април.
За Тутракан – срок до 30 юни.
За Варна – срок до 30 септември.
Отг.: Младенов

24. Провеждане разговор с подходящи духовници за проучване на възможностите за издаване на книга за Кирил и Методий съгласно програмата. След написване на материалите да се окаже съдействие и да се работи за излизането на книгата на френски език до март 1981 година и да се разпространи тя в чужбина.

Срок: 30 март
Отг.: Цветков

25. Посещение на католическите църкви в Пловдивски окръг. Опознаване на духовенството. Изясняване на някои въпроси с местните административни власти.

Срок: 30 октомври
Отг.: Цветков

26. Посещение на униатските католически църкви намиращи се в южната, пограничната част на страната.

Срок: 30 ноември
Отг.: Цветков

27. Посещение на град Ямбол и по възможност село Правдино, където има да се решава въпрос за намиране дом на вярващите.

Срок: 15 октомври
Отг.: Цветков

28. Посещение в Габрово и съвместно разглеждане с ОНС на жалбите от вярващите в този град.

Срок: 31 януари
Отг.: Цветков

29. Посещение на ОНС – Варна във връзка с отчуждаване на молитвени домове.

Срок: 15 февруари
Отг.: Цветков

30. Посещение на ОНС – Стара Загора по повод отчуждаване имоти на петдесятни църкви.

Срок: 20 февруари
Отг.: Цветков

31. Посещение на ОНС – Пазарджик във връзка с изясняване въпроса с протестантските секти.

Срок: 15 април
Отг.: Цветков

32. Посещение на ОНС – Бургас за даване на указание по работата с протестантските изповедания.

Срок: 30 март
Отг.: Цветков

33. Посещение в Тутракан във връзка с отчуждаване на църковен имот.

Срок: 30 септември
Отг.: Цветков

34. Да се направят посещения на всички обекти за реставрация, предвидени за 1300-годишнината и да се вземат мерки за тяхното довършване.

Срок: 30 юни
Отг.: Маринчев

35. Да продължи настойчиво искането за преговори във връзка с опазването на ценностите и статута на Зографския манастир. При съгласие на гръцката страна да се проведат преговорите.

Срок: постоянен
Отг.: Попов, Маринчев

36. Да се организира изпращане на три поклоннически групи в Зографския манастир.

Срок: 30 октомври
Отг.: Маринчев

37. Да се продължи подготовката за преговори с Турция по екзархийските имоти.

Срок: постоянен
Отг.: Попов

II МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ

1. С оглед на възникналите трудности в някои Църковни общини в САЩ, да се изготви отделна програма с мероприятия за тяхното укрепване.

Срок: 29 февруари
Отг.: Попов, Маринчев

2. Да се направи посещение на църковните общини в САЩ, Канада и Австрия.

Срок: постоянен
Отг.: Попов

3. Да се окаже съдействие на Синода да организира курс по английски език за подготовка на свещеници.

Срок: 31 януари
Отг.: Маринчев

4. Да се оказва помощ на Синода и ръководствата на другите изповедания в провеждането на мероприятия във връзка с 1300-годишнината от основаването на България

Срок: постоянен
Отг.: Попов, н-к отделите

5. Да се обезпечи изпращането на групи от духовни лица за празника на Кирил и Методий в Рим, Солун и Истанбул.

Срок: 31 март
Отг.: Попов, Маринчев, Цветков

6. Да се предложи свещеник за църковната община в Аделаида – Австралия.

Срок: 30 май
Отг.: Маринчев

7. Да се организира редовно подготвяне на всички участници от Българската православна църква в международни църковни конференции и други прояви и навременно отчитане след тяхното завършване.

Срок: постоянен

Отг.: Попов

8. Да се обезпечат организационно всички посещения на патриарх Максим зад граница, които са предвидени за годината.

Срок: постоянен

Отг.: Попов

9. Да се обезпечи изпращането на наша делегация от духовници за СССР, Иран и Либия за участие в XV век на Исляма.

Срок: 15 септември

Отг.: Иванов

10. Да се посрещне и приеме като гост на Главното мюфтийство н[ачални] къ т на отдела за международни връзки по ислямска линия в Москва – Азам Алекбаров.

Срок: 30 май

Отг.: Иванов

11. Да се обезпечи изпращането на духовници – мюсюлмани на посещение в Мека, Саудитска Арабия.

Срок: 30 ноември

Отг.: Иванов

12. Да се направи посещение в Румъния и Унгария във връзка с изпълнение на мероприятията по програмата на Секретариата на ЦК на БКП за Кирил и Методий.

Срок: 30 април

Отг.: Цветков

13. Да се обезпечи участието на протестантски духовници на планираните от Комитета международни мероприятия.

Срок: постоянен

Отг.: Цветков

[*не се четат*][98]

Комитет по въпросите на БПЦ и РК

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 79, л. 1–9. Оригинал. Машинопис.

[98] Следват четири подписа вероятно на ръководителите на отдели на Комитета.

№ 110

Отчет на КВБПЦРК за работата по постъпилите жалби през 1979 г.

София, 11 февруари 1980 г.

През 1979 г. в Комитета са постъпили около 140 жалби. Около 90 от тях са по православна линия, 30 по линия на протестантските църкви, 20 по линия на мюсюлманското изповедание и малък брой жалби по линия на другите изповедания. По-голямата част от жалбите са за уволнения на църковни служители, ремонт и отчуждаване на молитвени домове и нарушения при извършване на култово-обредната дейност.

1. Жалби, касаещи трудовоправни отношения

Жалбите се отнасят за прилагането на Кодекса на труда, правилниците по прилагането му и Инструкцията за прилагане на Кодекса на труда спрямо църковните служители. В тази група най-много са жалбите за извършени уволнения – Борис Попов от Пещера, Иван Недев от Габрово, Добри Димитров от Първомай и др. Има молби за постъпване на служба, главно в православната църква, за изплащане на трудово възнаграждение – Валентин Ноцков от Благоевград и др. Една молба – на Давид Антипов от с. Татарица, Силистренски окръг е за увеличение на отпусканата от Министерството субсидия (тя се отпуска от годишната субсидия на Българската православна църква). Комитетът, съвместно с финансово-счетоводния отдел удовлетвори молбата.

2. Жалби, касаещи имуществено правни отношения

Най-голям брой в тази група са жалбите относно извършване на ремонт и отчуждаване на молитвените домове. Тези жалби имат сравнително най-сложен характер и решаването им изисква по-дълго време. Жалбите са насочени главно срещу действията на местните народни съвети по прилагане на Закона за териториалното и селищно устройство и правилника за прилагането му. Ремонтите се извършват главно от православната църква. Жалбите се подават главно, когато народните съвети спират ремонта поради нарушаване на закона. Тези жалби се разглеждат съвместно с ОНС и пълномощниците на Комитета. Отчуждават се главно имоти на протестантските църкви. Споровете са главно по начина на обезщетяването – в пари или в имот.

3. Жалби по култово-обредната дейност

Споровете по тези жалби се основават главно на прилагането на Правилника за погребенията, уставите на изповеданията, актовете на местните народни съвети. Получени са жалби за издигане в по-висок църковен сан, по опазване и поддържане на молитвените домове, по требите, за неморални прояви на свещенослужители, за уволнения на съпруги на свещенослужители и др.

4. Жалби по одобряване на устави

Получени са няколко жалби от членове на протестантските църкви, които искат Правителството да одобри уставите им, като с това им се даде и качеството на юридическа личност, съгласно чл. 6 от Закона за изповеданията.

Всички жалби се разглеждат в определения от указа срок. Някой жалби по т. 2 са просрочени, поради сложния им характер. Голяма част от жалбите се решават съвместно с пълномощниците на Комитета от окръжните народни съвети. Когато е необходимо служителите на Комитета на място решават въпросите. В тези случаи също се търси съдействието на местните държавни органи.

През 1979 г. служители на Комитета не са отправяли жалби. Не са получени жалби и от служители на Министерството.

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 934, л. 1–2. Копие. Машинопис.

№ 111

Предложение от министъра на външните работи Петър Младенов до ПБ на ЦК на БКП за увеличаване с 4 бройки щата на КВБПЦРК във връзка с активизирането в международен план на исляма и Католическата църква

София, февруари 1980 г.

Другари,

С последния период се активизира силно в международен план дейността на някои религии. Достатъчно е да се спомене развитието в Иран, където аятолах Хомейни оглави недоволството на народа и борбата срещу проамериканския и тираничен режим на шаха и установи т.н. „ислямска република“, която има за своя открита политическа линия „износа“ на мохамеданската религия. В същото време контрареволюцията и империалистическата намеса срещу революцията и завоеванията на афганистанския народ използват исляма и се мъчат да вършат своето дело с мохамеданска маска. Известни са усилията, които прави Муамар Кадафи, независимо от антиимпериалистическата насоченост на политиката на Либия, да прокарва идеята за така наречения „ислямски социализъм“.

В Европа за първи път в историята на католическата черква беше избран за папа славянин – полският кардинал Войтила. Изминалият период от избора на новия папа Йоан Павел II досега ясно показа антисоциалистическият и антисъветски курс на Ватикана, при това провеждан много активно, дори агресивно. Посещението на папата в Полша и събитията, които се развиха там, активността на папата и по отношение на други европейски социалистически страни като Чехословакия и Унгария, антисъветските прояви по отношение

на бившите униатски епархии в Западна Украйна, доста ясно очертават плановете на Ватикана, които не може да има съмнение, че са изработени в империалистическите центрове. В същия порядък и интерес представлява и последната стъпка на папа Йоан Павел II – неговата енциклика от края на годината, с която обяви Кирил и Методий за „съпокровители" на Европа. Това е един дълбоко замислен и с много цели ход, също така с нескрита насоченост към „православните", а и другите социалистически страни в Европа.

Не се спирам на добре известните също така много активни прояви на ционизма, защото специално за нашата страна той няма база.

Тази засилена активност на някои религии в международен план, тяхното все по-голямо използване от империалистическите центрове срещу нас, налагат много по-пълно да се следят тези явления, много по-активно да се наблюдават и насочват контактите на верските общности у нас и тяхното участие в международни инициативи. При това естествено е да се допуска възможността засилената дейност в това отношение извън страната да даде някога отражение и вътре, което налага да се заостри вниманието и бдителността.

При една неотдавнашна консултация със съветските другари стана известно, че те са предприели някои мерки да се подобри работата на правителствения орган, Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР. От скоро време е бил увеличен значително персонала на Съвета в центъра, като са формирани някои нови отдели: за ислямски международни връзки, за Католическата църква, статистика и анализ и отдел за информация – с пропагандни и контрапропагандни задачи.

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове при Министерството сега има освен председателя четири политически служители, всеки от които завежда по един от следните сектори: православна църква, мохамеданско изповедание, католическа църква и протестантски секти, културни паметници от религиозен характер. Освен тях Комитетът има юрисконсулт, който работи по правните въпроси (такива въпроси възникват и от жалби и писма на граждани). Целесъобразно ще бъде да се увеличи съставът на Комитета с още 4 служители – 3 от тях да подсилят с по един служител работата по верските общности – православната църква, мохамеданското изповедание и католическата църква и протестантските секти. Четвъртият служител да получи задачи, свързани с информацията, пропагандата и контрапропагандата. На този етап с назначаването на още 4 служители Комитетът ще бъде подсилен и укрепен и по-добре ще може да изпълнява своите функции.

Предлагам Политбюро да приеме следното

РЕШЕНИЕ:

Увеличава се с 4 бройки щата на Министерство на външните работи, с които да се подсили съставът на Комитета по въпросите на Българската

православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи.

Министерство на финансите да отпусне фонд работна заплата.

С другарски поздрав:
(П. Младенов)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 90, л. 1–4. Копие. Машинопис.

№ 112

Информация от Дженю Енев, пълномощен министър, и Мирчо Иванов, втори секретар при единното дипломатическо представителство на НРБ в Чехословакия, до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП „относно състоянието на религията в ЧССР и политиката на Чехословашката комунистическа партия за неутрализиране на нейното влияние“

Прага, 7 март 1980 г.

За служебно ползване!

Във връзка с изготвянето на настоящата информация проведохме разговори с др. Юри Вархолик – зам. завеждащ отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на ЧКП и със завеждащ Секретариата по църковните въпроси при Правителството на ЧССР др. Карел Хруза и негови сътрудници.

Чехословашките другари изтъкнаха, че през последните години ЧКП отделя все по-голямо внимание за възпитанието на социалистическия начин на живот и разгръщане на широка идейно-просветна дейност за разпространение на научно-материалистическия мироглед. В политиката си по отношение на църквата партията изхожда от необходимостта да се уважават религиозните чувства на вярващите и от обстоятелството, че те изцяло са обхванати и участват в строителството на развитото социалистическо общество.

Активизирането на външните и вътрешни антисоциалистически елементи през кризисния период 1968–1969 г., усилията им да използват вълната от чехословашки емигранти за водене на антидържавна дейност за подкопаване доверието на трудещите се във възможностите на реалния социализъм, както и постоянният стремеж на Ватикана за стабилизиране позициите на църквата в Чехословакия обуславят необходимостта от засилване на идеологическата и просветна дейност на ЧКП, обществените организации и институти и пр. сред трудещите се.

Интересно е да се отбележи, че усилията на Ватикана се подкрепят и от някои западни дипломатически представители акредитирани в ЧССР. Най-интересен в това отношение е случаят с новоназначения посланик на

САЩ в Прага, който след връчваното на акредитивните си писма на др. Хусак направи официално посещение на кардинала Томашек, след което посети председателя на правителството на ЧССР Д. Щроугал и т.н.

Последователната линия на партията за неутрализиране влиянието на църквата е обусловена и от многообразието на действащите в ЧССР общо 18 религии, които разполагат с голям брой църкви, а именно:

Римокатолическа	-	5400 църкви
Гръцко-католическа (главно в Източна Словакия)	-	260
Хусистка – в ЧСР	-	420
Православна	-	140
Еврейска – действащи синагоги	-	22
Чешко братство – евангелисти	-	270
Слезка евангелистка	-	20
Методистка	-	12
Баптистка	-	16
Унитаристка	-	4
Адвентистка	-	32
Старокатолическа	-	4
Новоапостолска	-	1
Християнски събор	-	5
Словашка евангелистка	-	340
Реформистка християнска (унгарци)	-	200
Общо		6946

В ЧССР към настоящия момент има 4561 попове – от които 2617 в ЧСР и 1944 в ССР. През 1950 г. общият брой на поповете е бил 5346, т.е. с 1000 повече по сравнение със сегашното състояние.

В страната действат 6 богословски факултета: 2 на католическата и по един на хусистката, евангелистката, православната и словашката евангелистка църкви, които са посещават от 472 студенти (за 5-годишен курс на обучение).

В Чехословакия няма монаси, но има 6500 монахини, от които 2500 са възраст над 50 години.

В системата на религиозното обучение в училищата са обхванати 6,5% ученици в ЧСР и 37% ученици в ССР.

Броят на епископите общо за републиката е 27 – 5 католически, 3 евангелистки и 3 православни.

Църквата разполага с 26 печатни издания, от които 19 в ЧСР и 7 в ССР.

Сред 18-те църкви (религии), които функционират в ЧССР доминиращо влияние има католическата църква.

Общата цифра на католиците в страната е около 4,5 милиона.

В някои области влиянието на католическата църква е слабо изразено, особено в работническите центрове, където е силна работническата класа. Но има и региони (Словакия, Моравия), където и днес църквата има силни позиции. Това явление си има своите исторически корени: начина на живот, жизненото равнище, силното влияние на религията по времето на Австро-Унгарската империя и т.н.

Посочената цифра – 4,5 милиона католици, не обхваща типизацията на вярващите. При нейното определяне чехословашките компетентни органи изхождат главно от статистическите данни за участието на гражданите в религиозните обреди – сватби, кръщавки, бракове, смърт и под. В ЧССР доминантният тип вярващи католици, т.е. посещаващите църквата предимно по време на коледните и великденските празници, постепенно загубва връзките си с църквата.

Докато през 50-те години две трети от населението на страната е водело интензивен църковен живот, то последните социологически изследвания показват, че колебаещите се представляват 27 процента от всички католици.

Броят на най-последователните католици, които са изцяло под влияние на църквата е малък – това са предимно стари хора, селско население и др., върху които научно-техническия прогрес и жизненото равнище имат слабо влияние.

Друга голяма църква е хусистката църква, възникнала през 20-те години на нашия век и имаща за първообраз американската църква, т.е. национално-католическата църква, откъсната от Ватикана. През 1950 г. тя е разполагала с 900 хиляди вярващи, а през 1978 г. техният брой е възлизал на 475 хиляди. Обаче и тук общата цифра не отразява диференциацията на вярващите и броят на най-привързаните към църквата намалява.

Други църкви с определено влияние в религиозния живот са евангелистката, православната (180 хиляди вярващи), чийто главен район на действие е Източна Словакия и гръцко-католическата с над 130 х[ил]. вярващи. До 50-те години тази църква ориентира своите вярващи към другите църкви. През кризисния период обаче (1968 г.) тя активизира своята дейност на антисоциалистическа основа. И сега тази църква внася и поддържа напрежение сред населението, предизвиква разпри и скандали сред православните. Партийните и държавни органи по места отделят голямо внимание за неутрализиране на нейната дейност.

Другите църкви в Чехословакия са с малък брой вярващи – еврейска (7000 хиляди), баптисти (10 000 хиляди), старокатолическа – 800 души и т.н. Освен официално съществуващите 18 църкви на територията на страната действат и 16 нелегални религиозни секти, които са с по няколко десетки вярващи. Тези секти са възникнали още от времето на Първата република, вече се разлагат от собственото си бездействие и са оставени на изживяване.

През кризисния период обаче се появиха две нови секти – йеховисти и сектата на т.нар. „принципни хора“, които са с определена антикомунистиче-

ска насоченост. Против тези секти в ЧССР се води твърда и последователна политическа борба. В случаите, когато те активизират антидържавната си дейност, се прилагат и административни мерки. Често пъти компетентните органи на ЧССР се срещат с абсолютния фанатизъм на йеховистите, който не може да се преодолее и с административни и с други мерки.

Определени политически проблеми създава и евангелистката църква. В тази църква работи голяма група попове, които са на антисоциалистически позиции и искат от вярващите да споделят политическите им възгледи и да минават на техни позиции. Партийните и държавни органи по места са работили упорито за диференциация сред поповете на тази църква, в резултат на което голяма част от тях са минали на лоялни позиции. В това отношение важна роля играе и съществуващото законно правило, според което всеки свещеник в страната трябва да притежава съответен документ от областния народен съвет (разрешително) за упражняване на църковната си дейност. Според същия закон, ако свещеникът заема антидържавна позиции, ОНС отнема съгласието си. По този начин по-голямата част от евангелистката попщина е загубила това съгласие. Сегашното ръководство на тази църква трезво прецени обстановката, зае лоялна позиция и дори въведе правило за отстраняване на такива свещеници на теологическа основа. Такива са положителните резултати на повече от десетгодишната последователна конкретна работа на партията сред ръководството на тази църква.

Централният комитет на ЧКП, чехословашкото партийно и държавно ръководство отделят голямо внимание на атеистичното възпитание. Решенията на XIV и XV конгрес станаха главна основа на сегашната политика на партията и държавата спрямо църквата и за борбата срещу религиозната идеология. Фактите показваха, че в кризисния период в църквата взеха авангардна позиция реакционните елементи. Затова XIV и XV конгреси поставиха задача да се обезпечи порядък в църковната политика: да се спазват държавните закони, църковните ръководства да бъдат лоялни към държавата, т.е. да се подготвят оптимални условия за притъпяване влиянието на религиозната идеология.

Във връзка с поставените от XIV конгрес задачи в това направление Централният комитет на ЧСП изработи дългосрочни концепции за атеистично възпитание. Президиумът на ЦК на ЧКП е приел два документа и няколкократно е изслушвал доклада за състоянието на религията а ЧССР.

Направените изводи показват, че вярващите в страната днес напълно са заети в строителството на социализма, те са вече онази част от населението, с която идеологическият противник не може да манипулира така, както той би искал и е очаквал.

По този повод сам Войтила е заявил, че „католицизмът в Чехословакия е пред инфаркт“ и е предлагал на папа Павел VI да обяви страната за мисийна територия, т.е. католицизмът като цяло да поеме така да се каже шефство над нея и ѝ оказва помощ. Сега в качеството си на папа Войтила прави всичко за активизиране на католицизма в ЧССР, като открито заплашва епископите, че ще носят историческа отговорност за този упадък и ги предупреждава за евентуално изгонване от църквата.

В тон с критиките на Войтила са и нападките на западната пропаганда срещу църковната политика в Чехословакия, която се характеризира като „нарушаване правата на човека“ и Хелзинкските договорености. В това направление антисоциалистическата пропаганда бе засилена през 1979 година с оглед да се активизират усилията на т.н. „дисиденти“ за подстрекаване на вярващите против социалистическия начин на живот и политиката на ЧКП.

Понастоящем ръководствата на всички – 18, църкви в ЧССР имат лоялно отношение към партията и държавата. Тези ръководства стоят единодушно на платформата на лоялното сътрудничество с държавата. Например ръководствата на църквите имат свой подход към ВОСР и са отбелязали в църковните календари всички партийни празници. По време на великденските празници през 1979 г. тези ръководства излязоха с обща декларация, в която подчертаха, че никой няма право да говори от името на църквата и да взема отношение по църковните въпроси, като заявиха, че отношение по тези въпроси и изявления от името на църквата могат да правят само ръководствата

Всички църкви се отказаха от подкрепа на движението на хартистите, за което кардинал Томашек бе остро критикуван от Ватикана.

Във всички приети документи на ЦК на ЧКП във връзка е атеистичната пропаганда се посочва, че борбата с религията и ограничаването на нейното влияние е борба политическа, борба за позицията на личността. Затова е дадена линия цялостното атеистично възпитание да се води на политическа, идеологическа основа, а не с прилагането на административни мерки, които трябва да останат като най-последна мярка, която да се прилага в изключителни случаи.

В утвърдените документи от Президиума на ЦК на ЧСП се посочва също, че борбата с религията не е въпрос на спорадични акции, а трябва да бъде дългогодишна, последователно провеждана кампания, важно звено от комплексната идеологическа дейност на партията.

Документите съдържат вътрешно-партийни задачи, задачи за министерствата на просветата на ЧСР и ССР, които са задължени да обезпечат преподаването на атеистичното възпитание като самостоятелна дисциплина (в 27 факултета атеизмът се преподава като основен предмет). Специфични задачи получи Министерството на народната отбрана, което в продължение на две години работи върху оформянето мирогледа на младежите, а така също обществените организации: Комитетът на жените, профсъюзите, Червеният кръст, научните институти средствата за масова информация и т.н.

Народните съвети по места чрез домовете на културата и др. се задължиха да разработят и прилагат 29 нови форми на тържествени обреди: бракове, празник на новороденото и т.н.

По този начин борбата с религията получи единна концепция, в нея се ангажираха административните органи по места, масовите организации, различни министерства, ведомства и институти.

Всички областни комитети на ЧКП имат своя собствена дългосрочна програма за атеистичното възпитание на трудещите се и са задължени

веднъж годишно да обсъждат на заседание на Президиума на ОК на ЧКП нейното осъществяване в живота.

За съжаление ЦК на ЧКП е констатирал, че борбата против влиянието на религията понякога страда от сериозни, главно субективни грешки, произтичащи от привързаността и нетърпението на някои партийни работници, които стигат и до крайности с негативни последици. Убедени, че се борят принципно за реализиране на партийната политика, те забравят, че вярващите са солидно защитени от действащите в страната закони, с грешките си подхранват с факти и доказателства пропагандната кампания на радиостанции от типа на „Свободна Европа" и др. и фактически принуждават вярващите да мислят, че ръководството на партията заблуждава, че истината се казва от вражеските радиостанции.

Други неблагополучия в това направление са регистрирани по линията на образованието. В чехословашките училища църковното образование е факултативно. Преди години свещениците са настоявали преподаването да се води в църквите. Изхождайки от обстоятелството, че училището за свещеника е чуждо работно място, където е стеснен кръгът на потапянето на учениците в църковната атмосфера, компетентните чехословашки органи не са уважили исканията на църквата.

За религиозното обучение на ученика в ЧССР се иска съгласието на двамата родители (обикновено в срок една седмица преди завършването на учебната година). През този период именно се активизира дейността на училищните ръководства за снижаване процента на обхванатите от религиозното обучение ученици, дори се организира съревнование за намаляване броя на учениците посещаващи религиозни занятия. Тези действия на училищните ръководства и особено кампанията за уговаряне и заплахи на родителите дават отрицателен резултат, защото официално родителите се съгласяват с доводите на учителите, но на практика след това църквата организира тайно обучение по домовете и пр., изпълнявайки указанията на Ватикана: на училищните форми за прекратяване на религиозното обучение да се противопоставят контраформи за неговото осъществяване.

Днес в ЧССР във всички форми на партийното възпитание фигурира атеистичният елемент. Само във вечерните университети и училищата съществуват 2000 звена с 45 хиляди слушатели. Издават се цяла редица публикации на общество „Знание", което е специализирано в това направление. Води се последователна антирелигиозна пропаганда от всички масови организации и институти на всички равнища, навсякъде.

За последните 8 години в ЧССР кръщавките (църковни) бяха снижени с 22%, което е внушителна цифра, като се има предвид демографския взрив в ЧССР (страната е на трето място в Европа по средна раждаемост) – по 290 000 новородени годишно.

Последните данни за 1979 година показват следното участие на гражданите в религиозните обреди:

– кръщения – 50.8% общо за ЧССР, от които 36.3% в ЧСР и 76.6% в ССР;

– бракове – общо 29%, от които 16.8% за ЧСР и 89.6 в ССР;

– погребения – 54.5% в ЧСР; 89% в ССР или общо за републиката 64%.

Най-незначително е снижен само броят на погребалните обреди, което до голяма степен се обяснява със специфичните емоционални последствия и вековни традиции.

Посочените данни дават основание да се направи извод, че дългосрочните концепция на ЦК на ЧКП за атеистичното възпитание на трудещите се изпълнява успешно и че постоянно нарастващата ръководни рода на партията, успехите на страната в изграждането на развитото социалистическо общество, непрекъснатото повишаване жизненото равнище на народа и големия подем след кризисните години в областта на културата, науката и образованието са най-сигурната гаранция за по-нататъшното възпитание на трудещите се в социалистически дух, за неутрализиране и намаляване влиянието на църквата в ЧССР.

Д. Енев
М. Иванов

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 863, л. 2–11. Оригинал. Машинопис.

№ 113

Писмо от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до завеждащия групата за задгранична пропаганда на ЦК на БКП в отговор на искана информация за разработвани материали относно външнополитическата културно-информационна и пропагандна дейност

София, 15 май 1980 г.

Другарю Марков,

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове не се занимава пряко с пропагандна дейност в страната и чужбина. Той участва и подпомага международната активност на Българската православна църква и другите изповедания и в този смисъл участва в такава дейност.

В програмата за популяризиране и пропагандиране делото на Кирил и Методий се предвижда Синодът на Българската православна църква да направи някои издания, да проведе мероприятия и окаже съдействие в това направление. Комитетът съдейства за организирането и изпълнението на тези мероприятия.

Комитетът отделя сериозно внимание по организацията и подготовката на духовни лица (делегати) за участието им в международни религиозни конференции, съвещания и научни срещи, където те в рамките на разглежданите религиозни проблеми участват в делото за укрепването и защитата

на мира и сътрудничеството между народите, отстояват нашето национално достойнство и същевременно пропагандират материалния и духовен напредък на нашата страна.

По инициатива и със съдействието на Комитета във връзка с активизиране на исляма Главното мюфтийство ще направи няколко издания. Те ще бъдат разпространени в чужбина, за да разсеят някои клевети срещу нашата страна и ще изиграят също пропагандна роля.

Комитетът също така оказва помощ на църковните общини на Българската православна църква в чужбина за изпълнение на пропагандно-патриотични задачи.

Комитетът всяка година дава съдействие за участие на църковни дейци – правоверни и католици в делегацията за честване на 24 май в Рим, където се извършва поклонение на гроба на Кирил. Тези честванията освен, че са израз на почит към делото на двамата братя Кирил и Методий същевременно дават възможност да се оказва отпор на необоснованите исторически стремежи на нашата западна съседка.

Комитетът засега няма обособено звено, което да работи по информационно-пропагандните задачи.

По всички тези въпроси Комитетът работи в близко взаимодействие и съгласуване със съответните държавни и обществени органи като Комитетът за култура, отделите „Печат и информация“ и „Културно сътрудничество“ на Министерството, Агенция „София прес“, Славянски комитет и други.

Комитетът обменя опит и съгласува цялостната си дейност с ведомствата по религиозните въпроси на братските социалистически страни. Всяка година се провежда закрито съвещание, на което се разглеждат най-важните актуални въпроси. Правят се съвещания и по отделни проблеми. Възникнали текущи въпроси се съгласуват и на двустранна основа.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 77, л. 4–5. Оригинал. Машинопис.

№ 114

Докладна записка от Любомир Попов до министъра на външните работи Петър Младенов относно проведено национално съвещание с пълномощниците на КВБПЦРК при окръжните народни съвети[99]

София, 8 декември 1980 г.

Другарю Министър,

С настоящата записка искам да докладвам за националното съвещание с пълномощниците на Комитета в окръзите, което се състоя на 5 декември т.г. в заседателната зала на Окръжния народен съвет в София.

Както Ви докладвах предварително, съвещанието свикахме заедно със Съвета за териториално и селищно устройство при Министерския съвет след съгласуване с отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП.

В съвещанието участваха пълномощниците на Комитета (зам.-председатели или секретари на изпълкомите) от всички окръзи с изключение на Силистренски, Русенски и Търговищки. В деня на съвещанието валя сняг в цялата страна и вероятно по тази причина пълномощниците от тези три окръга не успяха да пътуват до София. Поканени бяха и присъстваха другарите от Градския общински народен съвет в София и районните народни съвети, които работят по въпросите на вероизповеданията.

От някой от окръзите участваха по двама души – пълномощника и съответния началник на управление или отдел.

На съвещанието изнесох информация аз за състоянието на работата с отделните верски общности. Засегнах най-напред вътрешните аспекти, а след това и международните моменти с религията в последно време – Иран, Афганистан, Либия, Полша, Ватикана и т.н. Също въпросите по запазване на културните ценности от религиозен характер и по-специално по изпълнението на Постановление № 40 на Министерския съвет от 16.7.1980 г.[100]

След моята информация се изказаха представители от Бургас, Стара Загора, Ямбол, Велико Търново, Михайловград[101] и Кремиковския район в София. В тези изказвания бяха поставени някои конкретни въпроси по работата с изповеданията като например – ремонтите на църквите, джамиите и други молитвени домове, опитите на протестантите да работят с децата, провеж-

[99] В горния ляв ъгъл на листа има резолюция: „Докладвано на др. министър. 12.XII.80 г."

[100] Постановление на МС № 40 от 16 юли 1980 г. „За подобряване работата по разкриване и опазване на националните културни ценности". Чл. 2, ал. 2 се отнася до ценностите собственост на религиозните общности и гласи: „Предлага на Светия синод и на другите религиозни общности, на църквите и на манастирите да приведат в известност притежаваните от тях икони и други културни ценности и да вземат специални мерки за правилното им съхранение. Препоръчва особено ценните за националната ни култура паметници да се предават за съхранение в музеите или художествените галерии със съгласието на църквите, манастирите и другите религиозни общности, които си запазват собствеността." – ЦДА, ф. 136, оп. 73, а.е. 43, л. 2.

[101] Дн. Монтана.

дането на задушницата и погребенията, някои прояви на сектата „Божия църква“, увеличението на броя на кръщавките в някои манастири, могат ли да бъдат викани от вярващите свещеници по домовете и др.

След изказванията аз дадох разяснения по поставените въпроси и изложих отново накратко текущите задачи по работата с изповеданията.

След това направи изказване др. Олга Чиляшева, сътрудничка на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП, която работи по тези въпроси в отдела. Др. Чиляшева засегна и разви два въпроса – за работата по атеистичното възпитание (решението на Секретариата на ЦК) и по обредната практика – гражданските ритуали.

За да се улесни работата с вероизповеданията, Комитетът подготви и отпечата един сборник на всички нормативни актове по тази материя. Сборникът е ценно помагало, защото някои от актовете са издадени много отдавна и не могат да се намерят – например Законът за изповеданията е от 1950 г., а уставите на Българската православна църква и на мохамеданското изповедание са от 1951 година.

Сборникът съставихме и редактирахме служебно в Комитета, а беше отпечатан в 500 екземпляра в печатницата на Министерството, без да се изразходват средства. На пълномощниците бяха предадени екземпляри за ползване от Окръжните комитети, органи и служби, които работят с вероизповеданията и по 1 екземпляр за всяка селищна система на Окръжния народен съвет. Имаме намерение в бъдеще сборника да бъде отпечатан в около 5000 бройки, за да бъде изпратен във всяко кметство.

Отпечатването на сборника беше посрещнато с голямо задоволство от пълномощниците, а и от владиците, на които също изпратихме по 1 екземпляр. Синодът изпрати благодарствено писмо с предложение да се издаде в по-голям брой, за да се задоволят и техните нужди.

След съвещанието редица пълномощници изразиха задоволство от провеждането на съвещанието и снабдяването им със сборника, което ще ги улесни в бъдещата им работа.

С уважение
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 71, л. 5–7. Оригинал. Машинопис.

№ 115

Справка на КВБПЦРК за изпълнението на т. 8 от решението на Политбюро за подобряване на работата с българската емиграция в чужбина

София, 10 декември 1980 г.

Точка 8 гласи:

„Комитетът по въпросите на БПЦ и религиозните култове да вземе срочни мерки за подобряване на свещеническия състав на църквите на Св. синод в чужбина и да активизира дейността по църковна линия. До края на 1980 година да бъдат направени конкретни предложения в тази насока, включително и за финансовото осигуряване на тези мерки".

Направено е следното:

Организиран е курс по английски език за духовници подходящи за работа в чужбина. Първата група ще започне занятия след 1 януари 1981 година.

По препоръка на Комитета Синода назначи епископ за Западна Европа със седалище в Будапеща, който от началото на 1980 година функционира. Преди няколко дни Синодът назначи свещеници за църковните общини в Лондон и Мюнхен, където досега нямаше свещеници. Подменят се с нови и свещениците във Виена и Букурещ. Прави се смяна също на секретаря на митрополията в Акрон (САЩ) и се назначава свещеник в новоизградената църковна община във Вашингтон (САЩ). За тази община Синодът купува сграда за църква.

Отпуснати бяха 50 хил. долара на църковната община в Ню Йорк за обзавеждане на културния клуб. Синодът ще съдейства и за постепенното обзавеждане на църквата в този град.

Назначен е свещеник на вакантното място в църковната община в Аделаида – Австралия. Той чака виза.

През януари 1981 година ще се проведе двуседмичен курс за подготовка – главно историко-политическа на свещеници, които са вече назначени за работа в чужбина.

През лятото на настоящата година Славянския комитет и Синода изпратиха (при наша организация) малък състав от певци и двама актьори, които при голям успех изнесоха в църковните общини в САЩ и Канада патриотичния спектакъл „За теб Българийо свещена". Квартетът певци участва и в религиозни служби.

За настоящата година се обсъжда тържествено честване на 1300-годишнината, за което освен представители на другите православни църкви да бъдат поканени и български духовници, работещи в чужбина заедно с по 2-ма представители на всяка църковна община.

Предвижда се през първата половина на 1981 година 2-ма представители на Комитета да посетят църковните общини в САЩ и Канада за изучаване на

положението с оглед вземане на нови мерки за активизиране и подобряване на работата в духа на решението.

Внесено е предложение за финансово обезпечаване.

[*не се чете*]

АМВнР, ф. 10, оп. 13, а.е. 935, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 116

Състав на междуведомствената комисия към КВБПЦРК, сформирана въз основа на Разпореждане № 321 на Министерския съвет

София, 1980 г.

1. Любомир Попов – зам.-министър на външните работи, председател на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове – председател.

2. Антон Мусаков – представител на Министерството на вътрешните работи – член.

3. Любен Велинов – представител на Министерството на правосъдието – главен секретар в Министерството – член.

4. Петко Петков – представител на Комитета по труда и работната заплата – член.

5. Андрей Ирманов – представител на Националния аграрно-промишлен съюз – главен секретар на Съюза – член.

6. Лиляна Георгиева – представителка на Съвета по териториално и селищно устройство при Министерския съвет – съветник в Министерския съвет – член.

7. Иван Кьосев – представител на Комитета за култура – член.

8. Георги Димитров-Гошкин – председател на Националния съвет за мир – член.

9. Паунка Гочева – зав. отдел в Националния съвет на Отечествения фронт – член.

10. Боян Скопаков – началник отдел в Министерство на финансите – член

11. Николай Мизов – проф. по научен атеизъм – член.

12. Иван Димитров – дирекция „Международни връзки и договаряне на международна и културна дейност“ – член.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 80, л. 17–18. Оригинал. Машинопис.

№ 117

Отчет на КВБПЦРК за работата с жалбите, постъпили през 1980 г.

София, 22 януари 1981 г.

Общият брой на жалбите, получени в Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове през изтеклата 1980 г. е 145. По-голяма част от тях са по линия на православната църква – 95, останалите са по линия на протестантските църкви – 30 и по линия на мюсюлманското изповедание – около 20.

По-голямата част от жалбите са за уволняване на църковни служители, ремонт и отчуждаване на молитвени домове и нарушения при извършване на културно-обредна дейност.

Във връзка с характера на работата на Комитета жалбите могат да се характеризират по следния начин:

1. Жалби, касаещи трудовоправни отношения

От този вид жалби са постъпили около 70. Те се отнасят за прилагането на Кодекса на труда, правилниците по прилагането му и Инструкцията за прилагане на Кодекса на труда спрямо църковни служители. От тях най-много са жалбите за уволняване от работа – Христо Кандев от гр. Велинград, Климент Ангелов от София, Илийка Томова от гр. Троян и др. При всички случаи Комитетът е вземал отношение по поставените въпроси и своевременно е уведомявал молителите за решенията си.

2. Жалби, касаещи имуществено правни отношения

Общият брой на този вид жалби е 44. В тази група спадат жалбите относно извършване на ремонт и отчуждаване на молитвени домове. Жалби се подават, когато народните съвети спират ремонта поради нарушаване на закона. При разглеждане на тези жалби се взема и мнението на ОНС и пълномощниците на Комитета. Малка част от жалбите са за отчуждени имоти на протестантските църкви – гр. Тутракан, Ямбол и др.

3. Жалби от културно-обредната дейност

Получените жалби през годината от този вид са 27. При тях се разглеждат въпроси, свързани с нередности при прилагане на Правилника за погребенията, уставите на изповеданията и др. Получени са и жалби за опазване на молитвени домове, за неморални прояви на свещенослужители, за уволнения на съпруги на свещенослужители и др.

4. Жалби за одобряване на устави

За разлика от други години през тази е получена само една такава за узаконяване на Евангелската петдесетна църква.

Всички жалби получени в Комитета се разглеждат в определения от указа срок. За по-бързото решаване на някои въпроси се налага служители от Комитета да решават въпросите на място, със съдействието на местните държавни органи. В повечето случаи се търси съдействието на пълномощниците на Комитета от Окръжните народни съвети в страната.

През 1980 г. няма постъпили жалби от служители на Комитета, а също и от служители на Министерството.

Комитет по въпросите на БПЦ и на религиозните култове

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 324, л. 3–5. Копие. Машинопис.

№ 118
План за работата на КВБПЦРК през 1981 г.

София, 9 февруари 1981 г.

I. ОБЩИ МЕРОПРИЯТИЯ

1. Да се изготви предложение за кадрово и организационно укрепване на Комитета, с оглед нарастващите изисквания към него в международен план и за постигане на по-голяма ефективност.

СРОК: 10 февруари
ОТГ.: Любомир Попов

2. Да се направи предложение пред Ръководството на Министерството за отпечатване в 5000 броя на Сборник с нормативни материали по религиозните въпроси, за да бъде снабдено всяко кметство в страната.

СРОК: 30 март
ОТГ.: Любомир Попов

3. Да се проведе заседание на Комисията при Комитета.

СРОК: 30 ноември
ОТГ.: Любомир Попов

4. Да се направи предложение за провеждане на съвещание с пълномощниците на Комитета в окръжните народни съвети.

СРОК: 30 септември
ОТГ.: Любомир Попов

5. Да се съберат и анализират сведенията за обредната дейност на всички изповедания за 1980 година.

СРОК: 31 март
ОТГ.: Вл. Младенов

6. Да се упражнява контрол по издаването и разпространяването на религиозните календари.

СРОК: постоянен
ОТГ.: отговорниците по отделните изповедания

II. ВЪТРЕШНА ДЕЙНОСТ

1. Да се изготви план за провеждането на великденските празници от Българската православна църква, който да се съгласува със съответните органи.

СРОК: 31 март

ОТГ.: Хр. Маринчев

2. Да се извърши контрол на реставрациите на обектите, във връзка с 1300-годишнината от основаването на българската държава.

СРОК: 31 март

ОТГ.: Хр. Маринчев

3. Да се оказва помощ на Българската православна църква и на другите изповедания при провеждане на запланuваните от тях мероприятия, свързани с 1300-годишнината от основаването на българската държава.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Л. Попов и Хр. Маринчев

4. Да се обсъди работата на Духовната семинария и въпросът за формата и начина на нейното съществуване с оглед на прилагането на задължителното средно образование.

СРОК: 30 юни

ОТГ.: Хр. Маринчев

5. Да продължи работата по издаването на книга за Кирил и Методий. Да се окаже съдействие при превеждането ѝ на френски език и да се разпространи в чужбина.

СРОК: 31 юли

ОТГ.: Цвятко Цветков

6. Да се направи посещение на католически църкви от западен обред в Пловдивски окръг и на униатски католически църкви в Южна България с цел да се добият впечатления от тяхната дейност с оглед на решаването на някои конкретни въпроси.

СРОК: 30 юни

ОТГ.: Л. Попов и Цв. Цветков

7. Да се направи посещение в Сливен, Пловдив, Плевен, Велико Търново, Сандански и др. градове, където има отчуждени имоти на протестантски църкви, и да се съгласуват с местните органи начините на обезщетяване и задоволяване на нуждите на вярващите от молитвени домове.

СРОК: 30 ноември

ОТГ. : Цв. Цветков

8. По регистрацията:

а) да се отказва регистрацията на нерегистрирани досега протестантски църкви, чиито централни ръководства са признати от Комитета;

б) да се дава отпор на опитите на незаконната секта на „Божията църква“ – „Тинчевисти“, да бъде регистрирана.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Цв. Цветков

9. Да се изяснят окончателно юридическите въпроси, свързани с протестантските църкви – собственост на молитвените домове и получаване на наеми от недвижими имоти, отчуждавания, пенсиониране и др., и вземане на мерки за уеднаквяване на действията на държавните органи в окръзите по тези въпроси.

СРОК: краят на септември

ОТГ.: Цв. Цветков и Вл. Младенов

10. Да се обезпечи организационно изборът на нов главен мюфтия, поради изтичане мандата на досегашния главен мюфтия.

СРОК: 31 октомври

ОТГ.: Л. Попов и Ив. Иванов

11. Да се обезпечи организационно изборът на Айтоски районен мюфтия, поради излизане на стария районен мюфтия в пенсия.

СРОК: 31 май

ОТГ.: Иванов

12. Подбиране и назначаване на подходящ човек за имам в гр. Пловдив.

СРОК: 30 април

ОТГ.: Иванов

13. Провеждане на сесия на Висшия духовен съвет, на която да се разгледа цялостно неговата работа и набележат новите му задачи.

СРОК: 10 март

ОТГ. Иванов

14. Да продължи подмяната на неподходящите членове на ръководствата на мюсюлманските общини.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Иванов

15. Да се посетят, начиная от месец март, всички районни мюфтийства и се разгледа работата им – по едно на месец. Да се направят срещи с пълномощниците на МВР за съгласуване и решаване на висящите въпроси.

СРОК: 30 ноември

ОТГ.: Иванов

16. Да се посетят Смолянски, Благоевградски, Пазарджишки и Кърджалийски окръзи и на срещи с пълномощниците на Комитета и органите на МВР да се разгледат и решат кадрови въпроси с българомохамеданите имами и членове на настоятелствата.

СРОК: 30 ноември

ОТГ.: Иванов

17. Да се организира и проведе двудневно съвещание в Смолян с районния мюфтия и пълномощниците му от Гоце Делчев и Велинград, на което да се разгледа дейността на мюфтийството и предстоящите му задачи.

СРОК: 30 юни
ОТГ.: Иванов

III. МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ

1. Да се обезпечи изпращането на групи от духовници – православни и католици, за честването на 24 май в Рим, Солун и Истанбул.

СРОК: 24 май
ОТГ.: Хр. Маринчев и Цв. Цветков

2. Да се организира подготовката на участващите от наша страна духовници в международни конференции и други прояви и навременното им отчитане на извършената от тях дейност в Комитета.

СРОК: постоянен
ОТГ.: Л. Попов и зав. съответните изповедания

3. Да се окаже съдействие на Синода на Българската православна църква при провеждане на мероприятията по честването на Кирил и Методий, като се обърне внимание за противопоставяне на стремежа на Ватикана да използва тяхното дело за своя пропаганда, давайки му религиозен и прозападен, а не народностен характер.

СРОК: 31 март
ОТГ.: Л. Попов и Хр. Маринчев

4. Чрез Синода на Българската православна църква да се съдейства за провеждането на диалога между Световния съвет на църквите и поместните църкви, който ще се състои в София.

СРОК: 30 май
ОТГ.: Хр. Маринчев

5. Да се окаже съдействие на Синода на Българската православна църква за организиране на втори курс по английски език, в рамките на който да се разгледат и въпроси от българската история и актуални политически въпроси, с оглед подготовката на свещенослужители за работа в чужбина или за участие в международни мероприятия.

СРОК: 30 юли
ОТГ.: Хр. Маринчев

6. Да се полагат грижи за укрепване на задграничните епархии на Българската православна църква:

а) Да се посетят църковните общини в САЩ, Канада и Австралия;

б) Да се посетят църковните общини на Българската православна църква в Европа;

в) Да се съдейства за изпращането на певчески състав на турне в САЩ и Канада;

г) След внимателно проучване да се организират нови църковни общини, там където има условия за това;

д) Да се организира издаването на месечен бюлетин за църковните общини в Европа;

е) Да се съдейства за осигуряването на сграда за църковната община във Вашингтон и нейното обзавеждане.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Л. Попов и Хр. Маринчев

7. Да се оказва съдействие на патриарх Максим и водените от него църковни делегации при пътувания в чужбина.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Л. Попов и Хр. Маринчев

8. Да се организират две поклоннически групи за Зографския манастир.

СРОК: краят на годината

ОТГ.: Хр. Маринчев .

9. Да се съдейства за успешното уреждане на тържественото честване на 1300-годишнината от основаването на българската държава от Българската православна църква, за което ще бъдат поканени главите на поместните православни църкви и представители на задграничните църковни общини.

СРОК: 15 юли

ОТГ: Л. Попов и Хр. Маринчев

10. Да се проучи въпросът и изготви предложение за отношението на Българската православна църква към епархията на МПО в САЩ, Канада и Австралия.

СРОК: 30 април

ОТГ.: Л. Попов и Хр. Маринчев.

11. Да се обезпечи участието на католически свещеници в работата и за периодичните заседания в Берлинската конференция на католическите църкви.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Цв. Цветков

12. Да се следи за целесъобразността на участието на протестантските пастори в международни прояви, както и за посещенията на членове на задграничните им ръководства у нас, като въпросите се решават конкретно за всеки случай и съгласувано с другите органи. След посещенията да се иска отчет за извършената дейност.

СРОК: постоянен

ОТГ.: Цв. Цветков

13. Да се изпратят на съответните посолства фотовитрини за живота на мюсюлманите в НР България.

СРОК: 30 април
ОТГ.: Иванов

Комитет при Министерство на външните работи по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове:
Л. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 327, л. 1–8. Оригинал. Машинопис.

№ 119

Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за посещението му в САЩ и Канада заедно с представителя на Светия синод митрополит Филарет

София, 11 март 1981 г.

За служебно ползване!!!

Между 10 февруари и 3 март бях в командировка в САЩ и Канада заедно с митрополит Филарет, изпратен от Синода по прехвърляне на сградата във Вашингтон.

Посетихме последователно Вашингтон, Акрон, Торонто – Канада и Ню Йорк.

Във Вашингтон посетих Държавния департамент, за което отделно съм представил паметна бележка. Взех участие и в българската вечер в Дъмбартон оукс[102], на която се учреди национален комитет за честване 1300 годишнина.

ЦЪРКОВНАТА ОБЩИНА ВЪВ ВАШИНГТОН

Още преди отпътуването ни от София посланикът др. Стоян Жулев беше съобщил, че някои хора от църковното настоятелство са възразили да се купи от Синода и превърне в църква досегашната резиденция на посланика. Въпреки това, след обсъждането в София се реши да не се отстъпва, а да се върви напред с прехвърляне имота и устройване на църква.

Във Вашингтон се изясни, че работещият в Конгресната библиотека българин Сипков[103] (бивш дореволюционен дипломат) сам е съветвал като член на църковното настоятелство митрополит Йосиф (Вашингтонската община е в Нюйоркска епархия) тази сграда в никакъв случай да не се изпуска, а да

[102] Дъмбартън Оукс – имение в квартал Джорджтаун, Вашингтон, окръг Колумбия. През 1940 г. библиотеката и имотът са предоставени на Харвардския университет, вследствие на което възниква изследователски институт.
[103] Д-р Иван Сипков (1917–1993).

бъде убедено българското правителство да я продаде за българска църква. По-късно този господин, заедно с председателя на общината Фурнаджиев и някои членове на настоятелството се обявиха против. Не желаели да ходят на черква, която е била резиденция на комунистически представител. Стана ясно, че тази позиция е била внушена допълнително.

Направено беше ново обсъждане заедно с митрополити Филарет и Йосиф, епископ Дометиан, посланика Жулев и консула Драгов. Постигна се единодушно мнение, че очевиден е стремежа на сегашното църковно настоятелство във Вашингтон да се организира църковна община, враждебна на социалистическа България, по същество противопоставяща се на Синода в София. По същите причини миналата година във Вашингтон е бил бойкотиран спектакълът „За теб Българио свещена". При това положение също единодушно беше постигнато съгласие да се прехвърли сградата на Синода и да се настани в нея свещеник като представител на митрополията, който да уреди църквата и да започне да служи в нея. Да се вземе курс на подмяна на вражеските елементи в църковното настоятелство. Консулът Драгов, митрополит Йосиф и епископ Дометиан дадоха уверения, че това е правилен път и осъществима цел. Този курс беше одобрен и от епархийския съвет в Ню Йорк. В това ме увериха допълнително Калин Койчев и Ал. Гърков, които поеха ангажимент да се организира добра община във Вашингтон.

След това беше направено прехвърлянето на сградата и формалните постъпки за освобождаване от данъци. Това удължи престоя във Вашингтон, защото се подготвяха документ и една декларация за Българската православна църква и характера на храма, която подписаха двамата митрополити.

В последствие в Ню Йорк решихме, че е целесъобразно едновременно с опразването на сградата в нея да се настани свещеник Димитър Давидков от Ню Йорк, които да започне да урежда църквата и да провежда набелязания курс. Свещеник Давидков и съпругата му поеха ангажимент за тази задача и дадоха уверения, че ще се справят.

След завръщането в София информирах т.нар. Американска комисия на Синода и патриарха за извършеното във Вашингтон и за поетия курс. Патриархът и владиците, членове на комисията, дадоха одобрение.

Междувременно председателят на църковното настоятелство във Вашингтон се обърна с писмо към митрополит Йосиф назначеният за Вашингтон свещеник Димитър Ангелов да се задържи временно в София, докато „изясни позициите си". Този свещеник получи американска виза и отива въз основа на писмена покана – афидавид от това църковно настоятелство. Затова епархийският съвет изпрати свещ. Давидков, който няма да е обвързан.

В София с членовете на Американската комисия на Синода (митрополитите Панкратий, Филарет и Калиник) и с патриарха се договорихме свещ. Дим. Ангелов да замине в близки дни за САЩ. Там ще получи, ако е необходимо нови „афидавити" от двамата митрополити и да бъде направен опит да бъде настанен на вакантно място в църковната община в Стилтън. По този начин ще се заздрави и нормализира животът в тази българска църква, в която, след като я напусна последният български свещеник преди няколко години,

сега служи украинец. Ако не се постигне успех – Ангелов да остане да служи на мястото на Давидков в Ню Йорк.

АКРОНСКА ЕПАРХИЯ

В Акрон пристигнахме с посланика и консула на 19 февруари и останахме там до 21. Митрополит Филарет отпътува отделно един ден по-рано.

Митрополитът и управляващият епархията епископ Дометиан проведоха съвещание със свещениците и заседание на епархийския съвет. Явиха се всички – архим. Дамян (Чикаго), свещ. Памуков[104] (Детройт), свещ. Вангев (Индианополис), свещ. Стамболджиев (Медисън – Сент Луиз), свещ. Иванов (Лорейн), свещ. Христов (Акрон) и двамата епархийски съветници граждански лица.

Аз имах също възможност на обеди и вечери или при отделни нарочни срещи да разговарям със свещениците.

Впечатленията от тези срещи не са така добри, както бихме желали. В почти всички свещеници (с изключение може би само на Стамболджиев и Христов) съществува известен страх да дойдат в България, за да не бъдат задържани тук и да не им се разреши да се завърнат в САЩ. По този въпрос някои съвсем открито говорят (Памуков, Дамян), а у другите, без да говорят, ясно се разбира. Всички до един са станали американски граждани и са решили да останат до края на живота си в САЩ. Възможно е Стамболджиев да желае да се прибере след пенсионирането, но и за него не може определено да се каже.

Църковните настоятелства вече изцяло са в ръцете на хора от второто и третото поколение, родени и възпитани в САЩ, най-често незнаещи или слабо говорещи български език. Настоятелствата по внушение на властите водят линия животът в църквите да не се свързва с България, да не се води патриотична българска дейност. Те изискват такова поведение и от свещениците, които с изключение на Стамболджиев, кой повече, кой по-малко са се предали, възприели са даваната линия, стремят се да имат по-добър доход и да допускат в църквите по възможност по-ограничена обществено-патриотична дейност. Особено се пазят с нещо да не се покажат симпатии към съвременна България.

Въпреки тази обстановка условия за работа съществуват и те трябва още по-пълно да се използват, като се проявява максимална гъвкавост и приспособяване към условията. Това е необходимо да правим, защото папите противници работят активно, и то при несравнимо по-добри условия.

В разговорите със свещениците аз се помъчих да внеса успокоение и мисля, че в значителна степен успях. Внесох яснота у най-замъглените, че ние нямаме намерение да ги връщаме в България, ако те сами не се върнат. Поясних, че те са необходими за Българската църква именно където са. Мъчих

[104] Панайот Памуков (1926–2013) – ставрофорен свещеноиконом, енорийски свещеник на Македоно-българската източноправославна църква „Св. Климент Охридски“ в Диърборн, Детройт, от 1968 до 1999 г.

се да ги накарам да бъдат обществено по-активни, да се пази по-ясен и чист българският характер на църквите.

Беседите със свещениците ме убедиха за лишен път колко полезно е по-често да се разговаря по тези въпроси с тях.

Характерно за църквите в Акронска епархия е, че те с изключение на Чикаго, обслужват главно потомци на икономически имигранти, българи от Македония. В тези общини почти няма бегълци от сегашна България или невъзвращенци. Църковната община пък в Чикаго почти изцяло е от такива елементи. Независимо от това условия за работа там също има, но трябва да се изпрати подходящ свещеник.

Като особено тежък се очертава случая със свещеник в Лорейн – Владимир Иванов. Той, съпругата му и синът (сега завършил индустриална химия) са станали американски граждани, синът отказва да дойде в България и да се яви на наборна комисия. Засега отлагането става с документи за образование и стаж, но скоро ще се изправи пред положение, когато следва или да се яви, или да бъде съден.

В разговор с др. Жулева този млад инженер е заявил, че на него нищо не му харесва в България и той нищо в нея не обича, че в САЩ всичко му харесва и той всичко тамошно обича. Майката се държи резервирано, дори на моменти неприязнено. Бащата се мъчи да говори с генерализации, а пред Ал. Гърков се изказал, че не е патриот, а е космополит. При това общината в Лорейн е под силен натиск от една страна на проскопски елементи, а от друга на хора от МПО да напусне българския диоцез. Тази община има решение да се откъсне от българската епархия и да премине към Американската православна църква (епархията на Йончев), но не може да направи това по канонически причини – нашият Синод не им дава разрешение.

Може да се отбележат и някои положителни моменти – например за Индианополис. Там е упражнен силен натиск от наименованието на църквата да отпадне „българска". Поради активност не на свещеника, а на дъщеря му при подкрепа на някои дейци на МПО (в този град те нямат своя църква), тези опити са били провалени.

Постигнато беше съгласие да се уредят от всички общини, с изключение на Лорейн, концерти на състава „Кукузел". Някои свещеници говориха, че с хора не бива да отиват обществеици, епископ Дометиан подготви и програма, която е съчетана с тържества за честване на Макгахан.

Най-важният положителен факт е, че въпреки натиска от различни посоки – от привържениците на Синода, от МПО на някои места и най-вече на властите, църквите се запазиха и при второто поколение като български и продължават да функционират, макар и с някои трудности.

Епископ Дометиан общо взето правилно разбира задачите си. Говори добре английски език, пее много хубаво, приветлив е, привързан е към Българската църква има обща и богословска култура и като архиерей е добре приет от свещениците и членовете на църквите. На него му харесва работата в САЩ и би желал там да служи. Прави усилия да назначи брат си за свещеник,

а за другия брат (дизайнер) урежда да направи чертежи за един български ресторант в САЩ – може би път за начален контакт с тази страна.

Периодично трябва да се дават указания на Дометиан по текущите задачи и линията както от Синода, така и от Комитета. Той се нуждае от такова опресняване, защото по някои въпроси показва склонност да се подава на недобро влияние. Така например той поддържа искането на местните хора и свещ. Христов в Акрон да бъде ръкоположен за свещеник американецът Джим Райт, с което ще се реши в наша вреда въпросът за свещеник в бъдеще след Христов и църквата ще се американизира напълно.

Колкото и да са необходими и желателни, ние промени в свещеническия състав в Акронска епархия не сме в състояние сега да направим. Една промяна е възможна и тя трябва да бъде направена. За да бъде махнат от Чикаго архим. Дамян, той трябва да бъде преместен в Синсинати.

Доскоро малката българска църковна община там не искаше свещеник, но според епископа сега ще успее да настани в нея Дамян. За Чикаго трябва да се подбере културен, активен, патриотичен и политически здрав свещеник. Това е голяма община и тя може да бъде оздравена и работата организирана. Останалите свещеници не можем да пипаме, защото няма да ни позволят това църковните настоятелства. Самите свещеници ще останат в САЩ при опит за отзоваване и ще се създадат много големи затруднения, каквито не можем да си позволим. Трябва постепенно при навършване на пенсионна възраст да се опитваме да подменяме свещениците с по-добри, като за сегашните се намери някакво решение да продължат да работят като празнични свещеници.

ТОРОНТО

Българската църковна община „Св. св. Кирил и Методий“ в Торонто има статут на архиерейско наместничество, намиращо се на пряко подчинение на Синода. Измежду трите български църкви, тя е най-старата и най-авторитетната. Свещ. Димитър Жеков Попов е служил преди това в Австралия. Говори добре английски език. Канадски гражданин, със собствен апартамент и добър доход – според председателя около 2 хиляди долари месечно. Ползва служебна кола с бензин, която сам шофира.

Църковното настоятелство се ръководи от вражеската емиграция, макар съставът да е пъстър. Председател тази година е Александър Михайлов, от гр. Трън в България, който е избягал и от 1954 година живее в Канада. Произхожда политически от дясна емигрантска среда.

Тук също са много внимателни по отношение на връзките с България и с Българската православна църква. Стремежът е тези връзки да са символични. Към църквата иначе се върши значителна дейност – театрална трупа, женска секция, неделно училище и пр.

Свещеникът се е напълно огънал и прави само това, което му разреши църковното настоятелство. Решили дори че българският генерален консул не трябва да ходи в църквата, защото щял да ходи и югославският (македонец). Това, разбира се, е само претекст да не се допусне контакт с нашия консул.

Има, разбира се, и добре разположени хора (Иванов, Канев и др.), които имат добро отношение, но в момента те не са в ръководството.

Проведен беше от мен и от митрополит Филарет разговор със свещеника, направихме бележки и дадохме указания. Такъв разговор стана отделно с генералния консул и с посланика, който дойде за случая от Отава. Разговаряхме общо всички със свещеника, който обеща да подобрява работата си.

Църковната община се съгласи да приеме състава „Кукузел" и ще изпрати делегация за тържеството на Синода за 1300-годишнината в началото на юни. Митрополит Филарет направи среща с настоятелството и в неделния ден отслужи литургия.

С мен поискаха среща председателят на настоятелството Александър Михайлов и един от членовете – Коста Василев, ръководител на театралната група. Той е от Македония, но като малък е живял в пределите на сегашна България и има силно българско съзнание. Поставиха въпрос да бъде ръкоположен за свещеник дякон Румен Миланов, канадски гражданин, сега живущ в Торонто. Мотивират се с необходимостта втори свещеник да замества при отсъствие на първия. Миланов сега работи в търговска фирма. Истинското им намерение е след няколко години, като се пенсионира сегашният свещеник, да не приемат нов свещеник от България, в черквата да остане да служи Миланов. Михайлов не е съгласен сега да примат втори свещеник от България, дори това да не ги ангажира материално.

Коста Василев постави въпрос Венко Марковски да отиде на посещение в Торонто. По този въпрос не съм компетентен, но го поставям на вниманието на Славянския комитет и на Държавната комисия за работа с българските колонии в несоциалистическите страни.

В Торонто добре работи и черквата на МПО „Св. Георги", където служи със съгласието на Синода канонически свещеник Драгов. Тази черква развива българска политическа дейност от позициите на МПО и води активна борба с проскопската „Св. Климент".

Драгов е културен свещеник, който се ползва с авторитет както поради произхода си, така и поради качествата си. Той поддържа напълно линията на МПО, но е бил против присъединяването им към Американската православна църква. Въпреки това е лоялен към тях, а не към нас.

Драгов играе като свещеник общо взето положителна роля и върши пробългарска дейност, но по църковно-организационните въпроси изцяло е на позициите на МПО. За това ще стане дума по-късно. Влиянието на „Св. Георги" е значително, но общо взето по-авторитетна църква е тази на нашия синод – „Св. св. Кирил и Методий".

Третата българска църква е „Св. Троица" със свещ. Васил Михайлов. Той се е отцепил преди няколко години от „Св. Георги" и е образувал своята, защото не се е съгласил с преминаването на епархията на МПО към Американската православна църква. Михайлов поддържа все още политически МПО и крайната десница в емиграцията. Той смята, че в Американската православна църква има руско влияние и затова се е откъснал. Принадлежи към Синода

на белогвардейците, чието седалище е в гр. Джорданвил – щата Ню Йорк. Към този Синод принадлежи и черквата на десните български емигранти в гр. Ниагара Фолс – Канада, със свещ. Колбаков.

В Торонто се срещнах и с д-р Константин Вълчев и съпругата му. Това е лекар-гинеколог, избягал от Етиопия, където е бил изпратен на работа. Роден е в Златоград. Завършил медицина в Пловдив. В неговия дом църковното настоятелство беше настанило митр. Филарет. Д-р Вълчев, макар че посещава черквата „Св. св. Кирил и Методий", не е склонен да работи активно в нея. Сам той не вярва, че тя ще бъде опазена задълго като българска. Интересът му към нас струва ми се по-скоро е продиктуван от желание да урежда своите лични отношения с България.

НЮЙОРКСКА ЕПАРХИЯ

В Ню Йорк митрополит Филарет предаде чек за 50 хиляди долара, които Синодът отпуска в заем на епархийския съвет, за да дообзаведе църквата и културния клуб и да посрещнат задължения, за които плащат висока лихва.

Заемът е безлихвен и за 10 години. За да бъде заем, а не дар е по-удобно и за епархийския съвет. Добре е да не бъдат обвинявани, че получават пари от България. За гарантиране на заема се учреди законна ипотека върху църквата и сградата в полза на Синода. Епархийският съвет даде уверения, че разбират, че е най-добре имотът да бъде на името на Синода, като известна гаранция срещу евентуални положения в ръководството в бъдеще. Дадоха уверения, че след време, когато приключи процесът, който водят срещу тях няколко привърженици на БНФ Статев за старата сграда, ще прехвърлят имота на името на Синода. Това ще се оформи със съответно заплащане.

Ръководното ядро на епархията в Ню Йорк и на местната църковна община са няколко души от дясната емигрантска среда, сред които изпъкват Калин Койчев и Александър Гърков. Двамата с митрополит Филарет имахме с тях заедно с Йосиф и поотделно, и аз напълно отделно продължителни разговори с тях. Аз познавам Калин Койчев от службата си във Вашингтон през 1963–1965 година, когато и започнаха контактите с него. Той е извървял дълга еволюция. Както е известно, Калин Койчев е някогашният водач на студентите легионери преди 9 септември 1944 година. Той е ръководната фигура сега. Те с Гърков поддържат линията, че Българската църква трябва да се запази и при сегашните условия както в България, така и нейните общини в чужбина. Противници са на всякакви опити да се създават „независими" църковни общини или да се преминава в други диоцези. Тези явления те обясняват с дейност на „сръбски" или гръцки агенти и подкупи. Оттук и тяхната готовност да сътрудничат със Синода и да се върши в църковните общини и културно-просветна, патриотична дейност, да се води борба със скопската линия и дейност. Нашите представители в Ню Йорк са на мнение, че тези позиции на Койчев и Гърков са искрени.

Койчев и Гърков естествено с голямо задоволство приеха заема от Синода. Те продължават настойчиво да поставят въпрос да се обединят всички църковни общини в една епархия, която те да ръководят от Ню Йорк. Смятат, че така ще бъде по-ефективна дейността на църквите. Койчев и Гърков

смятат, че митрополит Йосиф вече е изиграл ролята си. Виждат го на това място още 2–3 години, след което биха желали да видят като митрополит в Ню Йорк Дометиан, владика на единната епархия с всички общини в САЩ, Канада и Австралия. След дадените от мен разяснения те се съгласиха сега да се заловят с най-главното – да се активизира дейността в Ню Йорк и да се организира върху правилна основа общината във Вашингтон, където да се открие църквата в закупената досегашна резиденция на посланика. Койчев и Гърков ни увериха, че те ще намерят подходящи хора и заедно със свещ. Давидков ще извършат това.

Договорихме с Койчев и Гърков Синодът да предостави щата Флорида в диоцеза на Нюйоркска епархия и да се организира българска църковна община в Маями, където живеят доста българи. Те не бяха мислили по този въпрос, по проявиха желание по-късно да се заемат и с това. Договорихме се най-напред да се получи съгласие на Синода и след това да им съобщим.

Митрополит Филарет има разговор с д-р Чифлянов (син на свещеник от „Ал. Невски", професор в Духовната академия[105]). Той е обяснил, че броят на българите в Монреал е малък. Желаещите да имат черква са не повече от 20 семейства и то главно на българи преселили се от Цариград. Те не са готови да плащат нищо – нито за църква, нито за свещеник и искат всичко да се издържа от Синода. Понеже е ставало дума баща му да отиде там за свещеник, д-р Чифлянов се е изказал, че това е напълно безсмислено. Очевидно още не са назрели условията за организиране на църковната община в Монреал.

В Ню Йорк ни покани на вечеря известния Пол Иши от Лонг Айлънд, който преди няколко години е присъединил църквата си, състояща се от руснаци и американци, към нашия диоцез в Ню Йорк. Иши постави старите въпроси – стипендии, специализации и т.н. – стремеж към контакти, а за него лично приближаване към ръководството на Синода. Иши също постави въпрос да бъдат ръкоположени за свещеници двама негови дякони, които бяха на вечерята. Миналата година те са посетили България.

ЛИНИЯ НА АМЕРИКАНСКИТЕ СВЕЩЕНИЦИ

В Акрон, Торонто и Ню Йорк, както беше посочено, имат свои кандидати и се упражнява натиск те да бъдат ръкоположени за свещеници на българските църкви. Очевидно е, че се провежда линия насочена към това да се спира изпращане на свещеници от България и да се попълва свещеническият състав от православни американци. По-сигурен път към това църквите да изменят своя български характер няма. Затова Синодът следва да отстоява твърдо линията всички свещеници да са от България и да се преустанови пострижение на нови дякони независимо от обстоятелствата, при които ги предлагат, и натиска.

ЕПАРХИЯТА НА МПО

Митрополит Филарет имаше телефонни разговори с владиката на тази епархия Кирил Йончев. Аз разговарях в Торонто с техния деец Георги Младенов (аптекар) и на два пъти със свещ. Драгов. В Акрон разговарях с Томас –

[105] Има се предвид проф. свещеноиконом Благой Чифлянов.

техен приближен. По този въпрос разговарях и с нашите представители в САЩ и Канада. Известни са и постъпките, които Йончев направи с писмото си до патриарха и другите постъпки в последно време.

Позицията на църковните дейци на МПО се очертава така: Синодът да вдигне наложените наказания, защото те са несправедливи и са резултат на характера на бившия митрополит Андрей. Черквите на МПО и на Синода да влязат в „молитвено общение". Синодът при нужда да дава свои свещеници за черквите на МПО и да даде един епископ, като помощник на Йончев (сега той е Питсбургски митрополит на Ам[ериканската] прав[ославна] църква и ръководи няколко десетки руски и други общини извън техните български). Това ще позволи борбата срещу домогванията на Скопие да се води по-успешно.

Срещу тези отстъпки МПО не е съгласна да направи някакви свои отстъпления. Техните църкви, включително и новите свещеници от България, които евентуално ще отидат, ще бъдат ръководени от МПО и ще провеждат нейната политическа линия. Що се отнася до ръководството на МПО – самият Иван Михайлов беше пределно ясен в посланието си до последния конгрес в Детройт миналата есен – „църквите и МПО да вървят ръка под ръка". В идеологията на МПО, както е известно, влиза не само признанието, че македонците са българи. Тук има и момента за независима македонска държава, т.е. откъсване на територия от България. Не малко значение има и името, което Ив. Михайлов си е спечелил в миналото и с позициите си през Втората световна война. Всички тези въпроси усложняват целия проблем около възможностите за открито сътрудничество с МПО и могат да имат отражение и в международен план.

Особено важно е и друго обстоятелство. В почти всички църкви в Акронската епархия има стремеж да преминат в Американската православна църква – Лорейн, Детройт, Индианаполис. В Медисън стана разцепление – една група се отдели от нашата църква и образува църковна община на МПО. Както решението за преминаване на Лорейнската община към Американската православна църква, така и разцеплението в Медисън и преговорите и натиска в Акрон бяха резултат на стъпки на Американската църква срещу нашата. Само енергичните протести на нашия Синод, взетите мерки за укрепване и намесата и на други фактори спряха този процес. Едно помирение с епархията на МПО носи голямата опасност нашите църковни общини да гласуват да преминат към тях. При това не бива да се забравя, че техните общини напуснаха българската епархия с декларация, че не желаят да бъдат свързани със синод, който е в плен на комунистите. Техният стремеж и сега е не да се върнат към Българската православна църква – те всякога ще намират някакви причини да не се върнат, а да укрепват своите църкви и да печелят и от нашите върху основата на своята политическа линия.

Каква при това положение следва да бъде нашата линия към църквите на МПО?

Смятам, че ще бъде правилно ние да продължим да даваме вид, че сме склонни към помирение, без да се вдигат наказанията. Ако се удаде може да приемем отделни техни църкви обратно в нашата епархия. Винаги да държим отворена врата за завръщане, но към „молитвено общение" сега да не се отива.

В същото време в отделни случаи, след конкретна преценка, може да се препоръча на Синода да им даде свещеник. Например от няколко години свещ. Георги Николов от време на време подмята тази идея, но с голямо непостоянство за реализация, което поражда съмнения в действителните му намерения. Правилно ще бъде за неговата църква в Детройт дискретно да се даде един свещеник. При други случаи въпросът да бъде конкретно обсъден с разположение за положително решение, макар че отношението на Синода по този въпрос е много въздържано.

При това едновременно с провеждането на тази линия нашият Синод да предприема мерки за укрепване на своите църкви, за изграждане на нови църковни общини, където има условия.

Правилно ще бъде и занапред Славянският комитет да продължи своята дейност с църквите и свещениците на МПО, като им изпраща все повече материали, плочи, помагала и т.н., приема техни дейци, поддържа контакт с тях, за да се подкрепя тяхната патриотична българска дейност.

В телефонен разговор с митр. Филарет и чрез своя свещ. Драгов пред мен Кирил Йончев постави въпрос да бъде приет в София в състава на делегацията на Американската православната църква, която ще пристигне през май за консултацията на Световния съвет на църквите с православните църкви. Такова искане има и в писмо на зав. межд[ународния] отдел Майендорф[106] до проф. Събев.

Едно приемане на Йончев по този начин би означавало, че неговото положение на епископ се узаконява. Аз бях запознат със становището на Синода по този въпрос и отговорих на Драгов, че това не е мой въпрос, а на Синода. Изразих мнение обаче, че е преждевременно да се прави такава стъпка. Йончев може да дойде в България, но като частно лице. Казах, че вярвам, че за това пречки няма да има. Драгов ми каза, че Йончев не желае да идва като частно лице.

Митрополит Филарет ми каза, че той е дал отрицателен отговор на самия Йончев.

В заключение искам да отбележа, че срещите с църковните дейци и свещениците бяха много полезни за нас, а те ни уверяваха – и за тях. Необходимо е тези връзки да бъдат по-чести. Синодът от своя страна трябва да урежда свои посещения и да внедри практиката църковните дейци и свещеници да посещават по-често България.

ЗАМ.-МИНИСТЪР,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИТЕТА:
(*Л. Попов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 351, л. 24–41. Оригинал. Машинопис.

[106] Йоан Майендорф (1926–1992) – водещ богослов на Американската православна църква, потомък на руски емигранти.

№ 120

Доклад от М. Кулишев до зам.-министъра на външните работи Любен Попов за затрудненията, които пораждат формулировките за свободата на религията, обсъждани по време на втората фаза на Мадридската среща на представителите на държавите – участнички в Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, състояла се от 27 януари до 10 април 1981 г.

София, 26 май 1981 г.

Другарю Попов,

Предлагам на вниманието Ви следните бележки във връзка със затрудненията, които пораждат за нашата страна формулировките за свободата на религията, обсъждани на срещата в Мадрид.

1. Всички предлагани текстове (в това число и съветският) относно предоставянето на вероизповеданията на предвидения в законодателството на съответната страна статут са неизгодни за нас. Бедата е в това, че самият Закон за изповеданията от 1949 г. не е съобразен с нашите интереси и с особеностите на нашата политика в тази област. И поради това още от самото начало бяхме принудени да не го прилагаме цялостно по отношение на всички изповедания.

Твърде трудно е да се измисли приемлив текст, който да обосновава неприлагането или дискриминационното прилагане на собственото законодателство за изповеданията. Дори в Мадрид да се приеме нашето предложение за включване в съветския текст на думите „в духа на националните традиции", това не изменя съществено нещата. Защото една такава добавка може да обоснове предоставянето на някои привилегии на отделни религии, но не и неприлагането на действащото законодателство към всички изповедания (вкл. и правото да искат предвидения в това законодателство статут).

Няма съмнение, че включването в заключителния документ на Мадридската среща на текст относно предоставянето на изповеданията на предвидения в законодателството на отделните страни статут ще бъде използвано като инструмент за натиск срещу нашите власти както от страна на непризнатите официално у нас изповедания, преди всичко католическите, така и от страна на Ватикана и други западни държави.

2. При това положение и като се имат предвид трудностите, породени от Закона от 1949 г., може би е разумно своевременно да се помисли за радикално решаване на въпроса чрез приемането на нов Закон за изповеданията, който да отговаря на всички наши изисквания и интереси. Формално основание за приемането на нов закон дава Конституцията от 1971 г., която в чл. 53 (т. 3) предвижда, че „Правното положение, въпросите за материалната издръжка и правото на вътрешно устройство и самоуправление на различните верски общности се урежда със закон". Този закон би могъл да предвиди един минимум от права, които на базата на равноправието и недискриминацията да се предоставят на всички регистрирани вероизповедания, а същевременно

чрез позоваване на националните традиции да се открива врата за предоставяне на по-широки права на Българската православна църква и на други изповедания по наш избор. В новия закон би могло по-пълно да се използва опитът на СССР и на други братски страни в тази област. При наличието на такъв гъвкав закон бихме могли да запазим разграниченията и нюансите, които сме заинтересовани да повеждаме в нашата политика към различните изповедания, без да се излагаме на упрека, че не предлагаме законодателството по отношение на всички изповедания.

3. Възможното включване в заключителния документ на Мадридската среща на текст относно статута на изповеданията вероятно ще подтикне верски общности у нас да повдигнат отново въпроса за уреждане на техните устави. Разработването на нов закон за изповеданията би било основание за задържане на тези искания. Приемането на нов закон ще премахне също възможността да се претендира за обезщетение във връзка с национализирани в миналото болници, сиропиталища и други подобни заведения.

М. Кулишев

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 334, л. 31–32. Оригинал. Машинопис.

№ 121

Писмо от отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП до председателя на КВБПЦРК Любомир Попов, с което се възлага на ръководството на Комитета да изготви анализ и оценка на резултатите от всестранното сближаване със Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР и съображения за неговото дългосрочно задълбочаване и развитие

София, 27 юли 1981 г.

№ 50-52

Другарю Попов,

В изпълнение на утвърдената от Политбюро на ЦК на БКП програма за изпълнение на решенията на XII партиен конгрес е необходимо ръководството на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове да направи анализ и оценка на резултатите от всестранното сътрудничество и сближаване със Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР през периода 1976–1980 г. На тази основа следва да се подготвят и съображенията за неговото по-нататъшно развитие и задълбочаване през периода 1981–1985 г. и до 1990 г., които ще се използват при разработване на цялостни виждания на ЦК на БКП по този въпрос през посочения период.

Във връзка с горното, като се имат пред вид документите на XII конгрес на БКП и на XXVI конгрес на КПСС и подписаните двустранни документи за сътрудничество е необходимо да се извърши следното:

1. Да се подготви задълбочен анализ и обобщена оценка на извършеното през 1976–1980 г. в областта на всестранното сближаване.

Като се има предвид спецификата на сътрудничеството и сближаването, ударението следва да се постави върху основните достижения и използваните форми. Същевременно трябва да се открояят задачите, които не са изпълнени или по които работата не е доведена докрай, като се посочат причините за това и мерките, които се набелязват в това отношение.

2. На основата на анализа и оценката на постигнатото и на натрупаният опит да се разработят обосновани съображения за задълбочаване на сближаването през третия етап 1981–1990 година с конкретизация по подетапи 1981–85 г. и 1986–90 година.

3. При подготовката на съображенията следва да се имат предвид постановките за целите и задачите на всестранното сближаване, съществуващи в партийните и правителствените документи.

Специално внимание да се отдели на важните и назрели за решаване въпроси, както и на тези, които ще възникнат след 1985 г. и ще се нуждаят от съгласуване на централно равнище по-отрано.

4. Да се имат също така предвид предложенията и идеите по сближаването, които са обсъждани вече в ръководството на Комитета и по различни причини не са били използвани или реализирани.

5. Специално внимание следва да се обърне на оценката на използваните форми и методи на сътрудничество и сближаване и аргументирано да се покаже какви нови форми е уместно да се използват в практиката сега и в периода до 1990 г.

*
* *

Работата по подготовката на оценките и съображенията следва да се организира под Ваше ръководство. Същите трябва да се представят в отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП до 20 септември 1981 г.

Важността на въпроса за подготовката на оценките и съображенията изисква да се използва пълноценно времето до 20 септември т.г., като още отсега се пристъпи към създаване на необходимата организация на работа с оглед качественото и в срок изпълнение на възложените задачи.

Завеждащ отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП:

(*Л. Причкапов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 172, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

№ 122

Информация на КВБПЦРК до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП относно всестранното сближаване със Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР

София, 8 септември 1981 г.

На № 50-52 от 27.VII. 1981 г.

Другари,

В периода 1976–1980 г. беше засилено – разширено и задълбочено, сътрудничеството между нашия Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерство на външните работи и Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР, осъществено беше по-голямо сближаване.

Поне веднъж годишно в посочения период се срещаха ръководителите на двете ведомства, обменяха се информации и съображения и се набелязваха мерки за сътрудничество по определени въпроси.

Провеждаха се и срещи между отговорни сътрудници на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове и Съвета по религиозните въпроси, по проблеми на отделни изповедания – например по исляма.

Сътрудничеството между нас и Съвета в разглеждания период се характеризира с това, че то стана по-близко, разглеждани бяха все по-деликатни въпроси.

Периодично, но редовно се информирахме с другарите от Съвета и обменяхме информации и съображения по работата в ССЦ, КЕЦ, ХМК, по българското участие в Световния форум в защита на мира през 1977 г., по посещения на руски църковни делегации у нас (за 100-годишнината от Освобождението, за 25-годишнината от възстановяване на Българската Патриаршия). Като последни примери на такова близко консултиране можем да посочим даденото от нас съдействие при провеждането в СССР на международна конференция за XV век на исляма през 1980 г., консултацията по енцикликата на папата за Кирил и Методий т.г. и направените също през 1981 г. две консултации по провеждането на сесия на ЦК на Световния съвет на църквите в ГДР.

Досегашният опит също показва, че и занапред следва да се продължава, разширява и задълбочава сътрудничеството между нашия комитет и Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР, като това сътрудничество и взаимопомощ става все по-редовно и по-близко. Това се налага за целия предстоящ период на следващото десетилетие. Причините би следвало да бъдат посочени само най-общо, защото са известни – все по-голямото използване от империализма на религията (тук се включват вътрешните и международни аспекти), сложността около силното активизиране на исляма, голямата активност на Ватикана при папа Йоан Павел II, необходимостта да се подобрява работата в международните организации на църковни дейци и да се насочва тя в прогресивна насока, по-пълно използване на възможностите, които имат верските общности за ангажиране в дейност за защита на мира.

В следващият период ще бъдат използвани досегашните форми на работа – периодични (поне веднъж годишно) срещи на председателя на Комитета с председателя на Съвета, срещи на делегации по двустранна линия, периодични срещи на завеждащите отделните изповедания и международната дейност, участие в регионални или общи за лагера съвещания на ведомствата по религиозните въпроси както на равнище на ръководители, така и между завеждащите отделни сектори на дейност.

Извън възникващите отделни въпроси, свързани с ежедневната работа с верските общности, които ще бъдат предмет на консултации, обсъждане и съгласуване между нас и съветските другари, ние ще насочим вниманието си към по-нататъшното изясняване и разкриване на възможности за работа по следните въпроси:

1. Активизирането на исляма – проучване на формите на работа за противопоставянето на опитите да се използва тази религия от реакционните сили във вътрешен план, а също и да се отбиват клевети на враговете отвън.

2. Да се проучва още по-пълно и следи работата в СССР с католическото изповедание и протестантските секти и особено връзките им със сродни църкви в капиталистически страни, а също и участието в дейността за защита на мира.

3. Ежегодни консултации по работата с атонските манастири (руският „Пантелеймон“ и българският „Зограф“), с цел да се запазят те и по-ефикасно да се противопоставяме на гръцките стремежи.

4. По-нататъшното подобряване на работата в международните организации като ССЦ, КЕЦ, ХМК, Берлинска конференция на европейските католици и други форуми на религиозните дейци.

5. Още по-пълното използване на възможностите на верските общности за участие в движението за защита на мира, особено в международен план.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(Л. Попов)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 172, л. 4–7. Копие. Машинопис.

№ 123

Предложение от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Пропаганда и агитация“ за утвърждаване на план за евакуация при военновременно положение на ръководителите на верските общности, на Духовната академия, музея и архивите на Светия синод

София, 18 ноември 1981 г.

Другари,

При досегашните случаи, когато са разработване планове за евакуация при особено положение на нашия Комитет заедно с другите звена на Министерството на външните работи, не е било предвиждано нищо за верските общности. Целесъобразно би било да се предвиди в случай на евакуация на столицата в близост до мястото, където е евакуиран Комитета, да бъдат евакуирани: патриархът с намаления състав на Синода (5 владици заедно с него) и малък персонал, главният мюфтия с няколко сътрудници и ръководителите на верските общности, които имат утвърдени устави и признат статут на юридическа личност. Тези дейци по религиозна линия би следвало да бъдат в близост до Комитета с оглед на задачите, които евентуално биха се изпълнявали при военновременно положение.

Отсега няма да се правят предвиждания за ръководствата на изповеданията, чиито устави не са утвърдени от Министерския съвет съгласно Закона за изповеданията и нямат признат статут на юридически личности – католическото изповедание и протестантските секти. Целесъобразно би било обаче да се предвиди един минимален резерв, за да бъде възможно евентуално, съобразно условията и ако се прецени, че е необходимо, някои подбрани дейци от тях да бъдат евакуирани в близост до Комитета.

Отделно ще се предвиди евакуирането на Духовната академия, музея, архивите и други звена на Синода. По време на Втората световна война не са били взети предварителни мерки и са били унищожени при бомбардировките ценни църковни архиви.

За Софийската митрополия ще се предвиди отделно евакуиране в подходящ манастир.

Свещениците от София ще се евакуират на общо основание с кварталите, в които живеят.

За отделните митрополии (10 на брой без Софийската), въпросът се предоставя да бъде решаван в съответните окръзи.

В съгласие с Щаба на гражданската отбрана на страната в Синода вече нарочен служител работи по тези въпроси.

Моля отделът да утвърди изложените принципни положения.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 318, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

№ 124

Отчет за международната дейност на КВБПЦРК през 1981 г.

София, 15 декември 1981 г.

I. Комитет по въпросите на БПЦ и на РК

Основните задачи в международната дейност на Комитета за 1981 г. главно бяха да се оказва все по-добро ръководство и помощ на Българската православна църква и другите изповедания за по-активното им участие в борбата за мир и разоръжаване, в подкрепа на миролюбивата външна политика на нашата страна, за успешното провеждане на мероприятията по църковна линия за 1300-годишния юбилей на българската държава, за популяризиране и пропагандиране делото на Кирил и Методий и отстояване на нашите позиции по този въпрос, за опазване на българските исторически паметници от религиозен характер в чужбина. Беше отделено внимание и на задълбочаване на връзките на Комитета с държавните органи по религиозните въпроси от социалистическите страни – съгласуваха се действията по конкретни мероприятия, по даване на отпор на антисоциалистическата пропаганда, набелязваше се и се уточняваше съвместната дейност по предстоящи мероприятия. По линия на Българската православна църква усилията бяха насочени към укрепване на връзките и подобряване на координацията с Руската православна църква за съвместна дейност в международните църковни организации, в които те членуват – Световния съвет на църквите (ССЦ), Християнската миротворна конференция (ХМК), Конференцията на европейските църкви (КЕЦ) и др., за отстояване на общите им позиции на различните междуцърковни форуми и срещи.

Важно мероприятие през годината беше да се изготви предложение за позиция по енцикликата на папата, с която той обяви Кирил и Методий за „съпокровители на Европа". Даден беше отпор на опита на Ватикана да наложи своето виждане за ролята на Кирил и Методий. Позицията беше изготвена след съгласуване с колегите от Съвета по религиозните въпроси в Москва.

Бяха проведени консултации между отговарящите за международната дейност служители от ведомствата по религиозните въпроси от социалистическите страни – през м. март в Берлин по задачите в работата с изповеданията и някои предстоящи мероприятия на световния съвет на църквите.

През м. юни в Будапеща се обсъдиха мероприятията от сесията на ЦК на ССЦ в Дрезден. Двустранни консултации по същия въпрос се проведоха през м. юни у нас с колега от ГДР. В резултат на тези консултации и на работата, извършена от представители на Българската православна църква, заседанието на ЦК на ССЦ в Дрезден, което другарите от ГДР подготвиха с известно безпокойство, премина добре и без сериозна конфронтация.

Комитетът оказваше съдействие на Българската православна църква за ръководене на църковните общини в чужбина. Председателят на Комитета през м. февруари посети някои от общините в САЩ. След посещението бяха предприети и някои мерки. Комитетът изготви доклад до Секретариата на

ЦК на БКП, в който се обсъжда цялостно работата със задграничните епархии на Българската православна църква.

През м. май се проведоха преговори с Министерството на външните работи на Турция, за да бъдат признати за българска собственост екзархийските имоти – важни културно-исторически паметници на нашия народ. Председател на българската делегация беше председателят на Комитета. Това е много деликатен въпрос в отношенията между двете страни, по чието решение по всяка вероятност ще се стигне по политически път. Тези преговори обаче имаха съществено значение, защото започналият миналата година диалог с турската страна беше продължен. Същевременно по този начин косвено се поставят допълнителни пречки от турска страна да се посяга на имотите.

Значителни усилия бяха положени, за да се отстоява българският характер на Зографския манастир в Св. гора, Гърция. От гръцка страна беше направен официален опит да се смени в печата на манастира неговото наименование „славянобългарски“ и в този дух да се внесат поправки в устава. Тези опити бяха отбити чрез разговори с гръцкия посланик в София и при срещата на др. Младенов с министъра на външните работи Мицотакис. Издирени бяха и представени от гръцката страна стари документи, доказващи българската позиция.

И през тази година в Комитета беше извършена значителна работа, свързана с дейността на изповеданията в чужбина. Някои от тези мероприятия ще бъдат отбелязани при разглеждане на извършеното от отделните верски общности. Тук следва само да се маркира това, което беше направено. За да се подберат подходящи свещенослужители за работа в чужбина, се организира курс за езикова квалификация; предварително се подготвяха участниците в различни международни форуми; обезпечиха се подходящи духовници за участие в делегациите за 24 май посещаващи Рим, Солун и Истанбул и др.

II. Българска православна църква

Българската православна църква и през тази година взе активно участие в живота на международните църковни организации. Преди да се отбележат в отчетен порядък мероприятията на Световния съвет на църквите (ССЦ), в които участваха представители на БПЦ, следва да се посочи, че усложнената международна обстановка в последния период даде отражение както в работата на тази най-представителна организация със седалище в Женева, така и в работата на другите организации и различните международни църковни форуми. В изменената атмосфера представителите на БПЦ – зам. генералният секретар на ССЦ проф. Т. Събев и участниците в отделните съвещания извършиха значителна полезна работа, като активно отстояваха заедно с представителите на Руската православна църква и някои други прогресивни църковни дейци принципната линия за разведряване и разоръжаване, отбиваха опитите да се клевети Съветския съюз и социалистическите държави.

Във връзка с подготовката на Шестата асамблея на ССЦ (ще се състои през 1983 г. в Канада) се провеждат редица регионални, конфесионални и други срещи, в които участват представители на БПЦ. Следва да се отбележи

успешно проведената в София през настоящата година консултация между православните църкви и ръководството на ССЦ. При пълно единодушие бяха приети добри документи, освен по религиозните въпроси, по въпроса за мира, балканското разбирателство и някои църковно-обществени проблеми. Делегатите от всички православни църкви и представителите на международните църковни организации се запознаха с нашата история във връзка с честването на 1300-годишнината, взеха участие в отпразнуването деня на Кирил и Методий. След това мероприятие от Женева и от други места се получиха много положителни отзиви, свидетелстващи за неговия успех.

Необходимо е да се отбележи проведеното от БПЦ веднага след консултацията честване на 1300-годишнината. За това тържество пристигна от Москва патриарх Пимен. На него взеха участие представители на Чехословашката, Полската, Американската, Сръбската, Кипърската, Грузинската и Финландската православна църква, а също личният на папата архиепископ Агрести и някои представители на международни организации (например главният секретар на Конференцията на европейските църкви Глен Уилямс) и др. Не се отзоваха на поканата за участие в това тържество Румънската патриаршия и гръцките църкви – Вселенската (Истанбул), Еладската (Атина), Александрийската и Антиохийската. Ерусалимската изпрати приветствие.

За тържественото честване бяха поканени и българските духовници, работещи в чужбина, и представители на българските църковни общини в други страни. Отзоваха се всички общини – включително и тези, където вражеската агентура има влияние, и почти всички духовници.

Освен концерта и тържествената църковна служба беше организирана за гостите обиколка из България. Др. Т. Живков прие главите на делегациите на другите църкви.

Това мероприятие на БПЦ при съвременната международна обстановка може да се оцени като много полезно.

Ще излезе специален брой на „Църковен вестник", посветен на 1300-годишнината, който ще бъде по-широко разпространен сред българските църковни общини в чужбина.

БПЦ през годината активно участва със свои представители в няколко съвещания, организирани от Конференцията на европейските църкви и от Християнската миротворна конференция.

БПЦ активно участва в движението за мир. Патриарх Максим е член на Световния съвет за мир и зам.-председател на Националния комитет за защита на мира. Старозагорският митрополит Панкратий е член на Националния комитет за защита на мира и на бюрото на Националния комитет за европейска сигурност и сътрудничество. Той е и председател на Комитета за европейска сигурност и сътрудничество в Стара Загора. Повечето митрополити са членове на комитетите за мир в отделните градове.

Синодът на БПЦ подготви заявление във връзка с годишнината от съвещанието в Хелзинки, което беше прието на събрание с представители на всички верски общности. Това заявление заедно с декларацията на Синода

против производството в САЩ на неутронно оръжие бяха изпратени на генералния секретар на ООН и на много църковни организации и дейци в други страни. Те получиха сравнително добър отзвук.

БПЦ редовно участва в акциите, свързани с Кирило-Методиевото дело – църковни представители участваха в общата делегация, която посети Рим на 24 май. По същия повод висши духовници посетиха Солун и Истанбул.

Синодът на БПЦ положи през годината грижи за подпомагане на Зографския манастир и на монасите – както материално, чрез отпускане на помощи, така и чрез посещения на поклоннически групи с духовници за укрепване на манастира и поддържане на неговия български характер. Патриарх Максим и митрополит Панкратий посетиха Москва, за да се консултират с Руската църква по работата със светогорските манастири.

Начело на църковна делегация патриарх Максим посети тази година Истанбул. Това беше едно полезно посещение, насочено да се създава добър климат в отношенията с Вселенската патриаршия и турските власти. Това е много важно с оглед функционирането на българската църковна община в Истанбул (тя е в диоцеза на Вселенския патриарх) и за запазване на българските културно-исторически паметници там.

Официално посещение на БПЦ направи Антиохийският патриарх Игнатий IV.

Значителни усилия бяха положени от Комитета и БПЦ за подобряване на работата на църковните общини в чужбина. Това е в пълно съответствие с решенията за подобряване на работата с българската колония в чужбина. Образувани бяха през годината нови църковни общини в Лондон, Париж, Брюксел, Мюнхен и Стокхолм. Работи се за организиране на общини в Щутгарт и Кьолн. Назначени са свещеници в Мюнхен, Лондон и Брюксел. Последните двама чакат виза, а свещеникът в Мюнхен вече е на място. Синодът урежда вече трети курс – той сега е в ход, за подготовка на свещеници за работа в задграничните енории.

Синодът изпрати малка група певци от хора на „Ал. Невски“ с актьор декламатор за изнасяне на спектакли в църковните общини в САЩ и Канада във връзка с 1300-годишнината и за участие в религиозните служби. Такава група посети и Брюксел. Закупена беше сграда за църква във Вашингтон. Оказана беше помощ на църковната община в Ню Йорк да изплати новозакупената сграда и църква.

Може определено да се каже, че 1981 година беше период на значително активизиране и подобряване на работата с църковните общини в чужбина. Трябва да се отбележи в същото време, че в последния период, особено в САЩ, обстановката за работа на църквите става значително по-трудна. Местните власти се вмесват в работата на църковните общини и се противопоставят да се върши пробългарска патриотична дейност. Не бива да се отмина и опитът, който се прави да се наложат за свещеници местни лица – американци. В Синода от дълго време има искане да бъде ръкоположен в Акрон един американец за свещеник и двама американци калугери в Ню Йорк. Такова искане има и за един свещеник българин, постоянно живеещ в Торонто. След внимателна

преценка се реши Синодът да откликне положително на Торонто и да откаже на Акрон и Ню Йорк. Исканията бяха ултимативни и е възможно да се стигне до усложнения – разцепление или напускане на българския диоцез. Синодът обаче правилно реши да откаже, защото другото би било капитулация, с която доброволно се предават църковните общини в политически чужди, неприятелски ръце.

Както беше посочено в началото през 1981 г. БПЦ разви още по-активна и полезна международна дейност. Взети бяха и някои мерки да се подобри организацията на работата на отдела за международни връзки на Синода и въобще да се укрепи той. Следва да се отбележи, че направеното не е достатъчно и че пред Комитета стои задачата това да бъде довършено.

III. Главно мюфтийство

В края на м. ноември т.г. на посещение в България беше делегация на Ислямската лига (официално наименование „Връзка на ислямския свят“) от Саудитска Арабия. Делегацията на тази обществена и ислямско-идеологическа организация, която има голяма международна дейност и е издържана от правителството на Саудитска Арабия, беше ръководена от зам. генералния секретар шейх Али Мохамед Мохтар. Тя беше приета от Главното мюфтийство след съответно съгласуване, като беше преценено, че един отказ би дал по-нежелателни резултати от посещението. Целта на посещението беше делегацията да се запознае с живота на мохамеданите в нашата страна. Делегацията освен София, посети и Пловдив. Срещна се с мохамедански духовници. Направи петъчна религиозна служба в София и накрая даде интервю пред кореспондент на Радио „София“ и вестник „Йени ъшък“.

В разговорите с главния мюфтия делегацията е предлагала помощ за ремонт и изграждане на джамии и за обучение на мохамедански религиозни кадри. Двете предложения са били по подходящ начин отклонени. Ръководителят на делегацията е предложил на главния мюфтия да стане член на лигата. Изказал се, че това можело да доведе до установяване на дипломатически отношения между България и Саудитска Арабия. Изтъкнал, че един от четиримата главни мюфтии в СССР (Зияудин Бабаханов – седалище Ташкент) и главният мюфтия в Югославия Исмаил Барачевич били станали вече членове на лигата. Този въпрос ще бъде внимателно проучен.

Главният мюфтия е дал разяснения на делегацията по редица въпроси на мохамеданското изповедание. Оценката, основаваща се на разговорите и даденото интервю е, че посещението е преминало добре и не е донесло вреда, а обратно, може да бъде полезно, за да се парират намерения за клевети срещу нашата страна.

През м. април Главното мюфтийство прие и ислямска делегация от Либия, която посети също и гр. Пловдив. Тази делегация подари на джамията в Пловдив 23 колана и 10 броя от Корана. Водени бяха разговори за положението на мохамеданите в социалистическа България. Делегацията е останала доволна от това, което ѝ е било разяснено и което е видяла.

Във връзка с честването на 1300-годишнината Главното мюфтийство издаде фотовитрина за живота на мохамеданите, която бе разпратена на дипломатическите представителства и консулствата в ислямските страни. Получиха се положителни отзиви от Дака, Одрин, Истанбул, Анкара и др. Снимки от нея се появиха и в печата в някои арабски страни.

Главното мюфтийство издаде и луксозен илюстрован албум за мохамеданите в България в две емисии – на персийски и арабски и втората на английски и френски езици. Това издание изцяло е предназначено за чужбина и в момента се разпраща чрез нашите посолства.

Главният мюфтия даде няколко интервюта пред чужди журналисти и за емисиите на Радио „София“ на турски и арабски език.

Българска делегация, водена от главния мюфтия по либийска покана посети Либия във връзка с един конкурс по четене на Корана.

Комитетът преценява положително международната дейност на Главното мюфтийство.

IV. Католическа църква

Характерно за това малко у нас изповедание е, че неговите духовници преди всичко са лоялни към Ватикана и с католическия център са главно международните им връзки. С наше разрешение католическите духовници взеха участие в тържество в Рим по случай 1600-годишнината от един Цариградски събор и 200 години от идването на първите католически мисионери у нас.

В делегацията за 24 май, която да чества Кирил и Методий в Рим бяха включени католически владика и свещеник.

През м. юли във Франция се състоя международен католически събор. От България беше разрешено да отидат 18 католици.

И през тази година един български католически свещеник взима участие във форуми, организирани от Берлинската конференция на европейските католици, въпреки отрицателното отношение на Ватикана към тази прогресивна организация. Трябва да се отбележи, че Комитетът успяваше, макар и трудно, да осигури това скромно участие. Може да се отбележи, че самата ГДР не е успяла още да осигури участие на свой духовник. От ГДР и Полша в мероприятията на тази организация участват само цивилни католици – недуховници.

В програмата за популяризиране делото на Кирил и Методий е предвидено български католически духовници да напишат книга за делото на двамата велики просветители, която да се разпространи в католическите страни. Книгата беше написана. Със съдействието на Комитета тя беше рецензирана от видни наши специалисти. След това текстът беше съобразен с препоръките на рецензентите (дейци като акад. Динеков и проф. Бистра Цветкова) книгата сега е под печат като издание на Агенция „София прес“.

V. Протестантски църкви

Международната дейност на протестантските църкви е малко по обем и с чисто религиозен характер. Тяхната дейност е полезна дотолкова, доколкото се проявява свободата на изповеданията.

През м. август в Хелзинки се проведе Европейска конференция на петдесетниците, на която присъстваха 3 представители от България.

През годината българските петдесетници бяха посетени от трима техни дейци от САЩ и Швейцария. Проблеми при тези посещения не възникнаха.

Адвентистката църква беше посетена от един техен деец от Швейцария и един от Югославия, които посещения също преминаха спокойно.

VI. Централен израилтянски духовен съвет

През 1981 г. Съветът и синагогата са били посетени от около 8000 чужди туристи. От тях около 40% са били евреи. Особено активни са посетителите от САЩ, някои от които правят опити с въпросите си и за провокационно поведение. Председателят на Съвета и малкият персонал добре са се справяли с тези посетители. Изтъквано и разяснявано е било спасяването на българските евреи през Втората световна война.

Сред посетителите се срещат и лица с ционистка идеология, които са търсили начин за провеждане на идеологическа диверсия. Това също не е било допуснато. Такъв е случаят с групата евреи от 250 души от Калифорния, които посетиха София през м. юли, без да могат да осъществят това, което си бяха набелязали. Централният израилтянски духовен съвет даде пълно съдействие, за да се провалят замислите на организаторите на това посещение.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 321, л. 1–13. Оригинал. Машинопис.

№ 125
План за работата на КВБПЦРК през 1982 г.

София, 11 януари 1982 г.

ОБЩИ МЕРОПРИЯТИЯ

1. Да се направи предложение за провеждане в края на годината съвещание с пълномощниците на Комитета в окръжните народни съвети.

Срок: м. септември
Отг.: Попов, Грозданов

2. Да се упражнява контрол по издаването и разпространението на църковните календари, като се осигури в съответствие с програмата за по-

пуляризиране на делото на Кирил и Методий в тях преимуществено да има техните образи и съответни текстове.

Срок: постоянен
Отг.: Грозданов

3. Да се вземат мерки сборникът с нормативни материали по религиозните въпроси да излезе през първото полугодие.

Срок: краят на м. юни
Отг.: Младенов

4. Да се съберат и анализират сведенията за обредната дейност на всички изповедания през 1981 г.

Срок: краят на м. юли
Отг.: Младенов, Грозданов, Иванов и Цветков

5. Да се проведе заседание на комисията при Комитета.

Срок: краят на м. март
Отг.: Попов, Младенов

ВЪТРЕШНА ДЕЙНОСТ
БЪЛГАРСКА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

1. Да се окаже необходимото съдействие при провеждането на великденските празници от Българската православна църква, като се съгласува със съответните органи, а в София и с ГК на БКП.

Срок: 15 април
Отг.: Грозданов

2. Своевременно да се изискват въпросите, които ще се обсъждат на заседанията на намаления и на пълния състав на Синода за предварително вземане на отношение.

Срок: постоянен
Отг.: Попов и Грозданов

3. Проучване на архивните материали в Комитета, които се отнасят за БПЦ.

Срок: краят на м. юни
Отг.: Грозданов

4. Да се направи посещение на митрополитите в Сливен и Русе за запознаване с работата им. При посещенията да се направят срещи с пълномощниците на Комитета и други представители на местните власти и обществените организации за решаване на възникнали въпрос.

Срок: м. септември
Отг.: Грозданов

5. Да се подготви информация за извънмонополната дейност на БПЦ с предложения.

Срок: март
Отг.: Грозданов, Младенов

6. Да се проведе среща с ръководствата на някои предприятия, които произвеждат предмети, свързани с култовата дейност, като се проучи въпросът за евентуалното намаляване на поръчките.

Срок: м. април

Отг.: Грозданов

7. Да се проучи производствената дейност на синодалния производствен комплекс „Илиянци“ през последните три години и да се направи предложение за нея.

Срок: м. март

Отг.: Грозданов

8. Да се проучи положението на Духовната семинария и във връзка с образователната реформа в страната и да се изготви справка.

Срок: м. юни

Отг.: Грозданов, Младенов

МОХАМЕДАНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

1. Да се проведе съвещание с районните мюфтии, на което да се обсъдят основните задачи, които се решават.

Срок: краят на м. септември

Отг.: Иванов

2. Да се организират и проведат районни конференции с имамите от цялата страна.

Срок: краят на м. октомври

Отг.: Иванов

3. Да се поиска от Главното мюфтийство пълна информация за имотите на общините, с оглед привеждането им в известност. Главното мюфтийство да излезе с оценка на режима на тяхната експлоатация, въз основа на който да се излезе с предложение.

Срок: краят на м. октомври

Отг.: Иванов

4. Да се поиска от Главното мюфтийство информация за изразходваните от общия мюсюлмански фонд средства за ремонт и реставрация на джамиите по районни мюфтийства за последните 3 години.

Срок: 15 юни

Отг.: Иванов

5. Поради това, че през м. юни изтича предвидения в Устава за духовно управление на мохамеданите в България мандат на главния мюфтия да се проучи въпросът за необходимостта от провеждането на нов избор.

Срок: краят на м. март

Отг.: Иванов

III. КАТОЛИЧЕСКО ИЗПОВЕДАНИЕ И ПРОТЕСТАНТСКИ ЦЪРКВИ

1. Да се проучат кандидатите за католически свещеници Филип Василев Романов, Петко Йорданов Христов и Георги Кирилов Тянков.

Срок: 30 април

Отг.: Цветков

2. Да се контролира назначаването на пастори с оглед да не се допуска незаконна дейност.

Да се осигурява новите назначения да стават след предварително съгласуване в ОНС.

Срок: постоянен

Отг: Цветков

4. Да се проучи и даде предложение за подобряване на жилищните условия на монахините „евхаристинки“ от общежитието на ул. „Тодор Стайков“ № 2.

Срок: 30 март

Отг.: Цветков

5. Да се окаже съдействие на петдесятната църква в гр. Пловдив за устройване с молитвен дом.

Срок: 20 февруари

Отг.: Цветков

6. Да се проучат възможностите за устройване на адвентистката църква в гр. Сливен с молитвен дом.

Срок: 30 юли

Отг.: Цветков

7. Да се окаже помощ за намиране на молитвени домове за адвентистката църква в гр. Силистра и Тутракан.

Срок: 30 май

Отг.: Цветков

8. Да се посетят окръзите:

ВАРНА – за проверка на изложението, изпратено до Комитета, по отчуждаването на жилището на методисткия пастор.

Срок: 30 януари

Отг.: Цветков

ВЕЛИКО ТЪРНОВО – за проверка на изложението за активизиране на адвентистите в гр. Стражица и набелязване на мерки по отстраняване на пастора Александър Маринов.

Срок: 30 март

Отг.: Цветков

ЯМБОЛ – разглеждане на съществуващите въпроси.

Срок: 30 септември

Отг.: Цветков

БЛАГОЕВГРАД – да се проучи нерегистрираната баптистка група в гр. Сандански и разгледат оплакванията на председателя на Баптистката църква Георги Тодоров.

Срок: 30 март
Отг.: Цветков

9. Да се направят посещения на униатски католически църкви в гр. Бургас, Малко Търново, с. Покрован и други.

Срок: до края на м. юли
Отг.: Цветков

10. Да се проучи дейността на сектата „Йеховисти", същността на нейния култ и други особености и да се набележат мерки за предотвратяване на незаконната ѝ дейност.

Срок: постоянен
Отг.: Цветков

11. Да се отказва регистрация на нерегистрираните досега протестантски църкви, макар че централните им ръководства са признати от Комитета.

Да се дава отпор на опитите да бъде регистрирана незаконната секта „Божията църква" – „Тинчевисти".

Срок: постоянен
Отг.: Цветков

12. Да се изяснят юридическите въпроси, свързани с протестантските църкви – собственост, наеми, отчуждавания и др. и вземане на мерки за уеднаквяване на действията на съдебните и държавните органи по места по тези въпроси.

Срок: краят на м. септември
Отг.: Цветков, Младенов

IV. ПЕЧАТНА ДЕЙНОСТ И ДР.

1. Да се упражнява контрол върху издателската дейност на БПЦ, изразяващ се в следното:

– да се спазва броят на издаваните заглавия, тираж, обем – страници;

– съгласувано с консултанта на издателството на Синода да се преглеждат предварително всички материали и литература, предназначена за периодичните издания – вестници, списания книги и др., с цел да не се допуска поместване на неподходящи текстове, както и на присвояването на светски имена в полза на църквата;

– да се следи и контролира издаването и разпространението на Библията, сборника с нормативни материали по религиозните въпроси, годишните календари и др.;

– да се упражнява контрол по даваните интервюта по линия на БПЦ с чуждестранни представители, посещаващи нашата страна.

Срок: постоянен
Отг.: Маринов

2. Периодично да се преглеждат представяните в Комитета библейски беседи от Петдесятната и от Адвентистката църква.

Срок: постоянен

Отг.: Маринов

3. Да се осигури издаването и разпространението на сборника за Кирил и Методий с автори – католически духовници.

Срок: краят на м. юни

Отг.: Цветков, Маринов

4. Предварително да се преглеждат издаваните от Петдесятната и Адвентистката църква църковни календари и се контролира тиражът и разпространението им.

Срок: постоянен

Отг.: Маринов

5. Да се поддържат близки контакти с централните ръководства на арменската църква и на израилтянското изповедание с цел опознаване и уреждане на възникнали проблеми.

Срок: постоянен

Отг.: Маринов

V. ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА

1. Да се провежда контрол по регистрацията на паметниците на културата от църковен характер, като на всяко тримесечие се прави посещение на главните обекти, които имат национално значение:

– през първото тримесечие – Бачковският, Троянският и Килифаревският манастир;

– през второто тримесечие – обектите в Русенска, Великотърновска, Варненска и Сливенска митрополия;

– през третото тримесечие да се посетят Бачковският, Троянският и Килифаревският манастир, а също и обекти във Великотърновската, Русенската, Варненската, Сливенската и Видинската митрополия;

– през четвъртото тримесечие да се посетят обекти в Старозагорска, Ловчанска, Пловдивска и Врачанска митрополия.

Срок: постоянен

Отг.: Маринчев

До края на януари да се представи на председателя на Комитета график за посещенията на обектите за реставрации по тримесечия.

Срок: краят на м. януари

Отг.: Маринчев

2. Да се следи как се спазват указанията по режима и реставрацията на църквата „Св. София“.

Срок: постоянен

Отг.: Маринчев

МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ

1. Да се продължи практиката да се прави предварителна подготовка на участващите от наша страна духовници в международни конференции и други прояви и навременното им отчитане на извършената от тях дейност в Комитета.

Срок: постоянен

Отг.: Попов, Маринчев

2. Да се оказва съдействие на патриарх Максим и водените от него църковни делегации при пътувания в чужбина.

Срок: постоянен

Отг.: Попов, Маринчев

3. Да се обезпечи изпращането на групи от духовници в Рим, Солун и Истанбул за участие в честването на 24 май.

Срок: м. май

Отг.: Попов, Маринчев, Цветков

4. Да се участва в съвещанията на ведомствата по религиозните въпроси на социалистическите страни.

Да се изготви писмено информация.

Срок: постоянен

Отг.: др. Попов и другите съответни служители

5. Да се даде пълно съдействие на Синода и другите верски общности за участие на техни представители в Световното съвещание на религиозните дейци през м. май в Москва.

Отг.: Л. Попов и другите съответни служители

6. Да се организира изпращането на три поклоннически групи в Зографския манастир.

Срок: 30 ноември

Отг.: Маринчев

7. Да се провеждат мероприятия по линия на Ефорията за укрепване на Зографския манастир и изпращане на двама нови монаси.

Срок: 30 май

Отг.: Маринчев

8. Да се изучи външната дейност на протестантските църкви и представи писмена информация – характер на срещите, конференции и целесъобразността от участието в тях.

9. КВБПЦРК със Синода да набележи и проведе мероприятия, насочени към укрепване на българските църковни общини в САЩ и Канада.

Срок: 30 май

Отг.: Маринчев

10. Да се окаже съдействие на Синода при организиране на трети курс по английски език, като в програмата се включват лекциите, предвидени в първия курс – история и актуални политически въпроси.

Да се вземат мерки участниците от втория курс да изслушат същите лекции.

Да се проведе писмен изпит с кандидатите.

Срок: краят на юни

Отг.: Маринчев

11. Да се осигури издаването от Синода на нормативен документ, който да регламентира дейността на духовниците на работа в чужбина.

Срок: краят на март

Отг.: Л. Попов и Маринчев

12. До края на м. февруари Синодът на БПЦ да издаде нормативен документ, който да урежда заплащането и издръжката на духовниците изпратени на работа в Западна Европа.

Отг.: Попов, Маринчев и Младенов

13. Да се оказва съдействие на Синода на БПЦ за изпращане последователно в църквите във Виена, Вашингтон и Аделаида изложбата „XI века БПЦ", която е експонирана в Духовната академия.

Срок: 30 юни

Отг.: Маринчев

14. Да се съдейства на Синода на БПЦ за настаняване на български свещеници в църковните общини в Лондон, Стокхолм и Мюнхен.

Срок: 30 април

Отг.: Маринчев

15. Да се направи посещение на църковните общини в Европа.

Отг.: Л. Попов

16. Да се активизира и разшири работата за издирване на повече лица за участие в работата на Берлинската конференция на католиците от европейските страни. Да се проучи какви възможности за участие имат и католиците – миряни.

Срок: постоянен

Отг.: Цветков

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(п) (Л. Попов)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 585, л. 1–12. Копие. Машинопис.

№ 126

Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отделите на ЦК на БКП „Пропаганда и агитация“ и „Външна политика и международни връзки“ за работата на съвещанието на ръководителите на държавните органи за контрол на вероизповеданията от социалистическите страни, проведено на 19–20 януари 1982 г. в Прага

София, 4 февруари 1982 г.

На 19 и 20 януари т.г. в Прага се състоя съвещание на ръководителите на ведомствата по вероизповеданията от социалистическите държави. Присъстваха и сътрудници на ЦК на партиите, които работят по тези въпроси. Нашата делегация беше в състав: Любомир Попов, зам.-министър, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове, Христо Маринчев – съветник в Комитета и Олга Чиляшева, сътрудничка на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП.

На съвещанието присъстваха делегации от 12 страни – СССР, Чехословакия, ГДР, Полша, Унгария, България, Румъния, Монголия, Куба, Виетнам, Лаос и Кампучия.

Делегациите от Лаос и Кампучия за първи път участват в такова съвещание. Кубинската делегация беше съставена от сътрудници на ЦК на партията, а Кампучийската от Обединения фронт.

Основен доклад изнесе В. Куроедов – председател на Съвета по въпросите на религията при Министерския съвет на СССР. Основната тема в доклада беше въпросът за активизирането още повече на дейността на религиозните организации в борбата за мир, разоръжаване, против ядрената заплаха.

Както в доклада, така и в разискванията, в които участваха ръководителите на всички делегации беше засегната освен основната тема и някои други въпроси, като например текущата политика на Ватикана, отношенията на ръководителите на верски общности към социалистическата власт в някои страни и др. Тъй като наред с основната тема тези въпроси също представляват интерес, в информацията ще бъде изложено в кратко резюме най-съществено от изказванията.

Всички изказали се, включително и ръководителя на румънската делегация проф. Йон Рошиану, изразиха съгласие с анализа в доклада на В. Куроедов, с направените оценки, изводи и препоръки.

Съвещанието прие единодушно кратък заключителен документ – паметна записка, която съдържа обобщените констатации и препоръки.

Като изтъкна сложната международна обстановка настъпила в резултат на курса на реакционните кръгове начело с американския империализъм, ръководителят на съветската делегация обоснова най-важната задача пред всички народи – да се отстои мирът. В света се разгръщат силно антивоенно движение, в което участват и религиозни организации и дейци. Вероизпо-

веданията от социалистическите страни усъвършенстват все повече своята работа в това направление, но има още възможности, които не се използват.

В. Куроедов посочи, че са създадени условия значително да се увеличи влиянието на религиозните дейци от социалистическите държави, за да се разшири сътрудничеството с църковните среди в борбата за мир.

Ръководителят на съветската делегация по-подробно се спря на някои конкретни въпроси, свързани с изпълнението на тази задача. На първо място той говори за необходимостта да се положат усилия за успешно провеждане в Москва от 10 до 14 май т.г. на Световна конференция на религиозните дейци за спасение на човечеството от ядрената заплаха. Подготвителната работа се извършва успешно.

Получено е съгласие в конференцията да участват религиозни дейци от много страни, в това число и от САЩ. Само в подготвителния комитет участват представители от 30 страни включително Ватикана. Дали са съгласие да бъдат представени на конференцията и редица авторитетни международни организации, като Световния съвет на църквите, Християнската миротворна конференция, Азиатската будистка конференция за мир, Световния съюз на баптистите, Панафриканската църковна конференция, мюсюлмански ръководители от Сирия, Йордания, Ливан, Афганистан и др.

По-късно членът на съветската делегация П. Макарцев направи изложение, в което изясни организационните въпроси, свързани с успешното провеждане на конференцията. Той съобщи, че се предвижда на конференцията да участват известният американски евангелист Били Греъм[107] и главата на будистите Далай Лама.

В. Куроедов в своя доклад посочи, че през последните години се наблюдава значително засилване на ролята на ислямския фактор в социално-политическите процеси, които протичат в редица източни страни. Империалистическите кръгове се стремят да насочат това против СССР и въобще против социализма. Поради това в СССР се предвижда в скоро време да се проведе още една мюсюлманска конференция, а също така да се активизират още повече двустранните контакти на съветските мюсюлмански организации с техните едноверци в другите страни.

През настоящата година ще бъде проведена и VI генерална конференция на будистите за мир.

По-нататък В. Куроедов се спря на задачите, които предстои да се решават за подобряване на работата на религиозните дейци от социалистическите държави в някои международни организации.

Християнската миротворна конференция (ХМК) – седалище Прага е подобрила работата си. Получила е признание в ООН. Успява да активизира дейността за защита на мира на такива организации като Световния съвет на църквите – (ССЦ) и Конференцията на европейските църкви (КЕЦ). Подобрена

[107] Били Греъм (7.XI.1918 – 21.II.2018) е американски баптистки пастор. Духовен съветник на няколко американски президенти, от които особено близък е с Линдън Джонсън. Макар и активен участник в икуменическото движение и борбата за мир е убеден антикомунист.

е дейността на ХМК и в развиващите се страни. В същото време слаби остават позициите на ХМК сред религиозните хора в Западна Европа. Препоръчва се ХМК да сътрудничи с организации като Междуцърковния съвет за защита на мира (Холандия) и други организации от този вид, каквито възникват в Западна Европа при сегашния размах на антивоенното движение. Целесъобразно ще бъде следващият VI конгрес на ХМК да се проведе в началото на 1983 година и той да бъде посветен на борбата против ядрената война.

Световният съвет на църквите и Конференцията на европейските църкви – седалището и на двете организации е в Женева. Под влияние на засилването на активното движение и поради засилването на дейността на религиозните дейци от социалистическите страни, тези две организации проведоха редица съвещания и конференции, в които под една или друга форма се разглеждаха въпросите на разоръжаването. Необходимо е да се активизира още повече работата на религиозните дейци от социалистическите страни в тези организации, за което съществуват възможности. При това не бива да се забравя, че ССЦ всячески се стреми да се разширява религиозната дейност в социалистическите страни и че нашата работа трябва така да се провежда, че да не се допуска осъществяването на тези цели.

Необходимо е религиозните дейци от социалистическите държави да вземат активно участие в подготовката на VI Генерална асамблея на ССЦ, която ще се състои в Канада през 1983 година, за да се приемат там положителни решения по въпросите за мира и войната и особено по предотвратяването на ядрена катастрофа.

Др. Куроедов изтъкна и необходимостта религиозните дейци от съответните социалистически страни да подобрят контактите си със Световния лютерански съюз и Световния съюз на баптистите, за да се насърчават те да се изказват по-често срещу надпреварата във въоръжаването и за мир.

Докладчикът се спря и на работата с Берлинската конференция на европейските католици (седалище Берлин – ГДР).

В. Куроедов разгледа и въпроса за Ватикана, като изтъкна, че оценката за политиката на папата към социалистическите страни дадена на съвещанието на секретарите на ЦК на комунистическите и работнически партии през 1979 година в Берлин сега напълно се потвърждава. Ватиканът настойчиво продължава линията да се повишава активността на католическата църква, като се опитва да я превърне в перспектива в политическа опозиция към социалистическия строй и в сила, противодействаща на разпространението на социализма в развиващите се страни.

В последната си енциклика „Лаборем екзерцене“ (За труда на човека) папата отново от чисто философски позиции, се опитва по пътя на проповед за „християнската любов“ да примирява труда и капитала, да клевети марксизма-ленинизма и реалния социализъм.

При осъществяване на източната политика на Ватикана, принципиално нов момент се явява това, че при воденето на диалога със социалистическите страни католическият център започва да разглежда не само религиозни въпроси но и области от социалното, политическото и културното развитие.

Правят се опити при тези контакти Ватиканът да излезе от сферата на дипломацията и да достигне до широките маси.

Йоан Павел II се стреми да превърне Ватикана в духовен център на света, в международен арбитър по всички основни конфликтни проблеми в отношенията между държавите и дори между световните системи.

Ватиканът активизира своите нападки срещу атеизма, разглеждайки го като своеобразна форма на „поробване" на човека.

Коментирайки политиката на папата английското списание „Спектейтър" пише, че предлаганият от негова страна диалог на социалистическите държави „ще помогне да се подкопае съветската империя отвътре. Това е дългосрочната стратегия на Ватикана. Детайлите може да не бъдат ясни, но общият дух е ясен".

Напоследък Ватиканът проявява тенденция към по-твърд курс към социалистическите страни. Католическият център насърчава екстремистите католици. Например в Литовската ССР папата продължава да окуражава дейността на т.н. „Комитет за защита правата на католиците". Той активно подкрепя реакционните униатски кръгове в Украйна и одобрява техните националистически домогвания. СССР дълго време не може да реши с Ватикана ръкополагането в сан епископи на лоялни към властта духовници, които фактически изпълняват тази дейност. Сега Ватиканът значително е увеличил времето на антисъветските радиопредавания на литовски и украински език.

При разглеждането на тактиката на Ватикана се вижда, че католическият център не залага на конфронтацията със социалистическите страни, а води линия на проникване в тях. Ватиканът се стреми да поддържа нормални връзки със социалистическите страни, предлагайки дори установяване на дипломатически отношения.

Провеждайки своята тактика Ватиканът разглежда Полша, като опитно поле и със задоволство приемаше развитието на събитията там. Затова папата изрази недоволство от въвеждането на военното положение и на 30 декември м.г. охарактеризира тази мярка като агресия, водеща към нарушение на правата на човека. Папата смята нормализацията в Полша за сериозен удар по неговите планове.

Оценявайки политиката на Ватикана като антисоциалистическа, не бива да не се отчита и реалистичния подход на католическия център към някои актуални международни проблеми. Във Ватикана съзнават опасността от надпреварата във въоръжаването, нейното засилване след идването на власт на администрацията на Рейгън, опасността милитаристическите кръгове на САЩ и НАТО да хвърлят Европа в термоядрена война. Това заставя Йоан Павел II да се изказва по въпросите на мира и войната. Независимо от това, че изказванията на папата често имат двойствен и ярко изразен демагогски и пропаганден характер, те имат и положително значение. Трябва и занапред умело да се поддържат миротворческите действия, като се въвлича католическата църква в по-активна борба срещу ядрената катастрофа. С други думи трябва да се подтиква папата да преминава от думи за мир към практически

действия, без да се прави реклама на неговата показна миротворческа дейност.

В. Куроедов изтъкна, че е необходимо църквите в социалистическите страни да разширяват връзките си с църквите в развиващите се държави и широко да ги използват за противопоставяне на антисоциалистическите акции на Ватикана.

Докладчикът посочи, че учените в социалистическите страни недостатъчно разработват енцикликите на папата от марксистко-ленински позиции. Той спомена, че в СССР са набелязани и се провеждат мероприятия за борба с екстремистите католици, засилена е работата с духовенството и контролът по съобразяването със законите, с цел да се неутрализира влиянието на Ватикана. В същото време по църковен и държавен път се работи, за да се постите сътрудничество с Ватикана в борбата за мир.

В. Куроедов с тревога се изказа, че съществуват случаи, когато на международни форуми религиозни дейци от социалистическите страни не са се придържали към единно мнение, заемали са различни позиции по обсъжданите въпроси. Докладчикът предложи чрез уреждане на двустранни срещи и чрез непосредствена работа с религиозните дейци, да се осигури при всички случаи те да действат съгласувано на международната арена. При отделен разговор със съветската делегация ни беше пояснено, че това изказване на В. Куроедов се отнася до прояви на духовници от ГДР и други страни. Пояснено беше, че няма нито един случай български духовници да са действали несъгласувано.

В. Куроедов завърши доклада си с констатацията че е необходимо да се предприемат също мерки за усъвършенстване на сътрудничеството между държавните ведомства, работещи по вероизповеданията. В тази връзка беше изтъкната необходимостта да се урежда по-често обмен на информация, опит и мнения на многостранни или двустранни срещи.

След В. Куроедов се изказаха ръководителите на всички делегации. От чехословашката делегация изказване направи сътрудникът на ЦК на партията др. Цинолдър. Ръководителят на делегацията говори при откриването. Той по решение на съвещанието председателстваше всичките заседания. Следват бележки за по-съществени неща от изказванията, които представляват по-непосредствен интерес.

ИМРЕ МИКЛОШ – министър, председател на Комитета по църковните въпроси при Министерския съвет на УНР.

Има условия да се развие по-активна дейност от религиозни дейци в борбата за мир. В Будапеща тази година ще се проведе среща между религиозни дейци и ръководствата на Световния съвет на църквите. Тази среща ще даде възможност да се засили нашето влияние в ССЦ.

Казароли е посетил Будапеща и е заявил при др. Кадар, че Ватиканът ще води политика в духа на Хелзинки. Трябва да приемаме такива заявления с резерви, но да не преставаме да работим.

Има религиозни дейци в САЩ, с които трябва да се води диалог. Все повече църкви в Западна Европа се обявяват против идеята за ограничена ядрена война.

Необходимо е по-добре да опознаем антивоенното движение в Западна Европа. То е много „пъстро". Само така ще можем успешно да работим.

Събитията в Полша не са се отразили върху отношенията между католическата църква и държавата в Унгария. Католическата църква е сътрудничила с Червения кръст в провеждане на помощната акция за Полша след 13 декември м.г.

Изразява съгласие с оценката на В. Куроедов за Ватикана. Трябва да имаме предвид обаче, че във Ватикана има различни сили, макар и в тактически план, и като отчитаме това да направим усилия да го използваме. Папата не е стигнал до открита конфронтация с Унгария. Той е принуден да се счита с реалността, но няма гаранция, че ще бъде все така. Йоан Павел II проявява двойственост. Изпратил е писмо до вярващите в Унгария, в което насърчава да се засилва религията, но и да се спазват законите. Ще направят всичко възможно световната конференция през май да премине успешно.

СУМАДИН ЦЕДЕНДАМБА – председател на Комитета по въпросите на религията при Министерския съвет на МНР.

Ръководителят на монголската делегация разказа за работата на Азиатската будистка конференция за мир (АБКМ). Създадени са вече 15 центрове на организацията в различни страни в Азия, които успешно работят. Изградени са и три комисии: в Индия, в Шри Ланка и в Токио.

Др. Цедендамба говори, че се наблюдава активизиране в Азия на някои реакционни религиозни организации, които работят срещу АБКМ. Те са направлявани от КНР и Сингапур.

КЛАУС ГИЗИ – държавен секретар, ГДР.

След като изрази пълно съгласие с доклада на Куроедов, др. Гизи говори за някои особености в работата с верските общности в ГДР.

Евангелският съюз в ГДР не членува в ХМК.

Това трябва да се поправи.

Мъчат се да разширят дейността на Берлинската конференция. Тя работи с католици в Западна Европа. Това може да бъде изходна база за работа в защита на мира.

Проф. ЙОН РОШИАНУ – зав. ведомството по въпросите на църквите в Румъния.

Говори за посещението си в ССЦ в Женева. Чул добри отзиви за посещения там и на др. Миклош и др. Гизи. Тези посещения дали възможност да се разсеят някои неверни представи.

Румънската църква ще продължи да работи за издигане ролята на ХМК.

Ще съдействат за успеха на конференцията в Москва.

Отчитат двойствената политика на Ватикана и опитите на папа Йоан Павел II да се намесва във вътрешните работи на социалистическите дър-

жави. Папата се изказал, че в Румъния няма свобода на изповеданията и се застъпил да се създаде отново униатската църква. Синодът на Румънската църква отговорил с писмо, че папата не трябва да се намесва във вътрешните работи, защото това може да влоши отношенията между Румънската православна църква и Ватикана.

Проф. д-р ЙЕРЖИ КУБЕРСКИ – министър, зав. ведомството по въпросите на църквата в Полша.

Предишното съвещание е направило някои оценки за папата. Животът ги потвърди. Подробно разгледа ролята на папата в събитията в Полша и предшестващия период. Честно може да се каже, че църквата от самото начало поддържаше създаването на организацията „Солидарност". Църквата помогна да се оформи законно „Солидарност".

Сега Ватиканът е напълно съгласен със САЩ по блокирането на икономическите помощи. Полската католическа църква поддържа различна линия.

Архиепископ Глемп[108] – новият глава на католическата църква в Полша, няма авторитета на Вишински. Правителството не възразява Глемп да оглави църквата, защото е от добро работническо семейство, бил е близък на Вишински и властта не е имала проблеми досега с него. Властта била за Глемп, за да не поставят на този пост някой от близките на папата – например Кишнер.

Позицията на епископата е колеблива. На 13 декември Глемп прие военното положение и се изказа в този смисъл. След два дни епископатът е утвърдил съвършено неприемливо комюнике и го разпространили по цял свят – по-късно Глемп го отменил.

Военното положение постигна определени резултати, с което и църквата не може да не се счита. Епископатът при обявяване на военното положение не зае позиция против него. Сега се изказват, че то трябва да бъде отменено колкото се може по-скоро. Като цяло позицията им се отчита като положителна.

Другите верски общности поддържат правителството.

В страната след 13 декември са арестувани 20 000 души – свещеник само един.

Поддържа изводите и препоръките в доклада на Куроедов.

Др. Куберски говори и за тежкото икономическо положение в Полша.

На 20 януари в ЦК на ЧКП ръководителите на делегациите и членовете – сътрудници в ЦК бяха приети от др. Фойтик – секретар на ЦК, др. Лучан – зам.-председател на Министерския съвет и др. Бейда – зав. отдел „Пропаганда и агитация".

Др. Фойтик оцени политическото положение в ЧССР като добро. Народът прие програмата на VI партиен конгрес. Работят за нейното изпълнение.

Наложило се е поради суровинната и енергийната криза да занижат значително темповете на развитие.

Преминават към интензивно развитие, и то в по-ефективни области – електроника и др. Дават предимство на качествените показатели.

[108] Кардинал Юзеф Глемп (18.XII.1929–23.I.2013), примас на Полша в периода 1981–2009 г.

Подобряват планирането с нови методи. Повече ще използват материалните стимули.

Не възнамеряват да вземат заеми, макар че имат примамливи предложения.

Най-големи резерви виждат в СИВ – в социалистическата интеграция.

Животновъдството се е развивало чрез внос на фураж – 2,5 милиона тона годишно. Желязна необходимост сега е да произвеждат месо при самозадоволяване. Затова няма да намалят консумацията на месо, а ще го регулират, дори малко да намалят. Трябва по-рационално да се използва месото. Ще използват ценовата политика, чрез която да регулират консумацията.

Църквата и особено католическата е играла всякога реакционна роля.

След 1948 година се установи надзор над църквата. Надзор над тези, които искат да я използват срещу социализма.

През 1968 година под лозунга за свобода на религията църквата игра контрареволюционна роля. При процеса на консолидация се върнали към практиката на по-строг надзор и не виждат причини да променят курса си. Отношенията им с ръководителите на католическата църква – кардинал Томашек[109] в Прага и епископ Габриш[110] в Словакия, не са добри. Тези хора са инспирирани от Ватикана. Чехословашкото правителство води преговори с Ватикана. Веднъж делегациите се срещат в Прага и веднъж в Рим. Ръководител на чехословашката делегация е Хруза (зав. секретариата по църковни въпроси при Министерския съвет), а на Ватиканската – архиепископ Луиджи Поджи. Веднъж като глава на делегацията е идвал в Прага и Казароли. Ватикана държи да се заемат 7-те вакантни епископски места от хора, които се оценява, че не са лоялни към властта, и да се активизира църквата. Ръкополагат се т.н. „нелегални епископи", каквито по техни сведения има пет. Ватикана се стреми да активизира униатските църкви (250 енории), които са в райони до границата със СССР – Подкарпатска Украйна. Този стремеж има и антисъветска насоченост. Трябвало е през януари да се състои пореден тур от разговори, но чехословашките другари са го отложили.

Папата подкрепя и емигранти – избягали от страната духовници. Ватиканът търси сътрудничество и с т.н. „бивши комунисти" – напуснали през 1968 година или след това. Въобще след идването на новия папа се правят опити да се покаже, че вярващите са против властта.

Др. Фойтек каза, че не може да се допусне в манастирите да се организират нелегални печатници и ядра за връзки с неприятеля в чужбина. Против това ще се постъпва много твърдо. Той завърши, че в Чехословакия е необходимо да бъдат много търпеливи и много конструктивни.

[109] Кардинал Франтишек Томашек (1899–1992), Пражки архиепископ и примас на Чехия (1977–1991). От 1951 до 1954 г. е изпратен в комунистическия концлагер Желив.
[110] Архиепископ Юлиус Габриш (1913–1987).

Да убеждават, а не да заплашват. Църковната политика разглеждат като част от общата политика за единство в рамките на Националния фронт – за единство между партията и народа.

*

* *

В рамките на съвещанието българската делегация проведе разговори на двустранна основа с делегациите на СССР, ЧССР, Унгария, Румъния и ГДР.

С оглед подобряването на работата на ХМК предложихме на съветските и чехословашките другари двама подходящи кандидати за работа в Секретариата на Християнската миротворна конференция в Прага.

От чехи и унгарци получихме информация за провеждането в техните страни на католическия обред „конфирмация". С този обред има проблем в Пловдивско. Получената информация ще ни бъде полезна.

Съветските другари ни информираха по наше искане за участието на техния мюфтия Бабахан в т.н. Ислямска лига в Саудитска Арабия. Обясниха, че без негово предварително съгласие, „задочно", Бабахан е бил включен в Съвета по джамиите. Преценило се е, че не е удобно да заяви, че не е съгласен.

С румънските колеги от 3 години разговаряме за двустранна среща между двете ведомства, каквато не е провеждана. Отправяна е и писмена покана до др. Рошиану.

Този път той повдигна въпроса и покани наша делегация да посети Румъния. Договорихме се това да стане през юни т.г.

Ще се чака писмена покана.

Др. Гизи от ГДР поиска среща и на нея пожела да дойде на двустранни консултации в България. Последната среща беше в Берлин преди три години. Договорихме се разговорите да станат в България през октомври т.г. Др. Гизи предложи да бъде поканен със съпруга и след разговорите да остане с нея на кратко посещение и почивка. Той каза, че като млад студент му е било възложено от партията да посреща в Берлин дейците, идващи от Коминтерна, и е имал срещи и с Георги Димитров. По-късно е посещавал България като министър на културата. Освен че ще разговаряме по нашата материя, посещението му може да бъде полезно и в по-широк план.

Съветската делегация постави въпрос следващото съвещание, което ще стане в края на 1983 година да се състои в София. Изтъкнато беше, че досега съвещанието е провеждано по 3 пъти в Прага и Берлин, по 2 пъти в Будапеща и Варшава и по 1 път в София и Москва. В София то е провеждано преди 10 години – през 1972 година. Като място за провеждане обсъждат и Улан Батор. Договорихме се да се изчака краят на разговорите по този въпрос с монголските другари и ако е необходимо, отново да се върнем на него.

В заключение може да се даде оценка, че съвещанието беше много полезно. Очерта се главното в работата с верските общности в международен план за следващия период. Дадена беше актуална оценка на линията на Ватикана. Изяснени бяха редица въпроси.

Към настоящата информация се прилага заключителният документ – паметната записка, и списък на участниците.

Зам.-министър, председател на Комитета,
ръководител на делегацията:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 616, л. 13–30. Оригинал. Машинопис.

№ 127

Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за проведена среща с американския посланик в София[111]

София, 18 февруари 1982 г.

Зам.-министърът на външните работи Л. Попов, председател на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове прие на 17 февруари посланикът на САЩ Бари[112] по негово искане. Това е първото посещение на посланика след връчване на акредитивните писма. Той беше придружен от Стюарт Паркър, новият завеждащ консулската служба, който водеше бележки по време на разговора.

Засегнати бяха следните въпроси:

1. Посланикът се интересуваше дали има нещо ново и интересно в живота на българските църкви в САЩ, на което беше отговорено, че Л. Попов не е чул да се е случвало нещо особено.

2. Посланикът съобщи, че американската организация Фондация „Апел на съвестта", чийто председател е равина Шнайер, обмисля въпроса за поканване на делегация от български религиозни дейци в САЩ. Той припомни, че делегация на фондацията е посетила България преди около 2 години. Тя е била ръководена от равина Шнайер. Фондацията е приела в САЩ делегации от някои социалистически държави като например от Румъния. В делегацията на румънските верски общности освен православни е имало католик, мохамеданин и протестант. Л. Попов се изказа, че когато се кани такава делегация се оставя на този, до когото се отправя поканата (в случая се разбираше, че това ще бъде патриарх Максим) да реши с кого да прави посещението. Посланикът изрази обратно мнение, че в случая с делегацията, когато бъде поканена, следва да участват и мохамеданин, католик и протестант.

3. Посланикът говори за предстоящото посещение от САЩ на еврейския деец Голдман, който представлява благотворителната организация „Джойнт".

[111] Паметната бележка е изпратена до отдел „Пропаганда и агитация" на ЦК на БКП на 19 февруари с.г. заедно с паметна бележка за среща на Любомир Попов с еврейския обществен деец Голдман – вж. док. № 128.

[112] Робърт Бари е посланик на САЩ в България в периода 1981–1984 г.

Той запита дали Л. Попов знае какви са функциите на организацията. Попов отговори, че си спомня да е слушал за тази организация, но не може да си спомни с какво точно се занимава тя. Посланикът продължи, че организацията отпускала помощи по еврейска линия. Тя функционира в някои социалистически държави след Втората световна война, но по-късно дейността ѝ била прекратена. Възможно било Голдман да идва, за да види дали няма условия организацията да започне дейност в България. Посланикът се обърна към Л. Попов и очакваше да чуе мнение. Л. Попов отговори, че Комитетът се интересува само от въпроса за изповеданията. В тази област са и функциите на Централния израилтянски духовен съвет. В България има обществена организация на евреите, чийто председател е д-р Аструков. Тази организация се занимава с въпроси от извън верската сфера. Беше разговаряно, че Голдман има среща и с д-р Аструков.

4. Говорейки по еврейските въпроси посланикът каза, че е чул че синагогата в София се реставрира, за да бъде използвана като зала за събрания и конференции и се заинтересува дали това е вярно. Л. Попов отговори, че е прочел във вестник „Джерузалем пост" едно писмо с такова твърдение. Попов се изказа, че залата на синагогата се реставрира като синагога. До голямата зала има по-малка, която сега се използва за синагога. Въпреки че броят на вярващите е много малък, понеже сегашният свещеник е възрастен, Централният израилтянски духовен съвет изпрати двама млади български евреи, които се подготвиха в учебни заведения в Будапеща и Букурещ. Така че е осигурена и приемственост. Когато се завърши реставрацията, голямата зала ще се използва като синагога. Попов продължи с лично мнение, че биха могли понякога да уреждат в нея и подходящи концерти, което е разрешено от техните канони, но за това не е чул нищо.

Посланикът сам се изказа, че в католическите църкви и синагогите се уреждат концерти. Това не можело да се прави в православните, които след това трябвало да се освещават отново.

Л. Попов продължи, че в София особено след построяването на Народния дворец на културата има много удобни и хубави зали за конференции и събрания и въобще никога не е ставало дума синагогата да се превръща в такава зала.

Посланикът показа задоволство, че не е верен слухът, че синагогата ще стане зала за събрания.

5. Посланикът се заинтересува заминали ли са да се обучават млади католици за свещеници. Л. Попов отговори, че са отишли в Рим на обучение за духовници млади католици.

Посланикът се заинтересува продължават ли разговорите между България и Ватикана по въпроси на католиците. Л. Попов отговори, че преди около две години представител на Ватикана е бил в България и е приеман в Комитета.

6. Посланикът запита излезли ли са от затвора осъдените в миналото петдесетници. Л. Попов отговори, че никой от осъдените не е вече в затвора. Един от тях се е оженил за някаква чужденка и е напуснал България.

7. Посланикът говори, че някой югославянин му казал, че в Югославия имало значително активизиране на ислямската религия. Той се интересуваше дали след като през България годишно преминават 2 милиона араби, това не е предизвикало такова явление и тук. Л. Попов отговори, че не е забелязано такова явление. Посланикът се опита да задълбочи този разговор. Ясно беше, че въпросът за мохамеданите в България ги интересува.

В разговора около исляма посланикът запита има ли действаща джамия в София. Л. Попов отговори, че джамията в центъра е действаща и се обслужва от имам. Посланикът добави, че в състава на посолството сега имали един мохамеданин – татар, по произход от руските татари и че той щял да посещава джамията и ще се представи на имама.

8. На края на разговора посланикът се заинтересува какви изповедания и секти има в България. Л. Попов му даде разяснения така, както този въпрос е изложен в брошурата на Синода. Направи впечатление, че посланикът специално прояви интерес към католиците униати. Ватиканът сега активно използва въпроса около униатите в работата си срещу СССР, Чехословакия и Румъния.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 583, л. 2–6. Копие. Машинопис.

№ 128

Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за проведена среща с еврейския обществен деец Голдман

София, 19 февруари 1982 г.

Зам.-министърът на външните работи Любомир Попов, председател на Комитета по въпросите на БПЦ и на РК прие на 19 т.м. г-н Голдман, еврейски обществен деец от САЩ, функционер от организацията „Джойнт“. Той се придружаваше от югославянина Каделбург, когото представиха като зам.-председател на някакво европейско ръководство на еврейската организация, от Стюарт Паркър от посолството на САЩ и от доц. Салватор Израел, председател на българския Централен израилтянски духовен съвет.

Във водения разговор посетителят изрази задоволство, че в България се поддържа еврейската традиция, религия и обичаи. Спомена за спасяването на евреите през Втората световна война и каза, че всички евреи знаят това и са ни благодарни.

Изразена беше готовност да окажат помощ да се пази еврейската религия и традиции. Доц. Израел отговори, че не се нуждаят от никаква помощ. Л. Попов се изказа, че българската държава полага грижи и изразходва големи суми

за реставрация на културни паметници в това число и религиозни. Средства се обезпечават от държавата. Материална помощ от чужбина не е необходима.

Голдман говори, че ако имало в някои хотели и ресторанти еврейска кухня „кашер" т.е. месото да е от животни заклани по еврейски ритуал, възможно би било да идват повече туристи евреи в България. Отговорено беше от Л. Попов и доц. Израел, че това са въпроси на други наши институции – като Комитета по туризма, намиращи се в извън верската област.

(п) Л. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 583, л. 7–8. Копие. Машинопис.

№ 129

Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за посещението му в Румъния

София, 10 юни 1982 г.

Зам.-министърът Любомир Попов, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове направи посещение в Румъния в началото на юни 1982 г. по покана на председателя на Департамента по култовете Йон Рошиану. Попов беше придружен от гл. специалист в комитета Цвятко Цветков.

При разговорите Рошиану разказа за положението с изповеданията следното:

В Румъния има 14 изповедания. От тях 12 християнски, мохамеданско и израилтянско.

ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА е традиционното, най-голямо изповедание, свързано с борбите на народа срещу чужди завоеватели.

Православната църква се оглавява от патриарх. Страната е разделена на 13 епархии – Букурещката оглавявана от патриарх Юстин, 4 от митрополити и останалите от архиепископи и епископи. По традиция митрополитът на Яш (сега Теоктист) се смята за втория човек след патриарха и се избира за патриарх при овакантяване. Това обаче не е писано правило, а незадължителна традиция.

Православната църква подготвя кадри в 6 семинарии и 2 теологически института. Всяка от семинариите приема годишно 30–35 ученици, а двата висши института общо приемат годишно 160 студенти. В институтите се приемат само завършили семинариите. По изключение институтът в Сибиу приема и гимназисти. Тази година такива са 8–10 души. В семинариите се води в класове отделно и обучение на певци за църквите.

Дипломите от семинариите и теологическите институти се признават като документи за образование само в системата на църквата.

Броят на кандидатите да учат в семинария или теологическите институти намалява.

Преподавателите в семинариите и теологическите институти се назначават от Синода. Техните заплати по традиция, която и сега се спазва, се заплащат от държавата. Останалата издръжка на учебните заведения е от църквата.

Църквата има две централни публикации. Свои периодични публикации в малък тираж имат и някои от епархиите – 7 на брой.

Годишно църквата печати до 2 милиона стенни календари. Джобни не отпечатват.

Държавата участва в изплащането на заплатите на духовниците с около ⅓ от размера.

В Румъния има около 2 хиляди калугерки и 800 калугери. По декрет в манастирите не може да постъпват преди да са навършили 55 години и калугерки преди да навършат 50 години. По изключение постъпват и по-млади и от двата пола, но след завършване на семинария или теологически институт. При посещения в някои от манастирите видяхме и млади калугерки. Мъжки манастир не посетихме, но ни казаха, че и там има млади.

РИМОКАТОЛИЧЕСКА ЦЪРКВА

Има 5 епархии (архиепископия в Букурещ, епископия – Алба Юлия) и три деканати.

Католиците наброяват около 1 милион. Най-голям е броят им сред унгарците, но има и румъни, и германци.

Католическите ордени не действат.

Заплатите на католическите духовници също като на православните, в размер на около ⅓ се изплащат от държавата.

Католическата църква има свое училище за певци и теологически институт с два отдела: унгарски (в Алба Юлия) и румънски (Яш).

Католическата църква не издава вестници и списания, но печата отделни книги с тираж около 1 милион годишно.

Католическата църква няма утвърден устав. След разговор на архиепископ Луиджи Поджи от Ватикана с др. Рошиану католиците са представили свой устав за утвърждаване, който сега се проучва.

Католическите владици се назначават от папата след съгласуване с Департамента по култовете. Преди интронизацията на владиката, папското назначение се одобрява с декрет на президента на СР Румъния. Декретът се връчва на владиката от председателя на Департамента по култовете. В ответното си слово, владиката дава обет, че ще бъде лоялен на Конституцията и законите на страната. Между впрочем такива президентски декрети излизат за архиереите (владиците и съответни ръководни длъжности) на всички изповедания след техния избор и се следва посочената процедура на връчване.

Униати католици в Румъния сега няма. През 1948 година, както в СССР, униатите са се завърнали в православната църква. Сегашният папа не признава това. По този въпрос има спор между Букурещ и Ватикана. Държавата

е предоставила спора с Ватикана да се води от църквата. Проблемът обаче безпокои както гражданската власт, така и патриарха, който сам ни говори по този въпрос.

ПРОТЕСТАНТИ

В Румъния съществуват в значителен размер няколко от т.н. стари протестантски църкви.

Реформисти (калвинисти)

Това изповедание обхваща само унгарци – 500 хиляди души.

Лютерани – на брой 100 хиляди души. Наричат ги още евангелисти. Те са само от германското малцинство.

Лютерани унгарци – като предишното, но отделно изповедание, обхващащо само хора от унгарското малцинство. Наричат ги още презвитерианци. На брой са около 20 хиляди души.

Унитарианци – обхваща само унгарци. Около 30–40 хиляди. Не признават „Св. Троица".

Тези т.н. старопротестантски изповедания имат общ теологически институт в гр. Клуж с германски отдел в гр. Сибиу.

Всички имат свои списания.

За заплатите на духовниците важи общото правило – около ⅓ от държавата.

С разрешение от председателя на Департамента по култовете получават помощи от чужбина.

В страната функционират и почти всички познати в България протестантски църкви, които в Румъния наричат с общото наименование – новопротестанти. Най-голямо от тези изповедания са Баптистите – 80 до 100 хиляди души. Освен тях има петдесетници, адвентисти и евангелисти.

Характерна за църквите на новопротестантите е тяхната активност и агресивност. Те водят активна дейност с индивидуален подход към лица и семейства, за да ги откъснат от православната църква. Използват даването на материална помощ, за да постигнат целите си. Работят с успех. Много активни са също в дейността си с децата. Др. Рошиану се изказа, че тези църкви имат и някои изолирани „анархистични" действия, като например незаконно откриване на молитвен дом. По мнение на др. Рошиану православната църква в Румъния недостатъчно реагира срещу прозелитската дейност на новопротестантите.

Обществената активност на тези църкви в настоящият момент се смята за проблем, който румънските другари има да решават. Именно тези църкви има предвид др. Чаушеску в критиката, която е отправил към дейността на религиозните секти в доклада си на 1 юни т.г. пред пленума на ЦК на РКП по идеологическите въпроси.

Тук трябва да се отбележи, че Департаментът по култовете дава разрешение и както католиците, така и всички посочени протестантски изповедания, а също и останалите изповедания, които ще бъдат посочени по-нататък, получават парични средства като помощи от чужбина. Обяснено беше, че

при искането на разрешение изповеданието трябва да посочи за каква цел се получава помощта от чужбина – примерно за ремонт на молитвен дом и т.н. След преценка в Департамента се взима решение, но по принцип получаването на помощи отвън се разрешава.

Макар и западаща, но все още в Румъния съществува и църквата на т.н. старообрядци (липовани)[113]. Това е руска секта. Имат свой митрополит в Браила и двама епископи. Духовниците са все възрастни хора. Най-младият е на 57 години.

Евреите наброяват около 20 хиляди души. Те нямат друга организация освен религиозната, чиито председател е главният равин на синагогата в Букурещ. Издават списание.

В Румъния живеят и 2 хиляди арменци, които принадлежат към своето изповедание. В Букурещ е седалището на арменския владика, в чиито диоцез влизат и арменските църкви в България.

Броят на мюсюлманите е около 40 хиляди души. Седалището на главния мюфтия е в гр. Констанца. Имат около 60 имами. От време на време излиза мюсюлманското религиозно списание. Съществува мюсюлманско религиозно средно училище в гр. Меджидие, но сега не функционира. Главният мюфтия се използва за активна международна дейност. В неговите делегации изпращани в ислямски страни (вкл. Саудитска Арабия, Иран, Египет, малките страни в Персийския залив и др.) се включва винаги и отговорен служител на Департамента по култовете, румънец, който провежда и политически срещи.

Отношенията на правителството и верските общности общо взето са добри. Всички изповедания вземат участие в обществения живот. Шест религиозни дейци са депутати в Парламента – патриарх Юстин, митрополит Теоктист, един католически епископ, един епископ реформист – унгарец, един епископ лютеранин германец и еврейския равин. Във външните си връзки изповеданията следват официалната линия.

През време на кампанията за прибиране на реколтата изповеданията доброволно преустановяват религиозните служби или намаляват времетраенето им.

От разговорите с колегите от Департамента и разговора с др. Дума, държавен секретар в Министерството на външните работи, се разбра, че в областта на изповеданията съществуват следните проблеми:

1. Има активизиране на католиците, което се смята, че е проява на унгарски национализъм на това малцинство.

2. Особената активност на някои протестантски секти, излязла извън религиозната сфера.

[113] Възникват вследствие проведените от патриарх Никон (1652–1666) църковни реформи, засягащи богослужебните практики и традиции. Целта е ритуалите и обредите да бъдат доближени, унифицирани с тези на Константинополската патриаршия. Това довежда до разкол в Руската православна църква. Несъгласните духовници и миряни формират т.нар. старообредство или староправославие. Като противници на реформите те са предадени на анатема като еретици.

3. Спорът с Ватикана за съществуването на униатска църква (наричана в Румъния „гръко-католическа“).

4. Все още значително силното влияние на религията върху населението. Често явление е жени преминаващи покрай църква да се прекръстват.

*
* *

По време на посещението от румънска страна беше засегнат и въпросът за Света гора в Гърция. Румънците имат там свой скит „Св. Йоан Предтеча“ като филиал на гръцкия манастир „Голямата лавра“.

Те се интересуваха дали даваме парична помощ на Зографския манастир, има ли нашия манастир представител в Духовния съвет (Кинотис), който управлява Св. Гора, получаваме ли визи за нови монаси и какъв е общият брой на българските монаси. На въпроса за парична помощ отговорих отрицателно. Казах им, че Ефорията, която стопанисва имотите от време на време изпраща сирене и консерви. Казах за трудностите с визите и на свой ред ги запитах от колко време не са получавали визи. Отговориха ми, че от две и половина години не е получавана за техен монах нито една виза. За представителството в Съвета един от тях сам обясни, че Зографският манастир има представител защото е манастир, а техният няма защото е скит. Един от колегите изрази мнение, че пред гърците трябва да се правят общи постъпки от страните с негръцки манастири.

При излизане от Министерството на външните работи видях румънския посланик в Атина Йон Брад да чака др. Рошиану, защото имаха среща. Очевидно посланикът при посещението си в Букурещ за пленум поискал и тази, вероятно за да обсъждат манастира.

*
* *

При разговора с др. Рошиану съгласно указанията поставих въпроса да се върне от румънците българската църква в Галац на Българската православна църква. Др. Рошиану се изказа, че този въпрос е известен и че той следва да се разгледа от двамата патриарси при тяхната предстояща среща. Ние помолихме Департаментът да даде съгласие за решаването на този въпрос.

По време на разговора с патриарх Юстин, който се проведе веднага след разговора с Рошиану, патриархът говорейки за отношенията между двете църкви спомена и за църквата в Галац и се изказа, че този въпрос е приключен. В този момент се намеси др. Рошиану, който каза, че въпросът отново е бил поставен и че ще следва двамата патриарси да разговарят по него. От това не би трябвало да се прави заключение, че има изгледи да ни се върне църквата в Галац сега. Трябва обаче въпросът да се поставя по-често, за да не сметне румънската страна, че ние сме се отказали.

*
* *

По време на престоя в Букурещ ми беше уредена среща с др. Дума – държавен секретар в Министерството на външните работи.

За около един час др. Дума направи цялостен преглед на международното положение, така както румънското ръководство го разбира. Той изложи постановки, които са познати, поради което не е необходимо да бъдат повтаряни. Ще посоча някои моменти, които също са известни, но може да имат по-конкретно значение в настоящия момент.

1. Румъния е подготвила свои предложения по разоръжаването. Наред с някои други мерки те предлагат да се пристъпи към постепенно намаляване на разходите за въоръжаване с оглед до 1985 година това да стане с 10–15%.

2. Във виенските преговори да участват всички.

3. Вярват, че Мадридската среща ще приключи успешно, защото 80% от текстовете са съгласувани.

4. Румъния е за създаване на Европейска регионална организация, като ОАД и др. Това било подходящо място за обсъждане на въпросите.

5. Румъния сега преживява някои трудности, които се дължат на енергийната криза и на високия лихвен процент на запад.

Взимат спешни мерки и трудностите ще бъдат преодолени. На първо място ще увеличат инвестициите в селското стопанство, на което ще се даде повече механизация.

Имат програма за геологическите проучвания с оглед проблема за суровините.

6. Не са доволни от работата на СИВ. Не се използват възможностите. По-голямо внимание трябва да получават някои важни въпроси като този за суровините.

*
* *

По време на посещението беше уредено посещение на 5 реставрирани манастири в Буковина.

Уредена беше среща с един митрополит и с патриарх Юстин, който ни даде обяд.

Смятам, че е необходимо накрая да се кажат няколко думи за Департамента по култовете – учреждението което в Румъния работи по въпросите на верските общности. Департаментът е самостоятелно централно учреждение, начело на което стои председател. Председателят се намира под ръководството на първи зам.-председател на Министерския съвет. В Департамента по култовете работят в центъра 50 души. Във всеки окръг работи по един инспектор (у тях това е отговорен административен функционер) служител на Департамента, който се занимава само с въпросите на изповеданията в окръга.

Люб. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 428, л. 9–18. Оригинал. Машинопис.

№ 130

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Михайловград за религиозната обстановка в окръга

Михайловград, 2 ноември 1982 г.

Изпълнителният комитет на Окръжния народен съвет Михайловград винаги е отделял внимание и отблизо наблюдава работата на институтите на Българската православна църква и религиозните култове, намиращи се на територията на окръга.

С решение на ИК на ОНС, секретаря на Изпълнителния комитет е определен за пълномощник на Комитета. За помощник по тези въпроси е определен секретаря на Окръжната комисия по социалистическите празници и обреди.

По общини и кметства тези въпроси са предоставени за наблюдение на председателите и секретарите на изпълнителните комитети и кметовете.

За по-компетентно наблюдение и евентуална намеса в работата на енорийските свещеници и пасторите по места са провеждани и се провеждат курсове и семинари с председателите, зам.-председателите и секретарите на изпълнителните комитети и кметовете. Лекции са изнасяни от зам.-министъра на Министерството на външните работи и председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове Любен Попов, професор Богоя Станков, к.ф.н. Александър Личев от БАН, Лалка Методиева, секретар на ИК на ОНС, Ангел Еленков – гл. специалист в управление „Организационно“ на Окръжната комисия по социалистическите празници и обреди.

Срещи на представител на Окръжния народен съвет с енорийските свещеници са провеждани в архиерейските наместничества – Лом и Берковица, главно по въпросите на материално-техническата база – стопанисване на сградите и имуществото в тях и обработването на църковните имоти.

Преди да се проведат тези срещи пълномощникът е търсил методическата помощ на Комитета. Методическа и организационна помощ на Комитета е търсена от страна на ОНС и по други въпроси, като уреждане на изложба на икони в гр. Лом, на която присъства др. Л. Попов и неговият заместник Маринчев, по опазване на църквите и тяхното стопанисване, някои от които бяха посетени от др. Маринчев, по снабдяване на църквите с нотариални актове за недвижими имоти и т.н.

Освен срещите с енорийските свещеници представител на ОНС е в постоянен контакт с архиерейските наместници в Лом и Берковица. С тях се уреждат въпроси, почиващи на Закона за изповеданията, сигнализират се незаконни прояви от някои енорийски свещеници, като кръщавките в домовете на хората, посещение на болни хора от свещеници и уговарянето с тях след смъртта да бъдат опети от свещеника и др.

Енорийските свещеници от окръга в голямото си болшинство са лоялни към социалистическата държава. Но има свещеници като: Никола Горанов от Михайловград, Селиванов от с. Разград, Йордан Методиев от Аспарухово, които

проявяват вражда срещу правителството и които трябва да се наблюдават по отблизо. Например поп Никола Горанов в проповедите си говори против гражданските погребения, поп Селиванов не зачита местните разпоредби, поп Йордан Методиев трети пореден път не ходи да гласува при провеждането на общите и частични избори, поп Васил Куманов – от с. Смоляновци, без да иска разрешение от местните власти, е изправил каменен кръст в полето и го е обявил за оброчен камък и т.н. Много от свещениците ходят по домовете на хората, за да извършват тайни кръщавки и венчавки.

Държим да уведомим Комитета, че през последните години се активизира дейността на Клисурския и Добридолския манастир. През 1981 година в Клисурския манастир са извършени 6 венчавки и 120 кръщавки, в Добридолския – 5 венчавки и 160 кръщавки, от които 27 деца от Михайловградски окръг. Болшинството от венчавките и кръщавките са на жители на София, които посещават тези манастири.

През 1980 година в окръга се проведе социологическо изследване за атеистичността на населението. При горното изследване се установи, че 13% от населението е вярващо, което представлява около 25 хил. вярващи. Ако се вземе тази цифра за вярна, то трябва да подчертаем, че не повече от 100 души от окръга са редовни посетители на църквите, и то предимно възрастни хора, главно жени.

В Михайловградски окръг Българската православна църква има 108 сгради и 1825 дка недвижим имот, в които влизат и църковните дворове или средно на едно църковно настоятелство се падат по 17 дка – близо 50% от полагаемия им се имот.

Сградите се поддържат и са в добро състояние. Има няколко църкви, които са в лошо състояние като тези в бившите села Калиманица и Живовци, в с. Железна и с. Горна лука.

Евангелската баптистка църква има 4 молитвени дома, от които един е затворен – кв. „Младеново", Лом, тъй като сектата не е регистрирана.

Църквата на адвентистите има молитвен дом в град Берковица, която също е затворена. Сектата не е регистрирана. Сградите са в добро състояние.

В окръга има над 20 църкви и манастири, обявени за паметници на културата. Най-посещаван паметник на културата от национално значение е иконостасът в църквата на Лопушанския манастир, който се посещава от екскурзианти, но не се злоупотребява от игумена и останалите калугери на манастира за активизиране на църквата. Напротив, използва се случаят да се каже, че в този манастир на 28 август 1923 година („Богородица") населението по поречието на р. Осъм е бойкотирало митинга, на който е говорил тогавашния министър-председател Александър Цанков. Другите паметници на културата не са популярни така и не се използват от свещениците за активизиране дейността на църквата.

Около 80% от църковните имоти са дадени под наем на АПК и 20% се обработват със собствени сили. През 1981 г. всички църковни настоятелства от

окръга се снабдиха с нотариални актове за имотите, които притежават. Нито един имот не е включен в блоковете на АПК.

Окръжният народен съвет предлага на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове да се издаде инструкция за пояснение и прилагане на Закона за изповеданията, тъй като той е приет през 1949 г., а досега станаха много изменения.

СЕКРЕТАР НА ИК НА ОНС
И ПЪЛНОМОЩНИК НА КОМИТЕТА
ПО ВЪПРОСИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА
ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА
И РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ:
(*Л. Методиева*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 2–5. Оригинал. Машинопис.

№ 131

Справка от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Русе до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за работата с изповеданията в окръга

Русе, 4 ноември 1982 г.

В изпълнение на Разпореждане № 321 на Бюрото на Министерския съвет от 1975 година за пълномощник на Комитета по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове в Русенски окръг е определен ДИМИТЪР АВРАМОВ – секретар на Изпълнителния комитет.

При решаване на редица въпроси в окръга, свързани с промяна на кадровия състав на религиозните организации, за търсене на отговорност за нарушения по Закона за изповеданията и в други случаи е търсена помощта на Комитета. На място сме получавали помощ от другарите: Маринчев, Иванов и Цветков.

Най-разпространените религиозни изповедания на територията на Русенски окръг са:

а) Източноправославно,

б) Армено-грегорианско,

в) Католическо,

г) Ислямско,

д) Протестантски секти:

1. Регистрирани от ИК на Окръжния народен съвет през 1963 година.

– Адвентисти от седмия ден,

– Евангелска методистка секта,

– Евангелска петдесятна секта.

2. Нерегистрирани секти:

– Сектата на адвент-реформаторите,

– Сектата на тинчевистите (ученици христови).

В състава на ръководствата на тези религиозни организации са включени 338 вярващи. Ежегодно Общинските народни съвети и кметствата изпращат в Окръжния народен съвет списък на новоизбраните църковни и джамийски настоятелства. Считаме, че настоящите кадри са достатъчни и задоволяват религиозните потребности.

На територията на Русенски окръг има 84 църкви, от които 19 са обявени за паметници на културата. За тяхното стопанисване, Окръжният съвет за култура осигурява средства. Само 9 църкви притежават нотариални актове за църковните дворове, чиято приблизителна стойност е около 93 хил. лева. 15 църкви в окръга притежават жилищни сгради, като само за 3 има нотариални актове със стойност около 35 хил. лева. Освен тези имоти, църковните настоятелства притежават 1163 дка ниви. Те са предоставени за стопанисване и обработка на АПК срещу наем. За 900 дка църковните настоятелства притежават нотариални актове, от които за 860 дка са издадени през 1980 – 1981 година.

Проверките, извършени от органите на Държавен финансов контрол, са констатирали системни финансови нарушения от религиозните организации. Не се спазват нормативите за възнагражденията на енорийските свещеници за извършените от тях църковни обреди, с което се ощетяват гражданите. Във връзка с това Окръжният народен съвет е дал указания на общинските народни съвети и кметствата за оказване на системен контрол.

Има случаи на нарушения на Закона за изповеданията, и то най-вече сред протестантските секти. Разполагаме с информация, че без разрешение на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове се печата и разпространява религиозна литература. Привличат се деца и младежи и с тях се провеждат религиозни сбирки. Организират се също така религиозни събори без знанието на Комитета или на Пълномощника. Допуска се разширяване на религиозната пропаганда извън молитвените домове. Извършват се проповеди от чужди пастори без знанието на централното ръководство на съответната секта. Освен това нерегистрирани пастори извършват проповеди. Извършват се нарушения от Доростолска и Червенска митрополия, като кандидатурите на свещениците не се съгласуват с пълномощника на Комитета. Има случаи, когато за свещеници се ръкополагат лица, които преди това са съдени за криминални престъпления. Такива са случаите със свещениците в гр. Бяла и село Каран Върбовка. Често свещеници посещават домовете на гражданите и извършват религиозен обред „ръсене“, без да са били поканени.

За всички тези нарушения на Закона за изповеданията, пълномощникът на Комитета е провеждал разговори с митрополита и със съответните пастори

на протестантските секти, в резултат на което са настъпили положителни изменения в работата.

За подобряване на работата, предлагаме следното:

– Назначаването на свещениците или тяхното разместване от една в друга енория да се съгласува с пълномощника на Комитета.

– Ръкополагането на свещениците да става в съответния окръг, където ще бъде назначен да служи.

– Да се даде право на пълномощника на Комитета да съставя актове и издава наказателни постановления при констатиране на груби нарушения на Закона за изповеданията.

СЕКРЕТАР НА ИК И ПЪЛНОМОЩНИК НА КОМИТЕТА
ПО ВЪПРОСИТЕ НА БПЦ И РК:

(*Д. Аврамов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 352, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 132

Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за проведена консултация с ръководителя на Управлението по вероизповеданията при МС на ПНР проф. Адам Лопатка[114]

София, 5 ноември 1982 г.

Консултацията се проведе на 27 октомври 1982 г. в заседателната зала на Министерството.[115]

Адам Лопатка се изказа, че полското ръководство оценява високо топлото другарско отношение, което се проявява към тях от страна на българското ръководство.

Те са благодарни за помощта и особено за това, че в нито един момент, откакто започна кризата, от българска страна не са почувствали да се „реагира нервно". Подтекстът на това изказване беше, че не са доволни от отношението на някои други братски страни.

В светлината на социалнополитическата обстановка и атмосфера, която съществува в Полша, той изложи ролята и мястото на църквата. Посочи, че

[114] Адам Лопатка (1928–2003) – полски юрист, професор по право и високопоставен комунистически деец. От 1967 до 1987 г. е директор на Института за правни науки на Полската академия на науките, а през 70-те години е председател на Асоциацията на полските адвокати. В периода 1982–1987 г. е ръководител на управлението по религиозни въпроси към МС на ПНР. В годините 1965–1971 г. е член на Централния ревизионен комитет на ЦК на ПОРП. Член на ЦК на ПОРП от 1976 до 1986 г.

[115] Проф. Адам Лопатка е на посещение в България от 26 до 30 октомври 1982 г.

Православната църква в Полша обхваща около 600 хиляди души. Тя е автокефална и предстоятелят ѝ митрополит Василий е политически лоялен. Проблеми с нея нямат.

През последните две години Католическата църква, която е главното изповедание, повиши своята политическа активност и направи опит чрез профсъюза „Солидарност“ да засили влиянието си сред работническата класа и успя.

След въвеждането на военното положение – 13.XII.1981 г. църквата започна да провежда двойствена политика. От една страна, тя желае мир, но продължава да си остава антисоциалистически настроена. Тя настоява да бъде отменено военното положение, да се освободят интернираните, включително Лех Валенса, да се даде амнистия на осъдените, фактически да се измени общественият строй в Полша. След премахването на военното положение възможно е някои от тези искания да се реализират, но част от тях не могат да бъдат приети нито сега, нито в бъдеще. Това особено се отнася до стремежа да се създаде легална структура на опозицията. Добър отговор на това искане е даден още на V конгрес на Полската обединена работническа партия. Едвард Герек обаче отстъпи от постановките на V конгрес. Той не предприе мерки да се ликвидира КОР и други опозиционни формации. Лопатка продължи, че църковната опозиция не бива да се толерира, защото тя лесно може да се превърне в център на политическа опозиция.

Църквата се обяви против приетия на 8.X. т.г. закон, с който се ликвидират всички профсъюзи, включително и „Солидарност“. Тя настоява властта да отстъпи, като обещава, че ще се бори за отстраняването на екстремистите от „Солидарност“. Искането за такива отстъпки не се възприема от правителството.

На 10 ноември т.г. се очаква да се проведе генерална стачка в знак на протест против ликвидирането на „Солидарност“. Това ще бъде последният по-голям опит на политическия противник, но надеждите са големи, че той няма да успее. Църквата сега, като че ли се съгласява с ликвидирането на „Солидарност“. Приема закона мълчаливо, но това още официално не е изразила.

Такова е и отношението на папата. В средите на църковните дейци се изразява по същество тезата: „Солидарност да се ликвидира, но ценностите да се запазят“. Това е опит на реакционните сили да намерят нови организационни форми, за да се продължи съществуването на опозиционната формация.

Някои смятат, че папата е „кръстник на „Солидарност“, т.е. че неговото посещение в Полша създаде климата, който доведе до събитията и възникването на „Солидарност“. Това твърдение може да е пресилено, но то съдържа истина.

По случай 600-годишнината на „Черната мадона“ епископата на полската католическа църква е отправил покана до папата да вземе участие в тържествата, които трябваше да се проведат на 28 август 1382 г. Правителството не се съгласи с това посещение, защото то но е съгласувано предварително и няма да бъде полезно в настоящия момент. Смята се, че това посещение може да се осъществи през юни или септември 1983 г. в зависимост от условията.

Тази година през м. ноември ще се състои среща между Ярозелски и Глемп. Очаква се след време папата да се разграничи от санкциите, които Рейгън наложи на Полша а също да измени сегашните си позиции по отношение на „Солидарност“. От това ще зависи и времето на посещението му в Полша.

Лопатка отбеляза, че епископатът в Полша се е обявил против санкциите на САЩ срещу Полша, но папата публично не е направил това.

САЩ се стремят посещението на папата в Полша да се превърне в акция за дестабилизиране на положението. Властта в Полша желае и ще се бори то да се превърне в момент на стабилизация.

Позицията на Глемп е трудна. Той е един от най-младите епископи. Не е кардинал, а има ръководна позиция. Кардинал Махарски[116] от Краков е близък на папата. Макар и да не е последователен, властта държи за Глемп и в някои конкретни моменти го подкрепя, защото няма по-добър. Друг може да бъде и по-лош от него.

Полските власти се стремят в Патриотичното движение за национално възраждане да привлекат хора и от църковната йерархия. Ръководството на църквата се колебае. В това движение църквата има един представител – Йеджи Оздовски. С това участие властта цели да се отбие създаването на нова опозиционна партия. По въпроса за новото Патриотично движение църквата не излиза с ясни позиции. Очаква се след завръщането на Глемп от Рим и Конференцията на епископата този въпрос да бъде решен.

От трите католически групировки ПАКС, Християнско обществено сдружение и Полския обществен католически съюз най-колеблив е последният. Този съюз се представлява от Заблоцки. Тази групировка понякога подкрепя политиката на ПОРП, но четиримата нейни депутати в Сейма гласуваха против приемането на Закона за профсъюзите.

Полша има 85 епископи. От тях 13 открито провеждат антидържавна дейност. Друга група стои на патриотични позиции по отношение на държавния строй, но около 50% от епископите не са политически активни и главно се занимават с религиозна и благотворителна дейност. В енориите работят около 21 хиляди свещеници и около 5 хиляди монаси. Около 10–12% от свещениците подкрепят политиката на правителството. Около 8–10% от свещениците открито се ангажират в действия срещу държавата. Сега срещу 2-ма свещеници се води процес. Други двама вече са осъдени. Властта се стреми да не се стигне до война между църквата и държавата и да не се дава повод да се говори, че духовниците са преследвани. Отношенията с църквата са много сложни и променливи и добиват характер на отношения между две партии, а не между държава и религия.

В края на своето изказване Адам Лопатка изрази увереност, че полските комунисти ще се справят с кризата. Процесът на икономическо възстановяване е започнал и вероятно през пролетта икономиката ще заработи нормално.

[116] Франтишек Махарски (1927–2016) – полски кардинал, архиепископ на Краков от 1978 до 2005 г.

Това създава по-благоприятни условия за решаване на политическите задачи. Трудностите обаче са големи.

По време на консултацията председателят на Комитета др. Любомир Попов запозна др. Лопатка с работата на Комитета и съществуващите изповедания в НР България.

Тъй като Адам Лопатка е виден полски юрист, директор на Юридическия научен институт във Варшава, и има близки връзки с нашите ръководни юристи, по тяхно и негово желание в Държавния съвет се състоя среща, на която взеха участие Ярослав Радев – зам.-председател на Държавния съвет, Костадин Лютов – главен прокурор, Иван Велинов – председател на Върховния съд и проф. Васил Мръчков – директор в Института по науките за държавата и правото при БАН. Разговаряно е по някои нови моменти в законодателството и правните системи на двете страни.

Др. Лопатка има среща и с декана на Юридическия факултет. Разменени бяха мисли относно преподавателската работа, ролята на Комсомола, какво е съотношението между девойките и младежите, постъпващи в Юридическия факултет и др.

Гостът изнесе лекция пред студентите от II курс и част от преподавателите на Юридическия факултет. Той се спря върху въпроси, отнасящи се до структурата на някои държавни органи, обществени организации и техните функции в настоящата политическа обстановка в Полша. Интересно е, че в тази лекция Лопатка посочи, че през 1970–71 г. в Полша е започнало да се говори, че тя навлиза в етапа на развитото социалистическо общество. Според него това е било едно оптимистично желание и оценка, несъответстваща на реалността.

Адам Лопатка изнесе лекция и в Полския културен център. Тази лекция всъщност беше и първоначалният повод той да посети България.

Люб. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 425, л. 16–21. Оригинал. Машинопис.

№ 133

Информация за работата на КВБПЦРК, изготвена по искане на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП[117]

София, 12 ноември 1982 г.

1. Правно положение на изповеданията

Съгласно Конституцията на НР България църквата е отделена от държавата. На гражданите се осигурява „свобода на съвестта и на изповеданията“, т.е. да бъдат вярващи и атеисти. Правното положение на изповеданията и практическото упражняване на правата на вярващите е урегулирано в Закона за изповеданията от 1949 г. и някои други нормативни актове. Вярващите могат в рамките на Конституцията и законите свободно да извършват религиозни обреди. Изповеданията не могат да имат болници, сиропиталища и други заведения за социални грижи. Възпитанието и образованието на децата и младежите е държавно дело и е извън дейността на свещенослужителите. Тази юридическа основа, от една страна, дава свобода на изповеданията, от друга, представлява нормативна база, която не допуска религиозна пропаганда извън култовите сгради и е отнела много важни функции на църквите. Тя позволява в социалистическата държава успешно да се насочва процесът за освобождаване на народа от религиозна заблуда.

Законът за изповеданията предвижда в тримесечен срок от влизането му в сила (1 март 1949 г.) изповеданията да представят уставите си за утвърждаване. Тогава са били утвърдени уставите на БПЦ, Уставът на мюсюлманите, на Арменското изповедание, на Централния израилтянски духовен съвет. С утвърждаването на уставите, съгласно закона тези изповедания са получили признание и са придобили и статут на юридическа личност. Не са били утвърдени представените устави на католици, протестанти и на сектата „Бяло братство“ (наричани „Дъновисти“ по името на техния „учител“). Независимо от това тези изповедания са регистрирани съгласно закона и последвалата през 1962 г. Инструкция на Комитета и отдел „Народни съвети при Министерския съвет“[118]. Обстоятелството, че тези изповедания нямат утвърдени устави и статут на юридически личности не им пречи да извършват дейност и в това отношение не накърнява свободата им.

В последния период от страна на Ватикана и на някои протестантски центрове на Запад се упражнява натиск за утвърждаване на уставите на ка-

[117] С писмо от 27 юли 1982 г. председателят Любомир Попов е уведомен, че на 17 ноември с.г. според плана за работата на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП е предвидено да бъде обсъдена работата на наблюдавания от него комитет. В тази връзка е и искането не по-късно от 9 ноември в отдела да бъде изпратена изчерпателна информация по въпроса. – АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 594, л. 1.

[118] Поверителна инструкция № А 1-455 от 19 ноември 1962 г. до председателите на Окръжните народни съвети относно регистрацията на местните поделения на евангелските църкви и верската общност „Бяло братство“ – вж. док. № 40.

толици и протестанти, за да придобият и те статут на юридически личности. Становището на Комитета е, че това не би трябвало да се направи.

След излизането на Инструкцията, за която става дума по-горе са извършени регистрации на централните ръководства на изповеданията в Комитета и на местните общности и техните ръководства в Окръжните народни съвети. Възприето е след това нови регистрации да не се правят – т.е. да не се регистрират нови „общини" и такава практика се следва. Извършват се само пререгистрации на някои промени в ръководствата. Комитетът смята, че е политически целесъобразно и занапред да продължи практиката да не се прави регистрация на нови тела.

Би следвало да се отбележи, че някои текстове на Закона за изповеданията са остарели и не отговарят на сегашното положение. Едно изменение обаче на нормативната база за дейност на изповеданията би дало повод да се вдигне голям шум и да се развихри пропагандна акция срещу нашата страна. Становището на Комитета е, че и занапред работата с изповеданията следва да продължи да се води на основата на сега съществуващите нормативни актове, които позволяват една по-гъвкава практика.

2. Българска православна църква (БПЦ)

Това изповедание обхваща над 80% от вярващите. По-голямата част от ръководството на БПЦ и свещениците са лоялни към социалистическа България и подкрепят външната и вътрешната политика на правителството, но като институция със своята идеология БПЦ създава трудности в утвърждаването на нашия мироглед. Една част и от тези църковни дейци, които са лоялни, също се стремят да укрепват позициите на църквата.

Патриарх Максим е член на Световния съвет за защита на мира и зам.-председател на Националния комитет. Други ръководни църковни дейци също активно участват в организираното движение за защита на мира. Официално Синодът подкрепи вътрешната политика за развитие на икономиката и културата за по-нататъшното повишаване на жизненото равнище на народа. В публикуваните съобщения за срещи на патриарха с др. Тодор Живков (през 1978 г. и 1979 г.) и председателя на Министерския съвет др. Гриша Филипов (1982 г.) тези позиции бяха официално изявени, независимо от това, че те се обявяват периодично в изказвания на патриарха и на други ръководни църковни дейци пред тяхната среда, а и в по-широки обществени форуми, в църковният печат и т.н. Представители на БПЦ с активното съдействие на Комитета при международни прояви, при посещения на църковни общини в чужбина и при редица срещи отбиват някои опити да се отправят клевети срещу социалистическа България. Това е особено полезно в последния период във връзка с вражеската пропаганда и спекулата, която се прави с т.н. въпрос за „правата на човека". Не би следвало да се пропусне, че БПЦ е единственото главно религиозно изповедание в социалистическите държави, в което не са се изявили „дисиденти" вътре в страната.

Въпреки крайно усложнената международна обстановка и опитите на вражеските централи отвън да търсят пролуки за влияние в БПЦ, с помощта

на Комитета и други държавни органи в последния период укрепна влиянието на прогресивното ядро в Синода. Това позволи да се подобри персонално „намаленият“ състав и някои други важни органи, като комисията за работа с църковните общини в чужбина, Върховния църковен съвет (Стопански орган), а също и съставът на отдела за международни връзки и административния персонал.

Тези промени дадоха възможност да се вземат някои положителни решения – кадрови (издигане на епископи и назначения в чужбина), подаряване на държавата на сградата на метоха в Асеновград в чест на 1300-годишнината, назначаването на специален служител по гражданската отбрана (при бомбардировките през Втората световна война са били унищожени ценни архиви), за активизиране и правилно насочване на международната дейност и др. Въобще би могло да се отбележи, че в Синода вече са се създали условия да се решават някои въпроси, което в миналото е било значително по-трудно.

Комитетът в цялата своя дейност по отношение на БПЦ е съдействал да се намалява броят на духовниците, в което направление има прогрес. През 1976 г. в системата на БПЦ са работили 1746 свещеници. През настоящата година техният брой е 1556. За същите години цифрите общо за монаси и монахини са 303 и 237.

Интерес представляват изчисленията, направени в Комитета за религиозните обреди през последните години от всички изповедания. Цифрите би следвало да се вземат като показателни преди всичко за БПЦ, тъй като това е далеч най-голямото изповедание.

	Кръщавки	Венчавки	Погребения
1977 г.	40%	6,59%	49%
1978 г.	40%	5,53%	49,1%
1979 г.	47%	4,72%	49,6%
1980 г.	40,7%	4,52%	47,9%

Изчисленията са направени въз основа на предоставени данни от самите изповедания. В общи линии те би следвало да се приемат за верни, защото при сравнения, които сме правили с данни на други ведомства, има до голяма степен съвпадение. При кръщавките дори следва да се признае, че посочените проценти са по-високи, защото са включени извършените кръщавки не само на новородените, но и на по-възрастни. Прави впечатление увеличението на кръщавките с цели 7% през 1979 г. В резултат на предприети мерки, съдействие за което оказа и Комитетът, положението е възстановено през следващата година. Не може да не се отбележи обаче, че цифрите за религиозни кръщавки и погребения показват устойчивост, което означава, че този въпрос стои остро и пред Комитета.

БПЦ получава от държавата годишна субсидия от 720 хиляди лв. От тях 420 хиляди задължително се разходват за реставрация на паметници на културата. Напоследък Министерството на външните работи се освободи

от заплащане на наеми на някои свещеници в чужбина, които се поеха от БПЦ. Увеличават се разходите на Синода и за друга международна дейност – заплати на свещеници, участия в различни конференции и други форуми, изпращане на певчески състави по църковните общини в чужбина, взаимни контакти на двустранна основа и т.н. Субсидията следва да продължи да се изплаща и занапред в този размер.

Големи усилия се полагат от Комитета, заедно със служба „Историческо наследство" при Министерството, Синода на БПЦ и други наши ведомства, за опазване на крупни български културно-исторически паметници в чужбина, особено в Гърция и Турция. На първо място би следвало да се спомене Зографският манастир. Гръцките власти направиха неуспешен опит да променят българския му характер.

Направено беше много – изпратени бяха нови монаси, въведено беше минимално месечно заплащане на монасите във валута, за да посрещат някои свои лични разхода. Изпратени бяха храни, облекло, книги. Извършени бяха реставрационни и консервационни работи. Отстранен беше от манастира, макар и временно, един изпаднал под вражеско влияние монах, който пречеше на нашата работа. Особено важни са обаче два факта: Отбит беше опитът на гръцките власти да се смени печата на манастира с гръцки печат, от който да отпадне наименованието, че е славянобългарски, както и да се промени уставът на манастира. Второ – построена беше в Солун 9-етажна сграда на манастира с помощи от България, на мястото на малката сграда, която манастирът притежаваше и беше разрушена от земетресението. Със строежа на тази и още една нова сграда ще се осигури издръжката на монасите. Гръцките власти продължават да правят пречки, като не дават визи за нови монаси. Но работата по този и други въпроси продължава.

Председателят на Комитета е ръководител на българска делегация, която води преговори с Турция за признаване правата ни върху екзархийските имоти. Заедно с това чрез настоятелството на българската църковна община Комитетът извърша ремонти и реставрация на тези имоти.

При трудната международна обстановка и условия за работа в чужбина, по предложение на Комитета и с наша помощ във връзка с решението на Политбюро на ЦК на БКП за подобряване работата с българската колония БПЦ предприе редица инициативи за подобряване дейността на църковните общини. Образувани бяха нови църковни общини в някои страни на Западна Европа и изпратени няколко свещеници, а други бяха подменени. Назначен беше владика за тия църкви със седалище в Будапеща. Уредени бяха три курса за подготовка на предварително подбрани свещеници за работа в чужбина. Издаден беше нормативен документ, уреждащ заплащането и условията на работа на свещениците в Западна Европа. Организирано беше честване на 1300-годишнината. Изпратени бяха певчески групи в САЩ. Извършени бяха някои уместни промени на свещеници и назначения в САЩ, Канада и Австралия. За първи път беше издаден нормативен документ за работата на църквите в САЩ, Канада и Австралия. Въпреки натиска върху църквите от страна на властите в САЩ, на вражеската емиграция и на други фактори

(например стремежа на Американската православна църква да ги привлече) тези църковни общини устояха. Само църквата в гр. Лорейн, САЩ, напусна диоцеза на БПЦ, но църквата „Св. Троица“ в Торонто, в която влизат главно българи от Егейска Македония, напусна белогвардейския синод и се присъедини към БПЦ. В нея вече служи свещеник от София. Отбит беше засега опитът да се прокара в устава на Акронската епархия правило свещениците да бъдат от САЩ и само при липса на такива да се изпращат от България. Купени бяха църковни сгради в Ню Йорк и Вашингтон и бяха проведени редица други мероприятия за укрепване. Условията обаче за работа с тези църкви продължават да са тежки, но въпреки това трябва да продължи работата за по-нататъшното стабилизиране на църковните общини на БПЦ в чужбина.

За 24 май – празникът на Кирил и Методий БПЦ всяка година изпраща свои духовници да служат в Истанбул и Солун. Духовници участват в общата българска делегация за тържествата, които се провеждат ежегодно в Рим за този голям български празник.

Това са важни патриотични манифестации, които популяризират нашите становища по Кирило-Методиевото дело.

Все по-активна става международната дейност на БПЦ и в други области, което е в съответствие със съгласуваната линия между братските страни, насочена към най-пълно ангажиране на религиозните общности в борбата за мир. Дейците на БПЦ работят в Християнската миротворна конференция (седалище Прага), в Конференцията на европейските църкви (Женева), в Световния съвет на църквите (Женева). Полезна не само за нас, а в по-широк план е дейността на прогресивния богослов (църковен историк) проф. Тодор Събев като зам. генерален секретар на ССЦ. БПЦ става все по-често домакин на прояви на тези международни организации и дава своя дял да се води по-успешно работата в тези форуми. Комитетът оказва голямо съдействие на тази дейност и взема мерки за предварителната подготовка на делегациите на БПЦ.

Поради допуснати публикации, в които се съдържаха неправилни постановки, бяха взети мерки да се подобри работата с печата и изданията на БПЦ. По искане на Комитета Синодът подмени редакционния състав на вестника и списанието. Назначен беше по предложение на Комитета „консултант“, който предварително да преглежда материалите. В Комитета беше открит нов сектор с един служител, който да работи по тези въпроси. Изградената система заработи добре, цялостният политически облик, особено на вестника, е много подобрен, но отделни грешки все още се допускат.

С цел да се удари по някои политически вредни и противозаконни прояви на свещенослужители и като предупреждение – превенция срещу евентуални такива прояви в бъдеще, в последния период председателят на Комитета използва правото, което има по чл. 12 от Закона за изповеданията, и наложи да бъдат уволнени трима свещеници.

Изложената картина за положението в БПЦ не би била пълна, ако не се каже, че както в ръководната среда, така и в средните и низови звена има духовни и цивилни служители, които са останали на своите враждебни към

социализма позиции, не могат да се преустроят и в някои моменти успяват да се проявят. От такива хора идват главно и опитите да се активизира дейността на църквата, да се увеличат обредите, носенето на кръстчета и т.н.

В Комитета има пълна яснота по този проблем, както и по опасността религията да бъде използвана за нечисти политически цели. Може да се каже, че досега сме се ориентирали правилно и сме реагирали по подходящ начин. На някои чувствителни места бяха предприети успешно мерки за спазване на изискуемите от Закона условия при извършване на кръщавки, което доведе до намаляването им. Дадено беше съдействие на местните органи в няколко градове (като например Шумен, Ботевград и Кърджали) да се въведе и стабилизира по-съвременен и законен ред в гробищата, което също води и към намаляване на църковни ритуали. Комитетът оказа съдействие при предприемане на мерки срещу незаконно производство на кръстчета, незаконно производство и разпространение на религиозни календарчета, дадено беше предложение за подходящ начин за продажба на новото издание на Библията и т.н.

В работата с БПЦ назряват за решаване редица въпроси, като подготовката на кадрите от църквата и положението на семинарията, след като се въведе задължително средно образование, и да се прегледа и осъвремени програмата на Духовната академия. Важен е въпросът за насочване да известен подходящ, предварително подбран контингент към попрището на БПЦ, въпросът за стопанисването на имотите, принадлежащи на отделните звена на църквата, въпросът за гарантиране опазването на културно-историческите паметници и предмети от религиозен характер, за бъдещето на малките манастири, преглеждане изпълнението на постановлението за монопола на църквата и т.н. В бъдеще Комитетът, във взаимоотношенията с други държавни органи, следва да проучва тези въпроси и в подходящ момент да се правят предложения за тяхното решаване.

3. Мохамеданско изповедание

Това е второто по влияние изповедание, основната част от последователите на което са из средата на българските турци. Те имат главно мюфтийство в София, 6 районни мюфтийства (Толбухин, Шумен, Разград, Айтос, Пловдив и Кърджали) и 465 имамски райони.

Втората част от това изповедание се формира от средата на българите мохамедани – потомците на насилствено помохамеданчените българи през османското иго. Те имат мюфтия със седалище в гр. Смолян с двама негови пълномощници – в гр. Гоце Делчев и във Велинград и 105 районни имами.

Мохамеданската религиозна администрация общо взето показва лоялност към социалистическата държава. Главният мюфтия участва в някои акции за защита на мира. Член е на Световния и на Националния комитет за защита на мира. Той, районните мюфтии и по-голяма част от имамите призовават населението да работи за изпълнение на стопанските задачи.

Периодично в центровете, където са седалищата на районните мюфтии, под ръководството на главния мюфтия се провеждат конференции с районните имами. На тези конференции главният мюфтия обикновено изнася един политически доклад (миналия път за 1300-годишнината, а тази година за световната конференция в Москва на религиозните дейци срещу ядрената опасност), дават се указания по въпроси от религиозната практика и в някои случаи някой окръжен ръководен деец говори по стопанските задачи. Това е безспорно полезна форма на работа, която трябва да се използва и занапред.

Цялото мохамеданско духовенство се издържа от субсидията, която предоставя държавата. Говорейки за духовенството на това изповедание, би следвало да са отбележи, че в по-големи размери, отколкото при православното, тук съществува явлението да се декларира външна лоялност към социалистическата държава, а скрито в душата, в резултат на верски фанатизъм и турски национализъм, да се таи отрицателно отношение.

Това изповедание не разполага с учебни заведения за подготовка на духовници.

Характерно за мохамеданите е увеличаващото се число на някои обреди – т.нар. „мевлюди" (помени, но в някои случаи и като благодарност и т.н.), проявяващата се тенденция те да се провеждат в домовете, а също и засиленото участие на жените в религиозни служби. Срещу тези явления се води борба от местните органи, на която оказва съдействие главният мюфтия. Тя трябва обаче да се засили и да се води с по-голяма настойчивост.

Основният проблем в работата с мохамеданското изповедание е правилният подбор на кадрите – от главния мюфтия надолу до районните имами. Особено важно е да се подберат за районни имами подходящи, лоялни към социализма и НР България хора. С цел да се подобри работата в това отношение с Главното мюфтийство е създадена кадрова служба. Стремежът е подборът на мохамеданските духовници да се прави при съгласуване на трите равнища – в селищната система, в окръжния център и в София. В това отношение работата още не е доведена докрай във всички случаи.

Поради това че не беше подходящ и всъщност водеше отрицателна дейност, беше сменен районният мюфтия в Разград. Подходящи нови мюфтии бяха назначени и в Пловдив и Айтос. Фактически половината от районните мюфтии бяха подменени с по-подходящи хора.

През 1976 г. броят на районните имами в състава на главното мюфтийство и на Смолянското районно мюфтийство е 600. За 1982 г. тази бройка е 570.

Особеност на мюсюлманското изповедание е, че може да служи за прикритие и дава възможност за изява на турски национализъм. В това отношение ролята на Комитета е особено важна.

Този въпрос винаги е стоял пред нашето внимание, но следва да се каже, че е необходимо още повече да се усъвършенства работата ни в това отношение.

Особено място в мохамеданската структура имат настоятелствата на вероизповедните общини. Това са влиятелни звена, които стопанисват имотите

и въобще ръководят живота на общината. В населените места те се явяват органи, съществуващи наред с ръководствата на обществените организации, и в някои места се явяват опора на турския национализъм. Целесъобразно би било да се направи едно цялостно проучване доколко вече е подходящо съществуването на тези органи и не би ли могло да се изгради без тях организация, при която центърът да падне върху районния имам, а стопанисването на имотите да се поеме от районните мюфтийства с подходящо звено при тях. По този начин ще се стеснят възможностите за прокарване на турско влияние. При такава постановка ще възникне обаче въпрос, че се дискриминира по отношение на това изповедание в сравнение с БПЦ. Въпреки това въпросът заслужава внимание.

Следва да се отбележи, че от няколко окръжни градове има искане да се използват джамии за културни цели – Варна, Хасково и др. Комитетът дава съдействие за решаването на тези въпроси. Като се има предвид тяхната деликатност в някои случаи сме препоръчвали постепенност.

Би следвало да се кажат няколко думи за международната дейност на Главното мюфтийство. В последния период има голямо засилване на активността на исляма в международен план – Либия, Иран, Саудитска Арабия и др. Във връзка с революцията в Афганистан някои ислямски центрове предприеха и водят силна антисоциалистическа кампания, обект на която е преди всичко Съветският съюз но не беше отмината и нашата страна. Съветските другари вземат най-сериозни мерки в това отношение – в Съвета по религиозните въпроси се създаде специален отдел за международни връзки по линия на исляма и друг отдел за пропаганда и контрапропаганда. Съобразно нашите условия ние използваме главния мюфтия да се дава отпор на клеветите чрез изявления и изказвания пред делегации, на международни форуми и т.н. Международната дейност на Главното мюфтийство е ограничена до тези задачи. През тази година беше отклонена например покана от Саудитска Арабия за поклонение в Мека на 4 мохамедански духовници от България.

Известно е, че с българите мохамедани се провеждат мероприятия за утвърждаване на българското им съзнание. Комитетът дава съдействие мюфтията и районните имами да подпомагат този процес.

В заключение за мохамеданското изповедание следва да се подчертае голямата важност на два въпроса – сравнително големият брой на районните имами и необходимостта да се подобри работата по подбора на кадрите. И на двата въпроса Комитетът следва да даде най-голямо внимание.

4. Католическа църква

Католиците в България биват „римокатолици“ (западен обред) и „униати“ (източен обред). И едните и другите влизат в структурата на Ватикана. Униатите са бивши православни, които са запазили обредите си, но през миналия век са се присъединили към Ватикана.

Римокатолиците са около 40 хиляди души. Те имат двама епископи – в Пловдив и в Русе, 30 църкви е 24 свещеници и 29 монахини.

Униатите – около 10 хиляди, имат един епископ в София, 24 църкви, 15 свещеници и 39 монахини.

Общо броят на католическите свещеници през 1976 г. е бил 60, а сега е 39. Броят на монахините е намалял от 80 през 1976 г. на 68 през 1982 г.

Католическата църква е на пълна самоиздръжка. Нямат духовни училища и публикации, освен религиозните календари – 3500 броя за римокатолиците и 300 броя за униатите.

Католическото духовенство е лоялно към Ватикана. Духовниците са образовани, опитни и влиятелни, но възрастни. На събрание на верските общности в София, католически епископ се подписа под декларацията за защита на мира. Един католически свещеник участва в работата на прогресивната организация в Берлин – Конференция на европейските католици. Русенският епископ Джундрин, макар и след колебание, взе участие и се изказа на Световната конференции на религиозните дейци против ядрената опасност през м. май т.г. в Москва.

През тази година, в съответствие със Закона за изповеданията, беше въведено ограничение на католическите духовници да не извършват обреда „конфирмация“ (кризмоване) преди навършването на 16-годишна възраст.

През последните години се проведоха някои контакти с Ватикана, в това число и среща на др. Т. Живков с папата през 1975 г. и посещение на Казароли в България. Ватикана предостави известни улеснения за работа на наши учени в архивите на католическия център. Устройва се и ежегодно поклонение на наши културни и религиозни дейци на гроба на Константин Кирил философ в Рим, за което също Ватикана предостави възможност. Делегацията обикновено бива приета от папата. В резултат на тези контакти и за да се поддържа благоприятен климат в отношенията с цел да се проучат архивите и да са провежда успешно честването на Кирил и Методий, нашата страна предостави някои улеснения на католиците – разрешено беше да се назначи епископ на Никополската епархия, като седалището му се премести от с. Ореш в гр. Русе. Уредено беше положението на епископа в Пловдив, чрез издигането на викариата в епархия. Подобрени бяха жилищните условия на двамата владици. Даде се разрешение за отпечатването в Рим на богослужебна литература и внасянето ѝ в България. Разреши се двама млади католици да се обучат за свещеници в Рим. Интересно е да се отбележи, че двамата при завръщането си в България са донесли голямо количество чужда литература, която не е била декларирана и е конфискувана.

Ватикана прави усилия да активизира католиците в България, да подготви кадри, да уреди правното положение на църквата. За последен път техните искания бяха изложели неотдавна от архиепископ Поджи и те са следните:

1. Да се признае католическата църква за юридическа личност;

2. Да се организира обучение на свещеници;

3. Да се открие католическата църква във Варна. Това искане е правил и лично папа Йоан Павел II с мотивировка, че няма къде да се черкуват полските

туристи. При друг случай се е настоявало от представители на Ватикана да се разреши построяването на нова католическа църква в Плевен;

4. Да се подобрят жилищните условия на монахините в София и на някои свещеници;

5. Да се разреши свещениците да провеждат обучение на децата, за да ги подготвят за „конфирмация".

Явно е, че тези искания са насочени към активизиране на католическата църква, особен интерес представлява искането за признаване на юридическа личност. Следва да се отбележи, че и в капиталистическа България католическата църква не е била приравнена по правен статут към православната. Синодът и сега е против такова признаване. Едно признаване би имало сериозни политически последици. То също би открило възможности католическата църква да търси заплащане на отнетите имоти – 2 големи болници, сиропиталища и пр. За подобряване на жилищата ние сме представили в отдел „Пропаганда и агитация" сигнална записка.

Би следвало да се отбележи, че Ватикана започна да използва публикации в печата за натиск срещу нас. Вестник „Ил Пополо" помести материал срещу това, че конфирмацията не може да се прави преди навършване на 16 години. Представител на друг вестник „Ил Реньо" посети България във връзка с асамблеята „Знаме на мира", но въпросите, които постави в „София прес" за интервю, показват и друга цел – да се послужи на натиска на Ватикана.

Комитетът правилно реагира на документа на папа Йоан Павел II за Кирил и Методий, с който ги обяви за „съпокровители на Европа". След подробно проучване беше утвърдено становище със съответна реакция по тази по същество антибългарска постъпка на папата.

Комитетът счита, че по отношение на католическата църква е провеждана правилна линия. Би следвало само да се решат някои жилищни въпроси и евентуално да се реши някой отделен кадрови въпрос, при положение че се представи приемлив кандидат.

5. Протестантски църкви

В Народна република България съществуват и са регистрирани следните протестантски църкви: Петдесятна, Конгрешанска (съборна), Адвентистка, Методистка и Баптистка.

Общият брой на протестантите е около 16 хил. души. Най-голям е броят на петдесятниците и на адвентистите – по около 5 хил. души. Другите църкви са по-малки. Най-малко са баптистите – около 650 души. По сведения на ОНС протестантски групи са регистрирани на 204 места в страната.

Не е регистрирана, но на някои места незаконно функционира т.н. Божия църква (тинчевисти), които са отцепници от петдесятниците.

Централните ръководства на протестантските църкви се намират в САЩ или Западна Европа. Поради това, че протестантските църкви като католиците не са признати за юридически личности, техните ръководители редовно поставят този въпрос.

Протестантските църкви са на пълна самоиздръжка.

Организационната структура на протестантските църкви е такава, че централните им ръководства нямат възможност за такъв контрол като при католиците – те нямат владици и йерархия. Един от главните въпроси тук е да се проведе строго регламентацията в дейността на пасторите. През 1976 г. са функционирали 118 протестантски пастори – сега 99.

Често пъти се отчуждават и събарят молитвени домове на протестантските църкви по градоустройствени причини. В настоящия момент се отчуждават такива сгради във Велинград, Перник, кв. „Подуене" в София. Подлежи на отчуждаване сграда във Варна и др. Във всички тези случаи се явяват трудности с намирането на нови молитвени домове. Почти винаги има оплаквания и протести до Комитета или до най-високите инстанции.

Протестантските дейци се стремят да поддържат международни връзки, но по линия на своето изповедание. Протестантските центрове в западните страни се интересуват от българските протестанти, стремят се да ги съживяват и активизират и организационно да ги ръководят.

Представители на протестантските центрове посещават нашата страна и по лични покани или като туристи, поради което контролът е сравнително по-труден. Това наложи преди известно време Комитетът да даде указания на протестантските църкви, с което се въведе забрана посетители от чужбина да произнасят проповеди и да водят служби без предварително разрешение.

Трябва да се отбележи, че отделни пастори в последния период показват желание за участие в международни форуми и се проявяват като добри граждани на нашата страна и патриоти.

Добро участие в конференцията в Москва т.г. взе един пастор петдесятник. Независимо от това обаче основната маса от това изповедание са потенциален резерв на вражеските религиозни централи.

6. Арменска църква

В България живеят около 17 500 арменци. Църквата принадлежи към патриаршията в Ечмиядзин – Арменската ССР. Архиепископът има седалище в Букурещ. Епархийският съвет е в София. Свещениците са 10 на брой. От тях 8 са работещи пенсионери. Църкви има в градовете София, Пловдив, Русе, Варна, Бургас, Шумен, Хасково, Силистра и Толбухин.

Призната е за юридическа личност. Издръжката е от субсидия, отпускана от държавата. Нямат публикации.

Проблеми с това изповедание няма.

7. Юдейско изповедание

Общият брой на евреите в България е около 5 хиляди души. Седалището на Централния израилтянски духовен съвет е в София. Има статут на юридическа личност. Издържа се от държавна субсидия.

Действащи са синагогите в София и Пловдив с 1 свещеник.

Вътрешни политически проблеми с това изповедание няма. Възникват някои въпроси около добрия ред и отчетността в седалището на съвета.

Има опити от страна на САЩ и Израел да се използва този канал за диверсионни цели. С пълното съдействие на председателя на съвета тези опити бяха осуетени.

Председателят на съвета е доста възрастен и вече отпада. Мнението на Комитета е, че трябва да се подготви смяна.

8. Паметници на културата

На територията на страната има 4115 културни сгради. От тях на:

– БПЦ – 2614 църкви и 124 манастири;

– Ислямско духовенство – около 1300 джамии;

– католиците – 54 църкви;

– арменци – 20 църкви;

– юдейско духовенство – 3 синагоги.

В по-голямата си част тези сгради са обявени за паметници на културата, а други са в процес на проучване.

Според закона за паметниците на културата грижа за тяхното опазване има цялото общество – всички обществени организации и учреждения. Опазването на паметниците на културата с културен характер е грижа и задължение на собствениците на съответните изповедания. Онези, които са с национално значение, са под специална грижа на Института за паметниците на културата.

Ролята на Комитета по отношение на паметниците на културата е да упражнява контрол как различните изповедания полагат грижи за тяхното опазване и да разпределя част от субсидията за БПЦ (420 хил.) за онези обекти, които имат по-голяма историческа ценност и се нуждаят от аварийна помощ.

Всички реставрации и аварийни работи, които се извършват с част от субсидията се съгласуват с Института за паметниците на културата и местните дирекции за култура.

Контролът по изпълнението на тази дейност се изпълнява с помощта на специалисти от Института за паметниците на културата, Института за изящни изкуства и от окръжните народни съвети.

Практиката досега показва, че тази форма на работа дава добри резултати. Трябва да се отбележи обаче, че все още една незначителна част от собствените средства на БПЦ се използват за опазване на културните ценности.

Окръжните съвети нямат финансови възможности и затова трябва да се използват средства на църквите.

БПЦ разполага с големи финансови възможности, които трябва да се използват под различни форми за опазване на всички движими и недвижими паметници от културен характер. В Комитета се прави проучване по този въпрос. След като то бъде завършено ще излезем с предложение в подходящ момент.

По отношение на движимите паметници на културата (икони, утвар и др.) създадени са ателиета за реставрация в София, Пловдив и Русе. Средствата за

това се заделят от самите митрополии. В тази насока дейността е ограничена и досега е извършена неголяма по обем работа.

По предварителни данни в църквите и манастирите в страната има повече от 100 000 икони, голяма част от които имат художествена стойност като произведения на изкуството. За това огромно богатство все още не са полагат достатъчно грижи.

Правят се опити съвместно с местните органи да се организират депа за събиране на икони, които не са в култова употреба, като за целта са използват църкви, които отговарят на условия са съхранение. Това начинание се провежда трудно, поради липса на средства.

9. Организация на работата в Комитета

Комитетът по въпросите на БПЦ и на религиозните култове при Министерството на външните работи е по същество централен държавен орган по религиозните въпроси. След отделянето на църквата от държавата негово предназначение е да служи за звено, чрез което да се осъществяват връзките между правителствените учреждения и местните органи на властта и обществените организации с изповеданията.

Една основна задача на Комитета в социалистическа България е да наблюдава дейността на изповеданията и да се грижи тя да се води в рамките на законите. Комитетът е политически орган, който съдейства за осъществяване на партийната политика за освобождаване на гражданите от религиозната заблуда.

Важна негова задача е да работи и да съдейства за правилен подбор на кадрите, които се посвещават на попрището на изповеданията. Комитетът има за предназначение да полага всички усилия изповеданията и вярващите активно да се включват в социалистическото строителство. Неговата задача е да се помага на изповеданията техните дейци и вярващи да се приобщават, възпитават и изграждат като патриоти, лоялни граждани на социалистическа България.

Съгласувана линия на братските страни е църквите да се насочват и подпомагат към все по-активно участие в борбата за защита на мира, за предотвратяване на опасността от ядрена война. Комитетът има за своя много важна задача осъществяването на тази линия.

Процесът на освобождаване на гражданите от религиозната заблуда е свързан с понижаване на културния фанатизъм. Комитетът има за задача да съдейства за постепенното ликвидиране на това вредно и ретроградно явление, което се среща в почти всички изповедания.

Отделянето на църквата от държавата и провеждането на религиозна дейност в рамките на законността при социалистическите обществени отношения и новите и обновени селища се съпровожда с процес на намаляване на материалната база на изповеданията – културни и други имоти. Това е положителен процес, който Комитетът със своята дейност следва да улеснява.

Комитетът има като своя задача да дава съдействие на другите органи своевременно да се обезвреждат попълзновенията на враговете и да се пресичат техните опити да използват изповеданията за антисоциалистически цели.

Комитетът като държавен орган сам, а и като оказва съответна помощ на изповеданията, има за задача да се пропагандира истината за социалистическа България и да се отбиват опитите на враговете да се разпространяват клевети, свързани със свободната дейност на изповеданията.

Тези изброени дотук задачи на Комитета не изчерпателно, а примерно само очертават контурите на сложната и деликатна работа, която се върши в нашето учреждение. Те далеч не обхващат многообразието на въпросите, които възникват и по които работим.

Комитетът има следните сектори, в които работи по един служител: за Българската православна църква, за мохамеданското изповедание, за католици и протестанти, за паметниците на културата от култов характер, юридическа служба и служба за изданията на верските общности.

Служителят от паметниците на културата др. Христо Маринчев има дипломатически ранг на съветник и дългогодишен опит в работата с БПЦ. В отсъствие на председателя на Комитета той го замества. От известно време е вакантна длъжността на завеждащия сектора за Българската православна църква. В процес сме на намиране на подходящ служител и вероятно до обсъждането в отдел „Пропаганда и агитация“ той ще бъде назначен.

Тази организация на работата, без службата по наблюдаване на печатните издания, е създадена през 1975 г. Тя отговаря на изискванията на задачите и би следвало на настоящия етап да се запази. Необходимо е обаче в трите основни направления – православие, ислям и католическо-протестантско, да бъде назначен по още един служител, за да може Комитетът да отговори на задачите и предназначението си.

Нашият Комитет е единственото учреждение в социалистическите страни, което работи по въпросите на изповеданията и няма служба за международните връзки. При нашите условия ние смятаме, че засега не е необходимо да се създава такава служба. Служителите, които работят по отделните изповедания могат да осигурят и дейността по техните международни връзки или тези на Комитета.

Ние също така сме единственото учреждение в социалистическите страни, което работи по въпросите на религията и няма свои органи в провинциалните центрове. Въведена е институцията „пълномощници на Комитета“ в ОНС. Изпълкомът на ОНС определя един зам.-председател или натоварва секретаря да бъде наш „пълномощник“, т.е. да се занимава с въпросите на изповеданията. Това е едно удачно за българските условия решение.

В работата на Комитета с пълномощниците в последните няколко години има значително подобрение. По-често служителите на Комитета посещават окръжните съвети, за да обсъждат с пълномощниците възникнали въпроси. В последните години на два пъти бяха проведени национални съвещания с пълномощниците. За да улесни пълномощниците, Комитетът отпечата

сборник с нормативни актове по дейността на изповеданията. В много от пълномощниците беше събуден по-голям интерес към проблемите.

При Комитета съществува междуведомствена комисия от представители на други министерства и ведомства, които имат отношение към работата на Комитета. Нашият досегашен опит показва, че комисията като колектив не може да подпомага работата на Комитета, защото в нея заседават хора от различни области – например представител на Министерството на финансите, представител на МВР, на правосъдието, на НАПС[119] и т.н. От това не следва обаче, че комисията трябва да се разпусне. Отделните нейни членове са много полезни на Комитета, когато се работи по въпроси, свързани с тяхното ведомство. В това отношение ние имаме много положителен опит и можем да изкажем задоволство от работата с такива членове на комисията като др. Скопаков от Министерството на финансите, др. Биндеров от Държавния комитет за планиране, др. Цветков от НАПС, др. Димитров от Комитета за култура и др. Ние смятаме по този начин и занапред Комитетът да работи с комисията, без да се отказваме тя да бъде свикана и като цяло.

В Комитета е внедрен колективен метод на работа. Председателят не взима решения, без въпросите да бъдат обсъдени със завеждащия съответната служба, а ако е необходимо, и в по-широк състав.

ЗАМ.-МИНИСТЪР, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИТЕТА:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 594, л. 4–32. Копие. Машинопис.

№ 134

Информация за работата на КВБПЦРК с постъпилите предложения, сигнали, жалби и молби през 1982 г.[120]

София, 20 януари 1983 г.

През 1982 година в Комитета са постъпили повече от 200 предложения, сигнали, жалби и молби от отделни граждани, изповедания, държавни органи и организации. Около половината от тях са писмени. По отделните сектори се разпределят по следния начин: около 100 са по линия на Българската православна църква; около 30 са по линия на мюсюлманското изповедание и останалата част са от сектора католическа и протестантски църкви. Минимален е броят на жалбите, засягащи израилтянското изповедание. Не са получени жалби, отнасящи се до Арменската църква в България.

[119] НАПС – Национален аграрно-промишлен съюз.

[120] Информацията е изпратена от председателя на Комитета Любомир Попов до главния юрисконсулт на МВнР на 24 януари 1983 г.

Поради това, че Комитетът е единственият специализиран държавен орган, който се занимава с религиозните въпроси, тук се получават жалби, които касаят цялостния религиозен живот в страната. За това в Комитета се получават по компетентност и жалбите по религиозната дейност, получавани от други държавни органи – ЦК, Държавния съвет, Министерски съвет и др.

По характера си жалбите могат да се групират в три основни групи:

– засягащи дейността на религиозните общности и техните ръководства по отношение на държавните органи или граждани;

– засягащи дейността на държавните органи и организации по отношение на религиозните общности и отделни вярващи и

– засягащи отношенията между изповеданията като религиозни организации с вярващи от съответното изповедание или служители от системата на изповеданието.

В първата група влизат жалби и молби, касаещи предимно нарушения на религиозното и общото законодателство, извършвано от органите на изповеданията – строеж и ремонт на молитвени сгради в нарушение на изискванията на ЗТСУ и правилника за прилагането му; култово-обредни действия на нередовни, по смисъла на Закона за изповеданията, свещенослужители; нарушаване на санитарно-хигиенните и други норми при извършването на религиозната дейност;

– при кръщаване, погребения и др.; нарушаване на определения законен ред за отпечатване и разпространение на афиши, обяви, календари и др.

От втората група са предимно жалби и молби по действия на държавни органи, засягащи свещенослужители или отделни вярващи – случаи на неправилно ограничаване на вярващите в тяхното право свободно да изповядват от тях избраната религия; по отчуждаване и съответно обезщетяване на имоти на изповеданията и др. Като отделна подгрупа молби могат да се обособяват за Устави на някои изповедания и съответно признаването им за юридически личности. Такива искания се правят многократно през всяка година.

Жалбите и молбите от третата група засягат вътрешния живот и самоуправление на изповеданията. Независимо че това в повечето случаи е вътрешна работа на религиозните общности, Комитетът се намесва в тези отношения като специализиран държавен орган, с оглед спазването на законите. От тази група преобладават молбите и жалбите, засягащи отношения от трудово-правен характер – наказания за провинения, в т.ч. и уволнения; за изплащане на трудови възнаграждения и т.н.

В повечето случаи молбите и жалбите са били разглеждани съвместно с пълномощниците на Комитета в Окръжните народни съвети и с другите заинтересувани държавни органи. Когато е било необходимо е била търсена консултация от специализирани държавни органи – Министерството на финансите, Комитета по труда и работната заплата и др.

Всички молби и жалби са били разгледани в определения законов срок. В някои отделни случаи, поради сложността на засегнатите въпроси този срок е бил продължаван.

През 1982 г. служителите на Комитета не са отправяли жалби. Не са получени и жалби от служители на Министерството.

В редица случаи молбите и жалбите получени в Комитета са давали информация за състоянието на религиозната дейност в определени окръзи и населени места и за отделните вероизповедания. В тази връзка са били разглеждани и анонимните сигнали, жалби и предложения, които по законоустановения ред не е задължително.

Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове

Изготвил: (*Вл. Младенов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 914, л. 2–4. Оригинал. Машинопис.

№ 135

Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за проведена консултация с Управлението по въпросите на вероизповеданията на ПНР

София, 5 април 1983 г.

Консултацията се проведе на 29 март 1983 г. във Варшава. От българска страна участваха председателят на Комитета Л. Попов и главният специалист Цв. Цветков. От полска страна участваха проф. Адам Лопатка, министър, генералният директор Меркер и директорите Душик, Волович, Лешчина и Яблонски.

Консултацията беше открита от проф. Лопатка. Той заяви, че те сега работят, за да поправят грешките, които са били допуснати в практическата дейност с вероизповеданията в периода 1980–81 г. Главната цел, която те преследват сега е да се спазват Конституцията и законите на страната, тъй като са били нарушавани. Нарушенията са били в смисъл, че се е допускала по-либерална практика.

Духовенството в Полша и сега има недобри прояви и се води дейност несъвместима с религиозната. Някои епископи – 2-ма души и 8% от свещениците са ангажирани в такава дейност.Проф. Лопатка заяви, че нуждите на вярващите са трайно явление. Те ще съществуват и тогава, когато напълно е изградена социалистическата система и че те се настройват на вълна да създават интерес в църквата да се приспособява тя към социалистическата държава. Най-труден е този въпрос с Католическата църква. Той напредва, но е далеч от разрешаване. През 1980–81 г. е имало „жива ангажираност“ на църквата с антисоциалистическите сили. Тя още не се е освободила от мисълта да ги подкрепя, макар че ръководството смята, че това е било авантюра,

която не е успяла и че трябва да се настроят към приспособяване. Държавата ще улеснява този процес.

Сега в Полша предстоят две важни събития – през м. април ще се чества 40 годишнината от въстанието в еврейското гето, а през юни ще се осъществи посещение в Полша на папа Йоан Павел II. То ще бъде най-голямото политическо събитие за страната.

В края на м. април ще се проведе пленум на ЦК по идеологическите проблеми. Ще се припомнят основните принципи на политиката на партията и идеологията, ще бъде разгледана и политиката към вероизповеданията, както и отношението на партийните членове към религията и атеистичното възпитание. Партийните и държавни органи в Полша водят в момента широка дейност във връзка с тези предстоящи събития. Уреждат се срещи с партийния актив, със съюзниците, съответни материали се пускат и чрез средствата за масова информация.

Полагат се усилия да се покажат на повърхността и други изповедания извън католическата църква. Вярно е, че те са само 2% от вярващите на страната, но „моралните и обществени ценности", които те представляват, са много широки и затова е правилно да бъдат използвани, за да се бие по монопола на Католическата църква.

Проф. Лопатка прикани да се изкажат съответните директори в своята област.

Др. Душик – работи по изповеданията извън Католическата черква.

Той се изказа, че в страната съществуват 40 изповедания, но само 10 от тях имат реално значение. По-значимите некатолически изповедания са представени в „Полския икуменически съвет". Те използват успешно тази формация в своята дейност. Единственото нелегално изповедание в Полша са „свидетелите на Яков".

Др. Душик се изказа, че нямат проблеми с некатолическите изповедания. Те са намерили своето място в социалистическата система. Всъщност тези изповедания са доволни, че в социалистическата държава имат права, които ги запазват от дискриминацията, на която ги е подлагала в миналото Римокатолическата църква.

По време на кризата през 1980–81 г. тези изповедания не се объркаха, макар че държавата беше много отслабена, каза др. Душик. Само отделни елементи от Реформистката църква са се „раздвижили", но това е малко изповедание. Всъщност само един духовник от тази църква се е изявил като опозиционер, привърженик на „Солидарност". Смята се за целесъобразно некатолическите изповедания да развият контакти с църквите в чужбина.

Юдейското изповедание брои само 2500 души. По редица исторически причини и международните обстоятелства то представлява особена важност за Полша. Средната възраст на хората от това изповедание е 70 години.

В тази връзка др. Душик обясни, че честването на 40 г. от въстанието във варшавското гето е много важно събитие.

Неговата годишнина се е чествала винаги както в Полша, така и в цял свят. Тази година е бил направен опит в САЩ от антиполски сили да вземат инициативата да се чества там годишнината на въстанието под патронажа на Рейгън. Започналата подготовка в Полша е парализирала тази инициатива в САЩ. От Полша се правят усилия за това честване да дойдат влиятелни евреи от чужбина, което ще бъде особено важно при сегашната изолация.

Има сведения, че Рейгън сам е дал указания влиятелните евреи да се въздържат. В този дух е разговарял с Александър Шиндлер и лично го е предупредил той и други влиятелни евреи да не посещават Полша. С такава цел е било изпратено и писмо до председателя на Световния еврейски конгрес.

Отрицателно отношение към това честване са взели и арабските страни. Техните опасенията били, че честването по същество ще се прояви като оправдаване на израелската политика и убийствата в Ливан. Полските другари са предприели стъпки да обяснят на арабските страни защо го правят.

Честването на въстанието на Варшавското гето ще се изрази в полагане на венци пред паметника, тържествено събрание в залата на операта с участие на гостите от чужбина, откриване на изложба, симпозиум от научни институти, спектакъл в еврейския театър във Варшава. Тържества ще станат в Треблинка и Освиенцим. Те се организират по обществена линия от „Съюза на борците за свобода и демокрация“ (активните борци) с участие на представители на държавната власт. Ще се открие наново реставрираната синагога във Варшава, като тя бъде тържествено предадена на богомолците, главно с участието на гостите от чужбина.

Държавните представители ще имат срещи с видните участници, дошли от други страни.

Др. Волович – директор за работата с Римокатолическата църква.

Той обясни, че Римокатолическата църква в Полша има 5 митрополии с 27 епархии, в които съществуват 7300 енории. Страната има 14 000 църкви с 20 200 свещенослужители, 5000 от които са монаси. Във висшия клир влизат 2-ма кардинали (примасът Глемп и Махарски в Краков) и 85 епископа. В страната се провежда религиозно обучение в около 20 000 религиозни пункта, храмове и др. Функционират 46 т.нар. „Висши духовни семинарии“, 10 средни семинарии, 3 теологични академии и 2 теологични факултета. Църквата публикува 3 седмични вестника в Катовице, Познан и Ченстохова. Всички епархии публикуват месечно свои бюлетини.

В католическото духовенство са се очертали 3 групи:

– първа група, която е узряла да намери мястото на църквата в социалистическата система. Тя е около кардинал Глемп;

– втора неутрална група, която продължава да изчаква и още не се ангажира нито с правителството, нито с опозицията;

– третата група се състои от няколко епископа и няколкостотин свещеници. Те са решително в опозиция на властта. Вдигат много шум, поддържат връзки с бивши дейци от „Солидарност“. Те са в опозицията и спрямо Глемп и срещу първата група.

По посещението на папата др. Волович каза, че то става по случай 60-годишнината от донасянето в Полша на иконата, наречена „Черната мадона", която е покровителка на Полша.

Миналата година посещението е било отложено, за да се създадат условия съгласно постигнатото споразумение. За това е трябвало да работи държавата, църквата и сам папата. При посещението във Вроцлав папата ще се изкаже, че това са полски земи и също така ще говори против ядреното въоръжаване.

Властта си дава сметка, че посещението ще спомогне за издигане авторитета на църквата, но гледа да извлече полза за нормализиране на положението и за изграждането на единство при сегашните условия.

Стремят се посещението да мине под лозунга „За разоръжаване и реализъм", а не за „полския месианизъм". Искат посещението да не е вредно за социалистическата общност. Сега преминават към конкретна работа по организиране на посещението.

Основен въпрос на посещението е този за личната безопасност на папата. То трябва да се проведе по такъв начин, че да бъде абсолютно гарантирана безопасността му, което означава, че няма да бъде проведено като предишното. Предстои след няколко дни да пристигне от Ватикана ръководителят на охраната на папата, с когото ще бъде обсъден проектът, който е изготвен сега съвместно от Управлението по вероизповеданията и Държавната сигурност. Работи се и по въпросите на пропагандата, свързана с посещението.

Др. Лешчина – директор за работата със светските религиозни организации.

Това е нова дирекция в Управлението, създадена преди няколко месеца. Светските организации съществуват още от 1932 г. Някои от тях се занимават със стопанска дейност, макар че законът не предвижда това. Сега дирекцията прави анализ на тази дейност на светските организации.

Др. Лешчина изброи следните светски религиозни организации:

1. ПАКС – на времето си е излязла с позицията, че може да участва в строителството на социализма. Тогава епископатът не е бил съгласен с това. Понастоящем ПАКС има свои представители в Сейма;

2. Полски католически обществен съюз – тази организация е проявила стремеж в периода на кризата през 1980–81 г. да се превърне в политическа партия. Сега има представители в Сейма, не сътрудничи с властта и отношенията ѝ с полската държава не са добри;

3. Християнско обществено дружество – има представители в Сейма и сега. Поддържа добри отношения с властта;

4. Обществено дружество на полските католици – добри отношения с властта;

5. КАРИТАС – организация на духовниците, един представител в Сейма, добри отношения с властта.

Освен тези организации са съществували 54 клубове на Католическата интелигенция. Временно тяхната дейност е била забранена. Постепенно ги възстановяват – около 10 са разрешени вече.

От посочените организации най-главни са първите три.

И трите са подписали декларацията за създаването на Фронта за национално единство. Сега обаче втората организация не сътрудничи.

Др. Яблонски – директор на дирекцията „Проучване и документация".

В тази дирекция се работи с архива и библиотеката на Управлението. Превеждат статии от западната преса, които представляват интерес за тях и периодично издават бюлетини.

Уреждат срещи на научни работници – социолози, философи и юристи по проблемите, по които работи Управлението.

Правят текущи оценки и справки за ръководството на Управлението или за Министерски съвет и ЦК на ПОРП.

Генералният директор Меркер обясни, че до войната е бил в сила договор – конкордат, който уреждал отношенията между Полша и Ватикана и положението на католическата църква в Полша. През войната Ватикана е нарушила конкордата. По тези въпроси от много години работи комисия. Правителствената част на комисията се възглавява от проф. Адам Лопатка. До назначаването му за примас Глемп е бил председател на католическата част на комисията.

Закривайки консултацията проф. Лопатка поясни, че във всички воеводства съществуват дирекции за въпросите на изповеданията. Методически директорите се ръководят от Управлението, но в административен смисъл са части от апарата на воеводството и ежедневната им дейност се направлява от местното ръководство. Няколко пъти годишно (3–4 пъти) Управлението свиква национални съвещания, на които се дават указания.

*
* *

Посещението на делегацията на Комитета в Полша беше направено по инициатива на полската страна. През тази година такива посещения са направили делегации от учрежденията по изповеданията на Чехословакия и Румъния, а в края на миналата година от ГДР. Направо след нас се очакваше посещение от Унгария и по-късно от Югославия (от република Сърбия, Словения и Хърватско). Полската страна придаде определено политически характер на посещението. То беше обявено по телевизията със заснет материал при едно посещение.

Направено беше посещение на и.д. министър на външните работи и срещи с официални лица в Краков, където беше дадена и официална вечеря, обявена в печата.

При преминаването през гр. Келце беше даден обяд на нашата делегация от първия секретар на воеводското ръководство на ПОРП, на който присъства и войводата.

На официалния обяд във Варшава присъства и завеждащият отдел „Административен" на ЦК на ПОРП. Този отдел наблюдава работата на Управ-

лението по вероизповеданията, на органите за сигурност и други административни органи.

Преди отпътуването делегацията беше приета от члена на Политбюро и секретар на ЦК на ПОРП др. Барчиковски. Разговорът с др. Барчиковски беше много интересен, но за него не се говори в настоящата информация, защото посланикът др. Недев, който присъства на срещата, изпрати подробна шифрограма.

Люб. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 693, л. 5–13. Оригинал. Машинопис.

№ 136

Писмо от председателя на КВБПЦРК до пълномощниците при ОНС с препоръки за спазването на нормативните актове, отнасящи се до религиозните общности, с цел осъществяване на ефективен контрол над дейността им[121]

София, 7 април 1983 г.

Другарю .....,

Основните принципи на отношенията между държавата и църквата в НР България са определени в Конституцията, която прокламира пълно равенство на гражданите пред закона без оглед на това дали са вярващи или невярващи и дали изповядват една или друга религия. Тя гарантира пълната свобода на вярващите граждани да изповядват своята религия. Съгласно Конституцията църквата е отделена от държавата и е забранено религиозните организации да се използват за политически цели.

Законът за изповеданията урежда цялостно религиозната дейност в страната. В него е регламентирана свободата на съвестта и изповеданията, очертани са рамките, в които действат религиозните организации, конкретизирани са отделните насоки в отношенията между държавата и църквата.

Религиозните потребности на вярващите граждани в НР България се задоволяват от съществуващите религиозни организации. Чл. 5 на Закона за изповеданията предвижда организацията, обредите и службите на изповеданията да се основават на уставите, каноните и догмите, доколкото те не противоречат на съществуващия правов ред.

Строгото и точно съблюдаване на законността е гаранция за най-пълното упражняване на свободата на съвестта и изповеданията и е еднакво важно, както за държавата, така и за религиозните организации. От тази гледна точка

[121] Документът е изготвен във връзка с организиране през м. май с.г. на съвместно съвещание на КВБПЦРК и Комитета по териториално и селищно устройство при Министерски съвет с пълномощниците на КВБПЦРК при Окръжните народни съвети.

от съблюдаването на съществуващия правов ред са еднакво заинтересовани и държавата, и изповеданията.

Известно е, че като цяло духовенството е настроено лоялно към народната власт. Изповеданията и вярващите участват дейно в изграждането на новото социалистическо общество, активно подкрепят миролюбивата външна политика на България. Религиозната дейност се провежда по правило в съответствие с нормативните актове – закони и наредби, които регулират тази материя. Отношенията между държавните органи и религиозните организации са спокойни. Тези отношения са един от характерните белези на силното морално-политическо единство на нашия народ.

На отделни места в страната обаче все още се извършват някои нарушения на нормативните актове за религиозната дейност. Досегашните наблюдения на Комитета и получените сигнали показват, че се допускат слабости в работата с изповеданията в няколко направления:

– Първо – не се изучават постоянно и конкретно състоянието и проявите на изповеданията и системно не се следи тяхната дейност да протича изцяло в рамките на закона.

– На второ място – има сведения, че в стопанската дейност на църквата на отделни места се допускат незаконосъобразни действия на отделни религиозни дейци.

Известно е, че с редица актове държавата е предоставила на църквата определени стопански възможности – да притежават недвижими имоти, да извършват някаква стопанска дейност за задоволяване на собствени културни нужди. Забелязва се обаче, че в някои случаи имотите не се обработват със собствени сили и не се дават под наем на АПК, а се дават на частни стопани, които не всякога ги стопанисват в съответствие с нормите нашето социалистическо общество и създават възможности за отклонение на средства.

В Комитета се получават и сигнали за неоправдано разширяване на производствената дейност на църквата извън разрешените монополни предмети –произвеждат се някъде вещи, които нямат културна употреба, с което се накърняват правата на други организации, произвеждащи тези предмети.

– На трето място – допускат се нарушения на нормативните актове при извършване на културно-обредната дейност при кръщаванията, „кризмуването“ при католиците, богослужения и проповеди от чужди граждани без надлежно разрешение.

Допуска се на отделни места религиозните организации да се занимават с някои дейности, които не са им присъщи.

В Комитета например постъпват оплаквания и сигнали, че на отделни места обредът „кръщаване“ се извършва и без знанието или против волята на родителите. Това основателно поражда тяхното недоволство.

Има също така случаи, когато са се оплаквали граждани, че при извършването на този обред на отделни места не са съблюдавали здравните изисквания на ХЕИ, с което се излага на опасност здравето на новородените деца.

На някои места, особено където живеят католици, е нарушаван чл. 20 от Закона за изповеданията, като е извършвана от свещенослужителите недопустима дейност с деца и младежи.

Макар и да са редки все още се отбелязват отделни случаи на поддържане на връзки от наши религиозни организации с учреждения или лица в чужбина, което представлява нарушение на изричния текст на член 22 от Закона за изповеданията.

На някои места свещенослужителите се ангажират с организиране на екскурзии до културно-исторически паметници и манастири – дейност, която в нашата страна се извършва от организациите на БТС или поделенията и предприятията на Държавния комитет за туризъм, СБА или други обществени организации, но съвсем не е присъща на религиозните организации.

– На четвърто място – допускат се някои слабости при работата специално с протестантските църкви:

– не се следи за промените в състава на ръководствата на местните църкви (чл. 16 от Закона за изповеданията);

– неправилно се определя размерът на пенсиите на пасторите;

– признава се трудов стаж на нерегистрирани пастори;

– допуска се въобще да функционират нерегистрирани пастори и др.

Като се имат предвид посочените констатации, Комитетът смята за целесъобразно да даде на пълномощниците следните препоръки:

1. Да се следи отблизо състоянието и живота на изповеданията, за да им се оказва необходимото съдействие за стриктно спазване на нормативните актове, отнасящи се до тяхната дейност.

2. Да се съдейства на свещенослужителите от различните изповедания за включването им в подходяща полезна обществена дейност и особено в движението за защита на мира.

3. Да се проявява инициативност за отдаването на недвижимите имоти на изповеданията под наем на АПК, а там, където няма вярващи от дадено изповедание, имотите да преминават към държавата, съгласно законодателството.

4. Да се вземат мерки за спазване на 11-о постановление на Министерския съвет от 22.I.1954 г. – църквата да произвежда предмети, които са включени в списъка на постановлението и за чието производство и разпространение има монополно право.

5. При извършването на обреда „кръщаване“ да се удостоверява съгласието и на двамата родители, което да става с тяхното лично присъствие.

Да се спазват строго разпорежданията на ХЕИ за дезинфекциране на купела след всяко „кръщаване“. Позоваванията на традициите в нарушение на здравните правила да не се уважава.

6. Групови екскурзии да се уреждат от компетентните органи и обществените организации, а не от свещенослужителите, тъй като това е несвойствена за тях дейност.

7. Да не се разрешава на чужди граждани да извършват богослужения или да държат проповеди в културни сгради без надлежно разрешение на председателя на Комитета, както предвижда чл. 22 от Закона за изповеданията.

8. Да не се разрешава извършване на подготовка за обреда „кризмоване“ и на самия обред преди лицата да са навършили 16 години. Съответно предупреждение е направено на римокатолическите епископи в Комитета.

9. Предприятията на църквите или техните поделения със стопанска дейност (църковните земеделски стопанства, манастирите с предприятия и др.) следва да се включат за начисления съответно на 3% и 1%, съгласно 53 постановление на Министерския съвет от 31.XII.1981 г.

10. По работата с протестантските църкви:

– ИК на ОНС да вземат мерки да се регистрират промените в състава на местните ръководства, които следва да се извършват в съответствие с изискванията на закона за благонадеждност и пр. – чл. 10 от Закона за изповеданията;

– Желателно е при отчуждаване на молитвените домове да се иска предварително мнението на Комитета;

– Да не се допускат помощи и литература от чужди граждани и организации без предварително разрешение на председателя на Комитета;

– Да не се допуска служене на нерегистрирани пастори или на пастори от други населени места;

– ИК на ОНС да дават указания на окръжните пенсионни служби да не признават за трудов стаж времето на служене на нерегистрираните пастори, тъй като това противоречи на разпоредбите на Закона за пенсиите;

– Да се съблюдава децата на всички адвентисти да посещават училище в съботни дни;

– Да не се допуска църквите да притежават размножителна техника и да отпечатват и разпространяват материали без разрешение на Комитета;

– Да не се допускат мероприятия, които нямат култов характер – излети, събори, лагери и др.

Пълномощниците на Комитета по места следва да оказват всестранна помощ на религиозните дейци и верски общности за точното спазване на изискванията на законите и другите нормативни актове по изповеданията, което е в интерес на самите изповедания и на цялото общество.

Макар че в последния период връзките между Комитета и пълномощниците в ОНС значително да са подобрени, те все още не са достатъчни. Голяма пречка в нашата работа е липсата на достатъчно информация за дейността на верските общности и за работата на пълномощниците и местните органи с тях. Затова смятаме, че е целесъобразно да поискаме от Вас в края на годината да ни изпращате кратка информация за религиозния живот в окръга и за възникналите въпроси с изповеданията и духовниците и как сте ги решавали.

Зам.-министър, председател на Комитета:

(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 923, л. 2–8. Оригинал. Машинопис.

№ 137

Протокол от съвещание на КВБПЦРК с пълномощниците при окръжните народни съвети

София, 3 юни 1983 г.

На 3.VI.1983 г. от 10.00 ч. в залата на Столичния народен съвет се проведе съвещание с пълномощниците на Комитета от окръжните народни съвети. Присъстваха и др. Лиляна Георгиева, съветник при МС, др. Главинов и Борис Аврамов от отдел „Пропаганда и агитация" при ЦК на БКП и представители на районните народни съвети от София.

Съвещанието беше открито от др. Маринчев и протече при следния дневен ред:

1. Доклад на зам.-министъра и председател на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове др. Л. Попов;

2. Разискване и въпроси по доклада;

3. Съображения на отдел „Пропаганда и агитация" по работата с изповеданията – др. Данаил Главинов.

В своя доклад др. Попов говори за въпросите на религията в международен мащаб, за влиянието на църквата в Полша, Чехословакия, Унгария, както и за нейното участие в движението за мир. Той информира накратко за положението с нашите верски общности като спря вниманието върху допусканите нарушения на нормативните актове и необходимостта от тяхното строго спазване при дейността на религиозните организации. Запозна присъстващите с пълния текст на писмото до пълномощниците и даде указания да се изпълняват препоръките, които се съдържат в него.

По втора точка от дневния ред бяха направени следните изказвания:

Димитър Петров от Русе постави няколко въпроса:

– да се направи преглед на Закона за изповеданията и да се измени съгласно съвременните изисквания;

– централно да се реши въпросът за възпитанието на децата до 16-годишна възраст – както държавата, така и църквата трябва да носи отговорност за възпитанието на децата;

– допуска се производството на надгробни плочи да става по нереден начин;

– Съветите за култура да поемат своите задължения в празнично-обредната система и да се издаде празнично-обреден календар по окръзи;

– дейността на имамите да се контролира не само от К-та и пълномощниците, но и от Главния и районните мюфтии.

Нешо Павлов от Кърджали сподели, че в последно време двете религии са се сближили и по въпросите, които сега се поставят за ритуалите, те са на еднакво мнение, че не трябва да се съгласуват. Специално за религиозните бракове, кръщавките и погребенията трябва да има допълнително разяснение на базата на нормативните актове – напр. за погребението в ковчег при

съвременните условия, което при тях е дало конкретни резултати. Освен това съществува несъгласуваност между главния и районните мюфтии и по указание на гл. мюфтия е прибавен още един празник – „камбер байрям“ – честване на апостолите в мохамеданската религия.

Никола Кирчев от Пловдив запита защо след като манастирите нямат право да извършват обреди не им се забрани това.

Той предложи регистрацията на сектите да се извършва не само от окръжните и градските народни съвети, а и от ОбНС.

Георги Павлов от Търговище постави въпрос как трябва да се постъпва, в случай че църквите са изоставени и няма кой да се грижи за тях.

Недялко Пенчев от Стара Загора даде предложение данните за имотите на църквите и нотариалните актове да се събират по пътя на статистиката, за да има точност при изготвянето на справки по тези въпроси.

Ради Радев от Толбухин прояви интерес ще има ли решение за норматив за празнично-обредните кадри.

Др. Попов разясни, че сега няма да бъде целесъобразно да се изменя Закона за изповеданията. Не може да се забрани на манастирите една тяхна обичайна норма (ритуалите). Ще се разгледа въпросът с гл. мюфтия за новия празник.

Др. Маринчев отговори на въпроса на Георги Павлов от Търговище. Той обясни, че съвместно с ОНС трябва да се реши църквите, които са недействащи, независимо от това дали са паметници на културата или не, да се затворят, като охраната и контролът им се възложи на ОНС.

Др. Борис Аврамов изрази становище в Кърджалийски окръг и в Търговище църквите да не се затварят, тъй като са голям паметник на нашия народ и ние трябва да ги пазим. Във връзка с писмото той поясни, че то трябва да бъде доведено до знанието на всички кметове, първи секретари, председатели на ОФ. От своя страна кметовете да проведат разговор с поповете, но не от позиция на писмото, а че това се прави в защита интересите на държавата и на самите вярващи.

По четвърта точка от дневния ред др. Главинов изказа задоволството и удовлетвореността на отдел „Пропаганда и агитация“ от провеждането на тази среща, нейните насоки и очевидна полза, както и съгласие за установяването на по-тесни контакти за обмяна на опит и изключително полезна взаимна информация и върху тази основа за координиране на действията в тази така сложна и деликатна сфера. Отделът е доволен от позицията, същността и последователните действия на религиозните дейци, свързани със защитата на мира, с процеса на разведряването.

Др. Главинов подчерта, че в своята дейност пълномощниците трябва да се съобразяват с гарантираните от Конституцията права и свободи на вероизповеданията, с интересите на социалистическата държава и социалистическото общество, с изискванията на комунистическото възпитание, на сложния процес на формиране на комунистическата личност и с настъп-

ващата атеизация на народа и най-вече на младежта. Той насочи вниманието към следните проблеми:

1. Необходимост да се следи, да се наблюдава и контролира постоянно дейността на църквата и на религиозните дейци с оглед тази дейност да бъде ограничена строго в рамките на законите.

2. Нормативната база за дейността на религията да се познава много добре от всички длъжностни лица и от религиозните дейци и въз основа на това познание в рамките на закона, внимателно, но безкомпромисно нашата дейност да се насочи за стесняване и ограничаване на религиозната дейност в рамките на култовите им норми.

3. От голямо значение е организацията и въвеждането на празничните обреди като най-равностойно противодействие на църковния ритуал. В тази насока от особена важност е да продължат действията за изграждането и обогатяването на материалната база, която трябва да отговаря на съвременните изисквания на социалистическото общество, на изискванията за силно въздействащи граждански ритуали. Нужно е и подобряване качеството и бързината на трите основни ритуала – раждане, сватба и погребение. Да се подобри работата на обредните домове, в която да се включат активно и Съветите за култура.

Накрая др. Главинов информира, че отдел „Пропаганда и агитация“ подготвя комплексна програма за усъвършенстване и обогатяване на цялостната атеистическа дейност в страната, която предстои да бъде внесена в Комисиите по културата, образованието и науката. Тя засяга провеждането на научни разработки, предложения за усъвършенстване, обогатяване и подобряване на нормативната база, свързана с дейността на църквата и редица въпроси, свързани с празнично-обредната система. След като програмата бъде одобрена тя ще бъде предоставена на Комитета, на ОНС и на Окръжните комитети на партията.

Др. Попов благодари на участниците в съвещанието, че са се отзовали на поканата на Комитета и на отдел „Пропаганда и агитация“ при ЦК на БКП и на Комисията за териториално и селищно устройство при МС не само за конструктивното им участие, но и за оказаната помощ при подготовката на писмото до пълномощниците.

Протоколчик:
(*Р. Чавдарова*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 919, л. 29–33. Оригинал. Машинопис.

№ 138

Протокол от съвещание на КВБПЦРК с пълномощниците от окръзите, в които живеят католици

Пловдив, 12 октомври 1983 г.

Присъстват:

1. Борис Аврамов – отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП
2. Дойчинов – от отдел „Пропаганда и агитация“ при ОК на БКП
3. Димитър Стефанов – Велико Търново
4. Кирил Димитров – гр. Бургас
5. Драган Младенов – гр. Враца
6. Никола Трънков – гр. Варна
7. Георги Лазаров – гр. Плевен, завеждащ ритуалите
8. Пенчев – от ОФ, гр. Пловдив[122]

Присъстваха двама кметове и партийните секретари в тези общини, др. Личев от Раковски и други.

Председателят на Комитета др. Любомир Попов запозна присъстващите с резултатите от посещението на архиепископ Луиджи Поджи – специален пратеник на Ватикана и възникналите въпроси в работата с Католическата църква в България.

Изказаха се следните другари:

1. Иванка Николова от гр. Пловдив. Свещениците търсят всякакви възможности да влияят върху децата. Още при забраната на кризмоването ние предвидихме, че те ще потърсят нови форми. Така и стана. Започнаха да четат молитви, да извършват причастия. Фактически извършват същото, но с друго име. Влиянието на Католическата църква върху децата е голямо. Дават и социални помощи, подаръци и др. Служат си с поставени лица, жени, които провеждат възпитателна работа с децата. Стигнало се е дотам, че нашите органи недостатъчно изискват. Дали се спазва изискването първо да се извърши граждански брак, а след това църковен. Можем ли ние да надникнем и проверим тефтерите им.

За забраната на погребенията, може би това да е казано от близки лица, но не и от църковни служители.

2. Димитър Стефанов – пълномощник на Комитета във Велико Търново. Католици в Търновски окръг има на три места. В гр. Свищов, там църквата е малка, в с. Ореш и село Драгомирово. В село Ореш със свещениците добре се работи. Но трудно се работи със свещениците от гр. Свищов.

[122] В лявото поле на листа, срещу изброените имена е добавено изказване на един от участниците в съвещанието, което не присъства по-надолу в протокола: „Дойчинов от отдел „Пропаганда и агитация“ на ОК на БКП Пловдив. Трябва да се спазва закона да не се работи с децата. Трябва да дадем кураж на тези хора от провинцията. Те се срещат грубо с действителността. Словата в църквите са дълги 40–50 минути.“

3. Никола Трънков – секретар на Изпълнителния комитет на ОНС. Във Варна няма католици. Във Варна темата Католическа църква не съществува. Постави въпроса как да се действа при отчуждаването на църковни имоти.

4. Димитър Аврамов – секретар на Изпълкома на ОНС – Русе и пълномощник на Комитета.

Имаме една църква с един владика с 50 католици. Като сме пълномощници може би трябва да ни се напишат някакви пълномощия, за да можем по-добре да изпълняваме нашите задължения.

В Русе е направено ново гробище. Но дошли турците – искат парцел, арменците също, а така също и католиците и други. Освен това искат да се направят и параклиси. Отклоняването на църковния ритуал към гражданския изисква и специална материална база. С католическия владика работим добре.

5. Кирил Димитров – секретар на Изпълкома в гр. Бургас – пълномощник на Комитета. В Бургаски окръг има три църкви. Две униатски, едната в Малко Търново и другата в гр. Бургас. В Бургас има и една църква от западен обред. Двете църкви в Бургас се посещават от малко хора. Но през лятото броят на посетителите стига до 200 души. Повечето от тях са чехи и поляци. Богослуженията се извършват на български и латински език. Не трябва да се чете на латински, защото могат да кажат някои нежелателни неща, тъй като ние не им разбираме езика. Петдесятната църква се посещава и от малки деца. Пасторът каза, че имало някаква инструкция, която им позволява това.

6. Младен Драганов – зам.-председател на Изпълкома в гр. Враца и същевременно пълномощник на Комитета. В окръга има две църкви в село Бърдарски геран. Едната от тях не работи. Броят на вярващите постепенно намалява. Младите вече не вярват. Населението на селото е банатско. Да ни се помогне, както каза Русенския владика, да си създадем материална база.

7. Коста Стоянов – зам.-председател на ОНС, гр. Ямбол, пълномощник на Комитета. В гр. Ямбол има една униатска католическа църква. Също така една има в с. Правдино, но тя е слабо действаща. В града има една циганска група, която си беше направила навес/салон на улица „Огоста“ № 7. Ние им забранихме да се събират. Развалихме и навеса. Поддържам също така колегите, които предложиха да се работи за материалната база.

8.[123] В Плевенски окръг има в пет селища католици. В гр. Белене църквите са посещават от около 20 човека. В Малчика съвсем малко. Поддържа да се работи за създаването [на] материална база.

9. Борис Аврамов – отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП. В Католическата църква има стремеж да се представи като един особен етнос. Това се вижда от посещението на Поджи. С каква клеветническа информация въоръжиха Поджи. Политиката е за ограничаване, свиване, но да се съобразяваме с реалностите. Все пак ние сме добре като гледаме патилата с религията на чехи, поляци и други. Има една македонска „Не те моля, не те плаша – отговорът трябва да бъде да“.

[123] След номера е оставено място за името на изказалия се, но така и не е добавено.

Въпросът за единните гробища – работите трябва да се опипват добре. Напоследък се забелязва внасянето по незаконен път на религиозна литература. Протестантските църкви отстъпват амвона на чужденци.

10. Никола Кирчев – началник отдел КАО при ОНС – Пловдив. Какви практически мерки могат са се вземат против нарушенията. Бабите вземат паспортите на родителите и кръщават децата.

Накрая др. Попов се спря върху някои изказвания, разясни как стоят нещата и даде известни препоръки за работа по поставените въпроси.

Подпис: [*не се чете*]

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 840, л. 2–4. Оригинал. Ръкопис.

№ 139

Паметна бележка за проведено работно съвещание на КВБПЦРК

София, 11 ноември 1983 г.

На 11 ноември 1983 г. в Комитета се проведе съвещание. Разгледаха се предстоящите въпроси и се поставиха задачи за изпълнение.

Председателят на Комитета – др. Л. Попов постави следните задачи:

1. До провеждане на партийното събрание – 22.11.83 г. всеки служител да изготви отчет за служебната си работа през годината.

2. Всеки служител да изготви отделен отчет за международната дейност на сектора си.

3. Всички служители одобриха идеята през 1984 г. в София да се проведе международна среща на ислямски духовници, на която да се заклейми империалистическата позиция по разоръжаването и разполагането от САЩ на нови ракети в Европа.

4. Да се напишат писма до ИК на ОНС:

а) За откриване на нови пълномощничества в местата, където има по-големи религиозни общности, а не са окръжни центрове.

б) за изпращане на отчетите.

в) за новите пълномощници (след изборите).

5. След приключване на мероприятията по изборите Комитетът ще извърши проверки по окръзите, за това как се изпълняват указанията, дадени на пълномощниците на Националното съвещание.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 911, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 140

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Ямбол за религиозната обстановка в окръга

Ямбол, 8 декември 1983 г.

На № Ц 06-00-5 от 21.11.1983 година

В Ямболски окръг религиозната картина е следната: Българска православна църква разполага с 85 църковни обитаеми сгради, 3 манастира, 40 свещеника и 10 монахини. Църквата има определено влияние в част от възрастното население. Посещаемостта на религиозните служби е малка, с изключение на храмовите и големи религиозни празници, когато се наблюдава по-голямо посещение.

Известно влияние има и при провеждането на обреда погребение около 7–9%.

Със служителите на БПЦ нямаме особени затруднения и не са възниквали сериозни проблеми, ако не се смятат тези че:

– В някои от населените места, енорийските свещеници предприеха ремонти без да искат строителни разрешения от съответните отдели на ОбНС. За тези техни действия ОНС сигнализира Сливенската митрополия, която обърна внимание на архиерейските наместници за недостатъчния контрол по тези въпроси.

По наше искане митрополията обърна внимание на някои свещеници за всички възникнали спорове между църковните настоятелства и светски организации да се решават чрез посредничеството на митрополията. Католици източен обред разполагат със 7 църковни сгради, 2 свещеника и 180–200 последователи. Най-компактна група от тях са в с. Правдино около 80–100 души и в гр. Ямбол 20–30 души. В населените места Тополовград, Зорница и Гранитово последователите са по няколко души и въпреки наличието на сгради не се провеждат църковни служби.

С католиците не са възниквали сериозни проблеми за разрешаване.

Протестантски общности:

Адвентисти от седмия ден 80–100 души с 1 молитвен дом в гр. Ямбол.

Евангелска петдесятна църква – 1 молитвен дом в гр. Ямбол и 350–400 последователи.

Евангелска съборна църква с. Каменна река – 1 молитвена сграда и 20–30 последователи.

С последователите на протестантските общности имаме значителни затруднения, пораждани главно от тяхната засилена агитация с цел привличане на нови последователи. Правят се опити за сформиране на групи в различни населени места. За тези им действия неведнократно сме им правели сериозни бележки.

Проблем възникна и при двете секти за ритуалните действия, които те извършват при обреда погребение на гробищния парк. Молитвите, песните и другите ритуални действия извършвани на открито привличаха много хора.

С цел да не правят по този начин пропаганда, ОНС им забрани всякакви ритуални действия, като им препоръча обреда да се извършва както гражданските погребения.

Много затруднения ни причини отцепилата се група вярващи от петдесятната църква. Преобладаваща част от тях са от малцинството (цигани). Мотива им бе, че вярващите и ръководството на петдесятната църква проявяват към тях неуважение и не им позволяват да се изявяват на молитвените събрания и по време на други тържествени събрания. Обособилата се група поиска да бъде регистрирана като самостоятелна единица под егидата на съборната (конгрешанска) църква. За целта построява незаконно помещение до жилището на един от вярващите, което да служи за молитвен дом.

Окръжен народен съвет не уважи искането им и задължи ОбНС Ямбол да санкционира извършителя на незаконния строеж и същият да бъде съборен под техен контрол. След тези наши действия групата прекрати самостоятелните си сбирки, като една част се върна към петдесятната църква, а няколко души се черкуват в молитвения дом на съборната църква в гр. Сливен.

Зам.-председател на ОНС:

(*К. Стоянов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 10–12. Оригинал. Машинопис.

№ 141

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Кърджали за религиозната обстановка в окръга

Кърджали, 12 декември 1983 г.

На територията на Кърджалийски окръг исторически са се обособили четири верски изповедания – християни, мюсюлмани, католици и евангелисти. Най-многолюдното е мюсюлманското изповедание. То е организирано в 134 имамски райони.

Българската православна верска общност е традиционното изповедание на вярващите българи, свързано с далечното му историческо минало. В окръга има 47 църкви и 8 параклиса. Състоянието на по-голямата част е незадоволително. По сведение на общинските народни съвети 22 от тях се нуждаят от ремонт, а в 8 се налага своевременно отпочване за да могат да се съхранят като паметници с историческа важност. Особено наложително е това за църквите в Аврен, Черничево, Подкова, Бенковски и Русалско, които са неоспоримо доказателство за българското присъствие по тези места в далечното минало.

Не са в добро състояние молитвените домове като цяло в Ивайловградската селищна система (Попско, Орешино, Пелевун, Белополяне и храм „Св. Илия" в Ивайловград, които са обявени като паметници на културата).

Молитвените домове, с изключение в градовете, не се използват редовно поради отслабващото влияние на църквата сред младото поколение и атеистичната пропаганда от страна на идеологическите институти. От друга страна, липсват свещенически кадри. Общо в окръга работят 14 свещеници, от които 1 католически. Повечето свещеници са пенсионери и възрастни хора.

Поради недостиг няколко молитвени дома се обслужват от 1 свещеник. Няма младо попълнение. За периода от 1978 до 1983 година са ръкоположени само двама свещеници, от които само 1 млад с богословско образование.

Католическото изповедание заема ограничен периметър и е разпространено единствено в Ивайловградската селищна система – село Покрован.

Най-малка е числеността на евангелистката изповедна общност (29 вярващи), която съществува само в гр. Кърджали.

Всички религиозни общности в окръга са регистрирани и с тях се поддържа близък контакт чрез техните представителни органи – мюфтия, имами, архиерейски наместници, пастори и др.

Всяка изповедна общност има отговорно лице, което представя общността пред държавните органи.

Каква е религиозната обстановка в окръга?

Дейността на различните изповедания в окръга е различна по интензитет и коефициент на въздействие върху отделни групи от населението на окръга. Както бе споменато в началото, влиянието на българската православна църква сред населението бележи отслабваща тенденция. Само в градовете все още се посещават църквите, и то най-вече на големите християнски празници – Коледа, Великден.

За съжаление понякога се посещават от млади и хора на средна възраст. Но общо взето повечето богомолци са стари хора. Такива са и в селата, където поради липса на свещеници се провеждат епизодични църковни служби.

Отслабващото влияние на църквата се потвърждава от факта, че през 1983 година няма нито една венчавка, погребение или кръщене в окръга извършено от духовни лица. Социалистическата обредна система широко навлиза в бита на населението.

Влиянието на евангелистите е незначително. Повечето са пенсионери, характерно за тези секта е, че в нея посещават хора със смесени верски убеждения и временни посетители, които понякога намаляват, или завишават броя на посетителите. Признати и регистрирани като евангелисти при нас са 29 вярващи.

Дейността на католическата общност е доста осезаема. Населението в Покрован поддържа католическите догми. За разширяване на нейната дейност не може да се говори. Влиянието на католическата църква е само сред населението в с. Покрован.

Най-активна е дейността на мюсюлманската религиозна общност. Тя оказва силно влияние върху голямата част от населението на окръга, предимно български турци. Служителите на исляма с голяма ревност и фанатизъм изпълняват задълженията си като духови водители. Въпреки установените имамски райони (ние считаме за достатъчни) през байряма се правят опити за разширяване дейността на действащите джамии, като незаконно се привличат самозвани ходжи за провеждане в някои махали религиозни обреди. Такива случаи имаше в селата – Красино, Сладкодум, Котларе, Странжево и Подрумче – Крумовградската селищна система.

Отделни имами се опитват да извършат религиозни бракове, без да се интересуват дали младежите имат сключен граждански брак. От някои райони се настояваше от населението да се разшири броят на джамиите. Подобри искания имаше от група селяни от с. Тинтява, Горно Къпиново и с. Водач.

Получават се оплаквания от граждани, за вземане на по-високи такси от страна на имамите, въпреки определени такива със заповед на Главното мюфтийство.

За влиянието на мохамеданската религия сред населението в окръга показва броя на извършените обреди по години в следната таблица:

Години	Мевлиди	Венчаване	Кръщене	Погребение
1978	1995	100	2	1127
1979	1855	193	1	1082
1980	2048	60	1	1106
1981	1705	138	-	1230
1982	1753	113	-	1140

За ограничаване дейността на култово-религиозните домове и влиянието на религията, особено това на мюсюлманската, в окръга се води целенасочена антирелигиозна пропаганда сред населението от страна на идеологическите институти.

Подобрява се дейността на кметствата и комисиите по празнично-обредната система, установяват се по-тесни контакти с джамийските настоятелства и имамите за направляване дейността им в желана насока. Голяма част от радостните ритуали – сключване на граждански бракове, сватби, присвояване на имена на новородени деца се извършва по социалистическата обредна система. От началото на тази година гр. Кърджали въпреки трудностите започна погребението на мюсюлманите с ковчези. Тази дейност си пробива път и в селищните системи на окръга.

Общинските народни съвети и органите на МВР вземат съответните мерки срещу самозвани ходжи и сюнетчии.

Всяка година се провеждат мероприятия с ръководителите на верските общности, на които се уточняват редица въпроси, свързани с тяхната работа и взаимоотношенията им с държавните органи.

Общо взето, спазва се социалистическата законност от верските общности в окръга. Налице е взаимен стремеж на придържане към конституцията и другите нормативни документи, регламентиращи отношенията между верските общности и държавните органи по места.

СЕКРЕТАР НА ИК НА ОНС:
(*Н. Павлов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 19–23. Оригинал. Машинопис.

№ 142

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Ловеч за религиозната обстановка в окръга

Ловеч, 16 декември 1983 г.

На Ваш № 06-00-5/21.XI.1983 г.

Относно религиозната обстановка в окръга, въпросите, които са възникнали по работата с религиозните общности през годината и са решавани Ви отговаряме:

Взаимоотношенията между Окръжния народен съвет – Ловеч и Митрополията, между общинските народни съвети, кметствата и църквите и техните служители през годината са били нормални. Конфликтни ситуации не е имало, работата е канализирана. Религиозните въпроси на окръга се ръководят от три митрополии – Ловешката, Софийската и Врачанската. Общинските народни съвети и кметства са запознати с това деление на окръга и към коя митрополия се отнася населеното място, в което работят те. Пълномощникът на Комитета по въпросите на БПЦ и РК към ОНС – Ловеч, поддържа тясна връзка с митрополията и църковните служители по места. Взаимно се информират по възникнали въпроси. Нарушение на социалистическа законност не се допуска и от двете страни. По данни на общинските народни съвети в окръга работят 49 свещеници, от които 45 щатни и 4 хонорувани, 7 ходжи, 7 калугери и обслужващ персонал в църквите, манастирите и параклисите. Вакантни места за свещенослужители има в Тетевенската селищна система, четири длъжности за енорийски свещеници.

Веднага трябва да кажем, че от тази селищна система 5 момчета следват в духовната семинария и след завършването на образованието си ще заемат вакантните места. Така че в следващите 2–3 години църквата в общината ще се попълни от млади и с ценз свещеници. Двама от младите свещеници в общината продължават обучението си по задочната система в духовната академия. Някои от свещениците в окръга обслужват по две и повече села. Така например Луковитската селищна система се обслужва от двама свещеника (шест кметства). В Александровската селищна система свещениците също са

районирани, за да могат да се обслужват всички села в системата. Турското население на окръга и потомците на помохамеданчените в миналото българи се обслужват от ходжи. В окръга има 7 ходжи. По сигнал на ходжата от Ловеч разбрахме, че в Ловешки окръг идва жена от Плевен, която извършва религиозни обреди на турското население. Окръжният народен съвет я призова със специално писмо да се яви пред оторизираните органи, но тя не се яви. Може би мюфтийството в Шумен ще се заинтересова и ще направи всичко възможно да предотврати тази самозвана ходжа.

Църквите и джамиите в окръга се поддържат в много добър вид. Миналата година са ремонтирани и реставрирани църквите в Дойренци, Гложене, Орешак, Рибарица, подлежат на ремонт две църкви в Луковитската селищна система и една в Тетевенската селища система. Тъй като църквите са интересни архитектурни паметници, строени от населението през миналото столетие, притежават ценни икони, евангелия и друга книжнина, получени като дарение от будни българи по онова време, 22 от тях са обявени за паметници на културата.

В окръга има 4 манастира и 1 метох. Манастирът в Орешак, известен като Троянския манастир, е ставропигиален. Добре поддържани са Гложенският манастир, манастирът в Зелениковец и метохът в Априлци. В лошо състояние е Троянският манастир, манастирът „Свети Илия" в Тетевен, който също е паметник на културата. За него е необходимо да се реши въпросът със собствеността и се включи в плановете за реставрация. За ускоряване реставрацията на Троянския манастир е разработен с Института за паметниците за култура съвместен план.

Всички църковни имоти тази година са снабдени с нотариални актове. В гр. Летница има църковно стопанство, което обединява в себе си имотите на 7 църкви, които се обработват с машините на АПК. Митрополията заплаща обработката им. Останалите имоти се дават на гражданите за обработка под наем. Лятно време дворовете на църквите се дават на населението за косене.

Регистрацията на религиозните секти е правена два пъти през 1964 г. и през 1977 година.

На територията на град Ловеч действат две църкви – Евангелска методистка и Евангелска петдесятна, в които членуват общо 290. В с. Катунец има религиозна секта Петдесятници – 22 души. В гр. Троян има две религиозни секти – Евангелска петдесятна с 22 вярващи и втората с 32 вярващи. Непроучени от органите на властта са сектите в Луковит, Рибарица и Александрово. Малобройни (по двама-трима вярващи) са сектите в Бели Осъм и Петревене. Лицата от Окръжния народен съвет и общинските народни съвети, които отговарят по въпросите на вероизповеданията поддържат връзка с ръководствата на религиозните секти,

И въпреки нормалните взаимоотношения между държавните органи и църковните служители, забелязва се една тенденция на засилване активността на свещениците за привличане на повече хора за църковните ритуали. Особена активност и натиск проявява митрополит Григорий. Така например след ремонтиране на църквата в Дойренци митрополит Григорий свиква

10-ма свещеници и лично той взема участие в службата, ръкополага двама млади свещеници, които нямат ценз и образование за свещеници. Многократните разговори по такива въпроси не дават резултати. С повод и без повод свещениците се събират в църквите, за да чуят колко хубаво пее митрополит Григорий. Засилва се и привличането на деца за кръщаване в Троянския манастир. Не се изпълнява и изпратеното от Комитета по въпросите на БПЦ и РК и Комитета за култура Разпореждане за събиране и съхранение на движимите паметници на културата от култовете сгради, тъй като Митрополията нямала такива указания от Светия синод.

Молим Ви по тези въпроси да вземете отношение.

Зам.-председател на ИК на ОНС – Ловеч и пълномощник на Комитета по въпросите на БПЦ и РК:

Христо Хараланов

Селищна система	щатни	хонор.	ходжи	църкви	ремонтир.	манастири	параклиси	джамии	секти
Априлци	3	-	-	6	2	метох	1	-	-
Александрово	2	2	-	4	4	-	-	-	-
Дерманци	2	-	2	4	3	-	-	-	-
Ловеч	9	-	2	16	-	-	-	2	2
Луковит	2	-	-	5	3	-	-	-	-
Летница	1	1	1	2	2	-	-	1	-
Троян	12+7	1	1	15	15	2	2	1	2
Тетевен	8	-	1	5	2	2	-	4	1
Угърчин	2	-	-	-	7	-	-	-	-
Ябланица	1	-	-	5	5	-	-	-	-
ВСИЧКО	45+7								

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 33–37. Оригинал. Машинопис.

№ 143

Заповед на зам.-министъра на външните работи и председател на КВБПЦРК Л. Попов за разпределението на работата между служителите

София, 20 януари 1984 г.

За разпределението на работата в Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи между служителите[124]:

1. Христо Кирилов Маринчев – съветник, завежда сектора „Паметници на културата от религиозен характер"; замества председателя на Комитета, когато той е в отпуск или задгранична командировка, подпомага председателя на Комитета по въпросите на международната дейност на Българската православна църква.

2. Цвятко Славчев Цветков – завежда сектора „Католическо изповедание, протестанти и други църкви".

3. Николай Петров Георгиев – завежда сектора „Мюсюлманско изповедание".

4. Костадин Владимиров Шарков – завежда сектора „Българска православна църква – вътрешна дейност".

5. Тодор Йорданов Абаджиев – завежда секторите „Печатна дейност и учебни заведения", „Арменска и Израилтянска църкви".

Подпомага председателя и по протоколните въпроси.

6. Владимир Николаев Младенов – освен по всички правни въпроси работи и с пълномощниците на Комитета в окръзите и по планово-финансовите и организационните въпроси на Комитета.

7. Яна Тодорова Папушева – секретарка на председателя на Комитета, води явното, за служебно ползване и поверителното деловодство.

8. Албена Георгиева Георгиева – извършва машинописната работа в Комитета.[125]

9. Валентина Фичерова – чистачка.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1204, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

[124] Служителите са със следните административни длъжности: Христо Кирилов Маринчев – съветник; Цвятко Славчев Цветков – главен специалист; Николай Петров Георгиев – специалист; Костадин Владимиров Шарков – специалист; Тодор Йорданов Абаджиев – специалист; Владимир Николаев Младенов – специалист-юрист; Яна Тодорова Папушева – технически секретар.

[125] Заменена същата година от Росица Темелкова Ганчева.

№ 144

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Бургас за религиозната обстановка в окръга

Бургас, 27 януари 1984 г.

На територията на Бургаски окръг има осем вероизповедания.

Българската православна църква обслужва по-голямата част от населението. През последните години дейността ѝ се оживи. Това се забелязва особено през коледните, великденските и други празници. Тогава църквите се пълнят дори с млади хора. Има случаи, когато кръщавки и опявания на починалите се извършват по домовете.

Мохамеданството е второ по обхват вероизповедание. То извършва своята дейност в 61 джамии от 28 районни имами. Джамиите се посещават главно от старци, но по време на Рамазана и Курбан байрама и от по-младите, които дори не отиват на работа.

Арменската православна църква се посещава от една малка група арменци, живеещи в Бургас. Дейността на тази църква е почти незабележима.

Римокатолическата църква има около 30 привърженици, но службите ѝ се посещават обикновено от 3–4 души. През летния сезон църквата се пълни, но предимно от чужденци.

Униатска църква има в гр. Бургас и М. Търново с около 101 вярващи. В редки случаи тези църкви се посещават повече от 10 човека, и то стари хора.

От протестантските секти най-активни са евангелистите-петдесятници. В окръга са регистрирани такива църкви в Бургас, Айтос, Карнобат, селата Крумово градище и Ахелой. Тези църкви се посещават и от привърженици в други населени места. Отделни техни емисари правят опити да извършват незаконни служби (М. Търново, Поморие, м.с. Черно море), срещу което остро реагирахме, защото в тези населени места няма регистрирани евангелски църкви.

Известна трудност с ЕПЦ ни създава Окръжно № 3 от 1973 год. на Съюза на ЕПЦ, в което се прави тълкуване на член 20 от Закона за изповеданията, в смисъл че децата могат да посещават общите богослужения на църквата с родителите си. Техните служби се посещават от младежи и девойки.

Верската общност „Бяло братство“ е регистрирана в гр. Бургас, Айтос и с. Тополица. Те имат около 130 привърженици, но предимно възрастно население. Свои съмишленици имат и в другите населени места, като селата Лясково, Вресово, Страцин и Бата.

Адвентистите от седмия ден са около 100 души в гр. Бургас и Поморие. Богослуженията в гр. Бургас се посещават и от по-млади хора.

Как ние работим с различните изповедания?

Съвместно с ръководствата на обществените организации се вземат допълнителни мерки за регулиране на тяхната дейност в съответствие с нормативните актове.

Установена практика в окръга е пълномощникът на комитета по изповеданията да провежда периодично срещи с архиерейските наместници, отделни духовници, районния мюфтия и ръководителите на протестантските секти за регулиране на тяхната дейност в съответствие с нормативните актове, за решаване на някои техни искания и други. Такива срещи са провеждани и със Сливенския митрополит Йоаникий. Всичко това допринесе за подобряване на връзките и правилното решаване на някои въпроси. Вследствие на тези контакти се ограничи дейността им на публични места. Преустанови се провеждането на традиционния събор на дъновистите с участници от другите окръзи. Преодоля се искането на евангелистите петдесятници техни певчески групи да поздравяват вярващите по домовете през коледните празници. Не бе регистрирана евангелска съборна църква. Отделни свещеници, като Василий Янъков, бяха преместени от митрополията. За допуснати закононарушения бе снета регистрацията на П. Гурбалов като пастир на ЕПЦ.

Въпреки това има духовници от БПЦ, които проявяват усърдие за водосвет, за извършване обреди извън култовите сгради.

Повече нарушения се допускат по поддържане на материалната база на изповеданията. Въпреки взетите мерки да не се извършват ремонти без разрешение на компетентните органи, то има отделни духовни деятели, които нарушават административните разпореждания. Например край с. Зидарово бе възстановен отдавна изоставен и разрушен параклис. До него бе построена допълнителна сграда за живеене. В с. Дъскотна към джамията бе направена допълнителна стена. Поради това, че постройките са правени без разрешения, те бяха съборени и нарушителите наказани.

СЕКРЕТАР:
(*К. Димитров*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 70–72. Оригинал. Машинопис.

№ 145

Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Плевен за религиозната обстановка в окръга

Плевен, януари 1984 г.

В окръга има четири религиозни общности – православна църква, католишка църква, мюсюлмани и религиозни секти.

Под ръководството на Окръжния комитет на партията, народните съвети съвместно с обществените и масови организации извършват контрол по дейността им и тя е в съответствие с партийната и държавна политика и обстановката в окръга е спокойна.

Органите, които имат отношение по религията и религиозните култове редовно поддържат връзка и координират въпросите с централните органи и съответните заинтересовани институти. Народните съвети имат правилно отношение към религиозните общности, към техните кадри молитвените храмове. Православната църква е най-голямата верска общност. Почти всички църкви са построени през миналото столетие. Те са интересни архитектурни паметници, притежават ценни икони, евангелия, духовни книжа, пособия и други творения на изкуството. Една от тях е обявена за паметник на културата, а в други 15 се съхраняват подвижни паметници на културата.

Извършен бе ремонт и реставрация на църквата „Свети Николай" в Плевен, построена през 1834 година и е свързана със събитията през юни 1923 година. В нея ще се открие музей на възрожденската икона.

Болшинството от свещениците не са активни в изпълнение на служебните си задължения, не винаги спазват църковните канони.

Активизирането на някои свещеници идва от интереса на много малък брой младежи към църковната уредба, към коледните и великденските тържества, религиозни бракове и кръщения. Любопитство проявяват някои младежи, които търсят зрелищност в обредите.

Религиозните тържества се посещават от незначителна част от възрастните хора, но някои от тях спомагат за кръщения на деца, без знание на техните родители.

За предотвратяване на тези религиозни обреди, следва да се извърши промяна на Закона за вероизповеданията.

В духовно отношение окръгът е разделен на два епархии: Врачанска и Великотърновска. С Врачанския владика Калеиик и с Великотърновския Стефан се поддържат системни връзки и правилни взаимоотношения между общинските народни съвети и кметства със свещениците.

Католишката верска общност е втората по големина в окръга. По компактни маси католици има в Белене, Асеново, Трънчовица, Малчика и Гостиля.

В дейността си петте свещеници са по-активни, с хората по-контактни и имат по-голямо влияние сред населението. Особено старателни са свещениците в селата Асеново и Гостиля, които ежедневно в присъствие на по-голям брой богомолци извършват богослужение в църквата.

Мюсюлманската верска общност се състои от 4248 турци, 4 джамии и 5 ходжи. Компактни маси има в Плевен, Никопол, Садовец и Петърница. При решаване на кадрови и верски въпроси мюфтийството в Шумен се съобразява със становището на народните съвети.

На територията на окръга действат и религиозните секти: тинчевисти, съботяни, евангелисти (петдесетници) и баптисти. Те се ръководят от Библията, Новия и Стария завет и имат негласни ръководства и пастори, но ние ги познаваме и провеждане съответна дейност.

Тинчевистите – болшинството са в гр. Плевен и малка група в гр. Д. Митрополия. Почти всички са в близки роднински връзки, тъй като в повечето случаи се женят помежду си. Религиозните си сбирки провеждат в сряда вечер в дома на пастора, на които присъстват до 20 човека.

Сектата се посещава от 4–5 млади хора, които идват с родителите си.

Пасторите на сектата са били извън пределите на страната, изселвани и осъждани, провеждат активна религиозна дейност. Дейността на същите е под наблюдение на съответните органи.

Съботяните са в гр. Плевен, гр. Гулянци, гр. Д. Митрополия, гр. Левски и гр. Пордим. Събират се по четири-пет човека под формата на гостуване. Считат, че интелектуално са по-високо от членовете на другите секти и в духовно отношение по-добре тълкуват библията. Стремят се по различни поводи да обработва по-податливите, да привличат млади хора, най-вече към учениците като ги убеждават, че единственият начин да опознаят живота е религията. Това което изучават в училище е заблуда, че „истината е горе".

Петдесятниците (евангелисти) и баптисти имат съвсем малко привърженици и не развиват почти никаква дейност.

Буди основателно безпокойство обстоятелството, че макар и в ограничени размери религиозните общности държат в плен съзнанието на част от населението, в резултат на което все още се извършват църковни погребения, възпоменания и кръщения. Наред с това има случаи, когато след провеждане на граждански обред се извършва и църковен.

От казаното е видно, че в болшинството случаи поведението и дейността на духовните общности са в съответствие със Закона за вероизповеданията.

Независимо от това народните съвети, обществените и масови организации периодично приемат оценка за дейността си и вземат мерки за подобряване атеистичната просвета, за ограничаване и окончателно премахване влиянието, авторитета и услугите на религията.

За решаването на този проблем успешно се изпълняват: Програмата на ОК на БКП за подобряване на атеистичното възпитание, внедряване на социалистическите обреди и усъвършенстване на празничната система, съвместните мероприятия на ИК на ОНС, ОК на ОФ, ОС на БПС и ОК на ДКМС и програмата на ОНС за изграждане, реконструкция и модернизация на материалната база за социалистическите обреди.

Съществен принос за успешното им изпълнение имат с добрата си дейност окръжните и общинските комисии по социалистическите празници и обреди и обредните домове.

Все в това направление са усилията и се постигат добри резултати от дейността на ИК и народните съвети, съвместно с обществено-политическите и масови организации.

И в бъдеще дейността ще бъде насочена за изпълнение програмата за подобряване на атеистичното възпитание, по изграждане на материалната база за внедряване на социалистическите обреди, усъвършенстване празничните системи, по разширяване и утвърждаване връзките с ръководствата на религиозните общности.

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(*Г. Иеремиев*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1108, л. 55–58. Оригинал. Машинопис.

№ 146

Протокол от национално съвещание на пълномощниците на КВБПЦРК при ОНС с приложена справка за тяхната работа

София, 11 май 1984 г.

На 11.05.1984 година се проведе Национално съвещание на пълномощниците на Комитета от окръжните народни съвети. Основна информация на съвещанието беше изнесена от зам.-министъра на външните работи и председател на Комитета другаря Любомир Попов: „Религиозната обстановка в страната и задачите, които стоят пред Комитета и пълномощниците сега".

В началото др. Попов отдели няколко думи за общото състояние на отделните изповедания. Църквата – каза той, е отделена от държавата. Свободата на съвестта и изповеданията е гарантирана от Конституцията, Закона за изповеданията и Наказателния кодекс. Дейността на изповеданията трябва да протича в рамките на закона. Когато изповеданията действат в законните рамки, това е в техен интерес, защото законите предполагат едно естествено тяхно развитие. Такъв например беше случаят в Бургас, където архиерейският наместник отказа да даде сведения на пълномощника. Тук Комитетът се намеси съобразно повелите на Закона за изповеданията.

Какви изповедания има в България?

На първо място Българската православна църква. Тя е традиционно за народа ни изповедание. Със заслуги за историческото ни самоосъзнаване. Понастоящем нейните духовници са лоялни към властта по принцип. Има и редки изключения, (др. Попов обрисува организационната структура на Православната църква – епархии, кадри, печатна и издателска дейност, учебни заведения, задгранични организации, Зографския манастир).

Мюсюлманското изповедание – изповядват го българските турци и българите мохамедани. Имат главен мюфтия, 6 районни мюфтии, имами. В сравнение с православната църква то е много по-зависимо във финансово отношение. Държавата субсидира почти изцяло тяхната дейност. Официално ние говорим за подпомагане на бюджета им.

Евреите и арменците са малки изповедания. Евреите практически не съществуват като изповедание. Юридически личности са. И с двете нямаме никакви сериозни проблеми.

Католиците – не са юридическа личност, нямат признат устав, не са регистрирани. Формално изповеданието е незаконно, но на практика се разрешава извършването на известна култова дейност. Ватиканът иска ние да отстъпим и да признаем на католиците правото на юридическа личност, но по този въпрос ние имаме твърдо становище и ще го отстояваме, (др. Попов даде някои данни за историята и организационната структура на двата вида католици – римокатолици и униати).

Протестанти – у нас действат така наречените неопротестанти – пренесени чрез мисионери от САЩ. Не са юридическа личност, но са регистрирани

(петдесятници, методисти, адвентисти от седмия ден, конгрешани и баптисти. Общо между 15 и 20 хил.).

Каква е сега политическата обстановка? Основното за нас е стремежът на Запада да използва църквата за подривна дейност срещу социализма. Особено силен е той спрямо България. Това предполага засилване на нашата политическа работа с изповеданията. Следва ние всички да засилим контактите си с духовниците, а не да действаме само с административни мерки. Това е по-лесно, но на днешния етап не дава необходимия ефект.

На съвещанието през миналата година ние раздадохме едно поверително писмо с указания за бъдещата работа. Какво показа изминалия период. На първо място не всички другари се съобразиха с нашето изискване писмото да се третира като поверителен документ. Имаме сигнали, че с него са се запознавали духовници – главно православни. Не се следи за религиозния живот в отделните населени места за работата на духовниците. Не навсякъде свещенослужителите се включват в полезна обществена дейност – главно по линия на мира. БПЦ притежава имоти, извършва и известна производствена дейност (по 11 ПМС от 1954 г.) Това е главният източник на доходи на църквата. Би следвало недвижимите имоти да влизат в АПК, а производствената дейност да се ограничи, като се ликвидира постепенно и извънпроизводствената. По същия начин би следвало да се изземат от дейността на свещенослужителите и екскурзиите, които те уреждат с вярващите; да се отчисляват съответно 3% и 1% от доходите от производствена дейност за нуждите на народните съвети по Правилника за икономическия механизъм; да се прекрати получаването на помощи от чужбина без разрешение на председателя на Комитета; по същия начин да служат чужденци в протестантските църкви; по обреда кризмоване; кръщавките да се извършват съобразно изискванията на ХЕИ.

По работата с протестантите – на тях трябва да се обърне особено внимание – да се следи за спазването на регистрация, да се утвърждават новите им ръководства. Помощи и литература от чужбина да получават по установения ред. Да не се издават документи за трудов стаж на нерегистрираните пастори. Децата на вярващите адвентисти от седмия ден да ходят на училище, да се забрани притежаването на размножителна техника, извършването на излети, събори, лагери и пр. При отчуждаване на протестантски имоти това да се съгласува с Комитета.

(Изказването на др. Маринчев се дава в приложение към настоящия протокол[126]).

Изказвания:

Христо Хараланов – Ловеч.

В организационно отношение въпросите по опазване на паметниците на културата от религиозен характер в нашия окръг са уредени. На специално съвещание запознахме всички кметове с въпросите по работата с изповеданията, които имаме да решаваме – да огледат църквите, да вземат мерки

[126] Вж. справката след края на протокола.

против евентуални кражби и т.н. Направена е инвентаризация с помощта на специалисти на НИПК. За това получихме съдействието и на митрополит Григорий, той обаче не иска да признае указанията на Комитета за култура и нашия Комитет без изричната санкция на Синода. В окръга имаме над 3600 икони, но имаме и много кражби.

С районния мюфтия в Шумен нямаме проблеми. Имамите се назначават по наша преценка.

По протестантите – направихме проверка по тяхната регистрация и има мнение нерегистрираните секти да се разтурят. Въпросът с пенсионирането им е уреден.

Имаме трудности при работата с митрополит Григорий – по някои въпроси той проявява скрито упорство. Със свещениците работим по-добре. Назначихме и двама цивилни екскурзоводи в Троянския манастир.

Иванка Николова – Пловдив.

Съвещанието е изключително полезно за нас. Дейността, с която работим е деликатна, затова Комитета трябва периодически да ни събира на такива срещи. Ние като че ли повече администрираме. Това ни е по-лесно. Имаме и редица пропуски – по пенсиите, по регистрацията и т.н. В последно време се забелязва тенденция Българската православна църква да предлага свещеници за недействащите църкви. На второ място би трябвало църковните органи да изготвят свои програми за ремонт на загрозяващи с външния си вид недействащи църкви. Имаме искане за регистриране на „Божия" църква. На последно място искам да поставя въпрос за задължението на Българската православна църква като собственик за опазване на паметниците на културата от култов характер – те трябва да имат свой план за съхраняването им във военно време.

Димитър Каменов – Враца

Съвещанието е особено важно за новоизбраните пълномощници Всички ние трябва да знаем състоянието на религията не само в нашите окръзи, но и за цялата страна, затова настоящото съвещание е особено полезно за нас. На новоизбраните пълномощници трябва да се оказва конкретна помощ от сътрудниците на Комитета. Ние ги чакаме.

Христо Маринчев отговори на въпроси по паметниците на културата. Той каза, че по наше настояване в Синода бе назначен специалист по гражданската отбрана, който да се занимава с евакуацията на хората, но на него би могло да се поставят въпроси по евакуацията и военновременното съхраняване на църковните паметници на културата.

Любомир Попов – Ловчанският митрополит е много упорит.

Ние в Комитета правим усилие да го приобщим, но и вие също ще трябва да работите с него. Той не може да се позовава на Синода за неща, които засягат епархията му. Той сам управлява в нея. С Троянския манастир имахме един проблем – двама негови служители – цивилни, са комунисти. Сега този въпрос е уреден.

Борис Аврамов – Съвещанието е полезно. Материалите, които се раздават и информациите на др. Попов и др. Маринчев ще помогнат за подобряване на работата на пълномощниците. Някои изпълкоми смятат, че работата на пълномощниците е малка. Това не е вярно. Ние сме атакувани сега по две линии – национална и религиозна. Тук ние търпим ударите на противника на политическия и идеологическия фронт. Това е деликатна материя. Необходимо е всекидневно настъпление, но без левичарски забежки. Особено ценно за работата на Комитета е това, че той води политика, с която се избягва да се създават трудности на партията в отношенията ѝ с религията.

Не е правилно и когато с оглед временно да се загладят отношенията с някои религиозни дейци се търпят закононарушения. Това е безпринципно отношение, което по-късно ще доведе до по-лоши последици. То идва до голяма степен от непознаването на законите. Сборникът на Комитета трябва да стане настолна книга на всеки, който работи с религията. Държавният съвет, ЦК и Комитета не трябва да се занимават със замазване на грешките, допускани на по-ниско ниво.

По мюсюлманите – допускат се грешки със заключване на джамиите. Това често се извършва прибързано, без необходимата подготовка и съгласуване. Във всички смесени селища, където живеят български турци и българи мохамедани, за имам трябва да се назначава българина мохамеданин – това също и в Ловешко.

Трябва точно да се преценява кога да се обяви една джамия за паметник на културата. Това е не само културен, но и политически въпрос.

Много важно е да помним и следваме повелите на Георги Димитров. Неговата реч на годишнината на Рилския манастир трябва да се знае от всички, работещи с религията.

Необходимо е да се обръща по-голямо внимание на духовниците, да се работи с всеки поотделно, така както протестантите привличат вярващи – в Сливен и т.н. Сега навлиза нов поток свещенослужители те не са свързани родствено (досега свещениците се набираха главно на потомствен принцип). Сега е време този нов поток да се приобщи към нашата действителност. Най-добрата дейност на свещеника е да бездейства.

Паметниците на културата – грижите на държавата за тях ще се увеличават, но държавата трябва да стане, ако не съсобственик, то поне състопанин.

Поради изчерпване на дневния ред съвещанието бе закрито.

Председател на събранието:
(*Вл. Младенов*)

Секретар:
(*Я. Тодорова*)

СПРАВКА
относно работата на пълномощниците на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове в ОНС с изповеданията

Основните принципи на отношенията между държавата и църквата в НР България са определени в Конституцията, която прокламира пълно равенство на гражданите пред закона без оглед на това дали са вярващи или невярващи и дали изповядват една или друга религия. Тя гарантира пълната свобода на вярващите граждани да изповядват своята религия. Съгласно Конституцията църквата е отделена от държавата и е забранено религиозните организации да се използват за политически цели.

Законът за изповеданията урежда цялостно религиозната дейност в страната. В него е регламентирана свободата на съвестта и изповеданията, очертани са рамките, в които действат религиозните организации, конкретизирани са отделните насоки в отношенията между държавата и църквата.

Религиозните потребности на вярващите граждани в НР България се задоволяват от съществуващите религиозни организации. Чл. 5 на Закона за изповеданията предвижда организацията обредите и службите на изповеданията да се основават на уставите, каноните и догмите, доколкото те не противоречат на правовия ред.

Строгото и точно съблюдаване на законността е гаранция за най-пълното упражняване на свободата на съвестта и изповеданията и е еднакво важно, както за държавата, така и за религиозните организации. От тази гледна точка от съблюдаването на съществуващия правов ред са еднакво заинтересовани и държавата и изповеданията.

Известно е, че като цяло духовенството е настроено лоялно към народната власт. Изповеданията и вярващите участват дейно в изграждането на новото социалистическо общество, активно подкрепят миролюбивата външна политика на България. Религиозната дейност се провежда по правило в съответствие с нормативните актове – закони и наредби, които регулират тази материя.

Отношенията между държавните органи и религиозните организации са спокойни. Тези отношения са един от характерните белези на силното морално-политическо единство на нашия народ.

На отделни места в страната обаче все още се извършват някои нарушения на нормативните актове за религиозна дейност. Досегашните наблюдения на Комитета и получените сигнали показват, че се допускат слабости в работата с изповеданията в няколко основни направления:

Първо – не се изучават постоянно и конкретно състоянието и проявите на изповеданията и системно не се следи тяхната дейност да протича изцяло в рамките на закона;

– не навсякъде се създават условия свещенослужителите от различните изповедания да се включват в полезна обществена дейност и особено в движението за защита на мира.

На второ място – има сведения, че в стопанската дейност на църквата на отделни места се допускат незаконосъобразна действия на отделни религиозни дейци.

Известно е, че с редица актове държавата е предоставила на църквата определени стопански възможности – да притежават недвижими имоти, да извършват някаква стопанска дейност за задоволяване на собствени култови нужди. Забелязва се обаче, че в някои случаи имотите не се обработват със собствени сили и не се дават под наем на АПК, а се дават на частни стопани, които не всякога ги стопанисват в съответствие с нормите на нашето социалистическо общество и създават възможности за отклонение на средства.

В Комитета се получават и сигнали за неоправдано разширяване на производствената дейност на църквата извън разрешените монополни предмети – произвеждат се някъде вещи, които нямат култова употреба, с което се накърняват правата на други организации, произвеждащи тези предмети.

На трето място – допускат се нарушения на нормативните актове при извършване на култово-обредната дейност при кръщаванията, „кризмоването“ при католиците, богослужения и проповеди от чужди граждани без надлежното разрешение.

Допуска се на отделни места религиозните организации да се занимават с някои дейности, които не са им присъщи.

В Комитета например постъпват оплаквания и сигнали, че на отделни места обредът „кръщаване“ при християните и „обрязване“ при мюсюлманите се извършва без знанието или против волята на родителите. Това основателно поражда тяхното недоволство.

Има също така случаи, когато са се оплаквали граждани, че при извършването на този обред на отделни места не са съблюдавани здравните изисквания на ХЕИ, с което се излага на опасност здравето на новородените деца.

На някои места, особено където живеят католици, е нарушаван чл. 20 от Закона за изповеданията, като е извършвана от свещенослужителите недопустима дейност с деца и младежи.

Макар и да са много редки все още се отбелязват отделни случаи на поддържане на връзки от наши религиозни организации с учреждения или лица в чужбина, което представлява нарушение на изричния текст на член 22 от Закона за изповеданията.

На някои места свещенослужители се ангажират с организиране на екскурзии до културно-исторически паметници и манастири – дейност, която в нашата страна се извършва от организациите на БТС или поделенията и предприятията на Държавния комитет за туризъм, СБА или други обществени организации, но съвсем не е присъща на религиозните организации и дейци.

Сериозно безпокойство буди и обстоятелството, че много окръжни съвети не са взели мерки по опазването на паметниците на културата, задължение, което те имат от постановление № 40 на Министерски съвет от 16 юли 1980 г. и указанията на Комитета за култура и Комитета по въпросите на БПЦ и на РК, изпратени през м. август 1983 година.

Опазването на движимите и недвижимите паметници на културата от култов характер е задължение, както на църковните, така и на държавните органи, респективно ОНС (окръжните дирекции за културно историческо наследство).

Двата документа са изпратени чрез Синода на БПЦ и до съответните митрополии със задължение да вземат мерки за документиране и опазване на всички ценности, но инициативата за това трябва да бъде на ОНС.

На четвърто място – допускат се някои слабости при работата специално с протестантските църкви:

– не се следи за промените в състава на ръководствата на местните църкви (чл. 16 от Закона за изповеданията);

– неправилно се определя размерът на пенсиите на пасторите;

– признава се трудов стаж на нерегистрирани пастори;

– допуска се въобще да функционират нерегистрирани пастори и др.

Като се имат предвид посочените констатации Комитетът смята за целесъобразно да даде на пълномощниците следните препоръки:

1. Да се следи отблизо състоянието и живота на изповеданията, за да се оказва необходимото съдействие за стриктно спазване на нормативните актове, отнасящи се до тяхната дейност.

2. Да се съдейства на свещенослужителите от различните изповедания за включването им в подходяща полезно-обществена дейност и особено в движението за защита на мира.

3. Да се проявява инициативност за отдаване на недвижимите имоти на изповеданията под наем на АПК или други обществени стопански организации, а там където няма вярващи от дадено изповедание, имотите да преминават към държавата, съгласно законодателството.

4. Да се вземат мерки за спазване на 11 постановление на Министерския съвет от 22.I.1954 г. – църквата да произвежда само предмети, които са включени в списъка на постановлението и за чието производство и разпространяване има монополно право.

5. При извършването на обреда „кръщаване“ да се удостоверява съгласието и на двамата родители, което да става с тяхното лично присъствие.

Да се спазват строго разпорежданията на ХЕИ за дезинфекциране на купела след всяко „кръщаване“. Позоваванията на традициите в нарушение на здравните правила да не се уважават.

6. Групови екскурзии да се уреждат от компетентните органи и обществени организации, а не от свещенослужителите, тъй като това е несвойствена за тях дейност.

7. Да не се разрешава на чужди граждани да извършват богослужения или да държат проповеди в културни сгради без надлежно разрешение на председателя на Комитета, както предвижда чл. 22 от Закона за изповеданията.

8. Да не се разрешава извършване на подготовка за обреда „кризмоване“ и на самия обред преди лицата да са навършили 16 години. Съответно предупреждение е направено на римокатолическите епископи от Комитета.

9. Да се вземат срочни мерки за документиране и опазване на всички движими и недвижими паметници на културата от култов характер.

10. Предприятията на църквите или техните поделения със стопанска дейност (църковните земеделски стопанства, манастирите с предприятия и др.) следва да се включат за начисления съответно на 3% и 1%, съгласно 53 постановление на Министерския съвет от 31.XII.1981 г.

По работата с протестантските църкви:

– ИК на ОНС да вземат мерки да се регистрират промените в състава на местните ръководства, които следва да се извършват в съответствие с изискванията на закона за благонадеждност и пр. – чл. 10 от Закона за изповеданията;

– Желателно е при отчуждаване на молитвените домове да се иска предварително мнението на Комитета;

– Да не се допуска получаване на помощи и литература от чужди граждани и организации без предварителното разрешение на председателя на Комитета;

– Да не се допуска служене на нерегистрирани пастори или на пастори от други населени места;

– ИК на ОНС да дадат указания на окръжните пенсионни служби да не признават за трудов стаж времето на служене на нерегистрираните пастори, тъй като това противоречи на разпоредбите на Закона за пенсиите;

– Да се съблюдава децата на всички адвентисти да посещават училище в съботните дни;

– Да не се допуска църквите да притежават размножителна техника и да отпечатват и разпространяват материали без разрешение на Комитета;

– Да не се допускат мероприятия, които нямат култов характер – излети, събори, лагери и др.

Пълномощниците на Комитета по места следва да оказват всестранна помощ на религиозните дейци и верски общности за точното спазване на изискванията на законите и другите нормативни актове по изповеданията, което е в интерес на самите изповедания и на цялото общество.

Макар че в последния период връзките между Комитета и пълномощниците в ОНС значително са подобрени, те все още не са достатъчни. Голяма пречка в нашата работа е липсата на достатъчна информация за дейността на верските общности и за работата на пълномощниците и местните органи с тях. Затова смятаме, че е целесъобразно ежегодно – в края на годината да ни изпращате кратки информации за религиозния живот в окръга, за възникналите въпроси с изповеданията и духовниците и как сте ги решавали.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1198, л. 32–46. Оригинали. Машинопис.

№ 147

Паметна бележка за проведена консултация между председателя на КВБПЦРК Любомир Попов и председателя на Съвета по религиозните въпроси Вл. Куроедов[127]

Москва, 5 септември 1984 г.

На 31 август 1984 г. в Москва се състоя консултация на Любомир Попов, зам.-министър, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове с председателя на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР Вл. Куроедов.

Л. Попов беше придружен от Тодор Гостев – пълномощен министър при посолството на НР България в Москва.

От съветска страна в консултацията участваха зам.-председателите на Съвета Фицев и Макарцев и зав. отдела за международни връзки Володин.

1. Съветската страна информира, че неотдавна е излязло решение на Политбюро на ЦК на КПСС за мерките за противодействие на задграничната антисъветска католическа пропаганда.

Съобщено беше, че в последния период се отбелязва голямо засилване на антисъветската пропаганда от страна на Ватикана – по радиото, печата и в изказвания на отговорни католически дейци и на самия папа Йоан Павел II.

Главен прицел на Ватикана сега е съветската република Литва. Йоан Павел II е роден от майка литовка и знае литовски език.

Пропагандата за и към Литва се води с всички средства и се разширява и заостря. Лансира се мисълта, че католическата църква в Литва преживява най-трудния момент в своята история и че тя е на границите на катастрофа, че се арестуват и тероризират духовници

Във Ватикана смятат, че населението в Литва е опозиционно настроено и че съществува възможност за „освобождение от руско владичество", което открито се пропагандира.

Папата иска литовската католическа църква да действа като опозиционна сила и да играе роля, която има църквата в Полша сега. По това той открито е говорил на литовски език пред поклонници – литовски емигранти, посетили Рим.

При среща на папата с литовски духовници, един от епископите, без да е съгласувал, казал, че ще бъде добре, ако папата посети Литва, което ръководителят на католическата църква приел за покана. Сам папата публично многократно изразявал желание да посети Литва за 500-годишнината от рождението на свети Казимир, който според католическата църква е покровител на Литва. След това не е било дадено разрешение на епископа да из-

[127] В горната средна част на листа има резолюция на министъра на външните работи П. Младенов: „Др. Любомир Попов. Да се изпрати в отделите на ЦК ВПМВ и „Идеологическа политика". 12.9.84."

прати покана. Папата публично се изказал, че много съжалява, че не може да направи посещението, но се надявал, че такава възможност ще му се отдаде.

Казароли също е правил постъпки да посети СССР. На него също му е било отказано от съветска страна.

По инициатива на Ватикана и главата на полската католическа църква Глемп е искал да посети Литва във връзка с 500-годишнината от рождението на свети Казимир, но и това посещение е било отказано от съветските власти.

Ватикана прави опити за връзки с Руската православна църква и иска по този път да се домогне до контакт с правителството, да проникне в Съюза.

От съветска страна се оценява, че външната политика на Ватикана все повече се сближава с Рейгън. Израз на това е и установяването на дипломатически отношения между САЩ и Ватикана, срещата на папата с Рейгън и други. Изказванията на папата в полза на мира стават все по-абстрактни. Той продължава да мълчи по въпроса за замразяване на ядрения арсенал, за ядрените оръжия в Космоса, а говори с общи фрази. Никога досега папата не е осъдил Рейгън и фактически го поддържа.

Ватиканът и лично папата заемат открита позиция против участието на католическите духовници в национално освободителното движение. На тази основа църквата в Никарагуа е срещу сегашното правителство.

Лоялните на властта католически духовници в Литва и в други съветски републики се преследват от Ватикана, стремят се да ги компрометират. Това е постоянна практика.

Отбелязва се, че в Ирландия се избиват католици, а папата мълчи по тези въпроси.

Основната маса на вярващите католици в СССР в това число и Литва са лоялни на властта. Не липсват обаче и отрицателни прояви, особено в Литва. Така например в Литва функционира нелегален Комитет за защита на правата на вярващите. Двама души от членовете на Комитета са арестувани, но въпреки това дейността му продължава. Целта на този Комитет е да се отмени съветското законодателство по религиозните въпроси и да получи църквата абсолютна свобода, да върши неограничено строителство на храмове, а католическото духовенство да участва в органите на властта.

Назначени са в Западна Украйна няколко „тайни епископи“ униати. Това са епископи назначени от Ватикана, които функционират тайно и упражняват властта си върху подчинените им свещеници в своите епархии. При това униатите след Втората световна война се върнаха към православието. Ватикана не зачита този факт.

Съветските другари посочиха, че само в Литва функционират 680 действащи католически църкви, а в Западна Украйна 110, около 100 католически църкви има и в Белорусия, но за Белорусия и Западна Украйна оценяват, че положението е спокойно.

Решението на Политбюро на ЦК на КПСС е насочено към това да се разобличава тази дейност на католическата църква и на Ватикана. В него са предвидени мерки за подобряване работата на органите на Съвета по

религиозните въпроси с католическото духовенство, в резултат на което са нормализирани отношенията с епископата в Литва. Провеждат работа и с католическата семинария в Литва (в нея учат 100 души), на която е предоставена отново сграда, принадлежала в миналото на католическата църква. Разширява се и се подобрява работата и с вярващите католици.

В разобличителната работа ще се покаже и разложението във висшите среди на Ватикана, например – историите около ватиканската банка.

Предвидено е също да се активизира работата с прогресивните католически дейци в СССР и извън него.

Ще се разобличават претенциите на Ватикана за световно идеологическо господство под предлог на икуменизъм (общение между отделните изповедания).

Ще се разобличава и открито сътрудничеството на Ватикана с Хитлер и Мусолини през Втората световна война.

Много повече ще се пропагандира съществуващата в СССР свобода на съвестта.

Предвижда се да се засили изследователската работа от съветските учени по Ватикана.

Съветските другари обясниха, че значението на решението е да се мине в настъпление. Отчита се, че от страна на властите е проявявано либерално отношение и че доста време са мълчали по тези въпроси.

2. В отделен разговор зам.-председателят на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР Макарцев информира, че работят върху всесъюзен законопроект по въпросите на изповеданията, който е полиберален от сегашната им практика и документите (главно укази на президиумите на републиканските Върховни съвети), по които сега работят. За първи път в СССР ще има всесъюзен законодателен акт по тази материя.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1040, л. 5–9. Оригинал. Машинопис.

№ 148

Заповед на зам.-министъра и председател на КВБПЦРК Любомир Попов за работата на служителите с поверителни материали

София, 24 октомври 1984 г.

Съгласно изискванията на Правилника за организация и работа по опазване на държавната тайна в НР България забранява се на служителите от Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове да получават поверителни материали от куриери на външни ведомства, а така също и от чужбина, и се задължават да ги насочват за предаване в поверителното деловодство, за да бъдат заведени на отчет и по-нататъшно съхраняване.

Настоящата заповед да се прочете от всички служители на Комитета срещу подпис.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)

[служители, запознали се със заповедта срещу подпис]
Христо Маринчев
Цвятко Цветков
Тодор Абаджиев
Владимир Младенов
Николай Георгиев
Костадин Шарков

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1195, л. 1. Оригинал. Машинопис.

№ 149

Информация от служителя на КВБПЦРК Николай Георгиев за двуседмично посещение в Съветския съюз по покана на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР[128]

София, 6 декември 1984 г.

Заслужава да се отбележи предварително, че във всяка съюзна република Съвета по въпросите на религиите при МС на СССР има свой пълномощник с ранг зав. отдел в МС на републиката, който от своя страна има 5 до 10 помощници по отделни религии, вътрешни и външни въпроси – всички щатни работници на Съвета.

Съгласно програмата през първите четири дни бяхме на посещение в столицата на Узбекската ССР, гр. Ташкент.

На състоялия се разговор др. Рустамов разказа за дейността на Републиканското пълномощничество, свързана с основната религия в Узбекистан – исляма. Той сподели, че тяхна основна задача е съблюдаването на законността в условията на пълната отделеност на ислямското изповедание от държавата. В своята дейност изповеданието се ръководи от Закона за изповеданията в СССР и от Устава за духовно управление на мюсюлманите от Средна Азия и Казахстан. Съгласно Устава на общо събрание на духовенството и вярващи на всеки 5 години се избира председател на духовното управление с титла мюфтия и членове на управлението. В своята дейност духовното Управление на мюсюлманите от Средна Азия и Казахстан е независимо от останалите три

[128] Посещението е осъществено в периода между 16 ноември и 2 декември 1984 г. На 7 януари 1985 г. информацията е изпратена от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП.

ислямски управления в СССР, но в известен смисъл се смята за основно, тъй като то представлява петте южни републики с най-многобройно население, изповядващо исляма. На негова територия са и единствените духовни училища: средно – в гр. Бухара и висше – в гр. Ташкент. Това управление, ръководено в момента от мюфтията Шамседдин Бабаханов, развива в най-голяма степен международните връзки с ислямските страни, тъй като Бабаханов е и председател на международния отдел със седалище в Москва. Цялата издателска дейност на ислямска литература и календари е съсредоточена също в Ташкент.

Дейността на пълномощничеството по религиите в гр. Ташкент е ограничена само в рамките на Узбекската ССР. Съветът регистрира, т.е. узаконява духовенството и молитвените домове, наблюдава обредността, подпомага изповеданието в отношенията му с гражданските власти. Към всяка регистрирана джамия след съгласуване с местните власти се назначават имам-хатиб, помощник имам и мюеззин. Назначаването на последните двама като щатни служители към джамията се прави с цел да се избегне в по-голяма степен появата на самозвани ходжи при отсъствие на имама. Обредната дейност не е ограничена само в джамиите, тъй като те са малко и понякога една джамия обслужва селища, отстоящи на сто километра. От друга страна, се смята, че провеждането на определен обред в джамията дава повод на него да присъстват много повече хора, включително младежи и деца, докато в домовете кръгът е много по-ограничен. Най-много провежданият обред е „мевлида“ – по различни поводи – в болшинството без връзка с исляма. Почти на сто процента са провежданите „дженазе“ (погребение) и обрязването. Много висок е процентът на религиозните бракове. Около 8% е броят на млади хора участващи на молитви и обреди. Проблем представляват незаконните ходжи независимо от вземаните административни мерки срещу тях. Значителен е броят и на жените четци на Корана.

Заслужава да се отбележи практикуваното в Узбекистан, предварително записване при имама за определен обред. Т.е. вярващ, който желае да бъде извършен даден обред, като например мевлид, дженазе или религиозен брак, се обръща към имама, който записва в определена за целта книга деня, часа и мястото за извършване на обреда.

Регистрирането или узаконяването на джамиите, като действащи е свързано с това, че както в Узбекистан, така и в целия Съветски съюз молитвените домове са държавна собственост. Съвета по въпросите на религиите е органът, който открива или закрива джамии в зависимост от потребностите на вярващите. В негова компетенция след съгласуване с местните органи е и разрешаването на ремонтни и възстановителни работи по действащите джамии. В Узбекистан действащите джамии са към 40. Останалите, които са годни за ползване са превърнати в изложбени зали, музеи или са съхранени като архитектурни паметници.

Във финансово отношение ислямското изповедание в Узбекистан, както и в другите републики, е независимо от държавата. Средствата се събират от дарения в джамиите в специално поставени за целта каси. Те се заприходяват

от ръководството на джамията (джамийското настоятелство) и се внасят в банките. Изразходването на тези средства става по усмотрение на настоятелството. Основните разходи са за заплати на имамите, помощник-имамите, мюеззините и за поддържане и ремонт на джамиите. Определени проценти от тези средства се привеждат на Духовното управление в Ташкент и на Международния отдел в Москва. Отделя се и процент обществено осигуряване за изплащане пенсиите на свещенослужителите.

Придружени от служители в Съвета по въпросите на религиите, направихме протоколно посещение в Духовното управление на мюсюлманите в гр. Ташкент, където се срещнахме с мюфтията Ш. Бабаханов и неговия заместник Юсуф Хан Шакиров.

И двамата изказаха задоволството си, че в техния висш ислямски институт се подготвят студенти от България, които от самото начало полагат необходимото старание за изучаване на ислямските науки. Засега с поведението си нашите студенти са оставили у тях много добри впечатления. Заедно с Шакиров посетихме и разгледахме Ислямския институт, който се намира в непосредствена близост до Духовното управление – в старата част на гр. Ташкент. Освен съветските студенти (около 60) в института се учат 6 души от Афганистан и двама от България. Известни трудности са изпитали както Съвета, така и Духовното управление по настаняването на нашите студенти. На място се убедих, че условията, които са им създадени за живеене и учене са много добри, което се споделя и от тях самите. Настанени са за живеене в отделна стая в самия институт, а в съседната стая им провеждат учебните занятия по специално изготвена за тях програма. Според нея в продължение на една година ще учат по програмата на Бухарското духовно училище средните предмети: 1. Арабски език, 2. Фиках (правила за молитви и обреди), 3. Четене на Коран, 4. Основи на ислямската религия. Засега най-усилени са уроците по арабски език, в който по думите на преподавателя им, нашите студенти напредват добре. По-късно във висшия курс, който е 4 години, наред с основните ислямски науки ще изучават и история и география на СССР. От Духовното управление на нашите студенти са отпуснати стипендии в размер на 150 рубли. Пред мен двамата ни студенти изразиха задоволство от представените им условия за учене и от оказваното им внимание от страна на преподавателите и от Духовното управление.

В Узбекската ССР посетихме и градовете Бухара и Самарканд. Наш домакин в гр. Бухара бе директорът на Бухарското училище за мюсюлмански духовници „Мир-Араб“. Заедно с него посетихме и разгледахме много паметници на ислямската култура и архитектура. Многобройните джамии в този град днес се пазят само като архитектурни паметници, без да се провеждат в тях служби. Действащите джамии в града са две – една градска и една на духовното училище. Самото училище е настанено в една голяма джамия, където са устроени жилищните и класни стаи за учениците, библиотека и молитвено помещение. Според съветските другари, за момента училището не е подходящо за приемане на чуждестранни ученици.

В Самарканд бяхме приети от пълномощника на Съвета по въпросите на религиите Туймурат Ташкенбаев. Пред нас той сподели, че проблемите с исляма в Самаркандска област са свързани най-вече с дейността на незаконни имами и висока степен на обредност, като в последно време особено силно разпространение има обреда „мевлид".

Действащите джамии в областта са малко. Многото красиви джамии в града и областта се реставрират и пазят от Министерството на културата като архитектурни паметници. Направи ми впечатление, че действащите джамии, които посетихме в Узбекистан, независимо от своята големина и красива външна архитектура, вътре са много скромно уредени без висящи по стените килимчета, рамкирани надписи и разни други вносни „украси", които се срещат в нашите джамии. Рядко се виждаха и смятаните от някои за чисто ислямска символика полумесец и звезда. Направи ми впечатление и това, че в Узбекската република гробищата са разделени и обособени според верската, а според някои местни другари и национална принадлежност. В републиката не са правени опити за изграждане на единни гробища.

От 22 до 24 ноември 1984 г. бяхме на посещение в столицата на Азербайджанската ССР гр. Баку. Тук се срещнахме с пълномощника на Съвета по въпросите на религиите в Азербайджан др. Алекбаев. Той ни запозна със структурата на ислямското изповедание в Републиката. В духовно отношение мюсюлманите от Закавказието със седалище гр. Баку, което обхваща освен Азербайджан – Грузия и Армения. Тъй като болшинството от вярващите са шиити, начело на Управлението стои шиит наричан „шейх улислам", а негов заместник е сунит с титла мюфтия. При назначаване на имамите и помощниците им се спазва същият принцип. Духовното управление в гр. Баку се състои от 9 души: 5 шиити и 4 сунити. В духовната и обредната дейност шейха и мюфтията действат самостоятелно. Духовното управление в Баку е независимо от другите три, като за целта има свой специален устав. Съгласувано със Съвета по религиозните въпроси и местните органи се регистрират духовниците и действащите джамии. В Азербайджан има 18 такива джамии. Останалите съществуващи, както и в Узбекистан, се ползват от Министерството на културата. Във финансово отношение изповеданието е независимо от държавата, като средствата се събират и разходват, както в Узбекската ССР.

В последно време в Републиката се забелязва известно активизиране на духовенството, засилване дейността на джамиите и повишаване броя на извършваните обреди. Особена популярност добива посещаването на „свещени места" (оброчища). Това се обяснява със засилената интервенция отвън – главно от Иран и Пакистан. Известни трудности създават и незаконно действащите имами.

За осъществяване на международните връзки с ислямски страни и организации в Москва е създаден Международен отдел на мюсюлманските организации в СССР. Неговите функции са протоколни и организационни по посрещане и изпращане на делегации, уреждане на срещи с мюсюлмански духовници. Цялата тази дейност се извършва съгласувано с международния отдел при Съвета по въпросите на религиите при МС на СССР.

По въпросите на исляма в Съвета в Москва работят два отдела: вътрешен – 6 души, и международен – 5 души. На среща с началника на международния отдел др. Алексей Степунин той сподели с мен някои основни задачи, които решава отделът му. С негово съдействие мюсюлманските организации в СССР провеждат своята външна дейност по предварително съгласувани и утвърдени в Съвета планове. Без ограничения такива контакти се поддържат с почти всички ислямски страни и международни организации. През 1984 г. са били изпратени зад граница 14 мюсюлмански делегации и са приети отвън също 14, болшинството от които са били на високо ниво – министри на изповедания, духовни глави и др. С оглед изпълнение на основната задача, а именно отбиване на нападките срещу СССР по отношение свободата на изповеданията, особено внимание се отделя на подбора на кадрите, които се включват в делегациите. Въпреки че се срещат известни трудности поради недостатъчния брой подходящи кадри, то се предпочитат такива с висше религиозно образование, знаещи чужди езици, а делегациите се формират от представители на различни духовни управления. Мюсюлмански духовници се включват и в делегациите, които пътуват в ислямски страни по линия на двустранното сътрудничество със СССР, а също и в състава на съветски туристически групи посещаващи такива страни. Идеята е да се дават компетентни и аргументирани отговори в чужбина, касаещи ислямското изповедание в СССР. В момента зад граница не се учат съветски граждани за мюсюлмански духовници. Отвън не се приемат никакви материални помощи или ислямска литература.

Пред мен другарят Степунин спомена, че председателят на Главното управление по въпросите на исляма при правителството на ДР Афганистан – Ходжат, неколкократно е изказвал пред съветски другари желание да посети България.

В Съвета по въпросите на религиите се срещнах и с началника на вътрешния отдел, занимаващ се с исляма др. Абдулла Нуруллаев. Този отдел регистрира, т.е. открива или закрива джамии, контролира ремонтите или строителството на нови такива. Занимава се с кадрите, работещи в това изповедание, духовното училище и Висшия ислямски институт с издателската дейност. В момента действащите джамии са около 400, като в последните години са регистрирани, т.е. отворени като действащи 70 джамии, от които 30 са новопостроени. Откриването или закриването на джамии е свързано преди всичко с броя на вярващите и нуждите, които се преценяват конкретно на място. Тъй като действащите джамии в болшинството си обслужват големи по територия райони, то обредите не са ограничени само в тях. При това положение, от една страна, е трудно да се контролират обредите, но пък, от друга страна, се смята, че по този начин се избягва струпването на големи групи богомолци на едно място и в известен смисъл по-трудно се влияе върху младото поколение.

По въпроса за кадрите от мюсюлманското изповедание е интересно да се отбележи, че назначаването им след съгласуване с местните власти става с писмена заповед на Съвета по въпросите на религията. По отношение на

финансите, мюсюлманското изповедание е на самоиздръжка. С това се цели, от една страна, да се подчертае отделеността на религията от държавата, и от друга – да не се възражда тя по места, където няма вярващи, които да дават средства. Независимо от упражнявания контрол от страна на Съвета, ислямското изповедание разполага със значителни материални възможности за изплащане високи заплати (300–500 рубли) на свещенослужителите – включително и тяхното пенсионно осигуряване, както и за ремонти и строеж на джамии. От средствата събирани по места се издържат също духовните управления и международната дейност.

Н. Георгиев

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 51–59. Оригинал. Машинопис.

№ 150

Отчетен доклад за работата и дейността на първичната партийна организация при КВБПЦРК и служба „Историческо наследство“ при Министерството на външните работи за 1984 г.[129]

София, 26 декември 1984 г.

ДРУГАРИ,

1984 година е поредния отчетен период за партийната организация и комунистите, работещи в Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове и служба „Историческо наследство“ при Министерството на външните работи. Тя беше година наситена с твърде много мероприятия и дейности по различните направления на партийната и служебна работа.

Отчетната година премина в условията на една твърде сложна и напрегната международна политическа обстановка. Изключително по вина на САЩ и НАТО, които преднамерено и открито увеличават своя ракетноядрен потенциал и заплашват с нанасянето на превантивни удари, се създаде изключителна обстановка на недоверие в света и надпревара във въоръжаването. Те наложиха и небивала по своите размери досега идеологическа война. В арсенала на техния антикомунизъм тотално се използва всичко, в т.ч. и различните изповедания, независимо от това какви са и колко последователни имат.

Империализмът и силите на реакцията открито се стремят да вземат инициативите в свои ръце и си осигурят успешен антикомунистически поход в света. Изхождайки от своите класови интереси, те считат, че могат да ни заставят да капитулираме икономически, военно и политически. Обаче закъснели са с повече от 67 години. СССР от позицията на своята икономическа, политическа и военна мощ и завоюван авторитет и влияние в света им заяви: „22 юни 1941 г. няма да допусне“.

[129] Номерът на първичната партийна организация е 6692.

Понастоящем обстановката в света налага не защита на мир, а борба за мир от страна на СССР и останалите социалистически страни.

През годината за НРБ е твърде характерно по-нататъшното развитие и укрепване на икономическата база и провеждането на активна външна политика. Резултатите и успехите ни са налице, както в страната, така и на Балканите и в по-далечните региони в света.

Комитетът и служба „Историческо наследство", като органи на МВнР, в по-голяма или по-малка степен решаваха своите функционални задачи в условия непосредствено повлияни от вътрешно и външнополитическата обстановка. Това е така, защото като политически органи, работещи на идеологическия фронт, използващи твърде много дипломатически средства, върху тях непрекъснато рефлектираха обстановката и политическите отношения в страната, Балканите и света.

*

* *

ДРУГАРИ,

Основните задачи решавани от Комитета, служба „Историческо наследство", партийната организация и комунистите през отчетния период са пряко свързани с изпълнението на партийната и държавна политика в областта на вероизповеданията и издирване, поддържане и съхраняване на културно-историческите паметници у нас и в чужбина. Същевременно те са в духа и на решенията на XII партиен конгрес и Националната партийна конференция – 1984 г. и теоретичните разработки и указанията на генералния секретар на партията др. Тодор Живков.

Може да се каже, че в своята дейност ние бяхме ръководени непосредствено от ЦК на БКП – респективно отделите „Идеологическа политика" и „Външна политика", министърът на външните работи и учрежденския партиен комитет. Голяма част от задачите решавахме съвместно, съгласувано или във взаимодействие с други компетентни държавни органи.

РАБОТАТА НА ПАРТИЙНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ И КОМУНИСТИТЕ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СЛУЖЕБНИТЕ ЗАДАЧИ

ДРУГАРИ,

През отчетния период основното внимание на партийната организация беше насочено към осигуряване подготовката и мобилизирането на комунистите (и комсомолците) за срочното и качествено решаване на служебните задачи. Основната ни цел беше, да се осигури провеждането на религиозната дейност на отделните изповедания в страната строго в рамките на социалистическата законност.

Това се постигаше по няколко направления. Едно от основните бе подготовката на комунистите и колектива на Комитета в духа на изискванията на законите и съответните нормативни актове. За целта значителна част от нашите организационни събрания (четири) в различни аспекти се занимаха с тези въпроси. С оглед подготовката на личния състав и решаване на стоящите задачи, беше организирана и проведена от партийната организация

и научно-практическа конференция на тема: „Религиозните изповедания в капиталистическа България и днес“. В конференцията взеха участие с доклади 4 комунисти и 3 комсомолци. Останалите комунисти направиха обстойни изказвания. Беше изнесен съдоклад и направени изказвалия и от присъстващите гости от ЦК и службите, имащи отношение към задачите, които решаваме.

Значителен е личният принос на комуниста Попов, като зам.-министър и председател на Комитета, в подготовката на личния състав за решаването на задачите. Не само по време на партийните събрания и служебните съвещания, но и в ежедневието, при решаването на отделните въпроси, той готви своите подчинени, партийни другари и комсомолци, в духа на изпълнението на социалистическата законност. Определен принос в това отношение имат и комунистите с юридическо образование Гачев и Младенов и комсомолците Василев и Стефанов.

Ние поставяме още в началото на доклада въпроса за работата по подготовката на комунистите, тъй като считаме, че последната е от значение за правилното решаване на стоящите задачи. Същевременно може да се каже, че през 1984 г. отново партийната политика по отношение на вероизповеданията бе провеждана последователно, без нарушения на нормативните актове от страна на комунистите от Комитета.

Важно условие за правилното и цялостно решаване на основните задачи е работата с пълномощниците на Комитета в окръзите и тяхната работа по места. Ръководството и комунистите правят твърде много за тяхното укрепване и активизиране. Освен отделните контакти на място в окръзите, постоянните консултации и ръководство и тази година бе проведено съвещание с пълномощниците, и отново им бяха предоставени писмени указания.

За осигуряване на резултатно провеждане на съвещанието комунистите се готвиха твърде сериозно. За целта бе проведено и специално събрание. Активно участваха всички комунисти, както в подготовката, така и в неговото провеждане. Др. Попов предостави ръководството на съвещанието на комуниста Младенов. По направената оценка той се е справил добре. Ние препоръчваме на своя другар при други подобни случаи по-смело и без смущения да пристъпва към изпълнението на задачата. Това е свързано и с още по-задълбочена предварителна подготовка.

Общите резултати от съвещанието са добри. Налице е едно още по-тясно сближаване и опознаване с пълномощниците и уеднаквяване на подхода и изискванията при решаване на задачите.

По инициатива на др. Попов, по план на Комитета, периодично ще бъдат извиквани на доклад отделните пълномощници. Първоначално ще се разговаря с тези, които имат по-неотложни и важни въпроси за решаване.

През годината без прекъсване продължиха посещенията в окръзите. Количествено те са повече в сравнение с предните години. При това качеството на извършените проверки се подобри. Те станаха по-всеобхватни и задълбочени. Като последица от активността на комунистите и комсомолците, сега в Комитета се разполага с повече и по-точна информация за резултатите

от провежданата партийна политика и състоянието и дейността на вероизповеданията. Съответстващите мерки и провежданите мероприятия са по-навременни и резултатни. Във връзка с горното може да се подчертае, че добре се решават задачите в окръзите: Великотърновски, Толбухински, Пернишки, Софийски, Михайловградски, Плевенски, Пловдивски и Шуменски. Там стриктно се спазват изискванията на нормативните актове и дадените от Комитета указания. Пълномощниците отблизо наблюдават вероизповеданията, осигуряват законната свобода за задоволяване духовните нужди на вярващите, но и не допускат: прояви извън разрешените култово-ритуални дейности; религиозна пропаганда, строителство, разширение дейността на църквата, производства извън дадения монопол и т.н.

По-слабо се работи и са допуснати закононарушения както от страна на вероизповеданията, така и от държавните органи в окръзите: Благоевградски, Русенски, Бургаски и София-град. Нарушенията се заключават главно в незаконосъобразното ограничение дейността и проявите на свещенослужителите и в ненавременното констатиране и вземане на мерки за ограничение дейността на изповеданията в законните норми.

Продължи своята работа и изградената към Комитета комисия от представители на партийни, държавни, политически, обществени, научни и други институции. Тя е орган с големи възможности за уточняването и решаването на много въпроси. Комисията през годината се събра веднъж (в непълен състав). С нейни членове са провеждани отделни консултации. Комунистите от ръководството на Комитета добре разбират нейната роля и място и в бъдеще ще разширяват използването ѝ.

Особено положително отражение при решаване на поставените задачи има обстоятелството, че комунистите от Комитета и пълномощниците в окръзите работят по въпросите много близо с другарите от другите държавни органи, имащи отношение към тях.

Маркираното до тук показва, че Комитетът, комунистите и комсомолците, работещи в него, и пълномощниците по места като държавни органи целенасочено са работили за решаването на основните си задачи и резултатите са добри. При това комунистите от Комитета и особено тези, които работят с окръзите, трябва да приемат и считат допуснатите там пропуски и като свои, да ги водят на отчет и вземат необходимите мерки за отстраняването им.

Друго важно направление, по което се решаваха задачите от Комитета и комунистите е непосредствената работа с отделните църкви, изповедания и отговорни длъжностни лица от тях.

На преден план, по понятни причини пред комунистите стои работата с Българската православна църква. С изключение на комсомолеца Георгиев, всички останали работят по нейните въпроси. Ние сме обхванали почти всичко и няма въпрос, който може да се реши без наше знание. Това се дължи главно на обстоятелството, че работим в много тесни и делови връзки с ръководните кадри на БПЦ в центъра и по места и сме спечелили тяхното доверие. Без насилие, с внимателно и деликатно поставяне на въпросите под предлог на взаимно обсъждане ние постигаме своята крайна цел. Тук може

да се изтъкне, че в резултат на настойчивата и последователна работа на комунистите от Комитета, в БПЦ е изградено ядро от честни и прогресивни духовници. С тях се работи лесно и чрез тях до голяма степен се провеждат в църквата мероприятията произтичащи от партийната политика.

Опитът на комунистите от Комитета показва, че колкото по-близо държим до себе си дейците на църквата, толкова по-резултатна е нашата работа и по-безотказно, с убеденост духовниците приемат и изпълняват провежданите от нас мероприятия. По тоя начин не се създават изобщо претексти за конфликти. Същевременно, ние им влияем възпитателно, откъсваме ги от фанатизираните среди, предотвратяваме нежелателни прояви и ги приобщаваме към идейно убедените за социалистическа власт граждани. Все в този порядък трябва да се счита и участието ни в някои църковни празници, тържества и др. Добри резултати дава и внимателното отношение на комунистите към духовните среди, което се изразява понякога и с честитки поздравления, предложения за награди и т.н. Показателни в това отношение са тактът и умението на др. др. Попов и Маринчев за резултатна работа с ръководството на БПЦ.

В същото време комунистите от нашата партийна организация много добре знаят, че в църквата има среди, които могат умело да използват някои положения „на благо церкви". Затова пред нас винаги е стоял въпросът за нужната бдителност и безкомпромисност при решаване на задачите.

В духа на горното може да се развият следните мисли:

Комунистите от Комитета през 1984 г. работиха последователно и настойчиво за по-нататъшното провеждане на политика на свиване, ограничаване и изолиране на църковния институт. Не малко се прави от комунистите от нашата партийна организация за откъсване на трудещите се от църквата и свещенослужителите (имат се предвид взетите мерки за посещението на църкви и манастири от екскурзионни групи, кръщаването, службите от свещениците, строителството, религиозната пропаганда, уволнението на някои свещеници и др.). При това и по тези въпроси много резултатно работим и с други компетентни държавни органи. Обаче все още стои открит въпросът за тясната координация между нас и институтите, работещи за атеистичното възпитание на населението и особено на младежта. Това не е изключително наш пропуск. Считаме, че като комунисти сме длъжни да направим необходимото за по-тясно сътрудничество.

Усилено работихме и по проблема за църковните кадри. В Комитета има изработен критерий, какви основни качества те трябва да обладават. С оглед на това ние работихме както за по-нататъшното възпитание на старите кадри, така и за обучението и възпитанието на новопостъпилите в семинарията и духовната академия. Старите кадри постепенно отпадат. Ето защо даваме особена тежест на подбора и възпитанието на новите. Налице са значими резултати, в сравнение с миналите години. Преди всичко намаля броят на приетите семинаристи и студенти. Същевременно бяха […][130] сред

[130] Заличена дума.

кандидатите нелоялните към нашата власт, лица с криминални прояви, произхождащите от партийни семейства. Беше въведен строг ред на кандидатстване и приемане в определените срокове. За провеждането на всичко това, съдействие оказаха професорите и преподавателите от прогресивното звено в академията, както и началника на просветния отдел на Синода. Обаче наруши се установената традиция, митрополитите да си вкарват колкото и когато искат учащи се. Някои от тях се правят на сърдити и безотговорно сплетничат по адрес на Комитета и Абаджиев, че се месели във вътрешните работи на църквата. Тормозят и хората, с които работим по тези въпроси. Някои от тях твърде болезнено и със закани посрещнаха извеждането от академията на един фанатизиран и реакционно настроен преподавател. Наложително е да бъдат отстранени още няколко преподаватели.

Компромиси и в бъдеще няма да се допускат. Считаме, че е необходимо индивидуално да се поработи с отделните владици с оглед тяхното успокояване и елиминиране от учебните заведения.

Комитетът има изработено становище и за бъдещата подготовка на духовни кадри. Направено е и предложение в ЦК. Чакаме решение и указания.

В работата ни с църковния печат и издателството работим съобразно дадените указания от ЦК. Ограничен е броят на чисто религиозните заглавия за сметка на гражданската и историческата тематика. Не се допуска мистифицирането или изземването от църквата на исторически събития и личности. С активното участие на Комитета все повече се стабилизира църковно-историческия институт. Тук вече работи здраво ядро от сравнително млади хора, предимно с университетско образование.

Налага се Комитетът да поработи и за укрепването на църковно-историческия музей.

Комунистите и комсомолците от Комитета с оглед по-нататъшното ограничаване на материалната база продължиха работата по проверките на производствената дейност на църквата и привеждането ѝ в границите на разрешения монопол. Освен това намалява се количеството на отпусканите им суровини. Ограничи се и ползването на притежаваната от църквите земя. По предложение на Комитета (лично от др. Попов) БПЦ дава допълнителни вноски за издръжката на международни миротворни организации и мероприятия. Освен това Комитетът отблизо контролира бюджета и изразходването на всички суми от Синода и митрополиите.

В Комитета се отделя особено внимание на въпросите на църковните паметници на културата. Вземат се мерки за привеждането в ред на цялото богатство от сгради, стенописи, иконостаси, ръкописи, старопечатни книги и др. Най-ценното почти е събрано. Съвместно с обществеността по места са подготвени и открити музейни сбирки в стари храмове (Плевен, Русе и др.). Усилено по тези въпроси работи комунистът Маринчев.

Много усилия се положиха от др. др. Попов и Гачев за решаване на въпросите около Зографския манастир и спасяването му от посегателствата на гръцката страна.

В този аспект трябва да се подчертае, че комунисти от нашата организация, работят и по изключително трудните въпроси, свързани с укрепването на монашеското братство в манастира, изпращането на нови монаси, строителството на новите манастирски постройки в Солун и др.

През годината комунистите от Комитета продължиха да работят и по редица въпроси, свързани с международната дейност на БПЦ. Всички делегации, независимо дали са по линия на международните миротворни организации (ХМК, ССЦ), или за директни църковни връзки, се готвят от Комитета. Това е трудна, обемна и твърде отговорна работа. Особено място сред международните прояви през годината заемат делегацията посетила Рим през м. май и писмото на патриарх Максим до Папата във връзка със „случая Антонов". Твърде резултатно премина и посещението на патриарха в Унгария. Професори от духовната академия посетиха учебните заведения на руската православна църква. По същество бе изучен опитът по подготовката на младите кадри. Това посещение е твърде полезно с оглед предстоящата реорганизация на семинарията и академията.

За честването на 70-годишния юбилей на патриарха дойдоха делегации от чужбина. Скоро имаше делегация и от Полша. Изобщо честването, дошлите делегации, връчване висока награда на патриарха лично от др. Тодор Живков изиграха определена роля в провежданата от нас политика.

Комитетът има значителен опит по организирането на международната дейност на БПЦ и подготовката на делегациите и отделните лица, които отиват в чужбина или пък се срещат с такива от други страни дошли в нас. Досега нямаме случаи на допуснати пропуски или нарушения от политически или друг характер от членове на делегациите готвени от Комитета.

Активна международна дейност се извършва и във връзка със запазването и укрепването на българските православни църкви и общини в чужбина. Те са своеобразен център за работа с българите живеещи там и по определени съображения ние сме заинтересовани от тяхното съществуване. Много често при решаването на тези въпроси се сблъскваме със сложни и тежки ситуации, главно поради създаваните трудности от местните власти и реакционни елементи. Досега комунистите от Комитета успешно се справяха и с тези задачи.

Чрез провежданата международна дейност БПЦ активно участва и дава своя принос в борбата за мир; за разобличаване империализма и силите на реакцията; за разясняване истината за реалния социализъм; за поддържане будно българското съзнание на живеещите в чужбина вярващи българи.

Ислямът е второто по големина изповедание в нас. По въпросите свързани с него работи комсомолецът Георгиев. Немалко внимание и време на исляма отделя и др. Попов, като в някои случаи той включва и останалите другари. Трябва определено да се каже, че отношението ни по всички въпроси е същото, както за другите изповедания. Тук също с кадрите се работи отблизо и безкомпромисно.

По инициатива на Комитета през м. май във Варна се проведе съвещание с мюфтиите, на което бяха обсъдени въпроси от организационен характер. Предстояща е реорганизация на имамските райони и въвеждането на някои

нови постановки за изповеданието. Всичко това ще доведе до нови задачи на Комитета, които ще трябва да се решават бързо и на висота. Считаме, че във връзка с това трябва да бъде активно ангажирана и комисията към Комитета.

Ние усилено работим и за издигането на културното и политическото ниво на имамите и мюфтиите. Тази есен бяха изпратени двама младежи да учат във висшите ислямски учебни заведения в СССР с оглед бъдещото им използване като духовници.

Главното мюфтийство също провежда международна дейност, но тя е сравнително по-малка. Тази есен главният мюфтия, придружен от няколко духовници, посети средноазиатските републики на СССР.

Комитетът добре работи и със смолянския мюфтия. Оказва му се необходимата помощ и ръководство при решаването както на въпросите от религиозен характер, така и на тези свързани с патриотичното възпитание на вярващите българи мохамедани.

Макар и с малък брой последователи, католическата и протестантските църкви в България са сравнително активни. Това налага постоянна и твърде напрегната работа с тях от страна на комуниста Цветков и ръководството на Комитета.

През годината, макар и много дипломатично натиска на Ватикана продължи по старите известни въпроси. След смъртта на пловдивския владика изникна нов въпрос – кой да го за мести. Нашата страна не се подаде на натиска нито през лятото, когато идва Мотола[131], нито сега в Рим при срещата на др. Попов със Силвестрини[132].

И тази година отделни протестантски пастори продължиха опитите си да игнорират органите на властта и да не спазват законите. В последно време има няколко случая на твърде нагло държание от страна на пастори със снета регистрация. Те не се поддават на никакви разговори и убеждения и открито оказват съпротива на органите на властта, като се стремят да обсебят ръководството на съборната църква. Случилото се вече е станало достояние и на други пастори. Всъщност това е изолиран случай и засега е трудно да се каже дали тук има странична намеса и подстрекателство. Във връзка със случая, колкото и да е неприятно, прояви се несъгласуваност между държавните органи, имащи отношение към закононарушенията. Прокуратурата макар и официално сигнализирана от компетентни органи отказа да даде писмено нареждане до милицията за изхвърлянето на узурпаторите на църквата.

Милицията отказа без писмена заповед да спре закононарушението. (Окуражени и твърдящи, че бог ги е пратил, пасторите заемат и сега храма.) Ние не се опасяваме от разрастването на случая и ще го ликвидираме. Наложително е да се направят необходимите изводи и вземат мерки за активизирането на прокуратурата.

[131] Анджело Мотола (1935–2014) – католически архиепископ и ватикански дипломат.
[132] Ачиле Силвестрини (1923–2019) – италиански кардинал и ватикански дипломат.

Комитетът работи нормално с Централния израилтянски духовен съвет и Епархийския съвет на арменската църква в България. Необходимо по-отблизо да се наблюдават по отношение на получаваните от тях дарения и подаръци.

По своя линия с оглед на решаването на стоящите пред него задачи, Комитетът разви и тази година активна международна дейност. В Прага на проведеното съвещание на органите по вероизповеданията на братските социалистически страни, участваха др. др. Попов и Маринчев.

В Рим др. Попов се срещна с представители на Ватикана. Др. Абаджиев, а след това и др. др. Маринчев и Георгиев бяха в СССР. Понастоящем др. Маринчев е в Гърция. Др. Попов има среща и със своя полски колега. Считаме, че резултатите от международната дейност на Комитета са също добри и допринасят за по-нататъшното решаване на непрекъснато усложняващите се задачи.

ДРУГАРИ,

Комитетът като цяло през годината работи целенасочено и резултатно по решаването на задачите, свързани с изпълнението на партийната политика за вероизповеданията. Обстановката в религиозните общности е спокойна. С отделни изключения, религиозните дейци са лоялни на нашата власт, а мнозина сред тях са патриоти и предани на делото на социализма. Въпреки опитите на различни вражески централи да използват религиозните общности за борба срещу нас, това не им се отдаде. Досега няма дисиденти, нито вражески прояви в религиозните общности.

За постигането на тези резултати допринесоха и комунистите от 6692 ППО при Комитета. Те добре разбират политиката на партията по отношение на религията, знаят си задачите и работят с чувство на отговорност. Комунистите са единни и нямат разногласия нито в партийната организация, нито по служебни и други въпроси.

В Комитета обстановката е спокойна и делова. Всеки творчески може да обсъжда въпросите, да проявява инициативи и прави предложения. Налице е стремежа за качествено и навреме решаване на задачите. Всички работят с желание и непрекъснато повишават своята квалификация.

ПБ счита, че все още има какво да се пожелае за усъвършенстването на нашата организация, за осигуряването на нужната дисциплина, за окончателното ликвидиране на инертността и губенето на време.

Пред комунистите от Комитета предстои сериозна работа през следващата година. Тя ще се сведе главно около следните основни задачи:

– да продължи целенасочено подготовката на служителите с оглед те да могат самостоятелно, качествено и в срок да решават задачите;

– да продължи настойчиво работата по-стриктното прилагане на законността и изпълнение на решенията на ЦК и дадените ни указания. Да не се допускат нарушения нито от органите на властта, нито от вероизповеданията;

– отблизо да се наблюдават всички вероизповедания и особено мюсюлманското и израилтянското с цел да не се допусне проникването сред тях на вражеско влияние и съответни техни прояви;

– внимателно да продължи изолацията на населението от църквите и изповеданията;

– да се засили контролът върху приходите и изразходването на средствата от изповеданията;

– да се засили по-нататък направляващата роля на Комитета по отношение на международната дейност на всички изповедания;

– да се работи още по-тясно с всички компетентни органи по изповеданията и законността.

Служителите в служба „Историческо наследство" при Министерството на външните работи работиха през отчетната година при по-трудни условия, в сравнение с миналата година. По плана са предвидени немалко и доста сериозни задачи за изпълнение, особено в Турция, Гърция, Румъния, ГДР, Италия и др. Тази година турската страна открито взе отрицателна позиция по въпроса за българските културно-исторически паметници и имоти в Турция и заяви, че не желае да продължи преговорите. Спряха ремонтните и реставрационни работи на различните обекти. Другарите от службата положиха сериозни усилия за намиране на начини и възможности за преодоляване на всички тези и други трудности, които се създаваха. Направени бяха предложения пред ръководството на министерството и изготвени съответни документи за водене на разговори на различни нива. Настоятелните и добре подготвени постъпки дадоха положителни резултати. Продължиха и ремонтните и реставрационни работи. За съжаление, от наша страна не беше направено всичко необходимо за започване на подготовката за преговорите. Трудно се преодоляват и някои вътрешни затруднения, като координиране с други служби, ведомства и отдели на министерството. По тези причини например беше забавено изработването на плановете за довършване на ремонта на болницата, някои въпроси по укрепване на терена на църквата и др. В края на годината тези затруднения бяха преодолени и въпросите са придвижени.

Останалите задачи с Турция са придвижени успешно.

Сериозни трудности се срещнаха и при изпълнение на задачите в Гърция. Реакционните среди, които са запазили местата си в различни звена на държавния апарат, се противопоставиха остро и твърдо на решаването на някои въпроси.

Заедно с Комитета по въпросите на Българската православна и на религиозните култове се положиха сериозни усилия за преодоляване на тези затруднения. След проведените разговори между министрите на външните работи може да се каже, че предприетите мерки от гръцка страна са спрени. Поради създадената трудна обстановка не бяха решени от наша страна някои други въпроси. Останалите задачи по плана са придвижени. Добри резултати има в областта на научно-проучвателните работи и строежите.

Още по-големи трудности имаме с Италия, Румъния и Югославия, по общоизвестни причини. В Румъния са извършени проучвания и са събрани технически и други данни за българските паметници. Уточнени са българ-

ските културно-исторически паметници във Франция, Белгия, ГДР и Западен Берлин.

Другарите от служба „Историческо наследство“ имат добра служебна и езикова подготовка и са в състояние да изпълняват поставените им задачи. Следят и проучват обстановката в съответните страни и използват възможностите за решаването на едни или други задачи. Проявяват инициатива, правят своевременни и подходящи предложения и подготвят и изработват добри документи. Няма случаи да са отклонени техни предложения поради нецелесъобразност или други причини или да са върнати документи поради това, че не са изработени добре. Има обаче възможности за по-нататъшно подобряване на работата в това отношение.

Една от причините за непридвижването на някои от посочените по-горе задачи е недостатъчната настойчивост на другарите пред други ведомства и служби за срочното изпълнение на поетите от тях задължения (Комитета за култура, някои средства за масова информация, някои от мисиите в различните страни и др.).

Много добра е работата и взаимодействието на служба „Историческо наследство“ с Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

РАБОТАТА С МАСОВИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Към Комитета има изградена профорганизация с председател др. Георгиев и комсомолска група с отговорник др. Шарков. За работа с тях от партийната организация е определен др. Младенов. Ръководството и работата със масовите организации се осъществяваше както от председателя на Комитета, така и от партийния секретар, директно или чрез др. Младенов. На отделни партийни събрания организацията разгледа тяхната дейност и прие съответни решения.

В профорганизацията през годината се разви определена дейност. Тя все повече заема съответстващо място в Комитета. Пред нея стояха също въпросите за качественото и навременно изпълнение на задачите и тя даваше своя принос за тяхното решаване. Профорганизацията пое завършването на ремонта, провеждането на съботника, бригадите през есента и др. Може да се каже, че през годината тя проведе малко събрания, което дава отражение върху нейния организационен живот и възпитателната роля, която има по отношение на своите членове. Крайно недостатъчна е и провежданата културно-масова работа през годината. Наложително е да се вземат мерки за по-нататъшното активизиране на профорганизацията и тя да заеме полагащата ѝ се роля за осигуряване изпълнението на задачите.

Комсомолците служещи в Комитета участваха активно при изпълнението на служебните задачи, в семинарните занятия по марксистко-ленинската подготовка, в бригадите и др. Могат да се дадат заслужено положителни оценки за тяхната дейност и прояви. В порядък на пожелание трябва да се отправи към тях следното: по-често да се събира комсомолската група и да разглежда актуални служебни въпроси с оглед на тяхното решаване; по-сме-

ло да поемат инициативи и правят предложения за решаване на въпросите; по-активно да съдействат за провеждането на културно-масовата работа.

ИДЕЙНО-ВЪЗПИТАТЕЛНА РАБОТА

Възпитанието в марксистко-ленински дух и идеологическата подготовка и закалка на кадрите е от особено значение за нашето съвремие и условия. За служителите от Комитета и служба „Историческо наследство", които работим на идеологическия фронт, това е наложително. Да имаме широка марксистко-ленинска подготовка, това значи да можем да решаваме от класови позиции и държавнически стоящите въпроси. В противен случай едвам бихме разбрали същността на задачите си. Ето защо в нашата партийна организация системно и непрекъснато се работи за марксистко-ленинска подготовка на кадрите. При нас, всички са постъпили с определени знания, подготовка и идеологическа закалка и по същество ние работим за тяхното разширяване и укрепване.

В министерството и Комитета това постигаме по различни пътища: лектории, доклади, срещи, мероприятия, разговори помежду ни, четене на литература и т.н. За нас твърде подходяща и резултатна форма се оказа и провеждането на семинарни занятия. Вече няколко години функционира семинар на тема: „Идеологическата борба на съвременния етап". Успешно ръководи занятията др. Цветков с помощник др. Шарков. (двамата са с философско образование).

През годината основно бяха изучавани лекциите на др. Тодор Живков, изнесени в АОНСУ. Всички участваха активно и с интерес в занятията и налице са определени успехи в усвояването на материала. Може да се счита като успех за нас.

И това, че за разлика от миналите години, сега лекторите по основните въпроси бяха комунистите и комсомолците от Комитета и служба „Историческо наследство". Всички се бяха подготвили много добре. Външни лектори по темите не сме ползвали.

Допълнително бяха проведени две занятия на тема:

– „Военно-политическата обстановка на Балканите и Европа" – с лекция от полк. Томов от ГЩ на БНА;

– „Националната партийна конференция и проблемите за качеството" – с лекция от др. Кожухаров от Института по марксизъм-ленинизъм към ГК на БКП.

Считаме, че като цяло партийно-политическата и идеологическата работа се водят целенасочено и организирано и дават съответните добри резултати за подготовката и възпитанието на личния състав и решаването на служебните задачи. Същевременно те реално оказват твърде положително влияние и за изграждането на колектива.

Като се има в предвид достигнатото ниво на подготовка и възможностите на участниците в семинара, считаме, че следва да се преразгледат досегашните форми на провеждане и да се потърсят нови по-съвременни и по-ефективни за усвояване на материала.

ОРГАНИЗАЦИОНЕН ЖИВОТ

В своя организационен живот и дейност партийната организация и ПБ, се ръководи от решенията на XII конгрес, Националната партийна конференция – 1984 г., решенията и указанията на ЦК, районния комитети и учрежденския партиен комитет при МВнР.

Върху нас продължиха да оказват твърде благоприятно влияние оценките и дадените ни указания от отдел „Идеологическа политика“ на ЦК при направената проверка на дейността на Комитета през 1983 година.

И тази година продължихме да работим в духа на направената характеристика и дадените ни указания от Комисията по време на прегледа за повишаване боеспособността на организацията.

През годината бяха извършени две проверки от ревизионната комисия на УПК[133]. Те също ни оказаха ценна и непосредствена помощ.

Работата на партийната организация и ПБ през годината се провеждаше по годишен план, който бе приет в началото на годината. Планът е доста развърнат и включва в себе си всичко за дейността на организацията, ПБ самоотчети, политическа и културно-масова работа и партийни поръчения. От неговия раздел „Основни задачи“ се вижда замисълът за провеждането на организационния живот, а именно да се мобилизират усилията на комунистите за изпълнението на служебните задачи в духа на партийните решения. Стремежът ни беше още при планирането да осигурим с партийни средства изпълнението на служебните задачи. Затова през годината планираните и проведени събрания с малки изключения се покриват по теми.

Партийната организация през годината води редовен организационен живот. Проведени са 18 заседания на ПБ, 12 организационни събрания и 1 просветно събрание. Планът е изпълнен. Не е точно изпълнена само частта за самоотчетите в смисъл, че те не бяха изслушани на партийни събрания през цялата година, а пред ПБ през есента. Поради по-малкия състав и честите командировки в някои месеци не можахме да проведем партийни събрания, затова в следващите се проведоха по две. Общо посещаемостта на събранията беше добра. Отсъстваха само тези комунисти, които бяха в задгранична командировка или болни.

Поради това, че комсомолците от Комитета работят по решаването на отговорни политически задачи, а е предстоящо и тяхното приемане в партията, те бяха канени да присъстват на някои от събранията. По принцип това ставаше, когато се разглеждаха въпроси, свързани със задачите решавани от тях.

На събранията през годината бяха разглеждани следните по-важни въпроси: насоки на организационната работа и приемане на плана за 1984 г.; основни задачи на Комитета през 1984 г.; лични поръчения; задачи на комунистите по завършване ремонта на сградата; Ленинския стил в работата – важна предпоставка за решаване на задачите; подготовка и провеждане на

[133] Учрежденски партиен комитет.

научно-практическата конференция; подготовка и провеждане на съвещанието с пълномощниците; дейност на комунистите от Комитета по осигуряване спазването на законността от изповеданията; решенията на Националната партийна конференция за качеството и задачите на комунистите от Комитета; състояние на идеологическата и партийно-просветната работа; за по-нататъшното активизиране на профорганизацията за решаване на служебните задачи; комсомолците – помощници на партийната организация и активни участници при решаването на служебните задачи; изпълнение на личните поръчения; изпълнение на решенията на УПК и на партийната организация; подготовка на отчетно-изборното събрание и др.

През годината са отчислени от организацията 3-ма партийни членове, а е зачислен 1. Сега в партийната организация са 7 члена. Предстоящо е приемането на нови членове от комсомолците.

Партийната организация и комунистите през годината вземаха участие във всички мероприятия провеждани от УПК, а секретарят на партийната организация поддържаше редовни връзки със др. Боров.

Партийният членски внос се събираше редовно и своевременно се отчиташе в УПК.

Партийната дисциплина е добра.

ДРУГАРИ,

Това е в общи линии работата, която партийната организация и комунистите извършиха през отчетната 1984 г. Организацията е малка, а задачите, които стоят пред нея и комунистите са твърде деликатни, сложни и нелеки за изпълнение. Благодарение на партийния опит и съзнанието на комунистите и тази година не са допускани пропуски и грешки.

Партийната организация е единна и сплотена около ЦК на партията. Ние, комунистите от Комитета по въпросите на БПЦ и на РК и от служба „Историческо наследство“, можем да уверим ЦК на БКП, че сме готови да изпълним поставените ни от партията задачи и няма да пожалим сили за превръщането на нейните решения в дела.

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 3, л. 1–23. Копие. Машинопис.

№ 151

Писмо от пълномощника при ОНС – Габрово до председателя на КВБПЦРК за атеистичната пропаганда в окръга и дейността на изповеданията[134]

Габрово, 5 януари 1985 г.

Уведомяваме Ви, че и през изминалата година в селищата на окръга беше водена активна антирелигиозна дейност, в резултат на което са постигнати значителни успехи в преодоляването на религиозните заблуди и суеверията в бита и съзнанието на хората.

Забелязва се известно намаляване броя на хората, ползващи услугите на църквата.

Посещението на богослуженията на великденските и коледните празници е сравнително по-слабо от предишните години.

През годината сме поддържали връзка с архиерейските наместници и председателите на църковните настоятелства, изяснили сме някои подробности по обслужването на религиозно вярващите в окръга, както и по някои нови постановки.

Всички свещенослужители от източното православие и исляма се съобразяват със съответните нормативни актове и зачитат указанията, давани им от народните съвети. И докато с тях нямаме неизяснени въпроси, то с протестантските секти все още имаме известни трудности.

В района на окръга функционират няколко секти, от които по-активни са евангелистите петдесятници и адвентистите от седмия ден. Въпреки че не са регистрирани, те продължават да увеличават числения си състав предимно с млади хора.

На богослуженията и на двете секти се водят деца и непълнолетни, с което се създават условия за възпроизводство на религиозни идеи.

Все още има родители, които не разрешават на децата си да посещават учебните заведения в съботни дни.

Приз годината е създавана организация за наблюдение и изучаване дейността на верските общности в района на окръга и при необходимост са вземани съответните мерки.

И в бъдеще основната ни задача ще бъде, активна и целенасочена атеистична пропаганда с оглед по-нататъшното предпазване на подрастващите от религиозния опиум.

Пълномощник на Комитета
по въпросите на БПЦ и РК,
зам.-председател на ИК:
(*Г. Григоров*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1504, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

[134] В горния ляв ъгъл на листа има следната резолюция: „Др. Цветков – За доклад – за протестантите. Посетете Габрово и набележете мерки – срок 20 дни. Да се види и от др. Младенов. 10.I.85 г."

№ 152

Информация за работата на КВБПЦРК с жалбите, сигналите и предложенията, постъпили през 1984 г.

София, преди 23 януари 1985 г.[135]

През 1984 г. в Комитета са постъпили над 100 писмени молби, жалби и предложения. Повече от половината от тях са по линия на Българската православна църква. Около една четвърт са за протестантските църкви, а останалите са по линия на мюсюлманското изповедание, католическата църква, арменци и евреи.

Основно жалбите са насочени към закононарушения, свързани със свободата на съвестта и изповеданията. Тук спада извършването на различните религиозни обреди – кръщавки, погребения и т.н. В някои от жалбите се правят оплаквания по отношение пълната свобода за извършване на религиозни обреди – Ловешки окръг, Сандански и Гоце Делчев, Созопол, Станке Димитров и т.н.

Има жалби и срещу незаконни действия на изповеданията – отказ да се дават сведения на ИК на ОНС в Бургас, колене на животни за курбан без надлежно разрешение на ветеринарните органи в Сапарева баня, въздействие на непълнолетно лице за приемане на протестантска вяра – в София.

Немалък е броят на молбите, които отправя Синодът на Българската православна църква за съдействие на органите на МВР в случаи на кражби на икони и други движими ценности от църквите.

Има молби за ходатайство за назначаване на служители в изповеданията, за повишаване на заплатата, за заплащане на извънреден труд, за закупуване на работна и униформено облекло.

Получени бяха също някои молби за отменяне на наказателни постановления по линия на протестантските църкви за дейност, извършвана в нарушение на Закона за изповеданията – Малко Търново, Търговище и др.

През годината бяха решени и различни единични молби и жалби – за лечение на свещенослужители, за запазване мястото на съпруга на свещеник, изпратен на работа зад граница, за реда по който Главното мюфтийство може да купува подаръци за гости, за водоснабдяването на Драгалевския манастир, за електроснабдяването на джамията в София, за отпечатването на богослужебна литература, за връщане на имот по неизпълнен договор за издръжка и гледане и т.н.

При работата си с жалбите, сигналите и предложенията Комитетът действа по реда, установен от Закона за предложенията, сигналите, жалбите и молбите. Преписките се разглеждат и решават в определения срок. В случаите, когато се получи жалба, по която Комитетът не е компетентен да вземе решение, тя се препраща на съответния орган или организация. В работата

[135] Информацията е изпратена от председателя на Комитета Любомир Попов до главния юрисконсулт на МВнР на 23 януари 1985 г.

си Комитетът се съобразява и с постъпилите анонимни жалби, ако обстоятелствата, отразени в тях отговарят на истината. Голяма част от жалбите се разглеждат съвместно с пълномощниците на Комитета в ИК на ОНС, както и с другите държавни органи, имащи отношение към религията.

На проведените през годината съвещания с Комисията към Комитета по 321 РМС от 1975 г. и с пълномощниците, бяха поставени редица въпроси по законосъобразното извършване на религиозната дейност – както от страна на изповеданията, така и от местните държавни органи. Тези мероприятия допринесоха много за превантивната работа на Комитета.

Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1514, л. 3–4. Оригинал. Машинопис.

№ 153

Паметна записка от Христо Маринчев „относно проведена среща с г-н Ковак от американския департамент и Лорънс Батлър, първи секретар, и Стивън Сеидж, вицеконсул от посолството на САЩ в София“

София, 7 март 1985 г.

Днес в 10.00 часа по искане на американското посолство, американският гражданин г-н Конак, Лауръне Батлър – първи секретар и Стивън Сеидж, втори секретар от американското посолство, посетиха главния мюфтия Миран Топчиев. На срещата, като представител на Министерство на външните работи присъствах аз и преводач от английски беше Светослав Пиперов.

При пристигането г-н Лауръне Батлър представи г-н Конак, като служител от отдел за човешките права при американския департамент.

Г-н Конак, след като се представи, поясни, че целта на неговото посещение била да се запознае лично как се осъществяват човешките права и по-специално, как на практика се осъществява „свободата на религията“, като изброи и въпросите, по които иска да получи отговор, а те са: как практикуват религиозните си задължения, има ли свобода на религията, как те си подготвят кадри, имат ли училища, академии, колко души се обучават, какво е отношението на младежта към исляма, какъв е нейният интерес към религията, колко джамии има, строят ли се нови джамии, колко духовни лица обслужват вярващите, каква литература ползват, на какъв език се служи.

Главния мюфтия Миран Топчиев в кратка форма даде правдиви отговори, като поясни, че свободата на религията е гарантирана от чл. 53 на Конституцията на НРБ и за упражняване на своите духовни потребности няма никакви

ограничения. Той каза, че в България има две основни изповедания БПЦ и на второ място ислямското изповедание.

Църквата е отделена от държавата и всяко изповедание само урежда своите духовни и административни въпроси. За осъществяване на духовно ръководство по отношение на изповядващите исляма в страната има главен мюфтия и районни мюфтии, като посочи и тяхното седалище. В селищните системи сред вярващите работят имами. Г-н Конак поиска да му се кажат точният брой на имамите. Топчиев посочи цифрата 462. По-нататък той поясни, че в страната има над хиляда джамии. Г-н Конак настоя да му кажем колко точно. Беше му посочено 1100. От тях, поясни Топчиев, повечето са в много добро състояние, но има такива, които са получили увреждане при земетресението през 1977 г., на които се извършва ремонт. Средствата за това се черпят от постъпления от вярващите и от държавата.

Относно училищата и обучението на кадри Топчиев поясни, че в страната е имало 4 духовни училища, от където са излезли много кадри, но в последствие през 1950 и 1959 г. по предложение на вярващите те са преобразувани в светски. Нуждата от кадри, които се обучават в курсове към имамските райони.

Миран Топчиев обясни, че богослужението се извършва на арабски език, а проповедите стават на съответния език, какъвто говори местното население. Той каза, при пенсиониране на имами онези, които желаят да продължат да служат, получават пенсия и заплата.

След това г-н Конак попита как става промяната на турските имена с нови български православни. На това запитване Топчиев отговори, че това е въпрос на държавата и че духовната власт не взема участие. Това става доброволно и по желание на гражданите. При избиране на своето име аз исках да свържа името си с мира и затова избрах името Миран. Ние мюсюлманите сме за мир в света и се борим за това.

Г-н Конак поиска да чуе как се осъществяват религиозните обреди – обрязванията, венчавките и погребенията. На това той поясни за осъществяване на религиозните обреди няма никакви ограничения и всеки по желание извършва един или друг обред, като поясни, че за извършване на венчавка е задължително да има предварително граждански брак. За обрязванията той каза, че става по желание, но то да се извършва в медицинските пунктове при строго спазване на медицинската хигиена.

На края попитаха дали ходят на поклонения в Мека.

Миран Топчиев каза, че сам той е ходил и други са ходили.

На края Топчиев каза, че са изпратили двама младежи да учат в ислямския център в Ташкент, където ще учат няколко години.

С това срещата завърши.

Съветник при Комитета по
въпросите на БПЦ и на РК:
Хр. Маринчев

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1265, л. 1–3. Оригинал. Машинопис.

№ 154

Заповед на зам.-министъра и председател на КВБПЦРК Любомир Попов за разпределението на работата между служителите

София, 18 март 1985 г.

За разпределението на работата в Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи между служителите:

1. Христо Кирилов Маринчев – завежда сектора „Паметници на културата от религиозен характер"; замества председателя на Комитета, когато той е в отпуск или задгранична командировка, подпомага председателя на Комитета по въпросите на международната дейност на Българската православна църква.

2. Коста Иванов Овчаров – заедно с Николай Георгиев завеждат сектора „Мюсюлманско изповедание".

3. Цвятко Славчев Цветков – завежда сектора „Католическо изповедание, протестанти и други църкви".

4. Николай Петров Георгиев – заедно с Коста Овчаров завеждат сектора „Мюсюлманско изповедание".

5. Костадин Владимиров Шарков – завежда сектора „Българска православна църква – вътрешна дейност".

6. Тодор Йорданов Абаджиев – завежда секторите „Печатна дейност и учебни заведения", „Арменска и Израилтянска църкви". Подпомага председателя и по протоколните въпроси.

7. Владимир Николаев Младенов – освен по всички правни въпроси работи и с пълномощниците на Комитета в окръзите и по планово-финансовите и организационните въпроси на Комитета.

8. Яна Тодорова Папушева – секретарка на председателя на Комитета.

9. Росица Темелкова Ганчева – извършва машинописната работа в Комитета, води явното и за служебно ползване деловодство.

Зам.-министър,
председател на Комитета:
(*Л. Попов*)[136]

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1511, л. 1–2. Оригинал. Машинопис.

[136] Следват деветте имена на служителите на Комитета за подпис.

№ 155

Справка от КВБПЦРК до отдел „Общи международни въпроси“ на ЦК на БКП по „някои актуални въпроси на изповеданията“

София, 19 март 1985 г.

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове смята, че най-актуалните засега въпроси, които биха могли да се поставят са:

– за свободното изповядване на мюсюлманската религия;

– за дейността на евангелската съборна църква и

– за правния статут на изповеданията.

I. По съобщенията на информационните агенции от западните страни, че в България насилствено се сменят имената, на мюсюлманското изповедание се забранява да води нормален религиозен живот, разрушават се джамии и други мюсюлмански светини.

Нашата политика по въпросите на изповеданията е постоянна и принципна. Тя се регламентира от Конституцията и другите нормативни актове. Според тях:

1. Всички граждани са равни пред законите, независимо от религиозната им принадлежност и от това дали са вярващи или не;

2. Гражданите могат да образуват религиозни организации, в рамките на които могат да извършват религиозни обреди;

3. Забранява се злоупотребата с църквата и религията за политически цели, както и образуването на политически организации на верска основа;

4. Религиозните организации в организационния си строеж и в обредите и службите си могат да се ръководят от своите канони, догми и уставни положения, ако същите не противоречат на законите, обществения ред и добрите нрави.

Мюсюлманското изповедание се ползва с всички права, които съществуващият правов ред предоставя на изповеданията. То притежава необходимите му молитвени домове, които са отворени за религиозен живот; свещенослужителите, извършващи религиозните обреди по желание на вярващите и т.н.

Изповеданието има организационна структура – Главно мюфтийство, начело на което стои главен мюфтия. Той ръководи цялостната дейност на изповеданието. Районни мюфтийства, подчинени на Главното мюфтийство, които ръководят дейността на имамите.

То има свои имоти, от които събира приходи, необходими за издръжката му и за нормалното протичане на религиозната дейност. Държавата чрез субсидии подпомага бюджета. Тя също участва със средства, специалисти и работна ръка при реставрирането и поддържането на историческите и архитектурни паметници с религиозен характер – например ремонта на Софийската джамия „Баня баши“.

За свободата, с която вярващите от това изповедание се ползват, свидетелства писмото, което през м. март т.г. мюсюлманските духовници изпратиха до БТА. В него те заявяват, че мюсюлманите в България се радват на пълна свобода, която Конституцията и законите гарантират. Те изповядват свободно исляма и извършват своите обреди. Всички джамии в страната са отворени и духовниците редовно извършват своите религиозни служби. Няма случаи на посегателство върху джамии или други ислямски паметници.

II. По въпроса за евангелската съборна църква.

В началото на 1985 г. започна да се води активна клеветническа кампания от някои страни на Западна Европа, САЩ и други международни организации против НРБ.

Конкретен повод за тази клеветническа кампания послужи узурпирането по незаконен начин на ръководството на Съюза на евангелските съборни църкви и на Първа евангелска съборна църква на ул. „В. Коларов" № 49 – София от братята Христо и Димитър Куличеви. Това стана към края на м. септември 1984 г. след като напусна работа поради излизане и пастор на Първа евангелска съборна църква Костадин Спасов Бозовайски.

Христо Христов Куличев и Димитър Христов Куличев са незаконни, самозвани пастори. Те не са регистрирани съгласно изискванията на чл. 16 от Закона за изповеданията. Нямат морални качества за проповедници. Укривали са от вярващите, че получават заплати от църквата като незаконни пастори.

По време на направената ревизия на църквата през 1983 г. от „Държавнофинансов контрол" се установи, че Димитър Куличев като касиер на църквата е допуснал нарушение на финансовата дисциплина и е снет от тази длъжност.

През 1967 г. Христо и Димитър Куличеви са съдени за присвояване на държавни средства.

За да се доберат до ръководството на църквата, братя Куличеви са изключили дългогодишните членове на църквата Борис Делчев и Георги Янев само за това, че са се противопоставили на незаконните им действия. Те са възпрепятствали по най-брутален начин встъпването в длъжност на пастор Павел Иванов Иванов за председател на Съюза на евангелските съборни църкви и пастор на Първа евангелска съборна църква – София. Той има над 20 години пасторски стаж и до встъпването му в новата длъжност е бил член на Контролната комисия на Съюза на евангелските съборни църкви.

По време на богослуженията братя Куличеви по недостоен начин са смущавали провеждането на религиозните служби. В Комитета се получиха молби и оплаквания да се въведе ред в църквата, като бъдат отстранени самозваните пастори Христо и Димитър Куличеви.

Сега срещу Христо Христов Куличев и Димитър Христов Куличев се води следствие.

Църквата функционира нормално. Редовно се извършват богослужения при спокойна обстановка, посещавани от вярващите.

III. Въпросът с юридическия статут на изповеданията е разгледан в справка на Комитета, предадена от отдел „ОМВ“ през 1984 г.

Комитет по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1518, л. 2–5. Копие. Машинопис.

№ 156

Паметна записка от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за проведена среща с американския посланик в България Мелвин Левицки

София, 18 април 1985 г.

На 17 април т.г. приех посланика на САЩ М. Левицки по негова молба. Той се спря на следните въпроси:

В НРБ неофициално се провежда твърда атеистична политика. Това противоречало на постановките във връчената неотдавна от г-н В. Пчелинцев нота във връзка с промяната на имената на „турците-мюсюлмани“. Атеистичната политика и „уж свободното изповядване на вяра“ в НРБ можело да отчужди голяма част от населението от правителството – лично той и неговите сътрудници, въпреки ограниченията, имали възможност да разговарят с лица и да установят силно негативното отношение на „мюсюлманите“ спрямо правителството. На много от вярващите мюсюлмани се забранявало да посещават джамиите, много от джамиите били затворени, а в действащите не се извършвали редовно служби. Имало един случай, когато една джамия била превърната в бръснарница.

По време на служба в църквата „Св. Неделя“ през нощта срещу Великден, където посланикът е бил, се наблюдавали „някои действия“ на униформена и цивилна милиция, които не били понятни за тях и можело да се разбират в противоречие с официалните заявления, че в НР България имало свобода на вероизповеданията. Посланикът например видял как някои хора били извеждани от църквата и недопускани да присъстват на службата. В същото време други влизали – било непонятно защо извеждат някои. Имало дори случай да ги натоварят на закрита кола. Посолството разполагало с много факти, резултат на техни наблюдения и разговори с български мюсюлмани, които им давали основание да се информира Вашингтон със „съвършено негативна“ оценка за свободата на мюсюлманското изповедание.

Вярно било, че това бил вътрешен въпрос на НРБ, но както Конгресът на САЩ, така и Държавният департамент, изхождайки от нарастващото влияние на религиите в САЩ, били особено чувствителни по този въпрос и искали да бъдат информирани.

В отговор изясних ролята и функциите на Комитета в осъществяването на връзката между държавата и религиите в НРБ. Категорично отхвърлих твърдението, че в социалистическата държава, чиято идеологическа основа е атеистична, не може свободно да се изповядват религиозни чувства. На въпрос на посланика дали МВР се занимава с религията отговорих, че задълженията на органите на МВР са да не се допуска смущаването на реда, сигурността и спокойствието на гражданите и това се отнася и до вярващите при изповядване на религиозните им чувства в джамии или църкви. Единствено Комитетът се занимава с въпросите на религията. Изтъкнах, че в България не съществува проблем с религията.

В България мюсюлманската религия е била дискриминирана в миналото – в буржоазна България, защото православието е било официална, т.е. държавна религия.

В социалистическата държава всички религии пред закона и в практиката са равни и свободни.

Категорично отхвърлих „съвсем негативната" оценка за свободата на мюсюлманската религия. Противопоставих основни аргументи – мюсюлманите имат пропорционално много повече мюфтии, отколкото са митрополитите на православието, броят на имамите пропорционално е няколкократно по-голям от броя на свещениците, материалната помощ на държавата не пропорционално, а като абсолютна цифра е няколкократно по-голяма от субсидията на БПЦ, броят на действащите джамии (има и недействащи, защото мюсюлманите от някои места са се изселили) пропорционално е няколкократно по-голям от броя на църквите. Запитах посланика как може при такива факти да се излиза със „съвсем негативна" оценка за свобода на това изповедание. Тогава посланикът малко възбудено ми изброи някои „нарушения" на свободата на мюсюлманите, които те констатирали от наблюдения и разговори: обрязването на момчетата, липса на Корана и невъзможност да го намерят вярващите, по-лошото състояние на мюсюлманските гробища от другите, непозволяването на религиозни погребения на мюсюлманите. Отхвърлих всички твърдения на посланика – обясних, че е забранено обрязването да се върши от неуки сюнетчии, за да не се осакатяват хората, а то свободно и безплатно се извършва от лекари в болниците.

Казах, че Главното мюфтийство разполага с голям брой екземпляри от Корана, получен от арабски страни като дар с наше разрешение. (Казах, че сме разрешили и за католиците да се отпечатат богослужебни книги в Рим и внесат в България безмитно и свободно). Обясних, че религиозните погребения не са забранени за никоя религия в България и че за гробовете се грижат близките на починалите. В различните религии не са еднакви тези грижи.

Отговорих на редица въпроси на посланика за Католическата църква, протестантите, за Българската православна църква, за ролята на Комитета и т.н.

Той често се връщаше на въпроса за мюсюлманите и на няколко пъти подметна думата „турци" със забележката, че вече ние не ги признаваме като малцинство. В един момент, след като се извини, изрази мнение, че за да сме убедителни в нашите твърдения, не трябва да ограничаваме религиозната изява на мюсюлманите. В САЩ много се интересували от този въпрос. Той

бил наредил на целия персонал в посолството да докладват само това, което видят с очите си и чуят от хората.

Повторих отново своите основни аргументи – брой на духовенство, джамии, материална помощ и т.н. и го запитах поддържа ли още своята „съвсем негативна" оценка. Той потвърди, че я поддържа. Изразих съжаление, че в такъв случай информацията, която ще изпрати във Вашингтон, няма да бъде в съответствие с действителното положение.

Мнение на Л. Попов: Левицки борави с информация, получена от турското посолство. Едва ли посолството на САЩ по своя информация само ще може да си формира мнение по въпроси като обрязването, наличието на екземпляри от Корана, мюсюлманските погребения и пр. Това мое убеждение се подсилва и от обстоятелството, че Левицки твърдеше, че някои от имената на имамите, подписали резолюциите до Главното мюфтийство са недействителни, защото такива селища не съществували. Тук явно има разминаване, защото той разполага с информация от турското посолство, където вероятно водят някои села с други имена. Категорично отхвърлих това твърдение и обясних, че резолюциите са приети на събрания, където тези имами лично са присъствали и са ги подписали.

Смятам, че следва да очакваме засилване на нападките и натиска от САЩ по тази въпроси, като ще се бие и по двата момента – етническия и религиозния. Той дори в един момент изрази „опасение", че тези въпроси би могло да дадат отражение върху двустранните отношения.

Люб. Попов

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1265, л. 5–9. Оригинал. Машинопис.

№ 157

Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за двустранна беседа в Съвета по религиозните въпроси, проведена в Москва на 25 септември 1985 г.

София, 3 октомври 1985 г.

От българска страна участваха: Любомир Попов – зам.-министър, председател на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове, Стефан Ефремов – сътрудник на отдел „Идеологическа политика" на ЦК на БКП и Христо Маринчев – съветник в Комитета.

От съветска страна участваха: Константин Харчев[137] – председател на Съвета по въпросите на религията, Евлампи Тарасов – зав. отдела за протестантските изповедания и Николай Поменов, сътрудник в отдела за международни връзки.

[137] Константин Михайлович Харчев (1935) е председател на Съвета по религиозните въпроси от 1984 до 1989 г.

Двустранните беседи със завръщащите се от Улан Батор през Москва делегации се проведоха вместо проектираното общо съвещание за 25 септември.

Обсъдени бяха следните въпроси:

1. За посещение на др. Харчев в България начело на делегация на Съвета. Такова посещение не е правено повече от 10 години. Др. Харчев заяви, че ще направи посещението през декември т.г. или през януари 1986 г. Не е необходимо да се изпраща писмена покана, тъй като има такава покана до неговия предшественик др. Куроедов.

2. Постигна се договореност при посещението на др. Харчев в България да се съгласува документ за сътрудничество между Съвета по въпросите на религията при Министерски съвет на СССР и Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи.

Проект за този документ ще подготви съветската страна.

Др. Харчев на място поръча отделът за международни връзки да направи проект, който предварително да се съгласува.

Разменени бяха мисли по съдържанието на документа. Др. Харчев посочи, че би могло да се предвиди да се направи от двете страни съвместно изследване на нашето църковно присъствие в Гърция – Света гора. Той взе повод от разменените мнения по ограниченията, които се предприемат от гръцка страна по отношение на българския и руския манастир и опитите за заличаване на българския характер на Зографския манастир. Да се потърси съвет от учените на двете страни какви стъпки да се предприемат срещу тези гръцки прояви.

В документа следвало да се предвиди да се насърчават религиозните организации да извършват обмен на свои учени, да си разменят специализанти, да предприемат общи разработки на теми.

3. От българската делегация беше поставен въпрос за сътрудничество между двете ведомства при работата с протестантските организации, където и двете страни изпитват някакви трудности.

Др. Харчев заяви, че те приветстват тези идеи и що се отнася до Съвета, те са готови да удовлетворят всички искания в това отношение, които би направил българският Комитет.

4. Българската делегация информира, че в едно село в Силистренски окръг съществува руска църковна община на сектата на „старообредците“, и че тази църковна община, която досега е била свързана със свой център в СРР е направила постъпки да премине под духовното ръководство на старообредчески владика в Украйна.

След като беше направена проверка на следващия ден чрез др. Тарасов беше даден отговор, че се е оказало, че съответният съветски старообредчески владика е получил мозъчен удар и е прекъснал контактите с общините. Те помолиха засега да се изчака по-нататъшно уведомление от тяхна страна по този въпрос.

5. Др. Харчев съобщи, че е установено активизиране на клерикалните организации по въпросите, свързани с Втората световна война и резултатите

от нея. Във връзка с това е и решението на папа Йоан Павел II да разсекрети част от архива на Ватикана от този период. Смята се за необходимо да се подготвим предварително за отговор на евентуални изненадващи удари, които противникът ни подготвя в това отношение. Следва да се направи проучване за позициите на религиозните организации по време на Втората световна война от наши учени.

6. Преди започване на съвещанието в Улан Батор, при разговорите по време на съвещанието и в самото изказване на др. Харчев беше засяган въпросът за необходимостта от подобряване на работата с мюсюлманските религиозни организации в международен план и ангажирането им в борбата за защита на мира.

На двустранната среща др. Харчев информира, че те възнамеряват през есента на 1986 г. да свикат в Баку конференция на мюсюлманското духовенство и ислямски религиозни дейци под актуалните лозунги в защита на мира. Той изрично подчерта, че те още не са докладвали в ЦК и че решение за конференцията няма, но възнамеряват да я свикат. Конференцията няма да бъде обявена като международна, защото има опасност противникът да организира бойкот.

Тя ще бъде формално съветска конференция, но с голямо международно участие. На нея ще се обсъди и реши и въпросът за създаване на мюсюлманска организация по типа на ХМК (Християнската миротворна конференция – Прага) и АБКМ (Азиатска будистка конференция за мир – Улан Батор). В Съвета по въпросите на религията много са разсъждавали върху това къде да бъде седалището (щабквартирата) на организацията. Оформило се е мнение, че не е целесъобразно седалището да бъде в СССР, невъзможно е при сегашните условия да бъде в Афганистан, и че подходящо място би било България. Др. Харчев заяви, че не би трябвало да се безпокоим за финансовата издръжка. Техните мюсюлмански организации в това отношение ще играят голяма роля. Той също така в един предишен разговор беше подметнал, че заслужава да се помисли дали няма да е полезно и за самата България при сегашното положение да се установи и заработи у нас такъв мюсюлмански прогресивен център. Изразено беше мнение, че ако се стигне до такова решение, делегацията на българските мюсюлмани на съвещанието в Баку може да предложи щабквартирата на организацията да се установи в България. Др. Харчев изрично подчерта, че те поставят този въпрос на обсъждане и ни молят сами да го разгледаме в България. Ако преценим, че по някакви причини не сме в положение да се съгласим, те ще се съобразят с това.

Нашата делегация заяви, че ще бъде обсъден въпросът.

Съгласувано беше, че той ще бъде отново разгледан при посещението на делегацията начело с др. Харчев през декември-януари.

Ръководител на делегацията:
(*Л. Попов*)

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1335, л. 1–4. Оригинал. Машинопис.

№ 158

Паметна записка за беседа между председателя на КВБПЦРК Любомир Попов и ръководителя на Държавното управление по въпросите на религията при Държавния съвет на КНР Жен У Джън

София, 28 октомври 1985 г.

Беседата се състоя на 18 октомври 1985 г. по инициатива на Л. Попов. На нея присъстваха зам.-началника на управлението Ва Яо Пи и няколко китайски служители. От българска страна – Т. Йончев – зам.-началник на отдел „Пети", който придружаваше Л. Попов. Превеждаше референта за България в Китайското външно министерство Чжан.

Л. Попов в началото направи кратко изложение на правния режим на изповеданията в НР България и за религиозната обстановка в страната. Завършвайки, той се изказа, че преди известно време е имал среща в Москва с председателя на Съвета по въпросите на религията при Министерския съвет на СССР Константин Харчев. Станало е дума, че предстои посещение на Л. Попов в Китай. Др. Харчев е помолил Попов да провери дали в КНР съществува правителствен орган по религията. Ако има такъв орган и ако се срещне с ръководителя му, да каже, че председателят на Съветския съвет има готовност да се установят контакти между двата правителствени органа по въпросите на религията.

Жен У Джън започна своето изказване с благодарност за предадения от Л. Попов негов разговор с К. Харчев. Жен У Джън помоли Попов, ако се срещне с К. Харчев, да му предаде най-сърдечните поздрави от неговия китайски колега. На въпрос на Л. Попов следва ли от това да се разбира, че от китайска страна има готовност за контакти със съветските колеги Жен У Джън отговори утвърдително. В разговора стана известно, че по покана на Управлението в Пекин на 23 октомври 1985 г. ще пристигне унгарска делегация, водена от председателя на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на УНР др. Имре Миклош.

След това Жен У Джън направи изложение за религиозните организации в КНР и обстановката в страната в това отношение. Той поясни, че конституцията на КНР гарантира свобода на вероизповеданията. На основа на текстовете в конституцията се води практическата дейност. В КНР няма закон, който да урегулира тази материя. Обсъждат този въпрос. Жен помоли Л. Попов да им бъде предоставен текстът на българския Закон за изповеданията.

Жен каза, че в КНР съществуват много религии, но главните от тях са пет: будизъм, таоизъм, ислям, протестантство и католицизъм.

Веднага след победата на революцията в Китай са започнали да провеждат политика на свобода на религиозния живот. Успели са да превърнат протестантските и католическите църкви от зависими от империализма в самостоятелни.

В края на 50-те години започнали да се проявяват по места някои ултралеви стъпки по отношение на религията. Това се е засилило по време на

„културната революция“, когато се е проявила тенденция за ликвидиране на религията.

След разгрома на бандата на четиримата и особено след III пленум на ЦК на ККП (1978 г.) започнали да провеждат правилни политически постановки за религиозните организации.

Главната им задача през последните години е да се премахнат последиците от ултралевите грешки по отношение на религията. Обстановката сега е много благоприятна.

Жен У Джън каза, че по време на културната революция са били разрушавани много храмове и джамии. Вече са възстановени около 30 хиляди манастира, църкви и джамии. Голяма част от тази цифра са джамиите на мюсюлманите.

Някои протестантски църкви по време на „културната революция“ са преминали да функционират в нелегалност. Този проблем още не е напълно решен.

Петте главни религии имат свои организации, които Жен нарече „национални асоциации“. Общо техният брой е 8, защото будистите имат 2, а католиците 3 такива асоциации. Асоциациите са признати от държавата и сътрудничат с властта.

След въпрос на Л. Попов Жен изброи асоциациите на католиците и поясни функциите им:

1. Патриотична асоциация на католиците (както беше обяснено това е масова организация на вярващите католици).

2. Китайска католическа асоциация за религиозни въпроси (занимавала се с чисто религиозни въпроси – например обредната дейност).

3. Асоциация (или Колегия) на католическите епископи. В нея членуват около 70 епископи. Неин председател е архиепископ Чжа Дзиа Су.

Католическата църква в КНР не поддържа връзки с Ватикана.

Асоциациите на отделните религии издават свои списания.

Главните религии имат в цялата страна 27 средни и висши духовни учебни заведения с 1500 учащи се в тях. Подготовката на духовниците се извършва и извън училищата – при действащите духовници. Що се отнася до ислямската религия беше пояснено, че тя има едно духовно висше учебно заведение и шест средни в различни центрове в провинциите.

Ислямът, както беше пояснено, се е появил в Китай още през 651 г. след н.е. Сега в страната действат около 20 хиляди джамии с около 30 хиляди нисши духовници (в България се наричат „районни имами“). Жен каза че, в Синкианг[138] ги назовават „молля“, а в другите провинции „ахум“. Председа-

[138] Синдзян-уйгурски автономен регион или само Синдзян се намира в северозападната част на Китай. Мнозинството от населението е със централноазиатски произход: уйгури, казахи, дунгани, монголи, киргизи, узбеки, татари и др., а доминиращата религия е ислямът.

тел на мюсюлманската асоциация е Мухамад Али Жанг Дзие със седалище в Пекин. Асоциацията има и почетен председател.

Жен изпрати да донесат една брошура, издадена от тази асоциация, и я предаде на Л. Попов. От доклада на председателя на Асоциацията в брошурата се вижда, а и самият Джън каза, че китайските мюсюлмани поддържат много активни връзки с мюсюлманските организации в страни от Третия свят. Изпратена е и протестна резолюция по Афганистан. Очевидно тази външна дейност изцяло служи на външната политика на КНР.

Пояснено беше, че всички мюсюлмани в КНР имат две имена – национално китайско и ислямско. Двете имена се отразяват и в документите за самоличност.

В КНР в провинциите има органи по изповеданията в рамките на провинциалните държавни органи (наричат ги „правителства". За ръководителите на тези държавни органи в провинцията използваха различни термини включително „губернатори"). Провинциалните органи по религията са на двойно подчинение – на провинциалния държавен орган и на управлението към Държавния съвет в Пекин.

Допълнително Л. Попов помоли за информация за източноправославната църква. Отговорено беше чрез преводача, че броят на вярващите православни е малък, и че в страната има само една действаща православна църква в Харбин. Православни вярващи имало в Синкианг, Шанхай и североизточен Китай. Българският посланик в Пекин си спомня да е чел за откриване на трета или четвърта православна църква. Възложено беше на посолството да изясни този въпрос.[139]

При обиколката си из страната Л. Попов беше придружаван от зам.-началника на отдела за европейските социалистически страни в МИД – Ван. В разговора при пътуването до Великата китайска стена той се изказа, че тяхната политика е да насърчават националните малцинства в страната семействата да имат повече деца, в отличие с политиката по отношение на китайските семейства, които следва да нямат повече от едно дете. Това различие Ван

[139] От XVII в. в Китай действа Руска духовна мисия, която в началото на XX в. има в състава си един епископ, един архимандрит, двама йеромонаси, трима йеродякони и 30 послушници. След 1917 г. от Руската империя в Китай пристигат няколко стотин хиляди православни бежанци, което стимулира развитието на общността. До завземането на властта от Комунистическата партия в Китай през 1949 г. в страната са построени 106 православни храма. След тази година религиозният живот на православната общност запада вследствие от напускането на страната на заселилите се в междувоенния период руснаци (остават помалко от 10 000 православни християни) и преминаване на по-голяма част от имотите към китайското правителство и съветското посолство. През 1956 г. комунистическата власт дава разрешение за назначаване на архимандрит Василий за Пекински епископ и създаване на Китайска православна църква. Същата година Св. синод на РПЦ взима решение за даряване на автономия на Китайската православна църква. В годините на културната революция всички църкви и манастири (до 1968 г. има 8 действащи) прекратяват своето съществуване. В средата на 80-те години богослуженията са възстановени единствено в църквата в гр. Харбин, водени от единствения получил разрешение от властта православен свещеник от китайски произход протойерей Григорий Чжу.

обясни с обстоятелството, че районите населени с национални малцинства са богати с природни ресурси, но са рядко населени. Представлява интерес обстоятелството, че националните малцинства живеят главно в граничните райони в това число в Синкианг (в близост със СССР) – вкл. казахи, узбеки и др. и с МНР.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1322, л. 1–5. Копие. Машинопис.

№ 159

Справка на КВБПЦРК за участието на религиозните организации и дейци в борбата за защита на мира

София, [1985 г.]

Реакционните империалистически сили се стремят да разширят използването на религията като институция, която има определено влияние върху мирогледа на широките народни маси, като съюзник в своята борба срещу социалистическите страни и прогресивните сили в другите страни.

Религиозните организации се явяват активен фактор за изява на народите на „третия свят“ в борбата им за независимост и социален прогрес. В страните от Азия, Африка и Латинска Америка при специфичната им обществена структура и класова организация, определени социални среди търсят и ще търсят морално и идейно упование в религията и в нейните възможности да влияе на събитията.

Изява на своите социално-политически въжделения, в рамките и със средствата на религията търси и част от прогресивно настроените средни слоеве в капиталистическите страни – като т.н. ляво християнство и др.

Вижда се, че религиозните организации – национални и международни – имат немалки възможности да влияят в определена степен на развитието на международните отношения. Някои западни религиозни центрове разполагат с мощни средства за влияние и обработване на общественото мнение по редица въпроси от обществения живот. Ежегодно се провеждат стотици международни религиозни конгреси, конференции, съвещания, срещи и др., на които наред с чисто религиозните проблеми се разискват и много актуални проблеми с общочовешко значение – на мира и войната, мирното съвместно съществуване, правата на човека и др. Религиозните организации в социалистическите страни също имат влияние върху определени слоеве от населението. Ясно е какво голямо значение има позицията, която националните и международните религиозни организации ще заемат при разискването и решаването на тези проблеми.

Знаем, че религията, като форма на идеологията се отличава с голяма консервативност. В същото време, отдавна е известно, че ще направим голяма грешка, ако отричаме възможностите на църквата да бъде изразител на някои

прогресивни идеи. Идеи, разбира се, наши, не на църквата, произтичащи от най-наложителните нужди на нашето време.

Впрягането на усилията на религиозните организации в борбата за мир и разоръжаване, за подкрепа на борбата на народите от „третия свят" за социално равенство и прогрес, в подкрепа на миролюбивата външна политика на социалистическата държава, в отбиване на опитите на класовия враг за антисоциалистическа пропаганда и доколкото може за пропагандиране на успехите на нашия обществен строй е важна задача, която ние изпълняваме и търсим възможности да усъвършенстваме дейността на религиозните организации в това направление.

Ние смятаме, че борбата за мир – т.н. миротворческа дейност – не трябва да се води изолирано от другите важни въпроси, основен от които е противоборството между капитализма и социализма. Религиозните организации трябва според конкретните условия обезателно да се включат и да дават своя принос за решаването на всички задачи, произтичащи от това основно противоборство.

Как се решават тези въпроси конкретно в нашата страна.

От всички съществуващи религиозни организации най-голям опит в миротворната дейност има Българската православна църква. Тя е и най-голямата организация, с богат исторически опит, организирана структура и кадри. Тя има и най-голямо (в сравнение с другите изповедания) влияние сред вярващите.

От 1975 г. за първи път главните протестантски църкви – петдесятната, адвентната и баптистката изпратиха свои представители за участие в международни форуми. През последните години се активизира дейността и на мюсюлманското изповедание в борбата на религиозните дейци за мир. Възможностите на кадрите, липсата на традиция и др. предпоставки обаче ограничават реалните възможности на тези организации. Трябва да преодолеем тези неща, за да могат тези изповедания да заемат подобаващото им се място и да участват пълноценно както като национални организации, така и евентуално в рамките на международните религиозни организации.

Поради отрицателното отношение на Ватикана към международните прояви с прогресивно значение католическата църква в България се стреми да стои настрана както самостоятелно да участва в „нерелигиозни" изяви, така и заедно с другите изповедания. Засега сме успели само да включим някои нейни дейци в работата на Берлинската конференция на европейските католици и при приемане на възвания в защита на мира от религиозните дейци в национален мащаб. Би следвало да проявим по-голяма настойчивост към привличане на това изповедание към по-активна миротворческа дейност.

По наше мнение основните направления на миротворната (а и на цялата положителна за нас и нерелигиозна дейност) на изповеданията би трябвало да се свежда до следното:

– участие в западните международни религиозни организации – Световния съвет на църквите и Конференцията на европейските църкви, където да се отстояват прогресивните позиции;

– участие в религиозните организации, създадени от църквите от социалистическите страни – Християнската миротворна конференция, Берлинската конференция на европейските католици, както и в други, които евентуално биха могли да се създадат;

– участие в двустранни и многостранни религиозни конференции, съвещания, срещи и др.;

– участие в състава на делегации на обществени организации от страната на международни форуми за мир и сътрудничество между народите;

– вътрешни прояви.

Участието на българските религиозни организации в т.н. „западни" международни религиозни организации е една от най-трудните и отговорни задачи по осъществяването на миротворна и друга прогресивна дейност. Световният съвет на църквите, който се ръководи предимно от протестантските църкви и има за основа т.н. икуменическо движение, с цел постепенното преодоляване на каноническите различия между отделните църкви и обединяването им в единна световна църква. В този съвет наред с прогресивните тези, които се изявяват, във връзка с т.н. „трети свят" и по някои международни въпроси, се проявяват и стремежи да се прониква в живота на църквите от социалистическите страни, да се настройват те срещу властта, да постави на преден план въпросите за свободата на изповеданията. Разбира се, тук следва да отчитаме известната еволюция на Съвета, дължаща се на участието на църкви от социалистическите страни, както и на някои църкви от страните от „третия свят", които дават отпор на опитите за прокарване на тенденциозни идеи и решения, насочени срещу социалистическите страни. В тези условия религиозни организации от нашата страна и главно Българската православна църква успешно отстояват намеренията си по осъществяване на широка миротворна дейност от наши позиции. През последните години член на ПК на Съвета е български православен митрополит, който активно участва в редица форуми на съвета, а зам. генерален секретар е български учен богослов.

На последния най-висш форум на Съвета – Шестата асамблея на ССЦ във Ванкувър, Канада, през 1983, независимо от направените опити да се ограничи влиянието на църквите от социалистическите страни, да се води злостна антикомунистическа пропаганда и др., на Асамблеята бяха третирани (главно от нашите църкви с помощта на някои делегати от „третия свят") жизнено важни въпроси на мира и разоръжаването, на борбата против ядрената заплаха от империалистическите сили, необходимостта от социална справедливост, премахването на глада и мизерията, на експлоатацията и подтисничеството и др. Асамблеята изрази загриженост от плановете за разполагане на усъвършенствани ракетноядрени системи в Западна Европа и в другите части на света и засиленото международно напрежение по вина на администрацията на Рейгън. В такъв дух бяха приети и редица документи – изложения,

резолюции и др. Опитът показва, че на такива големи форуми много важен фактор за постигане на успех е единодействието на религиозните дейци от социалистическите страни.

През периода след Асамблеята Българската православна църква положи усилия за претворяване в дела идеите от приетите документи, които да отговарят на стремежите на хората за мир, справедливост и социален прогрес.

По наша преценка тези усилия са успешни.

Конференцията на европейските църкви се ползва с влияние сред политическите кръгове на Запад и дори в управляващите среди. Нейните цели по същество не се различават от тези на Световния съвет на църквите. От 1975 г. Българската православна църква е член на тази организация. Нейната работа тук е съпроводена с трудности, подобни на тези в ССЦ. Независимо от това обаче, Българската православна църква полага усилия да се отстояват прогресивни становища. Един пример в това отношение е проведената през 1984 г. в София среща по въпросите на правата на човека. На нея участваха представители на църкви с различни мнения по тези въпроси. След проведената дискусия обаче се стигна до общо разбиране, което не само, че е приемливо за нас, но в него се отчетоха големите успехи на социализма в областта на правата на човека.

Участието на религиозните организации от нашата страна в работата на Християнската миротворна конференция се явява много добро средство за изява на техните миротворни стремежи. Добри предпоставки за това дава и самата насоченост на организацията, участващите църкви членки и др. българската православна църква е активен участник във всички по-големи миротворни изяви на организацията. Често пъти тя е гостоприемен домакин и се стреми да дава най-добри възможности за ползотворна работа. Най-авторитетни църковни дейци начело с патриарх Максим участват в различните форуми на организацията, а документите, които се приемат, се отразяват най-пълно в печатните издания на Българската православна църква. Прави впечатление широкият спектър от въпроси, които са предмет на вниманието на ХМК – от борбата за мир и разоръжаване и против разполагането на новите американски ракети в Западна Европа, интервенцията на САЩ в Гренада, Близкия Изток и Никарагуа, до борбата за спиране на милитаризацията на Космоса и против „звездните войни“ на Рейгън.

Смятаме за особено полезни инициативите на организацията за включване на някои нехарактерни за религията насоки – за въвличане на младежите от Европа за по-активни действия в борбата за съхраняване на мира на континента, за участието им в Световния фестивал на младежта и студентите в Москва; за привличането на жените християнки, като напр. проведената през 1984 г. в Бърно, ЧССР, среща на жени от Европа и САЩ, където се даде възможност те да изразят своята загриженост от опасностите, които крие курсът на повишаване на международното напрежение. По наше мнение тази среща е полезна и с примера, който се даде на жените от Запада, как жените от социалистическите страни живеят, работят и се борят против ядрената опасност.

Известни затруднения имаме в работата си с Берлинската конференция на католиците от Европа. Известна е линията на Ватикана, че католическите духовници не следвало да се занимават с политика. Под неин натиск католическите духовници в нашата страна проявяват нежелание да участват в миротворни прояви – било у нас или зад граница, под предлог, че това били политически прояви. Въпреки това, както вече беше отбелязано, няколко католици от нашата страна участват във форумите на Берлинската конференция на европейските католици и следва да потърсим възможности да се разширява това участие.

Според нас участието на религиозните организации в миротворна дейност при двустранни контакти е полезно в няколко насоки:

Например много полезни са близките връзки, които се поддържат между БПЦ и Руската православна църква. Тези контакти действат благотворно върху позициите на духовниците и дейците на БПЦ. Тесните връзки и сътрудничеството в миротворната дейност между Руската православна църква и Българската православна църква допринасят да се оказва въздействие и на православни дейци от други страни.

От подобно естество, макар и по-ограничени, са контактите на мюсюлманското изповедание със сродните религиозни организации в СССР. Те допринасят за по-правилното отношение на вярващите и духовниците към миротворните проблеми, стимулира тяхната активност в борбата за мир.

При контактите на нашите изповедания и религиозни дейци с църкви от т.н. „трети свят“ поставянето на миротворни въпроси и изясняването им и защитаването им от наши позиции дава добри възможности за оказване на влияние, особено като се има предвид специфичното място, което имат държавите от „третия свят“ в борбата между двете световни системи и тяхното вътрешно социално-икономическо положение; позициите на различните религиозни организации, особената форма на борбата на църквите за защита на мира, разоръжаването, свободата на човека и др. Активното отношение към тези църкви и техните дейци спомага за правилното насочване на техните миротворни изяви, за повишаване на авторитета на нашите религиозни организации пред тях. Добър пример в това отношение е ежегодното гостуване на представители на църкви от „третия свят“, по покана на Българската православна църква. Това дава добра възможност да се демонстрират достиженията на нашата страна в условията на социализма, с възможностите на религиозните организации да развиват широка миротворна дейност.

Доста полезна е миротворната дейност на религиозните организации, осъществявана вътре в страната. Тя обхваща различни форми, които дават възможност да се откликва на най-актуалните за момента проблеми. Организират се, самостоятелно или съвместно с други организации – Националният комитет за защита на мира, Националният комитет за европейска сигурност и сътрудничество и др. – събрания, конференции и пр., издават се различни печатни материали – декларации, интервюта, заявления, статии, посветени на миротворните проблеми и в подкрепа на многобройните мирни инициативи на нашата страна, СССР и другите социалистически страни. Така например

по повод на разполагането на новите американски ракети в Западна Европа през края на 1983 г. Синодът на Българската православна църква излезе с декларация за спиране на надпреварата във въоръжаването и за започване на преговори за унищожаване на ядрените арсенали.

Декларацията на Синода беше изпратена до Генералния секретар на ООН, Световният съвет на църквите, Конференцията на европейските църкви, Християнската миротворна конференция, главата на Римокатолическата църква папа Йоан Павел II, до изтъкнати църковни ръководители от Европа, САЩ, Канада, както и до други международни религиозни организации, до свещениците и вярващите от страната. На свещенически конференции по цялата страна бяха обсъдени постановките на декларацията. С писма и телеграми свещениците и другите присъстващи на конференциите подкрепиха становището, изразено в декларацията за съвременната международна обстановка и действията, които трябва да се предприемат за нейното разведряване.

С декларация в подкрепа на мирните инициативи на СССР и социалистическите държави излезе и Главното мюфтийство. На конференции районните имами изразиха пълната си подкрепа на декларацията.

Голяма част от религиозните дейци участват и в извънрелигиозни форми на борбата за мир – в Националния комитет за защита на мира, Националният комитет за европейска сигурност и сътрудничество и др. Така например Българският патриарх Максим е член на Световния съвет за защита на мира, подпредседател е на Националния комитет за защита на мира. Член на Националния комитет е и главният мюфтия. Членове на окръжните комитети за защита на мира са митрополитите на БПЦ и районните мюфтии, а на местните съвети – местните свещенослужители. В тези нецърковни организации те участват активно и дават своя принос.

В църковно-периодичния печат се публикуват редовно статии, посветени на актуална миротворческа тематика.

Обръщението на Съветския комитет за защита на мира намери широк отклик сред духовниците и вярващите в нашата страна. В поредица от статии, отпечатани в „Църковен вестник“ под заглавие „За мир и справедливост“ се подчертават основните моменти, залегнали в обръщението, поддържат и се популяризират съветските мирни начинания.

На въпросите на мира и разоръжаването се посвещават ежегодните конференции на свещенослужителите, на които присъстват и представители на нецърковните организации за мир. Тези конференции спомагат за правилното осветляване на проблемите, разкриват отношението на религиозните дейци към най-актуалните проблеми на мира и войната. На тях те се изказват в подкрепа на мирните инициативи на социалистическите страни, на нашата идея за превръщането на Балканите в безядрена зона и др. Те осъждат американския империализъм като главен виновник за продължаващата надпревара във въоръжаването и за изострянето на международното напрежение, за подкрепата, която то оказва на антинародните и антихуманни движения, насочени срещу свободни и независими държави като Никарагуа, Куба, Афганистан, Ангола и др.

Принципната позиция на религиозните организации в нашата страна за делото на мира и против войната се изразява също с издаването на редица статии, обръщения, интервюта, беседи с чужди журналисти и представители, послания на ръководителите на изповеданията или от висши духовници.

Израз на положителната оценка, която се дава на тяхната миротворна дейност са различните награди, с които са удостоени. Би могло да се отбележи, че главата на Българската православна църква патриарх Максим беше награден с медал за мир през 1984 г. от Генералния секретар на ООН при неговото посещение в България.

От изложеното досега се вижда, че религиозните организации действително извършват голяма и полезна работа в нашата обща борба за запазване на мира. В това отношение те се явяват наш съюзник в борбата ни срещу агресивните действия на империализма и неговите усилия той да се увековечи като социална система. В същото време борбата за мир, която се води от изповеданията, следва да се свързва още повече и с другите актуални въпроси на нашето време – за намаляване на международното напрежение, за ликвидиране на експлоатацията и подтисничеството, на расовата дискриминация и апартейда, за опазването на природата и целесъобразното използване на нейните ресурси и т.н. По този начин подкрепата, която те оказват на социалистическата държава ще бъде наистина действена и ефикасна. В същото време тези позиции ще оказват благотворно влияние на начина на мислене на цялото духовенство, а от там и на вярващите. Такава трябва да бъде основната цел на нашата работа с изповеданията.

АМВнР, ф. 10, оп. 14, а.е. 1502, л. 1–12. Копие. Машинопис.

№ 160

Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за състоянието на учебните заведения на БПЦ и предложения за реорганизирането на Духовната академия[140]

София, 10 януари 1986 г.

Българската православна църква подготвя духовните си кадри в двете си учебни заведения – Софийската духовна семинария (средно училище, което се намира до Черепишкия манастир – гара Черепиш) и Духовната академия

[140] Към доклада е прикачена следната бележка: „Към дело ПА 06.02.04. Преписка № 04, 01–1, заведена на 13.I.86 г. Въпросът за реорганизацията на Духовната академия бе обсъден в сектор „КППИВ“ с участието на представителите на К-та по въпросите на църквата и М-во на външните работи. Изпратена е справка до др. Стоян Михайлов с предложение да се подготви реорганизацията на Духовната семинария. Работил по преписката: Ст. Ефремов.“

„Св. Климент Охридски“ (ВУЗ) в София. Досега бяха предприети редица мерки, за да се подобри подготовката на духовниците. В семинарията и академията значително бяха подобрени учебните програми и планове, преподавателският състав и патриотичното възпитание. Студентите в академията и учениците в семинарията участват на общо основание в бригадирското движение.

Добре известно е, че в последния период противниците на социализма в международен план все повече използват религията в борбата си срещу реалния социализъм и комунизма. Вражеските идеологически централи и тайни служби все повече търсят достъп до вярващите и свещенослужителите, за да вършат своето подривно дело. Все повече се изразява необходимостта да се подобри още повече подбора и подготовката на свещенослужителите, за да бъдат те патриоти, предани на социалистическото си отечество.

I. ДУХОВНА АКАДЕМИЯ

Духовната академия подготвя кадри с висше образование за свещеници и за ръководните длъжности на Българската православна църква. Обучението е редовно и задочно. За студенти се приемат завършили семинарията или гражданските средни учебни заведения. По-голямата част от студентите са цивилни. Обикновено свещениците и монасите следват задочно. Следването продължава четири години (осем семестъра) за завършилите семинария. За останалите е пет години, тъй като те имат една година въведителен курс. Семинаристите, желаещи да продължат образованието си, постъпват в академията без приемни изпити. Завършилите средно образование в гражданските училища се явяват на конкурсен приемен изпит (писмен и устен), на който се дават въпроси от богословието и историята на България.

В резултат на проведената работа и взетите мерки в академията настъпиха значителни положителни промени, които се свеждат основно до намаляване броя на приеманите студенти, приемане на лоялни на нашата власт младежи, засилване на патриотичното възпитание на преподавателите и студентите, отстраняване на неподходящите преподаватели, стабилизиране положението на прогресивното ядро от професори и създаване на условия за по-нататъшно усъвършенстване на постигнатото.

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове отблизо следи и съответно насочва развитието на нещата в духовната академия. Досега е направено твърде много. Имаме разбиране по въпросите на подготовката на кадрите и готовност да работим по тях и по-нататък.

Сега главното е какви лица ще влизат в Духовната академия и контролът върху тяхното възпитание и развитие с оглед завършващите да бъдат оформени патриоти и лоялни граждани на своята социалистическа Родина.

II. ДУХОВНА СЕМИНАРИЯ

В момента у нас е в ход реорганизация на средните учебни заведения, като на практика се върви към въвеждане на задължително средно образование за всички младежи. Това създава подходящ климат да се убеди Синодът на Българската православна църква да се реорганизира семинарията на ос-

новата на опита в СССР и учениците да постъпват в нея след завършване на средното си образование и отбиване на военната служба, а не след завършване на VIII клас, както е досега. Наред с това следва да се предприемат и други подходящи мерки в цялостния учебен процес.

Като се отчита нашият опит и опитът на духовните учебни заведения в СССР, както и реалните нужди от свещеници, смятаме за целесъобразно да направим следното предложение:

1. В Семинарията на Българската православна църква да се приемат ученици със завършено средно образование, отбита редовна военна служба и не по възрастни от 30 години. Ежегодният прием да не надвишава 35 души.

Обучението да продължава две или три учебни години по преценка на Синода.

Сегашният среден (петгодишен) и паралелният (двугодишен) курсове да се закрият.

2. Преустройството, както и подготовката на новите учебни програми и планове да завърши до края на учебната 1985–1986 година. За учебната 1986–87 г. семинаристите да се приемат по новата система.

Приетите семинаристи до 1985 г. включително да продължат образованието си по досегашната система.

Задочното обучение да се запази само за лица, приели духовен сан до 1986 година. Кандидатите да отговарят на условията за редовно учение.

3. С оглед на правилното и своевременно преустройване на семинарията и организирането на учебния и възпитателен процес Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове да окаже съдействие на Синода да се извършат необходимите кадрови промени в преподавателското тяло.

4. Приемането в семинарията да става с изпит по богословските дисциплини, история на НР България и българска литература и събеседване с приемателната комисия. Да се предложи на Синода в комисията да участва и представител на Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове.

Предварително на кандидатите да се прави съответна проверка с оглед да бъдат приемани честни и лоялни на социалистическата държава ученици.

5. Да се прегледат основно учебните програми и планове и се внесат необходимите подобрения в тях с оглед да се засили обучението по история на България, конституцията на НРБ, Закона за изповеданията и други нормативни актове по религиозната практика, а също и по законодателната материя и документите по опазване на паметниците на културата. Да се въведат за изучаване допълнителни общообразователни дисциплини, като политическа икономия, обществознание и др.

Гражданските дисциплини да се преподават от преподаватели небогослови, специалисти в съответната материя.

6. Да се засили работата по патриотичното възпитание, политическата подготовка и издигането на културното ниво на семинаристите. За целта ежегодно да се съставят развърнати планове, които да се представят за утвърждаване в Комитета. В същите да се включват следните основни мероприятия:

– всяка вечер задължително всички семинаристи да гледат телевизионната програма „По света и у нас“;

– редовно да се организира изучаване на основните държавни и партийни документи, свързани с по-нататъшното социалистическо развитие на страната;

– ежемесечно (а при необходимост и по-често) да се изнасят политически информации по международните и по-значителни вътрешни събития;

– периодично да се изнасят доклади по обществено-политически, научни и технически въпроси;

– тържествено да се честват всички държавни празници, като: 3 март, 1 май, 9 май, 24 май, 9 септември, 7 ноември и други важни исторически дати и личности, национални герои, народни будители, писатели и др.;

– да се организират срещи с ветерани на революционните борби, културни дейци, герои на труда и др.;

– да се изнасят реферати от семинаристите на теми, свързани с гражданското и патриотично възпитание;

– да се провеждат културни мероприятия – концерти, литературни четения и други с участие на артисти, писатели, изкуствоведи и др.;

– редовно да се прожектират подходящи съветски, български и други филми;

– да се уреждат екскурзии за учениците до забележителни исторически места, промишлени предприятия и др.

7. Семинаристите да живеят на пансионни начала, както досега.

Да се вземат мерки за подобряване на вътрешния ред и условията на живот и работа в учебното заведение. Да се въведе и поддържа униформа за семинаристите.

8. Сградите на Семинарията на гара Черепиш да се ремонтират и вътрешно преустроят с оглед всестранното задоволяване нуждите на учебното заведение.

9. Министерството на народната просвета да осигурява семинарията с необходимите учебници, литература и учебни помагала за обучението по гражданските и общообразователни дисциплини по норми, както в другите учебни заведения.

Синодът на БПЦ да осигури учебници за подготовката по останалите дисциплини, отговарящи на съвременните изисквания.

10. Комитетът по въпросите на БПЦ и на РК отблизо да следи и ръководи реорганизацията и учебния процес.

ЗАМ.-МИНИСТЪР, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИТЕТА ПО ВЪПРОСИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА И НА РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ:

Л. Попов

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 351, л. 76–81. Оригинал. Машинопис.

№ 161

Протокол за сътрудничество между КВБПЦРК и Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР

София, 28 март 1986 г.

ПРОТОКОЛ
за взаимно сътрудничество между Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи на Народна република България и Съвета по въпросите на религията при Министерския съвет на Съюза на съветските социалистически републики

С оглед на по-нататъшното укрепване на деловите и приятелските връзки между държавните ведомства по въпросите на религията, обмяната на опит в работата с религиозните организации и провеждане на съвместни действия в интерес на социалистическите страни Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при МВнР на НРБ и Съветът по въпросите на религията при МС на СССР се договориха:

Чл. 1. Ежегодно да изпращат по една делегация от всяка страна за обмяна на опит в работата с религиозните организации и с техните ръководители, за обсъждане на съвместните мероприятия и проблеми, които представляват взаимен интерес.

Чл. 2. Да разменят информация за живота и дейността на религиозните организации в своите страни, за положението на вярващите, за възможното ѝ последващо използване от средствата за масова информация.

Чл. 3. Да провеждат съвместни изследвания за историческото присъствие на българи и руси в манастирите в Атон (Гърция) и на обекти в други страни с привличане на учени историци и богослови от двете държави.

Чл. 4. Да окажат съдействие за развитието на традиционните дружески връзки между Българската православна църква и Руската православна църква. За тази цел да способстват за:

1. Ежегодна обмяна на делегации по линия на Българската православна църква и Руската православна църква.

2. Провеждане на една-две срещи и консултации на година на ръководни представители на църквите за изработване на съвместни действия в международните религиозни организации, членове на които са те.

3. Обмяна на студенти за следване в духовните заведения в Народна република България и Съюза на съветските социалистически републики.

4. Изпращане на представители на духовенството от Българската православна църква и на представители на духовенството на Руската православна църква за четене на лекции и за провеждане на научно-изследователска

работа съответно във висшите учебни заведения и библиотеки в Народна република България и Съюза на съветските социалистически републики.

Чл. 5. С оглед на укрепване на връзките между религиозните организации на другите изповедания да се практикува обмяна на съответни делегации.

Чл. 6 (1) Протоколът се сключва за срок от 5 години и неговото действие се продължава за всеки следващ петгодишен период, ако никоя от договарящите се страни не го прекрати с 6 месечно предизвестие.

(2) Протоколът влиза в сила от датата на неговото подписване.

Протоколът е съставен в два екземпляра всеки на български и руски език, като и двата текста имат еднаква сила.

РЕЛИГИОЗНИТЕ КУЛТОВЕ ПРИ МИНИСТЕРСТВОТО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СЪВЕТА ПО ВЪПРОСИТЕ НА РЕЛИГИЯТА ПРИ МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ НА СЪЮЗА НА СЪВЕТСКИТЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕПУБЛИКИ
Л. Д. ПОПОВ	К. М. ХАРЧЕВ

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 91–93. Оригинал. Машинопис.

№ 162

Сведение на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за извършените църковни обреди през 1985 г.

София, 10 април 1986 г.

В съпоставка с 1984 и 1983 г. общата представа за църковните обреди показва, че въпреки намаляването ѝ остава с известна стабилност. Така изглеждат кръщавките, венчавките и опелата общо за страната:

1983 г.	1984 г.	1985 г.
97 764	93 605	95 818

Положително трябва да се отбележи, че кръщенките намаляват, като за изследвания период изглеждат така:

1983 г.	1984 г.	1985 г.
55 668	53 313	52 746

Намаляват и венчавките за страната:

1983 г.	1984 г.	1985 г.
2700	2721	2601

Интересното е, че за изследвания период през 1985 г. има увеличение на опелата, което изглежда така:

1983 г.	1984 г.	1985 г.
39 396	37 571	40 471

Получава се така, че на фона на постепенното намаляване на опелата по някои епархии, на места като Видинска, Ловчанска, Русенска, Пловдивска, Врачанка, Софийска, където местните обредни домове смятат, че [са] постигнали висок обхват – резултатите за 1985 г. показват съвсем друго. Нека се има и в предвид, че опелата невинаги могат да се завеждат в църковните регистри.

В сравнение с предходните две години има увеличение общо на църковните обреди:

	1983 г.	1984 г.	1985 г.
Софийска епархия	21 907	20 475	22 832
Врачанска епархия	4662	5182	5 417
Ловчанска епархия	3299	2876	3 261

Ако съпоставим с предходната година има увеличение на кръщавките в:

	1984 г.	1985 г.	Увеличение
В[елико]търновска	3416	3447	31
Ловчанска	1082	1220	138
Видинска	1614	1944	330

Има увеличение на венчавките в:

	1984 г.	1985 г.	Увеличение
Неврокопска	708	742	31
Старозагорска	50	58	8
В[елико]търновска	75	88	13

Има увеличение на опелата в:

	1984 г.	1985 г.	Увеличение
Софийска	7507	10 010	2503
Врачанска	3364	3449	85
Пловдивска	5497	6499	1002
Русенска	3400	3578	178
Ловчанска	1786	2029	243
Видинска	3232	3329	97

Като съпоставяме църковните обреди виждаме, че при ставропигиалните манастири тя е относително постоянна. Като се има предвид, че там не се извършват опела:

	1983 г.	1984 г.	1985 г.
Рилски манастир	2500	1976	2035
Бачковски манастир	2074	2740	2838
Троянски манастир	749	790	834

Като цяло през последната година и в трите манастира се забелязва увеличаване на кръщавките.

ИЗГОТВИЛИ:

1.

(*Вл. Младенов*)

2.

(*К. Шарков*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 351, л. 84–86. Оригинал. Машинопис.

№ 163

Информация на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за посещението в България на делегация на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР с приложена записка с основните акценти в лекцията на К. Харчев, изнесена пред служители на МВнР

София, 11 април 1986 г.

За служебно ползване

Делегацията се ръководеше от председателя на Съвета К. М. Харчев. В нея бяха включени служителите от Съвета Михайлов (работи с Руската православна църква) и Поменов (работи в отдела за международни връзки на Съвета).

Разговорите се състояха на 27 и 28 март. Делегацията посети Шипка, Бачковския манастир и Пловдив.

Делегацията се срещна и води полезни разговори с патриарх Максим и главния мюфтия Топчиев. К. М. Харчев беше приет от министъра на външните работи. Др. Младенов помоли госта да предаде на др. Шеварнадзе и на съветското ръководство благодарност за помощта, която СССР ни оказва в борбата срещу кампанията, която империалистите, реакционните мюсюлмански сили и Турция водят срещу НР България. Харчев информира за мюсюлманската конференция в Баку през месец октомври, по което др. Младенов се изказа, че нашите мюсюлмани ще участват на нея с подбрана делегация. Той също беше запознат със съветското предложение да се подпише протокол за сътрудничество между Комитета и Съвета и даде съгласие.

К. М. Харчев предложи на първото заседание да се разгледа положението на българския и на руския манастир (Св. Георги – Зографски и св. Пантелеймон) в Св. гора – Гърция.

Л. Попов направи изложение по проблемите, пред които е изправен Зографския манастир, а и ние в работата си с него, както и за опитите, които се правят от гръцка страна да бъде елинизиран манастира, като се заличи неговият български характер. Разказа за усилията, които се полагат от наша страна.

К. М. Харчев се изказа, че те споделят нашата загриженост за Зографския манастир. Той каза, че и трите славянски манастира в Св. гора – руският, българският и сръбският са в тежко положение. Изрази съгласие с оценката, че Гърция се стреми да ги елинизира. Необходими са срочни мерки, защото положението през последните години се влошава. Възможно е да се предприемат мерки на двустранна основа, но е необходимо да се помисли как да бъдат включени и сърбите.

Харчев говори за необходимостта да се действа и по правителствен път и по линия на църквите. Да се поставят всички въпроси – за допускане на нови

монаси, за посещение на поклонници и учени, за извършване на ремонти, осигуряване издръжка и т.н.

Ако е необходимо да се упражни натиск чрез печата, чрез международни организации и форуми и чрез прогресивната общественост в Гърция.

Накрая на това обсъждане беше решено в скоро време да се състои в Москва среща на представители на двамата патриарси – българския и руския, евентуално с експерти, на която да се обсъдят мерките, които следва да се предприемат.

Харчев разказа, че Руската православна църква има 141 църковни общини в чужбина и че се правят усилия работата с тях да се подобрява.

Той засегна и въпроса за представителството на Руската църква в Ерусалим. Там положението също било лошо, макар че израелското правителство се отнасяло по-добре от гръцкото.

Второто заседание се състоя на 28 март. На него Л. Попов направи обширно изложение по възродителния процес и кампанията, която водят срещу НР България империалистите, реакционни мюсюлмански сили и Турция срещу НР България. След като Л. Попов завърши, думата взе К. М. Харчев и заяви, че те напълно са убедени в правотата на нашата теза и ни поддържат. „В България няма турци, а има мюсюлмани, заяви той, чието изповедание функционира както останалите“.

След това Харчев подробно разказа за религиозната обстановка в СССР. Той каза, че тя е спокойна. Държавата има отлични отношения с вярващите и клира на Руската православна църква. Изгледите са, че религията ще остане с нас и през целия 21 век. Останал е слой от 8–10% вярващи, а в отделни райони на Съветския съюз те достигат до 25%. Трябва да се готвим за продължителна работа.

Главният проблем, който трябва да се решава е за кадрите. Досега практически не е направено нищо. Няма определена концепция по този въпрос. Стои въпросът за подбор, разстановка и възпитание на кадрите. Сега няма свещеници, подготвени за международна дейност. Ориентират се към следната политика: да бъде свещеникът местен, за да се чувства той „уютно“ при социализма, да не изпитва чувство за „непълноценност“, какъвто е случаят сега. Следва по-често да бъдат събирани и властта да е в непрекъснат контакт с тях.

Трябва да се създаде добър микроклимат между вярващи и невярващи. Да се промени отношението към вярващите, за да не се разбива обществото, към което се стремят империалистите.

В семинариите трябва да се въведат политически дисциплини – да се изнесат сега цикъл лекции върху XXVII конгрес на КПСС. Мислят да се разшири материята по история и да се въведат политдни с партийни лектори.

Обсъждат в Духовната академия да се открие факултет за международна дейност. Не е решено дали в него ще се приемат чужденци.

Харчев говори и за необходимостта да се координира по-тясно дейността на международната арена.

Л. Попов благодари на К. М. Харчев за изложението и предложи някои поправки в представения от съветска страна проект за протокол. Поправките бяха приети. Същият ден стана подписването на протокола.

В изпълнение на протокола Л. Попов предложи в близко време делегация от Комитета да посети Москва, за да бъде изучен съветският опит по регистрирането на изповеданията – на национално областно и местно равнище. К. М. Харчев даде съгласие.

При посещението в Шипка К. М. Харчев остана извънредно доволен от начина, по който се поддържа, обслужва и ползва руската църква-паметник и неколкократно изрази благодарност за това. Изрична благодарност изрази и за поддържането и грижите за руската църква в София, подворие на Московската патриаршия.

Л. Попов

За служебно ползване!

ЛЕКЦИЯ

на К. М. Харчев, председател на Съвета по религиозни въпроси при Министерския съвет на СССР, пред дипломатически служители на Министерството на външните работи – 27 март 1986 година

Маркират се въпросите, засегнати от К. М. Харчев в лекцията:

В различните страни отношението църква–държава е различно. Съществуват две системи отношения:

Държава–църква–религия

Партия–религия–църква.

От 1917 до 1925 г. църковните дейци водят въоръжена борба срещу съветската власт.

През 1925 г. патриарх Тихон излиза със заявление, че признава съветската власт.

Периодът 1925 г. до навечерието на войната е време на „наостроженост". Двете страни внимателно се приближават.

При започването на хитлеристката агресия, църквата застава на страната на народа.

На 3 септември 1943 г. Сталин се среща с митрополитите. За 3 дни се избира патриарх. Открити са 2 хиляди църкви. Духовниците са освободени от служба на фронта.

След смъртта на Сталин, през периода 1961–1964 г. са закрити половината църкви от действащите. Създало се е напрежение. Защо се отива на конфликт? Верующите се приспособили към обстановката. Появили се секти, полунелегални организации, тайно действат някои от закритите църкви.

След 1964 г. период на някои „невнимателности". „Каквото станало – станало". Законодателството е добро, но не го спазва държавата, а не го спазват и

вярващите. Отново нарастват сектите. Примерно казано, официално действа 1 имам, а фактически 10.

Последните две години са период, в който много въпроси се решават честно. Започва период на нормализация. Там, където е необходимо, се откриват църкви. Линията е отношенията църква–държава да са спокойни.

До 10% от възрастните са активно вярващи.

В момента има стабилизация – нито рязко увеличение, нито рязък спад.

Водят се от следното:

1. Да не се дава младото поколение на църквата. Не се разрешава организиране на групово религиозно обучение на деца и младежи.

2. Религията действа само в храмовете – не се разрешава мисионерство или благотворителна дейност.

3. Църквата не се допуска до средствата за масова информация. Тя има свои печатни издания и те са нейната трибуна.

Обикновеният верующ обаче има възможност да се моли и да изпълнява обредите си. В Москва действат 53 православни църкви. В цялата страна общо 16 хиляди молитвени сгради за всички изповедания. Не е вярно, че не се строят молитвени домове. Построени са напоследък 4 нови джамии. Строят се и други.

Главният въпрос за всички изповедания е за обучение на кадрите.

Отношенията с Руската православна църква са отлични. През 1988 г. тържествено ще се отпразнува 1000-годишнината ѝ.

Мюсюлманите – имат 4 центъра. Положението е спокойно, но не е съвсем без проблеми. Работят по проблемите. Стремят се да не ги увеличават.

Католиците са 7 милиона. Те са най-добре организираното изповедание. Имат 1034 действащи църкви (при 8000 на православните). На повърхността – проблеми няма, но не би могло да се каже, че са патриотично настроени, особено върхушката. Тя не е като на православните и мюсюлманите.

Протестантите (сектите) – центровете им са на Запад. Това са групови, а не масови изповедания. Шеговито: „Предпочитам православните да се удвоят, но да ги няма сектите“. Провеждат линия да ги регистрират. Необходимо е да се работи със свещенослужителите.

Много важна е международната дейност на изповеданията. Това е важен канал, чийто възможности не се използват напълно. Борба за мир и за запазване на природната среда. Само полза ще има от активизиране.

Маркирал въпросите:

(*Л. Попов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 98–104. Оригинали. Машинопис.

№ 164

Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за посещение в Полша, осъществено между 15 и 21 септември 1986 г.

София, 30 септември 1986 г.

За служебно ползване![141]

На летището [ни] посрещна Адам Лопатка със сътрудници и от българското посолство съветника Церов.

Същият ден се отпътува за Бялисток. Придружава [ни] директорът от ведомството по изповеданията Хенрих Лашчина. За съпругата – старшата специалистка от ведомството Валентина Валкевич и преводач Дариуш Александров.

По пътя беше посетен гр. Хайнувка. В този град е построен нов много голям православен храм, в архитектурно отношение много интересен – съчетание на древна църковна архитектура с модерните тенденции в строителството. От четирите страни на храма са изписани икони от българина художник (реставратор) Божидар Гроздев, който живее в Бялисток. Храмът има отлична акустика – малък хор изпя няколко песни. По изографисването работеше гръцкият художник Димитриос Анденопулос, който над олтара ще рисува композиция Св. Троица. В приземието има втори храм, където през зимата ще се извършват служби.

Свещеникът ми говори, че са водили разговори български художници да изографисат целия храм, но не е било намерено решение на въпроса за превеждането на злотите в България. Гръцкият художник изпълнява малка част срещу заплащане в долари.

Той щял да завърши до няколко дни, но говорили да се завърне през пролетта за допълнителна работа. Смятам, че следва да се проучи въпросът дали има свободни българи художници, които биха изрисували храма, като ангажирането им и заплащането се уреди чрез договор на „Хемус“ и разплащане в рамките на стокообмена. При условията на Полша това би имало и политическо значение.

В този град се урежда фестивал на православни църковни хорове. За фестивала е бил поканен тази година хорът на „Ал. Невски“, но не е взел участие. Диригентът на хора – млад свещеник ми каза, че е пътувал това лято с кола до България. На ферибота Видин–Калафат се срещнал с хора „Септемврийци“ от Михайловград. Диригентът на „Септемврийци“ му казал, че хорът изпълнява и религиозна музика. Следва да се обсъди въпросът при следваща покана да се изпрати макар и малък хор от България на този фестивал.

В жилището на свещеника ни беше устроена вечеря.

[141] Добавено е ръкописно.

Продължихме за гр. Бялисток, където нощувахме. Това е около 250 х[ил]. град, недалеч от границата с Белорусия. Почти всички знаят руски. В този район живеят масата от православните полски граждани. В миналото градът е бил населен с много евреи – оттук са например създателят на езика есперанто д-р Заменхов, еврейският писател класик Шолом Алейхам, родителите на американския композитор Гершуин. В един от новите жилищни райони (от рода на нашия комплекс „Младост“) се строи огромен православен храм в модерен архитектурен стил. Капацитетът на храма е от порядъка на „Ал. Невски“ в София.

Градът е седалище на православен владика – еп. Сава. Много динамична личност, ползващ се с авторитет. Говори безупречно руски. Знае отлично и сръбски език. Подстриган е за монах в Белград, където е бил аспирант и защитил докторска теза. Чувства се много доброто му разположение към Сръбската православна църква. Еп. Сава е доцент и проректор в Държавната теологична академия във Варшава. Той е вторият по положение архиерей на Полската православна църква и по общо мнение ще замести сегашния предстоятел митрополит Василий, когато ще се избира нов ръководител (Полската православна църква има 6 епископи).

Еп. Сава поддържа широки и активни връзки с други православни църкви, в това число и с религиозните дейци във Финландия, САЩ и др. Лоялен е към полското правителство и в кризисния период е бил на здрави позиции.

Епископ Сава даде обяд и след обяда посетихме заедно с него няколко села с православни църкви като едната е на самата граница с Белорусия. В това село има и отлично поддържана няколковековна дървена джамия за малкото татарски семейства, които са останали. Тази джамия почти не е действаща – веднъж в месеца в нея служил имам от Бялисток. Впечатлението е, че се използва за показване на мюсюлмански делегации от чужбина – беше застлана с килими подарени от такива делегации от Либия и др. страни, включително СССР.

Направи впечатление добрата уредба и поддържане на православните църкви в този район. В посетените три села видяхме млади, образовани, спретнати свещеници, които живеят със семействата си в много добре обзаведени домове в близост до черквите.

В Бялисток запитах еп. Сава откъде идват средствата за строеж на нови храмове. Той шеговито отговори: „От Бога“ и посочи небето. Държавата не отпуска средства за строеж на църкви. Официалната версия е, че те се събират от вярващите и това сигурно е така за голямата част. Директорът по изповеданията във воеводството в Бялисток каза, че еп. Сава получава пари от православни църкви в чужбина – спомена например Финландия.

В града имах разговор с воеводата, който вечерта даде официална вечеря.

Уредена беше среща с воеводския актив – около 50 души. Изнесох информация за изповеданията в България и нейната политика в тази област. Засегнах обширно и въпроса за кампанията срещу нашата страна по мюсюлманите. Изслушан бях с голям интерес. След моята беседа (наричана от тях лекция) ми бяха зададени въпроси като: празнуват ли се официално църковни празници

в България, за обвиненията по покушението срещу папата, по промяната на имената на мюсюлманите, броят на вярващите в България.

Окръжният ежедневник на другия ден помести съобщение за пребиваването ми, за срещата с воеводата и с актива, без да посочват конкретно какви въпроси са ми зададени.

На 17 септември отпътувахме за воеводството Сувалки, намиращо се на границата с Литовската ССР. Тук бях приет от първия секретар на Воеводския комитет на ПОРП и отделно от воеводата. Изнесох същата „лекция" пред окръжния актив – над 60 души. Зададоха се въпроси, подобни на тези в Бялисток. Имаше съобщение във вестника.

Първият секретар между другото каза, че населението от двете страни на границата е свързано с роднински връзки и че е постигнато съгласие със СССР да се извършват посещения почти без формалности. Документът е подписан и скоро ще влезе в сила. Както в Бялисток, така и в Сувалки се извършва „гранична търговия" съответно с БССР и с Литовската ССР.

На следващия ден се завърнах във Варшава. Съгласно програмата преминахме през район от бившата „Източна Прусия" (Мазурските езера) и спряхме в едно селце, където живеят съвсем малка група руснаци „старообредци". Техният ръководител (почетен председател Леонид Лимонов) живее в Париж, където е професор по физика – молекулярна акустика. Поддържа близки връзки с Полша по линия на „старообредците" и в научната област. Има жилище и във Варшава. Той беше дошъл в селото по повод на нашето посещение. Доста възрастен човек, но запазен умствено. Изразява добри чувства към България, защото, както каза, тя е една от страните, където „старообредци" намерили прием при преследването им в Русия преди 3 века.

Разгледахме „старообредски" манастир (монахините съгласно каноните им не се показаха) и молитвения дом в селото наричан „моленна". Енорията си наричат „гмин". Тази секта няма свещеници, а избран от вярващите председател чете от богослужебните книги. Той получава известно възнаграждение от държавата. Лоялни са към властта. По време на II световна война са били против германците. Няколко от мъжете са били бойци в Съветската армия и носеха ордени. Уреден ни беше обяд, след което продължихме за Варшава.

На следващия ден бях приет от зам.-министъра на външните работи Ярошек (поместено беше съобщение в централните вестници). Приет бях и от зав. отдел „Обществено-правен" на ПОРП – Гудула (отделът отговаря на нашия „Национална и социална сигурност").

В Полша този отдел наблюдава работата с религията, а не „Идеологическа политика". В двете срещи беше изразено задоволството и благодарност за „разбирането", което нашата партия и страна са показали по време на кризисния период. Др. Ярошек говори, че Полша вече е излязла от международната изолация. Др. Гудула се изказа, че независимо от икономическите трудности – главно с предприятията внесени от Запад с кредити през седемдесетте години, работещи поне частично с вносни суровини и с изплащане на задълженията – вече е постигната вътрешна стабилност. Поради това е предприета и последната стъпка – освобождаване на политически затворници. То е било

съпроводено с голяма предварителна работа. Смятат, че много от пуснатите няма вече да се занимават с опозиционна дейност. Някои от ръководителите вече са обявили, че ще продължат да бъдат активни опозиционери. За същия ден вечерта са били насрочили свое заседание. Др. Гудула каза, че властта внимателно ще ги следи и ако е необходимо, има готовност да пристъпи към остри репресии.

След това се състояха два разговора с др. Лопатка и ръководния състав на ведомството по изповеданията. Изнесох „лекция" пред политическите служители на ведомството, след която също отговорих на въпроси. Питаха какво става с църковните сгради в населените места, където вече няма вярващи, какви са връзките на отделните изповедания с чужбина, ще участва ли Българската православна църква в молитвата в Асизи, организирана от папата за края на месец октомври. Тук имаше и един въпрос, поставен от служителка, в който почувствах недружелюбен тон: Защо нашата държава не дава субсидия на католическите църкви и защо не сме разрешили на „сестрите" (монахини католички) да си построят сграда за живеене? На мой въпрос откъде има тази информация тя отговори, че е от френско списание. Разясних въпроса.

По време на разговорите с др. Лопатка той сподели следното:

1. Неотдавна е бил в Москва. Др. Харчев му е казал, че в края на тази година или в началото на следващата ще се свика съвещание на ръководителите на правителствените ведомства по изповеданията вероятно в Москва. Ще бъдем запознати с програмата по честването на 1000-годишнината от покръстването на Русия и ще се предложат мероприятия за провеждане в другите страни.

Във връзка с тази годишнина държавата е завършила реставрацията на историческия Даниловски манастир. Преди реставрацията този манастир е бил общежитие на деца с недъзи. Сега реставриран държавата го връща на Руската православна църква. Лопатка се изказа, че центърът на руското православие от Загорск щял да се премести в Даниловския манастир, но не можа да обясни какво точно има предвид. Др. Лопатка научил в Москва, че се обсъждал въпросът на следващото заседание на секретарите на ЦК по идеологическите въпроси на партиите от социалистическите страни да присъстват и ръководителите на правителствените ведомства по изповеданията. Решение още не било взето.

Др. Харчев също го информирал, че в Москва се обсъжда всички ръководители на правителствените учреждения по изповеданията да бъдат поканени през лятото на следващата година със съпругите си на общо пътуване по Волга с кораб. Решение още няма.

2. Във вътрешнополитическо отношение в положението на църквите в Полша особено изменение няма. Някои католически църкви са се превърнали в активни центрове на антисоциалистическа дейност. Той каза, че такава църква има във Варшава и посочи и „Св. Бригида" в Гданск.

Врагът използва за своя дейност и църкви в Краков и Нова Хута.

Църковното ръководство казва, че не е съгласно с това, но не прави нищо, за да се спре тази дейност.

3. Готвят се за посещение на папата през юни следващата година. Преди окончателното съгласуване на посещението има да се доуточнят с Ватикана някои неща по програмата – чакат предложение къде иска да отиде. Правени са сондажи за Гданск. Стои въпросът и за евентуална среща с Валенса, когото правителството счита за частно лице. Известно е желанието на папата да посети СССР и Чехословакия. Трябва да се преговаря тези въпроси да не бъдат засягани от него при изказванията му в Полша.

4. Отчита се положителният факт, че се увеличава броят на свещениците, които са за сътрудничество с властта.

5. В учебната програма на средните училища въвеждат за XI клас (предпоследен клас) нов предмет – Религиознание. В него ще се запознават учениците с отделните религии от гледна точка на марксизма-ленинизма. Католическата църква се е изказала много против въвеждането на този предмет.

6. Няма особено развитие по установяване на редовни дипломатически отношения с Ватикана. Полското правителство е изразило готовност. Епископатът в Полша също е взел положително отношение. Очевидно Ватиканът проявява въздържаност – не искат да дават по този начин кредит на сегашното ръководство на ПНР.

7. Предвид на засиления поток на посетители евреи от Израел, САЩ и други западни страни и поради голямата историческа връзка на евреите с Полша, решено е във Варшава да се открие еврейски ресторант „кашер“ (с храна приготвена съгласно изискванията на юдейската религия). Негов стопанин ще бъде фондация „Нисимбаум“, създадена за такива цели с пари от чужбина. Ресторантът ще се помещава в хотел „Амбасадор“ (намира се срещу нашето посолство).

8. Броят на мюсюлманите в Полша е около 2 хиляди. Действащи са 2 джамии. Делегация на мюсюлманите ще участва на конференцията в Баку. Догодина ще изпратят поклонници в Мека.

По време на престоя си във Варшава имах разговор и с др. Душик, директор за изповеданията извън Католическата църква, който ме придружаваше. От него научих следното:

1. Много активни са протестантите „Йеховисти“. Това не е регистрирана секта. По сведения на органите за сигурност те са около 60 хиляди. Др. Душик смята, че вероятно са повече. Представен е бил устав за утвърждаване. Властта иска да ги регистрира, за да не се оформят като нелегална религиозна организация. Ведомството е върнало устава с някои бележки, но досега ръководството на сектата пази мълчание и дейността им продължава.

2. В Полша са се появили три будистки секти в средата на интелигенцията – съответно носители на японския, корейския и тибетския будизъм. Сектите са малки и са регистрирани. Централите им се намират в САЩ.

3. Харасти, помощник на Били Греъм, в момента е в Полша.

Оттам заминава за Будапеща и после за Москва. Не е споменал, че ще идва в София. В Москва Харасти щял да разговаря по посещение на др. Харчев в САЩ през октомври т.г., по време на което щял да има среща с Били Греъм и разговори в неговия център. Др. Харчев щял да се срещне и с други религиозни организации, а целта на посещението е участие в конференция, на която ще отиде и др. Лопатка.

Др. Душик по своя инициатива (каза, че не е по искане на Харасти) ми предаде видеокасетка с филм за посещенията на Били Греъм в Източна Европа.

Др. Душик ме придружи при посещение в Държавната теологична академия. Това е бившият Богословски факултет на Варшавския университет. Тук се обучават 70 теолози протестанти (от 8 деноминации), 32 православни и 15 старокатолици. Римокатолическата църква има свои собствени семинарии и академии.

Обсъдихме идеята българската и Полската православна църква да разменят по един студент в академиите с оглед да научат езика и да допринасят за сътрудничеството между двете църкви. Това би било полезно и по тяхно и по мое мнение.

Имах разговор и с Кажимеж Моравски, член на Държавния съвет, председател на Християнското обществено дружество. Това е едната от трите по-големи граждански организации на вярващи в Полша – другите две са ПАКС и „Каритас". Има и няколко по-малки. Дейността на тези организации се ръководи от властта. Във ведомството на др. Лопатка има дирекция за тези организации с директор Хенрих Лашчина, който беше мой главен придружител по време на целия престой, включително и в провинцията. ПАКС е само за католици недуховници. Тя публикува ежедневник. Нейният председател Комендер е зам.-председател на Държавния съвет. В „Каритас" членуват освен граждански лица и духовници католици. Трите организации имат и стопанска дейност свързана с религията и напълно се самоиздържат.

В Християнското обществено дружество членуват граждани християни от всички общности – католици, протестанти, православни и др. Организацията има общо във Варшава и в провинцията 16 хиляди члена. Духовници не приемат за членове, но сътрудничат с тях. Дружеството има 7 депутата в Сейма.

Християнското обществено дружество има предприятия за свещи, включително и за декоративни от по-голям размер с религиозни изображения, а също и за други предмети. Издателството им публикува доста списания, албуми и книги за вярващите от различните християнски деноминации. Според др. Лашчина по обиколен път половината от доходите отиват в полза на държавата.

Дружеството води широка международна дейност. Имат например подписан протокол за сътрудничество с Руската православна църква. Предстои да издадат книга за 1000-годишнината от покръстването на Русия. Уреждали са среща на християни от третия свят. Решили са да се издава бюлетин за обмен на опит.

Установили са контакти освен с православните в социалистическите държави и с Гърция. В миналото са имали връзки с католиците в Югославия. Планирали са през втората половина на месец октомври да проведат семинар с прогресивни мюсюлмани от Сирия, Либия, Алжир, Ирак, Афганистан и СССР. Предвидена е темата: „Стойности, които обединяват християнството и исляма в борбата за мир и прогрес".

Моравски се изказа за разширяване на контактите с БПЦ. Идущата година ще празнуват 30-годишнината на дружеството и ще канят гости от чужбина. Ориентирали са се да поканят митрополит Панкратий. С оглед на неговата голяма заетост предложих да изпратят поканата до Синода и да оставят тук да се определи представителят на църквата, който ще бъде изпратен.

Най-близки сътрудници на К. Моравски са: Ева Роман Жукович – директорка по международните въпроси и Виктор Лейк – лутерански пастор, зам.-председател на дружеството, който е депутат в Сейма.

К. Моравски даде вечеря в една вила на дружеството в околностите на Варшава.

Завършвайки информацията бих искал да отбележа голямата популярност, с която се ползва нашата страна. Всички хора, които срещнах и във Варшава, и в провинцията, включително обслужващият персонал и намиращите се в обектите, които посетихме, са посещавали България, и то нееднократно.

Посещението в Полша породи някои идеи за нашата работа, по които ще работим в бъдеще.

Люб. Попов

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 166–178. Оригинал. Машинопис.

№ 165

Паметна бележка за среща на българския посланик в СССР Георги Панков с председателя на Съвета по религиозните въпроси К. Харчев

Москва, 1 декември 1986 г.

ПОВЕРИТЕЛНО!
Екз. № 1

На срещата, която се състоя по наше искане на 28 ноември т.г., др. Харчев благодари, че в самото начало на мандата си, като представител на НРБ в СССР др. Панков е изявил желание и намерил време да се срещнат. Подчерта, че за съветските хора, българите (в това число и тези, работещи в посолството в Москва) са най-верните и искрени братя.

Спря се подробно на дейността на Съвета по въпросите на религията при МС на СССР.

Въпросът с религията в СССР е сложен. В момента вярващите наброяват десетки милиони и техният брой непрекъснато расте, и то главно поради грешки допуснати в миналото. Историята няколкократно е доказвала (подобен е случаят с Бисмарк в Германия), че само с административни санкции и мерки успешната борба с религията е обречена на провал. В това отношение голяма роля играе инстинктивната симпатия на хората към по-слабия. Ето защо една гъвкава, умело приспособяваща се политика, каквато е характерна за църквата в различните исторически периоди, следва да стане основа и на държавната политика спрямо религията. Действителността обаче е друга.

Периодът от Октомврийската революция до началото на четиридесетте години се характеризира с масово дистанциране на населението от религията. И това е понятно. За тях църквата, както царят са олицетворение на подтисничество и гнет (по това време в СССР има само шест епископа). Подходящият момент е използван от съветската власт за въвеждането на административни мерки, целящи ограничаване влиянието на църквата сред масите. От този период 1929 г. датира и законодателството, регулиращо отношенията между държавата и църквата. Същото обаче важи и до днес, въпреки настъпилите значителни изменения. През четиридесетте години църквата променя тактиката си. Обявява се в подкрепа на съветската власт, призовава вярващите към защита на отечеството. Нейното влияние сред народа започва бързо да расте. Стига се дотам, че Сталин е принуден да издаде заповед, според която, наред с научните работници и учени, от фронта са изтеглени и духовниците.

Горният пример показва, че в СССР е настъпило време за коренен поврат в отношението на държавата спрямо църквата. Един сложен и труден процес. В Съвета съществуват три мнения по този въпрос:

– първите са за строги, крути санкции на държавата по отношение на църквата до обявяването ѝ извън закона;

– вторите – за пълна свобода и самостоятелност на църквата, по подобие на болшинството западноевропейски страни;

– третите – за провеждането на гъвкава, търпелива политика. В дадени рамки, определени от държавата, църквата да има възможност да провежда своята дейност. Същевременно, на различни етапи и в зависимост от ситуацията, държавата да регулира тази дейност посредством въвеждането на отделни реформи. Крайна цел е приемането на ново, съобразено с днешните условия законодателство. За това обаче е необходимо преди всичко изготвянето на строга концепция, която да залегне в основите на новото законодателство. По отношение на концепцията, както и на въпросите, които да бъдат включени в нея, засега в СССР единно мнение няма.

Следва да се има предвид и друг факт. Религията е реалност, 90% от населението на планетата са вярващи. Към тях спадат и болшинството ръководители на Третия свят, които от отношенията между държавата и църквата в соц. страни до известна степен съдят за цялостната наша политика.

От друга страна, религията може да играе и играе значителна роля в международните отношения, при решаването на такива важни за човечеството въпроси, като: мира и войната, отстраняване опасността от ядрена война,

разоръжаването, за нов икономически порядък, осъждането на ционизма, апартейда, тероризма, насилието и много други. Различните религиозни конференции и форуми (включително тази в Баку през т.г.) доказаха нагледно това. По тази причина болшинство лидери от развитите капиталистически страни парадират със своята причастност към религията.

Горните аргументи са в подкрепа на т.н. трето мнение, което засега преобладава в Съвета. Решаването на тази задача поставя много и сложни въпроси. Преди всичко това са:

– разгръщането на широка, търпелива и целенасочена идеологическа работа с населението;

– да се засили възпитателната работа с вярващите, а не с църквата;

– подобна дейност да се провежда и с партийните кадри;

– да се пречупи съзнанието на партийните работници, за необходимостта от работа с вярващите. Положения, които години наред са били и все още се отричат от Устава на партията;

– стигане до убеждението, че работата с вярващите е трудна, внимателна и дълготрайна дейност, която не следва да се подценява. (С оглед на това не е изключено в съветите да се въведат специални приемни часове за вярващи и други подобни облекчения.

Отчитайки сложността на задачата съветските другари изучават опита на братските социалистически страни в тази област. (Католическата църква в Полша има друг характер, свои особености и не представлява интерес). В тази връзка се придържат към идеята на компетентни лица и учени от СССР и други социалистически страни да бъде възложено разработването на обща концепция по отношение на религията. Разбира се, в тази концепция следва да залегнат следните основни положения:

– забрана на църквата да провежда масова дейност и обучение с подрастващото поколение;

– задължителна регистрация на църквата;

– ограничен достъп на църквата до средствата за масова информация (изключение за вътрешните, специализирани издания).

От своя страна др. Панков благодари за изчерпателната и полезна информация. Предаде списък на мероприятията, които Светия синод на Българската православна църква ще проведе по повод 1000-годишнината от покръстването на Русия. Изказа нашето задоволство от постигнатите резултати на Международната ислямска конференция в Баку и от оказаната от съветска страна помощ на българската делегация.

Др. Харчев благодари за мероприятията, като подчерта, че Българската православна църква е първата и засега единствената, която е изготвила и предала подобен списък.

По отношение на Баку подчерта, че Конференцията е постигнала своята цел. Благодарение на извършената крупна, подготвителна работа българският, а така също – афганистански и кампучийски въпрос не бяха повдигани. А това е безспорен успех.

(От разговора стана ясно, че др. Харчев е бил в течение и лично е съгласувал нашите действия по време на Конференцията, като дата и място на експонирането на изложбата, изказванията на нашите мюфтии, комплектуването на групите, съставите в работните групи и пр., отразени в паметната бележка на посолството от м. октомври т.г.).

Срещата премина в изключително дружеска и откровена обстановка.

ИЗГОТВИЛ:
(*М. Иванов*)

отп. в 3 екз.
рег. № 35

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 192–196. Оригинал. Машинопис.

№ 166

Паметна бележка от първия секретар при българското посолство в Москва Мирослав Иванов за среща на председателя на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР и архиереи с ръководителите на дипломатическите мисии, акредитирани в страната, на тема „Взаимоотношенията между държавата и църквата“

Москва, 18 юни 1987 г.

На 17 юни т.г. за ръководителите на дипломатическите мисии, акредитирани в СССР пресцентърът на МИД организира среща на тема: „Взаимоотношенията между държавата и църквата“. От съветска страна присъстваха: К. Харчев – председател на Съвета по въпросите на религията при МС на СССР, митрополитите Ювиналий и Филарет, архиепископ Кирил, ръководителите на баптистката и юдейска църкви.

В изказването си др. Харчев подчерта, че отношенията между държавата и църквата невинаги са се развивали гладко. След установяването на съветска власт, когато църквата се явява политически противник на държавата, настъпва продължителен период на усилено търсене на нейното място в държавата. Отношенията се нормализират по време на Великата отечествена война, в която църквата играе високо патриотична роля. Сега отношенията между държавата и църквата са доброжелателни и нормални. Те се регулират по законен път, в чийто основа лежи Декрета на Ленин от 1918 г. за отделяне на църквата от държавата и училището. Свободата на съвестта и вероизповеданието се гарантират от чл. 52 на конституцията на СССР.

Понастоящем в СССР има над 20 000 религиозни организации. В последно време са построени или реставрирани над 600 молитвени здания. В 18-те учебни заведения се обучават над 2000 ученика. Издателската дейност

е съсредоточена в издателския отдел на РПЦ, който използва държавна печатна база и хартия. През т.г. ще излязат общо 1 млн. 300 хил. екз[емпляра] богословска литература в повече от 50 названия, в т.ч. библията в 100 000 екз. Въпреки това счита се, че бройката е недостатъчна. Известно количество религиозна литература се получава и от чужбина, под формата на дарения, която също се разпределя в зависимост от потребностите на отделните религиозни организации.

Църквата и нейните служители са пълноправни и независими при решаването на болшинството религиозни въпроси. Ролята на Съвета по въпросите на религията при МС на СССР е да посредничи между нея и държавата при решаването на такива въпроси, които изискват помощта на последната. Основната негова задача обаче е да следи за съблюдаване на законодателството по отношение на вярващите. Практиката показва, че конфликтите възникват главно: или от неправилно тълкуване на законодателството, или от неправилното му изпълнение. Тези функции на Съвета обаче в никакъв случай не съвпадат с измислиците на някои западни средства за масова информация, които манипулирайки с въпроса за правата на човека в психологическата война против СССР и социализма, сравняват Съвета с чилийската хунта, тръбят за свобода на църквата в СССР.

Руската църква провежда активна и енергична международна дейност. Активно участва в почти всички миротворчески организации и форуми. Сама е инициатор на голям брой подобни международни прояви.

По отношение съдбата на църквата и религията др. Харчев сподели, че те ще се съхранят още дълго. Тяхното изживяване е един дълготраен процес, който не бива да се насилва и до голяма степен ще зависи от развитието на социалистическото общество. Религията е реалност и вярващите са пълноправни членове на това общество.

Накрая др. Харчев подчерта, че някои кръгове на Запад разпространяват неверни данни за религията и църквата в СССР, за положението на вярващите. С оглед тяхното уточняване, той апелира за по-голяма активност от страна на присъстващите.

Митрополит Ювиналий се спря на програмата за честването на 1000-годишнината от покръстването на Русия, честване, в което, според него, всеки православен християнин ще почувства, че принадлежи към църква с хилядогодишна история. Благодарение на братските контакти на РПЦ редица църкви в други страни считат честването като свой празник. Подготвя се приемането на нов църковен устав и канонизиране в светии. Накрая митрополитът подчерта, че църквата приветства процеса на преустройство и гласност в съветското общество. Процес, в който десетките милиони вярващи в СССР са негови активни участници.

Въпроси и отговори

В. – Защо на срещата не присъстват представители на исляма?

О. – Целта на срещата е не да се представят всички религии в СССР, а само тези, които са в Москва. Още повече че неотдавна дипкорпусът бе на посещение в Уфа и Казан и имаше възможността да се срещне с мюсюлмански деятели.

В. – Какво е положението на католическата църква [в] Литва и защо на папата му е било отказано да присъства празненствата по случай 600-годишнината от покръстването?

О. – Положението на католическата църква в Литва е нормално. Крупни конфликти няма. Папата не се е обръщал с молба да присъства на честването.

В. – Каква е структурата на вярващите в СССР?

О. – Точното съотношение е невъзможно да се определи. Причините са в законодателния порядък. По косвени показатели може да се каже, че съотношението между млади и стари е приблизително 1:1. Не следва да се забравя, че както младите, така и болшинство от възрастните са се родили при съветската власт. Влечението на младежта към църквата не може да се оприличи като „бум", а се обяснява по-скоро с нейния стремеж към историята въобще. До известна степен се забелязва увеличаване броя на интелигенцията сред вярващите. Важното е да се разграничават двете понятия: религиозност (по споменати вече причини същите не се водят на отчет) и църковност (посещаемост на църквите). Практиката показва, че вярващите са по-активни през втората половина на живота си, когато духовната религия се заменя с практическа, когато религиозните убеждения се превръщат в религиозна практика. Тази възрастова граница варира и е различна за отделни периоди.

В. – Защо студентите във ВУЗ изучават атеизъм, след като свободата на вероизповеданието е узаконена?

О. – Тезата, че атеизмът е голо отрицание на религията е вулгарна. Атеизмът не е антирелигиозна пропаганда или учение и преподаването му не противоречи на конституцията.

В. – Вярно ли е, че в СССР цената на корана е 50 рубли?

О. – Цената му е 5 рубли. След като обаче на черния пазар се продава по 50, то това означава, че количеството му е недостатъчно. Трябва да помислим по този въпрос.

В. – Какви изменения се предвиждат в законодателните актове, регулиращи отношенията на църквата и държавата?

О. – Един сложен въпрос, като се има предвид, че в страната съществуват 49 религии, направления и пр. Болшинството религиозни дейци обаче апелират за запазване на съществуващото законодателство при положение то да се съблюдава.

В. – Някои камерунски студенти в СССР са били предупредени в института да престанат да се занимават с религиозна дейност. Уместно ли е същите да изучават атеизма?

О. – Това е незаконно положение. Ще поставя въпроса пред Министерството на висшето образование. Въпросът за изучаване на атеизма от чуждестранните студенти, обучаващи се в СССР, също ще бъде разгледан.

В. – Вярно ли е, че мюсюлманите в СССР наброяват 50 млн. души? Колко вярващи от СССР посещават Мека? Защо единствената джамия в Москва се намира в такова състояние?

О. – Броят на населението в южните републики е по-малко от 50 млн., при това не всички са мюсюлмани. Преди време покойният Бабаханов беше казал, че броят на мюсюлманите в СССР е около 25 млн. Какво да се прави, законодателството забранява религиозната статистика. Ежегодно в Мека изпращаме 25 вярващи. Тази бройка е недостатъчна, но има и известни трудности. СССР няма установени дипломатически отношения с тази страна, съществуват и някои финансови въпроси и пр. Съгласен съм, че московската джамия е в ужасно състояние. Но те са самостоятелни и на самоиздръжка. Въпреки това готови сме да им помогнем и ще го направим.

В. – Колко църкви има в СССР и къде се продава религиозна литература?

О. – В СССР има над 7000 православни църкви и молитвени домове. Много от тях се ремонтират. Само през последно време 600 религиозни сгради бяха реконструирани изключително за сметка на църквата. В момента държавата също реставрира над 400 църковни обекта, 18 от които се намират в Москва. Религиозната литература се поръчва от религиозните центрове и постъпва там. Продава се в общините и църквите.

В. – Какво е положението на евреите в СССР?

О. – Всичко, каквото беше казано за другите религии, важи и за юдейската църква.

В. – Съобщете накратко програмата за честването.

О. – Тържествата ще започнат на 5 юни 1988 г. в Москва. От 6 до 10 в Загорск ще се състои тържествено заседание. На 10 юни в Даниловския манастир в Москва ще се проведе юбилеен акт. На 13 юни са предвидени посещения и прием от името на патриарха.

*
* *

От името на присъстващите сенегалският посланик благодари за срещата и за възможността да бъдат обсъдени такива въпроси, чието разглеждане само преди 5 месеца би било немислимо. Подчерта, че тази среща е още едно доказателство за дълбоките преобразования, които се извършват сега в съветското общество.

Изготвил:

(*М. Иванов*)

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 7, л. 214–219. Оригинал. Машинопис.

№ 167

Информация на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за вероизповеданията в страната с предложения за конкретни мерки и политики в бъдещата работа с тях

София, 2 ноември 1987 г.

За служебно ползване!

БЪЛГАРСКА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

Българската православна църква има в страната 11 епархии и 3 зад граница, чиито митрополити образуват пълния състав на Светия синод под председателството на патриарха, който е и Софийски митрополит. Заседанията на пълния състав се провеждат в сесии – юни и ноември. Светият Синод избира и намален състав, който взима решения по текущите въпроси. Върховният църковен съвет при Светия синод ръководи стопанската и финансовата дейност на църквата.

Ето какво е положението на митрополитите и епископите по възрастова граница:

	митрополити	епископи
до 50 г.	2	3
до 60 г.	3	1
до 70 г.	2	3
над 70 г.	6	3

В страната има 1556 свещеници. Техният брой показва следното развитие:

1940 г.	1960 г.	1980 г.	1987 г.
3000	1918	1740	1556

(от тях 500 са пенсионери – т.н. „празнични свещеници)

В 6 от действащите 74 манастира няма монаси и монахини. Общо по манастирите има 73 монаси и 148 монахини.

Забелязва се тенденция към намаляване на монасите, което създава проблеми по опазването и стопанисването на манастирите. Целесъобразно е в бъдеще по места, да се подхожда с внимание към тези, които желаят да станат монаси.

Църковните обреди – кръщавки, венчавки и опела отбелязват следното цифрово изражение:

	1980 г.	1983 г.	1986 г.
кръщавки	58 981	55 678	54 688
венчавки	2788	2700	2748
опела	40 546	39 396	36 806
	102 546	97 774	94 242

Българската православна църква се издържа от собствени средства и от субсидии от държавата. Собствените се набират от приходи от църковни имоти, такси за обреди, от продажба на предмети за култова употреба като свещи и др., дарения.

Намалява производството на кръстчета и медальони:

1981 г.	1986 г.
345 498 бр.	197 020 бр.

С нарастване на материалното благосъстояние на вярващите, силно увеличеният поток от туристи в храмове и манастири, а и поради енергийните затруднения се забелязва по-голямо потребление на свещи. Това доведе и до намаление на свещите по складовете, тъй като потреблението е по-голямо от производството. От Синода закупуват свещи също Арменската църква, Католическата църква и техните поделения, както и задграничните епархии на Българската православна църква.

Продажбата на свещи е както следва:

1981 г.	1984 г.	1986 г.
237 т	286 т	323 т

Финансовата дейност на манастири, църкви, ЦЗС се контролира по митрополии и от Св. синод. При сигнали за констатирани финансови нарушения се извършват финансови ревизии чрез органите за държавен и финансов контрол.

В работата си с Българската православна църква Комитетът е настоявал да се съблюдават стриктно нормативните разпоредби и финансовата дисциплина.

ХРАМОВЕ И МАНАСТИРИ

Българската православна църква формално води съществуването на около 2600 енории. В страната църквата има 3760 молитвени сгради, от които 3339 църкви и параклиси и 131 манастири. Един значителен брой от тях са обявени за паметници на културата. Онези, които са от национално значение са под грижите на Института за паметниците на културата, а останалите – на съответните митрополии и на Св. синод. Някои от тях се реставрират и ремонтират от строителната организация на БПЦ „СИНСТРО“, а други от наети временни работници.

Много от храмовете в страната са занемарени. Не се проявяват грижи за тяхното стопанисване и опазване. Голяма част от църквите в Русенска и Великотърновска епархии пострадаха от земетресението.

Повече от половината от манастирите в страната са изоставени и занемарени и са обект на кражби, а на места имотите им пустеят.

Опазването на паметниците на културата е регламентирано в Закона за паметниците на културата и музеите, постановление № 40 на МС от 16 юли 1980 г. и Указание за събиране и съхранение на движимите паметници на културата от култовите сгради. Последният документ е съвместно указание

от Комитета за култура и Комитета по въпросите на БПЦ и на РК, който се отнася за повече от 150 000 икони, църковна утвар и старопечатни книги.

За опазване на това огромно национално богатство Комитетът полага грижи и заедно с ОНС са постигнати резултати, но в много райони има изоставане.

Оказва се, че църковните служители не проявяват достатъчно грижи за своята собственост и особено към паметниците на културата, за което се налага местните народни съвети да поемат задължение за тяхното опазване (на основата на чл. 20 ал. III от Закона за паметниците на културата и музеите).

Комитетът по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове работи и за опазване, документиране и реставрация на Зографския манастир в Света гора – Атон, Гърция.

Всички мероприятия се провеждат на основата на дългосрочна програма, утвърдена от председателя на Комитета за култура и министъра на външните работи.

С цел да се пропагандира българското национално богатство на Света гора беше организираната фотоизложба първо в министерството на външните работи, а след това в Троянския манастир. Предстои нейното закрито, само за специалисти експониране в Археологическия институт и музей в София.

Манастирите в страната		
1. Софийска епархия	57	
2. Врачанска епархия	6	
3. Видинска епархия	6	
4. Ловешка епархия	8	
5. Неврокопска епархия	5	
6. Пловдивска епархия	14	
7. Старозагорска епархия	6	
8. Варненска епархия	1	
9. Доростолскочервенска епархия	2	
10. Великотърновска епархия	18	
11. Сливенска епархия	5	
12. Ставропигиални	3	Рилски, Бачковски и Троянски
Общо	131	(от тях действащи 74)

В съответствие с реорганизацията на учебните заведения в страната, след щателно проучване опита на СССР, бяха преустроени учебните заведения на Българската православна църква (Софийската духовна семинария – гара Черепиш и Духовната академия – София). Семинарията и Академията бяха поставени под единно ръководство. Въведен беше тригодишен курс на обучение в семинарията като учениците постъпват след завършване на средно образование и отбиване на военната си служба. Досегашните форми на обучение петгодишният курс (след 8 клас) и двугодишният (за по-възрастния без

завършено средно образование) са закрити. Приетите ученици до учебната 1986/87 г. ще завършат по старата система окончателно през следващите четири години. По новата система тази година в семинарията бяха приети след приемен конкурсен изпит 35 души. От тях 4 души не се явиха на занятия и впоследствие напуснаха още 4, така че засега броят на учениците в началния клас е 27. Обстоятелството, че се явиха случаи на отказ не е полезно, защото в бъдеще студенти в Духовната академия ще бъдат приемани само от Семинарията. При малък брой ученици, от които през трите години ще отпаднат още, Синодът може да постави въпрос за възвръщане към приемането в Академията на завършили общо или друго специално средно образование. Това трябва да се избегне.

Взеха се мерки за подобряването на учебните програми и планове в семинарията. Въведоха се за изучаване: разширен курс по история на България, обществознание, естетика и Конституцията на НРБ, заедно със Закона за изповеданията и другите нормативни актове по религиозната практика, както и законодателната материя по опазването на паметниците на културата. Засилва се работата по патриотичното възпитание и обществено-политическата подготовка. Редовно се гледат основните предавания на телевизията, изнасят се доклади и информации по международни и вътрешни събития, тържествено се честват държавните празници, уреждат се екскурзии до исторически места и промишлени предприятия и др.

Предприети бяха мерки и за подобряване на битовите условия на семинаристите.

В момента в семинарията учат всичко 84 ученици.

Положителни промени бяха направени и в Духовната академия. Закрит беше въведителният курс, в който се подготвяха студенти, завършили светските средни учебни заведения. По същество там останаха четири курса.

Подобрява се работата за патриотичното възпитание и обществено-политическата подготовка на студентите.

В академията в момента учат 173 студенти в редовния курс и 52 задочници, т.е. работещи свещеници.

Подобри се издателската дейност на Българската православна църква. Расте броят на изданията с исторически характер за сметка на чисто богословските заглавия.

*

* *

Българската православна църква участва активно в дейността на международни църковни организации като Световния съвет на църквите, Християнската миротворна конференция, Конференция на европейските църкви и др.

Тя е редовен член на Световния съвет на църквите от 1962 г. Представител на БПЦ (проф. Събев) вече втори мандат е зам. генерален секретар и е избран за трети мандат. Двама представители на БПЦ са членове на ЦК на Световния съвет на църквите.

БПЦ е съучредител на Християнската миротворна конференция – Прага и активно работи в провежданите от нея мероприятия. В нейните централни органи участват български духовници и богослови.

Представител на БПЦ също така участва в ръководен орган на Конференцията на европейските църкви.

Представителите на БПЦ, заедно с представителите на Руската православна църква оказват положително влияние в дейността на тези международни църковни организации и допринасят те не само да не бъдат антисоциалистически, а напротив – да работят за международно разбирателство и за запазване на мира в света. В повечето случаи на техните форуми се приемат документи в подкрепа на прогресивни каузи по текущите въпроси – мир, разоръжаване, расизъм, апартейд и др.

БПЦ е организатор и на мероприятия по линия на Международните църковни организации в нашата столица. Като домакин тя също добре представя БПЦ и нашата страна и допринася да се популяризира Кирило-Методиевото дело в чужбина и въобще да се отстояват наши позиции в областта на историята.

Международната дейност на БПЦ в голяма степен допринася да се разсейват клеветите на нашите противници по свободата на религията в НР България. Тази дейност е особено полезна в настоящия момент, когато въпросите по „правата на човека“ бяха изведени на преден план, антисоциалистическите сили разгръщат кампания във връзка с възродителния процес. В това отношение ръководните дейци на Българската православна църква дават съществен принос.

БПЦ има в чужбина 21 църковни общини (8 в САЩ, 2 в Канада, 2 в Австралия, 6 в Западна Европа (Лондон, Париж, Стокхолм, Мюнхен, Виена и Брюксел), освен това в Будапеща, в Букурещ и в Истанбул), а също и свое представителство в Москва. Църковните общини вършат полезна работа сред българите живеещи в тези страни. Общините в Западна Европа бяха образувани в последните години в изпълнение решението на ПБ на ЦК на БКП за подобряване на работата с българската колония в капиталистическите държави. Останалите съществуват отпреди. Тези общини се ръководят от трима митрополити със седалище в Ню Йорк, Акрон (САЩ) и Будапеща (за Западна Европа).

Като цяло БПЦ и нейното духовенство е не само лоялно на социалистическата държава, но призовава вярващите да работят активно за прогреса на отечеството, съдейства да се провежда външната и вътрешната политика на страната.

Трябва да се изтъкне, че в резултат на правилната партийна политика към БПЦ още от 1944 г. насам, отношенията църква–държава не само са добре сложени, но България е единствената социалистическа страна, в която няма открити дисидентски прояви от страна на църковни дейци от главната религия в страната. Това безспорно е едно голямо завоевание.

Не следва обаче да се вижда всичко в розова светлина и да се смята, че въпросите са решени веднъж завинаги. Сложното време, в което живеем, натискът на нашите противници отвън и особено спекулирането от тях с т.нар. „права на човека“ и дори с обновителните процеси, които протичат в социалистическите държави, пораждат единични прояви на отделни места, с които, ако не се справяме своевременно, биха могли да ни изправят пред политически затруднения. В това отношение бдителност следва да се проявява навсякъде и от всички – партийни, държавни органи в цялата страна и не на последно място и от Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове.

В една такава информация не би трябвало да се отмине въпросът за недостатъчната работа на местните органи с духовниците. Наблюденията показват, че поради това, че положението в нашата страна е спокойно, този въпрос е доста далече от вниманието на партийните органи по места. Обстановката обаче стана толкова сложна, че това вече е недопустимо. Би следвало партийните и държавните органи да отделят необходимото внимание за работата с духовенството. Досегашната практика се свежда до това как да се забранят някои неща, като се търсят по-леките, административните средства. Времето изисква да се усъвършенства политическият подход и намира политическо решение на въпросите. Вярно е, че бележката, която се прави е обща, но тя е вярна, има принципно значение, поради което този въпрос не бива да бъде пропуснат.

Предложения:

1. Веднага след изборите за местни административни органи да бъде решен въпросът за пълномощниците на Комитета, за да се създаде необходимата организационна структура за работата на Комитета с провинцията.

2. Да се построи сграда за Семинарията и Духовната академия в близост до София**,** за да се създадат оптимални условия за правилно обучение и възпитание на бъдещите духовници.

3. Да продължи работата за усъвършенстване на дейността на двете учебни заведения на Синода.

4. Да се предложи на областните и общински органи да осъществяват още по-близко сътрудничество с митрополиите по запазване на манастирите и стопанисване на техните имоти.

5. Да продължи грижата за запазване на иконното богатство и на другите движими културно-исторически паметници от религиозен характер. При необходимост да се предложи на Министерството на културата, науката и просветата да се излезе с нов съвместен документ.

6. Комитетът да продължи да оказва активна помощ на БПЦ при провеждане на международната дейност, за да стане тя още по-ефективна.

7. Да се направи по линия на Синода преглед на дейността на духовниците, работещи в чужбина, и да се предприемат мерки за нейното по-нататъшно подобряване.

Да се обсъди до края на годината въпросът за назначаването на титуляр – глава на Нюйоркска епархия, и излезе със становище.

МЮСЮЛМАНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

Във връзка с възродителния процес беше приет нов Устав на изповеданието, в съответствие с новите условия. Създадена беше нова организация на ръководните органи – Висш духовен съвет, включващ главния и всички районни мюфтии, със свой намален състав от трима души и Контролно-дисциплинарна комисия. Извършена бе и известна реорганизация на имамските райони по мюфтийства, за да се приближат те максимално до административното деление на страната. Новият Устав и организация изравниха в правата и задълженията им всички мюфтийства в т.ч. и Смолянското, дадоха им по-голяма самостоятелност да решават своите местни проблеми. Децентрализирано бе субсидирането на мюсюлманското изповедание, като вече всяко мюфтийство получава направо средствата, от които се нуждае, изготвя бюджет, който се утвърждава след преглед от Контролната комисия от Висшия духовен съвет.

Проведени бяха избори и подменени по целесъобразност съставите на основните низови органи на изповеданието – Българските мюсюлмански настоятелства (в 95% от районите).

Направен бе основен преглед на кадровия състав. Избрани бяха нови мюфтии в Кърджали и Пловдив. Подменени бяха някои районни имами, а в някои вакантни до момента райони бяха назначени нови духовници. Проведен беше шестмесечен курс в София за подготовка на имами, който беше успешно завършен от 27 души.

За по-добрата обща политическа и културна подготовка на имамите положителна роля играят и провежданите вече трета година ежемесечни съвещания с тях по окръзи.

През този период бяха решени и някои социални въпроси на мюсюлманското духовенство – увеличението на заплатите, премии, жилища и др., което спомогна за по-доброто взаимодействие с него в решаването на задачите, свързани с възродителния процес.

През разглеждания период последователно се провеждаше линията да не се отчуждават и събарят мюсюлмански молитвени домове – джамии, месджиди, а така също и други недвижими имоти на изповеданието. Дори бяха положени грижи за ремонтирането и освежаването на някои джамии по маршрутите, определени за посещения от чужденци. Продължава реставрацията на джамията в Пловдив.

Общото състояние на молитвените домове с малки изключения може да се оцени като добро. Техният брой е достатъчен, за да се удовлетворяват нуждите на вярващите.

По отношение на мюсюлманските обреди – от мюфтийствата се провеждаше практиката те да се провеждат само от имамите, и то вътре в джамиите, да не се допуска дейност на самозвани ходжи. Определена положителна

роля изигра практиката за изнасяне на проповеди чрез предварително подготвени текстове „листовки“ от някои мюфтии и имами в Кърджалийския, Разградския и Пловдивския район, но определена система в това отношение не бе установена, главно поради субективни причини и преди всичко липса на необходимата богослужебна литература на български език и предимно слабата грамотност на низовите мюсюлмански кадри.

Сериозна бе помощта оказана от мюсюлманското духовенство за отстояване на нашите позиции по възродителния процес. В редица декларации, писма, срещи и разговори с чужди посетители, дипломати и журналисти, а също и при излизане зад граница те проявяват лоялност към нашата политика и според своите възможности дават принос за утвърждаване на възродителния процес.

Какво е в момента състоянието на мюсюлманското изповедание и как то функционира?

От съществуващите в цялата страна 521 имамски района, вакантни са 71, почти половината от които са в Смолянски и Търговищки окръзи. Ако за другите райони с по няколко вакантни места положението е нормално, то за тези два не може да се каже същото. При това, нещата стоят на това положение повече от 3–4 години. От действащите имами около 80% са на възраст над 60 г., а около 10% са в рамките на 80-те. Без образование или с основно образование са болшинството имами, а около 50% слабо разбират и не могат да говорят добре български език.

Недобро е положението и при мюфтиите. Половината от тях са в напреднала възраст и не съвсем работоспособни, а качествата на мюфтиите в Айтос и Шумен не отговарят на днешните изисквания.

Общо състоянието на джамиите в страната, както бе посочено и по-горе, е добро. От съществуващите 861 джамии, действащи са 721, а 140 – недействащи, поради това, че се явяват като втори в едно населено място или че в близост има действаща джамия, или пък по други съображения. Във всички случаи, с малки изключения, действащите молитвени домове удовлетворяват нуждите на вярващите. Недобро е състоянието на някои джамии в централни или възлови селища в страната, като тези в София – вътре, Пловдив, Разград, Шумен, Търговище, Смолян и др.

Мюсюлманските религиозни обреди се провеждат от редовно назначените имами в джамиите – така, както е записано и в устава на изповеданието. Но има и случаи на неспазване на тези изисквания. Това е въпрос, по който непрекъснато се говори на имамите. За някакво особено активизиране на обредната дейност в последните години не може да се говори, но на едно постоянно ниво се задържат мевлидите, погребенията, венчавките и др. По-сериозна упоритост се проявява при спазването на Рамазана и коленето на курбани. В по-голямата си част духовенството проявява пасивност при увеличаване броя на един или друг обред (по обясними причини) или в най-добрия случай се дистанцира от инициаторите.

Постановката в новия Устав, че молитвите се четат на арабски език в джамиите, а проповедите – на български, засега практически не се реали-

зира като цяло. Причините за това са, че липсва подходяща богослужебна литература – издаването на която се бави от Главното мюфтийство, а така също и от слабата езикова и общокултурна подготовка на болшинството от имамите. Известни мерки бяха взети за снабдяването на действащите джамии с нови корани на арабски език – съветско издание, но техният брой засега не е достатъчен.

Имотното състояние на мюсюлманското изповедание е следното: недвижими покрити имоти (без джамии) на обща стойност около 2 милиона лева, земи – около 1500 дка, наличност в БНБ (средства на мюсюлманските настоятелства) – около 1,5 млн. лева, „Фонд духовенство и имоти“ – около 320 хил. лева, годишна държавна субсидия 1,250 хил. лева.

Мюфтийствата в София, Шумен, Пловдив и Толбухин са настанени в отделни сгради при сравнително добри условия, останалите четири се помещават в неугледни пристройки към джамиите.

Международната дейност, която се осъществява по линия на мюсюлманското изповедание, засега дава положителни резултати.

За момента тя има особена важност за отстояване на нашите външнополитически интереси. В противовес на тази важност продължават да съществуват сериозни недостатъци: липса на кадри в Главното мюфтийство, които да вършат тази дейност, използване на малък брой духовници за срещи и контакти с чужденци, слаба политическа и обща грамотност на мюфтиите и имамите, които се включват в международната дейност; липса на достатъчно материални средства за провеждане на такава дейност и не на последно място на база в столицата и страната, която нагледно да убеждава, че мюсюлманското изповедание наистина е изравнено с другите изповедания у нас.

Положителни стъпки за излизане от това положение са изпратените за обучение кадри в СССР – шест души, и в Сирия – един, но този брой кадри в близка, а и в по-далечна перспектива е недостатъчен. Отстояването на нашата национална политика чрез духовенството днес, а и утре, не може да се осъществява от нелоялни, аполитични и полуграмотни кадри. Формулата „непречеща“ институция или „непречещ“ духовник вече не е пригодна в условията на утвърждаване на възродителния процес.

Предложения:

1. Да се направи нов и задълбочен преглед на кадрите на изповеданието – включително и районните мюфтии и неподходящите да бъдат сменени.

Да се подменят постепенно всички имами, които не знаят добре български език.

2. При смяна на районните мюфтии да се провеждат избори, както постановява устава, а назначенията при един кандидат да се правят по изключение и само при необходимост.

3. Да се попълни щата на Главното мюфтийство, така както е утвърден, за да може то да поеме и изпълнява всички свои задачи.

4. Да се подобрят или променят условията, в които функционират някои районни мюфтийства, за да имат те по-представителен вид.

5. На Главното мюфтийство да се осигури една по-голяма база, която да се използва, както от администрацията, така и за курсове за подготовка на кадри и ограничена издателска дейност – освен календарчетата да се издава периодичен бюлетин. За тази цел да бъде построена специална нова сграда в подходящ район – примерно кв. „Младост".

6. Да продължи обучението на кадри в курса, а така също и изпращането на младежи за обучение зад граница – СССР, и за квалификация в приятелски арабски страни. Да се уреди един курс през 1988 г.

7. Да не се строят нови джамии, но да се поддържат в приличен вид съществуващите. Особено внимание да се отдели на джамиите в големите градове и селища, които са обект на посещение от чужденци. Необходимо е незабавно да започне реставрация на джамиите в София и Шумен.

8. За богослужебни нужди да се отпечатат два сборника с молитви и проповеди в достатъчен тираж, които да станат основни помагала на имамите.

9. Да се следва линията за провеждане на обредната дейност само в джамиите.

10. Да се активизират още повече международните връзки и контакти на изповеданието, като у нас се канят повече чужди мюсюлмански духовници, а същевременно и наши делегации да излизат зад граница за участие в международни форуми и прояви, в т.ч. периодично да се изпращат групи на поклонение в Саудитска Арабия.

11. Да се назначат имами във всички райони, където е имало до кулминацията на възродителния процес през 1984–1985 година, а след това мястото е овакантено.

КАТОЛИЧЕСКА ЦЪРКВА

Католическата църква в България няма статут на юридическа личност. Такъв тя не е имала и преди 09.09.1944 г. Сега църквата и нейните поделения и духовници не се и регистрират.

Католическата църква у нас е част от Вселенската католическа църква. Тя влиза в нейната структура и канонически се ръководи от Ватикана.

Според обредите си тя се дели на две: от източен и от западен обред.

В Римокатолическата църква (западен обред) до 1960 г. богослуженията са извършвани на латински език, а оттогава – на български.

В Униатската католическа църква (източен обред) богослуженията са на черковнославянски език. Тя има владика (апостолически екзарх) със седалище София.

Католическата църква от западен обряд има две епархии:

1. Никополска със седалище гр. Русе. Тя обхваща Северна България.

2. Софийско-Пловдивска със седалище гр. Пловдив. Тя обхваща Южна България.

В Никополската католическа епархия има 18 църкви. Две от тях – във Варна и в с. Бърдарски геран, не функционират. В това село не действа изоставената от изселилите се през 1944 г. немци църква, но римокатолическата църква на българите католици е действаща.

В църквите във Велико Търново и с. Брегаре много рядко се извършват религиозни служби от приходящи свещеници.

В Софийско-Пловдивската епархия всички 17 църкви са действащи, много от които се обслужват от прихождащи свещеници.

Броят на църквите, свещенослужителите, владиците, монахините и вярващите на Католическата църква от двата обреда е следният:

епархия	църкви	свещеници	владици	монахини	монаси	вярващи
Никополска	18	10	1	15	–	около 40 000
Софийско-Пловдивска	17	9	–	12	3	около 10 000
Общо от западен обряд	35	19	1	27	3	около 50 000
Униати	24	10	1	38	–	около 10 000
Всичко	59	29	2	65	3	около 60 000

Цифрата 10 000 за вярващите униати е обобщена. Техният брой в действителност е по-малък.

Софийско-Пловдивската епархия се управлява временно от свещеник Петър Изамски, тъй като владиката е починал и още не е назначен нов.

Контактите между Ватикана и България се оживиха след срещата между др. Т. Живков и папа Павел VI в Рим през 1975 година.

Ватиканът разреши част от архивите му да се използват от наши учени.

Поставена бе българска мемориална плоча на гроба на Константин Кирил Философ в базиликата „Сан Клементе“ в Рим.

Създаде се традиция всяка година по случай 24 май наша делегация от културни и духовни дейци да извършва поклонение пред гроба на Константин Кирил Философ в Рим с участие на представители на Ватикана. Така се допринася за утвърждаване на българската теза за делото на Кирил и Методий.

Ватиканът поставя редица искания по дейността на Католическата църква в България. По-важни от тях са:

1. Да се признае Католическата църква за юридическа личност.

2. Да се разреши на католическите духовници да работят с деца и [да] извършват обреда конфирмация на малолетни под 16 годишна възраст.

3. Да се открие семинария за подготовка на млади свещеници.

По тези искания отстъпки не са направени. Не е целесъобразно да се направят отстъпки по тях и занапред.

В последно време Комитетът съдейства за решаване на някои въпроси, свързани с дейността на Католическата църква у нас:

1. Дадено е съгласие за назначаване на епископ в Пловдив, като са одобрени две кандидатури, представени от пратениците на Ватикана.

2. Разрешено бе на Католическата църква от западен обред да отпечата в Рим 120 броя богослужебни книги.

3. Разреши се на Униатската католическа църква да внесе от Ватикана 200 броя требници и на 2000 молитвеника на римокатолиците (искаха 5–10 хиляди).

4. Разрешено бе подготовката на известен брой млади католически свещеници да се извършва от епископите в самите църкви и периодически някои да се изпращат на обучение в Рим.

5. Ще се увеличи тиража на католическите джобни календарчета на униатите от 800 на 1000 броя.

Важен форум за прогресивна обществена изява и миротворна дейност на католическите духовници е Берлинската конференция на европейските католици със седалище гр. Берлин, ГДР. Под претекст, че това е политическа организация, Ватиканът бойкотира дейността ѝ и забранява на католическите духовници да участват в нея. Засега с тази организация е свързан само католическият свещеник Купен Михайлов от Бургас и няколко граждански лица католици. Пред Комитета стои задачата да се увеличи съставът на българските католици – участници в нея. За целта водим разговори с Никополския епископ Самуил Джундрин да вземе участие в работата ѝ през м. ноември т.г. Това за нас е стъпка, която би могла да подтикне към участие и католически духовници с по-висок ранг от други социалистически страни.

Основен проблем, който поражда най-големи трудности в работата с Католическата църква у нас е кадровият. През 1975 г. в Католическата църква от двата обреда освен владиците са работили общо 59 свещенослужители. Сега техният брой е 29. Наличните кадри са в напреднала възраст и недостатъчни по брой. Налага се един свещеник да обслужва по няколко църкви в различни населени места. Това не винаги е възможно. Желаещите да станат свещеници са много малко и често са неподходящи. Има случаи постъпили за обучение след кратко време да се откажат. Без да се създават условия за активизиране на тази религия, би следвало да се оказва съдействие да се поддържа броят на духовниците на сегашното равнище, за да се избегнат нападки срещу нашата страна по международни форуми или при двустранни срещи т.е. да не се открива по този въпрос фронт, което в сегашния момент би било особено вредно поради въпроса с мюсюлманите.

Контактите с Ватикана следва да продължат, като се правят отстъпки само по второстепенни въпроси, както досега. Комитетът следва да съдейства за решаване на кадровия проблем, като се продължи възприетата практика за обучение на млади свещеници при епископите по места и периодично

се изпращат някои от тях на обучение в Рим, а не да се открие семинария в България.

Комитетът следва да потърси съдействие от органите по места, за да се намерят подходящи кандидати за католически свещеници, лоялни на социалистическата държава.

Предложения:

1. Да се продължи досегашната линия на отказване да се признае Католическата църква за юридическа личност.

2. Да не се дава съгласие за откриване на семинария, но да се оказва съдействие за намиране на подходящи кандидати за свещеници и тяхната подготовка при епископите и чрез изпращане на някои от тях и в чужбина с оглед да се поддържа сегашното равнище.

Комитетът да даде съответни указания чрез пълномощниците, но указания да се дадат и по партиен път.

3. Да се продължава сегашната линия по възможността за работата на католическите духовници с децата – подготовка за обреда „конфирмация“ и неговото извършване да се допуска след 16 годишна възраст.

4. Да продължават контактите с Ватикана, като инициативата се оставя и занапред на тях.

5. Да се правят отстъпки по повдигани от тях други с по-малко значение въпроси след съответно съгласуване.

6. Католическите духовници да се включват и занапред в делегациите, посещаващи Рим за 24 май.

7. Да продължат усилията за включване на епископ Джундрин, а и на други духовници в дейност по линия на Конференцията на европейските католици.

ПРОТЕСТАНТСКИ ЦЪРКВИ

В Народна република България съществуват следните евангелски или протестантски църкви:

Петдесятна църква – около 5 хиляди души

Конгрешанска или Евангелска съборна църква – около 2500 души

Адвентистка църква – около 4000 души

Методистка църква – около 700 души

Баптистка църква – около 700 души

Освен тях съществува и обществото „Бяло братство“ (Дъновисти) – около 500 души в София и малки групи в Бургас, Айтос и с. Тополница.

Общият брой на членовете и вярващите на протестантските църкви е около 20 хиляди души. Тук се включва и така наречената „Божия църква“ (Тинчевисти), която е незаконна, не е регистрирана и има около 3000 привърженици.

Протестантските църкви нямат статут на юридическа личност. Ръководствата им се намират в САЩ и някои европейски капиталистически страни.

Централните ръководства на тези църкви у нас са регистрирани. Регистрирани са и по-голямата част от поделенията и духовниците на тези църкви, но има и една малка част, които не са регистрирани. Това създава трудности в работата с тях.

В последно време се наблюдава тенденция на известен прилив в протестантските църкви и на граждани от цигански произход. Преобладаващата част от тях са на и под средна възраст. На няколко места има цели религиозни групи, оглавявани от пастори от цигански произход. За отбелязване е, че те са особено настойчиви в исканията си да бъдат регистрирани и са много активни в религиозно отношение.

На практика не съществува никаква разлика в религиозната дейност между тези, които са регистрирани, и тези, които не са регистрирани. Те извършват една и съща култова дейност и имат еднакво отношение към властите. От правна гледна точка обаче нерегистрираните протестантски църкви са поставени извън закона и тяхната дейност се третира като незаконна. В повечето случаи те се оглавяват от самозвани пастори и проповедници, които в религиозно отношение са по-фанатични. Към тях се прилагат административни мерки: глоби, въдворяване на ново местожителство и други. Такъв е случаят и с двама от дейците на „Божията църква“ – Тома Стефанов Спасов и Павел Борисов Игнатов, които оглавяват отделни групи.

Те бяха принудително въдворени на местопребиваване в села в провинцията. През месец юли т.г. Спасов и Игнатов бяха освободени, преди да е изтекъл срокът на наказанията им.

В резултат от третирането им у по-активните пастори се напластява известно отрицателно отношение към властите. При регистрация те няма доброволно да отстъпят ръководствата на църквите, за да бъдат заменени от по-балансирани и по-лоялни пастори и проповедници. Поучителен пример в това отношение е изборът на Павел Игнатов за главен старейшина на „Божията църква“ през август т.г., вместо по-подходящ кандидат.

Досегашната практика показва, че отрицателното отношение към нерегистрираните църкви и дейците им и посочените мерки, прилагани спрямо тях, не дават търсения резултат. Напротив – тези вярващи стават по-фанатични. Поради това смятаме, че е целесъобразно да се измени подходът в работата с тях. Необходимо е общинските органи по-отблизо да следят тяхната дейност. Да се съдейства за подобряване на кадровия състав на ръководствата им. Да се заангажират активните протестанти с прогресивна обществена дейност на места, където това би било полезно.

В тази връзка Комитетът направи предложения пред отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП. Има принципно решение да се регистрират нерегистрираните клонове на регистрираните протестантски църкви. Предлагаме това да стане постепенно, т.е. да няма кампаниен характер. Регистрацията да се извършва след внимателна подготовка, а именно обезпечаване

на достатъчни гаранции, че ръководствата на новорегистрираните църкви добре разбират своето място и роля в условията на социализма.

Това се отнася и за регистрацията на „Божията църква“ (Тинчевисти), за която също има принципно решение. Тук въпросът е по-сложен. От една страна, става дума за регистриране на централно ръководство и поделения на религиозна общност, която никога досега не е била регистрирана. От друга страна, случаите с Тома Спасов и Павел Игнатов доказват необходимостта от сериозна предварителна (преди регистрацията) работа за попълване на ръководствата (централното и по места) с по-подходящи хора, способни да ги оглавят.

Практиката на Комитета показва, че за да бъдат решени тези проблеми, е необходимо да се преодолеят изключителните трудности по намиране на молитвени домове за новорегистрираните църкви. Още повече че е необходимо това да става предварително, преди да се пристъпи към регистрация. Този въпрос е от компетентността на областните и общински народни съвети. Там обаче все още съществува погрешното разбиране, че и най-малката отстъпка на църквите (т.е. създаването на елементарни битови условия за вярващите в молитвените им домове) е едва ли не отстъпка от позициите на държавната политика спрямо църквите.

Предложения:

1. Да се измени подходът в работата с нерегистрираните протестантски църкви. Това да се изрази в пристъпване към регистрация, без тя да има кампаниен характер.

2. Да се съдейства за подобряване на кадровия състав на ръководствата на тези църкви.

3. Да се заангажират активните протестанти с прогресивна обществена дейност на места, където това би било полезно.

4. Общинските органи по-отблизо да следят дейността на протестантските църкви.

5. Комитетът да даде съответни указания чрез пълномощниците, след окончателно оформяне на новите административни органи.

6. Тази линия да се разясни и по партиен път, особено въпросът за необходимостта от осигуряване на молитвени домове за новорегистрираните църкви, и то преди да се извърши регистрацията им.

ИЗРАИЛТЯНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

Броят на евреите в България е около 4 хиляди души. Вярващите евреи имат Централен израилтянски духовен съвет. Действат синагоги в София и в Пловдив. В Пловдив синагогата действа само на големи празници – там няма свещеник и молитвите се четат от някой от присъстващите. Софийската синагога се посещава повече през летния сезон, когато идват туристи главно от Израел. За по-големите празници се събират по 150–200 вярващи (два-три пъти з годината). Служат един свещеник (80 годишен) и двама помощници.

Изповеданието има утвърден устав и е юридическа личност. Издържа се главно от държавната субсидия (18 хил. лв. и около 1000 лв. от наеми). Издава религиозен календар – 400 бр. годишно.

Религиозните дейци са лоялни и Комитетът няма проблеми в работата си с тях. В последно време се наблюдава повишен интерес от Запад и най-вече от САЩ към изповеданието и към евреите у нас въобще. Само през тази година синагогата беше посетена от първия заместник държавен секретар на САЩ Уайтхед, главният директор на „Джоинт" Х. Еплер и изпълнителния председател Р. Голдман, генералният секретар на Европейския еврейски конгрес, представители на международни еврейски организации, конгресмени от САЩ, журналисти и др. Интересът към евреите в България на Запад и особено в САЩ и Израел няма да намалее, а вероятно ще се засили. Той идва не само от стремежа им да се съхрани еврейството в България, защото чувстват, че изчезва по естествен път, но и от усилията на Израел да търси околни пътища за нормализиране на отношенията си със социалистическите страни или поне да ги активизира с оглед на своята стратегия по проблема за Близкия Изток и арабските съседи. За нас „показването" на израилтянското изповедание има външнополитическо значение, далеч надхвърлящо крайно скромната негова дейност. Особено полезно е, че се изтъква спасяването на евреите от депортиране и унищожение.

От друга страна, има възможност като се използва отсъствието на проблеми в отношенията ни с това изповедание, а също така – спасяването на евреите през войната, липсата на изявен антисемитизъм в нашата история и др., да го използваме за демонстриране пред външния свят на религиозната свобода, с която се ползват вярващите евреи, но и в по-общ план – религиозната свобода в България и добрите отношения, които съществуват между държавата и изповеданията.

Съществуват два проблема, чието решаване ще бъде полезно с оглед изпълнението на горната задача. Това е на първо място състоянието на синагогата в София, която е паметник на културата.

На практика всички посетители, 6–7 хиляди души годишно, поставят въпроса за нейната реставрация, предлагат ни се помощи от чужбина. Крайно необходимо е този въпрос да се реши най-после, и то възможно по-бързо, като синагогата се реставрира като молитвен дом. Вторият въпрос е за лошия вид на еврейските гробища в София. По нормативните документи това е задължение на общинските власти. Управлението на Централните гробища обаче не е в състояние да осигури поддържането им. Те също се посещават от чужденци (главно от Израел), които, виждайки лошото им състояние, предлагат парична помощ за подобряване на вида им. Председателят на Централния израилтянски духовен съвет също предлага от помощи от чужбина да състави фонд за поддържането на гробищата.

Предложения:

1. Да излезе по-скоро политическо решение за реставриране на Софийската синагога като култова сграда.

2. Да се обсъди между Комитета, Обществено-културната организация (др. Аструков), Централния израилтянски духовен съвет и Управлението на Софийските гробища въпросът за поддържането на еврейските гробища в София и предложи решение.

АРМЕНСКА АПОСТОЛИЧЕСКА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

В България има около 22 хил. арменци, които живеят преимуществено в големите градове. В религиозно отношение вярващите арменци се управляват от Арменския патриарх– католикос, със седалище гр. Ечмиадзин – Арменска съветска социалистическа република, СССР. Той има пълномощник (за България и Румъния, архиепископ, със седалище в Букурещ). Непосредствено ръководство се извършва от Епархийския съвет, който се състои от 11 членове. Има 9 църкви – в София, Пловдив, Варна, Русе, Бургас, Шумен, Хасково, Толбухин и Силистра, и 5 свещеници. Последните четири църкви са без свещеник. Има 12 църковни настоятелства – в горните градове и в Сливен, Айтос и Пазарджик.

Изповеданието има утвърден от Министерския съвет устав (в 1951 г.) и е юридическа личност. Издържа се главно от държавната субсидия (13 хил. лв. за 1988 г.) и вноски от местните църкви – около 5 хил. лв. годишно. Изповеданието няма собствена печатна дейност (за задоволяване на нуждите си от календари получават от Ечмиадзин – около 50 бр. годишно). Купуват и около 50 кг свещи от православната църква.

Проблем за изповеданието е недостигът на свещенослужители – т.н[апр.] в Шумен има около 300 вярващи, в Хасково около 200, в Толбухин около 150, в Силистра около 100. За удовлетворяване на тези нужди се реши приемането на един свещенослужител от Съветска Армения, който ще служи и същевременно ще учи в Духовната академия в София. Субсидията следва от 1988 г. да се увеличи с 6 хил. лв. годишно.

Освен с Ечмиадзин, изповеданието няма други международни контакти. Църквите се посещават от съветски туристи.

Люб. Попов

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 344, л. 78–108. Оригинал. Машинопис.

№ 168

Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК за състояла се в Москва среща на ръководителите на правителствените органи по религиозните въпроси от социалистическите страни с председателя на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР Константин Харчев и новата политика на съветската държава към църквата в условията на преустройство

София, 15 юни 1988 г.

За служебно ползване!

На 12 юни в Москва се състоя среща на ръководителите на правителствени ведомства по религиозните въпроси, поканени за тържествата по случай 1000-годишнината на християнството в Русия, с председателя на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР К. М. Харчев. Присъстваха ръководителите на ведомствата от ПНР, УНР, ЧССР, ГДР, НРБ, МНР и Куба. От Румъния беше зам.-председателят на Департамента по култовете Тодор Леон.

За тържеството беше поканен от Югославия Момчило Вучинич, но той не взе участие на срещата с Харчев.

Накратко предавам неговото изказване:

Съветският домакин заяви, че с тържествата за 1000-годишнината от въвеждането на християнството в Русия искат да покажат новото отношение на държавата към религията.

В СССР има 70 милиона вярващи. Те трябва да се привлекат за делото на преустройството. Човешкият фактор да се използва напълно.

Ръководството на СССР е решило да използва опита на съветската власт през периода 1917–1924 година, когато на практика са прилагани ленинските норми за свобода на съвестта. Впоследствие тези принципи са или забравени или изопачени, макар че ленинският път успешно е пробивал. И след 1924 г., без оглед на грешките, вярващите и религиозните дейци са били на страната на съветската власт.

Сега някои проблеми са назрели. Би било невярно да се говори, че не е имало и неприятни моменти в отношенията с религиозните организации и дейци.

Необходимо е принципите на преустройство да се приложат и в тази област, като се има предвид новия етап. Двата основни принципа на преустройството – демократизация и гласност, ще се прилагат и в дейността на религиозните организации. Така например току-що приключилият поместен събор на Руската православна църква прие нов устав. С него максимално се демократизира животът на църквата (досега тя нямаше устав). Съветските другари се гордеели с това, че свещеникът е превърнат на „наемник" на настоятелството на църквата, в която служи, защото не може да влияе на паството.

Убедили се обаче, че от това нищо добро не се е получило. Ръководството на енорията се пое от цивилни („бездуховни лица“) и се разви атмосфера на „бездуховност“. Др. Харчев дословно каза: „Какво е по-добро – хората да са религиозно вярващи или в нищо невярващи?“ На този въпрос нямало еднозначен отговор. Новият устав на РПЦ свързва свещеника с енорията.

Излезли са три документа, които съдържат линията на КПСС и съветската държава по отношение на религията:

1. Речта на М. С. Горбачов на срещата с патриарх Пимен и Светия синод на Руската православна църква.

2. Приветствие на съветското правителство до участниците в Поместния събор на РПЦ.

(Същността е, че невярващи и вярващи имат едно отечество, една съдба, едно бъдеще. Социализъм и религиозен живот не си противоречат. Вярващите могат да дадат своя принос в изграждането на социалистическото общество).

3. Изложението на др. Громико пред гостите на тържественото честване на 1000-годишнината.

Трите документа се прилагат към настоящата паметна бележка. Те, каза др. Харчев, представляват нов прочит на ленинските принципи в съвременните условия.

Въпросът има и важно международно значение. В света има много вярващи. Те по-добре ще разберат социализма при тази наша политика. Това схващане се потвърждава от присъстващите чужди гости на тържеството.

Съветските другари разбират, че това, което правят, не е съвършено. То е първа крачка. Днес връщаме това, което вчера е отнето, заяви др. Харчев. Особено през 60-те години. Досега са върнати 400 църкви. Процесът продължава.

Подготвя се нов закон. С него ще се решат важни въпроси. На първо място, въпросът за юридическата личност на изповеданията. Те ще придобиват този статут с регистрирането им – централните органи в Съвета по религиозните въпроси, а местните църкви при съответните народни съвети. Политическият смисъл на това решение е, че верските общности ще чувстват, че са гарантирани, че днешната политика е трайна.

В отделни разговори с колеги от Съвета по религиозните въпроси се разбра, че на този етап законът е озаглавен „Закон за свободата на съвестта“. Проектът е готов. Ще се създаде смесена комисия между граждански лица и представители на религиозните организации, която ще го обсъди.

Намерението е да се регистрират всички, чиито устави не противоречат на законите и които поемат задължението да функционират в рамките на закона. При разцепление – ще се регистрират и отцепилите се при тези условия. Ако нарушават законите регистрацията ще се снема.

На един от приемите се срещнах с една другарка, която работи в ЦК на КПСС, с която сме се срещали на съвещание в Прага. Тя ми каза, че се обсъжда и вече има ориентация да се създадат Съвети по религиозните въпроси във всички републики. Сега има само в РСФСР, Украйна и Армения.

Друг важен въпрос, поясни др. Харчев, който ще се реши, е за религиозното обучение на децата. Имат намерение да се върнат към принципа това обучение да става „частним образом“. Под това се разбира, че родители могат в семейството да обучават децата, като могат да поканят и свещенослужител, който да ги обучава. Единственото условие е, това обучение да е индивидуално, а не на групи и без да се упражнява насилие върху детето.

Работят върху новия закон по посока на либерализация, но конкретна информация не дават. На запитвания отговарят, че всичко зависи от законодателя.

Предстои да се реши въпросът и за статута на Съвета по религиозни въпроси. В приветствието на съветското правителство до участниците в събора е казано, че Съветът се грижи за защита на правата на гражданите. Съветът се превръща в орган, който трябва да осигури правата на гражданите – нещо като специализирана прокуратура. Вярно е, че от формулата до практиката има голяма разлика, но се ражда нов орган, който дава гаранция на вярващите. Ще се отнеме голям коз от тези, които претендират, че са защитници на правата на хората.

Др. Харчев каза, че с изработването на новия статут те искат Съветът по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР да се преобразува в държавен комитет, практически в министерство, действителен гарант за правото на свободата на съвестта. От разговори с колеги от Съвета се разбра, че се разговаря и за точното наименование на бъдещия Държавен комитет – да бъде или „за свободата на съвестта“, или „по религиозните въпроси“.

К. М. Харчев се изказа, че сега дейността на Съвета протича при големи трудности. Понякога по отделни въпроси „воюват“. Кадрите от средното равнище били образовани и възпитани главно през 60-те години, когато са нанесени най-тежките удари срещу църквата. Харчев обяви, че на следващия ден с подходящо тържество ще се положи основният камък на нов храм, който ще бъде построен в Царицинския район на Москва в чест на хилядолетието. Общината е отстъпила за тази цел 5 хектара. Бях поканен и на следващия ден присъствах на това тържество с други гости от чужбина – духовници и граждански лица. Сам Харчев откри тържеството, а след това имаше и религиозна служба.

След изложението на К. М. Харчев се изказаха присъстващите ръководители на правителствените ведомства по религиозните въпроси. Повечето заявиха накратко (особено Унгария, ЧССР, Полша), че не са готови да обсъждат въпросите по същество. Предложиха да се съберем отново, за да стане обсъждане. Харчев се съгласи и каза, че ще предложи да стане ново съвещание в Москва, но това не може да стане по-рано от декември.

К. М. Харчев предложи и се съгласихме да се пусне съобщение за СМИ, че се е състояла такава среща и кои са присъствали.

(п) Люб. Попов

ЦДА, ф. 1Б, оп. 63, а.е. 103, л. 1–6. Копие. Машинопис.

№ 169

Отчет на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за международната дейност на изповеданията през 1988 г.

София, 1 декември 1988 г.

ПОВЕРИТЕЛНО
Екз. № 2

1988 год. може да се отчете като година на повишена международна активност на изповеданията. Разведряването в международния живот до голяма степен допринесе и за нарастване на дейността на религиозните организации и на техните ръководите дейци. Основна задача на Комитета в това направление беше да подпомага тази нараснала активност да се насочва в полезни за нас направления – борбата за мир и разоръжаване; правилно отношение по възродителния процес; отстояване на българските позиции по редица въпроси като делото на Кирил и Методи, Зографския манастир, Чипровското въстание и др.

Порасналият авторитет на изповеданията (особено на БПЦ) се вижда и от увеличеното им участие в ръководните органи на международните църковни организации.

I. БЪЛГАРСКА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

Българската православна църква (БПЦ) както в миналите години, така и през 1988 год. участва със свои представители в различни мероприятия по линия на Световния съвет на църквите (ССЦ), Християнската миротворна конференция (ХМК), Конференцията на европейските църкви (КЕЦ) и други организации. В мероприятията, провеждани в други страни на света от Българската православна църква са взели участие 78 представители, професори, богослови и духовни лица. По линия на ССЦ –11 души, по линия на ХМК – 22 души, по линия на КЕЦ – 3 и по линия на други организации – 33. Някои от тях са участвали по две и три направления.

Комитетът по въпросите на БПЦ и РК предварително дава консултации на участниците в конференции и срещи по линия на ССЦ, ХМК и КЕЦ, а в някои случаи се уреждат срещи със специалисти от министерство на външните работи, при които на участниците се разяснява каква е позицията на нашата страна по въпросите, които ще се разискват.

Тази предварителна подготовка дава възможност нашите участници да отиват уверени и да бъдат активни при разискване на въпросите.

Болшинството от участниците на БПЦ в международните форуми със своята активност и компетентност получиха признание и уважение. Това са митрополит Панкратий, митрополит Калиник, митрополит Дометиан, професорите: Тотю Коев, Николай Шиваров, Антони Хубанчев, Славчо Вълчанов, епископите: Григорий, Йоан, Кирил, Иван Желев, Рангел Рангелов и др. Със

своето добро име и авторитет много от тях са включени в ръководните органи на ССЦ, ХМК, КЕЦ и др. църковни организации.

Някои от тях влизат в националните или местни ръководства на Комитета за защита на мира, Комитета за европейска сигурност, Комитета за българите в чужбина, Комитета по правата на човека, Екофорум за мир и др.

Високо представителна делегация на БПЦ, начело с патриарх Максим взе участие в тържествата по случай 1000 години от покръстването на Русия и засвидетелства взаимната любов и уважение през вековете между българска и Руската православна църква.

През тази година бяха чествани 40 години от учредяване на руското[142] в София. По повод на това Руският патриарх Пимен изпрати послание, което е важен документ, защото в него изрично се признава ролята на средновековна България при въвеждането на християнството в Русия. То беше публикувано в печата.

От 15 години е утвърдена традиция българска поклонническа група, начело с митрополит да посещава българския Зографски манастир на Св. гора – Атон, за празника на манастира. Това посещение допринася да се укрепва българският характер на манастира и ободрява българското монашеско братство. Тази година посещението беше използвано и за посещение на някои гръцки епархии, които имат положително значение за климата в двустранните отношения.

Многогодишна традиция се установи и с участието всяка година на 24 май на група духовници в делегацията, която прави поклонение на гроба на Константин Кирил в Рим. След тържествените служби делегацията бива приета от главата на римокатолическата църква.

Освен това, във връзка с празника на Кирил и Методий (11 май) в Ню Йорк по инициатива на митрополита там се провежда седмица на българската култура, съчетана с посетени фолклорни състави по линия на Комитета за българите в чужбина.

От 1986 год. започна провеждане на Кирило-Методиеви тържества в гр. Елванген, ФРГ, при изградения там от БПЦ паметен кът. В тези тържества участва западноевропейският митрополит Симеон, българският свещеник от Мюнхен и българи, живеещи във ФРГ.

Тържествени служби за Кирил и Методий се правят и в другите български църковни общини зад граница.

Представители на БПЦ вземат участие в провежданите съвещания по линия на диалога с римокатолиците, всеправославни съвещания по линия на Вселенската патриаршия.

Съществена и много полезна проява на БПЦ, свързана с възр[одителния] процес, беше организирана от нея през м. април 1988 год. със съдействието на Комитета международна научна конференция, „Християнските балкан-

[142] Така е в оригинала. Вероятно се има предвид учредяването на подворието на Московския и на цяла Русия патриарх в София.

ски народи през османския период (XIV–XIX в.)“. В нея взеха участие над 150 души наши и чуждестранни учени. Изнесени бяха общо 68 доклада и научни съобщения. Чуждестранните учени, от Европа и Съветския съюз, дадоха ценен принос със своите доклади и дискусиите, които бяха 23. Други, които не успяха да дойдат в България, изпратиха свои доклади. От своя страна на много учени бяха изнесени убедителни доказателства за насилственото помохамеданчване на българското население по време на турското робство. Конференцията беше съпроводена от фотоизложба за геноцида над българското, арменско, кипърско и гръцко население. Участието на българските богослови: проф. Тотю Коев и др., а така също и личното участие на патриарх Максим, митрополит Панкратий и др. митрополити повиши авторитета на конференцията. Конференцията намери широк отзвук както сред нашата културна общественост, така и в чужбина, което е видно от редица отзиви както в нашия печат, така и в публикувани материали в чужбина. Докладите от конференцията се подготвят за издаване в специален сборник.

Съществена проява, която има значение от вътрешен и международен характер, е проведеното на 30 юни 1988 год. събрание на религиозните дейци в България в подкрепа на съветските инициативи за разоръжаване, мир и сътрудничество в света. На това мероприятие, организирано по инициатива на Комитета и БПЦ бе дадена широка гласност чрез средствата за масова информация. На събранието се изказаха представители от всички изповедания в България.

През м. юни 1988 год. БПЦ, стана домакин на Международен семинар на световното сдружение на православните богословски школи и Икуменическия младежки съвет в Европа.

С всяка измината година нараства значението на международната дейност на БПЦ, а от тук и изискването да се съдейства за по-добрата подготовка на участниците. В това отношение Комитетът има какво още да прави,

II. МЮСЮЛМАНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

Международната дейност, провеждана по линия на мюсюлманското изповедание през 1988 год. беше в съответствие с поетия курс към разширяване и активизиране на международните връзки и контакти на мюсюлманското духовенство. Главната задача беше да се оспорва истината за свободата на мюсюлманското изповедание в НРБ. Да се разобличат лъжите и клеветите по адрес на България по отношение свободата на религиите и в частност към исляма.

Редицата мероприятия, проведени в тази връзка през годината, в които вземаха участие както висши мюсюлмански духовници, така имаше и представители на мюсюлманските настоятелства, имат свой определен положителен дял, както за защита интересите на НРБ на международната арена, така и на нашите позиции по възродителния процес.

От 4.02. до 10.02.1988 год. по покана на Главното мюфтийство у нас пребиваваха председателят на Духовното управление на мюсюлманите от евро-

пейската част на СССР и Сибир Талят Таджуддинов и имамът в Москва Равил Гайнутдинов. По време на посещението си, гостите се запознаха с дейността на мюсюлманското изповедание. Имаха срещи с мюсюлмански духовници. Бяха в Пазарджик и Пловдив, където посетиха джамиите и взеха участие в религиозни служби. Мюсюлманските духовници от СССР бяха приети от Сава Дълбоков – първи зам.-председател на НС на ОФ. Посетиха МВнР и водиха разговор със зам.-министъра и председател на Комитета по въпросите на БПЦ и РК Любомир Попов. Преди отпътуването си мюфтията Таджуддинов и имамът Гайнутдинов споделиха впечатления от посещението си пред представители на СМИ, които в общ план застъпваха на позиции. Следва да се отбележи, че както у тези съветски мюсюлмански духовници, така и [у] гостувалите у нас преди тях мюфтии се чувстваше резервираност по отношение смяната и имената, поради което тези посещения са много полезни. За нас е важно съветските мюсюлмански дейци да бъдат убедени в правотата на нашата клауза, защото те поддържат широки международни връзки.

През м. март т.г. по покана на председателя на Комитета у нас гостува министърът на вакъфите на Сирия Абдул Маджид Тараблуси. В София той има срещи с др. др. Петър Младенов – член на ПБ на ЦК на БКП, министър на външните работи и П. Кубадински – член на ПБ на ЦК на БКП, председател на НС на ОФ. Имаха срещи и разговори с А. Димитров – зам.-председател на Народното събрание, Л. Гоцев – зам.-министър на външните работи, Л. Попов – зам.-министър и председател на Комитета. Срещнаха се с българския патриарх Максим и главния мюфтия. Сирийският гост посети Пловдив и Хасково. Разговаря с мюфтии и вярващи. Проведоха се молитви в джамиите в тези градове. Както в разговорите, така и пред СМИ Тараблуси категорично заяви, че се убедил на място в свободата, с която се ползва ислямът в България, съществуващата веротърпимост и добрите отношения между изповеданията и държавата. Освен че беше полезно като продължение на установените отношения със Сирия по линия на исляма, това посещение изигра положителна роля и поради съвпадането му по време с провеждащата се среща на външните министри на ОИК[143] в Аман.

От 20 до 30.09. т.г. на почивка и лечение у нас беше главният мюфтия на Сирия Ахмад Кафтару, придружен от сина си Махмуд Кафтару – декан на ислямския институт в Дамаск. Това беше трето посещение на Кафтару в България, с когото вече се установиха близки контакти, поради положителните му позиции по свободата на ислямската религия в България, които декларира публично, и проявяваните грижи за подготовка на наши мюсюлмански духовници.

По същото време, по покана на председателя на Комитета Л. Попов у нас гостува Ел Хаджи Мустафа Нианг – президент на Съюза за ислямски прогрес на Сенегал, придружен от председателката на женската секция на Съюза Айда Ндияие. Гостите от Сенегал бяха приети в София от др. М. Балев – член на ПБ и

[143] Организация „Ислямска конференция“, създадена през 1969 г. През 2011 г. е преименувана на Организация за (ОИК).

секретар на ЦК на БКП. Имаха разговори в МВнР с председателя на Комитета Л. Попов, както и с главния мюфтия. Запознати бяха подробно с устройството и живота на мюсюлманското изповедание. Бяха в Пловдив, Варна, Толбухин и Суворово. Срещнаха се с духовници, вярващи и представители на местните държавни органи. Заетите от Нианг положителни за нас позиции, в т.ч. и пред СМИ, както и изразеното от него желание за продължаване на връзките по мюсюлманска линия с нас, правят посещението му много полезно, още повече, че Сенегал е член на ОИК и една от влиятелните страни по тази линия в т.нар. „Черна Африка". В Дакар през 1990 год. ще се проведе срещата на високо равнище на ОИК. Нианг пое ангажимент да издаде специален брой от вестника на Съюза за ислямски прогрес, посветен на посещението му в България, както и да отправи покана, наша мюсюлманска делегация да посети Сенегал.

През лятото на т.г. шестимата български младежи, които следват в ислямския институт в Ташкент, СССР, направиха поклонение в Саудитска Арабия. Полезно съдействие за реализирането му оказаха както съветските другари, така и министерството на вакъфите в Сирия. В Джеда представител на нашата група заедно с ръководители на други поклоннически групи, е бил приет от краля на Саудитска Арабия.

От 16 до 28.10. т.г. българска мюсюлманска делегация, водена от бившия главен мюфтия М. Топчиев, участва в международна ислямска конференция в Афганистан. Делегацията е била приета много добре и на високо ниво, в т.ч. и от президента Наджибула. М. Топчиев е направил изказване на пленарно заседание. Подписан е протокол за сътрудничество между главното мюфтийство – София и Съвета на улемите и духовенството на Афганистан, който предвижда взаимна подкрепа на международните форуми и обмен на делегации и литература.

През м. февруари т.г. бяха изпратени общо 35 писма от името на Висшия духовен съвет, мюфтии, мюсюлмански настоятелства и имами до ОИК и видни религиозни дейци във връзка със сесията на тази организация в Аман.

Висшият духовен съвет на мюсюлманите излезе с декларация в печата в подкрепа на справедливата борба на палестинския народ.

Изпратена беше съболезнователна телеграма до посолството на Иран в София, по повод сваления от американския крайцер „Винсънс" иранski пътнически самолет.

През настоящата година в Главното мюфтийство в София, както и в мюфтийствата в Пловдив, Смолян, Кърджали, Толбухин са направили посещения редица чужди дипломати, журналисти и гости. Във водените разговори мюсюлманските дейци отстояваха нашите позиции. За наши СМИ за чужбина бяха давани интервюта от мюфтии и имами.

Като цяло на международните прояви на мюсюлманското изповедание може да се даде положителна оценка, още повече като се има в предвид ниското ниво на подготовка и възможностите на духовенството в т.ч. и на бившия главен мюфтия и някои районни мюфтии. Извършваните сега кадрови промени във висшия ешелон на изповеданията създават възможност в бъдеще за по-широки и по-полезни връзки и контакти както у нас, така и зад граница.

III. КАТОЛИЧЕСКАТА ЦЪРКВА

Международната дейност на Католическата църква през настоящата година се разрасна.

Традиционно е участието на български католически духовници в състава на делегацията за тържествата по случай 24 май в Рим и извършването на поклонение на гроба на Константин Кирил Философ в базиликата „Сан Клементе". Участието на представители на Ватикана в тези чествания допринася за утвърждаването на българската тези за ролята и значението на делото на Константин Кирил Философ.

В същата насока бе и честването на 300 години от Чипровското въстание. За целта поклонническа група от около 30 души католически духовници и миряни – посети Рим и извърши поклонение на гроба на Петър Парчевич. Комитетът оказа съдействие да бъдат уредени на две места изложби във връзка с Чипровското въстание – в Михайловград и София, където бяха показани карти, копия от документи от архивите на Ватикана, свързани с въстанието.

Комитетът създаде редица, улеснения и даде съгласието си католически духовници и миряни да вземат участие в мероприятия и конференции, провеждани зад граница – по линия на Вселенската католическа църква:

– От 25 до 27 март тази година епископ Методи Стратиев посети Рим и в църквата „Св. Петър" и участва в провеждането на източнославянска служба, заедно с папата.

– Подобно е посещението на свещеник Купен Михайлов през м. май в гр. Рен – Франция, където взе участие в Националната конференция на свещениците-моряци. Там той изнесе доклад за живота и дейността на папа Йоан XXIII – Ронкали.

Свещеник Михайлов взе участие в работата на съвещанието на разширения състав на Президиума на берлинската конференция на европейските католици, което се проведе от 4 до 5 ноември 1988 год.

Берлинската конференция на европейските католици е важен форум за обществена и миротворна дейност. Ватиканът има отрицателно отношение към нея, бойкотира нейната дейност и забранява на католическите духовници да участват в нея. Въпреки това Комитетът полага усилия и да се обезпечи българското участие в нея. Въпреки забраната на Ватикана както през миналата, така и през тази година, в работата на Берлинската конференция взе участие русенският владика епископ Самуил Джундрин – духовник от по-висок ранг.

След преговори с Ватикана беше разрешен проблемът с назначаването и ръкополагането на владика на Софийско-Пловдивската епархия, което има положително значение в международен план. Това се вижда и от участието в религиозни служби по този повод в Пловдив на група западни посланици и дипломати.

Положителната тенденция в международните прояви на българските католици трябва да се развива.

IV. ПРОТЕСТАНТСКИ ЦЪРКВИ

1. Петдесятна църква

През изтеклата година Петдесятната църква е участвала в две конференции, проведени вън от страната.

През м. февруари в Хелзинки – Финландия, бе проведена младежка петдесятна конференция. В нея взеха участие трима пастори.

През м. април в гр. Осиек – Югославия, се проведе конференция „Изток-Запад". На нея присъстваха трима пастори от България.

2. Адвентистка църква

Международната дейност на Адвентистката църква в значителна степен надхвърля дейността на останалите протестантски църкви.

В началото на м. май – председателят на адвентистката църква пастор Никола Танев посети Полша. Посещението му бе свързано с честването на 100 години от основаването на адвентистката църква в Полша.

Периодически пастор Никола Танев сам или заедно с други членове на църквата е посещавал заседанията на Евро-африканската дивизия на адвентистите от 7-ия ден със седалище Берн – Швейцария, или в други страни – ФРГ – Хамбург, ФРГ – Фриденсау.

Извършено бе посещение на адвентистката църква от Джанфранко Роси – завеждащ отдела за религиозна свобода при Евро-африканската дивизия – в Берн, Швейцария. Той посети някои от адвентистките църкви в страната и проведе разговор с председателя на Комитета.

Посещение на адвентистката църква бе направено и от пастор Едвин Лудешер – председател на Евро-африканската дивизия на адвентистите от 7-я ден; Йохан Магер, отговарящ за отдела за проповедници при Евро-африканската дивизия със седалище Берн, Швейцария. Подобно посещение бе направено и от пастор Олдрих Сладек – председател на адвентистката църква в Чехословакия. Може да се отбележи, че досега не ни е известно адвентистката църква или отделни нейни членове да са използвани за антисоциалистическа пропаганда. Обратно – контактите на тази църква с чужбина са безспорно полезни.

Международната дейност на протестантските църкви в България финансово не е обезпечена напълно от самите изповедания. Някои от командировките на пасторите и разходите по време на престоя им в чужбина са за сметка на сродните на тях изповедания и църкви зад граница. Това обстоятелство поражда затруднения за нас.

Защо косвено се дава основание протестантските църкви в България да се разглеждат като поделения или част от задграничните религиозни центрове и изповедания. Също така правят се опити да се опекунства над тях. Да се извършва намеса във вътрешната дейност на църквите и тяхната кадрова политика. Търсят се възможности от Запада да се противопоставят отделни членове или църкви на държавата. Това налага да се поеме курс за постепенно ангажиране на наши средства при провеждане на международна дейност от протестантите,

V. ИЗРАИЛТЯНСКО ИЗПОВЕДАНИЕ

Изповеданието продължава да бъде обект на повишен интерес от Запада, Софийската синагога се посещава от много туристи, дипломати и журналисти, Те се интересуват не толкова от дейността на изповеданието – доколко свободно могат да извършват религиозните си служби, а главно от живота на евреите в страната. Това ни дава добри възможности да показваме пълната свобода, в която малкият брой български евреи живеят.

Израилтянското изповедание развива сравнително активна външна дейност – поддържа контакти с еврейски организации и религиозни дейци, участва в конференции и др. международни форуми, свързани с еврейството – годишнината от „Кристалната нощ" в ГДР; две конференции в Англия – едната за геноцида през Втората световна война, а другата за връзките между християни и евреи през V–XVII век; на годишната конференция на Европейския еврейски конгрес в Брюксел и др.

Голямо мероприятие, завършило наскоро беше организираната от агенция „София-прес" и Обществено-културната организация на евреите Кръгла маса по спасяването на евреите в България през Втората световна война. Независимо че форумът нямаше религиозни елементи, на него присъстваха и еврейски религиозни дейци – главният равин на Италия, а съпругата на министър-председателя на Израел – Шамир, посети Синагогата по време на религиозна служба.

Общият извод е, че дейността на изповеданието отговаря на сегашните изисквания и на нашите интереси. Като се отчита, че външният интерес към изповеданието и към евреите ще продължи и в бъдеще, Комитетът предприема някои мерки – по кадровото обезпечаване чрез изпращането на един от помощник-свещениците в САЩ на обучение, чрез предварителното подпомагане на участниците в международните форуми и най-вече с усилия да се извърши наложителният ремонт на синагогата в София.

В заключение може да се посочи, че през 1988 год. изповеданията извършиха полезна за нашата страна международна дейност.

Отпечатано в 3 екз.
Рег. № П – 1516/1.12.1988 год.

Л. Попов

ЦДА, ф. 1Б, оп. 89, а.е. 2, л. 58–72. Оригинал. Машинопис.

№ 170

Постановление № 125 на Министерския съвет за закриване на КВБПЦРК и за образуване на Дирекция по вероизповеданията при МС[144]

София, 6 декември 1990 г.

МИНИСТЕРСКИЯТ СЪВЕТ
ПОСТАНОВИ:

Чл. 1. Закрива от 1 януари 1991 г. Комитета по въпросите на Българската православна църква и на религиозните култове при Министерството на външните работи.

Чл. 2. Образува от 1 януари 1991 г. Дирекция по вероизповеданията при Министерски съвет.

Чл. 3. Дирекцията по вероизповеданията:

1. осъществява връзката между вероизповеданията и държавата;

2. оказва съдействие на вероизповеданията пред централните и местни органи на властта за решаване на въпроси, които са от тяхната компетентност;

3. извършва регистрация на вероизповеданията и на техните централни ръководни органи;

4. подпомага вероизповеданията при откриване на средни и висши духовни училища за подготовка на свещенослужители и съдейства за изпращане в чужбина от вероизповеданията на български граждани за обучение в духовни учебни заведения;

5. подпомага вероизповеданията за издаване и придобиване на религиозна литература;

[144] В раздел IV, подточка „в" на приетото от Националната кръгла маса „Споразумение по политическата система" от 12 март 1990 г., се предвижда създаването на комисия с участието на представители на различните религиозни общности, която в едномесечен срок да обсъди статута и функциите на КВБПЦРК. Комисията взима консенсусно решение за нецелесъобразността от съществуването на Комитета и на 11 май 1990 г. излиза с предложение до Кръглата маса за създаването на нов държавен орган, който да се занимава с въпросите на вероизповеданията, като неговото място и функции бъдат определени в предвидения за изготвяне и приемане нов Закон за изповеданията. Последният е изработен от МВнР, разгледан е на заседание на МС и е внесен във Великото народно събрание (ВНС). Без обаче да дочака неговото приемане на 4 ноември 1990 г., министърът на външните работи Любен Гоцев изготвя доклад до министър-председателя Андрей Луканов с предложение за закриването на КВБПЦРК при МВнР и създаването на Комитет по вероизповеданията при МС. В справката, приложена към доклада с дата 9 ноември 1990 г. е отбелязано съгласието на всички политически сили във ВНС с така направеното предложение, въпреки че въпросът така и не е поставен на гласуване. Изказва се и мнение за нецелесъобразността от запазване на наименованието Комитет по вероизповеданията, а възстановяване на старото – Дирекция на вероизповеданията.

6. допринася за създаването и поддържането на климат на доверие, укрепване на взаимното разбирателство и уважение между различните вероизповедания;

7. осъществява контакти и координационни връзки с аналогични учреждения в чужбина, с международни религиозни организации и центрове.

Чл. 4. Към Дирекцията по вероизповеданията се създава Съвет от представители на вероизповеданията. Съветът има консултативни функции и обсъжда въпросите, засягащи както отношенията между държавата и вероизповеданията, така и между отделните вероизповедания.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ: *Андрей Луканов*

ГЛАВЕН СЕКРЕТАР НА
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ: *Панчо Бъркалов*

СЪВЕТНИЦИ: [*следват пет подписа*]
НАЧАЛНИК НА ОТДЕЛ „ПРАВЕН“: [*не се чете*]
РЕДАКТОР-СТИЛИСТ: [*не се чете*]

ЦДА, ф. 136, оп. 85, а.е. 129, л. 3–4. Оригинал. Машинопис.

СПИСЪК НА ДОКУМЕНТИТЕ

№ 1 Докладна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев до министър-председателя Георги Димитров във връзка с встъпването му в длъжност – *София, 20 февруари 1947 г.* 33

№ 2 Докладна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев до подпредседателя на Министерския съвет и министър на външните работи Кимон Георгиев за целите, функциите и личния състав на Дирекция на изповеданията във връзка с провежданата международна и малцинствена политика – *София, 17 ноември 1947 г.* 33

№ 3 Из Конституцията на Народна република България, приета от VI Велико народно събрание – *София, 4 декември 1947 г.* 41

№ 4 Из протокол № 41 от заседание на партийния комитет при МВнР с мнение за отделяне на Дирекция на изповеданията и поемане на част от нейните функции от други ведомства – *София, 21 октомври 1948 г.* 41

№ 5 Паметна записка от директора на изповеданията Димитър Илиев относно предмета на дейност, целите и функциите на Дирекцията на изповеданията – *София, 1948 г.* 42

№ 6 Докладна записка от Димитър Илиев до министър-председателя Георги Димитров за дейността му като директор на изповеданията и успешното изпълнение на партийната политика за установяване на контрол над различните вероизповедания в страната – *София, 6 януари 1949 г.* 43

№ 7 Закон за изповеданията – *София, 1 март 1949 г.* 45

№ 8 Доклад на директора на изповеданията Павел Тагаров до министъра на външните работи Владимир Поптомов „относно настоящото положение на изповеданията у нас и мерките, които следва да бъдат взети за постигане на пълно сработване между църквата и държавата“ – *София, 2 септември 1949 г.* 50

№ 9 Доклад на министъра на външните работи Минчо Нейчев до министър-председателя Вълко Червенков за отделяне на Дирекцията на изповеданията от МВнР и преминаването ѝ към Министерския съвет с приложен проект за постановление – *София, 14 ноември 1950 г.* 63

№ 10 Постановление № 2832 на Министерския съвет за отделяне на Дирекцията на изповеданията от Министерството на външните работи – *София, 4 декември 1950 г.* 64

№ 11 План за работата на Дирекцията на изповеданията за месец февруари 1951 г. – *София, 3 февруари 1951 г.* 65

№ 12 Разпореждане № 367 на Министерския съвет за одобряване на правилник за работата на Дирекцията на изповеданията – *София, 1 март 1951 г.* 66

№ 13 Протокол № 1 на учредително събрание на партийна организация при Дирекцията на изповеданията – *София, 17 май 1951 г.* 69

№ 14 Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов „относно връзката между верски и малцинствени въпроси при работата на Дирекцията на изповеданията“ – *София, 10 юли 1951 г.* 70

№ 15 Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов „относно включването на изповеданията в стопански, обществени и други инициативи и акции“ – *София, 17 юли 1951 г.* 72

№ 16 Докладна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров до подпредседателя на Министерския съвет Владимир Поптомов по въпроса за бюджета на Дирекцията за 1952 г. – *София, 27 септември 1951 г.* 74

№ 17 Паметна записка от директора на изповеданията Павел Тагаров „относно по-важните въпроси по работата на Дирекцията на изповеданията при Министерския съвет“ с мнение да бъде издигната в ранг на Комитет по църковните въпроси по подобие на съществуващите такива в СССР, Унгария и Албания – *София, 6 май 1952 г.* 76

№ 18 Из протокол № 155 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за назначаване на Михаил Кючуков за директор на изповеданията и за изготвяне на предложение за реорганизация на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на православната църква – *София, 27 септември 1952 г.* 85

№ 19 Доклад на директора на изповеданията Павел Тагаров до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков относно цялостната работа на Дирекция на изповеданията преди и след 9 септември 1944 г. с приложени сведения за държавните органи в СССР и страните с народна демокрация, отговарящи за религиозните въпроси – *София, 14 октомври 1952 г.* 86

№ 20 Протокол от отчетно-изборното събрание на първичната партийна организация при Дирекцията на изповеданията с приложени отчетния доклад за 1952 г. и приетата резолюция – *София, 16 януари 1953 г.* 96

№ 21 Доклад на директора на изповеданията Михаил Кючуков до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков с предложение за реорганизиране на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на БПЦ и на религиозните култове (КВБПЦРК) – *София, 1 февруари 1954 г.* 112

№ 22 Постановление № 112 на Министерския съвет за реорганизиране на Дирекцията на изповеданията в Комитет по въпросите на БПЦ и на религиозните култове – *София, 19 март 1954 г.* 115

№ 23 Докладна записка от Михаил Кючуков до председателя на Министерския съвет Вълко Червенков с предложение за създаване по съветски пример на колегия към Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните култове – *София, 28 септември 1954 г.* 116

№ 24 Разпореждане № 2060 на Министерския съвет за създаване на колегия към КВБПЦРК – *София, 9 октомври 1954 г.* 117

№ 25 Протокол от отчетно-изборното събрание на първичната партийна организация при КВБПЦРК с разисквания по приложените отчетен доклад за 1954–1955 г. и приета резолюция – *София, 15 ноември 1955 г.* 118

№ 26 Резолюция на годишното отчетно-изборно събрание на първичната партийна организация при КВБПЦРК – *София, 12 ноември 1956 г.* 129

№ 27 Из протокол „А“ № 17 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за реорганизация на някои министерства и ведомства, включително преминаване на КВБПЦРК към Министерството на външните работи – *София, 12 януари 1957 г.* 131

№ 28 Писмо от Държавната планова комисия до КВБПЦРК във връзка със съкращаване на административно-управленския апарат – *София, 29 януари 1957 г.* 132

№ 29 Писмо от бившия служител на КВБПЦРК Васил Велчев до председателя на Министерския съвет Антон Югов за слабостите в работата на Михаил Кючуков – *София, 15 юни 1957 г.* 133

№ 30 Из протокол „А“ № 344 на заседание на ПБ на ЦК на БКП с решение за приемане на пакет от мерки за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда в страната и за освобождаването на Михаил Кючуков от поста председател на КВБПЦРК – *София, 26 декември 1957 г.* 135

№ 31 Из решение „А“ № 344 на ПБ на ЦК на БКП за засилване и подобряване на атеистичната пропаганда, с което се задължава КВБПЦРК да повиши контрола над изповеданията – *София, 26 декември 1957 г.* 136

№ 32 Протокол № 3 от събрание на ППО при КВБПЦРК за разглеждане решението на ПБ на ЦК на БКП за засилване на атеистичната пропаганда в страната с приложен доклад на партийния секретар във връзка с него – *София, 20 февруари 1958 г.* 136

№ 33 План за работата на отдела за религиозни култове при КВБПЦРК за второто шестмесечие на 1959 г. – *София, 27 юни 1959 г.* 151

№ 34 Годишен отчет на отдела за религиозни култове при КВБПЦРК за 1959 г. – *София, 6 януари 1960 г.* 152

№ 35 Историческа справка на архивния фонд на КВБПЦРК – *София, 29 март 1960 г.* 154

№ 36 Протокол от заседание на колегиума при КВБПЦРК с обсъждане на задачите около предстоящите коледни празници и извършването на цялостна регистрация на изповеданията – *София, 21 декември 1960 г.* 156

№ 37 Проект за размера на субсидиите за изповеданията през 1961 и 1962 г. – *София, януари 1961 г.* 157

№ 38 Доклад на служителя на КВБПЦРК Александър Садъков за извършената дейност по време на командировка в Коларовградски, Русенски и Търговищки окръг – *София, 13 април 1961 г.* 158

№ 39 Списък на всички видове документи, с които работи КВБПЦРК, и съответните срокове за тяхното съхранение – *София, 4 юли 1962 г.* 162

№ 40 Окръжно № А 1-455 на КВБПЦРК и отдел „Народни съвети“ при Министерския съвет до председателите на изпълнителните комитети на ОНС и ГНС в София, Пловдив и Варна с инструкции относно регистрацията на протестантските секти и верската общност „Бяло братство“ (дъновисти) с приложена пояснителна записка – *София, 19 ноември 1962 г.* 164

№ 41 Отчет за работата на КВБПЦРК по жалбите, постъпили през 1962 г. – *София, 14 декември 1962 г.* 170

№ 42 Писмо на КВБПЦРК до всички ОК на БКП и ОНС в страната за по-скорошното обявяване на регистрацията на протестантските секти с приложена обяснителна записка относно окончателното ѝ провеждане – *София, 30 януари 1964 г.* 172

№ 43 Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков до ПБ на ЦК на БКП „относно нарушения на законността по отношение на църквата и извращения на идейната борба с религията“ – *София, октомври 1965 г.* 176

№ 44 Отчет за работата на КВБПЦРК по постъпилите жалби през 1965 г. – *София, 13 декември 1965 г.* 182

№ 45 План за работата на КВБПЦРК за 1966 г. – *София, [началото на 1966 г.]* 184

№ 46 Из докладна записка на завеждащия отдел „Пропаганда и агитация“ Давид Елазар до Секретариата на ЦК на БКП за подобряване атеистичното възпитание на трудещите се и работата на КВБПЦРК – *София, 25 юли 1966 г.* 186

№ 47 Записка относно щата на КВБПЦРК за 1967 г. – *София, 30 юли 1966 г.* 186

№ 48 Из протокол № 465 от заседание на Секретариата на ЦК на БКП с решение за подобряване атеистичното възпитание на трудещите се и произтичащите от него задължения на КВБПЦРК – *София, 27 декември 1966 г.* 187

№ 49 Информация от легационния съветник при българското посолство в Берлин Христо Чернокожев до КВБПЦРК за проведен разговор с държавния секретар по църковни въпроси на ГДР Ханс Зайгевасер – *Берлин, 22 юни 1967 г.* 188

№ 50 Докладна записка от отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП до Секретариата с предложение за решение КВБПЦРК да премине отново към Министерския съвет, а партийното наблюдение над него да се извършва от отдел „Административен“ – *София, 11 юни 1968 г.* 189

№ 51 Предложение относно проектощата на КВБПЦРК за 1969 и 1970 г. – *София, 10 август 1968 г.* 190

№ 52 Предложение от министъра на външните работи Иван Башев до ПБ на ЦК на БКП за издигането на Михаил Кючуков в ранг на пълномощен министър – *София, 14 февруари 1969 г.* 191

№ 53 Из протокол № 48 на Секретариата на ЦК на БКП с решение дейността на КВБПЦРК да се наблюдава от отдел „Пропаганда и агитация“ – *София, 23 януари 1969 г.* 191

№ 54 Решение „А“ № 175 на ПБ на ЦК на БКП за издигане на Михаил Кючуков в ранг на пълномощен министър – *София, 18 април 1969 г.* 192

№ 55 Из Конституцията на Народна република България, приета от V (XXXI) Обикновено народно събрание – *София, 18 май 1971 г.* 192

№ 56 Докладна записка от Димитър Тодоров, началник на отдел в КВБПЦРК, за съвещанието на представителите на държавните служби по религиозните въпроси от социалистическите страни във връзка с предстоящия конгрес на Християнската мирна конференция (ХМК), състояло се на 6 и 7 септември 1971 г. – *Б.м., 13 септември 1971 г.* 193

№ 57 Доклад на Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представители на държавните органи по религиозните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 16 до 18 септември 1971 г. – *Б.м., [след 18 септември 1971 г.]* 195

№ 58 Записка за състоянието и дейността на КВБПЦРК и съществуващите кадрови проблеми в БПЦ – *София, 1 ноември 1971 г.* 197

№ 59 Записка от Димитър Тодоров за разговора му в Москва с председателя на Съвета по въпросите на религията на СССР Владимир Куроедов и неговия заместник Петър Макарцев – *[1971 г.]* 201

№ 60 Доклад за цялостната дейност на КВБПЦРК с акцент върху състоянието на религиозния живот в страната, политиката за издигане на лоялни кадри в църквата и предложения за подобряване на работата – *София, 10 декември 1971 г.* 204

№ 61 Записка на КВБПЦРК в отговор на отправени обвинения от председателя на ОНС – Смолян Величко Караджов за инициативи, несъответстващи на партийната политика – *София, 3 февруари 1972 г.* 222

№ 62 Решение „А“ № 493 на Секретариата на ЦК на БКП за провеждане в България на съвещание на държавните органи по религиозните въпроси с приложена докладна записка от отдел „Пропаганда и агитация“ – *София, 5 май 1972 г.* 224

№ 63 Записка от председателя на КВБПЦРК относно трудностите и закононарушенията при внедряването на новите граждански ритуали – *София, 5 юли 1972 г.* *225*

№ 64 Паметна записка от Тотю Маринов, първи секретар в посолството на НРБ във Варшава, за проведена среща с Александър Меркер, началник отдел в Управлението по вероизповеданията при Министерския съвет на ПНР – *Варшава, 18 август 1972 г.* 228

№ 65 Комюнике на съвещанието на държавните органи по църковните въпроси от социалистическите страни, проведено в София от 23 до 25 октомври 1972 г. – *София, [краят на октомври 1972 г.]* *229*

№ 66 Отчет на КВБПЦРК за работата с постъпилите жалби през 1972 г. – *София, [началото на 1973 г.]* 231

№ 67 Записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков за направено съобщение пред Комисията по външните работи относно прилагането на Закона за изповеданията – *София, 15 януари 1973 г.* 232

№ 68 Записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков за проведен разговор с члена на Държавния съвет на НРБ акад. Ангел Балевски във връзка с утвърждаване на социалистическите ритуали – *София, 2 февруари 1973 г.* 235

№ 69 Доклад на Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представителите на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага на 6 и 7 февруари 1973 г. – *София, 15 февруари 1973 г.* 236

№ 70 Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Михаил Кючуков до първия секретар на ЦК на БКП и председател на Държавния съвет Тодор Живков по повод зачестилите случаи на груби нарушения на законността, влошаващи нормалните отношения с БПЦ – *София, 8 март 1973 г.* 239

№ 71 Списък с въпроси, изготвен от ОНС – Пловдив, които следва да бъдат разгледани на предстояща среща между ръководствата на КВБПЦРК и Окръжния народен съвет – *[Пловдив, преди 29 април 1973 г.]* 241

№ 72 Задачи на КВБПЦРК по църковните въпроси за 1974 г. – *София, 14 декември 1973 г.* 243

№ 73 Из доклада на секретаря на ЦК на БКП Александър Лилов „Да издигнем идеологическата работа на висотата на задачите, поставени от X конгрес и новата програма на партията за изграждане на развито социалистическо общество“, съдържащ критики към работата на КВБПЦРК – *София, 7–8 февруари 1974 г.* 244

№ 74 Доклад на Димитър Тодоров за работата на съвещанието на представителите на държавните органи по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 5 до 8 ноември 1974 г. – *София, 12 ноември 1974 г.* 245

№ 75 Решение „А“ № 50 на ПБ на ЦК на БКП за назначаване на Стойно Баръмов за председател на КВБПЦРК – *София, 6 февруари 1975 г.* 249

№ 76 Сведение на КВБПЦРК за работата с жалбите, постъпили през 1974 г. – *София, 15 февруари 1975 г.* 249

№ 77 Предложение на КВБПЦРК за разработване на „основни положения за изменение на Закона за вероизповеданията“ – *София, 11 май 1975 г.* 250

№ 78 Предложение от министъра на външните работи Петър Младенов до министър-председателя Станко Тодоров за създаване на комисия към КВБПЦРК от представители на централните държавни органи, определяне на негови пълномощници при окръжните народни съвети и промяна на названието му – *София, [между 26 юни и 8 юли 1975 г.]* 252

№ 79 Разпореждане № 321 на Министерския съвет за създаване на комисия към КВБПЦРК и определяне на негови пълномощници при окръжните народни съвети в страната – *София, 2 август 1975 г.* 254

№ 80 Информация от КВБПЦРК до отделите „Пропаганда и агитация“ и „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за съвещанието на ръководителите на органите за държавен контрол на вероизповеданията от социалистическите страни, проведено от 20 до 25 октомври 1975 г. в Будапеща – *София, 14 ноември 1975 г.* 255

№ 81 Писмо от КВБПЦРК до председателите на ИК на ОНС относно Разпореждане на № 321 на Министерски съвет за подобряване работата на Комитета и определяне на негови пълномощници при съответните окръжни съвети – *София, 18 ноември 1975 г.* 261

№ 82 Доклад на КВБПЦРК до ЦК на БКП за международната дейност на църквите в България – *София, 23 декември 1975 г.* 263

№ 83 Писмо от КВБПЦРК до БАН в отговор на поискана информация за неговото официално наименование, структура и функции – *София, 27 декември 1975 г.* 269

№ 84 Перспективен план за работата на Комитета по църковните въпроси с православната църква в следващите 15 години – *София, [краят на 1975 г.]* 270

№ 85 План за провеждане мероприятия от отдел „Православно духовенство“ при Комитета по църковните въпроси през 1976 г. – *София, [краят на 1975 г.]* 274

№ 86 Докладна записка от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до министъра на външните работи Петър Младенов за одобряване състава на комисията към Комитета, създадена въз основа на Разпореждане № 321 на Министерския съвет от 2 август 1975 г. – *София, 6 януари 1976 г.* 279

№ 87 Отчет на КВБПЦРК за работата по жалбите, постъпили през 1975 г. – *София, 25 февруари 1976 г.* 279

№ 88 Протокол от заседание на Комисията за външни работи при Народното събрание за обсъждане на информация и съдоклад за дейността на КВБПЦРК с приложени решение по въпроса и информацията на председателя на Комитета Ст. Баръмов – *София, 29 април 1976 г.* 280

№ 89 Предложение на КВБПЦРК за усъвършенстване на съществуващите нормативни актове, регулиращи дейността на религиозните общности в страната – *София, 23 юни 1976 г.* 306

№ 90 Информация от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до министъра на външните работи Петър Младенов за съвещанието на представителите на държавните служби по църковните въпроси от социалистическите страни, състояло се в Прага от 6 до 10 декември 1976 г. – *София, 16 декември 1976 г.* 310

№ 91 Проект на КВБПЦРК за „Инструкция за прилагане на нормативните актове по въпросите на религията и изповеданията“ – *София, 9 юни 1977 г.* 312

№ 92 Справка на КВБПЦРК за консултация на Конференцията на европейските църкви, проведена в София от 3 до 8 октомври 1977 г. – *София, 13 октомври 1977 г.* 318

№ 93 Писмо от КВБПЦРК до Светия синод с мнение и препоръки за устройството и дейността на новосъздадения отдел за икуменическо-миротворна дейност и църковни връзки – *София, [1977 г.]* 321

№ 94 Отчет за дейността на КВБПЦРК през 1977 г. – *София, 23 декември 1977 г.* 323

№ 95 Доклад на председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до зам.-министъра на външните работи Живко Попов за международната дейност на църквите в България през 1977 г. – *София, 27 декември 1977 г.* 333

№ 96 План за работата на КВБПЦРК през 1978 г. – *София, 24 януари 1978 г.* 341

№ 97 Справка от председателя на КВБПЦРК Стойно Баръмов до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за броя на ритуалите, извършени от БПЦ през 1977 г. – *София, 8 март 1978 г.* 351

№ 98 Писмо от КВБПЦРК до отдел „Финансово-счетоводен“ на Министерството на външните работи за средствата, необходими за 1979 г., в лева и валута – *София, 22 юни 1978 г.* 352

№ 99 Писмо от Христо Маринчев до заместник-министъра на външните работи Живко Попов с предложения относно структурата и щата на КВБПЦРК – *София, 24 юли 1978 г.* 355

№ 100 Решение „А“ № 311 на ПБ на ЦК на БКП за назначаване на Любомир Попов за председател на КВБПЦРК – *София, 1 август 1978 г.* 355

№ 101 Предложение от председателя на КВБПЦРК до отдел „Политическо проучване, планиране и информация“ на Министерството на външните работи за провеждане на консултации с държавните органи по религиозните въпроси от социалистическите страни през 1979 г. – *София, 11 октомври 1978 г.* 356

№ 102 Справка на КВБПЦРК „за някои въпроси по работата с Българската православна църква“ – *София, 26 декември 1978 г.* 357

№ 103 Въпроси за обсъждане на срещата на Комитета по църковните въпроси със Софийския градски народен съвет – *София, [1978 г.]* 358

№ 104 План за работата на КВБПЦРК през 1979 г. – *София, [началото на 1979 г.]* 359

№ 105 Справка на КВБПЦРК „за някои въпроси по работата с Българската православна църква“ – *София, 19 януари 1979 г.* 367

№ 106 Информация от началника на отдел при КВБПЦРК Илия Иванов до председателя Любомир Попов за проведена конференция с имамите от Смолянски и Кърджалийски окръг – *София, 19 юни 1979 г.* 369

№ 107 Доклад на началника на отдел при КВБПЦРК Илия Иванов до председателя Любомир Попов за посещението му в Москва за обмяна на опит и съгласуване със Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР – *София, [между 22 и 31 декември 1979 г.]* 370

№ 108 Отчет на председателя на КВБПЦРК до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за международната дейност през 1979 г. – *София, 10 януари 1980 г.* 376

№ 109 План за работата на КВБПЦРК през 1980 г. – *София, началото на 1980 г.* 382

№ 110 Отчет на КВБПЦРК за работата по постъпилите жалби през 1979 г. – *София, 11 февруари 1980 г.* 388

№ 111 Предложение от министъра на външните работи Петър Младенов до ПБ на ЦК на БКП за увеличаване с 4 бройки щата на КВБПЦРК във връзка с активизирането в международен план на исляма и Католическата църква – *София, февруари 1980 г.* 389

№ 112 Информация от Дженю Енев, пълномощен министър, и Мирчо Иванов, втори секретар при единното дипломатическо представителство на НРБ в Чехословакия, до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП „относно състоянието на религията в ЧССР и политиката на Чехословашката комунистическа партия за неутрализиране на нейното влияние“ – *Прага, 7 март 1980 г.* 391

№ 113 Писмо от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до завеждащия групата за задгранична пропаганда на ЦК на БКП в отговор на искана информация за разработвани материали относно външнополитическата културно-информационна и пропагандна дейност – *София, 15 май 1980 г.* 397

№ 114 Докладна записка от Любомир Попов до министъра на външните работи Петър Младенов относно проведено национално съвещание с пълномощниците на КВБПЦРК при окръжните народни съвети – *София, 8 декември 1980 г.* 399

№ 115 Справка на КВБПЦРК за изпълнението на т. 8 от решението на Политбюро за подобряване на работата с българската емиграция в чужбина – *София, 10 декември 1980 г.* 401

№ 116 Състав на междуведомствената комисия към КВБПЦРК, сформирана въз основа на Разпореждане № 321 на Министерския съвет – *София, 1980 г.* 402

№ 117 Отчет на КВБПЦРК за работата с жалбите, постъпили през 1980 г. – *София, 22 януари 1981 г.* 403

№ 118 План за работата на КВБПЦРК през 1981 г. – *София, 9 февруари 1981 г.* 404

№ 119 Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за посещението му в САЩ и Канада заедно с представителя на Светия синод митрополит Филарет – *София, 11 март 1981 г.* 409

№ 120 Доклад от М. Кулишев до зам.-министъра на външните работи Любен Попов за затрудненията, които пораждат формулировките за свободата на религията, обсъждани по време на втората фаза на Мадридската среща на представителите на държавите – участнички в Съвещанието за сигурност и сътрудничество в Европа, състояла се от 27 януари до 10 април 1981 г. – *София, 26 май 1981 г.* 419

№ 121 Писмо от отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП до председателя на КВБПЦРК Любомир Попов, с което се възлага на ръководството на Комитета да изготви анализ и оценка на резултатите от всестранното сближаване със Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР и съображения за неговото дългосрочно задълбочаване и развитие – *София, 27 юли 1981 г.* 420

№ 122 Информация на КВБПЦРК до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП относно всестранното сближаване със Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР – *София, 8 септември 1981 г.* 422

№ 123 Предложение от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Пропаганда и агитация“ за утвърждаване на план за евакуация при военновременно положение на ръководителите на верските общности, на Духовната академия, музея и архивите на Светия синод – *София, 18 ноември 1981 г.* 424

№ 124 Отчет за международната дейност на КВБПЦРК през 1981 г. – *София, 15 декември 1981 г.* 425

№ 125 План за работата на КВБПЦРК през 1982 г. – *София, 11 януари 1982 г.* 431

№ 126 Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отделите на ЦК на БКП „Пропаганда и агитация“ и „Външна политика и международни връзки“ за работата на съвещанието на ръководителите на държавните органи за контрол на вероизповеданията от социалистическите страни, проведено на 19–20 януари 1982 г. в Прага – *София, 4 февруари 1982 г.* 439

№ 127 Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за проведена среща с американския посланик в София – *София, 18 февруари 1982 г.* 448

№ 128 Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за проведена среща с еврейския обществен деец Голдман – *София, 19 февруари 1982 г.* 450

№ 129 Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за посещението му в Румъния – *София, 10 юни 1982 г.* 451

№ 130 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Михайловград за религиозната обстановка в окръга – *Михайловград, 2 ноември 1982 г.* 457

№ 131 Справка от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Русе до отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП за работата с изповеданията в окръга – *Русе, 4 ноември 1982 г.* 459

№ 132 Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов за проведена консултация с ръководителя на Управлението по вероизповеданията при МС на ПНР проф. Адам Лопатка – *София, 5 ноември 1982 г.* 461

№ 133 Информация за работата на КВБПЦРК, изготвена по искане на отдел „Пропаганда и агитация“ на ЦК на БКП – *София, 12 ноември 1982 г.* 465

№ 134 Информация за работата на КВБПЦРК с постъпилите предложения, сигнали, жалби и молби през 1982 г. – *София, 20 януари 1983 г.* 479

№ 135 Информация от председателя на КВБПЦРК Л. Попов до отдел „Външна политика и международни връзки“ на ЦК на БКП за проведена консултация с Управлението по въпросите на вероизповеданията на ПНР – *София, 5 април 1983 г.* 481

№ 136 Писмо от председателя на КВБПЦРК до пълномощниците при ОНС с препоръки за спазването на нормативните актове, отнасящи се до религиозните общности, с цел осъществяване на ефективен контрол над дейността им – *София, 7 април 1983 г.* 486

№ 137 Протокол от съвещание на КВБПЦРК с пълномощниците при окръжните народни съвети – *София, 3 юни 1983 г.* 490

№ 138 Протокол от съвещание на КВБПЦРК с пълномощниците от окръзите, в които живеят католици – *Пловдив, 12 октомври 1983 г.* 493

№ 139 Паметна бележка за проведено работно съвещание на КВБПЦРК – *София, 11 ноември 1983 г.* 495

№ 140 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Ямбол за религиозната обстановка в окръга – *Ямбол, 8 декември 1983 г.* 496

№ 141 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Кърджали за религиозната обстановка в окръга – *Кърджали, 12 декември 1983 г.* 497

№ 142 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Ловеч за религиозната обстановка в окръга – *Ловеч, 16 декември 1983 г.* 500

№ 143 Заповед на зам.-министъра на външните работи и председател на КВБПЦРК Л. Попов за разпределението на работата между служителите – *София, 20 януари 1984 г.* 503

№ 144 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Бургас за религиозната обстановка в окръга – *Бургас, 27 януари 1984 г.* 504

№ 145 Информация от пълномощника на КВБПЦРК при ОНС – Плевен за религиозната обстановка в окръга – *Плевен, януари 1984 г.* 505

№ 146 Протокол от национално съвещание на пълномощниците на КВБПЦРК при ОНС с приложена справка за тяхната работа – *София, 11 май 1984 г.* 508

№ 147 Паметна бележка за проведена консултация между председателя на КВБПЦРК Любомир Попов и председателя на Съвета по религиозните въпроси Вл. Куроедов – *Москва, 5 септември 1984 г.* 516

№ 148 Заповед на зам.-министъра и председател на КВБПЦРК Любомир Попов за работата на служителите с поверителни материали – *София, 24 октомври 1984 г.* 518

№ 149 Информация от служителя на КВБПЦРК Николай Георгиев за двуседмично посещение в Съветския съюз по покана на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР – *София, 6 декември 1984 г.* 519

№ 150 Отчетен доклад за работата и дейността на първичната партийна организация при КВБПЦРК и служба „Историческо наследство“ при Министерството на външните работи за 1984 г. – *София, 26 декември 1984 г.* 524

№ 151 Писмо от пълномощника при ОНС – Габрово до председателя на КВБПЦРК за атеистичната пропаганда в окръга и дейността на изповеданията – *Габрово, 5 януари 1985 г.* 538

№ 152 Информация за работата на КВБПЦРК с жалбите, сигналите и предложенията, постъпили през 1984 г. – *София, преди 23 януари 1985 г.* 539

№ 153 Паметна записка от Христо Маринчев „относно проведена среща с г-н Ковак от американския департамент и Лорънс Батлър, първи секретар, и Стивън Сеидж, вицеконсул от посолството на САЩ в София“ – *София, 7 март 1985 г.* 540

№ 154 Заповед на зам.-министъра и председател на КВБПЦРК Любомир Попов за разпределението на работата между служителите – *София, 18 март 1985 г.* 542

№ 155 Справка от КВБПЦРК до отдел „Общи международни въпроси“ на ЦК на БКП по „някои актуални въпроси на изповеданията“ – *София, 19 март 1985 г.* 543

№ 156 Паметна записка от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за проведена среща с американския посланик в България Мелвин Левицки – *София, 18 април 1985 г.* 545

№ 157 Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов за двустранна беседа в Съвета по религиозните въпроси, проведена в Москва на 25 септември 1985 г. – *София, 3 октомври 1985 г.* 547

№ 158 Паметна записка за беседа между председателя на КВБПЦРК Любомир Попов и ръководителя на Държавното управление по въпросите на религията при Държавния съвет на КНР Жен У Джън – *София, 28 октомври 1985 г.* 550

№ 159 Справка на КВБПЦРК за участието на религиозните организации и дейци в борбата за защита на мира – *София, [1985 г.]* 553

№ 160 Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за състоянието на учебните заведения на БПЦ и предложения за реорганизирането на Духовната академия – *София, 10 януари 1986 г.* 559

№ 161 Протокол за сътрудничество между КВБПЦРК и Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР – *София, 28 март 1986 г.* 563

№ 162 Сведение на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за извършените църковни обреди през 1985 г. – *София, 10 април 1986 г.* 564

№ 163 Информация на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за посещението в България на делегация на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР с приложена записка с основните акценти в лекцията на К. Харчев, изнесена пред служители на МВнР – *София, 11 април 1986 г.* 567

№ 164 Информация от председателя на КВБПЦРК Любомир Попов до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за посещение в Полша, осъществено между 15 и 21 септември 1986 г. – *София, 30 септември 1986 г.* 571

№ 165 Паметна бележка за среща на българския посланик в СССР Георги Панков с председателя на Съвета по религиозните въпроси К. Харчев – *Москва, 1 декември 1986 г.* 577

№ 166 Паметна бележка от първия секретар при българското посолство в Москва Мирослав Иванов за среща на председателя на Съвета по религиозните въпроси при МС на СССР и архиереи с ръководителите на дипломатическите мисии, акредитирани в страната, на тема „Взаимоотношенията между държавата и църквата“ – *Москва, 18 юни 1987 г.* 580

№ 167 Информация на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за вероизповеданията в страната с предложения за конкретни мерки и политики в бъдещата работа с тях – *София, 2 ноември 1987 г.* 584

№ 168 Паметна бележка от председателя на КВБПЦРК за състояла се в Москва среща на ръководителите на правителствените органи по религиозните въпроси от социалистическите страни с председателя на Съвета по религиозните въпроси при Министерския съвет на СССР Константин Харчев и новата политика на съветската държава към църквата в условията на преустройство – *София, 15 юни 1988 г.* 601

№ 169 Отчет на КВБПЦРК до отдел „Идеологическа политика“ на ЦК на БКП за международната дейност на изповеданията през 1988 г. – *София, 1 декември 1988 г.* 604

№ 170 Постановление № 125 на Министерския съвет за закриване на КВБПЦРК и за образуване на Дирекция по вероизповеданията при МС – *София, 6 декември 1990 г.* 612

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

А

Абаджиев, Тодор – 503, 519, 529, 532, 542
Аврамов, Борис – 490–491, 493–494, 511
Аврамов, Димитър – 461, 494
Агрести, архиепископ – 427
Алейхам, Шолом – 572
Алекбаев – 522
Алекбаров, Аззан – 371, 373–374, 387
Александров, Дариуш – 571
Алиенде – 215
Алтънов, Иван, професор – 33
Ангелов, Димитър, свещеник – 410–411
Ангелов, Климент – 403
Анденопулос, Димитриос – 571
Андрей, митрополит – 417
Андрей, свещеник – 51
Антипов, Давид – 388
Антонов, Георги – 13, 65, 69, 96, 98, 100, 104, 108
Арсенов, Н. – 261, 324–325
Асланян, Оник – 331
Аструков – 331, 449, 600
Атинагор, патриарх – 248

Б

Бабаханов, Зияудин, мюфтия – 371, 373–374, 429, 583
Бабаханов, Шамседдин, мюфтия – 520–521
Бакърджиева, Славка – 65–66, 96, 98, 100, 108
Балев, Милко – 607
Балевски, Ангел, академик – 235–236
Барачевич, Исмаил, мюфтия – 429
Бари, Робърт, американски посланик в НРБ – 448
Барчиковски – 486
Баръмов, Стойно – 24, 26, 201, 219–220, 249, 252, 262, 270, 279–280, 282, 291, 296, 298–301, 305, 310–311, 333, 341–342, 351–352
Басарк – 238
Батлър, Лаурънс – 540
Башев, Иван – 191, 222–223, 305
Бейда – 445
Бекяров, Г. – 64
Биндеров – 479
Благоев, Димитър – 53
Блейк – 196
Богданов, Георги, свещеник – 80
Божков – 219
Бозовайски, Костадин, пастор – 544
Бонев, Борис, пастор – 140, 146, 151
Борис III, цар – 53
Босилков, Евгений, епископ – 60
Брад, Йон, румънски посланик в

Гърция – 455
Брежнев, Леонид – 310, 378
Буркет, Вили, пастор – 331

В
Вайзе – 195, 197, 246
Ваков, свещеник – 213
Валдхайм, Курт, генерален секретар на ООН – 310, 357
Валенса, Лех – 462, 575
Валкевич, Валентина – 571
Вангев, Борис – 411
Варнава, митрополит – 248
Василев, комсомолец – 526
Василев, Коста – 414
Василев, Любен, академик – 151
Василевич, Николай – 371, 373
Василий, епископ – 52
Василий, митрополит на Полската православна църква – 462, 572
Вачев, Аврам – 33
Велинов, Иван – 464
Велинов, Любен – 402
Величков, Евстати, пастор – 145, 147–148
Велчев, Васил – 118–122, 124, 133–134
Вернер – 247
Вишински, Стефан, архиепископ – 229, 445
Войнов, Атанас – 64, 116, 118
Волович – 481, 483–484
Володин, Вл. – 371, 373, 516
Вутов, Петър – 34, 40
Вучинич, Момчило – 601
Вълчанов, Славчо – 604
Вълчев, Константин, д-р – 415

Г
Габриш, Юлиус, епископ – 446
Гагарин, Юрий – 295
Гайнутдинов, Равил, имам – 607
Галони, Франческо, свещеник и дипломат – 36
Ганди, Индира – 215
Ганев, Димитър – 135, 298
Гановски, Сава – 54, 281–282, 284, 291, 296, 299, 301–302
Ганчева, Росица – 503, 542
Гарбър, Пол, епископ – 35, 37
Гаруфалов, Иван, епископ – 61, 83
Генков, Г. – 64
Георгиев, Георги – 279, 343, 345
Георгиев, Кимон – 9, 33
Георгиев, Николай – 503, 519, 524, 532, 542
Георгиева, Албена – 503
Георгиева, Лиляна – 402, 490
Герек, Едвард – 462
Гершуин – 572
Гизи, Клаус – 444, 447
Глемп, Юзеф, кардинал – 445, 463, 483, 485, 517
Говон, Якубо – 215
Голдман – 448–451, 599
Главинов, Данаил – 490–492
Горазд, архимандрит – 217
Горанов, Никола, свещеник – 457
Горбачов, Михаил – 602
Гостев, Тодор – 516
Гоцев, Любен – 607, 612
Гочева, Паунка – 279, 402
Градинаров, пастор – 145
Греъм, Били, пастор – 440, 575–576
Григорий, епископ – 604
Григорий, митрополит – 501–502, 510
Грозданов – 431–433
Гроздев, Божидар – 571
Громико, Андрей – 602
Гудула – 573–574

Гурбалов, П., пастор – 505
Гърков, Ал. – 410, 412, 415–416

Д
Давидков, Димитър, свещеник – 410–411, 416
Далай Лама – 440
Дамян, архимандрит – 411, 413
Дераф – 196
Демиревски, Никола, свещеник – 80
Джанков, Н. – 159
Джонсън, Хюлет – 35
Джундрин, Самуил, епископ – 364, 473, 595–596, 609
Делчев, Борис – 544
Джън, Жен У – 550–552
Дзие, Мухамад Али Жанг – 552
Димитров, А. – 607
Димитров, Атанас – 52
Димитров, Гаврил – 130
Димитров, Георги – 9, 11, 33–34, 43, 52–53, 83, 102, 447, 511
Димитров, Д. – 224
Димитров, Добри – 388
Димитров, Иван – 279, 402
Димитров, Кирил – 493–494, 504
Димитров, Климент, свещеник – 90, 92
Димитров-Гошкин, Георги – 279, 402
Димитрова, Лиляна – 66, 108, 136, 143
Димов, Иван, свещеник – 80
Динеков, Петър, академик – 430
Дойчинов – 493
Дометиан, митрополит – 410–413, 416, 604
Дончев, Димитър – 13–15, 33, 65–66, 69, 96, 99, 106, 108, 110, 123–124
Драгов – 410
Драгойчева, Цола – 34
Дрангов, Борис, свещеник – 414, 416, 418
Дубчек, Александър – 197
Дума – 454–456
Дусик – 197
Душик – 481–482, 575–576
Дълбоков, Сава – 607
Дънов, Петър – 62, 330

Е
Евлогиев, А. – 69
Елазар, Давид – 186
Еленков, Ангел – 457
Еплер, Х. – 599
Ефтимий, архимандрит – 52

Ж
Желев, Иван – 604
Живков, Тодор – 132, 135, 209, 239, 268, 304, 357, 368–369, 378, 427, 466, 473, 525, 530, 535, 594
Живкова, Людмила – 324
Жукович, Ева Роман – 577
Жулев, Стоян – 409–410

З
Заблоцки – 463
Зайгевасер, Ханс – 188, 194, 222, 258, 311
Заменхов, Людвик – 572
Зарев, Иван, пастор – 339, 381
Зигрист, Валтер – 318–320, 336
Зизиулас, Джон – 319
Златанов, Стоян – 279

И
Иванов, Владимир, свещеник – 411–412
Иванов, Илия – 328, 342, 346, 348, 369–370, 383–384, 387, 406–407, 409, 432–433

Иванов, Мирослав – 580, 583
Иванов, Мирчо – 391, 397
Иванов, Павел, пастор – 544
Игнатий IV, Антиохийски патриарх – 428
Игнатов, Павел – 597–498
Иеремиев, Г. – 507
Израел, Салватор – 331, 382, 450–451
Илиев, Димитър – 9–11, 33, 40, 42–44, 87
Илиев, Чавдар – 369
Илия II, патриарх-католикос на Грузия – 379
Ирманов, Андрей – 402

Й
Йоан, епископ – 333, 604
Йоан XXIII, папа – 609
Йоан Павел II, папа – 389–390, 422, 442, 444, 473–474, 482, 516, 549, 558
Йоаникий, Сливенски митрополит – 505
Йона, архимандрит – 55
Йончев, Кирил, епископ – 200, 412, 416–418
Йончев, Т. – 550
Йосиф, архимандрит – 54–55, 333
Йосиф, Варненски и Преславски Митрополит – 50, 52, 139, 308, 357
Йосиф, Нюйоркски митрополит – 200, 267, 409–410, 415–416

К
Кабов, Петър, свещеник – 80
Кадафи, Муамар – 27, 389
Кадар, Янош – 443
Каделбург – 450
Казалис – 194–196
Казароли, Агостино, кардинал – 443, 446, 473, 517
Калиник, митрополит – 326, 333, 336, 410, 604
Каменов, Димитър – 510
Каменов, Евгени – 54
Кандев, Христо – 403
Каприелов – 331
Караджов, Величко – 222–223, 297
Караджов, Иван, свещеник – 54–55
Караманлис, Константинос – 285
Кафтару, Ахмад – 607
Кафтару, Махмуд – 607
Кеконен – 197
Кирил, архиепископ – 580
Кирил, епископ – 604
Кирил, патриарх Български – 24, 51–52, 77, 97, 105, 179, 181, 199, 205, 207, 209, 215, 217–218, 357, 368, 378
Кирчев, Никола – 491, 495
Кисьов, Иван – 279
Кишнер – 445
Клинчев, Петър – 370
Клопенбург – 194–196
Ковак – 540
Коев, Тотю – 604, 606
Койчев, Калин – 410, 415–416
Кокбърн, Хъчисън – 35
Колбаков, свещеник – 415
Коленбриндер, Ван, пастор – 331
Комендер – 576
Костов, Мл. – 262
Костов, Стефан – 54
Костов, Трайчо – 9–10, 34, 52
Коцев, Тодор, свещеник – 79–80
Крикор, епископ – 62
Кубадински, Пенчо – 298, 607
Куберски, Йержи – 445
Куличев, Димитър, пастор – 145, 147, 544
Куличев, Христо, пастор – 145, 147, 544

Кулишев, М. – 419–420
Куманов, Васил, свещеник – 458
Куроедов, Владимир – 26, 201–202, 204, 256–258, 324, 439–441, 443–445, 516, 548
Куртев, Кирил, епископ – 83
Кънзаров, Апостол – 177
Кьосев, Иван – 402
Кючуков, Михаил – 14–24, 85, 104, 112–113, 115–119, 123, 125, 128, 130, 132–135, 137, 141, 156–157, 165, 170, 172, 176, 182, 187–188, 190–192, 222, 228, 232, 235, 239, 241, 250

Л
Лазаров, Георги – 493
Лазаров, Кирил – 34, 39, 133
Ларанес – 351
Лашчина, Хенрих – 571, 576
Лейк, Виктор – 577
Ленин – 107, 204, 580
Леон, Тодор – 601
Лесковски, Георги, свещеник – 80
Лилов, Александър – 244, 307
Лимонов, Леонид – 573
Личев – 493
Личев, Александър – 457
Лонг, Джон – 319, 321
Левицки, Мелвин – 545, 547
Лопатка, Адам, професор – 461–464, 481, 485, 571, 574, 576
Лудешер, Едвин, пастор – 331, 351, 610
Луканов, Андрей – 612–613
Луканов, Карло – 14, 85, 134–135, 280–281, 300–301
Лучан – 445
Лютов, Костадин – 464

М
Магер, Йохан – 610
Майендорф, Йоан – 418
Макарцев, Петър – 193, 201–202, 204, 248, 440, 516, 518
Макиш, пастор – 331
Максим, патриарх Български – 90, 209, 240, 266, 280, 305, 318, 326–327, 332–333, 340, 346, 354, 357, 368, 378, 408, 427–428, 437, 448, 466, 530, 556, 558–559, 567, 605–607
Маринов – 435–436
Маринов, Александър, пастор – 434
Маринов, Тотю – 228–229
Маринчев, Христо – 324, 342, 344, 354–355, 360–362, 366, 382–383, 386, 405, 407–408, 436–439, 457, 459, 478, 490–491, 503, 509–511, 519, 528, 529, 532, 540–542, 547
Марков – 125, 397
Маркова – 108
Марковски, Венко – 414
Маршал, Джордж – 36
Махарски, Франтишек, кардинал – 463, 483
Меркер, Александър – 228, 481, 485
Методи, епископ – 331, 609
Методиев, Йордан, свещеник – 457–458
Методиева, Лалка – 457, 459
Мизов, Николай – 279, 285, 288–291, 296, 300, 402
Миклош, Имре – 257, 260, 444, 550
Миланов, Румен – 414
Милев, Борис – 325, 342–345
Михаил, митрополит – 52, 138
Михайлов, Александър – 413–414
Михайлов, Васил, свещеник – 414
Михайлов, Иван – 417
Михайлов, Купен, свещеник – 339, 380–381, 595, 609
Михалски – 247
Мицотакис, Константин – 426

Мишев, Димитър – 54
Младенов, Владимир – 341, 359–360, 382, 384, 404, 406, 432–433, 435, 481, 503, 511, 519, 542, 566
Младенов, Георги
Младенов, Драган – 493
Младенов, Петър – 25, 252, 254, 279, 303, 305, 310, 323–324, 332, 389, 391, 399, 426, 516, 567, 607
Моравски, Кажимеж – 576–577
Мотола, Анджело, архиепископ – 339, 351, 531
Мохалски – 196
Мохтар, Али Мохамед – 429
Мръчков, Васил – 464
Мусаков, Антон – 402

Н
Наги, Гюла – 320
Наджибула, Мохамед – 608
Найденов, Ради – 49
Наузер, Вилхелм – 320
Ндияие, Айда – 607
Недев, Иван – 388, 486
Нейчев, Минчо – 12, 49, 63–64
Неофит, Видински митрополит – 52
Нианг, Ел Хаджи Мустафа – 607–608
Никодим, Ленинградски митрополит – 193, 196, 310
Никодим, Сливенски митрополит – 52, 138, 218, 295
Николай, епископ – 172
Николова, Иванка – 493, 510
Нимфодора, монахиня – 280
Ножаров, пастор – 339, 381
Ноцков, Валентин – 388
Нуруллаев, Абдулла – 523
Нюсбаум, Жан – 35

О
Оздовски, Йеджи – 463
Овчаров, Коста – 542
Османов, Акиф, главен мюфтия – 57

П
Павел VI, папа – 247, 394, 594
Павлов, Георги – 491
Павлов, Нешо – 490, 500
Паисий, Врачански митрополит – 50, 52–54, 77, 97
Памуков, Панайот, свещеник – 411
Панкратий, Старозагорски митрополит – 284, 311, 318, 326, 332–333, 335–336, 369, 410, 427–428, 577, 604, 606
Панчевски, Петър – 116
Папушева, Яна – 503, 542
Паркър, Стюарт – 448, 450
Парчевич, Петър – 609
Пасков, Николай, свещеник – 177
Пенчев – 493
Пенчев, Недялко – 491
Петков, Иван – 117–118, 346
Петков, Петко – 402
Петров, Димитър – 490
Петров, Ив. – 165
Петрова, Стефка – 333
Пешев, Калистер – 65–66, 97–100, 104–106, 108
Пи, Ва Яо – 550
Пий XII, папа – 36, 53, 238
Пимен, митрополит – 50, 77, 218, 280, 308
Пимен, патриарх на Москва и цяла Русия – 327, 337, 378, 427, 602, 605
Пиперов, Светослав – 540
Пирсън, пастор – 331
Поджи, Луиджи, архиепископ – 446, 452, 473, 493–494
Поменов, Николай – 547, 567
Попов, Борис – 388
Попов, Димитър, свещеник – 413

Попов, Живко – 332–333, 355–356
Попов, Любомир – 24, 26, 366, 369–371, 382, 384, 386–387, 397–400, 402, 404–409, , 418–420, 423–424, 431–432, 437–439, 448–451, 456–457, 461, 464–465, 479, 481, 486, 489–493, 495, 503, 508, 510–511, 516, 518–519, 526, 528–532, 542, 545, 547, 549–550, 552, 562, 564, 567–571, 577, 600, 603, 607–608, 611
Попов, Христо – 54
Поптомов, Владимир – 12, 30, 50, 66, 70, 72, 74, 88
Попхристов, Дамян – 49
Пчелинцев, В. – 545

Р
Радев, Ради – 491
Радев, Ярослав – 464
Радичев – 360–363
Райт, Джим – 413
Раковски, Борис – 13, 69, 97–98, 106, 118, 120, 124–125, 137, 141
Рангелов, Рангел – 604
Раскет – 196
Рейгън, Роналд – 442, 463, 483, 517, 555–556
Романов, Иван, епископ – 60
Романов, Филип, католически свещеник – 434
Роси, Джанфранко – 610
Рошиану, Йон, професор – 439, 444, 447, 451–453, 455
Рузвелт, Елеонор – 35
Рузметович, Курбан – 371, 373
Русинов, Константин, бивш свещеник – 51
Рустамов – 519

С
Сава, епископ – 572
Савов, Димитър – 225
Садъков, Александър – 18, 156–157
Самуил, епископ – 196
Сарафов, Константин – 9, 33
Сеидж, Стивън – 540
Селиванов, свещеник – 457–458
Серафим, архиепископ – 62
Сеферков, Смолянски мюфтия – 222–223
Силвестрини, Ачиле, кардинал – 531
Симеон, митрополит – 200, 267, 605
Сипков, Иван – 409
Скаржински, Александър – 228
Скопаков, Боян – 279, 402, 479
Сладек, Олдрих, пастор – 331, 351, 610
Соколовски – 197
Софроний, митрополит – 52–53
Спасов, Тома – 597–598
Стамболджиев, Петър, свещеник – 411
Станимиров, Станимир – 54
Станков, Богоя – 457
Степунин, Алексей – 523
Стефан, епископ – 218
Стефан, Великотърновски митрополит – 178, 206, 308, 368, 506
Стефан, екзарх – 76
Стефанов, Димитър – 493
Стоянов, Коста – 494, 497
Стратиев, Методи, епископ – 609
Су, Чжа Дзиа – 551
Субхи, Махмуд, шейх – 380
Събев, Тодор, професор – 326, 333, 369, 426, 469

Т
Тагаров, Павел – 11–15, 44, 50, 63, 65–66, 69–71, 73–76, 84–86, 89, 96, 99, 104–105, 108

Таджуддинов, Талят – 607
Тан, У – 215
Танев, Виктор – 118, 120, 122, 136, 142–143
Танев, Никола, пастор – 339, 610
Тараблуси, Абдул Маджид – 607
Тарасов, Евлампи – 547–548
Тасков, Борис – 132
Ташкенбаев, Туймурат – 522
Теллалов, Константин – 190–191
Теоктист, митрополит – 451, 454
Титов – 311
Тодоров, Георги, пастор – 435
Тодоров, Димитър – 18, 116, 118–121, 123, 128, 139, 141–142, 156, 193, 195, 197, 201, 236, 245, 248
Тодоров, Станко – 252, 255
Тодорова, Я. – 511
Томашек, Франтишек, кардинал – 392, 395, 446
Томова, Илийка – 403
Топчиев, Мехмед (Миран), главен мюфтия – 320, 540–541, 567, 608
Тот, Карой – 238, 378
Трайков, Георги – 64
Труман, Хари – 36
Трънков, Никола – 493–494
Тянков, Георги, католически свещеник – 434

У

Уайтхед – 599
Уилямс, Глен – 319–320, 329, 336, 427
Улдриян, Джон, пастор – 331

Ф

Филарет, Видински митрополит – 295, 327, 338, 409–411, 414–416, 418
Филарет, Ловчански митрополит – 51–52, 139, 284
Филарет, митрополит на РПЦ – 204, 310, 580
Филипов, Гриша – 466
Фицев – 373–374, 516
Фичерова, Валентина – 503
Фишер, Лукас – 320
Фойтик – 445

Х

Хайд, Марк – 61
Хананел, Ашер, главен равин – 62
Хараланов, Христо – 502, 509
Харасти – 575–576
Харчев, Константин – 547–550, 567–569, 574, 576–577, 579–581, 601–603
Хелщерн – 196
Хийд, Доналд, дипломат – 37
Хитлер, Адолф – 53, 518
Хомейни, аятолах – 389
Хомола – 197
Хрисостом, архиепископ на Кипър – 379
Христов, Атанас – 178
Христов, Петко, католически свещеник – 434
Христов, Христо, свещеник – 411, 413
Христозов, Руси –133
Хруза, Карел – 193–194, 238, 246, 258, 310, 391, 446
Хубанчев, Антоний, професор – 248, 333, 604
Хубчев, Димо – 371, 373

Ц

Цанев, Пенчо – 54
Цанков, Александър – 458
Цанков, Стефан, проф. протопрезвитер – 54
Цветков, служител на НАПС – 479
Цветков, Цвятко – 345, 349, 383–387,

405–408, 432, 434–438, 451, 459, 481, 503, 519, 531, 535, 538, 542
Цветкова, Бистра, професор – 430
Цедендамба, Сумадин – 444
Церов – 571
Цинолдър – 443

Ч
Чавдарова, Р. – 492
Чаушеску, Николае – 453
Червенков, Вълко – 12, 14, 16, 34, 63–64, 66, 76, 85–86, 100, 102–103, 107, 109–112, 116, 118, 133, 135
Чернокожев, Христо – 188
Чешмеджиев, Димитър – 13, 69, 96
Чжан – 550
Чиляшева, Олга – 369, 400, 439
Чифлянов, Благой, д-р – 416
Чобанов, Йордан – 116
Чолаков, Делчо – 180
Чомонев – 145
Чучулайн, А. – 34, 40

Ш
Шакиров, Юсуф Хан – 521
Шамир – 611
Шарков, Костадин – 503, 519, 534–535, 542, 566
Шееле, епископ – 319
Шиваров, Николай, професор – 326, 333, 604
Шиндлер, Александър – 483
Шишков, Атанас, свещеник – 53
Шнайер, равин – 448
Шнеер, Артур, равин – 382

Ю
Ова, ректор – 197
Югов, Антон – 17, 131–133, 135
Юстин, Румънски патриарх – 451, 454–455

Я
Яблонски – 481, 485
Янев, Георги – 544
Янъков, Василий, свещеник – 505
Ярозелски, Войчех – 463
Ярошек – 573

ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ

А

Аврен, с. – 497
Австрия – 85, 194, 267, 336, 353–354, 361–362, 386
Аделаида – 353, 361, 386, 438
Алжир – 577
Азербайджан, Азербайджанска ССР – 522
Азия – 194, 257, 259, 263, 302, 324, 340, 444, 553
Айтос – 185, 470–471, 504, 591, 596, 600
Акрон – 267, 401, 409, 411, 413, 416–417, 428–429, 588
Алба Юлия – 452
Албания – 12, 76, 84–85, 94, 239
Александрово, с. – 501–502
Америка – 43, 173, 267, 284, 310
Англия – 43, 101, 173, 194, 287, 295, 354, 381, 611
Ангола – 558
Априлци, гр. – 501–502
Армения, Съветска Армения, АССР – 28, 62, 522, 600, 602
Асеновград – 226, 231, 467
Асеново, с. – 349, 506
Асизи – 574
Аспарухово, с. – 457
Атина – 215, 342, 427, 455
Афганистан – 27, 399, 440, 472, 521, 523, 549, 552, 558, 577, 608
Африка – 194, 263, 302, 324, 340, 553, 608
Ахелой, с. – 504

Б

Баку – 522, 549, 567, 575, 579
Бангладеш – 329
Банкя – 343, 358
Бата, с. – 504
Белгия – 214, 534
Бели Осъм, с. – 501
Беломорие – 80
Белополяне, с. – 498
Белорусия, БССР – 517, 572
Белослав, с. – 208
Белград – 334–335, 382, 572
Белене – 236, 494, 506
Бенковски, кв. – 358
Бенковски, с. – 497
Берковица – 457–458
Берлин – 188, 217, 245–248, 378–379, 381, 425, 441, 447, 473, 534, 595
Берн – 85, 178, 610
Благоевград – 324, 388
Близък Изток – 193, 195–196, 266, 304, 311, 378, 556, 599
Ботевград – 291, 470
Бояна, с. – 358

Братислава – 214, 382
Брюксел – 428, 588, 611
Будапеща – 92, 163, 184, 195–196, 247, 255, 267, 331, 335, 346, 362, 378, 401, 425, 443, 447, 449, 468, 576, 588, 611
Буковина – 456
Букурещ – 90, 148, 267–268, 335, 346, 401, 449, 452, 454–455, 475, 588, 600
Бургас – 80, 146, 183, 342, 385, 399, 475, 493–494, 504, 508, 539, 595–596, 600
Бургаски окръг – 250, 349, 494, 504, 527
Бухара – 371–374, 520–521
Бърдарски геран, с. – 494
Бърно – 556
Бялисток – 571–573

В
Ванкувър – 381
Варна (Сталин) – 19, 24, 116, 164, 185, 206, 208, 218, 249, 296, 324, 365, 379, 380, 384–385, 472–475, 493–494, 530, 594, 600, 608
Варненски окръг – 250
Варненско – 206–207, 226
Варшава – 44, 92, 214, 228, 329, 338, 377, 380, 447, 464, 481, 483, 485, 572–577
Вашингтон – 38, 168, 331, 401, 408–410, 415–416, 428, 438, 469, 545, 547
Великобритания – 43
Велико Търново – 8, 213, 290, 342, 349, 399, 405, 434, 493–494, 594
Великотърновски окръг – 240, 250, 527
Велинград – 403, 407, 470, 475
Веселиново, с. – 158
Видин – 151, 209, 218, 328, 571
Видински окръг – 176, 240
Видинско – 226
Виена – 101, 267, 329, 346, 351, 381, 401, 438, 588
Виетнам – 370, 378, 439
Враца – 177, 218, 493–494, 510
Вресово, с. – 504
Вятово – 328

Г
Габрово – 324, 385, 388, 538
Галац – 184, 243, 304, 455
Галнойкирхен – 336
Гданск – 574–575
ГДР – 188, 193, 195, 197, 211, 215, 217, 222, 224, 238–239, 246, 248, 255, 258, 289, 294, 310–311, 356, 362, 379, 422, 425, 430, 439, 441, 443–444, 447, 485, 533–534, 595, 601, 611
Германия – 53, 578
Гложене, с. – 501
Горна Лука, с. – 458
Горно Къпиново, с. – 499
Гостиля, с. – 506
Гоце Делчев – 407, 470, 539
Градец, с. – 168
Градина, с. – 177
Гранитово, с. – 496
Гренада – 556
Гулянци – 507
Гърция – 26, 38–39, 43, 77, 81, 163, 201, 215, 266, 284–285, 287, 305, 344, 355–356, 362, 379, 426, 455, 468, 532–533, 548, 563, 567–568, 577, 586

Д
Дака – 430
Дакар – 608
Дания – 214

Делхи – 236
Дерманци, с. – 502
Джеда – 608
Джорданвил – 415
Димово, с. – 176
Дойренци, с. – 501
Долна Митрополия – 507
Долни Самоковец – 381
Доспат, с. (дн. град) – 222
Драгомирово, с. – 493
Душанбе – 379
Душево, с. – 181
Дъбован, с. – 368
Дървеница, с. – 358
Дъскотна, с. – 505

Е
Египет – 454
Елисейна, с. – 177
Етиопия – 214, 415
Ечмиадзин – 475, 600

Ж
Железна, с. – 458
Женева – 35, 52, 178, 214–215, 237, 320, 352–354, 369, 426–427, 441, 444, 469
Живовци, с. – 458

З
Загорск – 204, 574
Западен Берлин – 378
Западна Германия, ГФР – 194, 246–247, 287
Западна Европа – 101, 247, 401, 438, 441, 444, 468, 474, 544, 555–556, 558, 588
Западна Украйна – 390, 517
Зелениковец, с. – 501
Зидарово, с. – 505
Зиляхово, с. – 77
Златоград – 222, 415
Зорница, с. – 496

И
Ивайловград – 498
Ивайловградска селищна система – 498
Източна Европа – 11, 17, 34, 36, 45, 336
Източна Прусия – 573
Източна Словакия – 392–393
Индиана – 267
Индианаполис – 417
Индия – 214, 265, 444
Индокитай – 193, 195
Ирак – 577
Иран – 28, 308, 387, 389, 399, 454, 472, 522, 608
Ирландия – 517
Италия – 39–40, 54, 217, 268, 287, 304, 319, 384, 533, 611

Й
Йордания – 440

К
Казан – 371, 373, 582
Казанлък – 327–328, 330
Казахстан – 338, 371, 519
Калиманица, с. – 458
Калифорния – 431
Калофер – 283
Каменна река, с. – 496
Кампучия – 439
Канада – 163, 215, 221, 244, 267, 292, 304, 327, 346, 353, 361–362, 381, 386, 401, 407–409, 413, 415–417, 426, 428, 437, 441, 468, 555, 558, 588
Карнобат – 504

Каспичан – 159
Катовице – 483
Катунец, с. – 501
Келце – 485
Кения – 257, 305
Кингстън – 368
Кириково, с. – 220
Китай, КНР – 101, 550–552
Коларовградско – 160, 180
Конофлинген – 378
Константинопол, Цариград, Истанбул – 8, 267–268, 277, 329, 338, 346, 353–354, 366, 386, 407, 426–428, 430, 437, 469, 588
Копенхаген – 382
Котларе, с. – 499
Кошарите, с. – 168
Краков – 463, 483, 485, 574
Красино, с. – 499
Кремиковски район – 399
Крит, остров – 320, 379
Крумовградска селищна система – 499
Крумово градище, с. – 504
Куба – 255, 258, 265, 310, 439, 558, 601
Кюстендил – 168, 214
Кюстендилски окръг – 240, 250
Кърджали – 104, 182, 219, 304, 328, 380, 470, 490, 497–499, 590, 608
Кърджалийски окръг – 250, 349, 369, 491, 497
Кьолн – 428

Л

Лаос – 439
Латинска Америка – 193–194, 263, 292, 310, 553
Левски, гр. – 507
Летница, гр. – 501–502
Либия – 27, 364, 380, 387, 389, 399, 430, 472, 572, 577
Ливан – 440, 483
Литва, Литовска ССР – 442, 516–518, 573, 582
Ловеч – 500–502, 509
Ловешки окръг – 240, 501, 539
Ловешко – 511
Лом – 145, 457–458
Лондон – 178, 329, 401, 428, 438, 588
Лорейн – 267, 411–412, 417, 469
Луковит – 117, 501–502
Луковитска селищна система – 500–501
Лясково, с. – 504

М

Мадан – 222
Мадрид – 419
Мазурски езера – 573
Малко Търново – 349, 435, 494, 539
Малчика, с. – 349, 384, 494, 506
Меджидие, гр. – 454
Медина – 379
Медисън – 267, 411, 417
Медковец, с. – 51
Мека – 329, 354, 372, 379, 387, 472, 541, 575, 583
Мексико – 310
Мелбърн –353, 361
Милано – 247
Михайловград – 399, 457
Михайловградски окръг – 458, 527, 571, 609
Мичиган – 267
Младеново, кв. на гр. Лом – 458
Могила, с. – 159–160
Модерно предградие, кв. – 180
Монголия – 224, 229, 255, 439
Монреал – 416
Мюнхен – 401, 428, 438, 588, 605

Н
Найроби – 257, 260, 305, 320
Ниагара Фолс – 415
Никарагуа – 517, 556, 558
Никопол – 506
Нова Загора – 123
Новозагорско – 123
Нова Хута, кв. на Краков – 574
Новград, с. – 53
Ново Делчево, с. – 349
Ню Йорк, гр. – 38, 200, 267, 284, 382, 401, 409–411, 415–416, 428–429, 469, 588, 605
Ню Йорк, щат – 415

О
Одрин – 81, 430
Омарчево, с. – 123
Ореш, с. – 493
Орешак, с. – 501
Орешино, с. – 498
Оряхово – 328
Осиек, гр. – 610

П
Павликени – 146, 178–179
Пазарджик – 51, 123, 145, 212, 385, 600, 607
Пазарджишки окръг – 226–227, 240, 250, 406
Палестина – 61
Патреш, с. – 178
Пекин – 550, 552
Пелевун, с. – 489
Перник – 357, 368, 475
Пернишки окръг – 231, 250, 527
Пернишко – 168
Персийски залив – 454
Париж – 35, 38, 178, 329, 428, 573, 588
Петревене, с. – 501
Петрич – 178, 233
Петърница, с. – 506
Пещера – 80, 388
Пиринска Македония – 77
Плевен – 59, 117, 248, 324, 327, 332, 384, 405, 474, 493, 501, 505–507, 529
Плевенски окръг – 250, 349, 368, 494, 527
Плевенско – 283
Пловдив – 36, 38, 59–60, 123, 149, 164, 177, 185, 209, 245, 248, 250, 304, 325, 328, 364, 384, 406, 415, 429, 434, 470–473, 475–476, 491, 493, 495, 510, 567, 590–593, 595, 598, 600, 607–609
Пловдивски окръг – 153, 177, 212, 216, 240–241, 280, 385, 405, 527
Пловдивско – 168, 447
Подкова, с. – 497
Подрумче, с. – 499
Подуене, кв. – 475
Познан – 483
Покрован, с. – 498
Полша – 11–12, 34, 39, 44, 55, 83, 91, 126, 142, 193, 195, 197–198, 202, 217, 224, 229, 248, 255, 258, 266, 377, 389, 399, 430, 439, 442, 444–445, 461–464, 481–485, 490, 516, 530, 571, 573–579, 603, 610
Поморие – 504
Попско, с. – 498
Пордим – 507
Португалия – 247
Правдино, с. – 385
Първомай – 177, 388
Пърт – 361

Р
Разград – 304, 470–471, 591
Разград, с. – 457

Раковски – 384, 493
Рен, гр. – 609
Рибарица, с. – 501
Рим – 211, 217–218, 330–331, 339, 351, 354, 361, 365, 377, 379–380, 386, 398, 407, 426, 428, 430, 437, 446, 449, 463, 469, 473, 516, 530–532, 546, 594–596, 605, 609
Родопският край – 59–60
Рудозем – 222
Румъния – 11–12, 39–40, 43, 75, 90, 126, 142, 148, 193, 195, 201, 217, 224, 229, 238, 255, 266, 268, 353, 362, 387, 439, 444–445, 447–448, 450–456, 485, 533, 600–601
Русалско, с. – 497
Русе – 36, 60, 161–162, 232, 235, 364, 432, 459, 472–473, 475–476, 490, 494, 529, 593, 600
Русенски окръг – 158, 213, 240, 250, 399, 459–460, 527

С

Садовец, с. – 506
Садово, с. – 168
Самарканд – 371, 373, 521–522
Сандански – 405, 435, 529
Сапарева баня – 539
Саудитска Арабия – 329, 387, 429, 447, 454, 472, 593, 608
Света Гора, Атон – 28, 81, 268, 285, 337, 455, 548, 563, 586, 605
Свиленград – 97
Свиленградска околия – 83
Свищов – 328, 493
Свищовско – 53
Северна България – 97, 304, 593
Сенегал – 607–608
Сент Луис – 411
Сибир – 607
Силистра – 304, 434, 475, 600
Силистренски окръг – 240, 399, 548
Сингапур – 444
Синдзян – 551
Сини вир, с. – 160
Синкианг – 551–553
Синсинати – 413
Сирия – 354, 440, 577, 592, 607–608
Скопие – 215, 357, 378, 417
Славяново, с. – 225
Сладкодум, с. – 499
Сливен – 227, 382, 405, 432, 434, 497, 511, 600
Сливенско – 168
Словакия – 393, 446
Словения – 197, 485
Смолян – 59, 210, 214, 222, 236, 240, 324, 327–328, 369–370, 407, 470, 591, 608
Смоляновци, с. – 458
Смолянски окръг – 212, 222–223, 250, 369–370, 406, 591
Смядово, с. – 159
Созопол – 539
Солдатское, с. – 372
Солун – 215, 354, 362, 386, 407, 426, 428, 437, 468–469, 530
Софийски окръг – 231, 240, 250, 527
Средна Азия – 338, 348, 371, 519
Станке Димитрово – 80, 539
Стара Загора – 146, 168, 209, 211, 218, 233, 327, 385, 399, 427, 491
Стилтън – 267, 410
Стокхолм – 43, 428, 438, 588
Стражица – 434
Странжево, с. – 499
Страцин, с. – 504
Сувалки, гр. в Полша – 573
Суворово – 608
Сушица, с. – 219, 226
Сърбия – 485

Т

Танзания – 265
Татарица, с. – 388
Татарска автономна република – 371, 375
Ташкент – 248, 263, 348, 371–373, 375–376, 379, 429, 519–521, 541, 608
Тетевен – 168, 501–502
Тинтява, с. – 499
Тирана – 94
Токио – 202, 444
Толбухин – 328, 376, 470, 475, 491, 592, 600, 608
Толбухински окръг – 527
Толбухинско – 226
Тополица, с. – 504
Тополовград – 496
Тополовградска околия – 83
Торонто – 284, 409, 413–416, 428–429, 469
Триполи – 380
Троян – 403, 501–502
Трънково, с. – 177
Трънчовица, с. – 506
Турция – 11, 37–40, 43, 81, 158, 163, 287, 304, 322, 329, 362, 379, 386, 426, 468, 533, 567–568
Търговище – 162, 168, 207, 491, 539, 591
Търговищки окръг – 158, 399, 591
Търговищко – 225
Тутракан – 384–385, 403, 434

У

Угърчин – 502
Узбекистан, Узбекска ССР – 371, 373, 375, 519–522
Украйна – 28, 55, 442, 548, 602
Улан Батор – 447, 548–549
Унгария – 11–12, 39–40, 43, 76, 84, 92, 126, 193, 195, 198, 224, 229, 255, 257, 266–267, 353, 362, 377, 379, 387, 389, 439, 444, 447, 485, 490, 530, 603

Ф

Финландия – 197, 246–247, 335, 354, 372, 610
Франкфурт на Одер – 246
Франция – 40, 83, 238, 430, 534, 609
Фриденсау – 610

Х

Хайделберг – 215
Хайнувка, гр. в Полша – 571
Хамбург – 178, 610
Харбин – 552
Хасково – 472, 475, 600, 607
Хелзинки – 25, 185, 236, 256–258, 305, 319–321, 334–336, 338, 362, 378, 427, 431, 443, 610
Холандия – 194, 247, 265, 351, 441
Хърватия – 485

Ц

Царицински район – 603
Централна Европа – 35

Ч

Ченстохова – 483
Черепиш, гара – 75, 559, 562, 586
Черничево, с. – 497
Чехия, Чехословакия, ЧССР – 12, 93, 189, 193–195, 198, 217, 229, 237–238, 255, 260, 351, 356, 381–382, 389, 391–395, 446, 450, 485, 490, 575, 610
Чикаго – 267, 411–413
Чирпан – 146, 232

Ш
Шамбези – 311
Шанхай – 552
Швейцария – 194, 246, 287, 311, 318–319, 339, 362, 378, 381, 431, 610
Швеция – 9, 43, 194, 287
Шипка, вр. – 143, 332
Шипка, с. – 185, 567, 569
Шкларска Поремба – 34
Шри Ланка – 265, 444
Шумен (Коларовград) – 37, 57–59, 62, 81, 304, 347, 361, 384, 470, 475, 501, 506, 510, 591–593, 600
Шуменски окръг – 527

Щ
Щутгарт – 428

Ю
Югоизточна Европа – 35
Югославия, ФНРЮ – 11, 40, 197, 247, 354, 382, 429, 431, 450, 485, 533, 577, 601, 610
Южна България – 97, 147, 304, 405, 593

Я
Ябланица, гр. – 502
Ямайка – 368, 378
Ямбол – 330, 349, 385, 399, 403, 434, 494, 496–497
Ямболски окръг – 177, 496
Янгюл – 371–372
Япония – 379
Яш – 451–452

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

а.е.	архивна единица
АМВнР	Архив на Министерството на външните работи
АПК	Аграрно-промишлен комплекс
БКП	Българска комунистическа партия
БОНСС	Български общонароден студентски съюз
БПС	Български професионален съюз
БПЦ	Българска православна църква
БТС	Български туристическа съюз
ВНС	Велико народно събрание
ГДР	Германска демократична република
ГК	Градски комитет
ГНС	Градски народен съвет
ДЗС	Държавно земеделско стопанство
ДОСО	Доброволна организация за съдействие на отбраната
ЕК	Експертна комисия
ЕОПО	Единна обществено-политическа организация
ЗИ	Закон за изповеданията
ЗПИНМ	Закон за планово изграждане на населените места
КВБПЦРК	Комитет по въпросите на Българската православна църква и религиозните култове
КЕЦ	Конференция на европейските църкви
КНИК	Комитет за наука, изкуство и култура

КПСС	Комунистическа партия на Съветския съюз
КТ	Кодекс на труда
МНР	Монголска народна република
МПО	Македонска патриотична организация
МС	Министерски съвет
НАПС	Национален аграрно-промишлен съюз
НР	Народна република
ОбНС	Общински народен съвет
ОИК	Организация „Ислямска конференция“
ОНС	Обикновено народно събрание
ОНС	Окръжен народен съвет
оп.	опис
ОФ	Отечествен фронт
ПА	Пропаганда и агитация
ПБ	Политбюро
ПМС	Постановление на Министерски съвет
ПНР	Полска народна република
ПНС	Президиум на Народното събрание
ПОРП	Полска обединена работническа партия
ППО	Първична партийна организация
РК	Районен комитет
РПЦ	Руска православна църква
СБА	Съюз на българските автомобилисти
СГНС	Софийски градски народен съвет
ССР	Съветска социалистическа република
СССР	Съюз на съветските социалистически републики
ССЦ	Световен съвет на църквите
ТКЗС	Трудово-кооперативно земеделско стопанство
УНР	Унгарска народна република
УПК	Учрежденски партиен комитет
ф.	фонд
ФНРЮ	Федеративна народна република Югославия

ХЕИ	Хигиенно-епидемиологична инспекция
ХМК	Християнска мирна (миротворна) конференция
ЦАСД	Църква на адвентистите от седмия ден
ЦДА	Централен държавен архив
ЦЗС	Църковно земеделско стопанство
ЦК	Централен комитет
ЧССР	Чехословашка социалистическа република

Настоящият документален сборник представлява продължение на усилията на съставителя да изследва, обработва, публикува и популяризира документи от историята на България през XX в. с особено внимание към църковната история. В резултат на тези усилия бяха издадени „Дневниците“ на патриарх Кирил и тритомникът „Атеистичната политика в комунистическа България“. Архивите на Комитета по въпросите на БПЦ и на религиозните култове, които също съм изследвал, съдържат неоценима информация не само за Българската православна църква и другите религиозни общности, но и за политиката на социално инженерство през комунистическия период, чиято жертва пряко или косвено става голяма част от населението на България. Сборникът с документи представлява завършено и цялостно издание, което несъмнено ще бъде активно използвано от изследователите.

проф. д.ф.н. Момчил Методиев